

Frá sjálvstýri móti loysing

HANS ANDRIAS SØLVARÁ

Frá sjálvstýri móti loysing

*Donsk-føroysk viðurskipti frá 1906 til 1925 við serligum atliti
at radikaliseringsini av tjóðskapar- og sjálvstýrisspurninginum*

Annales Societatis Scientiarum Færoensis
Supplementum 61

fróðskapur

Faroe University Press
Tórshavn 2014

Hans Andrias Sølvará: Frá sjálvstýri móti loysing

© Fróðskapur og høvundurin

Permumynd: Løgtingshúsini áðrenn útbyggingina í 1907.

Aftanfyri síggjast amtmannshúsini

Umbrotið, prentað og heft: Føroyaprent

Útgevandi: Fróðskapur – Faroe University Press, Tórshavn 2014

ISBN 978-99918-65-69-0

NORÐURLENDSKT UMHVØRVISMERKI
Svanamerktur prentlutur 541 705

Innihaldsyvirlit

I. partur – Innleiðing	7
Inngangur	7
Evni og háttalag	9
Tilfar	16
Ríkisrættarligu viðurskifti Føroya í søguligum høpi.	21
Samfelagsbroytingar	31
Tann føroyski konteksturinn	35
Skipan.	38
II. partur – Ein skattanýskipan og sjálvstýrispolitikkur	39
Inngangur	39
Løgtingslógin millum Løgting og Fólkatung	46
Tann varðveitta myndin av Tilboðnum.	52
Ríkisdagurin og Tilboðið	56
Stjórnin og Tilboðið.	61
Tey bæði tilboðini og Løgtingið	74
Lóggávuvaldið	76
Ríkistilskotið	80
Sambandið millum dansku stjórnina og tilboðið hjá Jóannesi Patursson	85
Tilboðið í breiðari politiskum og søguligum diskursi	88
Perspektivering	96
Ískoyti: Fólkaatkvøður í Føroyum um viðurskiftini til Danmarkar ríki	106
Hendingarøð	113
III. partur – Flutningstrupulleikar og landasvik	117
Inngangur	117
Donsk-føroysk viðurskifti í byrjanini av 20. øld	121
Flutningstrupulleikar og vørutrot.	124
Bønarbrævið	136
Amtmaðurin, danska stjórnin og bønarbrævið	145
Adressumenninir og Ísland	150
Løgtingið og bønarbrævið	157
Bønarbrævið verður sent til London.	160

Formliga samskiptið millum adressumenninar og donsku stjórnina	163
Óformliga samskiptið millum adressumenninar og donsku stjórnina	169
Bønarbrævið og bretska konsulin í Havn	178
Flutningstrupulleikar og sjálvstýrispolitikkur	186
Skuldsetingar amtmansins móti adressumonnunum	188
Bønarbrævið – eitt lokalpolitiskt átak í Føroyum	195
Adressumálið, kanningarnevndin og danskur politikkur	200
Bønarbrævið og loysnin uppá flutningstrupulleikan	208
Perspektivering	214
Hendingarøð	225
IV partur – Fortíðin kemur aftur	233
Inngangur	233
Noregsmálið í Norðurlandskum høpi	236
Føroyskar treytir	240
Undirvísingarmálið	246
Kirkjumálið	249
Løgtingslógin	252
Tað norska sambandið	260
Donsk-føroysk viðurskipti og norsk-danska ósemjan	268
Noregsmálið á Løgtingi	275
Orðaskiftið í Løgtinginum	276
Nevndarviðgerð og nevndarálit	288
Avgerðin í Løgtinginum	293
Noregsmálið í Danmark	297
Avleiðingar	307
Perspektivering	309
Hendingarøð	312
V partur – Heildarsamandráttur	324
VI partur – Heildarperspektiv	327
Føroyar og Danmark	327
Dansk-norskur útgangur	344
VII partur – Fylgiskjøl	352
Viðmerkingar	398
Myndavirlit	456
Heimildir	459
Leitiorð	467

I partur

Innleiðing

„At man paa Færøerne har Sympati for Norge, er den naturligste Ting af Verden. Færingerne staar jo paa en Maade Nordmændene meget nærmere end os“.

Johan Christian Helms (1919)

*„Har man Mistanke om, at vi er Landsforrædere? Er det derfor, vor Politik skal undersøges? Har man f. Eks. Mistanke om, at vi svigeagtigt, „i det skjulte“, som der er sagt, arbejder for Tilslutning til England eller en Genforening med Norge? Jeg siger, at alene dette, at man nærer uberettiget Mistanke til os om **skjulte** illoyale Hensigter er nok til at skabe Seperatister, hvor der ingen Seperatister er i Forvejen“.*

Jóannes Patursson (1919)

Inngangur

Tá tað snýr seg um politisku søgu Føroya fyri 1906 eru nógvar søguligar ritgerðir skrivaðar, men tað er minni gjørt við Føroya søgu síðan 1906. Jákup Thorsteinsson hevur í síni frálíku doktararitgerð *Et Færø som Færø* frá 1990 viðgjørt støðu Føroya í danska ríkinum 1834-1852, t.e. frá Stættatingunum og til endurreisn Løgtingsins. Hans Jacob Debes hevur viðgjørt tjóðskaparrørsluna fram til 1906 í síni doktararitgerð *Nú er tann stundin* frá 1982. Føroyskir søgufrøðingar yvirhøvur hava verið mest áhugaðir í politisku søgu Føroya í 1800-talinum, meðan minni er gjørt við 1900-talið. Siggja vit burtur frá doktararitgerðunum *Den Færøske Sprogrensning* hjá Peturi Martin Rasmussen frá 1987, sum snýr seg um kirkjumálið, og *Brethren in the Faroes* hjá Tórði Jóansson frá 2012, sum snýr seg um brøðrasamkomuna, so er eingin doktararitgerð, sum viðger føroyska søgu í 1900-talinum og als eingin yvirhøvur, sum viðger politisku søgu Føroya í hesum tíðarskeiðinum. Eitt sindur einfalt og helst eisini nakað provokerandi ber til at siga, at vit vita nógv um føroyska søgu fyri 1906, men tað er lítið, fyri ikki at siga einki, vit vita um politisku Føroya søgu eftir 1906. Hendan ritgerðin, sum viðger politisku søgu Føroya í 1906-1925, er ein roynd at bota

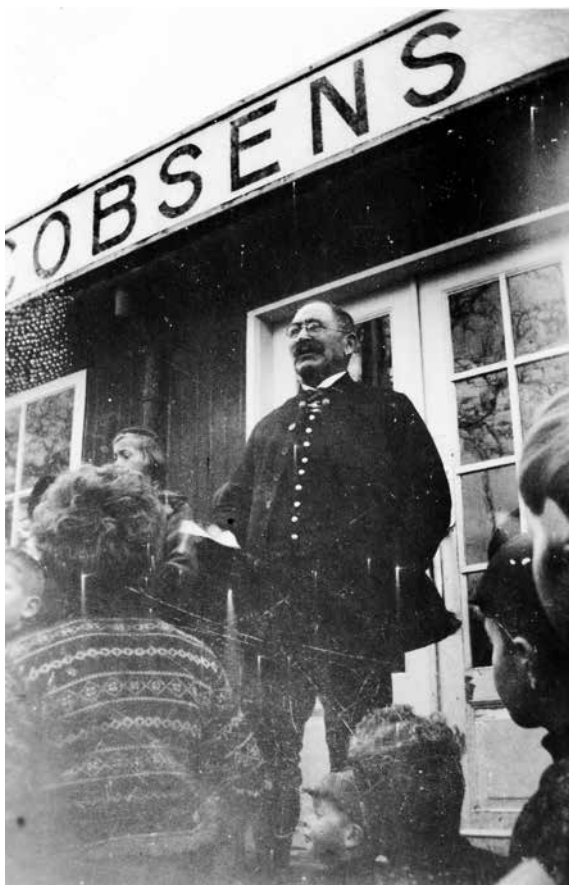
uppá hetta. Tað verður vanligi sagt, at føroyskur politikkur varð til í 1901-1906, tá tjóðskaparrørslan fór í tvíningar – í ein konservativan og varðveitandi part og ein progressivan og nýskapandi part. Síðan fingi vit eitt tíðarskeið í politisku søgu Føroya við tveimum politiskum flokkum, Sambandsflokkinum og Sjálvstýrisflokkinum, sum vardi til 1925. Høvuðsspurningarnir í føroyskum politikki snúðu seg, sum nøvnini á flokkunum eisini siga, um viðurskifti Føroya til Danmark. Sambandsflokkurin vildi varðveita ríkisrættarligu stöðu Føroya soleiðis, sum hon var, meðan Sjálvstýrisflokkurin vildi hava so stórt sjálvstýri í danska ríkinum, sum fáast kundi „i god Forstaaelse med Regering og Rigsdag“.¹ Tað var eingin verulig loysingarrørsla ella loysingarflokkur í Føroyum í hesum tíðarbílinum, men lunnarnir vóru lagdir undir eina veruliga radikaliserings av sjálvstýrisstríði føroyinga í hesum tíðarbílinum, sum peikaði ímóti veruligum loysingarflokkum.

Tá komið varð inn í 1930-árin vóru fleiri sjálvstýrismenn helst veruligir loysingarmenn og tjóð- og sjálvstýrisstríðið í Føroyum var hóast alheims búskaparkreppu ógvuliga hart í 1930-árunum. Sum prógv um radikaliseringsina av sjálvstýrisstríðnum í tíðarskeiðinum 1906-1925 kann nevast, at í 1924

tók Sjálvstýrisflokkurin orðini „i god Forstaaelse med Regering og Rigsdag“ úr stevnuskránni frá 1909, og gjørdi eisini á annan hátt stevnuskránni nógv víðgongdari.² Sjálvstýri Føroya í Danmark var ikki longur treytað av, at tað kundi fáast til vega í góðum samstarvi við danskar myndugleikar. Viðurskiftini millum eina styrkta og alsamt víðgongdari føroyska sjálvstýrisrørslu og ríkismyndugleikarnar í Keypmannahavn versnaðu sostatt heilt nógv í hesum tíðarskeiðinum. Høvuðsevni í hesi ritgerð er radikaliseringsin av sjálvstýrisspurninginum í tíðarskeiðinum 1906-25.

Heitið á hesi bókini, *Frá Sjálvstýri móti Loysing*, skal sjálvandi ikki skiljast hugsjónarliga, soleiðis sum seinni partur av heitinum, *Móti Loysing*, ið er heitið á bóklingi hjá Sverre Patursson frá 1925, eigur at skiljast, tí meðan Sverre Patursson í bóklinginum brúkar heitið hugsjónarliga, so verður heitið á hesi bók

Sverre Patursson heldur røðu á Vaglinum í Havn.

bert brúkt fyri at seta orð á eina gongd í føroyskum politikki í tíðarskeiðinum 1906-1925, har spurningurin um økt sjálvstýri í danska ríkinum flytir seg meira móti einum kravi um loysing frá Danmark. Í hesi bók verður støða ikki tikin til loysingarhugsjónina, men heldur verður spurt, hví og hvussu spurningurin um økt sjálvstýri, sum tók seg upp í Føroyum umleið 1901-1906, tey komandi 25-30 árin flutti seg meira móti einum spurningi um loysing frá Danmark. Harvið er sjálvandi ikki sagt, at loysing frá Danmark í hesum tíðarskeiðinum gjørdist eitt krav frá einum meiriluta av føroyingum, men bert, at loysingin varð sett á dagsskrá umleið 1930, og at spurningurin síðan hevur verið viðkomandi og óloystur í føroyskum politikki.

Evni og háttalag

Í tíðarskeiðinum 1906-1925 tóku trý stríðsmál seg upp í føroyskum politikki, sum fingi avgerandi týðning fyri føroyskan politikk og politisku viðurskiftini millum Føroyar og Danmark. Tað fyrsta er Tilboðið frá dansku stjórnini um størri sjálvræði til Løgtingið, sum Jóannes Patursson í 1906 legði fyri Løgtingið, ið feldi tað. Tað næsta er Adressumálið, sum snúði seg um, at sjálvstýrismenn av Landstinginum vórðu kannaðir fyri skuldsetingar um, at teir skuldu havt verið landasvíkjarar undir fyrra heimskríggi, tá teir í 1917 skuldu havt roynt at venda sær beinleiðis til bretsku stjórnina í London við eini umbøn frá føroyingum, sum ítøkiliga hevði til endamáls at bøta um tey truplu flutningsviðurskiftini uppá Føroyar undir fyrra heimskríggi. Tað triðja er Noregsmálið, sum snúði seg um politisku fylgjurnar av, at Jóannes Patursson í Noregi í 1923 setti fram skuldsetingar móti danskum myndugleikum um vanstýri í Føroyum. Hesi trý málini fingi politiskar fylgjur fyri politiska landslagið í Føroyum og tey broyttu politisku viðurskiftini millum Føroyar og Danmark.

Í hesi ritgerð er ætlanin at viðgera radikaliseringsina av sjálvstýrisstríði føroyinga í tíðarskeiðinum 1906-1925 við støði í eini viðgerð av hesum trimum politisku málum: Tilboðið í 1906, Adressumálið í 1917 og Noregsmálið í 1923. Talan er um trý ymisk mál, sum tó hava tað til felags, at tey á ymiskan hátt kasta ljós á nakrar mekanismur í viðurskiftunum millum Danmark og Føroyar, sum hava stóran týðning fyri gongdina í politisku viðurskiftunum millum Danmark og Føroyar. Tilboðið í 1906 vísti, at teir diskursivu karmarnir, sum politisk viðurskifti vórðu tulkaði innan fyri í ávikavist Danmark og í Føroyum vóru so ymiskir, at tulkningarnar av tí sama fyrirbrigdinum í longdini fórði til politiskar stríðsspurningar millum londini bæði. Adressumálið vísti ítøkiliga, hvussu hesir báðir lutfalsliga óheftu diskursarnir gjøgnum politisku skipanirnar landanna millum vórðu knýttir at hvørjum øðrum á ein tilíkan hátt, at føroysk viðurskifti, sum lítið og einki høvdu við danskan politikk at gera, vórðu knýtt at danskum politiskum áhugamáli, tá ið danskir ríkismyndugleikar høvdu tað fyri neyðini. Noregsmálið vísti, at eisini politisk áhugamál í Føroyum kundu knýta danskan politikk at føroyskum viðurskiftum, tá politisk áhugamál í Føroyum høvdu tað

fyrir neyðini. Hesi trý málini verða viðgjörð við stöði í eini keldukritiskari viðgerð av heimildunum, men tær yvirskipaðu niðurstøðurnar verða viðgjörðar við stöði í eini diskursanalytiskari tilgongd, har arbeidshypotesan er, at tað í stóran mun vóru ytri diskursiv viðurskifti (t.e. kollektivir fatanarkarmar og óformligar skipanir og valdsviðurskifti av ymiskum slag), og ikki tilvitaðar persónligar ætlanir, sum høvdu týdning fyrri gongdina. Hypotesan er, at hvørt sær eru hesi trý politisku málini so lítil, at tann týdningur, sum tey finga, best letur seg skilja í einum diskursanalytiskum høpi, har gerðir og útsagnir hjá einstøkum persónum av politiskum-strategiskum grundum verða tulkaðar inn í eitt størri høpi, sum snýr seg um viðurskiftini millum Danmark og Føroyar, ið eingin hevur ræði á. Tað er ikki fyrst og fremst ætlanin at taka stöðu til, hvør hevur grein í sínum máli, hvør er rímligur ella órímligur o.s.fr., men heldur er ætlanin í høvuðsheitum at greina, hvussu politiskar útsagnir og gerðir, sum hava tað til felags, at tey onkursvegna knýttu seg at viðurskiftunum millum Danmark og Føroyar, vórðu tulkaði við stöði í ymiskum størri diskursivum samanhangum, har gerðirnar og uppáhaldini vórðu radikaliseraði. Útgangsstøðið er, at tað ikki endiliga er so, at ymiskar gerðir og uppáhald í sjálvum sær eru mótstríðandi, men at mótstríðið ofta kann skiljast – og tí fyrri ein part eisini analytiskt sæð kunnu upploysast – í teimum diskursivu samanhangum, sum uppáhald vórðu og verða tulkaði inn í. Á sama hátt er tað ikki endiliga so, at gerðir og útsagnir hjá m.a. Jóannesi Patursson, leiðara og stovnara Sjálvstýrisflokksins, í sjálvum sær altíð eru sjálvstýrispolitisk og viðgongd, men at tey væl kunnu verða gjörd viðgongd av at verða tulkað inn í ein viðgongdan sjálvstýrispolitiskan diskurs. At skilja nakað merkir í veruleikanum, at skilja tað innanfyri tað høpið, tað er sett fram innanfyri.

Hóast útgangsstøði í hesi ritgerð er ein keldukritisk viðgerð av keldunum við tí fyrri eyga at finna fram til, hvat veruliga hendi, so er tað samstundis greitt, at tað, sum persónar siga og gera eisini noyðist at skiljast í mun til týdningar. Tað ber aloftast til at staðfesta, hvør segði og gjørdi hvat, men tað ber ikki til at geva eina nøktandi frágreiðing uppá søguligar útsagnir og gerðir, uttan so, at tær eisini verða knýttar at týdningum. Málfilosofiskt sæð er tað ikki soleiðis, sum positivistarnir trúðu, at orð og setningar fáa sín týdning við at avmynda verulig ting, men heldur er tað soleiðis, at orð og setningar fáa sín týdning gjøgnum tað, sum tey ella teir verða brúktir til.³ Orðið 'stólur' fær ikki sín týdning av vera ein mynd av einum stóli, men tað fær sín týdning gjøgnum tær relatióinir, sum tað verður partur av. Tað er nýtlan – ikki bert tilsipingin – av orðum í ymiskum høpum, sum gevur teimum týdning. Málsligar konstruktiónir eru ikki bert nakað, sum sipa til ein av teimum óheftum veruleika, men tær eru eisini ein partur av veruleikanum og kunnu hava ávirkan á tann 'ikki-málsliga' veruleikan. Tann sum gevur øðrum eitt lyfti sigur ikki nakað um ein veruleika, sum er óheftur av málburðinum, men hann ger nakað við tey, sum hann gevur lyftið – t.d. kunnu fólk fara at handla í samsvar við lyftið. Á sama hátt kunnu útsagnir hjá politikarum ikki einans metast eftir, um tær samsvara við ein av teimum óheftum veruleika, men tær mugu eisini skiljast í mun til tað, sum politikarin vil við sínum útsagnum. Hetta er tað, sum innan fyrri málheimspekina verður nevnt „talu-handlingar“.⁴ Tað hevur enntá verið

fært fram, at hetta er galdandi fyri alla nýtslu av málinum – ikki bara um lyftir. At siga nakað er grundleggjandi at gera nakað. Søguligar keldur, sum vanligu eru settar saman ov orðum og setningum, kunnu tí ikki einans greinast í mun til, um tær samsvara við ein av teimum óheftum veruleika, men tær mugu eisini greinast í mun til tann týðning, orðini fáa av málbrúkarinum ella kontekstinum, tey virka í.

Wittgenstein tosar í hesum sambandi um ymisk „málspæl“, sum orð og setningar verða brúkt ella brúktir innanfyri, og sum geva teimum týðning. T.d. ber tað ikki til at skilmarka týðningin á orðinum „spæl“ við nøkrum ítøkiligum, sum orðið sipar til, men orðið fær ymiskan týðning alt eftir um tað eitt nú verður brúkt av børnum og námsfrøðingum í einum barnagarði ella av dekkarum umborð á einum trolara. Tað er eingin substansur í sjálvum orðunum, sum ger, at tað er eitt mark, har farið verður frá einum týðningi til ein annan, men yvirgongdirnar eru allar glíðandi, tó soleiðis, at týðningurin kann broytast so nógv, at eingin felagsnevni er longur – t.d. millum spælið í barnagarðinum og trolaranum. Tað eru tey ymisku málspølini, t.e. teir ymisku sosialu ella samfelagsligu kontekstirnar, sum orð verða sett í samband við, ið geva teimum ein ávísan týðning. Samstundis tykist tað greitt, – sum Wittgenstein kanska ger minni burturúr – at yvirgongdirnar frá einum „málspæli“ og til eitt annað „málspæl“ eisini eru glíðandi og ikki substantiellar. Orð og setningar kunnu samstundis vera partur av ymiskum „málspølum“, har tey fáa ymiskan týðning.

Í vísindaástøðiliga kjakinum um diskursástøðið – kanska serliga víðvíkjandi tí nøkunlunda samsvarandi hugtakinum paradigmi – hevur kjakið um, hvørt tað ber til hjá einum, sum hoyrir til ein diskurs, at skilja orð í einum øðrum diskursi, fyllt nógv.⁵ Her verður einki tilíkt heimspækiligt uppáhald sett fram – tað er bert ætlanin at brúka diskurshugtakið fyri at vísa, at orð fáa ymiskan týðning innan ymiskar diskursar, meðan spurningurin um móguleikan fyri at týða orð og setningar úr einum diskursi til ein annan ikki verður tikin upp her, hóast eg ivist í, um trupulleikin er so stórur, sum hann onkuntið hevur verið gjørdur til. Hóast orð fáa ymiskan týðning innan ymiskar diskursar, so merkir tað ikki endiliga, at tað ikki ber til at skilja munin millum tveir týðningar – bert at tað ikki ber til at gera tað, uttan so, at diskursarnir fyrst eru lystir og greinaðir.⁶

Í politiskari søgu er tað eisini avgerandi, at málbrúkarin, t.e. tann, sum setur fram eitt uppáhald, ofta hevur stóra ávirkan. Tað sum verður sagt av einum toppolitikara kann hugsast at hava størri ávirkan enn tað, sum verður sagt av einum vaskifólki – í øllum førum í tí politiska málspælinum, politiska diskursinum, har orðini verða brúkt. Í málnýtsluni ger v.ø.o. eisini vald seg galdandi. Talu-handlingar eru ikki bara talu-handlingar í sjálvum sær; tað velst eisini um, hvør tað er, sum setur tær fram, og hvar tær verða settar fram. Tann sama útsøgnin, sum verður sett fram av tí sama persóninum, kann fáa heilt ymiska ávirkan í ymiskum samfeløgum ella kontekstum. Móttakarinn ella skiftandi móttakaraumhvøvi eru eisini avgerandi fyri, hvørja ávirkan ella týðning ein ávís útsøgn hevur. Tað er her, at hugtakið diskursur, ein óformlig skipan av týðningum, verður aktuelt.

Samstundis er tað eisini soleiðis, at tey óformligu valdsviðurskifti, sum gera seg galdandi innan ein ávísan diskurs, hvørki kunnu fírst aftur til ein ótilvitaðan struktur ella til ein tilvitaðan aktør. Sambært Michel Foucault, sum hevur fingist nógv við diskursgreining, er vald ikki ein essensur, sum liggur aftanfyri alt tað, sum hendur ella verður sagt, men heldur er talan um nakað nominalistiskt, sum hevur lyndi til at koma allastaðni frá. Vald er ikki nakað essentielt í sjálvum sær, sum tað ber til at skilmarka, men vald gevur seg til kennar í ymiskum skapi allastaðni í viðurskiftum millum menniskju.⁷ Tað ber til at ímynda sær, hvussu ein ávísur persónur ella bólkur kundi hugsast at borið seg at í eini ávísari støðu, um so var, at hann ikki hevði verið ávirkaður av nøkrum ávísu valdsviðurskiftum, men tað ber ikki til at ímynda sær, hvussu menniskju høvdu borið seg at, um tey ikki høvdu verið ávirkaði av nøkrum valdsviðurskiftum.⁸ Menniskju eru altíð ávirkaði av valdsviðurskiftum og kunnu ikki seta seg útum øll valdsviðurskifti. Hetta er galdandi fyri fakfeløg, sum við støði í m.a. hóttaðum um verkban ella uppsagnir seta fram krøv móttvegis arbeiðsgevarum um hægri lön til sínar limir, eins og tað er galdandi fyri politikarar, sum seta fram krøv í politisku skipanini undir m.a. hóttað um nýval og ikki at vera afturvaldir. At liva merkir at vera innanfyri nøkur valdsviðurskifti, sum tað ikki ber til at seta seg útum. Menniskju eru altíð innanfyri ávísar tulkingsarkarmar, og tey kunnu ikki seta seg útum allar tulkingsarkarmar; tey kunnu bert royna at virka við støði í øðrum tulkingsarkormum. Eingi menniskju virka ella kunnu virka óheft av valdsviðurskiftum, men gjøgnum menniskjansligar gerðir verða nakrir móguleikar valdir, meðan aðrir verða valdir frá, soleiðis at nýggjar valdsstrukturar áhaldandi verða skaptir. Tað ber ikki til at fáa fullkomna vitan um atferð menniskjans, og tí er vitan eisini á ein samansettan hátt vavd upp í meira ella minni ósjónlig valdsviðurskifti av ymiskum slag. Diskursar eru v.ø.o. óformligar ytri praktiskar reglur, sum menniskju skapa og hava lyndi til at fylgja – uttan at tað liggur nøkur hørð determinisma aftanfyri. Í ymiskum diskursivum samhangum inntaka ymisk menniskju ymiskar positióinir, sum fáa týðning fyri, hvussu tey hugsa og bera seg at. Ein føroyskur politikari á Fólkatíngi inntekur har eina positióin í einum diskursivum høpi, sum er øðrvísi enn tann, sum hann inntekur á Løgtíngi. Tað, sum ein føroyskur politikari velur at siga á Fólkatíngi, verður ávirkað av óformligum valdsviðurskiftum, sum eru øðrvísi enn tey, sum eru galdandi á Løgtíngi. Tað, sum hann ber fram á Fólkatíngi, verður eisini tulkað og skilt innan eitt øðrvísi diskursivt høpi, enn tað, sum hann ber fram á Løgtíngi. Hugsanir, sum persónar seta fram, verða lagaðar til og tulkaðar innan ytri diskursiv valdsviðurskifti, ið eingin í veruleikanum hevur ræði á.

Í viðgerðini av radikaliseraðu gongdini innan sjálfstýrisstríð føroyinga havi eg latið meg ávirkað av diskursgreiningini, sum harumframt hevur ta metodisku styrki, at hon kann greiða frá, hvussu tey diskursivu valdsviðurskiftini eisini skapa tann politiska veruleikan, m.a. samansjóða sjónarmið í einum konteksti og seta mörk til aðrar kontekstir. Diskursanalsan vísur ikki einans, hvussu sjónarmið kunnu verða tulkað ymiskt innan ymiskar diskursivar samhangir; hon vísir eisini, hvussu hesir somu samhangir hava veruliga ávirkan á, skapa, tann politiska veruleikan. Um so er, at tað politiska virkseimið í Danmark og Føroyum

verður útint innanfyri ymiskar diskursivar samanhagir, har ymisk áhugamál og óformlig valdsviðurskifti gera seg galdandi, so merkir tað, at viðurskiftini millum Danmark og Føroyar ikki verða skilt á sama hátt í Danmark og í Føroyum. Tað kann í so fall – uttan mun til tað ítøkiliga innihaldið í einum máli – elva til politiskar ósemjur millum politisku skipanina í Føroyum og politisku skipanina í Danmark um júst sama innihaldið.

Harumframt er tað so, at politisku viðurskiftini millum Danmark og Føroyar eru knýtt at hvørjum øðrum umvegis formligar skipanir av ymiskum slag, t.d. grundlógina og ríkisdagsumboðanina, har formlig og óformlig viðurskifti av ymiskum slag ofta hava avgerandi týdning fyri viðurskiftini landanna millum. Her hava vit ikki bara tvær ymiskar diskursivar praksisir, sum eru grundaðar á søguligar og mentanarligar munir, ið fylgja ymiskum reglum fyri týdningsframleiðslu; vit hava eisini nøkur sambond millum hesar báðar diskursarnar, sum knýta teir saman umvegis bæði formligar skipanir og óformlig valdsviðurskifti, sum á ymsan hátt gera seg galdandi til ymiskar tíðir. Tað ber ikki til at síggja burtur frá hesum formligu skipanum, sum í tíðarskeiðinum 1906-1925 umvegis m.a. Tilboðið, Adressumálið og Noregsmálið vóru við til støðugt at knýta hesar báðar lutvíst óheftu diskursar tættari og tættari at einum felags ríkispolitiskum diskursi, har tann føroyski sjálvstýrisspurningurin í størri mun varð settur í samband við ríkisdanskar avbjóðingar.

Er hald í diskursástøðinum, so merkir tað eisini, at heldur ikki ein ritgerð sum hendan kann gera nakað serligt krav uppá at vera óheft av øllum týdnings- og valdsviðurskiftum. Talan er ikki um eitt „*view from Nowhere*“,⁹ fyri at nýta eina orðing hjá amerikanska heimspekinginum Thomas Nagel, men talan er hinvegin um eitt ávíst sjónarhorn, sum við støði í nýggjum spurningum til kent og ókent keldutilfar kann geva nýggj svar uppá nýggjar spurningar. Her er ikki talan um nýggjar vísindaástøðiligar niðurstøður, men heldur er talan um viðurkendar niðurstøður.¹⁰ Hóast hendan ritgerðin ikki beinleiðis er grundað á diskursástøðið ella niðurstøðurnar beinleiðis treytaðar av diskursástøðinum, talan er fyrst og fremst um eina keldukritiska viðgerð av ávísimum empiriskum tilfari við støði í nøkrum ávísimum spurningum og samanhagum, sum í ávísan mun tekur hædd fyri diskursástøðinum, – serliga at týdningsframleiðslan er ein partur av viðgerðini – so er ritgerðin sjálvandi heft at teimum spurningum, sum verða settir. Ritgerðin ger ikki krav uppá óheft í nøkrum metafysiskum týdningi – t.e. frá einum „*view from Nowhere*“ – at greiða frá gongdini í politisku viðurskiftinum millum Danmark og Føroyar í tíðarskeiðinum frá 1906 til 1925, men hon greiðir frá gongdini í trimum politiskum málum, sum fingi stóran týdning fyri viðurskiftini landanna millum, greinar tey og tað, sum hekk ella kom at hanga uppi í teimum, og gevur eitt grundað boð uppá nakrar av orsökunum til, at sjálvstýrissrørslan í Føroyum gjørdist meira víðgongd og viðurskiftini millum Danmark og Føroyar – serliga sjálvstýrissrørsluna – versnaðu nógú í hesum tíðarskeiðinum. Sakligheitin verður ikki tryggja við einum heilt ávísimum óheftum sjónarhorni, sum í veruleikanum ikki er til, men heldur við at viðgera teir settu spurningarnar og tilfarið úr fleiri ymiskum sjónarhornum – í

hesum førinum fyrst og fremst úr einum donskum og ofta tveimum føroyskum sjónarhornum, t.e. einum sjálvstýris- og sambands sjónarhorni, men tað er eisini neyðugt at taka atlit til søgulig og mentanarlig viðurskifti, og í ein ávisan mun er eisini neyðugt at taka atlit til stórpólitisk viðurskifti í Evropa, sum gjørdur seg galdandi í tíðarskeiðinum.

Tann keldukritiska viðgerðin av teimum meira ítøkiligum evnunum verður síðan sett inn í eitt størri diskursanalytiskt høpi bæði í Føroyum og í Danmark, har minni ítøkiligir týðningar verða skaptir.

Tað er kortini soleiðis, at tey trý høvuðsevnini í bókini, Tilboðið, Adressumálið og Noregsmálið, í stóran mun snúgva seg um gerðir, sum sjálvstýrisfólk framdu ella vórðu skuldsett fyrri at hava framt, meðan Sambandsflokkurin ofta var tann meira eygleiðandi, afturhaldandi ella skuldsetandi parturin.¹¹ Tað hevur av natúrligum grundum havt við sær, at Sjálvstýrisflokkurin í størri mun enn Sambandsflokkurin kemur í miðdepilin í bókini – mest í viðgerðini av Adressumálinum, har tað vóru sjálvstýrisfólkini, sum heilt eyðsýniliga komu í brennidepilin, men eisini í viðgerðini av Tilboðnum, har Jóannes Patursson var føroyski høvuðspersónurin, meðan Sambandsflokkurin reisti Noregsmálið, og tí eyðsýniliga hevur ein heldur størri leiklut í viðgerðini av hesum málinum. Í Noregsmálinum er tað tó eisini soleiðis, at gerðir hjá sjálvstýrismonnum koma at standa sentralt.

Ein avmarking í hesi ritgerð er, at búskaparlig og sosial viðurskifti í Føroyum ikki verða viðgjørd. Hesi viðurskifti verða kortini umrødd í bókini, har tey verða mett at hava havt ein ávisan týðning.

Tær sannroyndir, sum diskursástøðið og ástøðið um „málspøl“ hjá Wittgenstein byggja á, t.e. at týðningur verður framleiddur innan fyrri týðningssamanhangir, skal ikki skugga fyrri, at endamálið við søgugransking á tí metodiska stiginum er at koma fram til tað, sum veruliga hendi. Sum Gottlob Frege hevur víst á, so er neyðugt at skilja millum „Sinn“ (týðning) og „Bedeutung“ (tilsiping), t.e. tað, sum eitt orð merkir og tað, sum tað sipar til – klassiska dømi hjá honum eru orðini Morgunstjørnan og Kvøldstjørnan, sum hava hvør sín serliga týðning (Sinn), men bæði orðini sipa til gongustjørnuna Venus og hava tí somu tilsiping (Bedeutung).¹² Á tí metodiska stiginum er hetta eisini nakað, sum einhvør verulig og holl søguvísindalig viðgerð av søguligum keldum tekur atlit til, tá søgufrøðingar greina keldur m.a. við at kanna upprunastøðu, orsökina til, at keldan yvirhøvir er til, tendens hjá høvundanum o.s.fr. Endamálið er við klassisku orðunum hjá Leopold von Ranke at finna fram til „*wie es eigentlich gewesen*“,¹³ men tað ber ikki til at skilja tað, sum veruliga hendi, uttan so, at bæði tilsiping og týðningur eru partur av kelduviðgerðini. Tað er t.d. munur á at spyrja, um tað, sum ein poitikari sigur, sipar til veruligar sannroyndir (Bedeutung) ella um tað, sum hann ber fram skal skiljast sum nakað, ið hann ynskir at fremja í politikki (Sinn). Tað er eisini neyðugt at royna at skilja ímillum tað, sum Sjálvstýrisflokkurin ítøkiliga stendur fyrri í praktiskum føroyskum politikki (Bedeutung), og tann ella teir størru og meira politisku diskursar (Sinn), sum flokkurin yvirhøvir verður umrøddur og skiltur innanfyri í Føroyum ella í Danmark.

Tað er gagnligt metodiskt at skilja ímillum – og ikki blanda saman – tann

ítökiliga samfelagsliga kontekst, sum politikarar og flokkar virka innan fyri og tær samfelagsligu ætlanir ella hugsjónir, teir siga seg virka fyri ella meira alment verða lagdir undir at virka fyri at fremja. Skilja vit ikki ímillum tað, sum orð og setningar sipa til (Bedeutung), og tað, tey kunnu merkja (Sinn – kanska uttan tilsiping), so er t.d. lætt at koma til at meta um gerðir hjá politikarum við støði í tí veruleika (Bedeutung), sum teir ynskja broyta, og tá verður tað trupult at skilja tær samfelagsligu broytingar, sum hóast alt koma – ikki tí, at politikarar virkaðu í samsvar við ein ávísan veruleika (Bedeutung), men heldur m.a. tí, at teir virkaðu við støði í eini hugsjón, einum týdningi (Sinn), sum ikki tá hevði nakra veruliga tilsiping (Bedeutung). Tað er júst í spenningsfeltinum millum eina ávísan tilsiping (Bedeutung) og ein ávísan týdning (Sinn), at samfelagsligar broytingar fara fram – ikki endiliga tær broytingar, sum ávísir politikarar virkaðu fyri, men broytingar innan fyri ein ávísan valdskontekst.

Innan diskurs- og paradigmuástøðið verður ikki altíð skilt millum „Sinn“ og „Bedeutung“, og eg skal viðganga, at tað í filosofiskum-teoretiskum høpi ikki altíð er so lætt at skilja ímillum báðar kontekstirnar, – t.d. nær ein tosar inn í sína egnu samtíð og nær ein tosar inn í framtíðina – men eg haldi tó, at á tí metodiska stiginum er tað bæði neyðugt og gagnligt at hava hetta markið fyri eyga.

Samstundis er tað sum nevnt eisini neyðugt at gera sær greitt, at tað, sum politikarar siga, gera ella virka fyri eisini kann verða genererað á heilt ymiskan hátt innanfyri ymiskar politiskar diskursar. Í hesi ritgerð er tað eitt uppáhald, at keldukritiska greiningin kann avdúka ta 'ítökiligu kjarnuna' í einum máli, sum liggur aftanfyri tann 'politiska diskurs', ið málið (seinni) kann gerast partur av. Hóast tað kann vera avgerandi fyri týdningin av orðinum „spæl“, um tað verður brúkt innanfyri ein barnagarðs- ella trolaradiskurs, so kann tað ofta verða soleiðis, serliga tá ið talan er um meira samansett fyrirbrigdi ella hugtøk, at báðir diskursarnir leggja nýggjar ella grundleggjandi øðrvísi týdningar í eitt fyrirbrigdi ella hugtak, enn tað hevði í sínum upprunaliga og meira ítökiliga høpi.

Innan modernaða tulkningarfrøði, hermenutik, verður sannførandi grundgivið fyri, at ein tekstur hevur eina virkningssøgu, sum kann vera nógv øðrvísi enn tann upprunaliga ætlaða – t.e. at tekstir í eftirtíðini fara at liva sítt egnu lív rættiliga óheft av ætlanunum hjá teimum persónum, sum upprunaliga skaptu teir.¹⁴ Tá tekstir fyrst eru skrivaðir fara onnur at lesa, rannsaka og tulka teir, og tað fara tey at gera við støði í sínum egnu avmarkingum, fyritreytum og sjónarmiðum. Á henda hátt fær teksturin áhaldandi nýggjan og broyttan týdning. Í tulkningarfrøðini, sum kanska serliga hevur givið stóran íblástur til bókmentafrøðina, verður ofta grundgivið fyri, at tað ikki ber til – í veruleikanum gevur tað heldur onga meining at royna – at koma til nakran upprunaligan týdning í tekstinum, men hóast hesar avbjóðingarnar eru tær somu innan søguvísindi, so er ein munur tó millum bókmentir/skaldskap og søguvísindi, at tekstir/keldur innan søguvísindi eisini hava eina tilsiping (Bedeutung), sum søgufrøðingurin er grundleggjandi bundin at, tá ið hann lesur og tulkar tekstin/kelduna.¹⁵ Hendan binding ger, at hóast tekstir/keldur hjá søgufrøðingum eisini hava eina virkningssøgu, og verða partar av ymiskum diskursum, ið geva teimum nýggjan týdning, so er tað ikki

ómøguligt í ávísium førum við søguvísindaligum háttaløgum at útihýsa ymiskum tulkningum.¹⁶

Tað ber illa til at skilmarka hetta neyvari enn, at hendingar og keldur upprunaliga fyrst og fremst – ella í øllum førum eisini – verða til við støði í einum 'ítøkiligum veruleika', meðan somu hendingar og keldur umvegis aðrar hendingar (aðrastaðni ella seinni) kunnu verða knýttar at størri og minni ítøkiligum týðningsskipanum, t.e. 'politiskum diskursum', har tann upprunaliga tilsipingin til ein ítøkiligan veruleika kann verða loyst munandi, soleiðis at nýggjur týðningur kann verða skaptur.

Tilfar

Tilfarið til hesa ritgerð er rúgvismikið og fjølbroytt. Her skal tilfarið lýsast frá einum yvirskipaðum sjónarhorni, meðan tað meira ítøkiliga verður lýst í samband við teir triggjar høvuðspartarnar. Tilboðið er fyrr viðgjørt av Hans Jacob Debes í doktorarritgerðini frá 1982, men her fer tað at verða viðgjørt av nýggjum, lutvíst við støði í nýggjum heimildum, nýggjum spurningum og niðurstøðan verður ein onnur. Tilfarið til Tilboðið er ikki rúgvismikið. Orsøkin er serliga tann, at talan var um eitt óformligt tilboð, sum nærur ikki hevur sett nøkur verulig spor eftir sær í almennum ella óalmennum heimildum. Tá Tilboðið verður viðgjørt av nýggjum her, so hongur tað saman við serliga fyra viðurskiftum. 1) Tilboðið hevur fingið eina serliga støðu í politisku søgu Føroya, sum tað reint keldukritiskt ikki tykist at kunna bera. 2) Tað eru nógvar mytur skaptar rundan um Tilboðið, sum hava røtur í hesu støðuni. 3) Uppáhaldið í hesi ritgerð er, at tað er serliga tað diskursiva høpi, sum Tilboðið gjørdist partur av í Føroyum, sum hevur givið tí so stóran týðning í politisku søgu Føroya. 4) Hóast nógv nýtt tilfar ikki er funnið, sum kann kasta nýtt ljós yvir tað, so er tó nakað nýtt komið undan kavi, sum leggur upp til nýggjar spurningar og nýggj svar. Her eru tað serliga tær donsku ráðharraprotokollirnar, sum ikki fyrr hava verið nýttar í viðgerðini av Tilboðnum. Tilfar til Tilboðið er annars eins og til Adressumálið og Noregsmálið rikisdagstíðindi, løgtingstíðindi og tey føroysku bløðini. Øll trý málini høvdu eina almenna síðu, sum m.a. gav seg til kennar í frágreiðingum á Løgtingi og á Ríkisdegi, men meðan tað fyrsta, Tilboðið, bara er nevnt í teimum føroysku bløðunum, so vóru hini bæði málini eisini umrødd í donskum bløðum og Noregsmálið eisini nógv í teimum norsku bløðunum. Hetta sigur í sjálvum sær nakað um, hvussu viðurskiftini millum Danmark og Føroyar vuku til at gerast eitt størri mál í tíðarskeiðinum, sum fyrst bara vóru eitt føroyskt mál, síðan komu at fevna um ríkið og at enda eisini fór út um danska ríkið og gjørdist partur av einum norðurlandskum høpi. Bløðini, føroysk, donsk og norsk bløð, eru tí avgerandi heimildir til at lýsa ta almennu síðuna og tann týðning, sum øll hesi trý málini høvdu. Tað serliga við Noregsmálinum er, at meðan frágreiðingar frá munnliga orðaskiftinum á Løgtingi ikki vóru vanligar í tíðarskeiðinum, so varð Noregsmálið mettt at vera so týðningarmikið, at Løgtingið samtykti at avskriva alt orðaskiftið. Hetta orðaskiftið er ein avgerandi heimild til málið.

Tílikar góðkendar frágreiðingar eru ikki tøkari í lögtingstíðindum, tá ið tað snýr seg um Tilboðið og Adressumálið, – í lögtingstíðundum eru bert tey almennu skjøluni endurgivin – men óalmennar frágreiðingar frá orðaskiftinum í Løgtinginum um Adressumálið eru endurgivnar í Dimmalætting. Hesar frágreiðingar kunnu við ávísingum fyrivarni brúkast til at lýsa sjónarmið hjá lögtingsfólkum.

Høvuðskeldurnar til Adressumálið eru í frágreiðingini hjá Kanningarnevnd Landstingsins, ið varð givin út í 1919. Har eru, umframt sjálv frágreiðingin, hópurnir av fylgiskjølum, fjarrit, loyniligar frágreiðingar o.a., sum hava avgerandi týðning fyri málið. Har er eisini tilfar, sum hevur týðning fyri onnur viðurskipti. T.d. hevur nevndin skipað fyri avhoyringum av viðkomandi persónum, og fyllir hetta tilfarið meira enn 600 síður. Hetta er týðandi tilfar frá eygnavitnum, sum m.a. gevur innlit í óformligt samskipti av ymiskum slag millum ríkismyndugleikar og sjálvstýrismenn, sum leggja nakað afturat teimum almennu keldunum, sum nærur einans upplýsa nakað um tað formliga samskiptið millum partarnar. Har eru eisini upplýsingar um viðurskipti, sum ikki hava nakað beinleiðis við Adressumálið at gera, t.d. um Tilboðið, har ein mangul í keldutilfarinum júst er vantandi heimildir til tað óformliga samskiptið millum partarnar. Á Føroya Landsskjalasavni eru 21 pakkur hjá Vørunevndini við skjølum um Adressumálið, savnið hjá Havnar Framburðsfelag og gerðabókin hjá Havnar Framburðsfelag. Í Folketingets Bibliotek og Arkiv í Keypmannahavn eru 4 kassar við skjølum, sum Kanningarnevnd Landstingsins fekk til vega til ta stóru frágreiðingina í 1919. Hetta eru avgerandi og rúgvismiklar heimildir til Adressumálið, men eisini til aðrar partar av Føroya søgu. Har er eisini nógv tilfar, sum ikki stendur í tí prentaðu útgávuni av frágreiðingini.

Í Folketingets Bibliotek og Arkiv í Keypmannahavn eru fleiri kassar við áhugaverdum skjølum og keldutilfari til einamest Adressumálið, sum Kanningarnevnd Landstingsins savnaði í 1918-1919.

Hvíðgubgøva 2/4 17

Harra formáður Frambúðsfelagssins!

Seljiðandi fann eg við sínum
frá: frá Edward Mortensen:

" 1/4 17

Harra kongabóndi Pátrósson.

Um Frambúðsfelagið gættist
at vitu nátturátt sínu minn leygjan ím
frá, sum eg læri átrúvát til tyggum
í lovari dagfest 9. 11. 17, síða tyggum
vera so binnastur at góða títt,
sum frá.

Hvat trahle og Leaverius læva segh
biti eg tyggum to' itta læva fram offur
legh í áhrif ella talu.

Tá so læva formáðurinn í dag
ringdi til minn í miáltráðirinn at
spjallt ífrá bóttindum frá folkatryg-
manninum, loyvi eg mær her víð
at birta tyggum ífrá tyggandi
í viddrag íva loyvinu folkatrygmannsins
ar 1, 2, ~~3~~ og 11 apríl..

1ta apríl

" eg lævi ringdi tyggara til tyggum

Á Føroya Landsskjalasavni er umframt rúgvusmikið heimildartilfar hjá Vørunevndini eisini savnið hjá Havnar Frambúðsfelag, har forkunnugt keldutilfar um Adressumálið, m.a. brævasamskipti millum adressumenn, sum Kanningarnevnd Landstingsins ikki fekk atgongd til, ar at finna. Her sæst eitt avrit av einum brævi frá Edwardi Mortensen til Jóannes Patursson dagfest 11. apríl 1917.

Á Føroya Landsskjalasavni er eisini ein pakki við tilfari um Noregsmálið, sum inniheldur bæði brøv, loyniligar frágreiðingar, blaðgreinar o.a., sum hevir stóran týdning fyri Noregsmálið. Har er eisini nógv tilfar, sum sigur nakað um, hvussu serliga danskir myndugleikar hava mett um málið. Ráðharraprotokollirnar hjá donsku stjórnini, sum viðgera Tilboðið, Adressumálið og Noregsmálið, eru eisini tókar á Ríkisskjalasavninum og givnar út í avriti av hondskrivaða upprunatekstinum. Tær hava sjálvandi stóran týdning fyri meting donsku stjórnarinnar av hesum trimum málunum.

Hans Jacob Debes hevur sum nevnt viðgjørt Tilboðið í doktoraritgerðini frá 1982, og hann hevur eisini viðgjørt tað sum part av øðrum søgubókum. Hans Jacob Debes hevur eisini skrivað um Adressumálið sum part av øðrum bókum, men tað eru bara Vagn Wáhlin o.a. (1994) og Hans Andrias Sølvará (2007), ið hava viðgjørt Adressumálið í serstakari bók um evnið. Tað eru í stóran mun úrslitini í hesi seinnu bókini, ið verða nýtt sum grundarlag undir Adressumálinum í hesi ritgerðini. Í bókini er eisini annað og avgerandi tilfar nýtt enn tað, sum Wáhlin o.a. nýttu í 1994, og niðurstøðurnar eru øðrvísi. Her er serliga talan um teir 21 pakkarnar hjá Vørunevdini á Føroya Landsskjalasavni, savnið hjá Havnar Framburðsfelag og gerðabókin hjá Havnar Framburðsfelag á sama stað. Tilfarið og niðurstøðurnar eru tó lagaðar til ta diskursivu tilgongdina í hesi ritgerðini. Teir trýggir partarnir í bókini eru eisini knýttir saman í einum størri søguligum høpi – við baksýni.

Síðan 2007 havi eg eisini verið í Folketingets Bibliotek og Arkiv í Keypmannahavn, har eg havi fingið atgongd til og kannað skjalasavnið hjá Kanningarnevnd Landstingsins, har upprunaskjølini undir landstingsfrágreiðingini eru varðveitt, umframt nógv annað heimildartilfar, sum ikki er í prentaðu frágreiðingini hjá Landstinginum. Hetta heimildartilfar í Folketingets Bibliotek og Arkiv hevur mær kunnugt ikki fyrr verið brúkt til at kasta nýtt ljós á ella til at viðgera alt Adressumálið.¹⁷

Tann nýggi parturin í hesi ritgerð er kanska serliga tann um Noregsmálið í 1923, men nógv tilfar til Tilboðið, sum ikki hevur verið viðgjørt fyrr, er eisini tikið við í ritgerðina, og til Adressumálið eru eisini allar tær óalmennu fundarfrágreiðingarnar

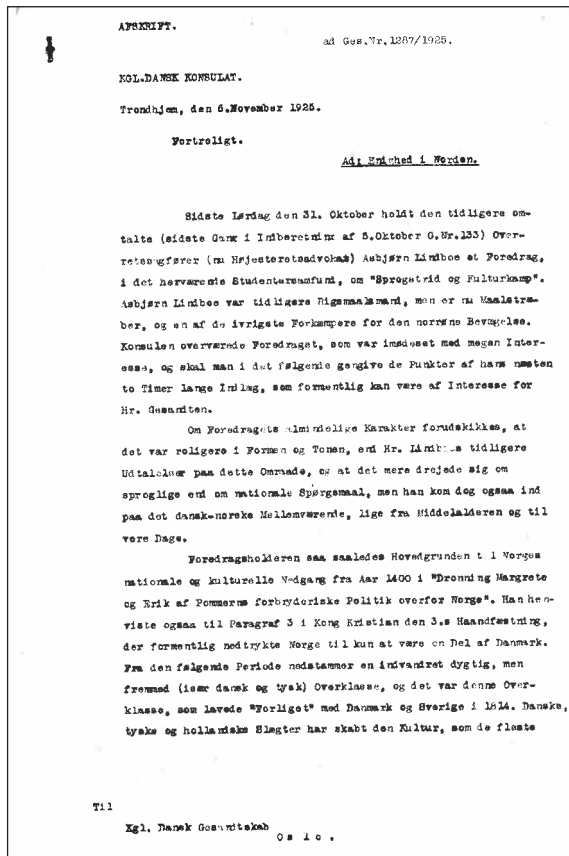
Í savninum hjá Neergaard, sum er á Ríkisskjalasavninum í Keypmannahavn, er m.a. eitt memorandum um Føroyapolitikkin, sum stjórnin orðaði í 1923 og sendi til donsku sendistovurnar, – VII partur – Fylgiskjal X.

frá løgtingsfundum í 1917 og meira avgerandi alt upprunatílfarið hjá kanningarnevndini hesaferð tikið við í viðgerðina. Noregsmálið hevur eins og Adressumálið verið umrøtt sum partur av ymiskum yvirlitsverkum, men tað hevur ikki fingið sjálvstøðuga viðgerð í nakrari bók. Viðgerðin av Noregsmálinum í hesi ritgerðini byggir fyri ein stóran part á tilfar á Føroya Landsskjalasavni, tilfar á Ríkisskjalasavninum, ríkisdagstíðindi, løgtingstíðindi og føroysk, donsk og norsk bløð. Her er fyri stóran part talan um tilfar, ið ikki fyrr hevur verið brúkt. Ein partur av hesum tilfarinum er nýliga endurprentað (Sølvará 2013), og aftast í hesi ritgerðini eru nøkur fylgiskjøl, har fleiri langar og ikki fyrr prentaðar ella brúktar heimildir eru endurgivnar. Hartil kemur sjálvt referatið av munnligu umrøðuni á Løgtingi frá august 1923.

Hesi trý málini eru ymisk, men tey fylgja í tíðarhøpi eftir hvørjum øðrum, og hava sum nevnt eisini tað til felags, at tey snúgva seg eisini um viðurskiptini millum Føroyar og Danmark. Tílfarið til Tilboðið og Noregsmálið minna nógv um hvørt annað í substansi, – í høvudsheitum alment tilfar, m.a. bløð, løgtings- og ríkisdagsumrøður o.s.fr. – men har er eisini nógv óalment tilfar, serliga viðvíkjandi Noregsmálinum, har tílfarið eisini er rúgvusmiklari enn til Tilboðið. Hesum viðvíkjandi er Adressumálið øðrvísi. Hetta málið fekk ikki bert – eins

og hini bæði málini – stórar politiskar avleiðingar, men tað varð eisini viðgjørt av Kanningarnevnd Landstingsins í 1918–1919, har hópurin av óalmennum tilfari – m.a. fjarrit og brøv millum persónar í málinum – varð savnað saman umframt at kanningarnevndin gjøgnum forhoyr av øllum involveraðum persónum skapti hópin av nýggjum tilfari, sum leggur nógv afturat teimum almennu skjølunum. Adressumálið er tí nógv betri lýst í keldum enn hini bæði málini, sum ikki vórðu kannaði aftaná sjálvar hendingarnar.

Hesi viðurskipti hava við sær, at tað ber til at lýsa smálutir og fara aftur um tey almennu skjølini, tá tað snýr seg

Á Føroya Landsskjalasavni er eitt savn við keldum um Noregsmálið, m.a. eitt avrit av einum loyniligum skjali, ið er skrivað um norsk áhugamál í Føroyum, og er á donsku sendistovuni í Oslo, – VII Partur – Fylgiskjal XIV.

um Adressumálið, meðan tað illa ella í nógv minni mun ber til at gera tað sama, tá tað snýr seg um Tilboðið og Noregsmálið. Metodiskt ber tað kortini til at gera onkrar samanberingar millum øll málini, tí um tað óalmenna tilfarið til viðgerðina av Adressumálinum kann leggja nakað afturat teimum almennu skjølunum ella upplýsa nakað nýtt um, hvussu tey skulu tulkast, so kann tað hugsast, at hendan viðgerðin eisini kann siga nakað um, hvussu almenn skjøl til viðgerðina av Tilboðnum og Noregsmálinum kunnu tulkast. Talan er sum nevnt um trý politisk mál, sum liggja tætt at hvørjum øðrum í tíð, og tey fevna í stóran mun um teir somu almennu stovnar í Føroyum og Danmark, m.a. Løgtingið og Ríkisdagin, har tað tí við ávísingum fyrivarni ber til at ganga út frá, at tær fyrisitingarligu meginreglurnar eru eins ella ikki so nógv broyttar í tíðarskeiðinum 1906-1925. Í ritgerðini fer onkuntíð at verða gjørd ein roynd at siga nakað nýtt við støði í hesum háttalaginum.

Ríkisrættarligu viðurskifti Føroya í søguligum høpi

Áðrenn farið verður til sjálva viðgerðina skal støða Føroya í danska ríkinum verða lýst. Stórt sæð øll viðurskifti millum Danmark og Føroyar – fyrr og nú – hava onkursvegna samband við, at støða Føroya í danska ríkinum er serstøk og øðrvisi enn hjá øðrum pørtum av ríkinum. Hesi viðurskifti hava drúgvur søguligar (mentanarligar og politiskar) røtur, sum kunnu fæst langt aftur í søguna.

Hildið hevur verið, at Føroyar upprunaliga vórðu bygdar av írskum munkum umleið 600 e.Kr.,¹⁸ og at hesir umleið 800 e.Kr. vórðu ríknir burtur av norðbúgvum, sum komu til Føroya av Vesturlandinum í Noregi umvegis tey keltisku økini, men fornfrøðiligur grevstur á Sandi tey seinastu árinum hevur eftir øllum at døma staðfest, at tann fyrsta búsetingin í Føroyum í øllum færum kann fæst aftur í 400-talið e.Kr.¹⁹ Eins og Ísland vóru Føroyar ta fyrstu tíðina eftir norrønu búsetingina stórt sæð sjálvstøðugar, hóast norsk ávirkan skjótt fór at gera seg galdandi. Tað føroyska tingið, sum upprunaliga helst var eitt Alting eftir norskari fyrimynd, har allir frælsir menn kundu møta fyri at taka avgerðir, hevur røtur aftur til umleið 900 e.Kr. Í 13. øld fór norsk ávirkan at gera seg galdandi í Føroyum eins og í Íslandi. Ísland gjørdi í 1262 sáttmála við Noregi og í 1274 var tann norska landslógin, sum skipaði føroyska Altingið sum eitt umboðsmannating við 36 løgrættumonnum, har kongsins embætismenn – serliga sorinskrivarin og fútin – fingi størri ávirkan á avgerðirnar, sett í gildi í Føroyum. Harvið varð tað føroyska Altingið umskipað til eitt Løgting, eftir norskari fyrimynd frá 900-talinum, og Føroyar gjørdust partur av tí norska ríkinum. Tær norsku oyggjarnar í Norðuratlantshavinum, m.a. Ísland og Føroyar, vórðu nevndar norsk skattland, og tær vóru eftir øllum at døma ikki samansjóðaður partur av tí norska kongaríkinum.²⁰

Í 1380 arvaði danska krúnan – formliga orsakað av dynastiskum viðurskiftum, men helst eisini orsakað av *Svarta Deyða*, sum umleið 1350 rakti Noregi so hart, at landið hevði trupult við at varðveita sína ríkisfyrising²¹ – Noregi og harvið

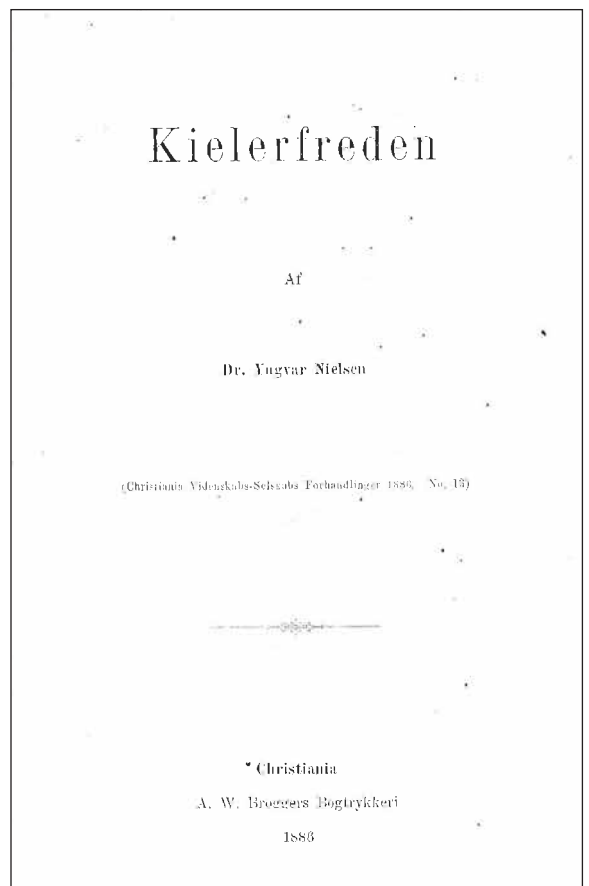
eisini tey gomlu norsku skattlondini í Norðuratlantshavinum. Talan var kortini ikki um eina samanlegging av báðum ríkjunum til eitt ríki við felags statsrætti og lóggávu, men talan var um tvey ríki, sum høvdu felags kong. Føroyar og Ísland, sum høvdu verið fysisitnar úr Bergen, fingi við tíðini tættari tilknýti til Danmark – serliga eftir at fysisitingin av oyggjunum í 1620 varð flutt til Keypmannahavnar. Tey gomlu norsku skattlondini vórðu kortini eisini eftir hetta mettt at vera partar av tí norska partinum av tí dansk-norska kongaríkinum. Tað vóru norskar lógir, ikki danskar, ið kongur setti í gildi í Føroyum. T.d. var *Norska Lóg Kristians IV* sett í gildi í Føroyum í 1604 og *Norska Lóg Kristians V* varð sett í gildi í 1688. Tá einaveldið varð sett í gildi í dansk-norska ríkinum í 1661 styrktist kongsvaldið nógv, meðan tann staðbundna og fólksliga umboðanin fekk minni at siga. Løgtingið viknaði eins og hini tingini í dansk-norska ríkinum nógv við Norsku Lóg Kristians V, meðan kongsins kosnu embætismenn fingi nógv størri vald. Árið eftir, í 1662, var aðalsmaðurin Henrik Bielke í Føroyum og tók móti hilmiseiði frá føroyingum vegna Fríðrikk III. Henrik Bielke hevði verið í Føroyum í somu ørindum í 1649, og í 1670 var admiralurin Jens Rodsten í Føroyum og tók ímóti hilmiseiði frá føroyingum vegna Kristian V.²² Í 1689 varð Løgtingið stórt sæð einans ein dómstólur, har kongstilnevndir lógrættumenn, teir vóru nú 48 í tali, staðfestu dómar, sum sorinskrivarin feldi. Í 1816 varð Løgtingið, m.a. sum eitt úrslit av hesi gongdini, niðurlagt sum tað seinasta í ríkinum – frammanundan vóru øll tingini í ríkinum niðurløgd, norsku Løgtingini vórðu niðurløgd í 1797, íslenska Altingið í 1800, tey donsku Landstingini í 1805, Løgtingið á Bornholm í 1813 og føroyska Løgtingið í 1816.²³ Samstundis fingi Føroyar, sum síðan 1720 høvdu havt amtmann saman við Íslandi, egnan og sjálvstøðugan amtmann, sum gjørdist hægsti danski embætismaðurin í Føroyum. Harvið var embætisveldið vordíð nærum fullkomið í Føroyum og í tí dansk-norska kongaríkinum.

Tvey ár áðrenn føroyska Løgtingið varð niðurlagt, vóru nakrar fyri Føroyar avgerandi hendingar farnar fram. Napoleonskríggini endaðu í 1815, tá Napoleon tapti við Waterloo, men dansk-norski kongurin hevði verið so óheppin, at hann hevði tikið lut í hesum kríggjum á franskarar síðu, meðan Svøríki hevði verið meira heppi og var saman við Bretlandi og tí vinnandi partinum. Tað hevði við sær, at Svøríki skuldi fáa onkra viðurkenning fyri sín leiklut í kríggjum, meðan danski kongurin skuldi revsast fyri sína luttøku á tí tapandi síðuni. Í 1814 varð tað við *Friðinum í Kiel* staðfest, at danska krúnan misti Noregi til svenska kongin.²⁴ Hetta var ein vanlukka fyri danska kongin, men tað fyri Føroyar so avgerandi var, at friðarsáttmálin eisini staðfesti, at Ísland, Grønland og Føroyar skuldu vera verandi undir donsku krúnuni, hóast oyggjarnar høvdu hoyrt til tann norska partin av ríkinum, og tí í veruleikanum áttu at havt fylgt við Noregi undir svensku krúnuna. Tað hevur verið skrivað nógv um orsökirnar til hesi viðurskiftini, men eingin endalig niðurstøða er funnin.²⁵ Onkur hevur hildið, at svensku samráðingarmenninir ikki vistu, at skattlondini hoyrdu til Noregi,²⁶ men tað samsvarar illa við, at tað beinleiðis varð sett inn í tann endaliga friðarsáttmálan, at skattlondini skuldu vera verandi undir Danmark – nakað, sum ikki stóð í tí upprunaliga svenska útkastinum. Í tí upprunaliga svenska útkastinum til friðarsáttmála við Danmark hevði Svøríki

kravt at fáa kongaríkið Noregi, ítökiliga bert skilmarkað sum Fastlandsnoregi,²⁷ meðan tað í tí endaliga sáttmálanum varð skoytt uppí, „tó undantikið Grønland, Ísland og Føroyar“.²⁸ Tað sannlíkasta tykist vera, at Svøríki ikki hevði nakran áhuga í „norsku“ atlantarhavsbyggjunum, og at atlantarhavsstórveldið Bretland, sum noyddist at geva Eystursjóarveldinum Svøríki okkurt afturfyri luttøkuna í krígunum á enskari síðu, heldur ikki vildi hava, at Svøríki eisini skuldi gerast eitt stórveldi í Norðuratlantarhavinum, sum kundi bjóða Bretlandi av.²⁹ Tí var tað betri fyri Bretland, – tá landið ikki sjálvt ynskti at yvirtaka tær – at tær bert strategiskt týðandi byggjarnar í Norðuratlantshavinum vóru verandi undir einum hernaðarlíga veikum donskum kongaríki, sum Bretland helt seg fara at hava lætt við at ávirka. Í hesum stórpólitiska høpi var tað eins og Wettersted, svenski samráðingarleidarin, skrivaði til Engström, svenska uttanríkisráðharran, 16. januar 1814, eingin sum setti seg upp ímóti Bourke, danska samráðingarleidarinum, tá hann setti fram ynski um, at tær Norðuratlantisku byggjarnar beinleiðis skuldu nevnast í § 4 í friðarsáttmálanum.³⁰ Í so fall vóru tað stórpólitisk viðurskifti, sum í 1814 gjørdust avgerandi fyri ríkisrættarlígu lagnu Føroya undir donskum ræði, men Bourke fekk við innskotinum um tær norðuratlantisku byggjarnar effektivt forða fyri, at nakar seinni kundi seta fram krøv um at fáa tær.

Tað avgerandi var, at Føroyar, sum mentanarlíga og pólitískt høvdu tætt tilknýti til Noregi, í 1814 gjørdust partur av einum donskum ríki, ið ikki hevði stórvegis mentanarlígt ella pólitískt tilknýti til Føroyar. Mál, mentan, lóggáva og lívsumstøðurnar yvirhøvur vóru nógv øðrvísi í Føroyum enn í Danmark. Tað hevði við sær, at serstøða Føroya í dansk-norska ríkinum varð varðveitt í danska ríkinum. Longu í 1813 varð tað gjørt av, at danskar lógir, sum skuldu setast í gildi í Føroyum,

Norðmaðurin Yngvar Nielsen skrivaði í 1886 eina bók um Friðin í Kiel, har hann grundgevvur fyri, at tað var danski samráðingarleidarin Edmund Bourke, sum við diplomátskum snildi sannførdi svian Gustav Wettersted um, at Ísland, Føroyar og Grønland ongantíð høvdu verið partar av Noregi. Soleiðis fekk hann sett í § 4, at byggjarnar ikki skuldu við Noregi undir svensku krúnuna.

skuldu tinglýsast serstakt fyrri og í Føroyum.³¹ Í 1821 varð staðfest, at lokalir myndugleikar, sum eftir at Løgtingið varð niðurlagt merkti amtmaðurin, skuldu fáa høvi at siga sína hugsan um eina lóg, áðrenn hon varð sett í gildi í Føroyum. Føroyar vóru ongantíð samansjóðaðar við Danmark, og longu áðrenn danski kongurin í 1814 misti Noregi, vórðu Føroyar eitt serstakt lógdømi í ríkinum.

Tá einaveldistiðin, m.a. sum ein avleiðing av fronsku kollveltingini í 1789, fór at halla í 1830-árunum, varð neyðugt at taka støðu til, hvørja støðu tey gomlu norsku skattlondini skuldu hava í tí nýggja danska ríkinum. Tá Stættatingini, sum skuldu ráðgeva konginum viðvíkjandi lóggávu, vóru kallaði saman í 1830-árunum, vóru føroyingar og íslendingar fyríbils umboðaðir við ávikavist einum og tveimum kongstilnevndum umboðsmönnum á Stættatinginum í Roskilde. Íslensku umboðini vóru íslendingar, meðan føroyska umboðið var ein fyrrverandi danskur embætismaður í Føroyum. Í 1839 boðaðu íslendingar frá, at teir ikki ynsktu at vera umboðaðir á nøkrum donskum Stættatingi, men at teir ynsktu sítt egna Stættating. Tað hevði við sær, at íslenska Altingið varð endurreist í 1845 sum ein ráðgevandi myndugleiki hjá kongi.³² Íslendingar mistu sína umboðan á Stættatinginum í Roskilde, meðan føroyingar fyríbils framvegis skuldu umboðast av einum kongstilnevndum umboðsmanni. Tað, sum íslendingar fingi endurreist í 1845 – avgerðin at endurreisa íslenska Altingið varð tikin av Kristian VIII longu í 1843 – ávirkaði eisini føroyingar, tí bæði í 1844 og í 1846 komu umsóknir frá føroyingum um at fáa settan á stovn ein ráðgevandi føroyskan umboðsstovn í Føroyum. Tann íslenska ávirkanin sæst m.a. av, at Niels Winther, sum helst var ein av teimum, ið skrivaði undir umsóknina til Stættatingið, skrivaði í Fædrelandet 24. januar 1845 eitt sindur vónleyst um 'føroysku' umboðanina á Stættatinginum í Roskilde: „... et Land, der kun repræsenteres af en eneste Mand, som desuden ikke er udgaaet fra Landet [71] selv, kan ingenlunde siges at være repræsenteret“. Síðan legði hann afturat: „Selv den Bistand, som Færingerne kunde vente i Islands Repræsentanter, er forsvunden“. ³³ Hetta ynski føroyinga varð kortini ikki gingið teimum á mæti, m.a. tí ein nevnd, sum varð sett í 1846, staðfesti, at føroyingar í síni miðju ikki høvdu nakra upplýsta borgarastætt, ið kundi havt borið einum tillíkum umboðsstovni. Nevndin staðfesti eisini, at „det ligger derhos i Øernes Interesse igennem en repræsentativ Forbindelse med Hovedlandet, at erholde en nærmere Adgang til Delagtighed i de Goder, som dettes større Kræfter kan yde dem“. ³⁴ Í 1843, sama árið, sum avgerð varð tikin um at endurreisa íslenska Altingið, fekk Christian Pløyen, Føroya amtmaður, til uppgávu at gera uppskot til eina føroyska valskipan til Stættatingið í Roskilde. Uppskotið, sum ikki varð liðugt fyrr enn í 1847, varð evnað til eftir ein fund í Havn sama árið, har danskir embætismenn og 15 umboð fyrri føroyingar høvdu verið til staðar. Her var lagt upp til, at „Færoerne skulle for fremtiden udgøre en egen valgklasse i Østifternes Stænderforsamling, og ved en selvvalgt deputeret deltage i dennes møder“. ³⁵ Hetta uppskotið varð tó ongantíð sett í gildi, tí stutt eftir – tá ið kollveltingar í 1848 fóru gjøgnum Evropa – var tíðin farin frá Stættatingunum, sum eftir ætlan skuldu ráðgeva kongi, tá størri krøv um grundlóg og lóggávuvald til fólk, vórðu sett fram.

Í 1848 noyddist kongur at góðtaka, at eitt Grundlóggevandi Ríkisting, har

kongur tó tryggjaði sær rætt til at tilnevna ein fjórðing av øllum umboðunum, skuldi setast. Føroyska umboðið varð kongstilnevnt, eins og tað hevði verið frammanundan á Stættatinginum. Valið fall á Christian Ploeyen, tann júst fráfarne amtmann føroyinga, sum eisini hevði verið seinasta umboð føroyinga á Stættatinginum í Roskilde. Tann nýggja grundlógin, sum ásetti, at lóggávuvaldið skuldi vera hjá einum fólkavaldum Ríkisdegi (Fólkatingi og Landstingi), útinnandi valdi hjá kongi og dømandi valdið hjá óheftum dómstólum, varð liðug og sett í gildi í Danmark í 1849. Frammanundan høvdu íslendingar treyta sær og fingið lyfti um, at teir skuldu spyrjast, tá støða teirra í ríkinum skuldi viðgerast. Eins og viðvíkjandi Stættatingunum valdu teir í 1851 at seta seg upp ímóti at danska grundlógin varð sett í gildi í Íslandi; teir vildu hava sína egnu grundlóg, onga ríkisdagsumboðan og eitt Alting við lóggevandi heimildum.³⁶ Føroyingar fingi einki tilíkt lyfti, og í 1850 varð danska grundlógin sett í gildi í Føroyum – uttan at føroyingar vóru spurdir, men føroyingar mótmæltu heldur ikki. Harvið skiltust leiðir føroyinga og íslendinga, sum í mun til fyrst Noregi, síðan dansk-norska ríkið og at enda til Danmark høvdu verið tær somu. Hóast eingin íslendingur í 1851 vildi hava Ísland úr danska kongaríkinum, so hevði Ísland lagt leiðina burtur úr danska ríkinum, meðan Føroyar gjørdist ein partur av danska ríkinum. Føroyingar høvdu ikki sum íslendingar eitt ting, sum kundi havt sett seg uppí móti hesum, men tann einasti virkni føroyski politikarin, Niels Winther, vildi í 1849 helst hava grundlógina setta í gildi í Føroyum. Niels Winther, fyrsta føroyska ríkisdagsumboðið, tók soleiðis til í 1850: „*jeg kan ikke nægte, at jeg blev heelt uhyggelig tilmode da jeg i Oktober Maaned 1849 ankom til Færøerne og erfarede, at den alt skrinlagde Kongelov endnu gjaldt her i Landet og det forviste Enevoldsherredømme saaledes der stod uantastet; – Grundloven, der emanerede den 5te Juni f. Aa., blev nemlig først tinglæst den 1ste December næstefter. – Indbyggerne ymte dog næsten ikke et Ord om al denne grædseløse tilsidesættelse; de sove, og ingen vækker dem. De skimte kun svagt hvad der foregaar i det fjerne, og ingen vover at skjære den Hinde der hviler omkring Øjet og saaledes Aabne deres blik for Solens velsignelsesrige Straaler. Selv negrene have emanciperet sig. Færingerne sinde sig med Taalmodighed i deres skjebne*“.³⁷ Her sæst einki til tað

Niels Winther – fyrsti føroyski politikarin – setti eins og allir aðrir føroyingar, sum lótu frætta frá sær í 1850-árunum, ongantið fram ynski um, at danska grundlógin ikki skuldi fáa gildi í Føroyum.

politiska tilvitið, sum íslendingar í ríkiligt mát høvdu longu í 1830-árunum. Í vallógini fyri Føroyar varð ásett, at oyggjarnar skuldu umboðast á Ríkisdegi við tveimum umboðum, einum á Fólkatíngi og einum á Landstingi. Harvið vóru Føroyar komnar inn undir dansku grundlógina sum partur av danska ríkinum. Serstøða Føroya, sum varð staðfest í 1813, varð kortini varðveitt, hóast Ríkisdagurin nú hevði tilskilað sær alt lóggávuvald í Føroyum. Í 1855 varð staðfest, at tær lógir, sum ikki vóru tinglýstar í Føroyum, skuldu hava frámerkið „*Denne lov gælder ikke for Færøerne*“;³⁸ men við fólkaræðinum og 1849 grundlógini varð neyðugt at fólka Vald umboð fyri føroyingar – ikki bara amtmaðurin – fingi høvi til at siga sína hugsan um tær lógir, sum Ríkisdagurin hevði ætlanir um at seta í gildi og fáa tingslýstar í Føroyum. Tí var neyðugt at stovna ein fólksins umboðsstovn í Føroyum við m.a. hesum endamáli.

Í 1852 varð Løgtingið endurreist sum Amtsráð, tó við víðkaðum ráðgevandi heimildum mótvegis ríkismyndugleikunum, tá ið tað snúði seg um serliga føroyska lóggávu. Lógaruppskot, sum ríkismyndugleikarnir ætlaðu at seta í gildi í Føroyum, kundu leggjast fyri Løgtingið til ummælis, og Løgtingið hevði eisini rætt til at senda lógaruppskot til ríkismyndugleikarnar, sum tað ynskti at fáa sett í gildi í Føroyum. Niels Winther, sum var fyrsti føroyski ríkisdagsmaðurin, hevði í 1851 ikki sett ynski fram um, at Løgtingið skuldi vera annað enn ráðgevandi stovnur, men hann varð harðliga ímóti, at (danskir) embætismenn skuldu sita í Løgtinginum. Upprunaliga var ætlanin, at amtmaðurin, prósturin, sorinskrivarin og fútin í

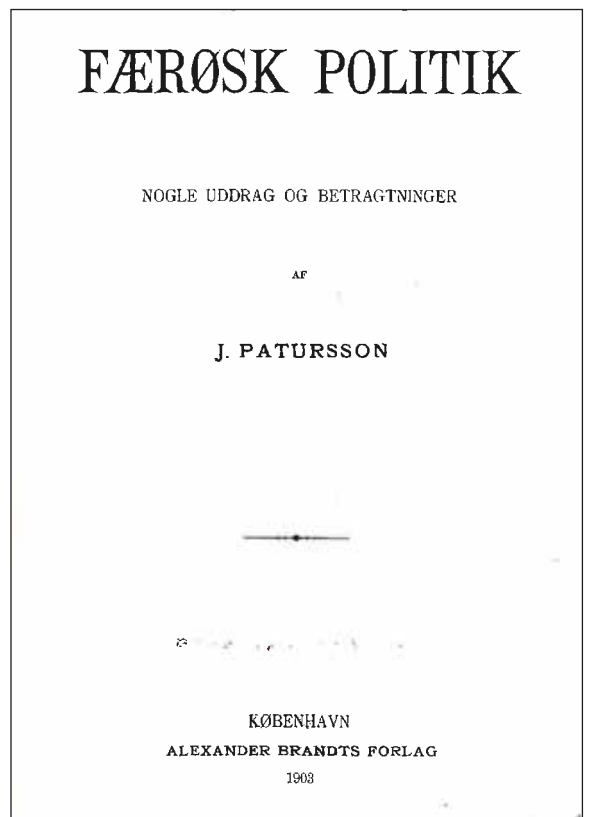

Í 1874 var kongur fyrstu ferð í Føroyum. Her sæst Eystaravág í Havn, tá ið kongur og fylgi vitjaðu.

kraft av sínum størvum skuldu sita í Løgtinginum saman við 18 fólkavaldum monnum, men í lögtingslógini frá 1852 fingi einans amtmaðurin og prósturin sæti á Løgtingi – tann fyrri sum formaður – saman við 16 fólkavaldum. Tað fyrst valda Løgtingið fekk høvi til at seta fram broytingaruppskot til lögtingslógina, men tað vóru hvørki nógvar ella stórar broytingar, sum mælt varð til at gera í lógini. Tá lógin varð broytt í 1854 var høvuðsbroytingin, at 18 fólkavald umboð skuldu vera í Løgtinginum ístaðin fyri 16. Í 1866 varð tann broyting gjørd, at meðan føroysku veljararnir høvdu valt bæði ríkisdagsumboðini, so skuldi Løgtingið nú velja landstingsumboðið. Soleiðis var skipanin av Løgtinginum stórt sæð líka til 1923.

Føroyingar settu seg ikki upp ímóti innlimanini í danska grundlógarkíð fyrr enn nógv seinni. Tað fyrsta sum hoyrist í Føroyum um, at grundlógin varð sett í gildi í Føroyum av órøttum verður vanliga sagt at vera í eini grein í Dimmalætting frá 30. juni 1888, sum Jóannes Patursson helst hevði skrivað,³⁹ men tað fyrsta grundaða mótmælið kom ikki fyrr enn í 1903, tá Jóannes Patursson gav út bókina Færøsk Politik: „Grundloven blev gjort gældende for Færøerne paa en Tid, hvor disse endnu var blottede endog for alle kommunale Indretninger og Indbyggerne ved Monopolhandelens Baand desuden i høj Grad hæmmede i Udøvelsen af deres frie Næringsvirksomhed. – Paa den grundlovgivende Rigsdag havde Kongen udnævnt et Medlem til at repræsentere Færøerne, men ved den færøske Valglovs Udarbejdelse beholdt Øerne endog ikke denne anomale Repræsentation. Da denne saare vigtige Lov var til Behandling, fandtes intet Medlem i Rigsdagen, som paa nogen Maade repræsenterede Færøerne, ligesom Loven heller ikke blev fremlagt for nogen folkelig Repræsentation paa Færøerne, saa at Færingerne selv kunde udtale sig om dens Anvendelighed. Det er først efter at disse Love, til hvis Udarbejdelse Færingerne have savnet enhver folkelig Stemme, have bestemt Færøernes statsretlige og repræsentative Stilling, at Færingerne gennem folkevalgte Medlemmer opnaa Sæde i Rigsdagen og Færingernes Ønsker fra 1846 om en egen Repræsentation gennemføres, om end i

Fyrstu ferð, at ein verulig grundgeving varð sett fram móti tí hátti, sum danska grundlógin varð sett í gildi í Føroyum, er í Færøsk politik hjá Jóannesi Patursson í 1903 – tá var tað 30 ár ov seint.

en alt andet end den af Andragerne foreslaaede frisindede og folkelige Form“.⁴⁰ Tað er kortini vert at leggja merki til, at í fyrra lagi er tað í størri mun vallógin enn grundlógin, sum Jóannes Patursson umrøður, og í øðrum lagi er tað í størri mun hátturin, sum lógirnar vórðu settar í gildi uppá, enn sjálvt tað, at tær vórðu settar í gildi, ið hann setur fingurin á.

Hesar grundgevingarnar, sum týðiliga vórðu settar fram við íblástri frá íslensku móttøðuni móti grundlógini í 1851, vórðu endurtiknar av Jóannesi Patursson í nógv hvassari formi í *Føroya Soga I* frá 1939, har størri herðsla verður lögð á, at kongur ongan rætt hevði til at seta grundlógina í gildi í Føroyum uttan samtykt frá føroyska fólkinum. Her verður tað gjørt greitt, at danski kongurinn við grundlógini ikki hevði rætt til „at gera Føroyingar til danska fólksins tegnar“. „Danir høvdu svorið kongi einavald í 1660 fyri seg og sitt land. Í 1849 við grunnlógini, gav hann tað ræði, danir høvdu tilsvorið honum, aftur til tað danska fólkið. Føroyingar høvdu svorið kongi einaveldi í 1662 fyri seg og sitt land. Men tá ið hann gav einaveldið frá sær yvir Føroyum, gav hann ikki Føroyingum ræðið aftur yvir teirra landi. Tá gav hann tí danska fólkinum tað ræði yvir Føroyum, sum Føroyingar høvdu svorið honum. Á tann hátt høvdu Føroyingar ikki svorið kongi trygd í 1662. Føroyingar høvdu á Løgtingi í Tórshavn svorið seg til at verið kongsins tegnar (undirsáttar), ikki, hvørki til tað norska ella tað danska fólks tegnar. Tá kongur loysir teir frá eiðinum í 1849 hevði hann ongan rætt til at gera Føroyingar til danska fólksins tegnar (undirsáttar). Tá hevði eingin annar rætt til at taka við ræði aftur í Føroyum enn Føroyingar sjálvir. Tað at Føroyingar í 1850-51 vórðu gjørdir til „det danske folks undersaatte“ var sum **Tscherning** segði og sum frammanundan er nevnt „en uret øvet med bevidsthed“.⁴¹ Uttan mun til, um hesi sjónarmið Jóannesar Patursson, sum hava verið endurtikin og hvest av honum og síðan av seinni høvundum í ymiskum útgávum,⁴² verða góðtíkin ella ikki, so ber illa til at síggja burtur frá, at sjónarmiðini seinni hava fingið stóran týdning fyri stríðið hjá sjálvstýrisrørsluni í Føroyum fyri einum sjálvstøðugum Føroyum.⁴³ Í 1850, tá eingin setti spurnartekin við grundlógina, hevði sjónarmiðið hinvegin ongan týdning yvirhøvdur.

Tað er ivasamt, um hesar grundgevingarnar yvirhøvdur høvdu havt nakra tilsíping (Bedeutung) í 1850, tá ásetingar um sjálvavgerðarrætt og fólkavilja heldur ikki vórðu alment viðurkendar, men tað er í øllum førum greitt, at tær finga lítlan týdning (Sinn) fyrr enn í 20. øld, tá sjálvstýrisrørslan í Føroyum tók seg upp og síðan mentist innanfyri ein tá grundleggjandi óðrvísi politiskan diskurs.

Tað er týðiligt, at tað, sum var hent í Íslandi í 1851, tá íslendingar settu seg upp ímóti at geva seg undir donsku grundlógina og stríð teirra fyri at fáa viðurkent íslenskt fullveldi í kongsfelagsskapi við Danmark, sum teir finga við sáttmálanum frá 1918, og tað, sum hendi í 1905, tá Noregi við loysingini frá Svøríki gjørdist sjálvstøðugt ríki, fekk stóran týdning fyri gongdina í viðurskiftunum millum Danmark og Føroyar. Í 1871-74 fekk Ísland viðurkent heimastýri, tá ið Altingið fekk ræðið á serligum íslenskum viðurskiftum. Jóannes Patursson var týðiliga ávirkaður av hesi skipan í Færøsk Politik. Tað, sum hendi í Noregi í 1905 hevði eisini týdning í samband við tey gomlu skattlondini, sum tjóðskaparligar

Tinghúsið flaggar við Dannebrog í 1897.

kreftir í Noregi ongantið hildu, at Noregi hevði latið frá sær. Her var ein spírandi ósemja á veg millum Danmark og Noregi, sum aftaná 1905 kundi tosa sína egnu sök, har Føroyar, Grønland og Ísland lætt kundu gerast ein partur av ósemjuni. Grundgevingarnar í Færøsk Politik fingtu stóran týðning fyri serliga sjálvstýrissrøsluna í Føroyum, men tað vóru fløkjurnar rundan um ríkisrættarligu viðurskifti Føroya, saman við tí sannroynd, at føroyingar bæði søguliga og mentanarliga høvdu meira til felags við Noregi enn við Danmark, sum skaptu møguleikan fyri einum hørðum tjóðskaparligum stríðið í Føroyum í fyrru helvt av 1900-talinum.

Føroyingar vóru søguliga, málsliga og tjóðskaparliga so nógv øðrvísi enn danir, at tað var ikki so lægt, tvørturímóti heilt natúrligt, at ein sjálvstýrissrøsla, sum ynskti at verja og menna serstöðu Føroya í danska ríkinum, tók seg upp í Føroyum. Danin Johan Christian Helms, sum var sorinskrivari í Føroyum í 1903-1911, hevur í 1919 sagt frá sínum áhugaverdu hugsanum hesum viðvíkjandi fyri eini Kanningarnevnd hjá Landstinginum. Í sjálvum sær helt Helms, at tað var heilt natúrligt, at hugsanin um sjálvstýri birtist í Føroyum. Oyggjarnar lógu so langt burtur frá og vóru á so mangan hátt so serstakar og øðrvísi í mun til (restina av) Danmark, at tað var heilt rímligt, at føroyingar fyrst og fremst sjálvir ynsktu at hava ávirkan á, hvussu teirra viðurskifti skuldu leggjast til rættis. Hann gekk út frá, at føroyingar eisini høvdu best skil fyri tí. Helms viðmerkti kortini, at tað á ongan hátt frá danskari síðu vórðu settar forðingar í vegin fyri, at føroyingar sjálvir kundu skipa síni viðurskifti, men hann helt tað vera rímligt, at føroyingar ynsktu, at tað eisini „teoretisk“ varð sligið fast, at teir í ávísan mun høvdu krav

uppá at skipa síni viðurskifti eftir tí leisti, sum teir virðismettu mest. Sambært Helms var tað vanlig hugsan í Føroyum, at tað var órimiligt, at Ríkisdagurin, sum ikki kendi nakað serligt til føroysk viðurskifti og yvirhovur ikki kendi nakað til smálutirnar, skuldi hava tað avgerandi orðið – uttan sjálvandi tá ríkisins áhugamál sum heild stóðu móttvegis staðbundnum føroyskum áhugamálum. Tað var rímiligt, at føroyingar ynsktu hetta sligið fast í „teorien“, og at teir stovnaðu ein flokk fyri hesum. Helms helt eisini, at tað var tað natúrligasta tingið í verðini, at føroyingar høvdu samhuga fyri Noregi. Føroyingar stóðu á nógvan hátt nógvar nærri norðmonnum enn dønnum. Tað var – segði Helms fyri kanningarnevndini hjá Landstinginum – heilt „ejendommeligt“ hjá teimum, sum í gomlum døgum búðu í Føroyum, at gera eina ferð til Noregs og eina ferð til Danmarkar. Helms, sum sjálvur hevði gjørt tilíkar ferðir til Noregs,⁴⁴ upplýsti, at tann móttøka, sum man fekk í Noregi, var av einum heilt øðrvísi hjartaligum slagi enn tann, sum man fekk í Danmark: „Kom man til Norge og fortalte, at man var Sorenskriver paa Færøerne, sagde de: Nej, hvor morsomt, maa vi nu høre. Og Nordmændene vidste Besked om alle mulige Ting, ganske naturligt, fordi Livsforholdene ligner deres egne i saa høj Grad; de har fælles Oprindelse, Fiskeri af samme Art, landbruget i Vestlandet i Norge er aldeles som paa Færøerne, Ulemperne med Fællesskabet er ganske de samme, og Bygdeforholdene er ogsaa ganske de samme. Naar en Nordmand rejser til Færøerne, kan han befinde sig ganske som i sit Hjem, og omvendt, naar en Færing rejser til Norge, føler han sig hjemme der. Naar man derimod kom til Danmark og fortalte, at man var Sorenskriver, sagde Folk: Vil De stave det. Man vidste ikke, hvad det var for noget, og undertiden fik man Breve hernede fra, hvorpaa der stod „Sogneskriver“ og undertiden „Logeskriver“, ja, Landfogeder deroppe har faaet Breve fra Statistisk Bureau, hvorpaa der stod „Ladefoged“ o. s. v. Man var i det hele taget hernede paa en mærkelig Maade ret ukendt med færøske Forhold, og man fik en Fornemmelse af, at man tænkte: Det ved jeg ikke, og det bryder jeg mig heller ikke om at vide, og det var lidt kedeligt. Man kan derfor godt forstaa, at Sympatien mellem Færøerne og Norge er meget stor“.⁴⁵ Hesi skilagóðu og sera áhugaverdu orðini hjá einum fyrrverandi donskum embætismanni í Føroyum, sum arbeiddi í Føroyum í árunum fyri og eftir Tilboðið og politiska flokkabýtið, hava helst stóra tyngd. Tey vísa eisini, hvussu viðbrekin viðurskiftini millum

Beretning til Landstinget frá 1919, sum í Føroyum bert varð kallað Fúlábók.

Danmark og Føroyar vóru, og hvussu lítið skuldi til fyrri at órógva javnvágina landanna millum.

Tá føroyskur politikkur so smátt fór at mennast fyrst í 20. øld, so var tað við støði í tí sannroynd, at føroyingar mentanarliga og søguliga høvdu norskar røtur, meðan teir politiskt, fyrisingarliga og búskaparliga bæði vóru partur av Danmark og mentanarliga sæð vóru undir trýsti frá Danmark.

Samfelagsbroytingar

Føroyska samfelagið stóð eisini í sjálvum sær fyrri stórum og grundleggjandi broytingum í seinnu helvt av 1800-árunum – bæði vinnuliga, sosialt og mentanarliga. Fríhandilin í 1856 loysti nakrar kreftir úr lagdi, sum longu frammanundan vóru farnar at gera um seg; samfelagsliga hevði fríhandilin við sær stórar broytingar í valdsviðurskiftunum í samfelagnum, sum bæði elvdu til nýggjar stættir og nýggjar sosialar trupulleikar; og mentanarliga fór fram ein veking í Føroyum, sum birti undir ta romantisku tjóðskaparkensluna og tjóðskaparrørsluna í 1880-árunum, og hennara stremban eftir at varðveita og menna tann av samfelagsbroytingunum hótta føroyska mentanararvin, serliga tað føroyska málið. Tann nýggja tíðin hevði eisini við sær, at ein nýggj politisk tilvitan, sum ikki var til umleið 1850, mentist millum føroyingar um aldarskiðið 1800-1900.

Tær vinnuligu broytingarnar, sum hendu í 1800-talinum, høvdu við sær, at føroyska samfelagið broyttist frá einum siðbundnum bóndasamfelagi, har bøndurnir vóru tann leiðandi og mentanarberandi stættin í samfelagnum, til eitt fiskivinnusamfelag, har reiðarar og handilsfólk gjørdust tann leiðandi og mentanarberandi stættin í samfelagnum. Grundarlagið undir broytingini var menningin av fiskivinnuni, sum hevði við sær, at fólkatálið í Føroyum vaks úr 5000 í 1800 til 15000 í 1900. Í 1800 livdu 1% av fólkinum av fisivinnu, meðan 85% livdu av landbúnaði. Tá komið varð móti endanum á øldini, livdu 53% av fiskivinnu, meðan einans 18,4% livdu av landbúnaði.⁴⁶ Hetta hevði samstundis við sær, at tann siðbundna føroyska landbúnaðarmentanin, m.a. kvæðini og tað munnborna føroyska málið, ið hevði verið varðveitt í øldir umvegis frásagnir á føroyskum í roykstovunum og arbeiðslívið yvirhøvur, kom undir stórt trýst av fiskivinnusamfelagnum, har húskallarnir rýmdu av gørdunum, og fóru til skips við sluppum til Íslands og seinni til Grønlands.

Fríhandilin og fiskivinnusamfelagið hevði ikki bara við sær, at tær samfelagsligu valdsskipanirnar broyttust og tann siðbundna mentanin kom undir trýst. Broytingarnar høvdu eisini óhepnar sosialar fylgjur við sær, m.a. rúsdrekkamisnýtslu, sum eisini kundu vera vanlukkuligar fyrri føroyingar. Føroyingar høvdu í tí siðbundna bóndasamfelagnum og undir einahandlinum, sum eisini hevði sosialar skyldur mótvegis føroyingum, verið vardir móti óhepnum avleiðingum av marknaðarbúskapi, men tá samfelagið fór at broytast, ríkidømi og sosial støða flutti seg frá jørðini og bóndanum til fiskivinnuna og reiðaran, tann siðbundna mentanin og samleikin viknaði, og handilsmenn fóru at kappast um kundarnar,

Danin Johan Christian Helms, sum var sorinskrivari í Føroyum í 1903-1911, hevði nógvar góðar eygleiðingar um føroyskan politikk. Hann tók eisini nógvar myndir í Føroyum, m.a. í Klaksvík.

skaptist eitt rótleyt samfelag, har tað var lætt at detta niðurímillum. Rúsdrekka gjørdist ein vøra, ið var lætt at fáa hendur á, og samfelagsbroytingarnar høvdu helst eisini við sær, at eftirspurningurin eftir rúsdrekka øktist. Dømi eru um, at menn hava sett jørð í pant fyri rúsdrekka og á tann hátt hava spælt av við hús og heim.⁴⁷ Samstundis fóru handilsmenninir, sum ikki longur høvdu sosialar skyldur móttvegis kundunum, at bjóða snaps til fiskimenn, sum seldu sína veiðu hjá teimum. Fyri at avmarka rúsdrekkasøluna varð tað í 1875-86 skipað soleiðis fyri, at rúsdrekka bert skuldi kunna seljast í teimum stóru handlunum á teimum størri plássunum, men avleiðingin var, at menn noyddust at fara við báti av småplássum til tey størri plássini fyri at keypa rúsdrekka.⁴⁸ Dømi eru um, at menn hava verið fullir, tá báturin fór av handilsplassunum fyri at leggja leiðina til heimbygdina. Hetta var sera vandamikið við árabáti, men tað gjørdist enn vandamiklari av, at vanliga sigldu føroyingar millum oyggjarnar við árum og segli. Kom ein hvirla, so kundi báturin skjótt holvast, serliga um menninir ikki vóru árvaknir. Sýslumansfrágreiðingar prógva, at onkuntíð var rúsdrekka uppií, tá stórar bátsvanlukkur hendu.

Tað var um hetta mundið, at áhugin fyri mentan og tjóðskapi var í hæddini úti í stóru verð. Samanfallið var helst tilvildarligt, men tað var júst um hetta mundið, tá føroyska samfelagið var fyri stórum broytingum, at áhugin í Norðurlondum fyri m.a. føroyskum birtist.⁴⁹ Danski presturin H. C. Lyngbye hevði í 1822

givið út Færøiske Qvæder, fyrsta bókin á føroyskum.⁵⁰ Frøðingar sum Rasmus Rask og Svend Grundtvig sýndu eisini stóran áhuga fyri føroyskum longu í fyrri helvt av 1800-talinum, og umvegis hesi rák birtist áhugin millum føroysk lesandi í m.a. Keypmannahavn. V. U. Hammershaimb 'endurskapti' í 1846 við hjálp frá íslendinginum Jóni Sigurðsson eitt føroyskt skriftmál, sum ikki hevði verið til síðan siðaskiftið umleið 1540. Hóast fólkaskúlastipanin, Provisorisk Reglement, sum var í gildi í Føroyum í 1845-1854, hevði ásetingar um, at danskt var undirvísingarmál, meðan føroyskt kundi brúkast av námsfrøðiligum grundum, so var eingin formlig forðing fyri, at føroyskt kundi mennast.⁵¹ Heldur ikki innan kirkjuna, har danskt mál eisini hevði vunnið hevd síðan siðaskiftið, var nøkur formlig forðing fyri at brúka føroyskt, men tá bíblían, ritual og sálmar einans vóru á danskum máli, samstundis sum prestarnir eisini vóru danir, var trupult at halda gudstænastu á føroyskum. J. H. Schrøder hevði í 1823 týtt Matteusevangelið til føroyskt, men týðingin varð hildin at vera so gerandislig, at hon ikki vann undirtøku millum føroyingar. Hammershaimb gjørdi í 1855 eina roynd at halda gudstænastu á føroyskum í Kvívík, men tað varð so illa móttikið av føroyingum, at hann ikki royndi aftur fyrr enn í 1902.⁵² Føroyskt var eitt almúgumál, sum føroyingar nýtti í gerandis- og arbeiðslívinum – føroyskt hevði ikki tann hámentanarlíga dóm, sum neyðugur var fyri at tosa um minni ítøkilig fyrbrigdi, t.d. várharra. Her skulu vit vara okkum fyri at meta um føroyskt mál í 1800-talinum við støði í tó bókmentamáli, sum føroyskt síðan hevur ment seg til, men vit noyðast at góðtaka, at hvørki millum danir ella føroyingar var føroyskt annað enn eitt gerandisligt almúgumál – tað var eisini objektivur veruleiki.

Í Gongini í Havn í 1894.

Føroya Fólkaháskúli, sum við stuðli frá fyrst og fremst Símun Hansen (Símun í Vági), Sigríð Lützen og Jóhan Christian Djurhuus, varð settur á stovn í Klaksvík í 1899, fluttur í Føgrulíð í 1900 og síðan til Havnar í 1909, hevði nógv at siga fyri menningina av føroyskum máli. Meðan kirkju- og undirvísingarmálið í Føroyum var danskt, so mentist føroyskt mál sum undirvísingar- og gudstænastumál á háskúlanum, sum varð settur á stovn í Føroyum við donskum íblástri og varð ríkin við figgjarligum stuðli frá Løgtinginum og úr ríkiskassanum. Í fyrstuni var háskúlin ikki flokspolitiskur, men tað gjørdist hann skjótt við føroyska flokkabýtinum í 1906/9, tá ið háskúlammenninir, Rasmus Rasmussen og Símun av Skarði, vóru virknir innan Sjálvstýrisflokkinn. Í 1926, tá ið Sambandsflokkurin, sum hevði mist meirilutan í Løgtinginum í 1918, hevði fingið meirilutan í Løgtinginum aftur í 1924, fall ríkisstuðulin burtur, tí Sambandsflokkurin sýtti fyri viðmæla hesum í Løgtinginum.⁵⁴ Myndin er frá 1903, tá ið Føroya Fólkaháskúli enn var í Føgrulíð.

Ávirkanin frá donskum skrift- og hámentamáli hevði verið so grundleggjandi í Føroyum, at reint objektivt var neyðugt at endurreisa ella kanska beinleiðis skapa føroyskt sum skrift- og hámentanarmál, áðrenn tað kundi vera brúkt í øllum viðurskiftum. Í 1782 ivaðist Jens Christian Svabo í, um føroyskt var eitt mál, sum tað var vert at varðveita, men 50 ár seinni varð tíðarrákið vent. Millum nakrar føroyingar birtist dreymurin um at vinna føroyskum máli rætt millum hámentamálini, men tað kravdi ikki bert eitt brúkiligt føroysku skriftmál; tað kravdi eisini føroyskt frálærutilfar, føroyskar bókmentir og føroyskt trúar- og bíbliumál, sum ikki vóru til í 1800-talinum.

Tað var í tøkum tíma, at áhugin fyri føroyskum máli og mentan kveiktist,

soleiðis at hesin áhugi kundi breiðast út til eina størri fjøld av føroyingum við tjóðskaparrørsluni í 1880-árunum, soleiðis at málið og mentanin, sum var komin undir stórt trýst av teimum vinnuligu broytingunum, kundi bjargast, endurskapast og mennast. Føroyskt mál var fyrri fyrstu ferð breitt út til eina størri fjøld av føroyingum við Føringatiðindi, sum kom út á fyrsta sinni í 1890. Fyrst í 20. øld kom tann fyrsta skaldsøgan, Bábilstornið eftir Regin í Líð frá 1909, tann fyrsta av eini røð av føroyskum skaldsøgum, og í árunum aftaná varð føroyskt kirkju- og bíbliumál ment – støðið varð lagt á háskúlanum, sum við donskum íblástri varð stovnaður í 1899. Saman við tjóðskaparrørsluni mentust eisini onnur rák í tíðini, sum vórðu mett av vera mennandi fyrri fólkið og tjóðina. T.d. var fráhaldsrørslan, sum metti rúsdrekka og rúsdrekkamisnýtslu at vera eitt stórt vandamál fyrri fólkið og tjóðina, ein nærur samanrunnin partur av tjóðskaparrørsluni. Tað var tí lagnunar speisemi, at tað var spurningurin um rúsdrekka, sum í 1906 kom at vera við til spreingja tjóðskaparrørsluna, tá summir, t.d. Oliver Effersøe, hildu, at forboð átti av verða sett fyrri allari skeinking og sølu av rúsdrekka, meðan onnur, t.d. Jóannes Patursson, hildu, at økt føroyskt sjálvstýri í danska ríkinum skuldi figgjast við m.a. at leggja toll á alla sølu av rúsdrekka. Fráhaldsfólkið savnaði í 1905 5.600 undirskriftir í Føroyum fyrri at fáa Ríkisdagin til at seta sølu- og skeinkingarbann av rúsdrekka í gildi í Føroyum, meðan Jóannes Patursson helt fast við, at sjálvstýrið m.a. skuldi figgjast við rúsdrekkatolli. Spurningurin varð avgjördur av føroysku veljarafjølðini á fólkaatkvøðu í 1907, har ein stórus meiriluti av kvinnum og monnum yvir 25 ár atkvøddi fyrri sølu- og skeinkingarbanni.⁵³ Vekingarrørslurnar, serliga brøðrasamkoman og heimamissionin, vunu eisini stóra undirtøku í ljósinum av teimum avbjóðingum, ið føroyska samfelagið hevði staðið fyrri síðan frihandilin kom.

Tað ber ikki til at skilja tað, sum hendi í føroyskum politikki um aldarskiptið 1900, uttan at hesin avgerandi konteksturur verður havdur í huga, men tað er í hesum høpi eisini avgerandi, at føroyskt mál um aldarskiptið stillisliga hevði vunnið sær óformligan rætt millum føroyingar, m.a. millum brøður í brøðrasamkomuni, at tað tóktist sjálvsagt, at skjótt fóru krøv at verða sett fram um at geva málinum formligan rætt í Føroyum. Politiskt var hetta ein spurningur, sum kundi seta kílur millum tær báðar danskt og norskt sinnada røturnar, ið føroyskur samleiki søguliga hevði verið skilmarkaður av í øldir. Tað var í skugganum á hesum spurninginum, serliga spenningin millum føroyskt og danskt, sum hevði røtur í duplta tilknýtinum til norskan og danskan samleika, ið hevði skilmarkað samleika føroyinga í øldir, at føroyskur politikkur mentist og fluttist inn í 20. øld.

Tann føroyski konteksturur

Meðan íslenska sjálvstýrissrørslan longu í 1830-árunum var so tilvitað og sterk, at leiðin burtur úr danska ríkinum longu varð sett, áðrenn Danmark fekk grundlóg, so var eingin sjálvstýrissrørsla í Føroyum fyrr enn nógv seinni. Áhugin fyrri tí føroyska, ið næstan ikki var til staðar í 1700-talinum, Jens Christian Svabo

TINGAKROSSUR

20 árg. **Þingskipanir** frá föstudaginn 29. apríl 1920. **Þingskipanir** frá föstudaginn 29. apríl 1920. **Þingskipanir** frá föstudaginn 29. apríl 1920.

Priser
Pladeur
Co
og
ico
war
um
og
lygn
der
syn
lo
eyni

Spiralsenge Hvörki ja ella nei.

frans hos Poul Isaksson.

En uddannet Sygeplejerske

sygdi til Skýrslu í Teyms samst. Men hósti lönguðun sig til Sygðanna Heilbrigði.

Várull

frans hjá Feroys, Hóndafelag.

Skotøj

frans hjá Feroys, Hóndafelag.

Handilsgjafir: Kr. 2000, 2500, 3000, 3500, 4000, 4500, 5000, 5500, 6000, 6500, 7000, 7500, 8000, 8500, 9000, 9500, 10000.
Handilsgjafir: Kr. 6000, 7000, 8000, 9000, 10000.
Handilsgjafir: Kr. 10000, 11000, 12000, 13000, 14000, 15000, 16000, 17000, 18000, 19000, 20000.

M. Einarsson.

frans na hos d. Handilshúsið.

Bibler og Testamenter

frans og norsk. Översatt, samt nógv smátt skrifkort med dansk Text, í størri útdrági hos.

Vikurnar millum.

frans og norsk. Översatt, samt nógv smátt skrifkort med dansk Text, í størri útdrági hos.

Løgtingið

frans og norsk. Översatt, samt nógv smátt skrifkort med dansk Text, í størri útdrági hos.

Kurtilfals.

frans og norsk. Översatt, samt nógv smátt skrifkort med dansk Text, í størri útdrági hos.

Fólkavstæmingin um grundlógina.

frans og norsk. Översatt, samt nógv smátt skrifkort med dansk Text, í størri útdrági hos.

Byggingsskattur.

frans og norsk. Översatt, samt nógv smátt skrifkort med dansk Text, í størri útdrági hos.

Handilsið.

frans og norsk. Översatt, samt nógv smátt skrifkort med dansk Text, í størri útdrági hos.

Føroiske Postkort

frans og norsk. Översatt, samt nógv smátt skrifkort med dansk Text, í størri útdrági hos.

Elektrisk Lys

frans og norsk. Översatt, samt nógv smátt skrifkort med dansk Text, í størri útdrági hos.

Förlovelse

frans og norsk. Översatt, samt nógv smátt skrifkort med dansk Text, í størri útdrági hos.

Speygusild,

frans og norsk. Översatt, samt nógv smátt skrifkort med dansk Text, í størri útdrági hos.

Til Skolebrug

frans og norsk. Översatt, samt nógv smátt skrifkort med dansk Text, í størri útdrági hos.

„JYLLAND“

frans og norsk. Översatt, samt nógv smátt skrifkort med dansk Text, í størri útdrági hos.

Th. G. Thomsen

frans og norsk. Översatt, samt nógv smátt skrifkort med dansk Text, í størri útdrági hos.

Kolonialposer og Indpakningspapir

frans og norsk. Översatt, samt nógv smátt skrifkort med dansk Text, í størri útdrági hos.

Stor Forsyning

frans og norsk. Översatt, samt nógv smátt skrifkort med dansk Text, í størri útdrági hos.

Í Føroyum varð nógv gjørt burtur ú fyrstu fólkkaatkvøðuni um grundlógina 4. september 1920 – her í Tingakrossi. Jóannes Patursson heitti á fólk um at atkvøða nei ella sita heima, soleiðis at tað ikki skuldi eynast at fáa tey neyðugu 45% av veljarum at atkvøða fyrri. Tá úrslitið fyril og bert 25% av føroysku veljaraføldni hevði verið á valið, – og 45% av veljaraføldni tí ikki var fyrri grundlógini – staðfesti hann, at danska grundlógini, sum ikki gav føroyingum nøkur rættindi, varð feld í Føroyum. Hon hevði ikki gildi í Føroyum. Nakrar fáar mánaðir framanundan, 13. februar 1920, hevði hann lagt uppskot fyrri Landstingið um at broyta grundlógina soleiðis, at Løgtingið fekk lóggávvald í serligum føroyskum vøurskiftum. Tá tað ikki eynaðist at fáa uppskotið til viðgerðar í Ríkisdegun tykist hann í september 1920 hava vent grundlógarfelagsskapinum bakið.

helt t.d. so seint sum í 1782, at føroyska málið ikki var nakað at samla uppá og at tað valla fór at yvirлива,⁵⁵ var farin at gera vart við seg fyrst í 1800-talinum, men tað var ikki fyrr enn við Føringafelag, sum varð stovnað eftir jólafundin í 1888, at nakað skipað arbeiðið varð gjørt í Føroyum til frama fyri føroyskt mál og føroyskan tjóðskap. Tað var hendan rørslan, sum menti seg og skrædnaði í tveir politiskar flokkar, Sambandsflokkinn og Sjálvstýrisflokkinn, í árunum stutt eftir 1900. Tástani, t.e. eini 50 ár eftir at danska grundlógin varð sett í gildi í Føroyum, kom ein sjálvstýrisrørsla í Føroyum, sum eisini var nógv veikari enn tann íslenska sjálvstýrisrørslan í 1830-árunum. Hetta var sjálvandi avgerandi fyri, at gongdin í Íslandi, tá talan er um viðurskiftini til Danmark, gjørdist grundleggjandi øðrvísi enn tann samsvarandi føroyska gongdin. Ísland hevði lagt leiðina úr danska ríkinum longu í 1830-árunum, meðan Føroyar vórðu limaðar inn í danska grundlógarækið í 1850. Harvið vóru treytirnar hjá føroysku sjálvstýrisrørsluni at virka undir í 1906-1925 heilt øðrvísi enn treytirnar hjá íslensku sjálvstýrisrørsluni longu í 1830-árunum.

Málsurningurin, sum skuldi fáa so nógv at siga fyri føroyskan sjálvstýrispolitikk í 1906-1925, kom heldur ongantið at vera so avgerandi í Íslandi, har skriftmálið ongantið varð hótt ella doyði burtur.

Í Føroyum kom stríðið fyri tað mesta at snúgvá seg um at vinna føroyingum betri rættindi innan danska ríkið, sum ofta varð treytað av ásetingum í grundlógini. Hóast føroyska sjálvstýrisrørslan í tveyflokkaðiðarskeiðinum – t.e. frá 1906-1925 – ynskti at vinna føroyingum eitt sjálvstýri, sum illa kundi rúmast innan fyri ásetingarnar í galdandi donsku grundlógini,⁵⁶ so vóru broytingarnar í tíðarskeiðinum altíð treytaðar av galdandi grundlóg. Hóast Sjálvstýrisflokkurin hevði meiriluta á Løgtingi í 1918-1924, so fekst illa undirtøka fyri øðrum broytingum enn teimum, sum eisini hendu í Danmark. Her var talan um eitt tíðarskeið, har stórar fólkaræðisligar nýskipanir hendu í Danmark, t.d. var danska grundlógin broytt í 1915, soleiðis at bara fólkavald umboð komu at sita í Ríkisdegnum, – kongur misti sín rætt til at tilnevna síni kongstilnevndu umboð – og samstundis fingur kvinnurnar valrætt og valbæri. Í 1920 fingur føroyingar á fyrsta sinni høvi til á fólkaatkvøðu at atkvøða um grundlógina saman við dønum.⁵⁷ Hetta vóru broytingar, sum uttan nakað veruligt sjálvstýrispolitiskt stríð fingur gildi í Føroyum í tíðarskeiðinum 1916-1924, men truplari gekk við teimum tjóðskaparligu stríðsspurningunum, t.d. spurningunum um kirkju- og skúlamálið, og tí meira sjálvstýrispolitiska stríðsspurninginum um lóggávuvald og størri heimildir til Løgtingið, sum Sambands- og Sjálvstýrisflokkurin vóru grundleggjandi ósamdir um. Tað var innan fyri hesi økini, at teir stóru stríðsspurningarnir millum fyrst føroyingar innanhýsis og síðan millum serliga Sjálvstýrisflokkinn og ríkismyndugleikarnar stóðu í tíðarskeiðinum. Tað var innan fyri hesi økini, at móguleikarnar fyri stríðsspurningum, sum kundu radikaliserað sjálvstýrisrørsluna, vóru til staðar.

Hesi økini eru tann yvirskipaði konteksturinn, sum evnini í hesi ritgerð verða viðgjørd innanfyri.

Skipan

Ritgerðin er skipað sum ein heild við einum felags inngangi, háttalagi, heildarniðurstøðu og perspektivering, men teir triggir høvuðspartarnir í ritgerðini, Tilboðið, Adressumálið og Noregsmálið, kunnu kortini lesast óheft av hvørjum øðrum. Teir byrja allir triggir við einum serstøkum inngangi, har eisini tilfarið fær nøkur orð á vegnum, og enda við eini serstakari niðurstøðu. T.d. verða Adressumálið og Noregsmálið nevnd í tí perspektiverandi partinum av samandráttinum av viðgerðini av Tilboðnum. Hesi trý evnini eru í ritgerðini skipað í tíðarfylgju, eisini soleiðis, at Tilboðið kemur fyrst og Noregsmálið seinast, men tey einstøku fyrbrigdini, konteksturin, sum hevur týdning fyri hvørt av einstøku evnunum, verða viðgjørd saman við hesum trimum evnunum, uttan mun til tíð ella stað. Soleiðis verða t.d. flutningstrupulleikar undir fyrra heimskríggið, sum hava røtur aftur til 1917, umrøddir saman við Adressumálinum, meðan t.d. málsurningurin, ið hevur røtur aftur til 1910, verður umrøddur saman við Noregsmálinum.

Síðan verður ein heildarniðurstøða gjørd, har niðurstøðurnar úr viðgerðini av øllum trimum evnunum í ritgerðini verða settar saman, og at enda verður ein heildarperspektivering gjørd, sum tekur støði í allari ritgerðini. Eisini verður gongdin í politisku viðurskiftunum fram í 1930-árinum lýst í høvuðslinjum við serligum atliti at donskum-føroyskum-norskum viðurskiftum, har støðan hjá Sjálvstýrisflokkinum tí kemur at vera í miðdeplinum, og mett verður um politisku avleiðingarnar.

II partur

Ein skattanýskipan og sjálvstýrispolitikkur

„Da bogen“ – t.e. Færøsk Politik – „udkom ... blev den kun rosende omtalt ogsaa af Hr. Effersøe, efter hvad der blev mig berettet, og saavidt jeg ved, var han blandt mine Vælgere til Folketinget, efter at Bogen var udkommet“.

Jóannes Patursson (1919)

„Hele dette Forsøg fra den færøske Separatismes Side paa at overrumple Vælgernes blev forgæves. Den urigtige Fremstilling af Regeringens Budskab vakte vel store Forhaabninger hos dem, der nærrede seperatistiske Ønsker, og førte til Dannelsen af et egentligt seperatistisk Parti, men heldigvis bevirkede disse Begivenheder tillige, at Hovedmassen af de færøske Vælgere fik Øjnene op for Faren ved den separatistiske Bevægelse, som man indtil da havde ladet ret upaaagtet“.

Oliver Effersøe (1909)

„Foranlediget af, at indbyrdes personlige Tvistigheder derefter kom til at spille en dominerende Rolle paa Færøerne, i færøsk Politik, trængtes Ønskerne om Selvstyre efter Valget i 1906 stærkt tilbage“.

Jóannes Patursson (1920)

Inngangur

Tað, sum politiskt hendi í 1906, tá ið teir fyrstu politisku flokkarnir, Sambandsflokkurin (1906) og Sjálvstýrisflokkurin (1909), í kjalarvørrinum á einum uppskoti frá rikismyndugleikunum um økt føroyskt sjálvstýri í danska ríkinum, vórðu settir á stovn í Føroyum, hevur fingið eitt serligt pláss í politisku søgu Føroya. Í 1906 var tann stóri politiski ósigurin hjá sjálvstýrisrørsluni í Føroyum, og lunnarnir vórðu samstundis lagdir undir føroyskum politikki langt inn í 20. øld.⁵⁸ Hetta er óivað ein røtt meting av avleiðingunum av politisku støðuni í Føroyum í 1906, eitt tveyflokkatíðarskeið í føroyskum politiki, sum helt sær – aloftast undir leiðslu Sambandsflokksins – til 1925, men fleiri ósvaraðir spurningar

hava verið knýttir at grundarlagnum undir teimum hendingum, sum førdu til politiska flokkabýtið í Føroyum. Her skal Tilboðið um føroyskt sjálvstýri, og tann týðningur, sum hetta Tilboðið síðan hevur fingið í politisku søgu Føroya, verða tikið upp til nýggja viðgerð.

Fleiri av gátunum í nýggjaru politisku søgu Føroya knýta seg beinleiðis at Tilboðnum frá donsku ríkismyndugleikunum um føroyskt sjálvstýri, sum føroyski fólkatingsmaðurin Jóannes Patursson legði fyri Løgtingið 12. mai 1906.⁵⁹ Lagnan hjá Tilboðnum er vælkend. Tilboðið varð viðgjørt av Løgtinginum á eykatingsetu í døgnum frá 12. til 21. mai 1906, og síðan var tað vrakað av løgtingsmeirilutanum aftaná løgtingsvalið 18. juli 1906. Tað, sum skal viðgerast her, eru nakrir ósvaraðir spurningar, ið hava verið knýttir at Tilboðnum, sum Jóannes Patursson segði seg hava fingið frá „*det samlede Ministerium*“.⁶⁰ Hetta upphaldið hevur nýliga verið viðgjørt av nýggjum í granskingini,⁶¹ men fyrr hevur verið hildið uppá, at m.a. ráðharrar í stjórnini seinni, t.e. eftir at løgmláráðharrin, Peter Adler Alberti orsakað av eini figgjarskandalu fall í 1908, hildu uppá, at Tilboðið bara var eitt privat tilboð frá honum.⁶² Dansk søguførðingurin Jørgen Steining, sum hevur kannað viðurskiptini millum Ríkisdagin og Føroyar, skrivaði t.d. í 1953: „*Efter Albertis fald understregede man stærkt dennes ansvar for regeringstilbudet, men Patursson har hævdet, at det var finansminister Vilh. Lassen, som især var levende interesseret i, at Færøerne kunne få et finansielt selvstyre, og at tilbudet fremkom efter afholdt ministermøde*“.⁶³ Jørgen Steining uppgevir onga heimild fyri hesum báðum mótstríðandi upphaldunum, men tað seinna upphaldið um leiklutin hjá Vilhelm Lassen stavar helst frá einum seinni upphaldi hjá Jóannesi Patursson.⁶⁴ Tað er hinvegin greitt, at Oliver Effersøe, formaður Sambandsflokksins í 1917-1924, sum gjordist føroyskur fólkatingsmaður fyri Sambandsflokkinn eftir Jóannes Patursson í 1906, tá ið 'tilboðsmenninir' taptu fólkatings-, løgtings- og landstingsssvalið í Føroyum (valini vóru ávikavist 22. juni, 18. juli og 8. august 1906), longu í mars 1909 mótvegis ríkismyndugleikunum í Fólkatinginum legði høvuðsábyrgdina av Tilboðnum á Løgmláráðharran, P. A. Alberti: „*De Forhandlinger, som Folketingsmanden førte her i København angaaende denne Sag, var hemmelige, og de blev førte, saa vidt jeg af alt kan se, med den daværende Justitsminister. Som følge deraf vil det være umuligt at komme til nøje Kendskab om disse Forhandlingers Tilblivelseshistorie. .... Justitsministeren indtager en særlig Stilling som en Slags Minister for Øerne. Følgen deraf har vel været, at de øvrige Ministre have overladt denne Sag til Justitsministeren som den, der maatte have det nærmere Kendskab til de færøske Forhold i Almindelighed. Paa Grund heraf og i Henhold til, hvad der ellers er mig bekendt, maa jeg antage, at den afgaaede Justitsminister har haft den afgørende Indflydelse paa denne Sag. Uden ham var det ikke sket, som skete i 1906*“.⁶⁵ Ivi hevur v.ø.o. verið sáddur um trúvirðið hjá Jóannesi Patursson, sum fleiri ferðir, m.a. í bløðunum, helt uppá, at Tilboðið varð viðgjørt á „*Ministermøde*“,⁶⁶ og at hann hevði fingið tað frá „*det samlede Ministerium*“.

Sjálvur segði P. A. Alberti løgmláráðharri í 1906, at hann bert var boðberi hjá donsku stjórnini. Tann 25. oktober 1906, eftir at Tilboðið varð fallið í Løgtinginum, og eftir at Jóannes Patursson varð fallin sum føroyskt fólkatingsumboð, svaraði

Alberti soleiðis uppá fyrispurning frá tí nývalda føroyska fólkatingsmanninum, Oliver Effersøe, í Fólkatinginum í sambandi við Tilboðið: „*Det han*“, – t.e. Jóannes Patursson – „*saavidt jeg har forstaaet ham, gjorde sig til Budbringer for, var, at der paa Færøerne var stærke Ønsker om at faa nogle Forandringer i Lagtingsloven, saaledes at der indrømmedes Lagtinget en mere selvstændig Myndighed, end Tilfældet nu er, og det, som Regeringen den Gang udtalte i Foraaret i Tinget gennem mig, var, at for saa vidt det viste sig, at der paa Færøerne var et saadant Ønske, vilde vi gerne fra vor Side forhandle derom for at søge en lykkelig Løsning af disse Ønsker*“.⁶⁷ Eingin í Fólkatinginum mótmælti, tá Alberti her tók alla ta donsku stjórnini í eið uppá, at Tilboðið stavaði frá henni, og at hann bert var boðberi; men Alberti, sum legði frá sær sum lögmláráðharri 24. juni í 1908, og seinni varð skuldsettur og dømdur fyri figgjarsvik og skjalafalsan, hevði ikki so stórt trúvirði, og Oliver Effersøe læt seg nú heldur ikki sannføra av svarinum frá lögmláráðharranum.

Oliver Effersøe hevði longu í Dimmalætting 3. oktober 1908, t.e. stutt eftir at P. A. Alberti var fallin, sett fram somu skuldsetingar, har hann í hvassari orðingum royndi at knýta brotsmannin P. A. Alberti og Jóannes Patursson saman: „... *Alberti og vor davarende Folketingsmand J. Patursson var meget fine Venner. ... Det er jo en bekendt Sag, at det er Hr. Patursson sammen med Alberti, der er Fædre til den saakaldte Tilbudsaffære. Dette Tilbud var jo af en finansiel Natur. – Hr. Patursson havde jo sammen med Alberti paataget sig at fremsætte Forslag om en ny Ordning af Færøernes Pengevæsen, og netop det, at Albertis Navn har været knyttet til den Sag, gjorde i sin Tid nogen Virkning paa enkelte blandt det færøske Vælgerkorps, det forstod Hr. Patursson godt ... – Nu er det soleklart for alle, at Alberti har varet en meget uheldig Autoritet at føre frem paa Pengevæsenets Omraade. Alle de Pengesager, han har haft med at gøre, er endt i Elendighed og Svindlerier. – ... Vi er ganske overbeviste om, at den Dag, det færøske Folk lærte om Storbedrageren Albertis Bedrifter, takkede de allerede i deres Tanker Sambandspartiet, fordi det forhindrede, at de bed paa den Krog, der var hængt ud for os, og som enkelte nok saa forhøppede bed paa og, desværre for dem, blev hængende ved*“.⁶⁸ Tilboðið hjá Jóannesi Patursson var ikki bert fingið til vega uttan um ríkisstjórnina; tað var sambært Oliveri Effersøe partur av „*Svindlerier*“ hjá „*Storbedrageren*“ Alberti.

Tilboðið, sum Jóannes Patursson legði fyri Løgtingið 12. mai 1906, og sum skuldi geva føroyingum størri sjálvstýri í danska ríkinum, – ofta hevur tað verið samanborið við heimastýrslógina frá 1948 – legði sambært Hans Jacob Debes, professari í søgu, m.a. upp til, at „*ríkið skuldi lata Løgtinginum eitt fast tilskot hvørt ár, og við egnum inntøkum og ríkistilskotinum skuldi Løgtingið stýra teimum føroysku málunum, sum tað eisini skuldi hava lóggávuvald yvir*“.⁶⁹ Jørgen Steining skrivar, at umframt eina nýskipan av teimum figgjarligu viðurskiftunum millum ríkið og Føroyar „*skulle lagtinget have lovgivningsmyndighed, altså stort set en ordning i analogi med Islandsloven af 2. januar 1871*“.⁷⁰ Her er ein onnur gátu um Tilboðið hjá Jóannesi Patursson fjald. Heldur ikki viðvíkjandi lyftunum um ríkistilskot og lóggávu hevur tað eydnast at skjalprógva, at Jóannes Patursson fekk tey frá stjórnini. Meðan føroyskir søguførðingar hava roynt at verja Jóannes Patursson, t.d. Hans Jacob Debes, sum kom til ta niðurstøðu, at fyri „*Jóannes*

Tún í Havn í juni 1906.

*Patursson sjálvan er tað heilt óhugsandi, at hann alment í talu og skrift við vilja skal hava lagt tilboðið skeivt fram*⁷¹, so eru aðrir søgufrøðingar, t.d. tann danski søgufrøðingurinn Jørgen Steining, komin til tað úrslit, at „*Paturssons fremstilling var ganske forkert*“.⁷²

Her verður valla møguligt at loysa allar gáturnar um Tilboðið, men heimildir frá 1906, sum ikki fyrr hava verið nýttar í viðgerðini av øllum Tilboðnum, leggja nakað afturat tí, sum fyrr hefur verið skrivað um Tilboðið. Við støði í m.a. hesum samtíðarskjølum verður Tilboðið viðgjørt av nýggjum, og roynt at koma fram til eina nýggja og rættari

tulking av øllum keldutilfarinum, og tí týðningi, sum Tilboðið hevði í 1906, og tí týðningi, sum tað síðan hefur havt í politisku søgu Føroya. Tilboðið var ikki bert eitt politiskt mál, sum hevði týðning í føroyskum politikki í 1906; tað varð ofta tikið fram aftur seinni í politiska kjakinum í Føroyum, og gjørdist tulkingarkarmurin, sum serliga ósemjur um sjálvstýrisspurningin í føroyskum politikki ofta orienteraði seg í mun til. Í veruleikanum gjørdist síðan Tilboðið – í onkrari útgávu – ímyndin uppá politikk Sjálvstýrisflokksins.

Nýtt tilfar krevur nýggjar spurningar og nýggja viðgerð av kendum tilfari, sum kunnu geva nýggj svar. Tað er ikki ætlanin her at loysa allar teir ósvaraðu keldukritisku spurningarnar, sum knýta seg at Tilboðnum, men heldur er ætlanin keldukritiskt at viðgera alt tilfarið av nýggjum, og seta tað inn í eitt diskursanalytiskt høpi, fyri at síggja, um ein tilík viðkað tilgongd kann leggja nakað afturat tí hollu søgugransking, sum m.a. Hans Jacob Debes hefur givið okkum at byggja víðari á. Í størri mun higartil verður í hesi ritgerðini skilt ímillum tann politiska diskursin í Danmark og í Føroyum, sum Tilboðið varð og eisini hefur verið tulkað við støði í, og innihaldið í Tilboðnum.

Ein av trupulleikunum hjá granskarum, ið hava fingist við Tilboðið, hefur verið, at tað empiriska tilfarið er rættiliga avmarkað. Tann almenna viðgerðin av Tilboðnum í Danmark er skjálprógvað í ríkisdagstíðindum í mars-apríl 1906, har tað kortini ikki er nógv heimildartilfar at finna, men ongar stjórnarheimildir frá hesum tíðarbílinum, sum sipa til ítøkiligar samráðingar ella ítøkiliga innihaldið í Tilboðnum, hava verið tøkar. Í Føroyum er Tilboðið stórt sæð einans skjálprógvað í teimum føroysku bløðunum í apríl-juni 1906 – og sjálvandi í tí óformliga skrivinum um Tilboðið, sum Jóannes Patursson legði fyrri Løgtingið 12. mai 1906. Tann størsti trupulleikin hefur verið, at einki samskipti var millum donsku

Tinghúsið í 1907.

stjórnina og Løgtingið um hetta málið fyrr enn nakað væl eftir samráðingarnar í Keypmannahavn í mars 1906 millum Jóannes Patursson og dansku stjórnina – t.e. ikki fyrr enn í mai 1906, eftir at Jóannes Patursson var komin til Føroya við Tilboðnum og hevði lagt tað fyri Løgtingið. Her er talan um ein fyrispurning frá Løgtinginum frá 20. mai 1906 og eitt svar frá løgmálaráðharranum frá 1. juni 1906, sum kunnu vera ávirkaði av gongdini og rokinum í Føroyum aftaná at Jóannes Patursson legði Tilboðið fram í Føroyum. Hans Jacob Debes hevur viðgjørt Tilboðið í doktoraritgerðini frá 1982, so tað er ikki væntandi, at nógv nýtt tilfar er at finna, men ráðharraprotokollin, sum Hans Jacob Debes ikki fann, er til. Her er ikki talan um rúgvusmikið heimildartilfar, men talan er um rættiliga avgerandi heimildartilfar frá mars-mai 1906, sum kann upplýsa nakað um samráðingarnar í Danmark um Tilboðið, og støðu ríkisstjórnarinnar til Tilboðið.

Í ritgerðini fer m.a. at vera spurt, um samsvar er millum tað Tilboðið, sum Jóannes Patursson legði fyri Løgtingið 12. mai 1906, og tað, sum hann hevði fingið heimild til at leggja fyri Løgtingið. Eisini fer at vera spurt, um Tilboðið einans var eitt privat tilboð frá løgmálaráðharranum til Jóannes Patursson, ella um Jóannes Patursson – eins og hann helt uppá – hevði fingið tað frá „*det samlede Ministerium*“. Men uttan mun til svarið uppá hesar keldukritisku spurningar, so er eisini avgerandi at fáa eina frágreiðing uppá, hví so stórir munur er millum ymisku útlekkingarnar av Tilboðnum. Tað er her, at støði verður tikið í eini tilgongd, har Tilboðið eisini verður sett í eitt diskursivt høpi.

Tann keldukritiska viðgerðin av keldutilfarinum kann móguliga greiða onkrar

óloystar fløkjur um upprunan til og innihaldið í Tilboðnum frá donsku stjórnini, men tað er ikki vist, – helst er tað beinleiðis ósannlíkt – at ein tilílk tilgongd kann greiða frá øllum ivamálum og stríðsspurningum um politisku tulkingina av Tilboðnum, sum væl kunnu verða skaptir við støði í ítøkiligum óvissum í sjálvum tekstagrundarlagnum undir hesum fyrbrigdinum ella í sjálvum hugtakinum um Tilboðið. Politikarar standa – eins og seinni søgufrøðingar – í tí støðu, at grundarlagið undir teirra avgerðum og gerðum er ófullfíggað. Teir noyðast tí at taka avgerðir og virka á ófullfíggaðum grundarlagi, og teir koma tí at leggja nýggjar tulkningar og meiningar afturat tí tilfari, sum teir virka við støði í. Í tilílkum førum røkkur tann keldukritiska viðgerðin valla til at greiða frá allari meiningsskapanini.

Talan er í útgangsstøði um eina traditionella keldukritiska viðgerð av søguligum heimildum, har dentur verður lagdur á motivir og gerðir hjá viðkomandi persónum, men ætlanin er eisini at greina teir politisku diskursarnar og valdsstrategiurnar, sum gerðir viðvíkjandi gongdini í teimum politisku viðurskiftunum millum Danmark og Føroyar eru partar av.⁷³ Tað, sum Jóannes Patursson segði og gjørði á Fólkatíngi í Danmark um Tilboðið varð t.d. motiverað, ávirkað og skapt innanfyri ein øðrvísi politiskan samanhæng enn tann, sum hann bar síni sjónarmið um Tilboðið fram innan fyri í Føroyum. Í Føroyum var tað, sum Jóannes Patursson segði um ætlanirnar við Tilboðnum heldur ikki skilt á sama hátt sum í Ríkisdegunum í Danmark. Tað er heldur ikki eitt heilt ávíst og tilvitað innihald handan allar gerðir, sum er altavgerandi fyri tann týðning tær fáa, men ofta eru tað ytri diskursivir samanhængir, sum verða avgerandi fyri týðningin. Samstundis eru diskursar ikki stábilir skipanir, sum fastlæsa týðningar, men talan er um opnar og skapandi strategiir, sum broytast yvir tíð og framleiða nýggjar týðningar. Tað er tí eisini neyðugt at skilja ímillum tann samanhængin, sum útsagnir og gerðir verða tulkaðar innanfyri í samtíðini og tann politiska-strategiska diskursin, sum gerðirnar verða endurtulkaðar innanfyri. Tilboðið – orðið er í sjálvum sær ein sosial konstruktión, sum fevnir um samansett politisk viðurskifti – fevnir ikki bara um politiskar ætlanir og gerðir hjá ymiskum aktørum í samtíðini, sum vórðu skaptar innanfyri fastlæstar politiskar diskursar í samtíðini, men Tilboðið hevur eisini eina politiska virkningssøgu, sum verður skapt innanfyri ein politiskan diskurs, sum ikki beinleiðis er knýttur at einum trengri samtíðarhøpi. Tilboðið er v.ø.o. ikki bara søga. Tilboðið hevur eisini – í tann mun tað hevur verið viðgjørt, endurtulkað og gagnnýtt av seinni politikarum – og søgufrøðingum – eina ítøkiliga virkningssøgu. Tí er tað eisini áhugavert at greina ta varðveittu myndina av Tilboðnum við støði í teimum diskursium, sum hon er skapt innanfyri. Her er helst neyðugt at hava fyri eyga, at Tilboðið í Føroyum er tulkað og skapt við støði í eini samband-sjálvstýri/loysing strategi, samstundis sum hendan tulkningin eisini fer fram innanfyri eina Danmark-Føroyar strategi, har sjónarmið og gerðir innanhýsis verða ávirkað og endurskapt við støði í eini rættiliga samansettari diskursivari praksis. Høvuðstilgongdin er keldukritisk, men tann diskursiva tilgongdin verður nýtt sum amboð til at greiða frá politiskum-strategiskum samanhængum, har keldukritiska tilgongdin ikki er nøktandi.⁷⁴

Havnir í 1906.

Ein diskursiv praksis verður her skilt sum nøkur ytri (t.e. kollektiv) óformlig valdsviðurskifti av ymiskum slag, sum fáa stóran týdning fyri, hvussu gerðir og hugsanir hjá einstaklingum ella bólkum kunnu tulkast inn í eitt størri søguligt og samfelagsligt høpi.⁷⁵ Tilboðið kann t.d. ikki bara skiljast sum eitt hugtak við einum heilt ávísam týdningi, men talan er í veruleikanum um eina sosiala konstruktión, sum er vordin til gjøgnum eina diskursiva politiska praksis, har hugsanir, ætlanir og gerðir hjá ymiskum persónum og bólkum, treytað av óformligum valdsviðurskiftum, menna eina felags kollektiva tulkning. Tilboðið kann tí ikki viðgerast sum eitt eintýtt hugtak, sum tað bara ræður um at fáa innlit í, men heldur eigur tað at viðgerast sum eitt tyssi av orðum og týdningum, harav summir til tíðir av ávísam persónum ella bólkum av persónum kunnu verða mettir at vera periferir, meðan somu týdningar av øðrum bólkum til aðrar tíðir kunnu verða mettir at vera avgerandi fyri hugtakið.⁷⁶ Tilboðið kann heldur ikki viðgerast sum eitt fyrbrigdi við einum heilt ávísam empiriskum innihaldi, men talan er um eitt fyrbrigdi, sum treytað av tíð og stað inngongur í ymiskar

politiskar-hugsjónarligar samanhangir, ið kunnu geva tí ymiskar týðningar. Hetta merkir, at áðrenn tað ber til at siga nakað um, at Jóannes Patursson bar Tilboðið skeivt fram í Føroyum ella at onkur hevði misskilt okkurt Tilboðnum viðvíkjandi, kann vera neyðugt at spyrja, í hvørjum høpi hann setti tað fram í Føroyum og í hvørjum høpi tað varð tulkað í Føroyum. Tað ber ikki til bert at seta mótstriðandi uppáhald, sum eru sett fram innan ymisk høpi, upp ímóti hvørjum øðrum, tí tað er júst høpið, sum sambært diskursástøðinum er avgerandi fyri, hvat skal leggjast í tey. Her nema vit aftur við 'málsþolini' hjá Ludwig Wittgenstein, har t.d. orðið 'spæl' fær ymiskan týðning, treytað av, um tað verður brúkt í einum 'trolaradiskursi' ella einum 'barnagarðsdiskursi', men tað merkir sjálvandi ikki endiliga, at orð, t.d. 'spæl' ella 'tilboð', einans fáa týðning frá hesum diskursum ella at allir diskursar hava sama rætt til at geva orðum, t.d. 'spæl' og 'tilboð', týðning. Tvørturímóti er tað soleiðis, at summir týðningar í summum størri diskursum kunnu prógvast skeivir – í øllum førum í mun til tann ítøkiliga samanhangin, sum málið upprunaliga varð knýtt at. Tað er her, at tann keldukritiska viðgerðin av heimildartilfarinum veruliga kann koma til sín rætt.

Við hesum hugsanum um tilfar, metodu og teori verður farið undir at viðgera og greina Tilboðið frá 1906. Dentur verður lagdur á at viðgera alt heimildartilfarið – kent og ókent – av nýggjum, at eyðmerkja teir týðningsskapandi diskursar, sum Tilboðið síðan hevur verið tulkað innanfyri, og at greina virkningsøguna. Tó verður byrjað við at lýsa tær søguligu fyrirteytirnar undir Tilboðnum.

Løgtingslógin millum Løgting og Fólkatíng

Søgan um Tilboðið hevur røtur aftur til 1901, tá Jóannes Patursson varð valdur inn á Fólkatíng, har hann royndi at fáa Løgtinginum størri heimildir og størri inntøkur at ráða yvir. Løgtingið, sum skuldi velja føroyska umboðið í hitt kamarið í danska Ríkisdegnum, Landstingið, valdi í 1902 tann sjálvstýrissinnaða

Tinganes áðrenn 1908.

Christian Bærentsen var einasti føroyingur, sum nakrantíð gjørdist amtmaður í Føroyum. Hann røkti starvið frá 1897 til 1911, tá ið Svenning Rytter tók við. Her sæst Christian saman við familjuni.

amtmannin, Christian Bærentsen, til landstingsmann. Samstundis, í 1901, hendu grundleggjandi fólkaræðisligar nýskipanir í politisku skipanini í Danmark, tá parlamentarismann vann hevd, sum høvdu við sær, at politiska rákið var frælslynt. Í 1902 samtykti Løgtingið at heita á ríkismyndugleikarnar um at fremja fólkaræðisligar broytingar í løgtingslógini frá 1854, sum hevði verið karmurin um virksema Løgtingsins.⁷⁷ Í løgtingslógini frá 1854 stóð, at „*Ligesom Lagtinget har at afgive Betænkning over de Færøerne vedkommende Lovudkast, der af Regeringen forelægges det, saaledes skal Tinget ogsaa være berettiget til at fremlægge Forslag til nye Love ...*“.⁷⁸ Hendan greinin í løgtingslógini, ið ikki álegði ríkismyndugleikunum at leggja føroysk lógaruppskot fyri Løgtingið, áðrenn tey vóru samtykt í Ríkisdegunum, og sett í gildi í Føroyum, varð standandi til 1924, tá hon varð herd soleiðis, at ríkismyndugleikarnir „*saa vidt muligt*“ skuldu leggja lógaruppskot „*der udelukkende vedrører Færøerne*“ fyri Løgtingið, áðrenn tey vórðu samtykt á Ríkisdegi.⁷⁹ Løgtingið, sum var ráðgevandi stovnur hjá Ríkisdegunum, Fólkatíngi og Landstingi, viðvíkjandi føroyskari lóggávu, sum danskir myndugleikar hildu vera neyðuga at leggja fyri Løgtingið til ummælis, t.e. eitt víðkað Amtsråd, sum eisini hevði ummælis- og initiativrætt móttvegis ríkismyndugleikunum viðvíkjandi serligari føroyskari lóggávu, ynskti kortini ikki at fremja nakrar grundleggjandi broytingar í løgtingslógini, sum fóru at geva Løgtinginum størri heimildir á m.a. lóggávuøkinum í Føroyum. Tað, sum Løgtingið mælti til var í høvuðsheitum, 1) at farast skuldi frá munnligum og almennum vali til skrivligt og loynligt val, 2) at Suðuroyggin, sum hevði havt

Peter Adler Alberti, sum var lögmláráðharri í vinstrareform stjórnini hjá J. C. Christensen, hevði føroysk viðurskipti um hendi. Hann noyddist orsakað av eini figgjarskandalu í Sjællands Bondestands Sparekasse, har hann var nevndarformaður, at leggja frá sær í 1908. Í 1910 fekk hann 8 ára fongsulsdóm fyri svik og skjalafalsan. Í hesum sambandi varð ivi eisini sáddur um hansara leiklut viðvíkjandi Tilboðnum, sum skuldi havt verið eitt privat tilboð frá honum, men einki bendir á, at hann hevði gjørt nakað óregluligt hesum viðvíkjandi. Nógv bendir eisini á, at hansara leiklutur viðvíkjandi upprunanum til Tilboðið hevur verið yvirmettur í føroyskari søgugransking. Her er hann, tann stóri maðurin longest til vinstru, avmyndaður saman við nøkrum veljarum í 1908.

stóra vinnuliga framgongd, skuldi fáa tveir tingmenn afturat teimum tveimum, hon hevði frammanundan, 3) at inntøkumarkið fyri valrætti skuldi takast burtur og 4) at vallógin skuldi broytast soleiðis, at persónliga atkvøðuskipanin, sum einans loyvdi veljarum at atkvøða fyri ávísimum valemnum, skuldu broytast soleiðis, at tað framyvir einans skuldi vera møguligt at atkvøða fyri einum valemnislista.

Sambært løgtingslógini frá 1854 var Løgtingið skipað soleiðis, at amtmaðurin og prósturin í kraft av sínum embætum vóru limir í Løgtinginum, amtmaðurin var harumframt løgtingsformaður. Hesa løgtingsskipanina, ið ikki var serliga fólkaræðislig, ynskti Løgtingið heldur ikki at broyta. Í løgtingsálitinum frá 13. september 1902 stendur, at tann ofta fyrr umrøddi spurningurin um, hvørt man

átti at varðveitt núverandi skipan, har amtmaðurin og prósturin høvdu sæti sum limir í Løgtinginum, tann fyrri sum fastur formaður, hevði verið umrøddur í nevndini. Meðan nevndin – tó uttan at hon hevði vilja tikið endaliga støðu til spurningin – hevði lyndi til at halda, at tað í prinsippinum hevði verið rættast, at tey bæði nevndu embætisfólkinu ikki sum fylgja av sjálvum embættinum høvdu sæti og atkvøðurætt í Løgtinginum, og at Løgtingið sjálvt átti at velja sín formann, so var nevndin hinvegin samd um, at ein tilík broyting hevði treytað aðrar broytingar, sum vildu havt kravt neyvari umhugsni, og tí var hendan broytingin ikki enn búgvín til at fremjast.⁸⁰ Hesi viðurskifti í lögtingslógini metti nevndin heldur ikki høvdu nakran skund at fáa broytt, og hon mælti tí ríkismyndugleikunum frá at gera nakað við hesi viðurskifti. Tilmælið hjá nevndini varð 17. september 1902 samtykt av Løgtinginum við 15 atkvøðum fyri og einari ímóti.⁸¹

Tá lögtingslógin 23. mars 1906, t.e. 3 ½ ár eftir at Løgtingið hevði sent tilmælið til ríkisstjórnina (tá hevði tað verið viðgjørt í Landstinginum í 1902-03, men steðgaði har eftir at álit varð skrivað), við eini einkultari broyting, sum Løgtingið hevði samtykt í 1905,⁸² kom til viðgerðar í Fólkattinginum, vóru frælslyntir danskir politikarar rættiliga ivasamir móttvegis hesi lítið fólkaræðisligu lógini. Fleiri danskir fólkatingsmenn mæltu frá at samtykkja lógina, aðrir mæltu til at broyta lógina, soleiðis at amtmaðurin og prósturin ikki skuldu hava sæti í Løgtinginum, meðan aðrir hildu, at danski Ríkisdagurin ikki kundi loyva sær at broyta tilmælið, uttan at Løgtingið hevði biðið um tað. Millum hesar seinastu var Jóannes Patursson, ið segði seg vera bundnan av samtykt Lögtingsins.⁸³ Tað var nú heldur ikki so lægið. Jóannes Patursson varð valdur á Fólkatting – fyrstu ferð í 1901 – at umboða føroyingar við tí vallyfti, at hann skuldi umboða Løgtingið, og hann segði seg vilja arbeiða fyri, at Løgtingið altíð skuldi viðmæla danskar lógir, áðrenn tær vórðu settar í gildi í Føroyum.⁸⁴

Meirilutin í fólkatingsnevndini, sum viðgjørði tilmæli Lögtingsins, harímillum Jóannes Patursson, mælti til at samtykkja lógina í tí líki, ið Løgtingið hevði samtykt hana í 1902/5. Í fólkatingsálitinum frá 30. mars 1906 stendur, at meirilutin í nevndini helt tað vera ógvuliga óheppið, at amtmaðurin sambært uppskotinum framvegis skuldi sita í tí ráðandi embættinum í Løgtinginum, soleiðis sum tað var honum álagt í lógini frá 15. apríl 1854. Meirilutin helt heldur ikki, at tað var neyðugt, at prósturin framhaldandi skuldi varðveita sín higartil fasta sess í Løgtinginum við atkvøðurætti. Nevndarmeirilutin helt, at Løgtingið sjálvt átti at velja sín formann og næstformann. Meirilutin í nevndini hevði fingið at vita, at spurningurin um støðuna hjá amtmanninum og próstinum fleiri ferðir hevði verið til viðgerðar í Løgtinginum, uttan at tað kortini varð viðtikin nøkur broyting í hesum viðurskiftunum. Heldur ikki í hesum uppskotinum, sum var ein endurgeving av tí í Løgtinginum 13. september 1902 viðtikna uppskoti, varð nakað ynski sett fram um eina broyting av tí „*anomale*“ støðuni hjá amtmanninum og próstinum í Løgtinginum. Hóast nevndarmeirilutin sostatt ikki metti tær tilhoyrandi og galdandi ásetingarnar fyri at vera tíðarhóskandi, og hóast meirilutin metti seg hava grundir til at halda, at eisini Fólkattingið var sinnað til at broyta ta støðu, sum teir báðir dansku embætismenninir í Føroyum

høvdu í Løgtinginum sambært løgtingslógini, so hevði meirilutin kortini ikki sett fram nakað uppskot hesum viðvíkjandi, tá hann hevði hildið, at hetta ynski fyrst mátti liggja fyri frá føroyska fólkinum, áðrenn nýskipanin átti at verið sett í verk av Ríkisdegnum.⁸⁵ Ein minniluti, sum ikki helt seg kunna taka tilík atlit, segði, at hann ikki kundi viðmæla lógaruppskotinum til viðtøku í óbroyttum líki, tá ið minnilutin ikki kundi góðtaka, at amtmaðurin og próstururinn varðveittu serstøðuna sum ávikavist fastur formaður og fastur limur í Løgtinginum, sum teir higartil høvdu havt. Minnilutin helt uppá, at øll løgtingsumboðini skuldu veljast av fólkinum, og at Løgtingið sjálvst valdi sín formann, men hevði annars einki ímóti, at amtmaðurin sum umboðsmaður stjórnarinnar hevði atgongd til at taka lut í samráðingunum í Løgtinginum, uttan atkvøðurætt, uttan so, at hann eisini var *valdur* limur í Løgtinginum.⁸⁶ Tilmæli meirilutans, sum føroyski fólkatingsmaðurin Jóannes Patursson eisini stuðlaði, varð 2. apríl 1906 einmælt samtykt við 69 atkvøðum og ongari ímóti.⁸⁷ Orsøkin til, at eingin atkvøddi ímóti var, at føroyski fólkatingsmaðurin, Jóannes Patursson, stuðlaði tilmælinum frá meirilutanum í nevndini.

Tað er í sjálvum sær áhugavert, at Ríkisdagurin var meira 'sjálvstýrissinnaður' enn Løgtingið, tá løgtingslógin skuldi dagførast í 1906, men – sum vit skulu síggja – hetta er bert eitt av fleiri dømum um tað sama, sum kanska ikki hevur fingið so nógv rúm í politisku søgu Føroya. Tað er eisini áhugavert, at Jóannes Patursson atkvøddi saman við tí hóvliga meirilutanum í Ríkisdegnum, sum helt, at krøvini um størri vald til eitt fólkavalt Løgting áttu at koma úr Føroyum, meðan hann ikki tók undir við minnilutanum, sum beinleiðis ynskti at trýsta meira fólkaræði inn í Løgtingið. Men tað áhugaverdasta í mun til Tilboðið er kanska, at Jóannes

Áarvegurin, Havnará, tinghúsið, hjá Jacob Lützen.

Patursson, sum í 1903 hevði skrivað bók um føroyskan sjálvstýrispolitik, Færøsk Politik, mátti skilja hetta soleiðis, at hann virkaði í eini politiskari skipan, har tað var lættari at fáa undirtøku fyri broytingum á Ríkisdegi enn á Løgtingi.

Tað var í hesum politiska umhvørvi, at Jóannes Patursson, ið ynskti, at Løgtingið skuldi fáa størri heimildir, fyrst í mars í 1906 fór at samráðast við danskar stjórnarlimir um eitt tilboð um føroyskt sjálvstýri at leggja fyri Løgtingið. Sjórnarmiðini hjá Jóannesi Patursson, sum gjørdust hugsjónarliga grundarlagið undir Sjálvstýrisflokkinum, og fingur avgerandi týðning fyri politisku søgu Føroya í 20. øld – m.a. er heimastýrislógini frá 1948 týðiliga ávirkað av sjórnarmiðunum – eru sett fram í søguliga-politiska ritinum Færøsk Politik, sum Jóannes Patursson gav út í 1903. Bókin varð m.a. grundað á rannsóknir í Keypmannahavn, sum Jóannes Patursson hevði gjørt í skjalasavninum hjá Ríkisdegnum, meðan hann var í Keypmannahavn í fólkatingsørindum. Hann hevði stundir til gera hetta arbeiðið, tá mál, sum ikki viðvíktu Føroyum, og ikki høvdu hansara áhuga, vórðu viðgjørd á Fólkatingi. Hann leggur í tí stutta ritinum upp til, 1) at Løgtingið bara skal hava fólkavald umboð, 2) at umboðsmaður stjórnarinnar uttan atkvøðurætt skal hava rætt til at taka lut í samráðingunum í Løgtinginum, 3) at eingin lóg skal setast í gildi í Føroyum fyrr enn hon í síni heild er góðkend í Løgtinginum, 4) at Løgtingið skal kunna senda lógaruppskot til stjórnina til beinleiðis góðkenning og 5) at Løgtingið undir eftirliti ríkisstjórnarinnar skal hava játtandi myndugleika í føroyskum figgarviðurskiftum.⁸⁸ Nakað av hesum – tó ikki alt – samsvaraði heilt væl við tað, sum í mars 1906 varð sagt á Fólkatingi undir viðgerðini av broytingunum í løgtingslógini, men sambært Jóannesi Patursson skuldi løgtingslógini fyrst samtykkjast, síðan skuldi næsta stigið á sjálvstýrisleið takast.

Tað er vert at hava í huga, at her hugsar Jóannes Patursson um eina nýskipan av viðurskiftunum millum Danmark og Føroyar, sum er treytað av, at Føroyar eru ein partar av danska ríkinum. Jóannes Patursson sipaði enntá í Færøsk Politik til uppskot, sum miðaðu ímóti at gera broytingar í grundlógini, fyri at gera tað møguligt at fáa í lag eitt økt føroyskt sjálvstýri innan fyri danska grundlógarkerkið,⁸⁹ og so seint sum í 1919 arbeiðdi Jóannes Patursson við einum líknandi uppskoti.⁹⁰

Tað er kortini ikki heilt týðiligt í teimum søguligu heimildunum, at málið um Tilboðið hevði sín uppruna í nøkrum hugsjónarligum ella almennum sjálvstýrispolitiskum krøvum hjá Jóannesi Patursson móttvegis donskum myndugleikum um størri føroyskt sjálvstýri. Tvørturímóti tykist Tilboðið – sum vit skulu síggja – hava sín uppruna í nøkrum heilt ítøkiligum trupulleikum, sum snúðu seg um at fáa til vega peningajáttan til eina telefonskipan, sum Løgtingið eisini ynskti at fáa upp at standa í Føroyum. Í Danmark tykist Jóannes Patursson sostatt hava sett fram ynskini um Tilboðið innan fyri eitt praktiskt høpi, sum skuldi loysa m.a. telefonspurningin, men í Føroyum varð Tilboðið straks sett í samband við hugsjónarlig sjórnarmið um politiskt sjálvstýri, sum Jóannes Patursson í 1903 hevði sett fram í bókini Færøsk Politik. Vælvildin tóktist hinvegin vera stór á danatingi viðvíkjandi fólkaraðisligum nýskipanum í Føroyum, sum viðgerðin av løgtingslógini gav týðiligar ábendingar um. Stjórnin hjá J. C. Christensen, sum tók við í 1905, tóktist eisini vera sinnað til at geva føroyingum lut í teimum

DIMMALÆTTING.

AMTSTIDENDE FOR FÆRØERNE.

Tillæg til Nr. 20.

ONSDAGEN DEN 16. MAJ 1906.

29de Aargang.

Spørgsmaal om Selvstyre.

Sysselmand Efferesøes andet politiske Møde, holdt i Thorshavns Teatersaal Lørdagen den 5te Maj.

(Sluttet. Se Nr. 19, Hovedbl. og Tillæg.)

Patursson: Efferesøe talte om at Telefonsagen ikke gik igennem. Men dengang var jeg ikke alene nede i Rigsdagen, men Landstingsmanden havde ogsaa givet Møde. Jeg kan derfor ikke være alene om at bære Skylden for denne Sag. Da alt var gjort, som kunde gøres vedrørende Telefonsagen, rejste Amtmanden. Men jeg forsøgte alligevel paa at faa den frem, efter at jeg var bleven alene. Dette førte til, at vi fik Tilbud om en traadlos Telegraf til Soderø. Men jeg mente, det er dog for lidt, du vender hjem igen til dine Landsmænd med. Og endnu værre stillede Sagerne sig, eftersom jeg ikke havde faaet Løfte om mere til næste Aar. Hvad var at gøre. Noget maatte jeg finde paa. Derfor udtaler jeg overfor Ministeren: Giv os Raad over vort Skattevæsen, vore egne Penge, saa maa vi selv kunne overtage vore Telefoner. Dette blev forhandlet i et Ministerraad, og det vedtoges, at vi skulde faa Tilbud om at have baade de direkte og indirekte Skatter. Men Ministeren synes, vi har Brug for mere, hvorfor der ogsaa tilbydes os større Indflydelse paa Lovene. Ingen skal tage Initiativ undtagen Folket og Lagtinget. — Der er ikke noget i Vejen for, at en Minister kan fremkomme med et Lovforslag til os. I Danmark kommer

til en særlig Landskasse. Det var samtlige af Tingmændene, der vedtog Oprettelsen af Landskassen. Men Højres Minister siger Nej. Nøllemann og E. holder altsaa paa det samme. Vi øger ingen Ret i Lagtingsloven. Et saadant Lagting vil E. holde paa. — E. siger, vi skal holde sammen. Men lad Regeringen sige: vi kan ikke overfor danske Skatteborgere forsvare at bevillige Penge til jer, uden I give lidt mere, og Danskerne kan se, at det er umuligt at gøre os og Danmark til eet. Vorherre har selv adskilt Landene. Vort Sindslag er anderledes end Danskerne. Der læses Danmarkshistorie i vore Skoler; men vor egen Historie forsvømmes. Mange Færringer ved ikke, at deres Forfædre fandt og har boet i Grønland. De danske Lov er passer ikke for os. Hvorledes skal vi bruge de danske Landlove?

Forskellen mellem mig og Efferesøe er: Jeg vil, at vi skal øje alle vore Skatter selv. Efferesøe vil, at vi ikke skal øje dem. Jeg siger, at Lagtinget skal raade for enhver Lov, der skal komme til at gælde i Landet. Efferesøe vil, at Lagtinget ikke skal raade for enhver Lov, der kommer at gælde for Landet.

Efferesøe: Jeg holdt en saglig Tale, men Patursson har blandet en hel Del uvedkommene ind for at komme udenom Sagen »Spørgsmaalet om Selvstyre«. Dels har han talt om noget rent personligt, som om mine Brødre, hvilke jeg ikke behøver at skamme mig over, og om min forlængst afdøde Bedstefader, som jeg sandelig heller ikke behøver at skamme mig over. Dels har han talt om en Artikel i Dimmalættingens sidste Nummer

gik til at bo her i Landet end paa Island. Paa Soderø har der boet Svenskere og Nordmænd af Arbejdsklassen, som har været meget glade for at være flyttede hertil. — Mine Udtalelser om, at her er godt at være, ogsaa for den menige Mand, maa ikke opfattes, som om jeg mener, at vi ikke behøver at arbejde for, at det kan blive endnu bedre. Vi maa ikke trættes i Arbejdet for Fremgang. — Tager vi Selvstyretilløbet, mener jeg, at vi kommer paa Fattighjælpnet; thi vi modtager da Fattighjælp fra den danske Statskasse; det gør vi ikke nu. Det Tal, jeg nævnte vedrørende Statskatten, er rigtigt, c. 25 Kr. pr. Hoved. Hr. Patursson tæller utvivlsomt baade Stats- og Kommuneskat sammen; saa kan det Tal, han opstiller, være nogenlunde passende. — Patursson blandede ogsaa Amtmanden ind i Diskussionen. Amtmanden er vi færdige med som Rigsdagsmand; han har trukket sig tilbage fra sin Rigsdagsvirksomhed, fordi hans Forretninger lør hindrede ham i at være Rigsdagsmand. Han søger ikke Grenvale, men det gør Hr. P., og derfor har vi Ret til at diskutere, om han har handlet ret som Rigsdagsmand, men altid søger han at knibe ud og faa andre trukne ind i Diskussionen. P. beretter om Tilbudet (Tilbud og Forslag er her ganske ens) fra Ministeren. Men det er Hr. P., der fremkom med det. Jeg talte derfor med Ministeren; staar der herom i Redskabet i »Tingakr.« af hans Tale den 2de af M. Ligeledes mente han, at Ministeren ikke kunde forsvare det overfor danske Skatteborgere, at der skaffedes os Tilskud. Skaf Bevis for, at vi betaler for lidt, og jeg ser for har sagt: Skatten har øj regnes

Nógvir fundir vóru í Føroyum um Tilboðið í 1906. Dimmalætting og Tingakrossur gjørdur nógvir burtúr Tilboðnum. Her hevur Dimmalætting í grein 16. mai 1906 endurgivið kjak um Tilboðið millum Oliver Efferesøe og Jóannes Patursson í Teatersalinum í Klubbanum í Havn 5. mai 1906.

frælslyntu politisku nýskipanunum, sum fylgdu við Systemskiftinum í 1901, tá tann kongstrúgví Høgraflokkurin, sum í langa tíð hevði sitið við danska stjórnarvaldinum, hóast hann var í minniluta í Fólkinginum, noyddist at lata stjórnarvaldið frá sær til meirilutan í Ríkisdegnum, sum tá var Vinstra. Tað ráddi nú um at fáa undirtøku í Føroyum.

Hetta seinasta skuldi vísa seg at vera størsta forðingin fyri sjálvstýrisætlanunum hjá Jóannes Patursson, men ivi hevur eisini verið sáddur um upprunan til Tilboðið og heimildina hjá Jóannes Patursson frá ríkismyndugleikunum til yvirhøvur at orða og síðan leggja eitt tilboð fyri Løgtingið.

Tann varðveitta myndin av Tilboðnum

Tað hevur verið nakað av eini gátu, hvussu Tilboðið nágreiniliga er vorðið til, men seinast í apríl mánaði í 1906 kom Jóannes Patursson av Ríkisdegi til Føroya við einum tilboði um størri føroyskt sjálvstýri, sum hann segði seg hava fingið frá

Telegrafkaðalin, sum gjørdi tað møguligt at samskifta beinleiðis við úrheimin, kom á land í Sandagerði í august 1906. Tað var einki annað samband millum Danmark og Føroyar í mai-juni enn skipini, sum fluttu vørur, farm og brøv millum oyggjarnar, men í august 1906 kollveltist hetta.

stjórnini. Tann 12. mai varð tað lagt fyri Løgtingið. Ætlanin var at figgja tað økta sjálvstýri við einum føroyskum skatti og tolli, m.a. á rúsdrekka, sum Løgtingið skuldi fáa heimild til at krevja inn í Føroyum og eisini hava ræði á.⁹¹ Hetta fall ikki í góða jørð hjá sterkum fráhaldskreftum, sum ynsktu at seta fullkomið bann fyri rúsdrekkasølu og -útskeinking í Føroyum. Síðan fríhandilin kom í 1856 høvdu stórir sosialir trupulleikar verið av rúsdrekka í Føroyum. Kring fráhaldsspurningin savnaðust mótstøðumenn Jóannesar Patursson. Sagt var, at tað vóru bara tveir flokkar í Føroyum, „Brændevinspartiet“, t.e. 'sjálvstýrismenninir', og „Afholdspartiet“, t.e. teir menn, sum seinni í 1906 settu á stovn Sambandsflokkinn. Tað vóru eisini sterkar kreftir, sum Jóannes Patursson var komin í stríð við. Í 1905 høvdu fráhaldsfólk savnað 5.600 undirskriftir í Føroyum, t.e. frá 65% av teimum, sum vóru omanfyri 20 ár. Jóannes Patursson varð í 1903 valdur á Fólkatíngi við 488 atkvøðum av einum samlaðum atkvøðutali uppá 966.⁹² Tað sigur nakað um politisku luttøkuna til valini í Føroyum og fólksligu mótstøðuna ímóti Tilboðnum.

Tá føroysku mótstøðumenn Jóannesar Patursson í Løgtinginum í mai 1906 royndu at spenna bein fyri Tilboðnum við tí grundgeving, at einans amtmaðurin hevði rætt til at leggja nakað tilíkt fyri Løgtingið, eydnaðist tað einum teprum meiriluta á Løgtingi, harimillum var Jóannes Patursson sjálvur, at fáa Løgtingið til at orða eitt skriv til danska lögmláráðharran, P. A. Alberti, sum hevði føroysk

viðurskipti undir sær, har m.a. spurt varð, um Jóannes Patursson hevði heimild til at leggja hetta Tilboðið fyri Løgtingið.⁹³ Á henda hátt vónaðu tilboðsmenninir í Løgtinginum, at tingið fór at viðgera Tilboðið, og ikki vísa tað frá sær, sum ætlanin annars hevði verið. Brævið frá Løgtinginum til løgmálaráðharran varð dagfest 20. mai 1906. Svarið frá løgmálaráðharranum, dagfest 1. juni 1906, váttaði, at „*ƒ. Patursson har været bemyndiget til at give Lagtinget den foran nævnte Meddelelse*“,⁹⁴ men vanliga fatanin er, at svarið frá løgmálaráðharranum gav eina mynd av Tilboðnum, sum var minni víðgongd enn tann, Jóannes Patursson hevði skrivað og tosað so nógv um í Føroyum. T. d. segði føroyski fólkatingsmaðurin Oliver Effersøe, sum varð valdur fyri Sambandsflokkinn, á Fólkatingsi 6. mars 1909, at brævið frá løgmálaráðharranum „*underkendte ganske Folketingsmandens Fremstilling*“. ⁹⁵ Tann 25. mars í 1909 skrivaði Oliver Effersøe í Dimmalætting, at „*Regeringens Tilbud var langt mindre omfattende, ja grundforskelligt fra det Tilbud, som ƒ. Patursson havde fortalt Folk, at han var bleven bemyndiget til at frembære*“. ⁹⁶ Eisini føroyski søguførðingurin Hans Jacob Debes, sum var tjóðveldismaður, skrivaði í doktoraritgerð síni frá 1982 um brævið frá løgmálaráðharranum, at tað „*gevr eina mynd av nøkrum, sum er nógv minni víðgongt enn tað, Jóannes Patursson hevði sagt tað vera ...*“. ⁹⁷ Tað hevur ikki eydnast at skjalprógva við skrivaðum heimildum, um Jóannes Patursson hevði rætt ella um hann hevði broytt uppá innihaldið í Tilboðnum, fyri at fáa tað at taka seg betri út í Føroyum enn tað í veruleikanum gjørdi. Danskar heimildir, sum kunnu siga nakað um, hvussu Tilboðið er vorðið til, hava higartil ikki verið nýttar. Tað, sum gjørdist avgerandi fyri lagnuna hjá Tilboðnum var, at løgmálaráðharrin í brævinum 1. juni 1906 einki nevndi um nakað ríkistilskot. Mótstøðumenn Jóannesar Patursson høvdu tí lætt politiskt spæl á Løgtingi og fingið Tilboðið felt.

Ein gáta um Tilboðið snýr seg sostatt um, hvørt Jóannes Patursson hevði givið Tilboðnum eitt annað og meira víðgongt innihald, enn hann hevði heimild til. Ella um løgmálaráðharrin/stjórnin sveik hann, tá ið mótstøðan í Føroyum móti Tilboðnum fór at vísa seg. Orðingar í Tilboðnum hjá Jóannesi Patursson, t.d. „*blev der meddelt mig af Regeringen*“, ⁹⁸ benda týðiliga á, at Jóannes Patursson hevði skrivað tað sjálvur við støði í munnligum samrøðum. Hans Jacob Debes professari skrivar í síni doktoraritgerð í søgu frá 1982, at í svarinum frá løgmálaráðharranum „*verður einki sagt um nakað ríkistilskot og einki um lóggávuvald til tingið í sermálum – tveir tættir í tilboðnum, sum Jóannes Patursson hevði bæði talað og skrivað um*“. Víðari skrivar Hans Jacob Debes, at „*Gangast má út frá, at løgmálaráðharrin hevur fingið avrit av brævinum, Jóannes Patursson hevði sent Løgtinginum, har hann greiddi frá innihaldinum í tilboðnum, og har bæði tilskot og lóggávuvald var nevnt*“. ⁹⁹ Hóast Hans Jacob Debes er meira avgjørdur í Politisku søgu Føroya frá 1993, har hann staðfestir, at „*Løgmálaráðharrin fekk avrit av brævi hansara til tingið*“, so er tað einki, sum bendir á, at hetta eru annað enn gitingar. ¹⁰⁰ Ongar nýggjar heimildir verða lagdar fram, sum heimila nakra so avgjørda støðu til spurningin. Tvørturímóti er skrivið dagfest 12. mai 1906, t.e. langt eftir, at Jóannes Patursson varð komin aftur til Føroya í apríl, og einki í seinni viðgerðini í Løgtinginum ella á stjórnarfundi í Danmark bendir á, at løgmálaráðharrin hevði nakað avrit

Vilhelm Lassen danskur figgjarmálaráðharri í 1906. Hansara leiklutur í sambandi við Tilboðið, sum snúði seg um eina figgjarlaga nýskipan av viðurskiftunum millum Føroyar og Danmark, hevur verið undirmettur. Jóannes Patursson helt uppá, at tað fyrst og fremst var Vilhelm Lassen fyrri at takka, at Tilboðið kom, men tað varð ongantíð váttað av Vilhelm Lassen, sum doyði í 1908, nakað áðrenn Peter Adler Alberti fall sum lög málaráðharri og síðan varð knýttur at Tilboðnum.

av brævinum, sum Jóannes Patursson legði fyrri Løgtingið.

Hans Jacob Debes heldur tað eisini vera „trúligt, at hin føroyski ríkisdagsmaðurin, Christian Bærentsen, landstingsmaður, má hava vítað um innihaldið í tilboðnum“,¹⁰¹ men tað er lítið sannlíkt, at Christian Bærentsen hevur havt møguleika fyrri at fylgja samráðingunum í Danmark um Tilboðið tættari enn aðrir lögtingsmenn, tí Jóannes Patursson upplýsti sambært Dimmalætting í røðu í Teatersalen í Havn 5. mai 1906, at „Da alt var gjort, som kunde gøres vedrørende Telefonsagen, rejste Amtmanden. Men jeg forsøgte alligevel paa at faa den frem, efter at jeg var bleven alene. Dette førte til, at vi fik et Tilbud ...“,¹⁰² Christian Bærentsen – hin ríkisdagsmaðurin – kann tí valla hava havt kunnleika til samráðingarnar um Tilboðið, sum Jóannes Patursson hevði havt við ríkismyndugleikar í Keypmannahavn í 1906. Tað er áhugavert, at Jóannes Patursson sigur spurningin um telefonina vera upprunan til Tilboðið.

Hóast fleiri seinni hava roynt at verja Jóannes Patursson, sum helt uppá, at hann hevði fingið Tilboðið frá „det samlede Ministerium“, so hevur hann í 1906 staðið einsamallur við uppáhaldinum. Hetta merkir sjálvandi ikki, at vit eisini noyðast at koma til ta niðurstøðu, at Jóannes Patursson ikki hevði fingið Tilboðið frá stjórnini; tað merkir bert, at hesar grundgevingar, sum hava verið settar fram fyrri at verja uppáhaldið hjá Jóannes Patursson, ikki eru grundgevingar fyrri uppáhaldinum.

Hans Jacob Debes kom m.a. við støði í omanfyri nevndu grundgevingum longu í doktoraritgerðini frá 1982 til ta niðurstøðu, at Jóannes Patursson ikki kundi hava lagt nakað annað fyrri Løgtingið, enn tað, hann hevði heimild til, og at svarið frá lög málaráðharranum bendi á, at „Stjórnin kann hava lovað Jóannes Paturssyni meira enn hon nú (t.e. tá hon hoyrði um ta stóru politisku mótstøðuna í Føroyum móti Tilboðnum) vil standa við“.¹⁰³ Onkrar av grundgevingunum fyrri uppáhaldinum um, at Tilboðið kom frá stjórnini, vóru sum nevnt sera ivasamar,

men heimildargrundarlagið var eisini ivasamt. Í eini viðmerking til niðurstøðu sína skrivaði Hans Jacob Debes: „*Tað hevur ikki verið gjørligt við skjalaleiting og –kanning at finna tilfar, ið váttar ella avsannar frásøgn Jóannes Paturssonar, hvussu „tilboðið“ varð til. Egnar rannsóknir í Ríkiskjallasavninum (november 1982) og upplýsingar frá skjalavørðum har (brøv 16/9 og 13/10 1982) hava ikki givið úrslit, sum lýsa henda spurning nærri. Gerðabøkur ríkisráðsins 1901 – 1906 nevna einki um, at málið hevur verið til viðgerðar har, sum heldur ikki var væntandi. Gerðabøkur hjá stjórnar- og ráðharrafundum í sama tíðarskeiði eru ikki til. Gerðabøkur hjá fólkatingsbólki Vinstrafloksins eru ikki til árinum 1902-1907. Egin søvn hjá ráðharrum í hesum tíðarskeiði (Sigurd Berg, Enevold Sørensen, J. C. Christensen, P.A. Alberti) geva heldur ongar upplýsingar um málið. Men út frá tí, ið nevnt er frammanfyri í tekstinum – serliga út frá tí, at alt hetta mál var alment bæði í Føroyum og í viðurskiftunum millum stjórn, Jóannes Patursson, amtmann og Føroya Løgting – má haldast, at tað hevur verið viðgjørt, ið hvussu er munnliga, soleiðis sum Jóannes Patursson helt fast um“.*¹⁰⁴ Syndarin tykist sambært hesum vera stjórnin, serliga lögmláráðharrin, Alberti, sum hevði havt samráðingar við Jóannes Patursson, og hevði sæð brævið við Tilboðinum – ikki Jóannes Patursson.

Nógv bendir á, at hetta málið er meira samansett enn so, at tað einvíst ber til at leggja ábyrgdina fyri alt hetta ósamsvarið á Peter Adler Alberti *ella* Jóannes Patursson. Tað tykist í fyrra lagi vera neyðugt fyri at greina spurningin at seta Tilboðið, ið sum nevnt er ein sosial konstruktión, inn í ein størri politiskan diskurs. Í øðrum lagi tykist tað reint keldukritiskt heldur ikki vera soleiðis, at tað var lögmláráðharrin, Peter Adler Alberti, sum var tann avgerandi danski ráðharrin, tá tað snúði seg um Tilboðið. Fíggjarmálaráðharrin, Vilhelm Lassen, og ferðslumálaráðharrin, Svend Høgsbro, tykjast hava havt ein størri leiklut í Tilboðnum, sum eisini varð viðgjørt av allari stjórnini. Tað er í øllum førum tað, sum sæst, tá tær nýttu heimildirnar verða samanbornar við annað heimildartilfar.

Fyrst skulu vit viðgera tann seinna keldukritiska spurningin við støði í m.a. nýggjum heimildum.

Ríkisdagurin og Tilboðið

Tað er lítið at ivast í, svarið frá lögmláráðharranum váttaði tað eisini, at Jóannes Patursson í øllum førum hevði fingið heimild frá Alberti til at leggja eitt tilboð fyri Løgtingið, sum Hans Jacob Debes eisini vil vera við, men tað merkir ikki endiliga eisini, at tann útgávan av Tilboðnum, sum Jóannes Patursson legði fyri Løgtingið 12. mai 1906, var tann av ráðharranum heimilaða ella at „*det samlede Ministerium*“ stóð aftanfyri hetta Tilboðið til føroyingar. Frammanfyri er víst á, at søgufroðingar hava víst á, at danska stjórnin seinni vildi vera við, at Tilboðið bert var eitt privat tilboð frá Alberti.

Her er fyrst neyðugt at viðmerkja, at av onkrari grund – sum einki grundarlag tykist hava í teimum skrivaðu heimildunum – hevur tað í føroyskari søgugransking verið lagdur alt ov stórir dentur á leiklutin hjá lögmláráðharranum, tá ið Tilboðið

hefur verið viðgjört. Hetta hongur helst fyri ein part saman við, at løgmálaráðharrin var tann einasti danski ráðharrin, sum í Fólkatínginum svaraði uppá spurningar hesum viðvíkjandi frá Jóannesi Patursson, og fyri ein part hongur tað helst saman við, at ein seinni tíð hefur lagt alla ábyrgdina av Tilboðnum á Alberti. Hartil kemur, at nær um alt alment samskipti millum danskar og føroyskar myndugleikar gekk gjøgnum danska løgmálaráðharran, sum hevði føroysk viðurskipti undir sær. Tað lögna er bara, at í brævinum til Løgtingið, har Tilboðið verður lagt fram, nevnr Jóannes Patursson einki um, at hann hevði havt samráðingar við løgmálaráðharran um Tilboðið; hann endurgevur bara tað, sum løgmálaráðharrin hevði sagt av røðarapallinum í Fólkatínginum. Tað, sum Jóannes Patursson skrivar í Tilboðnum er, at hann m. a. hevði havt drúgvur samráðingar við serliga figgjarmálaráðharran, Vilhelm Lassen, og við ferðslumálaráðharran, Svend Høgsbro. Í Tilboðnum, sum Jóannes Patursson í skrivi legði fyri Løgtingið, verður tikið soleiðis til: „*I Henhold til det Høje Lagtings Anskuelse, og under Hensyn til at Telegrafstationen i Thorshavn vil blive aabnet til Høsten, fremholdt undertegnede Folketingsmand særlig overfor Finansministeren og Trafikministeren, at i hvert fald Telefonspørgsmaalet bragtes til Løsning snarest muligt; eventuelt saa betids, at det til Foraaret sammentrædende ekstraordinære Lagting om muligt kunne tage endelig Stilling til Sagen. – Efter en Del yderligere Forhandlinger, blev det fra det samlede Ministerium givet mig Meddelelse om, at Regeringen var villig til at overlade Færøernes Lagting fri Rådighed over Øernes direkte og indirekte Skatter, imod at Lagtinget så selv afholdt Udgifterne til Telefon-, Vej-, og Havneanlæg. Yderligere blev der meddelt mig af Regeringen, at hvis Færingerne også ønskede andre lokale Anliggender, som nu helt eller delvis vare Statsanliggender, overført til færøske Sager, da var Regeringen villig til at forhandle med Lagtinget derom*“.¹⁰⁵ Løgmálaráðharrin verður ikki nevndur fyrr enn seinni í brævinum, har tað nær um sum eitt ískoyti verður tikið soleiðis til: „*Jeg skal endvidere henlede Opmærksomheden paa de i Rigsdagen faldne Udtalelser, saavel af Justitsministeren som af adskillige andre Folketingsmænd vedrørende vor reviderede Lagtingslov. ....*“.¹⁰⁶ Her er einki, sum bendir á, at Jóannes Patursson hevði havt samráðingar um Tilboðið við løgmálaráðharran, men hann segði seg í sambandi við upprunan til Tilboðið hava havt samráðingar við serliga figgjarmálaráðharran og ferðslumálaráðharran, sum førdu til, at hann fekk eitt tilboð frá „*det samlede Ministerium*“. Sum vit skulu síggja seinni, so verður hetta beinleiðis skjálprógvað í øðrum heimildum. Tað sæst hinvegin í ríkisdagstíðindum, at Alberti av Fólkatíngingsins røðarapalli 23. mars 1906 bað Jóannes Patursson fara til Føroya við boðum um, at „*den nuværende Regering*“ er sinnað til at samráðast við føroyingar um størri sjálvstýri í danska ríkinum.¹⁰⁷ Tað hefur higartil ikki eydnast at prógva, um tað er rætt, at stjórnin stóð aftan fyri orðini hjá løgmálaráðharranum, ella um talan einans var um eitt privat tilboð frá løgmálaráðharranum til føroyingar um størri sjálvstýri, sum danskir stjórnarlimir seinni skuldu havt hildið uppá. Ella um Jóannes Patursson kanska hevði gjørt Tilboðið meira viðgongt og vælsmakkandi fyri konservatar ella bara ivasamar føroyingar, enn tað var hugsað av donsku stjórnini/Alberti. Ella um stjórnin/Alberti hevði givið Jóannesi Patursson eitt so viðgongt tilboð um føroyskt sjálvstýri í danska ríkinum, at hon/hann seinni ikki helt seg kunna

standa við tað. Her skulu fyrst politisku viðurskiftini millum Peter Adler Alberti og Jóannes Patursson verða viðgjörd.

Jóannes Patursson hevði longu 13. mars 1906 í sambandi við viðgerðina av donsku figgjarlógini tikið soleiðis til av Fólkatingsins røðarapalli: „*Som jeg antydede i Gaar, vil Lagtinget paa Færøerne komme sammen i April Maaned. Jeg forventer da, at den ærede Regering paa en eller anden Maade faar det ordnet saadan med Lagtinget, at disse foreslaaede Telefonanlæg kunne blive udførte efter Bestemmelserne, altsaa paabegyndte i Aar og fuldførte i løbet af 2-3 Aar. Hvorledes dette skal ske, skal jeg ikke udtale mig om, men skulle dog mene, at det vilde være rigtigt, at man overlod til Lagtinget at benytte de Skatter, det kan faa inddrevne paa Færøerne direkte og indirekte, og saa for Resten tilbød et passende Tilskud henedefra til Lagtinget at administrere*“.¹⁰⁸

Tað er týðiligt, at her hava vit eina umrøðu av tí, sum seinni kom at ganga undir navninum Tilboðið. Orðini „*Jeg forventer*“ benda eisini týðiliga á, at hóast hetta er

fyrstu ferð, at Tilboðið er nevnt alment av røðarapallinum í Fólkatínginum, so er tað valla fyrstu ferð, at trupulleikin við telefonmálinum hevur verið viðgjördur av ríkismyndugleikunum. Kortini gjørdi eingin ráðharri av røðarapallinum í Fólkatínginum viðmerkingar til hesar útsagnirnar hjá Jóannesi Patursson, sum – orsakað av at figgjarlógin var til viðgerðar – helst mest vóru ætlaðar figgjarmálaráðharranum; men tað er vert at leggja merki til, at Jóannes Patursson her nýtir veikar orðingar sum t.d. „*benytte*“ og „*administrere*“ í samband við tær uppgávur, sum hann metti, at ríkismyndugleikarnir áttu at givið Løgtinginum. Tað er eisini vert at leggja merki til, at grundirnar til, at Jóannes Patursson leggur hetta uppskotið fram hava at siggja til – eins og víst hevur verið á fyrr í sambandi við úttalilsu hjá Jóannesi Patursson í Føroyum – lítið við sjálvstýrispolitikk at gera; tær snúgva seg mest um at fáa

Jóannes Patursson helt frá byrjan av uppá, at hann hevði fingið Tilboðið frá „*det samlede ministerium*“, meðan Oliver Effersøe seinni vildi vera við, at talan var um privat tilboð frá Alberti.

játtan til at fáa framt telefonútbyggingar í Føroyum. Vilhelm Lassen gjørdi viðmerkingar til røðararnar 15. mars 1906, men hann hevði tá einki at viðmerkja til røðuna hjá Jóannesi Patursson. Ferðslumálaráðharrin, Svend Høgsbro, sum 14. mars 1906 tók orðið fyri at gera viðmerkingar til røðurnar, gjørdi einans viðmerkingar til sjálvan telefonspurningin, sum varð nevndur í røðuni hjá Jóannesi Patursson, men hann úttalaði eisini vegna figgjarmálaráðharran, Vilhelm Lassen. Svend Høgsbro segði, at tað uppskotið, sum man frá Løgtingsins síðu hevði ynskt at fingið samtykt, og sum telegrafstjórin hevði havt til kanningar, vísti eina samlaða útreiðslu uppá 200.000 Kr., og so nógv helt hann ikki, og tað helt figgjarmálaráðharrin heldur ikki, at tað kundi vera talan um at ganga við til í hesum figgjarárinum. Hartil kom, at hann sum ferðslumálaráðharri hevði hildið tað vera rættast at heinta tær royndir, ið kundu heintast frá tí lidna partinum av tí her umrøddu samlaðu ætlanini, áðrenn farið var víðari við ætlanini. Tað var tað, sum for at henda, og Svend Høgsbro vónaði, at Jóannes Patursson við hesum kundi gera sínar veljarar og Løgtingið til vildar fyri hetta árið.¹⁰⁹ Meira hoyrdist ikki til hetta málið undir figgjarlógarviðgerðini á Fólkatíngi.

Tann 23. mars 1906, tá løgtingslógin varð til viðgerð á Fólkatíngi, segði Jóannes Patursson í sama høpi, t.e. viðvíkjandi havna- veg- og telefonútbyggingum í Føroyum: „*jeg tror, at Vøjen er ganske ligefrem; jeg tror, det umaadelig godt lader sig ordne paa den Maade, at vi sige til Lagtinget: Tag fat paa at ordne det direkte og indirekte Skattevæsen saaledes, at I lægge passende Skatter paa Befolkningen, saa at den godt kan bære dem. Derved faa I et ganske godt Beløb ind. Og dernæst vil jeg allerærbødigst tillade mig at henstille til Regeringen og Rigsdagen, at man desuden stiller et bestemt Tilskud til Lagtingets Raadighed i et bestemt Antal Aar. Naturligvis maatte det nøje overvejes, og der maatte forhandles frem og tilbage om, hvor stort dette Tilskud skulde være, hvad det skulde anvendes til, hvad vi særlig havde Brug for, og saa maatte man sige til Færingerne: Klar jer nu selv. ... Jeg skal altsaa tillade mig at henstille, at vi tage Færøernes finansielle Stilling under nøje Overvejelse i dette høje Ting, og jeg vil endvidere tillade mig at henstille, om vi ikke, hvad Lovforslag og Love angaar, kunde tage under nærmere Overvejelse ogsaa der at lægge det størst mulige Ansvar paa Lagtinget*“.¹¹⁰ Í mun til fyrru røðuna í Fólkatínginum 13. mars 1906 tykist Jóannes Patursson vera meira avgjørdur viðvíkjandi skattanýskipanini í Føroyum, og so er eitt „*endvidere*“, sum sipar til øktar heimildir til Løgtingið, lagt afturat ynskilistanum hjá Jóannesi Patursson. Tað tykist vera heilt greitt, at Jóannes Patursson tosar um størri figgjarligt og fyrisingarligt sjálvræði til Løgtingið, men tað áhugaverda og avgerandi er, um hann fekk nakað lyfti ella svar frá stjórnini.

Løgmálaráðharrin, sum hevði lagt broytingarnar í løgtingslóginu fyri Fólkatíngið, svaraði hesaferð av røðarapallinum sama dag, har hann bað Jóannes Patursson bera tey boð heim til Føroya, „*at den nuværende Regering er fuldkommen rede til en imødekommende Forhandling med Færingerne om en Ordning og Udvikling af deres Forhold i Fremtiden, navnlig saaledes, at de færøiske Myndigheder, deriblandt jo i særlig Grad Lagtinget, faa større Indflydelse paa lokale Forhold og ogsaa blive i Stand til ad selvstændig Vej at skaffe de fornødne pekunicere Midler frem, uden hvilken*

al Fremgang er umulig, eller i alt Fald meget illusorisk“.¹¹¹ Tað er áhugavert, at hóast Jóannes Patursson beinleiðis spyr um lóggávu og ríkistilskot, so nevnir Alberti einki um hesi viðurskiftini. Tvørturímóti sigur løgmláráðharrin, at føroyskir myndugleikar „ad selvstændig Vej“ kunnu fáa heimild til at fáa tann til tær tá øktu uppgávarnar neyðuga pening til vega. Tá hann nevnir, at „færøiske Myndigheder“ kunnu fáa økta ávirkan á lokal føroysk viðurskifti, hugsar hann heldur ikki einans um Løgtingið. Tað sæst týðiliga av orðingini „deriblandt jo i særlig Grad Lagtinget“. Tað liggur heldur einki í røðu hansara um, at Løgtingið kann fáa lóggávuvald, og tað er heldur ikki tað, sum Jóannes Patursson beinleiðis spyr um: Jóannes Patursson tosar um „at lægge det størst mulige Ansvar paa Lagtinget“, tá ið tað snýr seg um „Lovforslag og Love“ viðvíkjandi Føroyum, men Alberti er rættiliga varin, tá hann svarar, at føroyskir myndugleikar, haruppií serliga Løgtingið, kunnu „faa større Indflydelse paa lokale Forhold“. Í byrjanini av røðuni hevði løgmláráðharrin tó sagt um røðuna hjá Jóannes Patursson, at „skal jeg, uden dog i Enkeltheder at gaa ind paa de interessante Udtalelser, der fremkom fra det ærede Medlem, der nu satte sig, sige ...“.¹¹² Her var einki lyfti frá løgmláráðharranum um ríkistilskot ella lóggávuvald – sum Jóannes Patursson heldur ikki spurdi um – til Løgtingið, men góður vilji var kortini at hóma.

Hetta munnliga svarið frá løgmláráðharranum í Fólkatungunum 23. mars 1906 samsvarar við tað, sum hann svaraði Løgtinginum í nevnda skrivi, dagfest 1. juni 1906, har m.a. hetta stendur at lesa: „Regeringen er ... rede til ... at søge gennemført en Ordning, hvorved paa den ene side Færøernes Telefon-, Vej- og Havneanlæg bliver Amtskommunale Anliggender og paa den anden side de nuværende direkte og indirekte Skatter paa Færøerne gaar over til at blive Amtskommunale Indtægter, og at det overlades Lagtinget under Justitsministeriets Sanktion at fastsætte saadanne andre Skatter og Afgifter, som maatte findes fornødne til Gennemførelse af nævnte og andre Amtskommunale Formaal“.¹¹³ Hetta samsvaraði væl við tað, sum Jóannes Patursson hevði sett fram sum eitt ynski í Færøsk Politik, t.e. „Lagtinget har under Regeringens Kontrol Bevillingsmyndighed over Færøernes særlige Finanser“.¹¹⁴ Ongastaðni er nevnt av løgmláráðharranum, at Løgtingið kundi fáa lóggávuvald og heldur einki um ríkistilskot. Samanhangurin er altíð, at Føroyar eisini frammyvir skulu varðveitast í amtsstøðu í danska ríkinum.

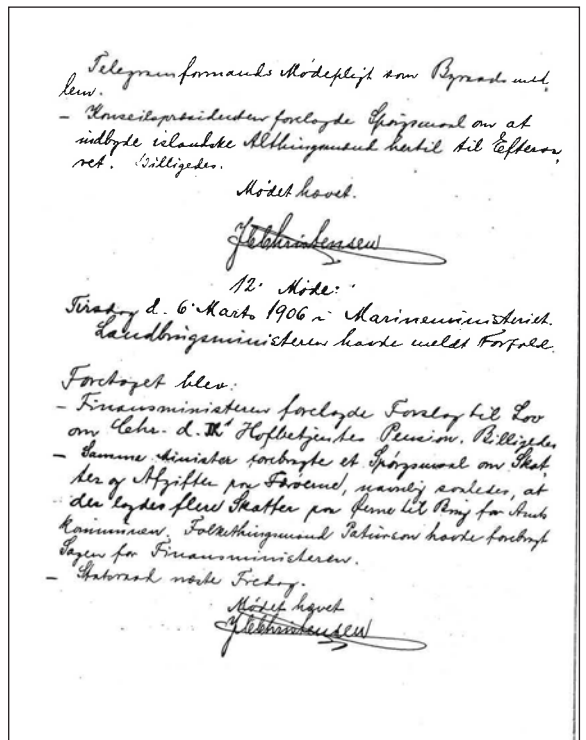
Donsk innanhýsisskjøl frá samtíðini, t.e. frá mars 1906, sum ikki fyrr hava verið nýtt í viðgerðini av Tilboðnum, geva eina líknandi mynd av innihaldinum í Tilboðnum – at talan í høvuðsheitum var um at geva Føroya Amti økt figgjarligt og fyrisingarligt sjálvstýri. Hesi skjøl upplýsa harumframt nakað um hin spurningin, sum snýr seg um viðurskiftini millum løgmláráðharran og restina av stjórnini; t.e. um Jóannes Patursson hevði rætt í, at hann hevði fingið Tilboðið frá „det samlede Ministerium“ ella um talan einans var um eitt privat tilboð frá løgmláráðharranum, P. A. Alberti, sum við orðunum „den nuværende Regering“ hevði selt skinnið, áðrenn hann hevði skotið bjørnina.

Stjórnin og Tilboðið

Heimildir, sum Hans Jacob Debes í 1982 helt uppá ikki vóru til, kasta nýtt ljós á spurningin um upprunan til og ætlan stjórnarinnar við Tilboðnum.¹¹⁵ Gerðabøkur frá donskum ráðharrafundum í tíðarskeiðinum frá 1905 til 1908, sum forsætisráðharrin J. C. Christensen hevur ført, eru nevnliga á ríkisskjalasavninum í Keypmannahavn, og eru givnar út í bók.¹¹⁶ Hesar gerðabøkur, hvarí tað sæst hvørji mál stjórnin hevur viðgjørt og hvørjar avgerðir hon hevur tikið, eru bæði viðkomandi og avgerandi heimildir til spurningar viðvíkjandi støðu donsku stjórnarinnar til umrødd mál. Tað eru upplýsingar í ráðharraprotokollini hjá stjórnini, ið kasta nýtt ljós á onkra av gátunum um Tilboðið.

Týsdagin 6. mars 1906, t.e. áðrenn Jóannes Patursson 13. og 23. mars 1906 røddi í Fólkatunginum, har hann setti spurningar og fekk svar frá løg-málaráðharranum, var ráðharrafundur, haðani m.a. hetta er skrivað í gerðabókini: „Finansministeren“ t.e. Vilhelm Lassen „... forebragte et Spørgsmaal om Skatter og Afgifter paa Færøerne, navnlig saaledes, at der lagdes flere Skatter paa Øerne til Brug for Amtskommunen. Folketingsmand Patursson havde forebragt Sagen for Finansministeren“.¹¹⁷ Tað er – sum vit skulu síggja – heilt týðiligt, at tað er Tilboðið, sum er til viðgerðar á ráðharrafundinum. Her er eisini vert at leggja merki til, at tað er figgjarmálaráðharrin, sum Jóannes Patursson eisini segði seg hava havt drúgvur samráðingar við um Tilboðið, og ikki løg málaráðharrin, sum leggur tað av Jóannes Patursson reista málið fyri donsku ráðharrarnar. Og hóast Tilboðið einans tykist hava verið viðgjørt á ráðharrafundinum (eingin formlig avgerð sæst verða tikin), so er hetta prógv fyri, at Tilboðið hevði verið lagt fyri eitt „Ministerråd“, t.e. fyri „det samlede Ministerium“, sum Jóannes Patursson vildi vera við í sínum brævi til Løgtingið frá 12. mai 1906. Tað er heldur ikki sannlíkt, at nøkur formlig avgerð skuldi havt verið tikin á ráðharrafundinum, tá tað eftir øllum at døma var eitt munnligt tilboð, sum Jóannes Patursson fekk frá donsku stjórnini at bera víðari til Løgtingið at

Tilboðið varð umrøtt á ráðharrafundi í Danmark, men annars er tað fyri tað mesta í fólkatingstíðindi, at tilfar um Tilboðið er at finna í Danmark. Her er ráðharraprotokollin frá 1906.

viðgera og møguliga viðmæla stjórnini at leggja fyrri Ríkisdagin til endaliga viðgerð og staðfesting. Sambært røðuni hjá løgmlaráðharranum í Fólkatínginginum 23. mars 1906, varð tað eisini staðfest, at framhaldið av viðgerðini og møguligari undirtøku fyrri Tilboðnum í Løgtinginum var, at stjórnin tók upp eina „*Forhandling med Færingerne om en Ordning og Udvikling af deres Forhold i Fremtiden*“.¹¹⁸

Jóannes Patursson kann í øllum førum ikki í brævinum til Løgtingið hava sipað til nakran annan (seinni) ráðharrafund, tí hetta er einastu ferð, Tilboðið sambært gerðabókini hjá donsku stjórnini sæst hava verið til viðgerðar á einum ráðharrafundi, meðan Jóannes Patursson var í Danmark. Tað má tí vera hendan ráðharrafundin 6. mars 1906, sum Jóannes Patursson sipaði til á politiskum fundi í Havn 5. mai 1906, har hann sambært Dimmalætting skal hava tikið soleiðis til um sítt politiska arbeiði í Fólkatínginginum viðvíkjandi stjórnartilboðnum: „*Da alt var gjort, som kunde gøres vedrørende Telefonsagen, rejste Amtmanden. Men jeg forsøgte alligevel paa at faa den frem, efter at jeg var bleven alene. Dette førte til, at vi fik et Tilbud om en traadløs Telegraf til Suderø. Men jeg mente, det er dog for lidt, du vender hjem igen til dine Landsmænd med. Og endnu værre stillede Sagerne sig, eftersom jeg ikke havde faaet Løfte om mere til næste Aar. Noget maatte jeg finde paa. Derfor udtaler jeg overfor Ministeren:*“ – t.e. Vilhelm Lassen – „*Giv os Raad over vort Skattevæsen, vore egne Penge, saa maa vi selv overtage vore Telefoner. Dette blev forhandlet i et Ministerraad, og det vedtoges, at vi skulde faa et Tilbud om at have baade de direkte og de indirekte Skatter. Men Ministeren synes, vi har Brug for mere, hvorfor der ogsaa tilbydes os større Indflydelse paa Lovene. Ingen skal tage Initiativet undtagen Folket og Lagtinget. Der er ikke noget i Vejen for, at en Minister kan fremkomme med et Lovforslag til os*“.¹¹⁹ Tað er rættiliga áhugavert, at Jóannes Patursson her er í fullum samsvari við fyrr nevndu upplýsingar í donsku ráðharraprotokollina, tá hann umrøður Tilboðið, sum á ráðharrafundi 6. mars 1906 varð lagt fyrri „*det samlede Ministerium*“ sum ein skattaspurning, meðan spurningurin um, hvørt Løgtingið skuldi fáa størri ávirkan á lóggávuna einans var nakað, ið hann hevði tosað við „*Ministeren*“ um – t.e. *ikki* ein partur av Tilboðnum frá „*det samlede Ministerium*“. Nakað frammanundan, 22. apríl 1906, hevði Jóannes Patursson hildið eina røðu í Havn um sama evni, t.e. um telefonspurningin og upprunan til Tilboðið, har hann sambært Tingakrossi skuldi havt tikið soleiðis til um Tilboðið: „*Vår det ikke værd at søge denne Udvej i udvidet finansielt Selvstyre med Tilskud fra Staten. Tanken blev drøftet i et Ministerraad og Forhandlingen resulterede i et Tilbud saa gunstigt som jeg næppe havde turdet vente det og som det nu staar frit for Færingerne at tage imod eller forkaste*“.¹²⁰ Í mun til ta seinnu røðuna 5. mai 1906 nevnið Jóannes Patursson her ríkistilskotið, men Tilboðið frá „*det samlede Ministerium*“ verður eins og tá og í fullum samsvari við donsku ráðharraprotokollina einans lýst sum eitt „*finansielt selvstyre*“. Lóggávuveld til Løgtingið verður yvirhøvur ikki nevnt her. Hóast einki sæst í donsku ráðharraprotokollini til, at tað beinleiðis „*vedtoges, at vi skulle faa et Tilbud*“, so tykist eingin orsök vera til at halda, at Tilboðið bara var eitt privat tilboð frá løgmlaráðharranum, sum danskir ráðharrar í 1906 seinni skuldu havt hildið uppá. Tilboðið frá donsku stjórnini til føroyingar var 6. mars

Á myndini er aftanfýri viðmerkt Oliver Effersøe 1891. Jóannes Patursson vildi vera við, at Oliver Effersøe dámdi so væl Færøsk Politik, tá bókin kom út í 1903, at Effersøe skuldi havt valt hann í 1903. Atkvøðugreiðslan var munnlig og almenn til 1906, so tað kann væl vera satt, – Jóannes Patursson nevndi hetta í fleiri førum, m.a. í Danmark og í kjaki í Løgtinginum í 1919-1923, har Oliver Effersøe hevði móguleika til at svara aftur, men tað gjørdi hann ikki¹²¹ – men í 1906 gjørdust teir báðir høvuðsmótstøðumenn í føroyskum politikki – bæði persónliga og hugsjónarlíga. Eftir øllum at døma vóru báðir ‘sjálvstýrismenn’ í 1903, men í árunum aftaná 1906 skiltust vegir teirra – annar gjørdist sannur sambandsmaður, meðan hin sum frá leið gjørdist sannur loysingarmaður. Nógvi bendir á, at tað í størri mun mundi vera fráhaldsmálið enn Tilboðið, sum sendi teir hvør sín veg.

1906 til viðgerðar í „*Ministerraad*“ – akkurát soleiðis sum Jóannes Patursson seinni helt uppá.

Harafturímóti sæst einki til, at spurningurin um ríkistilskotið varð viðgjørdur á ráðharrafundinum 6. mars 1906, men tað er kanska heldur ikki líkt til, at ríkistilskotið – hóast tað skuldi havt verið viðgjørt á ráðharrafundinum – skuldi havt verið nevnt í gerðabókini, tá havt verður í huga, at talan yvirhøvur var um eitt munnligt tilboð um figgjarligt sjálvstýri, sum Løgtingið síðan skuldi viðgera, útgreina, taka støðu til og ummæla, og at Tilboðið sum heild tí heldur ikki var formliga viðtikið á ráðharrafundinum. Tað hevði hinvegin verið eitt rættiliga løgið av Jóannesi Patursson at reist spurningin um eitt árligt ríkistilskot til Løgtingið í Fólkinginum 13. og 23. mars 1906, um hann frammanundan, t.e. eftir ráðharrafundin 6. mars 1906, hevði fingið eitt veruligt lyftið frá donsku stjórnini.¹²² Tað ber ikki til at nýta donsku ráðharraprotokollina sum grundgeving fyri, at Jóannes Patursson fekk lyfti frá stjórnini um eitt árligt ríkistilskot á ráðharrafundinum 6. mars 1906 – tí einasta ráðharrafundinum, har Tilboðið var viðgjørt, meðan Jóannes Patursson var í Danmark.¹²³

Fundarfrásøgnin frá ráðharrafundinum 6. mars 1906 gevur yvirhøvur eina mynd av, at talan í høvuðsheitum var um eina stjórnarviðgerð av einum uppskoti frá Jóannesi Patursson viðvíkjandi eini nýskipan av teimum skattaligu viðurskiftunum í Føroyum, sum fór at geva „*Amtskommunen*“ (t.e. Føroya Amti) størri figgjarligt sjálvstýri. Tað er í veruleikanum eisini tað, sum fæst burtur úr røðuni hjá Jóannesi Patursson á Fólkingi nakrar dagar seinni, 13. mars 1906, har hann nýtir veikar orðingar, t.d. „*benytte*“ og „*administrere*“, um tær av honum ynsktu heimildir til Løgtingið, og úr omanfyri endurgivnu røðum Jóannesar Patursson í Havn 22. apríl 1906 og 5. mai 1906. Tað sama sæst eisini av, at tað var figgjarmálaráðharrin, sum

Svend Høgsbro var ferðslumálaráðharri í 1906. Jóannes Patursson vildi vera við, at hann í sambandi við Tilboðið hevði havt samráðingar við Vilhelm Lassen og Svend Høgsbro. Hetta váttaði Svend Høgsbro, sum eisini avsannaði, at Alberti skuldi verið farin út um sínar heimildir.

6. mars 1906 legði Tilboðið fyri stjórnina. Hevði talan verið um at givið Løgtinginum nógv meira enn eitt tilboð um størri figgjartiligt og fyrisitingartiligt sjálvstýri, t.e. eisini eitt lögfrøðiligt og politiskt sjálvstýri, so átti tað eisini at verið eitt mál, sum hevði stóran týðning fyri løgsmálaráðharran. Tað, sum danski figgjarmálaráðharrin, Vilhelm Lassen, legði fyri stjórnina 6. mars 1906

tykist bæði samsvara væl við tað, sum Jóannes Patursson sambært Dimmalætting segði í røðum í Havn 22. apríl og 5. mai 1906, og við tað, sum Alberti, eftir fyrispurning frá Løgtinginum 20. mai 1906, svaraði í brævi til Løgtingið 1. juni 1906.

Hendan myndin verður váttað seinni í gerðabókini. Í sambandi við brævið, sum Løgtingið sendi til løgsmálaráðharran 20. mai 1906, t.e. eftir at Jóannes Patursson var komin til Føroyar og hevði lagt Tilboðið fyri Løgtingið, har biðið varð um at fáa váttað, at Jóannes Patursson hevði heimild til at leggja eitt ávíst tilboð fyri Løgtingið, er hetta at síggja um Tilboðið í gerðabókini frá einum ráðharrafundi 31. mai 1906: „*Justitsministeren forebragte det færøiske Skattespørgsmaal. Jfr. Lagtingets Forhandlinger i sagen, som Justitsministeren oplæste. Det overlodes Justitsministeren og Finansministeren at affatte et Svar til Lagthinget*“.¹²⁴ Her er beinleiðis skjalprógv fyri, at stjórnin stóð aftanfyri Tilboðið frá løgsmálaráðharranum til føroyingar, tí svarið frá løgsmálaráðharranum til Løgtingið, dagfest 1. juni 1906, sum váttaði, at Jóannes Patursson hevði rætt til at leggja eitt tilboð fyri Løgtingið, er her til viðgerðar hjá allari stjórnini, áðrenn løgsmálaráðharrin og figgjarmálaráðharrin orðaðu svarið og sendu eitt bræv til Løgtingið. Og hóast tað her er løgsmálaráðharrin, – og ikki sum fyrru ferðina figgjarmálaráðharrin – sum av eyðsýndum grundum leggur spurningin um Tilboðið fyri donsku stjórnina,¹²⁵ so verður Tilboðið eisini á hesum seinna ráðharrafundinum bara viðgjørt sum „*det færøiske Skattespørgsmaal*“. Tað sæst eisini av, at hóast løgsmálaráðharrin hevði fingið skrivið frá Løgtinginum, so fekk hann saman við figgjarmálaráðharranum til uppgávu at svara Løgtinginum. Teir báðir gjørdur so skjótt av, at hetta tykist hava verið ein reinur avgreiðsluspurningur. Svarið frá stjórnini til Løgtingið er dagfest 1. juni 1906, men hóast bæði lög- og figgjarmálaráðharrin varaðu av svarinum, so var tað einans undirskrivað av løgsmálaráðharranum – helst tí hann hevði fingið fyrispurningin og eisini hevði

høvuðsábyrgd av føroyskum viðurskiftum. Misskiljingin um tann avgerandi leiklutin hjá Alberti viðvíkjandi upprunanum til Tilboðið stavar helst lutvíst frá hesum reint formligu viðurskiftunum. Hetta svarið samsvarar væl við tað, sum í ríkisdagstíðindum og í ráðharraprotokollini er skjalprógvað um støðuna hjá ríkisstjórnini til hetta Tilboðið til føroyingar.

Tá tann bundna orðingin „*det færøiske Skattespørgsmaal*“, sum týðiliga sipar til fyrri ráðharrafundin 6. mars 1906, har tann óbundna orðingin „*et Spørgsmaal om Skatter og Afgifter paa Færøerne*“ verður brúkt, verður brúkt á ráðharrafundinum 31. mai 1906, so er tað eisini týðiligt prógv fyri, at tað er sama málið, Tilboðið frá donsku stjórnini, ið verður viðgjørt á hesum báðum ráðharrafundunum. Hetta má galda sum eitt endaligt prógv fyri, at tilboð stjórnarinnar til føroyingar, sum Jóannes Patursson helt uppá hevði verið viðgjørt av „*det samlede Ministerium*“, veruliga hevði verið umrøtt á ráðharrafundi 6. mars 1906, tí tað er próvfast, at tað var Tilboðið, ið var til viðgerðar 31. mai 1906.

At øll stjórnin stóð aftan fyri Tilboðið varð eisini váttað av løgmláráðharranum Svend Høgsbro, ferðslumálaráðharri í mars 1906, tá hann á Fólkingi í mars 1909 svaraði fyrispurningi frá Oliver Effersøe viðvíkjandi Tilboðnum, sum Oliver Effersøe helt var íspunnið av P. A. Alberti og Jóannes Patursson. Svend Høgsbro svaraði 6. mars 1909 í Fólkinginum m.a. soleiðis uppá fyrispurningin hjá Oliver Effersøe um „*den finansielle Forbindelse mellem Færøerne og det øvrige Danmark*“: „*I saa Henseende er det jo ganske vist, at der for 3 Aar siden af den daværende Regering gjordes et Tilbud til Færøerne, som maaske kunde siges at sigte paa en Forandring i saa Henseende. Det ærede Medlem gav en Fremstilling af, hvad den daværende Folketingsmand for Færøerne havde bragt ud til Færøerne af Meddelelser om den daværende Regerings Tilbud. Jeg skal derom sige, at efter alt, hvad der foreligger for mig som Medlem, dels af den nuværende Regering, dels af den daværende, var den daværende Justitsminister beføjet til ikke alene i Kraft af sin Stilling som Justitsminister, men ogsaa efter Samraad med sine Kolleger paa den daværende Regerings Vegne at fremsætte det Tilbud, som indeholdes i den officielle Skrivelse fra Justitsministeriet til Færøernes Lagting af 1. Juni 1906. Dette – men ogsaa kun dette – kan for saa vidt siges at have været den daværende Regerings Hensigt og staa for dens Regning. Alt, hvad der ligger udenfor dette, hvad der altsaa er kommet til Færøerne gennem den daværende Folketingsmand, være sig før eller efter den Dato, som denne Skrivelse bærer, det maa staa for den paagældende Folketingsmands egen Regning, det har den daværende regering intet Ansvar for, og jeg tror for øvrigt heller ikke den daværende Justitsminister, jeg har i al Fald ikke nogen Grund til at tro, at han er gaaet udenfor den Bemyndigelse, han havde, eller har lovet noget, som ikke stod i den nævnte Skrivelse af 1. Juni 1906*“.¹²⁶ Tað er v.ø.o ikki Svend Høgsbro, – neyvan heldur J. C. Christensen ella Vilhelm Lassen¹²⁷ – sum hava givið Alberti høvuðsábyrgdina av Tilboðnum. Svend Høgsbro avsannar í veruleikanum illgrunan hjá Oliver Effersøe um, at løgmláráðharrin, P. A. Alberti, so at siga einsamallur stóð aftan fyri Tilboðið til Jóannes Patursson (orðað í skrivi frá 1. juni 1906),¹²⁸ samstundis sum hann beinleiðis váttaði, at Jóannes Patursson hevði fingið heimild frá allari stjórnini at leggja eitt tilboð fyri Løgtingið.¹²⁹ Hinvegin er tað týðiligt, at

ábyrgdina fyri einum møguligum ósamsvari millum tilboð stjórnarinnar, sum einans snúði seg um „den finansielle Forbindelse mellem Færøerne og det øvrige Danmark“, og Tilboðið, sum Jóannes Patursson longu frammanundan hevði kunnað um í Føroyum og lagt fyri Løgtingið, leggur Svend Høgsbro einans á Jóannes Patursson – ikki á Alberti.

Tað kann hinvegin ikki vera heilt rætt, tá Svend Høgsbro segði, at „*Alt, hvad der ligger udenfor dette, hvad der altsaa er kommet til Færøerne gennem den daværende Folketingsmand, være sig før eller efter den Dato*“, – t.e. 1. juni 1906, tá almenna svarskrivnið til Løgtingið er dagfest – „*som denne Skrivelse bærer, det maa staa for den paagældende Folketingsmands egen Regning*“, tí stjórnin hevði longu 6. mars 1906 viðgjørt Tilboðið, og Alberti hevði eisini kunnað um tað av Fólkatingsins røðarapalli 23. mars 1906. Tilboðið varð, eftir viðgerð á ráðharrafundi, – sum Jóannes Patursson varð kunnaður um – og við stóði í almennum boðum frá løgmláráðharranum, farið til Føroya langt áðrenn 1. juni 1906, og – meira avgerandi – loyvið hjá Jóanesi Patursson til at leggja Tilboðið fram langt áðrenn 1. juni 1906 varð í veruleikanum váttað í skrivinum frá løgmláráðharranum, dagfest 1. juni 1906, sum øll tann danska stjórnin stóð aftanfyrri, har tað stóð: „*7. Patursson har været bemyndiget til at give Lagtinget den foran nævnte Meddelelse*“. – „har været ...“, Loyvið til at leggja Tilboðið fyri Løgtingið varð ikki givið 1. juni; tað varð bert eftir fyrispurningi frá Løgtinginum váttað móttvegis Løgtinginum 1. juni, meðan loyvið til at leggja tað fyri Løgtingið, eins og Jóannes Patursson helt uppá, varð givið í mars 1906. Hetta tykist vera í stríð við tað, sum Svend Høgsbro segði í 1909, men Oliver Effersøe hevði helst lítlan áhuga í at spyrja inn til hesi viðurskifti, og eingin sjálvstýrismaður var í Fólkatizinginum.

Orðingin „*har været bemyndiget til ...*“, núliðin tíð, í svarskrivinum frá løgmláráðharranum til Løgtingið, dagfest 1. juni 1906, sum øll tann danska stjórnin stóð aftanfyrri, má tí eisini galda sum endaligt prógv fyri, at Jóannes Patursson – hóast einki beinleiðis er nevnt um nakra viðtøku í ráðharraprotokollini 6. mars 1906 – við stóði í viðgerðini av Tilboðnum á ráðharrafundi 6. mars 1906 hevði fingið loyvi frá samlaðu donsku stjórnini at leggja Tilboðið fyri Løgtingið. Tá Tilboðið ikki fyri 31. mai 1906 hevði verið viðgjørt á nøkrum øðrum ráðharrafundi enn 6. mars 1906, so má tað vera hendan ráðharrafundin, brævið frá løgmláráðharranum, dagfest 1. juni 1906, sipar til.

Eftir er bert spurningurin, um samsvar er millum tað Tilboðið, sum Jóannes Patursson tosaði um í Føroyum, og legði fyri Løgtingið 12. mai 1906, og tað Tilboðið, sum hann frammanundan, meðan hann var í Keypmannahavn, hevði fingið heimild frá donsku stjórnini til at leggja fyri Løgtingið.

Svend Høgsbro nevndi heldur ongantíð ríkistilskotið í 1909, men helt uppá, at Tilboðið bert fevndi um tað, sum var nevnt í almenna svarinum frá løgmláráðharranum til Løgtingið 1. juni 1906 – og har er sum kunnugt einki ríkistilskot nevnt. Svend Høgsbro legði sostatt ikki Alberti undir at hava givið Jóanesi Patursson eitt privat tilboð, sum stjórnin ikki tók undir við, men hann tykist leggja Jóannes Patursson undir at vera farnan til Føroya við einum tilboði

frá stjórnini, sum hann hevði givið annað og betri sjálvstýrispolitiskt innihald enn tað, hann hevði fingið heimild til frá stjórnini.

Tað tykist sostatt vera ein sannroynd, at meðan avgerandi danskar samtíðarkeldur, m.a. keldur frá 1906, beinleiðis skjalprógva, at Jóannes Patursson frá „*det samlede Ministerium*“ munnliga hevði fingið heimild til at leggja eitt tilboð fyri Løgtingið, sum skuldi geva „*Amtskommunen*“ størri figgjarligt og fyrisitingarligt sjálvstýri, so tykist einki vera í hesum samtíðarheimildum, sum vátta, at stjórnin við hesum tilboði ætlaði at bjóða Løgtinginum lóggávuvald og eitt árligt ríkistilskot. Einki í donsku heimildunum, hvørki í ríkisdagstíðindum, har tað, ið varð sagt av røðarapallinum í Fólkattinginum 13. og 23. mars 1906, er at finna, ella tað, ið varð skrivað í ráðharraprotollina frá innanhýsis fundum hjá stjórnini, bendir á, at stjórnin við Tilboðnum hevði annað í huga enn eina umskipan av beinleiðis og óbeinleiðis skattum í Føroyum, soleiðis at „*Amtskommunan*“ fór at fáa heimild til at krevja inn og fyrisita allar toll- og skattainntøkurnar í Føroyum, samstundis sum nøkur málsøki, ið frammanundan høvdu ligið hjá ríkinum, skuldu fyrisitast av Amtskommununi.

Tað kann sjálvandi ikki heilt útihýsast, at ríkistilskotið hevur verið umrøtt á tí fyrra av teimum báðum ráðharrafundunum, har Tilboðið var til viðgerðar, t.e. 6. mars 1906,¹³⁰ hóast tað ikki er nevnt í gerðabókini ella í nakrari aðrari kendari danskari heimild, men Jóannes Patursson kan valla hava fingið nakað veruligt lyfti um eitt fast árligt ríkistilskot á hesum ráðharrafundinum, tá eingin formlig avgerð varð tikin í málinum á hesum fundinum, samstundis sum hann bæði 13. og 23. mars 1906 reisti sama spurningin mótvegis ráðharrum av røðarpallinum á Fólkatíngi, har hann heldur einki lyfti fekk um nakað ríkistilskot. Dansk forsætisráðharrin í 1905-08, J. C. Christensen, sum hevði ført pennin og undirskrivað donsku ráðharraprotokollina í 1905-08, og sostatt bæði var til staðar og leiddi ráðharrafundin 6. mars 1906, tykist 3 ár seinni, 6. mars 1909, tá Oliver Effersøe á Fólkatíngi aftur reisti málið um Tilboðið hjá Jóannesi Patursson, beinleiðis avsanna, at Jóannes Patursson hevði fingið nakað tilíkt lyfti: „*Tilbudet af 1. Juni gik derfor ud paa at sige til Færøerne: Hvis der paa Færøerne er et meget vidt udbredt Ønske – jeg tror, at det var Ordene – om, at disse Udgifter til Vejvæsen, til Telefonvæsen, til Havnevæsen blive overtagne af Øerne mod, at Øerne saa faa nogle af de nuværende Statsskatter overførte til Amtskassen, er Ministeriet villigt til at imødekomme noget saadant, villigt til at tage en Forhandling derom. Det viste sig imidlertid, at der ikke paa Færøerne var et vidt udbredt Ønske i den Henseende, og det forstaar jeg meget godt, thi det vilde have kostet mange Penge for Øerne, idet det kun vilde have været smaa Indtægter, de vilde have faaet til Amtskassen ad den Vej, medens de var sikre paa store Udgifter*“.¹³¹ Tað kann ikki útihýsast, at J. C. Christensen eins og Svend Høgsbro her hevur trekt nakað í land og lýsir Tilboðið sjálvstýrispolitiskt sæð heldur verri enn tað veruliga var, tí bæði tey føroysku ríkisdagsumboðini, vald fyri Sambandsflokkinn í 1906, sum danska stjórnin í 1909 noyddist at fyrihalda seg til, vóru harðliga ímóti Tilboðnum. Hetta kann grundast betri við, at íslendingar í 1908 høvdu sett fram krøv um,

TINGTILBUDSSUR

Frisindet politisk og oplysende Væglad.

6. Aargang. Koster i Kv. Kvartal, med Postpenge i Kr. 14.00, eksklusive No. 10 Øre. Kan bestilles gennem Postbureauet samt hos Abonnementslister på Teglslet og Thorsvangen hos Politikens Redaktør.

Onsdag d. 11. April 1906.

Annonspriser pr. Pallinde, 14 Øre på For- siden, 8 Øre på Bag- og 4de Side.

Nr. 15 A.

Offentligt Foredrag.

Torsdag d. 19. April Eftn. Kl. 9 afholdes offentligt Foredrag i Teatersalen af Hr. Lange Friedrichsen.

Tuberkulosen og dens Bekæmpelse.

Fri Entré. Børn tilstedes ikke Adgang. Dørene lukkes Kl. 9 1/2.

Systemskifte.

Anno 1806 tegner til at blive det store Valgjaar i dansk Historie. — Som en naturmæssig Følge af de Bestræbelser for at bringe de fornære liggende Dele af Danmark op i Kultur gennem friens Lokalt Forfaring og uddet Selvtværs, der navnlig siden det politiske Systemskifte i Danmark har gjort sig gældende hos Kongeriget. Ledende Mand, kommer nu ogsaa Tilbødet til os. Island er jo længe blevet forsigtigt og i Fordele, som en forstændig ordet, selvstændig Lokalt forvaltning byder saavel den enkelte Landadel som Hovedstaden, Grønlands og Vestindiens mer eller mindre betingede Selvtværs står paa Dagordenen. — Nu lader sig ogsaa se Køerne vide efter dette være en Ulempe. Og det er da ogsaa som langftra Tilføjet. Det Tilbud, der fra — 50 Aar efter Handelsmonopolets Afkædelse stilles os fra Danmarks Regering og Rigsdag, er en Begyndelse, som står, at det den forrige Til- tro til dansk Statsforvaltning i Høj og Interesse for vor Døse Optimal næppe har tur tilstedet tænke sig Muligheden deraf.

Hvad der bydes os er i det væsentlige dette:

Fuld Raadighed over hele vort direkte og indirekte Skattevesen, saaledes, at vi selv beholder samtlige de Indkomster, der som endvidere kommer. Derfor tilbydes der os et uariert Statsleud, hvis Størrelse Lagtinget i Samraad med Regerin- gen bestemmer.

Og foruden dette Tilbud stilles det til vor Afgørelse, hvorvidt Lagtinget fremtidig skal være en fuldt demokratisk Folkrepræsentation uden Afsind og Proviot som fædte Medlemmer, hvorvidt Lagting og Amtsråd skal være fuldstændig uafhængige Institutioner, hvor stor en lovgivende Myndighed Tilværet skal have, og endelig: Sondring mellem selvstændig færøske og Stats-Fore- tagelser.

Afgørelsen ligger i Ethets Haand. Det nuværende Lagting opføres og nye Tilværet: gennem den almindelige Valvret over- søens den danske Regering og Rigsdag til hele det færøske Vaalgerfolk at tage imod det store og væsentlige Tilbud eller forstæde det.

Og hvilke Forhaandlinger, der i saa Henseende stilles til os med i Kongeriget, det faar man bl. a.

deleer paa de lokale Forhold og ogsaa blive i Stand til at selvstændigt Væj af skaffe de fornødne økonomiske Midler frem, uden hvilket al Fremgang er umulig, eller i alt Fald meget illusorisk. Jeg holder det værdige Hælleom, naar denne Rigsdagssamling er sluttet, at bringe det Budskab hjem til Føringerne, at vi herude intet ønske i kejere Grad end at samarbejde med dem til en god og fælles Fremtid og Fortaalte.

Systemskiftet. Tid og betingelser for os. — Maa det vil os modne til at forstaa og tilgaa os de rigge Muligheder, den bærer i sig, til Gode for hele vor fremtidige Udvikling!

Uge til Uge.

Skatteforordning.

Skatteforordning prædiker Pastor Hansen i Thorsvangen Kirke. Aftersag. Skatteforordning begynder Kl. 10 1/2.

Langfredag i Kirkeby Kirke.

1. Paskekedag i Thorsvangen Kirke.
2. Paskekedag i Nørre Kirke.

Sambud med Modstand.

«Dimma» fortæller i Lørdags Udgave en Omtale af Lagtingens nye Bestand- ning i Folketinget, at Hr. Pannasens Kritik af den nye Lovgivning i Thorsvangen Kirke har været meget interessant. I Thorsvangen Kirke har Hr. Alf Christensen (Høst) — blev indestillet af Alberti — Justitsminister Alberti sagde sig med de to andre Herrer, men var uldredt med Lovforlaget i den foreliggende Skikkelse.

Dette «Dimma»ske Resumé af de talrige Udtalelser er i højeste Grad villedende. Men man vil se af Justitsministerens foran- staaede Ord grunder Hr. Albertis Tilbede med Lovforlaget til de Fremtidige Muligheder, disse sabbor Lagtinget til en større Myndighed og mere uvidet finansiel Selv- styre end hidtil. Til Hr. Alf Christensen Kritik af Ansvarens og Provotos privilegerede Stilling i Rigtig svarer Jus- titsministeren kun, at han betragter disse Spørgsmaal som underordnet i Forhold til de af ham paapagtede Høvdspunkter. Alberti og Pannasens Syn paa Lovforlaget naar i nye Overensstemmelse med hin- anden.

Iværgt skal vi gøre «Dimma»s Red. opmærksom paa det temmelig lakoniske i at betragte en Folketingsmands politiske Partistilling med Hensyn til, ledelsen af Medstændere. Alfred Christensenes Paad- vendelse «Folketingsmanden» — «Kædet- lerne» er et — længe foretaget — politisk Bleged. Men i den «Dimma»ske Forbin- delse passer det vel i Kirkens Kram.

Skat-mat.

Den tre de sidste Par Maaneders Valg- agitation omkring bekæmpede Forfatter Paul Effensen, hvis Journalistiske Produktivitet ikke synes at have Grænser, erklærer i

Lørdag, at man selvfølgelig ikke at have senere Tærvad eroveret. Og var Behandling af disse politiske Produktur, naar Værdi den Slutning, at alt hvad vi har sagt om ham er rigtig. Nej, Grunden er den, at han, utvivlsomt ikke kan overkomme det sit- sation og ikke har krævet «Dimma»s Læser med en vidt-trykt Behandling af det best, vi har skrivet.

Denne pludselige Opværs Krævet vil vistnok komme som en uventet Over- raskelse for de fleste Læsere af Hr. Paul Effensen sandrig og uafhængige Forfatter- skab. Forhaandling er det da kun for et saamt Krævet til forstaa. Høst, at han «Kædet» lægger sig til «Været», og man maa ikke lade sig blage og begredi for Alvor, algr «Dimma»s Red. og deis gælder i særlig Grad Hr. Effensen, der jo selv har indledt «Blaget» med sin herrens Tolvmænd-Oppas. Prigt for at træde «Dimma»s Læser» her-udværdigt ikke af- holde ham fra at forstæde, her de bums- holdt «Været» af sig længe, kan de næsten Gæde det af Par Maanedes til, nu de er kommet i Vaan.

Men Tilstedeværelse af Hr. Paul Effensen alene skal med.

En Vandgang.

Den «Dimma»ske Red.» bestemt- overtagne Hævning til Begre «Deltag- Sæt» som solskiet Bevis for at Tilleg «optagelig Hæret» med Hens tilkom Bladets Yndling, Kandidat Møe, kalder forstæde ud i en yndelig «Bønnes» hvort meddelat af Boger ikke udkommer hvert Aar, men kan hvert tredje Aar til Hr. Moe Kava ikke finde deri. Tilbage står nu kun at «retne», at den Udværlse ikke skydes det Offentlige — «Offentligheds» som «Dim- ma»s Red. kalder det — men er et privat Forstæde.

Det var en slem Vandgang.

Navnforandring.

I Anledning af en Annonce i forr. Nr. af «Tingkr.» om Navnforandring er vi anmeldt om at rette det Søjlagtes «A- heppum» til «Stoppum» — Hr. Ebbend- Kongebonde «Gæve» «Høst»s Navn vil alene fremtidig være sit skrivet: Oiaf d. 10. April.

Vor kommunale Forvaltning.

II.

Man kan vistnok, uden at gaa Sandheden for nær, om vor hidtilværende kommunale Forval- ning fædte den Dom, at Klarvyn og Foretogsomhed ikke har været dens synligste Kædemærker. Og paa intet andet Omraade falder dette stærkere i Øjndene end naar man ser hen til, hvorledes Byens Repræsentatione lide efter lide, for- et saare ubetydeligt Vedlæg har skilt Kommunan af med saa godt som alle de værdifulde Byggeplad- ser og Rettigheder, grænsende til Søen i Byens Nærhed, som mor

Tingakrossur 11. april 1906. Tilbødidi verður umrøtt 11. april 1906.

at Ísland skuldi viðurkennast sum sjálvstøðugt ríki á jøvnum føti við Danmark. Danskir statsrættarserfrøðingar mæltu staðiliga donsku stjórnini frá at slaka fyri teimum íslendsku krøvunum, m.a. við tí grundgeving, at tað fór at geva tí spírandi sjálvstýrisrørsluni í Føroyum íblástur. Hetta sæst m.a. í álitni, sum danski statsrættarserfrøðingurin Knud Berlin skrivaði til danska forsætisráðharran, Niels Neergaard, bara tveir mánaðir áðrenn J. C. Christensen og Svend Høgsbro svaraðu fyrispurninginum frá Oliveri Effersøe. Í álitinum frá 2. januar 1909 skrivaði Knud Berlin: „... dernæst er der Hensynet til Færøerne. Der er dens seperatistiske Bevægelse allerede under fuld Opsejling, den fhv. Folketingsmand Patursson har allerede kastet Masken og aabent forkyndt, at Færøerne vil drive den samme Politik overfor Danmark som Island. Anerkender vi derfor Kravet om Islands fuldstændige Suverænitet og Ligestilling med Danmark trods det uhyre Misforhold mellem Islands og Danmarks Folketal og kulturelle Midler – og derved anerkender vi tillige i Realiteten Rigtigheden af Islændernes i Virkeligheden ganske taabelige historiske og statsretlige Teorier – da er vi værgeløse ogsaa overfor Færøerne, naar de om nogle faa Aaer opstiller nogle lignende barokke Teorier og kræver deres smaa Øer anerkendt som Suveræn Stat ligestillet med Danmark, naturligvis uden Ofre for dem selv! Thi kan Island, skønt det er 30 Gange mindre end Danmark, kræve lige Ret med Hovedlandet, hvorfor saa ikke ogsaa Færøerne, der kun er fire, fem Gange mindre end Island og altsaa maa kunne kræve lige Ret med dette sidste Land. Dette Krav **vil** komme, derom kan ingen være i Tvivl der disse dage læser de færøske Blade. Og hvorledes vil vi da være stedte, hvis vi blot altid giver efter og giver efter for de stadig mere og mere anmasende islandske fordringer, og gør os til Latter for Evropa ved at lade det lille Island diktere vores Politik og selv Skridt for Skridt løser op for Rigsbaandet, til islænderne kaster los og lader os tilbage, som dem, der har mistet alt, ogsaa **Æren**. ... Og en anden Politik end en saadan koldblodig og værdig tror jeg ogsaa vil være uforsvarlig saavel af Hensynet til Færøerne som overhovedet af Hensyn til den danske Nations Ære og Selvrespekt“.¹³²

Skuldsetingar hjá t.d. Oliveri Effersøe móttvegis Sjálvstýrisflokkinum tykjast longu í januar 1909 – t.e. áðrenn Sjálvstýrisflokkurin varð settur á stovn – vera farnar at gera vart við seg í Danmark. Tað merkir, at J. C. Christensen og Svend Høgsbro 6. mars 1909 greiddu frá Tilboðnum í einum heilt øðrvísi politiskum strategiskum høpi enn í 1906, tá báðir teir føroysku ríkisdagsmenninir vóru sjálvstýrismenn ella sjálvstýrissinnaðir og tóku fult undir við Tilboðnum. Tann politiski diskursurin í Danmark var broyttur síðan 1906, og tað ávirkaði óivað bæði orðingar, sum J. C. Christensen og Svend Høgsbo í 1909 nýttu um Tilboðið í Danmark, og tulkningarnar av tí.

Tá Sjálvstýrisflokkurin 10 ár seinni, í 1916 setti fram krøv um sjálvstýri, m.a. ynski um at fáa loyvi til at krevja skatt inn í Føroyum,¹³³ segði J. C. Christensen – hann var vanligur fólkatingslimur tá – á leið tað sama í røðu í Fólkatíninginum. Hann helt uppá, at útreiðslurnar, sum danski ríkiskassin hevði av Føroyum, vóru nógv størri enn inntøkurnar, og at tað tí ikki kundi koma uppá tal, at Løgtingið bara skuldi yvirtaka hesar inntøkurnar, meðan ríkiskassin skuldi bera somu útreiðslur. Hinvegin segði J. C. Christensen, at „Et andet Spørgsmaal er, om Færingerne ønsker en Lovgivning, hvorved det er muligt for dem at opkræve særlige

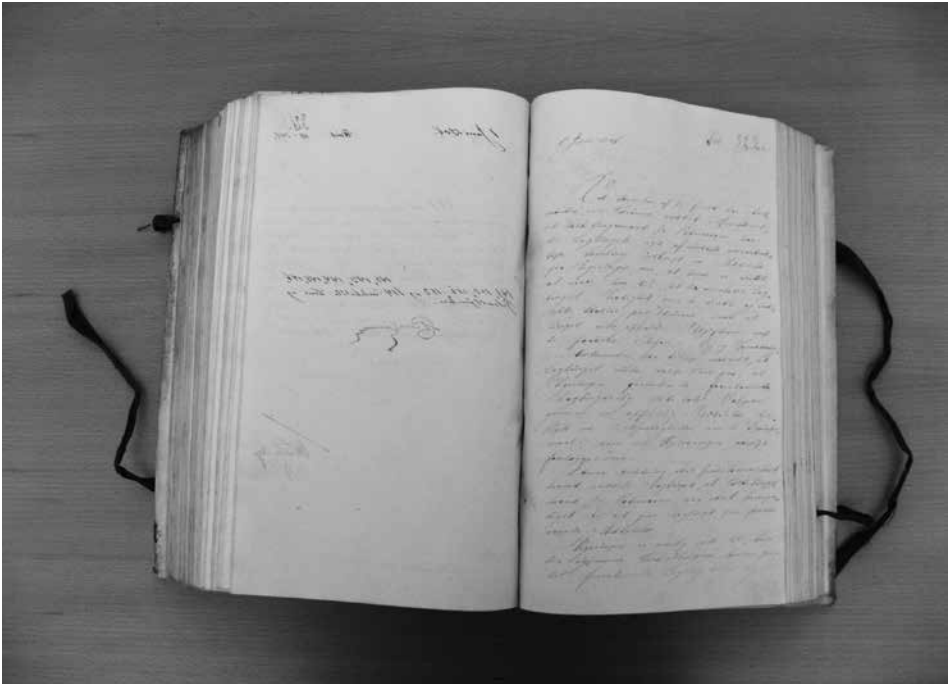
P. A. Alberti verður avhoyrdur 19. október 1908 í sambandi við rættarmálið móti honum – akvarel.

Skatter deroppe til Brug for deres særlige Fornødenheder, det kan der ikke være noget i Væjen for“.¹³⁴ Hann gjørdi v.ø.o. greitt, sum ætlanin var í 1906, at tað ikki var nakar trupulleiki, at Løgtingið kundi fáa lógarheimild til at krevja serligan skatt inn í Føroyum.

Tað kann sjálvandi heldur ikki heilt útihýsast, at ein ávís ósemja kann hava verið millum onkrar stjórnarlimir í 1906 um okkurt í Tilboðnum, hóast einki stendur um tað í ráðharraprotokollini, men Jóannes Patursson helt bæði í 1906 og seinni uppá, at Tilboðið „*fremkom saavidt vides efter enstemmig Beslutning i Ministermøde*“¹³⁵ – t.e. á fundi 6. mars 1906. Hóast tað er sáddur ivi um, hvørt innihaldið í tilboðnum, sum Jóannes Patursson í brævi legði fyri Løgtingið 12. mai 1906, samsvaraði heilt við innihaldið í tilboði ríkisstjórnarinnar, so er eingin saklig grund til at ivast í hesum uppáhaldinum hjá Jóannesi Patursson, hóast tað neyvan hevur verið talan um eina formliga avgerð og eitt nágreiniliga orðað tilboð, men heldur um eitt munnligt tilboð til Løgtingið at viðgera og síðan samráðast við ríkisstjórnina um, sum síðan skuldi leggjast fyri Ríkisdagin til endaliga viðgerð, støðutakan og samtyktar. Tað skjóta svarið frá ríkisstjórnini til Løgtingið, dagfest 1. juni 1906, saman við úttalilsunum hjá Svend Høgsbro í Fólkatínginum 6. mars 1909, tykjast í øllum førum beinleiðis skjalprógva, at full semja var í donsku stjórnini um høvuðsinnihaldið í svarskrivinum, har danska stjórnin á fyrsta sinni í almennum skrivi til Løgtingið setti orð á Tilboðið til Løgtingið.

Tað ber hinvegin illa til at ímynda sær, at eitt tilboð frá „*det samlede Ministerium*“, sum m.a. fór at geva Løgtinginum lóggávuvald í serføroyskum viðurskiftum, einans varð umrøtt og viðgjørt sum eitt „*Skattespørgsmaal*“ á dansku ráðharrafundunum. Hendan niðurstøðan verður eisini váttað av J. C. Christensen, sum av røðarapallinum í Fólkinginum 6. mars 1909, har hann eisini óbeinleiðis kann tykjast at vísa móguleikanum fyri einum føstum árligum ríkistilskoti frá sær, segði, at hann var sannførdur um, at tað í Danmark yvirhøvur ikki var nakað ynski um, at lóggávvaldið yvir Føroyum skuldi skiljast frá Ríkisdegnum og leggjast í Føroyum. Tað var í Danmark yvirhøvur einki ynski um, at grundlógin hesum viðvíkjandi skuldi broytast. Tvørturímóti var tað í Danmark eitt ynski, – segði J. C. Christensen – at lóggávvaldið Føroyum viðkomandi skuldi vera hjá danska Ríkisdegnum, og eitt ynski um, at Føroyar framvegis skuldi senda umboð til bæði tingini í Ríkisdegnum. Heldur ikki var nakað ynski í Danmark um, at jättanarmyndugleikin skuldi flytast frá Ríkisdegnum til Løgtingið á ein tílíkan hátt, at Føroyar skuldu hava eina upphædd goldna úr ríkiskassanum og so annars klára seg sjálvar.¹³⁶ Tann 26. apríl í 1916 segði hann á leið tað sama í eini røðu í Fólkinginum í sambandi við ynski Sjálvstýrisflokksins um, at Løgtingið skuldi hava lóggávuvald í føroyskum viðurskiftum.¹³⁷ Hóast tað er sannlíkt, at m.a. nevnda fyrivarni í 1909 hjá J. C. Christensen, sum eisini stendur í svarskrivinum hjá Alberti frá 1. juni 1906, „*hvis der ... viser sig at herske et vidt udbredt ønske derom paa Færøerne*“, kann vera íkomið eftir at ríkisstjórnin 31. mai 1906 gjørdust kunnug við ta stóru móttstøðuna í Føroyum móti Tilboðnum, og at hann í 1909 (t.e. undir trýsti frá m.a. føroyska fólkatingsmanninum Oliver Effersøe, sum var hart ímóti Tilboðnum) kann hava lýst Tilboðið sjálvstýrispolitiskt sæð nakað minni positivt enn tað veruliga var, so samsvarar hetta væl við ráðharraprotokollina, sum heldur onga ábending gevur um, at stjórnin upprunaliga hevði givið Jóanni Patursson eitt viðgongt tilboð um føroyskt sjálvstýri í danska ríkinum, sum hon longu 1. juni 1906 ikki helt seg kunna standa við. Bæði tað, sum varð skrivað í gerðabókina frá ráðharrafundinum 6. mars 1906, og tað, ið varð skrivað í gerðabókina frá ráðharrafundinum 31. mai í 1906, geva eina rættiliga einsháttada mynd av tí, ið stjórnin hevði hugsað sær við Tilboðnum. Talan var í høvuðsheitum um eitt fíggjarligt sjálvstýri, ið Jóannes Patursson hevði fingið lyfti um.

Í 1909 sæst tað hinvegin týðiligt av tí, sum Svend Høgsbro og J. C. Christensen svaraðu Oliver Effersøe á Fólkingi, at Tilboðið sambært teimum var nakað, ið danska stjórnin í 1906 hevði latið seg lokka til at seta fram av Jóanni Patursson, men at nýggja danska stjórnin, sum teir eisini vóru partar av, hevði aðra støðu til spurningin, og vildi fylgja sjónarmiðunum hjá m.a. Oliver Effersøe hesum viðvíkjandi. Svend Høgsbro segði í 1909, at tað Tilboð, ið ta ferðina varð givið, var sambært sínum innihaldi dottið burtur fyri langari tíð síðan, tí tað sást av innihaldinum í skrivinum frá løgmararáðharranum til Løgtingið, dagfest 1. juni 1906, at Tilboðið var treytað av, at tað gjøgnum samráðingarnar um tað á tí fyristandandi Løgtinginum vísti seg at vera eitt breitt ynski um tað í Føroyum. Men tað vísti seg á ongan hátt at vera veruleikin. At stjórnin, við støði í tí, sum Jóannes Patursson hevði upplýst, hevði hildið, at nakað tílíkt fór at vísa seg, var eitt

Føroysk kopibók frá 1905-1906, sum er í varðveitslu á Ríkisskjalasavninum í Keymannahavn.

mál fyri seg. Givið var, at tað ikki helt. Harvið var Tilboðið, sum tá varð givið, og sum fyrst og fremst kom orsakað av framsetingum frá Jóannesi Patursson, endaliga dottið burtur. Tað varð ikki sett fram av nýggjum av táverandi stjórnini, og tað fór ikki at vera endurnýggjað av núverandi stjórnini – segði Svend Høgsbro.¹³⁸ J. C. Christensen segði tað sama: Tað vísti seg av samráðingunum í Løgtinginum, at tað ikki var eitt tilíkt breitt ynski, og harvið var tað givna Tilboðið fallið burtur.¹³⁹ Tilboðið, sum stjórnin hevði sett fram orsakað av sjónarmiðum hjá Jóannesi Patursson, var farið í søguna, og teir politikarar, Jóannes Patursson hevði fingið Tilboðið frá, høvdu í 1909 trekt stuðulin til hann aftur.

Myndin av Tilboðnum, ið er varðveitt í serliga føroyskari søgu, tykist harafturímóti vera ein heilt onnur enn tann, sum sæst í viðkomandi og avgerandi donskum heimildum frá umleið 1906. Hetta ósamsvarið tykist bara gerast størri, um tann í Føroyum varðveitta myndin av Tilboðnum verður samanborin við stjórnarheimildir frá 1909, ið hava áhuga í og kanska lýsa tilboð stjórnarinnar til Jóannes Patursson minni positivt fyri Sjálvstýrisflokkinn enn tað í veruleikanum var. Tann seinasti spurningurin snýr seg tí um, hvørt Jóannes Patursson hevði broytt Tilboðið frá stjórnini í ein fyri sínar sjálvstýrispolitisku ætlanir positivan rætning, áðrenn hann 12. mai 1906 legði tað fyri Løgtingið, ella um tað eru aðrar grundir til, at tað Tilboðið, sum er varðveitt í føroyskari søgu, politikki

og almennari hugsan, er øðrvísi og víðgongdari enn tað, sum sæst í donskum heimildum.

Ein partur av hesum spurningi er longu svaraður við røðunum hjá Jóannesi Patursson í Havn, har Tilboðið verður nevnt eitt „*finansielt Selvstyre*“. Her flyta vit okkum kortini ikki bert frá donskum til føroyskar heimildir um Tilboðið; vit flyta okkum eisini frá einum politiskum diskursi og yvir í eina annan politiskan diskurs. Í Danmark hevði Tilboðið verið tulkað sum eitt tilboð um størri fíggarligt sjálvstýri til Føroya Amt innanfyri karmar grundlógarinnar – Jóannes Patursson hevði í Ríkisdegnum enntá einans sett tað í samband við eina møguliga loysn á telefonspurningin. Í Føroyum kom tað longu í 1906 at vera tulkað inn í ein víðgongdari sjálvstýrispolitiskan diskurs, har mótstøðumenn – m.a. við støði í Færøsk Politik frá 1903, har fyrsta grundaða uppáhaldið um, at danska grundlógin í stríð við røttu *mannagongdirnar* varð sett í gildi í Føroyum í 1850 er at finna – hildu, at Tilboðið beinleiðis fór at føra til „*seperatismu*“, og annars til ovurstórar skattahækkingar í Føroyum, meðan summi av viðhaldsfólkum Jóannesar Patursson hildu, at Tilboðið fór at geva Føroyum eitt veruligt politiskt sjálvstýri í danska ríkinum. Báðir partar fóru her skeivir í mun til tað, sum danska danska stjórnin hevði bjóðað Jóannesi Patursson, men tað avgerandi tykist vera, at Tilboðið – sum gjørdist ímyndin uppá politikk Sjálvstýrisflokksins – í Føroyum gjørdist partur av einum spírandi politiskum stríðið um viðurskiftini millum Danmark og Føroyar, har tað neyva innihaldið í Tilboði stjórnarinnar kanska ikki var tað avgerandi. Spurningurin var ikki einans, hvat danska stjórnin hevði bjóðað føroyingum; spurningurin var eisini, hvørja leið føroyingar ætlaðu at ganga. Her vóru teir ikki samdir, og úr hesum stríði spratt ein heilt nýggjur politiskur diskursur.

Hetta stríðið snúði seg ikki einans um, hvat danskir ríkismyndugleikar vildu lata føroyingum; her var eisini talan um eitt politiskt-strategiskt stríð, sum fór fram innanfyri ein politiskan samband-sjálvstýri/loysing diskurs, sum radikaliseraði innihaldið í Tilboðnum – uttan mun til, um tað vóru viðhalds- ella mótstøðufólk, sum tulkaðu. Tilboðsmenninir royndu sjálvandi at seta Tilboðið fram í Føroyum í so góðum sjálvstýrispolitiskum ljósi sum møguligt, soleiðis at teir kundu fáa undirtøku fyri sínum sjónarmiðum í Føroyum, meðan mótstøðumenninir royndu at vísa á, at framseting Jóannesar Patursson í Føroyum av Tilboðnum var nógv víðgongdari enn tað Tilboðið, sum hann hevði fingið heimild frá donsku stjórnini til at seta fram. Hesin politiski diskursurin, sum stríðið um Tilboðið varð tulkað við støði í í Føroyum, kundi radikaliserast tað í mun til donsku útgávuna.

Samstundis er vert at gera vart við, at Tilboðið frá donsku stjórnini í 1906 neyvan var ætlað at vera eitt endaligt og neyvt orðað tilboð, sum føroyingar kundu taka við ella ikki, men talan var um eitt uppskot, sum treytað av tí undirtøku tað fekk frá veljarunum aftaná løgtingsvalið skuldi vera grundarlagið undir samráðingunum millum tað nýggja Løgtingið og donsku stjórnina um eina nýskipan av viðurskiftunum millum Danmark og Føroyar. Sæð í hesum høpi er tað ikki rætt at leggja ov stóra herðslu á møguligt ósamsvar millum føroyskar og danskar tulkningar av Tilboðnum.

Við hesum viðmerkingum skal verða hugt nærri eftir, hvussu Jóannes Patursson legði Tilboðið fram í Føroyum, umframt eftir upprunanum og orsökunum til, at innihaldið varð radikaliserað. Her eru aftur tveir avgerandi spurningar – tann keldukritiski spurningurin og tað diskursiva høpi.

Tey bæði tilboðini og Løgtingið

Spurningurin er, hví so stórir munur er millum myndina av Tilboðinum frá donsku stjórnini, sum er varðveitt í donskum samtíðarskjølum, t.e. skjølum frá umleið 1906, og myndina av Tilboðnum hjá Jóannesi Patursson, sum er varðveitt í føroyskum politikki, hugsan og søguskriving. Hvar stavar hesin munur frá og hvørjar kreftir hava hildið honum uppi? Jóannes Patursson hevði sum nevnt politiskan áhuga í at leggja Tilboðið fyrri Løgtingið, har nógvir tingmenn vóru sera ivasamir, í so positivum sjálvstýrispolitiskum høpi sum tað var møguligt, fyrri yvirhøvur at fáa Løgtingið at samtykkja at fara undir samráðingar við ríkisstjórnina um størri sjálvstýri. Jóannes Patursson var heldur ikki altíð heilt neyvur, tá hann endurgav sjónarmið hjá øðrum, um tað kundi tæna hansara yvirskipaðu sjálvstýrispolitisku ætlanum. Tað eru fleiri dømi um tað.¹⁴⁰ Í sambandi við viðgerðina av løgtingslógini hevði hann eisini lagt merki til, at í 1906 var rákið so frælslynt í Danmark, at danskir politikarar vildu lata føroyingum meira enn Løgtingið vildi biðja um. Í røðu í Havn 22. apríl 1906 segði Jóannes Patursson: „Kort før jeg rejste fra København, sagde en bekendt Folketingsmand til mig: „Arbejd nu dygtigt, thi nu blæser der en gunstig Vind for Færøerne!“ Og det er sandt, Øjeblikket er os gunstigt, blot vi selv forstaar at benytte det“.¹⁴¹ Tað ráddi tí um at smíða meðan jarnið var heitt, men iniciativíð mátti koma úr Føroyum. Á Fólkatíngi 2. apríl 1906, t.e. nakað eftir at hann hevði fingið Tilboðið frá donsku stjórnini, segði Jóannes Patursson í samband við viðgerðina av løgtingslógini: „Lad Færøerne selv erobre sig Friheden, vi skulle ikke komme dem i Forkøbet henede. Lad dem selv kæmpe sig frem til Friheden, saa at de kunne faa fuld Glæde og nytte af, hvad de opnaa. Jeg vil sige en Ting endnu, at naar der fra Færøernes Lagting skulde fremkomme et forslag, der gaar i frisindet Retning, og som man ønsker vedtaget henede, lad saa Rigsdagen her heller give Færøerne for meget end for lidt“.¹⁴² Við stóði í tí, sum einstakir danskir politikarar høvdu sagt av røðarapallinum á Fólkatíngi undir viðgerðina av løgtingslógini í mars 1906, kundi Jóannes Patursson óivað hava góðar vónir um, at Ríkisdagurin fór at ganga ynskjum frá Løgtinginum um størri sjálvstýri á mæti, men tað er týðiligt, at sjálvstýri skuldi ikki vera ein gáva, sum føroyingar skuldi fáa frá dønum, heldur nakað, sum føroyingar sjálvir skuldu stríðast fyrri at onna sær. Tað kann tí væl hugsast, og tykist eisini vera sannlíkt, at Jóannes Patursson legði tað munnliga Tilboðið frá stjórnini til rættis í samsvari við egin sjónarmið og politisk ynskir, áðrenn hann legði tað fyrri Løgtingið, fyrri at vinna undirtøku fyrri tí í Føroyum. Næsta stigið var at vinna undirtøku frá donskum myndugleikum fyrri tí, sum Føroya fólk ynskti.

Jørgen Steining heldur, at orsøkin til tað her umrødda ósamsvarið millum

Løgtingshúsið, áðrenn útbyggingina í 1907. Tað var í hesum løgtingshúsunum, at tingmenn viðgjørdu Tilboðið í 1906. Aftanfyrri síggjast amtmanshúsini, har amtmáðurin, tingformaðurin búði.

bæði tilboðini kann vera, at Jóannes Patursson „*som ganske manglede evnen til at fastholde og gengive andres synspunkter eller udtalelser korrekt, var gaaet videre end forudsat, dels måske, at man (t.e. danska stjórnin) så, hvorhen vinden blæste*“¹⁴³ – t.e. at danska stjórnin dróg nakað av Tilboðnum í land aftur, tá ið hon á ráðharrafundinum 31. mai 1906 gjørdist kunnug við, hvussu stór mótstøðan í Føroyum var móti Tilboðnum. Hóast danska ráðharraprotokollin ikki gevur nakrar ábendingar um hetta seinna, so kann tað vera nakað um sjónarmiðið hjá Jørgen Steining, men ein nærlesing av teimum avgerandi og mest viðkomandi føroysku heimildunum frá 1906 tykist benda á, at í øllum førum ein partur av svarinum uppá spurningin um tey bæði tilboðini liggur í tí (serliga) í Føroyum *varðveittu søguni*.

T.e. at frágreiðingini lutvíst liggur á tí diskursiva og strategiska pallinum, sum Tilboðið gjørdist partur av í Føroyum, ikki bert í innihaldinum í tí tilboði, sum Jóannes Patursson legði fram. Tann diskursivi konteksturin, sum eitt fyrbrigdi verður tulkað innanfyri, kann geva tí nýggjan týdning, meðan ein neyv greining kann avdúka, um hesin týdningurin eksplisít liggur í keldunum. Sum vit skulu síggja, so tykist Jóannes Patursson t.d. ongantíð hava hildið uppá, tá ið hann legði Tilboðið fram í Føroyum, at hann hevði fingið nakað lyfti um lóggávuvald til Løgtingið í serføroyskum viðurskiftum frá „*det samlede Ministerium*“. Kortini kom Tilboðað at taka seg soleiðis út í Føroyum.

Lóggávuvaldið

Sum nevnt skrivaði Hans Jacob Debes í 1982, at „*bæði tilskot og lóggávuvald var nevnt*“ í Tilboðnum, sum Jóannes Patursson legði fyrri Løgtingið, og at „*brævið frá Alberti gevur eina mynd av nøkrum, sum er nógv minni viðgongt enn tað, Jóannes Patursson hevði sagt tað vera*“. ¹⁴⁴ Tað er rætt, at Jóannes Patursson síðan 1903, tá hann gav út søguliga-politiska ritið Færøsk Politik, hevði tosað um størri heimildir til Løgtingið í føroyskum viðurskiftum, og hann hevði tosað um lóggávu á Fólkingi 23. mars 1906, men einki sæst til, at hann hevði kravt lóggávuvald til Løgtingið ella fingið nakað lyfti um tað. Tað hevur fyrr verið víst á, at Jóannes Patursson í røðu í Havn 22. apríl 1906 týðiliga lýsti Tilboðið frá donsku stjórnini sum eitt „*finansielt Selvstyre*“, ¹⁴⁵ samstundis sum hann á politiskum fundi í Havn 5. mai 1906 týðiliga skilti ímillum sjálvt Tilboðið, t.e. tað figgjarliga sjálvstýrið, sum hann segði seg hava fingið frá „*det samlede Ministerium*“, og viðmerkingar frá einum ráðharra (helst P. A. Alberti), sum helt, at Løgtingið eisini átti at fingið størri ávirkan á lóggávuna. ¹⁴⁶ Her tykist einki ósamsvar vera millum tað, sum avgerandi danskar heimildir siga um Tilboðið, og tað, sum Jóannes Patursson legði fram í Føroyum, hóast ein óneyvur lesari kundi fingið ta fatan av nevndu framseting Jóannesar Patursson av stjórnartilboðnum, at Tilboðið frá stjórnini eisini fevndi um lóggávuvald. Tann avgerandi spurningurin er tí, hvaðani uppáhaldið um, at Jóannes Patursson skuldi havt sagt seg hava fingið eitt lyfti frá stjórnini um lóggávuvald til Løgtingið í serføroyskum viðurskiftum kemur. Sum vit skulu siggja, so bendir okkurt á, at serliga leiðandi sambandsfólk, – seinni eisini leiðandi sjálvstýrisfólk – sum longu fyrri 1906 fóru at virka innan fyrri ein samband-sjálvstýri/loysing diskurs, í Tilboðnum annaðhvørt hava sæð fyrri sær tær politisku ætlanirnar hjá Jóannesi Patursson um politiskt sjálvstýri, soleiðis sum tær í 1903 vóru orðaðar í søguliga-politiska ritinum Færøsk Politik, ella beinleiðis loysing Danmarkar og Føroya millum, ¹⁴⁷ hava roynt at skapa eina viðgongda sjálvstýrispolitiska tulkning av Tilboðnum hjá Jóannesi Patursson. Í álitinum um Tilboðið 1. september 1906 skrivaði lögtingsmeirilutin, t.e. mótstøðumenn Jóannesar Patursson, at „*Ministeriets Tilbud er af nogle blevet opfattet som et Tilbud om et Selvstyre i Lighed med det, som Island har, saaledes at Lagtinget blev en Rigsdag med lovgivende Myndighed, fuld Raadighed over øernes Finanser m. m. .... Hensigten med Hr. Paturssons Opfordring til Regeringen ... maa nemlig ses i Belysning af hans hele politiske Virksomhed, hvis Maal navnlig giver sig tydelig tilkende i den af ham i 1903 udgivne Bog „Færøsk Politik“, og som er Øernes fuldstændige Selvstyre med Hensyn til Finanser og Lovgivning*“. ¹⁴⁸ Hóast hendan tulkningin av Færøsk Politik er ov viðgongd, – í Færøsk Politik stóð ikki, at Løgtingið einsamalt skuldi hava lóggávuvald, og viðvíkjandi „*Finanser*“ stóð, „*Lagtinget har under Regeringens Kontrol Bevillingsmyndighed over Færerne særlige Finanser*“ ¹⁴⁹ – so er sjálvur substansurin (at Jóannes Patursson arbeiddi við stóði í politiskum sjónarmiðum um størri sjálvstýri, sum hann í 1903 hevði sett fram í Færøsk Politik) triviellur, men tað sigur sjálvandi einki um, at hann fekk eitt lyfti frá stjórnini um tað sjálvstýrið, hann hevði lagt upp til í Færøsk Politik. Tað sigur helst meira um tann politiska retorik, sum mótstøðumenn

Jóannesar Patursson fóru at brúka. Danskir embætismenn fóru longu í 1901 at tosa um „*familien Paturssons seperatistiske anskuelser*“,¹⁵⁰ og í 1906 fóru leiðandi sambandsmenn bæði í Føroyum og í Danmark ótroyttliga at kalla sjálvstýrisfólk „*seperatister*“,¹⁵¹ helst tí, at teir knýttu Tilboðið at størru politiskum ætlanum hjá Sjálvstýrisflokkinum við Føroyum.

Ein leyslig gjøgnumgongd av røðunum hjá teimum føroysku lands- og fólka-tingsmonnunum í Ríkisdegnum í hesum tíðarskeiðinum, t.e. í 1906-1925, vísir, at sambandsmenninir, serliga Oliver Effersøe og Andras Samuelsen, sum átti báðar teir føroysku ríkisdagsmenninar meginpartin av tíðarskeiðinum, bæði ofta og rættliga miðvist leggja herðslu á at fáa ríkismyndugleikarnar til í prinsippinum at taka greiða støðu *ímóti* politikki Sjálvstýrisflokksins,¹⁵² sum ofta varð skýrður at vera ‘seperatistiskur’, meðan sjálvstýrismenninir Jóannes Patursson og Edward Mortensen, sum áttu annan sessin í Ríkisdegnum í 1901-1906, 1915-1918 og 1918-1920, tykjast halda seg meira frá at tosa um Sambandsflokkinn, og heldur leggja seg eftir at umrøða og royna at fáa undirtøku *fyrir* teimum ítøkiligum politisku málum, sum Løgtingið samtykti og sendi til viðgerðar í Ríkisdegnum.¹⁵³

Hetta skal eg koma aftur til seinni, tí eingin sjálvstýrismaður, heldur ikki Jóannes Patursson, var loysingarmaður í 1906, og Tilboðið legði ikki á nakran hátt ella í nakrari útgávu upp til loysing Danmarkar og Føroya millum – sambært Jóannes Patursson hevði Oliver Effersøe enntá sjálvur róst Færøsk Politik í 1903.¹⁵⁴ Tað áhugaverda í lóggávuhøpi er, at tað stendur heldur einki um lóggávuvald til Løgtingið í Tilboðnum, sum Jóannes Patursson legði fyrir Løgtingið 12. mai 1906. Har stendur, at „*Regeringen var villig til at overlade Færøernes Lagting fri Raadighed over Øernes direkte og indirekte Skatter, imod at Lagtinget saa selv afholdt Udgifterne til Telefon-, Vej-, og Havneanlæg. Yderligere blev der meddelt mig af Regeringen, at hvis færingerne ogsaa ønskede andre lokale Anliggender, som nu helt eller delvis var Statsanliggender, overført til færøske Sager, da var Regeringen villig til at forhandle med Lagtinget derom*“.¹⁵⁵ Hóast onkrar orðingar rimilígvís eru øðrvísi endurgivnar her enn í formliga svarskrivinum frá donsku stjórnini til Løgtingið, t.d. nýtir Jóannes Patursson í óformliga brævi sínum til Løgtingið heitini „*færøske Sager*“ og „*Færøernes Lagting*“ um innihaldið í Tilboðnum heldur enn heitini „*Amtskommunale Anliggender*“ og „*Amtskommunen*“, sum verða brúkt í ávikavist svarskrivinum frá løgmláráðharranum til Løgtingið, dagfest 1. juni 1906, og í ráðharraprotokollini (sum má metast at vera ein høvuðskelda til spurningin um støðu stjórnarinnar til innihaldið í Tilboðnum), dagfest 6. mars 1906, so samsvarar innihaldið í Tilboðnum hjá Jóannes Patursson væl við ráðharraprotokollina og áður endurgivna úr svari løgmláráðharrans til Løgtingið 1. juni 1906.

Brævið hjá Jóannes Patursson til Løgtingið frá 12. mai 1906 endar við hesum orðum: „*For den Befolkning, som Lagtinget repræsenterer, vil det have stor Betydning at komme til kundskab om det nuværende Lagtings Stilling til den tiltænkte Omordning i vor finansielle Politik og til den Indflydelse, Lagtingsmændene mene, at Tinget bør have paa Landets Lovgivning*“. Hetta er einastu ferð, at orðið „*Lovgivning*“ verður nýtt í brævinum. Tað tykist tó ikki vera heilt greitt, at alt hetta er partur av sjálvum Tilboðnum, sum Jóannes Patursson segði seg hava

fingið frá stjórnini, men lutvíst tykist hetta vera upplegg Jóannesar Patursson til valstríðið upp undir lögtingsvalið, sum skuldi vera 18. juli 1906. Tað sæst m.a. av, at orðini „den tiltænkte Omordning i“ einans tykjast sipa til „vor finansielle Politik“, meðan framhaldið, „den Indflydelse, Lagtingsmændene mene, at Tinget bør have paa Landets Lovgivning“, tykist fella uttanfyri „den tiltænkte Omordning“ – soleiðis sum Jóannes Patursson frammanundan hevði borið Tilboðið fram í frammanundan nevndu røðum sínum. Tað avgerandi er kortini, at Jóannes Patursson heldur ikki skrivur, at tingfólk skuldu taka støðu til, um Løgtingið skuldi hava lóggávuvald ella ikki, men hann skrivur einans, at tað hevði verið gott hjá føroysku lögtingsveljarunum at vita, í *hvønn mun* tingfólk halda, at Løgtingið eigur at hava *ávirkan* á lóggávuna. Hetta kann eins væl bert sipa til eina viðkan av ummælis- og initiativrættinum hjá Løgtinginum, tá tað snýr seg um serliga føroyska lóggávu, ella vónirnar hjá Jóannesi Patursson til samráðingargrundarlagið hjá nýggja Løgtinginum móttvegis stjórnini í komandi samráðingum um sjálvstýri, men sigur annars einki um støðuna hjá ríkismyndugleikunum til spurningin. Ætlanin kann bara hava verið at fáa lögtingsfólk at geva til kennar, hvørja støðu tey høvdu til spurningin. Tað er í øllum førum greitt, at orðingin ikki leggur upp til, at føroyingar høvdu fingið nakað lyfti frá donsku stjórnini um, at Løgtingið skuldi fáa lóggávuvald í serligum føroyskum viðurskiftum.

At nakað lyftið frá stjórnini um lóggávuvald til Løgtingið í føroyskum viðurskiftum ikki liggur í hesum orðunum sæst eisini týðiliga av, at úttalilsini hjá Jóannesi Patursson til Løgtingið sambært honum sjálvum hanga saman við, at lögmláráðharrin í eini politiskari røðu á Fólkatíngi undir 2. viðgerð av lögtingslógini hevði „*bebudet, at han, efter at den omarbejdede Lagtingslov var ophøjet til Lov, agtede at foranledige, at Lagtinget blev opløst*“.¹⁵⁶ Í ríkisdagstíðindum sæst, at lögmláráðharrin hevði boðað frá hesum á Fólkatíngi 31. mars 1906, har høpið er „*adskillige Reformere ... vedrørende færøiske Forhold*“. Lögmláráðharrin helt fram og segði: „*Der er først og fremmest Reformere, der i Løbet af nogle Aar har været paa Dagsordenen, nemlig Spørgsmaalet om Tiendeafløsningen og Spørgsmaalet om en Ædruelighedslov. Dernæst er der ogsaa ... Spørgsmaalet om at skaffe Færøerne en større Selvstændighed i deres lokale Forhold og større Raadighed over disse. Det er altsammen Ting, som først skulle behandles af Lagtinget, før de blive behandlede i Rigsdagen, og det har dog den største Betydning, naar saa vigtige Sager skulle behandles i Lagtinget, at vi have et Lagting, der er blevet valgt efter de Principper, der er foreslaaede i dette Lovforslag, hvorved der altsaa indføres almindelig Valgret og Valgbarhed, Forholdstalsvalgmaade og hemmelig Afstemning, altsaa de Principper, som vi her nede anse for at være de rigtige. Det er ... derfor, for saa vidt dette Lovforslag vedtages, min Hensigt at søge at foranledige en Opløsning af Lagtinget i den kommende Sommer, saa at det Lagting, der kommer til at behandle alle disse Spørgsmaal, bliver valgt paa Grundlag af Principperne i dette Lovforslag*“.¹⁵⁷ Tað sæst av svarskrivinum frá lögmláráðharrinum til Løgtingið frá 1. juni 1906, at umframt støðutakan til málið um fíggjarligt sjálvstýri ynskti hann í samsvar við nevndu úttalísi í Fólkatínginum at fáa „*fornyeede udtalelser fra Lagtinget angaaende Tiendesagen og Ædruelighedssagen*“.¹⁵⁸ Lögmláráðharrin, P. A. Alberti, nevnr ongantið lóggávuvald til Løgtingið sum ein part av Tilboðnum, heldur ikki í hesum høpinum, – sum Jóannes Patursson í

Tilboðnum frá 12. mai 1906 beinleiðis sipaði til í sambandi við, at lögmláráðharrin boðaði frá nývali til Løgtingið – har spurningurin um at „*skaffe Færøerne en større Selvstændighed i deres lokale Forhold*“ hvørki er tann einasti ella tykist vera tann mest umráðandi spurningurin, sum eitt komandi og nývalt Løgting skuldi taka støðu til. Jóannes Patursson nevnr heldur ongastaðni í síni framseting av Tilboðnum frá donsku stjórnini, at Løgtingið, um tað tók av Tilboðnum frá stjórnini, fór at fáa lóggávuvald í serligum føroyskum viðurskiftum, men skrivið til Løgtingið er sum vanligt fyri Jóannes Patursson politiskt sæð so hegnisliga orðað, at tað politiskt ber til at skilja tað soleiðis.

At skrivið skal skiljast soleiðis sæst eisini av eini greinarøð, sum Jóannes Patursson læt prentað í Tingakrossi í tíðarskeiðinum 16. mai til 3. juni 1906. Tann 3. juni 1906 verður tikið soleiðis til: „*Det, vi for Øjeblikket trænge til en Forandring i, er jo dette, at Lagtinget kan komme til at arbejde paa en Maade, som saavidt muligt tilfredsstiller Befolkningens og vort Fædrelands Krav. Hertil udkræves to Ting, nemlig 1) at Lagtinget ved hvorfra det skal tage de nødvendige Midler og 2) at Tinget faar Ret over og staar til Ansvar for vor særlige Lovgivning. – Af disse to Punkter er igen den under Punkt 1 nævnte Ordning den, som trænger til den hurtigste Gennemrøelse, thi uden en Ordning paa dette Omraade er det umuligt for Lagtinget at arbejde mere for Øernes Økonomi. Og det er netop dette Punkt, den finansielle Ordning, der foreligger som Spørgsmaal til Vælgerne til det forestaaende Folketingsvalg*“.¹⁵⁹ Tann seinni spurningurin, t.e. „*Lagtingets større Bestemmelsesret over vor Lovgivning*“, vónaði Jóannes Patursson at fáa loystan „*i Løbet af en nær Fremtid .. og ... delvis komme til at foreligge til de forestaaende Lagtingsvalg*“.¹⁶⁰ Hann viðurkendi eisini: „*at det vil foraarsage en Del større Vanskeligheder for os at faa ordnet det juridiske Selvstyre (Lovgivningen) end det vil volde at ordne det finansielle Selvstyre maa anses for givet*“.
At spurningurin um lóggávuvald til Løgtingið í føroyskum viðurskiftum var ein størri trupulleiki, sum valla kundi loysast uttan grundlógarbroyting, visti Jóannes Patursson í øllum førum í 1903.¹⁶¹ Hetta er eisini tað, sum sæst av áðurnevnda svari hjá J. C. Christensen til Oliver Effersøe í 1909, har frástøða varð tikin frá ætlanunum at broyta grundlógina og geva Løgtinginum lóggávuvald.¹⁶² Tað var óivað eisini ein grund til, at Jóannes Patursson einans vónaði, at spurningurin „*delvis*“ kundi koma at fyriliggja til komandi lögtingsval – hesin spurningurin var ikki partur av Tilboðnum, men talan var um nakað, ið føroyingar tóku undir við og Jóannes Patursson framyvir fór at arbeiða fyri.

Tað er eisini vert at leggja merki til, at heldur ikki viðvíkjandi hesum seinna spurninginum um lóggávu, ið sambært røðu hjá Jóannesi Patursson í Havn 22. apríl 1906 *ikki* hevði verið viðgjörður í Danmark,¹⁶³ – og tí ikki *kann* hava verið partur av Tilboðnum – sigur hann greitt, at Løgtingið átti at fáa veruligt lóggávuvald – hann skrivaði um „*Lagtingets større Bestemmelsesret over vor Lovgivning*“.
Hendan greinarøðin hjá Jóannesi Patursson snýr seg heilt týðiliga heldur ikki einans um Tilboðið, men hon snýr seg meira generelt um tann politik, sum hann og ‘Sjálvstýrisflokkurin’ stóðu fyri.

Jóannes Patursson kann neyvan hava sæð svarskrivið frá lögmláráðharranum uppá fyrispurning Løgtingsins frá 1. juni 1906, sum gav eina samsvarandi mynd av

Tilboðnum, áðrenn hann skrifaði greinina,¹⁶⁴ men tað avgerandi er, at samsvar tykist vera millum hetta, sum hann her skrivur um Tilboðið, og tað, sum hann skrifaði um tað í omanfyri viðgjørda skrivi til Løgtingið, dagfest 12. mai 1906. Nakað annað er, at hann eisini skrivur um tann politikk, sum hann fór at reka framyvir.

Tilboðið var fyrst og fremst ein spurningur um figgjjarligt sjálvstýri, meðan restin lá úti í framtíðini, og í øllum førum var tað ein samráðingarspurningur millum Løgtingið og ríkismyndugleikarnar, um Løgtingið skuldi fáa størri ávirkan ella avgerðarrætt, tá ið tað snúði seg um føroyska lóggávu.

Her tykist Jóannes Patursson ikki hava hildið uppá, at hann hevði fingið nakað lyfti frá stjórnini, men hinvegin nevndi hann beinleiðis – eksplisit – ríkistilskotið 12. mai í skrivi sínum til Løgtingið.

Ríkistilskotið

Tann einasti veruligi munurin millum brævið hjá Jóannesi Patursson til Løgtingið frá 12. mai 1906, og svarið hjá løgmláráðharranum frá 1. juni 1906 tykist vera ríkistilskotið. Her er í fyrsta lagi vert at leggja merki til, at hóast Jóannes Patursson í Tingakrossi er endurgivin fyri at hava tosað meira óproblematiskt um ríkistilskotið, so er einki beinleiðis lyfti frá ríkisstjórnini um eitt fast árligt ríkistilskot nevnt í sjálvum Tilboðnum, sum hann legði fyri Løgtingið 12. mai 1906 – t.e. í tí avgerandi skjalinum, sum Løgtingið skuldi viðgera og taka støðu til. Har verður bara nevnt, at stjórnin fór at „*stille sig imødekommende, om Lagtinget til Bestridelse af sine forøgede Udgifter skulle mene det paakrævet at søge om et bestemt aarligt Statstilskud*“.¹⁶⁵ Hendan bleyta orðingin kundi bent á, at Jóannes Patursson, sum visti, at tað fór at vera trupult at fáa eitt uppskot gjøgnum Løgtingið, sum legði skattabyrðar á føroyingar, hevur hongt hesi orðini á okkurt óformligt prát millum hann og danskar ráðharrar, t.d. figgjarmálaráðharran ella løgmláráðharran, um móguleikan fyri einum ríkistilskoti. Hóast Jóannes Patursson neyvan man hava fingið nakað veruligt lyfti um eitt fast árligt ríkistilskot frá „*det samlede Ministerium*“, so er tað ósannlíkt, at hann bara hevur skrivað hetta burtur úr ongum. Eitt árligt ríkistilskot, heldur enn skiftandi ríkisveitingar frá ári til ár, hevði óivað hóskað væl til figgjjarliga ábyrgdarbytið millum ríkis- og amtskommunal mál, sum lá í Tilboðnum, men hóast tað hevði hóskað, so sigur tað einki um, at Jóannes Patursson hevði fingið nakað lyfti um ríkistilskot. Í øðrum lagi er tað áhugavert, at løgmláráðharrin, ið fekk nevnda fyrispurning frá Løgtinginum um Tilboðið, dagfestur 20. mai 1906, sum hann las fyri allari stjórnini 31. mai 1906,¹⁶⁶ í svarinum til Løgtingið frá 1. juni 1906 ikki avsannar móguleikan fyri ríkistilskotinum, men heldur tykist hann leggja upp til, at „*I disse Henseender forventer Ministeriet nærmere Forslag fra Lagtinget*“.¹⁶⁷

Hendan tøg stjórnarinnar viðvíkjandi móguleikanum fyri einum árligum ríkistilskoti gerst serliga áhugavert, tá hugt verður eftir fyrispurningi Løgtingsins til løgmláráðharran, sum er nógv minni viðgjørður í føroyskari søgu enn svarskrivið frá løgmláráðharranum, tí har verður hvørki spurt ella nevnt nakað um móguleikan fyri einum árligum ríkistilskoti til Løgtingið. Hetta varð enntá viðurkent av tilboðsmótstøðumonnunum í Løgtinginum, sum í meirilutaálitinum

1. september 1906 skrivaðu: „*I Begyndelsen af denne Henvendelse* (t.e. í brævinum frá Lögtinginum til lögmláráðharran 20. maí 1906) *omtales den af Hr. Patursson i Tinget indbragte Meddelelse fra Regeringen, men Meddelelsens Indhold gengives ikke fuldstændigt, idet det i Lagtingets Henvendelse **alene hedder**, „at denne (o: Regeringen) er sindet at virke hen til, at der overlades Lagtinget Raadighed over de direkte og indirekte Skatter paa Færøerne, imod at Tinget selv afholder Udgifterne ved de færøske Telefon-, Vej- og Havneanlæg“*, medens den af Hr. Patursson indbragte Meddelelse, som foran oplyst, **endvidere** omtaler, dels, at Regeringen, hvis Færingerne ønske det, er villig til at forhandle om, at ogsaa andre lokale Anliggender, som nu helt eller delvis er Statsanliggender, overføres til at blive færøske Sager, dels at Regeringen vil stille sig imødekommende, om Lagtinget til Bestridelse af sine forøgede Udgifter skulde mene det paakrævet at søge om et bestemt aarligt Statstilskud“.¹⁶⁸ Sæð í mun til fyrispurning Lögtingsins kann skrivið frá lögmláráðnum sigast at vera positívt mótvægis útgávuni av Tilboðnum hjá Jóannesi Patursson, tí tað fer eins og skrivið hjá Jóannesi Patursson longur enn tað, sum Løgtingið spyr um, tá ið tað harumframt nevnið „*andre Amtskommunale Formaal*“;¹⁶⁹ men tað er einki lögíð í, at ríkistilskotið ikki verður nevnt í svarskrivinum, tá Løgtingið hvørki spyr ella nevnið nakað um tað.

Tað er tí ikki heilt rætt, tá Dimmalætting sigursæl 13. juni 1906 skrivaði, at: „*Hr. Patursson har enda selv dødsdømt sin egen Politik, idet han i sit Blad skriver: „... viser det sig da, hvad det selvfølgelig vil gøre, at vi ikke kan bringe de tilstrækkelige Indtægter tilveje selv, saa er det, at Statskassen maa Skaffe Resten. Og det vil Regeringen gaa ind paa (!)“* Men Regeringen siger nu det modsatte. I maa klare jer selv, ifald I endelig vil have Forandring“.¹⁷⁰ Hóast Jóannes Patursson skuldi havt fingið eitt óformligt lyfti frá stjórnarlimum um, at tað veruliga var móguleiki fyri, at tær komandi samráðingarnar fóru at koma til tað úrslit, at Løgtingið fekk eitt fast árligt ríkistilskot, so eru tað framvegis góðar grundir til, at hetta ikki er nevnt í svarinum frá donsku stjórnini til Løgtingið, sum lögmláráðharrin hevði skrivað undir. Tað tykist í øllum førum greitt, at tøgnin hjá stjórnini um ríkistilskotið ikki er eitt beinleiðis prógv fyri, at Jóannes Patursson ikki hevði fingið nakra ábending um tað – serliga tá hugsað verður um, at Løgtingið ikki spurdi stjórnina um ríkistilskotið. Í hesum høpi avsannar tøgn stjórnarinnar ikki móguleikan fyri einum árligum ríkistilskoti, sum Dimmalætting vildi vera við, men danska tøgnin váttað sjálvandi heldur ikki, at Jóannes Patursson hevði fingið nakað lyfti um ríkistilskotið. Sæð í mun til fyrispurningin hjá Løgtinginum sigur tøgnin hjá donsku stjórnini um ríkistilskotið í sjálvum sær hvørki eitt ella annað. Tað er áhugavert, at meðan svarskrivið frá Lögmláráðnum til Løgtingið frá 1. juni 1906 hevur verið bæði ofta og gjølla viðgjørt í fóroyskari søgugransking, har tað tó einans hevur verið sett upp ímóti brævinum hjá Jóannesi Patursson til Løgtingið frá 12. maí 1906, sum nevnið móguleikan fyri einum ríkistilskoti, so hevur tað lögíð nokk ongantið verið samanborið við fyrispurningin frá Løgtinginum, sum kann geva eina aðra mynd av tøgn stjórnarinnar viðvíkjandi tí árliga ríkistilskotinum.¹⁷¹ Hetta verður ikki minni áhugavert av, at svarskrivið frá Alberti hevur verið høvudsgrundgevingin ímóti uppáhaldi Jóannesar Patursson um, at móguleiki var fyri einum føstum árligum ríkistilskoti – tað vísir tað seg nú bara ikki at vera.

Tað er eisini áhugavert, at tá ið bæði Svend Høgsbro og J. C. Christensen á Fólkatíngi í 1909 tykjast avsanna, at Jóannes Patursson hevði fingið nakað lyfti um eitt fast árligt ríkistilskot, so gera teir tað óbeinleiðis (t.e. teir nevna bara einki um nakað ríkistilskot) og einans við støði í teimum almennu skjølunum, sum ikki nevna ríkistilskotið. Um so er, at Jóannes Patursson hevði fingið Tilboðið munnliga, sum alt tykist benda á, so er tað ikki so lægið, at tað ikki er nevnt nakrastaðni í teimum almennu skjølunum, tá ið tað einasta almenna skjalið, sum veruliga lýsir Tilboðið, er vorðið til sum eitt svar uppá ein fyrispurning frá Løgtinginum til Løgmálaráðið, har ríkistilskotið ikki varð nevnt.

Tað er tí ikki heilt óhugsandi, at orsøkin til, at Svend Høgsbro og J. C. Christensen ikki fyrihalda seg til ríkistilskotið ikki er, at teir ikki vilja kennast við tað, men bert, at tað ikki er nevnt í nøkrum av teimum almennu skjølunum, sum teir hava havt um Tilboðið á sínum ráðharrastovum. Og tann ráðharrin frá 1906, sum Jóannes Patursson mest sannlíkt kundi havt hugsast at hava tosað við um hendan spurningin, Vilhelm Lassen figgjarmálaráðharrin, var deyður í 1908. Í hesum sambandi er tað áhugavert, at í 1917, tá ið tað sokallaða Adressumálið tók seg upp, er tað heilt týðiligt, at ráðharrarnir einans fyrihalda seg til tey almennu skjøluni í málinum, hóast tað í hesum málinum eru beinleiðis skjalprógvyfyri, at óformligt samskipti hevði verið millum danskar ráðharrar og føroyskar sjálvstýrismenn, sum gevur eina nakað fjølbroyttari og øðrvísi mynd av gongdini í málinum.¹⁷² Í sambandi við Tilboðið hava vit prógv fyri, at óformligt samskipti hevur verið millum Jóannes Patursson og m.a. Vilhelm Lassen, men vit hava ongar frágreiðingar frá samrøðum teirra millum. Tað er v.ø.o. neyðugt at vera varin við at koma til avgjörðar niðurstøður við støði í heimildum, sum bara upplýsa nakað um formligt samskipti. Tað er møguligt og kanska eisini sannlíkt, at svarið frá løgmálaráðharranum skal skiljast soleiðis, at innihaldið í tí – og bara tað – var Tilboð stjórnarinnar til Løgtingið, sum Svend Høgsbro vildi vera við í 1909, tá ið hann eftir umbøn gav Oliver Effersøe eina politiska grundgevingfyri, at Tilboðið ikki hevði verið gott fyri Føroyar, men tað kann óivað eisini lesast sum eitt formligt svar uppá ein ítøkiligan spurning frá Løgtinginum, sum ikki fevndi um ríkistilskotið. Tað tykist í øllum førum greitt, at bara tað at sipa til svarið frá løgmálaráðharranum til Løgtingið, dagfest 1. juni 1906, sum ikki nevnr nakað um eitt fast árligt ríkistilskot, er ikki nóg mikið til at skjalprógva, at Jóannes Patursson yvirhøvur onga ábending hevði fingið um møguleikan fyri nøkrum árligum ríkistilskoti. Tað tykist ikki vera samanhangur millum svarið frá løgmálaráðnum og upphald Jóannesar Patursson um ríkistilskot.

Hesin vantandi samanhangurin millum ríkistilskotið og svar løgmálaráðharrans er helst ein grund til, at tilboðsmenninir í minnilutatilmælinum 1. september 1906 ikki tykjast hava slept vónini um eitt árligt ríkistilskot, men tvørturímóti í samband við møgulig yvirtikin føroysk málsøki beinleiðis siga, at „*ligesom i saa Tilfælde Spørgsmaalet om et fast aarligt Statstilskud kunde blive bragt paa bane*“.¹⁷³

Hinvegin er tað heilt greitt, at løgmálaráðharrin, sum tók orðið á røðarapalli Fólkatingsins 23. mars 1906, tá ið Jóannes Patursson fyri aðru ferð beinleiðis spurdi um hesi viðurskipti av Fólkatingsins røðarapalli, ongantið gav nakað

alment lyfti ella yvirhøvur nevndi nakað um ríkistilskot ella lóggávuvald til Løgtingið ella segði nakað um, hvat hann skilti við orðunum „*at skaffe Færøerne en større Selvstændighed i deres lokale Forhold*“. Løgmálaráðharrin tykist kortini ikki beinleiðis hava víst móguleikanum fyri einum árligum donskum ríkistilskoti frá sær, tá hann í innganginum til somu røðu um fyrsipurningin hjá Jóannesi Patursson segði, at hann skuldi „*uden dog i Enkeltheder at gaa ind paa de interessante Udtalelser, der fremkom fra det ærede Medlem, der nu satte sig, sige ...*“.¹⁷⁴ Her er tó einki lyfti um eitt árligt ríkistilskot, móguleikin verður móguliga hildin at vera áhugaverdur, men helst var tað heldur ikki uppgávan hjá løgmálaráðharranum at svara figgjarligum fyrispurningum.

Tann avgerandi grundgevingin ímóti, at Jóannes Patursson hevði fingið eitt bindandi lyfti frá „*det samlede Ministerium*“ um eitt fast árligt ríkistilskot til Løgtingið tykist tó – umframt tær fyrr nevndu – vera hendan: tá Løgtingið í fyrispurninginum til Løgmálaráðið einans lýsir Tilboðið hjá Jóannesi Patursson sum „*en Meddelelse fra Regeringen om, at denne er sindet at virke hen til, at der overlades Lagtinget Raadighed over de direkte og indirekte Skatter paa Færøerne, imod at Tinget selv afholder Udgifterne ved de færøske Telefon-, Vej- og Havneanlæg*“,¹⁷⁵ meðan einki verður nevnt um lóggávuvald til Løgtingið í føroyskum viðurskiftum ella eitt fast árligt ríkistilskot, so merkir tað helst, at soleiðis hevur Jóannes Patursson ynskt, at Løgtingið skuldi lýsa Tilboðið frá „*det samlede Ministerium*“ mótvegis Løgmálaráðum og donsku stjórnini. Tað er í hesum høpi eisini áhugavert, at tað, sum Løgtingið upplýsti fyri Løgmálaráðnum um Tilboðið, samsvaraði væl við tað, sum Vilhelm Lassen legði fyri stjórnina 6. mars 1906, t.e. „*et Spørgsmaal om Skatter og Afgifter paa Færøerne, navnlig saaledes, at der lagdes flere Skatter paa Øerne til Brug for Amtskommunen*“,¹⁷⁶ tá Jóannes Patursson segði seg hava fingið Tilboðið frá „*det samlede Ministerium*“. Tað kann illa tulkast øðrvísi enn, at Jóannes Patursson ikki beinleiðis hevði fingið nakað annað lyfti frá „*det samlede Ministerium*“ enn tað, sum Løgtingið spurdi um og Løgmálaráðið váttaði í svarinum til Løgtingið 1. juni 1906, men Jóannes Patursson kundi sjálvandi ikki leggja sín tekst til Løgtingið til rættis við støði í nøkrum øðrum enn síni egnari tulkning av tí munnliga Tilboðnum – ein tulkning, sum kanska eisini bygd á hansara egnu meting av poltisku støðuni yvirhøvur. Hann hevði ikki fingið nakað lyfti um lóggávuvald til Løgtingið í sermálum, og hann hevði ikki fingið nakað lyfti um eitt fast árligt ríkistilskot frá „*det samlede Ministerium*“, men móguliga hevði hann gjøgnum óformligar samrøður við ríkisdagsmenn og ráðharrar fingið fatan av, at tað ikki var óhugsandi. Tað ber valla til at skilja hetta nógv øðrvísi.

Í hesum sambandi er tó neyðugt at leggja afturat, at Jóannes Patursson heldur ikki í brævinum til Løgtingið, dagfest 12. mai 1906, helt uppá, at hann hevði fingið nakað tilíkt lyfti – hann skrivaði bert, at stjórnin fór at viðgera eina tilíka umsókn frá Løgtinginum við vælvild, um Løgtingið helt seg hava fyri neyðini at fáa eitt ríkistilskot til rakstur av øktum uppgávum orsakað av Tilboðnum. Tað árliga ríkistilskotið var ikki ein partur av sjálvum Tilboðnum, sum Jóannes Patursson hevði fingið heimild frá stjórnini at leggja fyri Løgtingið, men tað kundi móguliga gerast ein fylgja av tí.

Hetta er eisini tann myndin av ríkistilskotinum, sum sæst av tí, sum Jóannes Patursson segði í Fólkinginum. Tað er avgerandi, at Jóannes Patursson ikki tykist hava biðið stjórnina um eitt fast árligt ríkistilskot, sum skuldi vera ein partur av sjálvum Tilboðnum. Nógv bendir á, at Jóannes Patursson ikki hevði hugsað ríkistilskotið sum ein samanrunnan part av Tilboðnum, men bert sum eina hjálp til raksturin í byrjanini. Hetta sæst kanska týðiligast av røðu hansara í ríkisdegnum 23. mars 1923, har hann í framhaldinum av umrøðuni av Tilboðnum heitti á stjórnina og Ríkisdagin um harumframt at „*stille(r) et bestemt Tilskud til Lagtingets Raadighed i et bestemt Antal Aar ... og saa maatte man sige til Færingerne: Klar jer nu selv*“.¹⁷⁷ Hóast Jóannes Patursson ikki fekk nakað svar uppá hendan spurningin, so tykist tað vera týðiligt av sjálvum spurninginum, at hann yvirhøvdur ikki hevði hugsað sær ríkistilskotið sum ein samansjóðaðan part av Tilboðnum, men bert sum eina hjálp til Løgtingið í nøkur ár, soleiðis at tað kundi fáa betri stundir til at fáa egna figging til vega. Hendan meira periferu støðan hjá ríkistilskotinum til sjálvt Tilboðið – t.e. skattanýskipanina – kann t.d. greiða frá varnu orðingunum um ríkistilskotið í brævinum hjá Jóannesi Patursson til Løgtingið.

Jóannes Patursson, sum m.a. av røðarapallinum í Fólkinginum 13. mars 1906 í samsvari við ráðharraprotokollina hevði sagt, at rættast hevði verið, „*at man overlod til Lagtinget at benytte de Skatter, det kan faa inddrevne paa Færoerne direkte og indirekte, og saa for Resten tilbød et passende Tilskud henedefra til Lagtinget at administrere*“,¹⁷⁸ t.e. at Tilboðið í høvuðsheitum var eitt „*Skattespørgsmaal*“, hevur helst, áðrenn hann 12. mai 1906 legði tað fyri Løgtingið, av politiskum-taktiskum grundum sett brævið so positivt sum møguligt saman – eisini við støði í tilíkum, sum hann hevði fingið fatan av í samrøðum við danskar ráðharrar og ríkisdagsmenn, men tað tykist vera týðiligt, at ríkistilskotið heldur ikki í skrivinum til Løgtingið varð hugsað sum ein samansjóðaður partur av *sjálvum* Tilboðnum. Brøv hansara til Løgtingið tykist ongastaðni vera beinleiðis í stríð við brævið frá P. A. Alberti til Løgtingið ella við tað, sum J. C. Christensen í 1906 skrivaði í gerðabókina frá donskum ráðharrafundum. Tað er fyrr víst á, at 22. apríl 1906 lýsti Jóannes Patursson í røðu í Havn Tilboðið frá stjórnini sum eitt „*finansielt Selvstyre*“,¹⁷⁹ og 5. mai 1906 segði hann í røðu í Havn, at Tilboðið „*blev forhandlet i et Ministerraad, og det vedtoges, at vi skulde faa et Tilbud om at have baade de direkte og de indirekte Skatter*“.¹⁸⁰ Frá „*et Ministerraad*“, t.e. „*det samlede Ministerium*“ hevði Jóannes Patursson bert fingið lyfti um eina nýskipan av skattaviðurskiftum í Føroyum. Innihaldið í hesum seinnu úttalilsunum hjá Jóannesi Patursson samsvarar við tað, sum er fest á blað í donskum stjórnarheimildum, t.d. í ráðharraprotokollini, um Tilboðið; tað sama er galdandi fyri brævið, sum Jóannes Patursson legði fyri tingið at viðgerða 12. mai 1906, men tann diskursurin, sum Tilboðið í politiskum-strategiskum høpi gjørdist partur av í Føroyum, skapti eina viðgongda tuling av Tilboðnum, har bæði lóggávuvald og ríkistilskot, sum Jóannes Patursson mótvegis Løgtinginum ikki hevði veitt nakra trygd fyri, vórðu sett upp ímóti Tilboði stjórnarinnar. Tað var tað, sum lögtingsmeirilutin gjørdi í álitinum frá 1. september 1906, tá ið Tilboðið frá donsku stjórnini, soleiðis sum Jóannes Patursson hevði lagt tað fram, varð samanborðið við íslensku

skipanina frá 1871, har Altingið hevði fult fíggjarligt og lögfrøðiligt sjálvstýri. Sjálvandi gjørdist niðurstøðan hjá løgtingsmeirilutanum tá, at „*Imidlertid indeholder Justitsministeriets Meddelelse i Skrivelsen af 1ste juni D. A. Intet Tilbud om et saadant Selvstyre*“.¹⁸¹ Tá báðir tekstirnir – tilboðini – verða samanbornir og greinaðir er torført at sígja hesa niðurstøðu. Tað var í høvuðsheitinum samband-sjálvstýri/loysing diskursurin, sum Tilboðið gjørdist partur av í føroyskum politikki, ikki bert framseting Jóannesar Patursson av Tilboði stjórnarinnar í Føroyum, ið broytti og radikaliseraði innihaldið í Tilboðnum.

Tað var ikki so løgið, at eitt tilboð um størri amtskommunalt fíggjarligt sjálvvæði, sum Jóannes Patursson hevði fingið munnliga frá stjórnini umvegis fleiri ráðharrar – m.a. Høgstrup, Lassen, Berg og Alberti – í Føroyum kundi gerast partur av einum heilt øðrum sjálvstýrispolitiskum diskursi, sum radikaliseraði innihaldið. Hvørki Jóannes Patursson ella Løgtingið høvdu nakað formligt skjal, sum kundi havt avmarkað móguleikarnar fyri tulkningum, at halda seg til. Tí kom tað – fyri at seta týðningspólarnar upp ímóti hvørjum øðrum – í høvuðsheitinum at vera tann spýrandi sjálvstýrispolitiski diskursurin í Føroyum, sum endurtulkaði týðningin av einum tilboði frá dansku stjórnini um eina nýskipan av skattaviðurskiftunum í Føroyum soleiðis, at hetta Tilboðið í Føroyum kom at taka seg út sum eitt fullkomið politiskt sjálvstýri. Meðan Tilboðið í Danmark varð tulkað við støði í einum amtskommunalum diskursi, sum snýði seg um skattir, so varð Tilboðið í Føroyum tulkað við støði í einum politiskum diskursi, sum snúði seg um sjálvstýri.

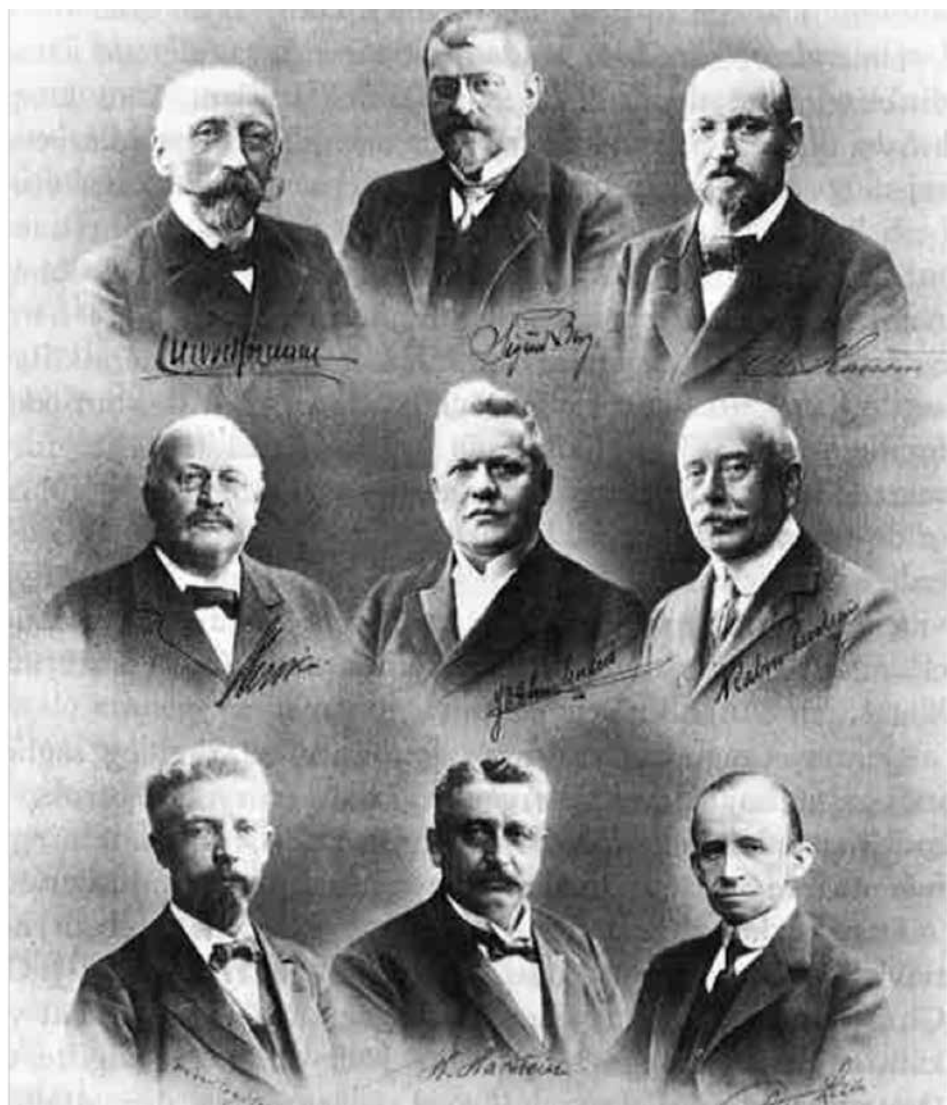
Heldur ikki danska stjórnin hevði fyri 31. mai 1906, tá hon viðgjørði fyrispurning Løgtingsins um Tilboðið, framleitt nakað innanhýsis skjal, har innihaldið í Tilboðnum var neyvt lýst – talan var um eitt óformligt og munnligt tilboð frá stjórnini til Jóannes Patursson, sum Løgtingið skuldi viðgera.

Sambandið millum dansku stjórnina og tilboðið hjá Jóannesi Patursson

Tað er langt frá vist, at løgmláráðharrin, um hann, eins og Hans Jacob Debes heldur uppá, hevði sæð skrivið hjá Jóannesi Patursson við Tilboðnum, áðrenn tað 12. mai 1906 varð lagt fyri tingið,¹⁸² hevði havt stórvegis viðmerkingar til innihaldið í tí. Har eru orðingar, sum ikki samsvara rættiliga við tær, sum finnast í teimum avgerandi dansku heimildunum, men einki grundleggjandi mótstrið tykist vera millum tilboð Jóannesar Patursson og tilboð stjórnarinnar. Har eru eingir munir, sum ikki lætt kunnu tulkast burtur. Enntá sjálvur Oliver Effersøe, sum var høvuðsmaðurin handan álit løgtingsmeirilutans frá 1. september 1906, sum staðfesti, at „*Imidlertid indeholder Justitsministeriets Meddelelse i Skrivelsen af 1ste juni D. A. Intet Tilbud om et saadant Selvstyre*“,¹⁸³ og í Fólkinginum 6. mars 1909 hevði hildið uppá, at brævið frá løgmláráðharranum til Løgtingið frá 1. juni 1906 „*underkendte ganske Folketingsmandens Fremstilling*“,¹⁸⁴ og síðan eisini í Dimmalætting 25. mars 1909 skrivaði, at „*Regeringens Tilbud var langt mindre omfattende, ja grundforskelligt fra det Tilbud, som J. Patursson havde fortalt*

Folk, at han var bleven bemyndiget til at frembære“,¹⁸⁵ viðgekk nøkur ár seinni, í 1919, at í „... *den Fremstilling, som Regeringen giver af den samme Sag* (t.e. av Tilboðinum til føroyingar í svarskrivinum til Løgtingið, dagfest 1. juni 1906, sum løgmálaráðharrin hevði undirskrivað) ... *fremstilles den nogenlunde som i Skrivelse fra Hr. Patursson til Lagtinget, men dog med den Forskel, at det faste aarlige Statstilskud ikke er omtalt*“. ¹⁸⁶ Sum nevnt kunnu góðar grundir vera til, at ríkistilskotið ikki er nevnt í brævinum frá Løgmálaráðnum til Løgtingið – Løgtingið spurdi ikki um tað; Jóannes Patursson hevði ikki hugsað ríkistilskotið sum part av sjálvum Tilboðnum; og tað varð heldur ikki í brævinum frá Jóannesi Patursson til Løgtingið veitt trygd fyri einum føstum árligum ríkistilskoti.

Tað hevði kortini verið meira upplagt av Jóannesi Patursson at lagt brævið við Tilboðnum fyri figgjarmálaráðharran, sum hann hevði havt drúgvur samráðingar við, og sum hevði lagt uppskot hansara fyri ríkisstjórnina, áðrenn hann legði tað fyri Løgtingið. Tað er bara einki, sum bendir á, at nakar ráðharri í donsku stjórnini hevði sæð brævið frá Jóannesi Patursson til Løgtingið, áðrenn hann legði tað fyri tingið 12. mai 1906. Tað er heilt týðiligt, at hvørki Svend Høgsbro ella J. C. Christensen, uttan mun til innihaldið í tí, vildu kennast við brævið hjá Jóannes Patursson, tá ið teir í Fólkatínginum 6. mars 1909 svaraðu áðurnevnda spurningi um Tilboðið frá Oliver Effersøe. Teir fyrihalda seg báðir einans til tey formligu viðurskiftini í málinum, t.e. til almenna svarskrivnið, sum løgmálaráðharrin sendi til Løgtingið 1. juni 1906, og vilja ikki viðurkenna, at Tilboðið var nakað annað enn tað, sum stóð í hesum formliga svarskrivinum. Hvørgin av teimum tykjast heldur kennast við tað, sum Jóannes Patursson sambært Oliver Effersøe skuldi havt borið fram í Føroyum um Tilboðið. Hesir báðir ráðharrarnir kunnu sum fyrr nevnt undir trýsti frá Oliver Effersøe hava havt sínar politisku grundir til at halda seg til tey reint formligu viðurskiftini í málinum, men tað avgerandi er, at hóast stórt rok stóðst av tilboðnum hjá Jóannesi Patursson í Føroyum í apríl-mai 1906, – t.d. skrivaði Dimmalætting av órøttum, at Jóannes Patursson var upphavsmaðurin til Tilboðið,¹⁸⁷ og at innihaldið í Tilboðnum tí ikki kundi samsvara við tað Tilboð, ið hann hevði fingið frá løgmálaráðharranum¹⁸⁸ – so var tað eingin ‘tilboðsmaður’, heldur ikki Jóannes Patursson, sum helt uppá, at danskir stjórnarlimir høvdu sæð brævið, áðrenn tað varð lagt fyri Løgtingið 12. mai 1906.¹⁸⁹ Lesur man greinarnar og blaðkjakið um Tilboðið í Dimmalætting og Tingakrossi í mars-mai 1906, so sær tað ikki út til, at hesin spurningurin nakrantíð tók seg upp í kjakinum. Heldur ikki undir viðgerðini í Løgtinginum tykist hesin spurningurin nakrantíð hava tikið seg upp. Eingin tykist nakrantíð hava hildið, heldur ikki ‘sjálvstýrismenninir’, at nakar í stjórnini hevði sæð brævið, hóast ‘sjálvstýrismenn’ flestir sjálvandi vildu vera við, at danska stjórnin kendi innihaldið í brævinum. Orsøkin tykist vera heilt einföld: Í 1906 vistu øll politiskt áhugaði í Føroyum, at Jóannes Patursson seint í apríl 1906 kom úr Danmark til Føroya við einum munnligum tilboði frá donsku stjórnini til føroyingar, sum hann sjálvur á ymiskan hátt setti orð á seinni, t.e. tá hann var komin heim til Føroyar – í greinum í Tingakrossi, í almennum fyrilestrum, á politiskum fundum og í brævinum til Løgtingið. Hetta sæst kanska best av, at Tilboðið hjá Jóannesi

Tann fyrsta stjórnin hjá J. C. Christensen, sum fór til verka 14. januar 1905 og sat til 12. oktober 1908, hevði góð viðurskipti við Jóannes Patursson. Rundan um J. C. Christensen í miðjuni síggjast frá ovast í vinstra horni móti høgru og runt um stjórnarleiðaran: Enevold Sørensen, Sigurd Berg, Ole Hansen, Raben-Levetzau, Vilhelm Lassen, Hannes Hafstein, Svend Høgsbro og P. A. Alberti.

Patursson, sum tað er heilt greitt, at hann sjálvur seinni hevði orðað við støði í munnligum samrøðum, og síðan sendi Løgtinginum tað til viðgerðar, er dagfest 12. mai 1906 (eisini í Tingakrossi, har tað er prentað 16. mai 1906), t.e. langt eftir, at Jóannes Patursson var komin heim aftur til Føroya. Uppáhaldið um, at danskir stjórnarlimir skuldu havt sæð brævið hjá Jóannesi Patursson, áðrenn

hann legði tað fyri Løgtingið, stavar frá eini nógv seinni tíð. Tað hevur einki grundarlag í søguligum keldum og fellir til jarðar, tá tað verður mettt í mun til tað søguliga sannlíka. Tað er seinni skapt myta um Tilboðið.

Hetta er kortini ikki serliga avgerandi í mun til innihaldið í Tilboðnum, tá ið havt verður í huga, at einki grundleggjandi ósamsvar er millum brævið hjá Jóannesi Patursson til Løgtingið, dagfest 12. mai 1906, og Tilboðið frá stjórnini, váttað í almennum brævi frá 1. juni 1906, men hesi viðurskifti kunnu vera við til at greiða frá, at orðingarnar hjá Jóannesi Patursson eru ymiskar, alt eftir í hvørjum høpi hann setur Tilboðið fram, og eisini øðrvísi enn tær, ið finnast í donskum heimildum. Eingin – heldur ikki Jóannes Patursson, tá ið hann orðaði skrivið til Løgtingið – hevði fyri 1. juni 1906 nakað skrivligt tilfar frá donsku stjórnini at halda seg til. Tilboð Jóannesar Patursson var ikki í stríð við tað, sum hann hevði fingið heimild til at leggja fyri Løgtingið, men tað var sjálvandi hansara egna tulking av einum munnligum Tilboði frá stjórnini, sum hann legði fyri Løgtingið. Hinvegin vísir hetta, at tann radikaliseraði politiski diskursurin í Føroyum hevði við sær, at tað var ein 'viðgongd' sjálvstýrispolitisk tulking av Tilboði Jóannesar Patursson, sum grundleggjandi var í stríð við eitt meira 'hóvligt' tilboð frá donsku stjórnini, sum vann hevd í Føroyum – ikki bara millum sambandsmenn, sum høvdu áhuga í at leggja Jóannes Patursson undir at vera lygnara, men eisini millum sjálvstýrisfólk, ið ynsktu at verja Jóannes Patursson móti hesum skuldsetingum.

Í innihaldi tykist lítil munur vera millum tilboð stjórnarinnar og framseting Jóannesar Patursson, men munnligu eyðkennini og vantandi heimildir hjá teimum politisku aktørunum í Føroyum at halda seg til, skaptu stórt tulingarrúm innan tann føroyska samband-sjálvstýri/loysing diskursin.

Tilboðið í breiðari politiskum og søguligum diskursi

Tað avgerandi søguliga skjalið, tá ið tað snýr seg um at avdúka møgulig ósamsvar millum tilboðið hjá Jóanesi Patursson og tað tilboð, sum hann hevði fingið heimild frá stjórnini til at leggja fyri Løgtingið, er skriv hansara til Løgtingið, dagfest 12. mai 1906, meðan aðrar keldur, t.d. blaðgreinar, kunnu siga okkum meira um tann politiska diskursin, sum Tilboðið gjørdist partur av í Føroyum.

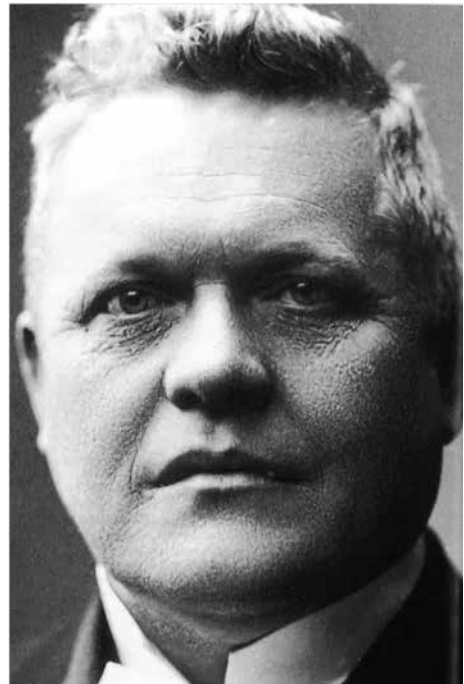
Í Tilboðnum, sum Jóannes Patursson legði fyri Løgtingið 12. mai 1906, er einki lyfti frá stjórnini um lóggávuvald til Løgtingið í serligum føroyskum viðurskiftum, men sambært álit meirilutans (t.e. 'Sambandsflokksins') frá 1906 skal Jóannes Patursson í áðurnevndu røðu í Havn 22. apríl 1906 hava sagt, at Løgtinginum stóð í boði at fáa „*udvidet Lovgivningsmyndighed*“.¹⁹⁰ Upplýsingin stavar frá referati av røðuni í Tingakrossi frá 2. mai 1906, men álit meirilutans endurgevur ikki samanhangin, sum sjónarmið Jóannesar Patursson verða umrødd innanfyri. Tingakrossur tekur soleiðis til: „*Hvad den udvidede Lovgivningsmyndighed angaar, saa har dette Spørgsmaal ikke været Genstand for videre Drøftelse nede og vil vel heller ikke her fremkalde nævneværdige Brydninger. De fleste færinger har forhaabentlig længst indset det rimelige og retfærdige i, at Lagtinget faar større*

*Indflydelse paa vor Lovgivning, saaledes at **Lovforslag** herfra ikke fremtidig kan blive forandrede nede og vedtagne der i en helt anden Skikkelse*“.¹⁹¹ Tað er v.ø.o. ikki endiliga lóggávuvald, men møguliga bara eina viðkan av ummælis- og initiativrætti Løgtingsins, sum Jóannes Patursson tykist hugsa um við orðingini „*udvidet Lovgivningsmyndighed*“. Orðingin bendir á, at talan var um eina viðkan av nøkrum, sum Løgtingið frammanundan hevði. Tað avgerandi er tó, at málið um „*udvidet Lovgivningsmyndighed*“ hevði sambært Jóannesi Patursson sjálvum ikki verið viðgjørt á ráðharrafundinum, haðani hann sambært sama referati einans hevði fingið lyfti um eitt „*finansielt Selvstyre*“. Tað tykist Jóannes Patursson heldur ikki roynt at fjala, sum tað m.a. eisini sæst av røðuni, hann helt í Havn 5. mai 1906, har Tilboðið eisini varð lýst sum figgjarligt sjálvstýri. Tá Tingakrossur 11. apríl 1906, t.e. áðrenn Jóannes Patursson kom til Føroya, í eini forsiðugrein, uttan avsendara, sum tí illa kann takast í heilt so stórum álvara, m.a. upplýsti, at tað „*stilles ... til vor Afgørelse ... **hvor stor lovgivende Myndighed, Tinget skal have***“,¹⁹² so kann hetta óivað skiljast í sama høpi – ella kanska hefur Tingakrossur í tíðarbilinum millum fyrru greinina og sjálvt Tilboðið, orsakað av viðmerkingum og atfinningum, verið noyddur til at orða seg neyvari og minni víðgongt um Tilboðið,¹⁹³ sum Oliver Effersøe tykist vilja vera við.¹⁹⁴ Sambært Hans Jacob Debes hevði Dimmalætting 16. mai 1906 heft seg „*við – og tað ikki uttan grund – at eftir tí, sum Alberti, løgmláráðharri, hevði svarað Jóannes Paturssyni aftur í fólkatinginum, lá einki lyfti um ríkistilskot í tilboðnum, og heldur ikki hevði eitt orð verið nevnt um lóggávuvald í sermálum*“.¹⁹⁵ Tað sær bara ikki út til, at nøkur grein í Dimmalætting vísur til Tilboðið á henda hátt. Tað eru nógvar greinar í Dimmalætting, sum gera Tilboðið til einkis, men eingin tykist sipa til tað, sum lögmláráðharrin segði á Fólkatingi.¹⁹⁶ Í veruleikanum viðurkennir Dimmalætting 16. juni 1906, t.e. ein mánað seinni, at blaðið ikki hevði hildið ríkisdagstiðindi, og at tað hevði verið ein feilur, tí tað hevði havt við sær, at blaðið ikki hevði havt møguleika fyri at eftirkanna útsagnirnar hjá Jóannesi Patursson.¹⁹⁷ Yvirhøvur er tað heldur ikki spurningurin um lóggávuvald til Løgtingið í føroyskum sermálum, sum tykist upptaka Dimmalætting mest í apríl-mai 1906, men meira spurningurin um at leggja størri skatt á føroyingar, og tað árliga ríkistilskotið.

Tann 28. apríl 1906 skrivaði Dimmalætting í drúgvri grein um De paturssonske Luftkasteller, sum mest snúði seg um skattir og ríkistilskotið, at „*Hr. P. har ladet nogle Ord falde om, at vi ogsaa uden videre skal kunne indstille Love til Regeringens Sanktion, uden at disse forhandles i Rigsdagen*“.¹⁹⁸ Dimmalætting gjørdi ikki meira við hetta uppáhaldið, sum viðvíkjandi skattinum tykist samsvara við skriv lögmláráðharrans til Løgtingið frá 1. juni 1906, har sagt verður, at „*det overlades Lagtinget under Justitsministeriets Sanktion at fastsætte saadanne andre Skatter og Afgifter, som maatte findes fornødne til Gennemførelse af nævnte og andre Amtskommunale Formaal*“.¹⁹⁹ Tað var kanska heldur ikki so løgið, at Dimmalætting ikki gjørdi meira við hendan spurningin, tí Jóannes Patursson hevði 22. apríl 1906 í nevndu røðu í Teatersalen, sum snúði seg um ríkisdagsarbeiðið, beinleiðis upplýst, at spurningurin um „*udvidet Lovgivningsmyndighed ... har ... ikke været Genstand for videre Drøftelse nede*“. Í røðuni legði hann afturat: „*dog burde det være saaledes, at intet Forslag herfra blev*

J. C. Christensen stóð á odda fyri donsku stjórnini í 1906, tá ið Tilboðið varð sett fram. Tá Sambandsflokkurin í 1906 fekk báðar føroysku ríkisdagsmenninar, tók hann stuðulin til Tilboðið aftur, tí meirilutin av føroyingum ikki vildu hava tað. Jóannes Patursson hevði eftir at stjórnin hjá J. C. Christensen fall í 1908 bert góðorð at bera J. C. Christensen, sum hevði verið Føroyum góður.

*til Lov uden Lagtingets Samtykke, lige saa lidt som at nogen dansk Lov gjordes gældende for Færøerne, uden at det var sket“.*²⁰⁰ Tað var sjálvsagt óneyðugt hjá Dimmalætting at gera nógv burturúr, at tað er avgerandi munur millum tað, sum Jóannes Patursson helt átti at verið galdandi fyri Løgtingið, og tað, sum hann hevði fingið heimild frá „*det samlede Ministerium*“ at leggja fyri

Løgtingið at taka stöðu til. Jóannes Patursson hevði ikki sagt nakað um, at hann hevði fingið eitt lyfti um lóggávuvald til Løgtingið frá „*det samlede Ministerium*“, og mótstøðumenn hansara í Føroyum tykjast tí heldur ikki hava lagt hann undir at hava sagt nakað líknandi – fyrr enn nakað seinni. Einki tykist v.ø.o. benda á, at ríkismyndugleikarnir við Tilboðnum høvdu ætlað at givið Løgtinginum lóggávuvald í føroyskum viðurskiftum; tað visti Jóannes Patursson eftir øllum at døma eisini, men tað kann ikki útihýsast, at Jóannes Patursson onkursvegna hevði fingið ta fatan, at politiskt sæð vóru góðir móguleikar fyri bæði lóggávuvaldi til Løgtingið í føroyskum viðurskiftum og ríkistilskoti, um Løgtingið bara samtykti at fara undir veruligar politiskar samráðingar við stjórnina um sjálvstýri.

Hetta tykist kortini ikki kunna grundast á eitt lyfti, sum Jóannes Patursson hevði fingið frá donsku stjórnini; tað tykist hann heldur ikki hava roynt at fjala fyri føroyingum; heldur tykist hetta vera sjálvstøðug politisk tulkning av teimum móguleikum Tilboðið hevði í sær, sum m.a. tekur stöði í teimum sjálvstýrispolitisku sjónarmiðum, Jóannes Patursson í 1903 hevði sett fram í søgu-politiska ritinum Færøsk Politik.²⁰¹ Jóannes Patursson kann eisini í samrøðum við stjórnar- og ríkisdagsfólk hava fingið ta fatan, at tað var móguleiki fyri at fáa meira enn tað, sum danska stjórnin beinleiðis hevði givið lyfti um. Tað er neyðugt at skilja ímillum samráðingaruppskotið, sum danska stjórnin hevði givið Jóannesi Patursson heimild til at leggja fyri Løgtingið, og teir politisku móguleikar, Jóannes Patursson helt seg síggja í Tilboðnum fyri, at samráðingarnevnd Løgtingsins í komandi tingingum við ríkisstjórnina kundi røkka longur enn tað, sum stóð føroyingum

í boði. Í politikki kann einki bara takast fyri áljóðandi, men noyðist eisini at vera sett inn í eitt politiskt-taktiskt høpi.

Tá munurin millum „tey bæði tilboðini“ er so stórir, so tykist orsøkin fyri ein part vera, at Tilboð stjórnarinnar til føroyingar um størri figgarligt og fyrisingarligt sjálvstýri í Føroyum hevur verið tulkað inn í eitt sjálvstýrispolitiskt høpi, sum í nógv størri mun snúði seg um politiskt sjálvræði, meðan tað í Danmark í høvuðsheitum varð tulkað í einum amtskommunalum høpi. Sambandsfólk og sjálvstýrisfólk vóru grundleggjandi ósamd um Tilboðið, men tey vóru kortini samd um eitt: Tilboðið skuldi tulkast saman við sjálvstýrispolitisku sjónarmiðum Jóannesar Patursson í Færøsk Politik; men meðan sambandsfólk mettu sjónarmiðini í Færøsk Politik vera eina ræðumynd at halda seg langt burtur frá, so mettu sjálvstýrismenninir tey somu sjónarmið vera verd at stríðast fyri. Báðir partar – serliga sambandsfólk – mettu Tilboðið vera eitt stórt stig móti hesum málinum. Í Danmark tulkaðu ríkismyndugleikarnir Tilboðið í samanhangi við eina amtskommunala nýskipan av skattaviðurskiftunum í Føroyum, ið varð vorðin neyðug orsakað av m.a. telefonspurninginum.

Hetta mátti fara at ávirka viðurskiftini millum Danmark og Føroyar – serliga tá ið ríkisdagsumboð Sambandsflokksins í Ríkisdegnum mótvegis ríkismyndugleikunum síðan 1906 ótroyttliga fóru at seta bæði Tilboðið, sjálvstýrisfólk og politikk Sjálvstýrisflokksins í samband við m.a. seperatismu. Viðurskiftini millum Føroyar og Danmark tykjast síðan umleið 1900 hava verið skipaði soleiðis, at ætlaðar broytingar í viðurskiftunum millum londini, av sambands- og sjálvstýrispolitiskum áhugamállum í Føroyum, hava verið tulkaðar inn í eitt øðrvísi og víðgongdari sjálvstýrispolitiskt høpi, enn tað amtskommunala høpi, tær hava verið tulkaðar inn í í Danmark. Hetta gjørdist eitt eyðkenni fyri føroyskan politikk uml. 1900 og tykist eisini hava eyðkent føroyskan politikk síðan.

Nøkur ár seinni, tá fjarstøðan í tíð til Tilboðið var vorðin størri og tær politisku kenslurnar veikari, tykist Jóannes Patursson eisini orða seg øðrvísi, neyvri og í fullum samsvari við tað, sum sæst um Tilboðið í týðandi donskum samtíðarheimildum frá 1906, hóast hann tá var undir trýsti frá eini ágangandi kanningarnevnd, sum royndi at leggja hann undir landasvik. Í 1919 segði Jóannes Patursson fyri eini kanningarnevnd hjá danska Landstinginum, sum gjørdi drúgvar rannsóknir í tí sonevnda Adressumálinum frá 1917,²⁰² at „*Dette Tilbud gik jo først og fremmest ud paa finansielt Selvstyre for Færøerne – det kaldtes vist amtskommunalt Selvstyre, men Lagtinget vilde jo, om det havde akcepteret Tilbudet, samtidig have faaet en ganske betydelig Indflydelse paa den færøske Lovgivning, ja, oven i Købet udenom Rigsdagen, saa det blot med Justitsministerens Sanktion og Kongens Underskrift selvfølgelig, kunde have vedtaget f. Eks. færøske Toldlove, Arveafgiftslove, direkte Beskatningslove o. s. v. ...*”²⁰³ Det er allerede før bemærket, at der blev afholdt **Ministermøde**, før jeg modtog Budskabet om Tilbudet. Det har altsaa ikke været et Tilbud fra en enkelt Minister, men et Tilbud fra den samlede Venstregering“. Jóannes Patursson legði afturat, at hann „forhandlede saaledes indgaaende med Trafikministeren, afdøde Sv. Høgsbro. Det var hos ham, de af Lagtinget omsøgte Bevillinger til Kommunikationsvæsenet havde mødt nogle

Vanskeligheder, og der maatte saa findes andre Væje til Fremskaffelse af Midler. Hos Finansministeren Vilh. Lassen var jeg ogsaa ofte til Konference i den Anledning. Jeg kom endda meget i hans private Hjem den Gang for at tale med ham om Ordningen af **Færøernes finansielle Selvstyre**. Dette vil hans endnu levende Hustru, Fru Marie Lassen, kunne bevidne; jeg tilskrev hende for øvrigt for et Aarstid siden et Brev for at minde hende om de Forhandlinger, jeg førte med hendes Mand den Gang, og hvori ogsaa hun stundum tog livlig Del. Vilh. Lassen var den Gang meget optaget af at ordne Finansforholdene i Væstindien²⁰⁴ og var levende interesseret i, at vi paa Færøerne kunde faa et **finansielt Selvstyre**, som vi kunde være tjent med, og Danmark kunde være tilfreds med. Jeg tror, at det mest skyldes Finansminister Vilh. Lassens Interesse for denne Sag, at Tilbudet fremkom. Med daværende indenrigsminister Sigurd Berg førte jeg ogsaa Forhandlinger²⁰⁵. Hendan rettiliga áhugaverda, forkunnuga, upplýsandi og eftir øllum at dōma sakliga frágreiðingin hjá Jóannesi Patursson um upprunan til og innihaldið í Tilboðnum, sum í øllum grundleggjandi viðurskiftum samsvarar við avgerandi – men minni upplýsandi – skjøl og heimildir frá samtíðini umleið 1906,²⁰⁶ tykist onkursvegna vera gloymd í føroyskari søgugransking.

Hans Jacob Debes, sum er tann føroyski søguførðingurin, ið hevur fingist mest við Tilboðið, nevnið hana t.d. hvørki í doktoraritgerð síni um tjóðskaparrørsluna frá 1982 ella í ævisøguni um Jóannes Patursson frá 1991 – hann tykist heldur ikki kenna hesa frágreiðingina.²⁰⁷ Tað er m.a. rettiliga áhugavert, at danski løgmálaráðharin í 1906, P. A. Alberti, sum seinni ættarlið bæði í Føroyum og í Danmark hava givið annaðhvørt høvuðsábyrgdina ella høvuðsskyldina (alt eftir sjónarhorninum) av Tilboðnum, ikki verður nevndur í hesi frágreiðingini hjá Jóannesi Patursson, samstundis sum Jóannes Patursson kallar Tilboðið fíggarligt ella amtskommunalt sjálvstýri. Tað er eingin grund til at ivast í tí, sum Jóannes Patursson her sigur frá. Allar upplýsingar, sum kunnu eftirkannast og samanberast við avgerandi heimildir frá tíðini umleið 1906, samsvara við hesar samtíðarheimildir. Hetta samsvarar í veruleikanum eisini við tað, ið Jóannes Patursson bar fram í Tingakrossi í 1906.

Oliver Effersøe helt hinvegin uppá, at Tilboðið var nakað, sum P. A. Alberti hevði givið Jóannesi Patursson, og at Tilboðið hjá Jóannes Patursson annars grundleggjandi veik frá tí, sum hann hevði fingið heimild til at leggja fyri Løgtingið. Soleiðis er søgan eisini søgd frá í søgubókum. Kanska er tað so, at tann seinni varðveitta søgan um tann avgerandi leiklutin hjá Alberti viðvíkjandi einum viðgongdum sjálvstýrtilboði, sum stjórnin ikki stóð aftanfyrri, í veruleikanum stavar frá Oliver Effersøe, sum í 1908-09 ætlaði at raka Jóannes Patursson, uttan tó at gera seg inn á stjórnina,²⁰⁸ men tá hon varð skapt fór hon at liva sítt egna lív í samband-sjálvstýri/loysing diskursinum í Føroyum, sum hvørki sambands- ella sjálvstýrisfólk høvdu ræði á. Harvið gjørdist Tilboðið, ið upprunaliga varð tulkað sum ein spurningur um at geva Føroya Amti størri fíggarligt sjálvræði, partur av einum størri politisk-strategiskum diskursi í Føroyum, sum mest snúði seg um politiskt sjálvstýri.

Tað bøtti ikki um málið, at Oliver Effersøe av órøttum í 1908 royndi at seta Tilboðið í samband við „Svindlerier“ hjá „Storsvindleren“ Alberti, tí tá gjørdist

Tilboðið eisini partur av einum beinleiðis kriminellum diskursi, sum einki hevði við „*det samlede Ministerium*“ at gera.²⁰⁹ Hetta fall eisini Jóannesi Patursson fyri brósti, sum staðiliga vísti hesum aftur. Í Tingakrossi 7. oktober 1908 skrivaði Jóannes Patursson: „*Jeg ... protesterer paa det bestemteste imod alle Hentydninger, der kunde sigte til at sætte Regeringstilbudet til Færøerne i nogensomhelst Forbindelse med Alberti-Affæren. – Jeg ved, at Tilbudet fremkom som Resultat af Overvejelse i samlet Ministermøde, hvor – saavidt jeg har kunnet erfare – alle Ministrene var til Stede. – Jeg vil hermed for Ministrene J. C. Christensen, afdøde Vilhelm Lassen, Høgsbro, Berg, Enevold Sørensen og Ole Hansen nedlægge min bestemte Protest imod, at nogen af disse beskyldes for at have nærret svigefulde Hensigter ved Fremsættelsen af Regeringstilbudet af 1ste Juni 1906. Ja, selv i faldne Justitsminister Albertis Stilling til denne Sag vil Hr. Effersøe aldrig kunne paavise nogen Svindel*“.²¹⁰ Hetta, sum Jóannes Patursson her skrivar, er í fullum samsvari við veruleikan, men hann hevði í oktober 1908 eingi prógv fyri tí, hann bar fram, og eingin av lykklapersónunum stuðlaðu honum, tá Oliver Effersøe setti fram hesar skuldsetingarnar – høvuðspersónurin, Vilhelm Lassen, var deyður 6. apríl í 1908. Hinvegin kundi hesar hörðu skuldsetingarnar ikki annað enn seta kílar ímillum sambands- og sjálvstýrisfólk, serliga tá Oliver Effersøe eisini setti fram somu skuldsetingar í Ríkisdegnum í 1909, har tó bert Jóannes Patursson kom at sita eftir við svartaperi.

Føroyskir ríkisdagsmenn í 1901-1925

Fólkatingsmenn:

Jóannes Patursson, kongsbóndi,
Kirkjubø, 1901-1906
Oliver Effersøe, sýslumaður,
Tvøroyri, 1906-1913 (sa)
Andras Samuelsen, sýslumaður,
Fuglafirði, 1913-1915 (sa)
Edward Mortensen, lögfrøðingur,
Tórshavn, 1915-1918 (sj)
Andras Samuelsen, sýslumaður,
Fuglafirði, 1918-1939 (sa)

Landstingsmenn:

Fríðrikkur Petersen, próstur,
Nesi, 1894-1902
Christian Bærentsen, amtmaður,
Tórshavn, 1902-1906
Fríðrikkur Petersen, próstur,
Nesi, 1906-1914 (sa)
Oliver Effersøe, sýslumaður,
Tvøroyri, 1914-1915 (sa)
Fríðrikkur Petersen, próstur,
Nesi, 1915-1917 (sa)
Andras Samuelsen, sýslumaður,
Fuglafirði, 1917-1918 (sa)
Jóannes Patursson, kongsbóndi,
Kirkjubø, 1918-1920 (sj)
Oliver Effersøe, sýslumaður,
Tvøroyri, 1920-1928 (sa)

Føroyska veljarafjöldin valdi fólkatingsumboðið, meðan Løgtingið valdi landstingsmannin. Frá 1920 tóku amtmaður og próstur ikki lut í landstingsvalinum – bert tey fólkavaldu valdu umboðið.

Kanska vísir hendan søgan okkum ein gamlan sannleika um ta varðveittu søguna: Av tí, at tað eru vinnarar, sum tulka søguna, so er tað heilt í tráð við hetta, at tað vóru tveir taparar, Peter Adler Alberti og Jóannes Patursson, sum fingi høvuðsábyrgdina av øllum tí óhepna, sum hendi í 1906, tá ið tað síðan eydnaðist mótstøðumonnunum at seta politikkin hjá Sjálvstýrisflokkinum í samband við rúsdrekka, hægri skattir, seperatismu og enntá við stórbrotsmannin Peter Adler Alberti. Tann sigrandi sambandspolitiska tulkningin av einum Jóannesi Patursson, sum m.a. skuldi havt gjørt seg sekan í bæði óreiðiligheitum og beinleiðis lygnum, tá ið hann legði Tilboðið fyri føroyingar, tykist hava fingið so stóra undirtøku í Føroyum, at enntá Hans Jacob Debes, sum royndi at verja Jóannes Patursson móti skuldsetingum um óreiðiligheit og ósannindi, onkursvegna tók útgangsstøði í tí ráðandi politisku tulkningini, sum teir í 1906 sigrandi mótstøðumenn Jóannesar Patursson høvdu áhuga í at varðveita – m.a. at tað var ein so stórur munur millum tilboð stjórnarinnar, skjalfest í brævinum til Løgtingið frá 1. juni 1906, og tilboðið hjá Jóannesi Patursson, dagfest 12. mai 1906, at framsetingin hjá Jóannesi Patursson mátti rættvísgerast við at vísa á, at danskir stjórnarlimir høvdu sæð brævið frá Jóannesi Patursson til Løgtingið, áðrenn hann legði tað fyrri tingið. Harvið kom hann eisini ótilvitað at stuðla undir eina politiska tulkning av Tilboðnum, sum serliga tann sigrandi Sambandsflokkurin hevði skapt og roynt at varðveitt í føroyskum politikki og hugsan. Hinvegin hevur tulkning Sjálvstýrisflokksins av stjórnarinnar tilboði um eitt heimastýri, sum tað stóð føroyingum frítt fyrri at taka av ella vraka, lagt høvuðsábyrgdina av fallinum á Sambandsflokkinn.²¹¹

Svarini á hesum spurningunum liggja ikki bert í teimum upprunaligu keldunum, men tey mugu eisini finnast í tí politiska samband-sjálvstýri/loysing diskursinum, har nógv annað longu áðrenn valini í 1906, serliga fráhalddsspurningurin, varð knýtt uppí, sum gjordist ráðandi í Føroyum í 1906.

Hetta var samstundis ein diskursur, sum í árunum aftaná 1906 so við og við setti kilar í tey góðu viðurskiftini millum føroysku sjálvstýrisrørsluna og ríkismyndugleikarnar í Keyptmannahavn. Tað var óivað eisini tað, sum leiðandi sambandsmenn ætlaðu at fáa burtur úr, tá ið teir í Ríkisdagnum í árunum aftaná 1906 fóru undir eina áhaldandi og inniliga roynd at fáa undirtøku frá donskum myndugleikum til heldur enn at svikja danskt mál og danskan tjóðskap í Føroyum at verja danska mentan í Føroyum ímóti royndum uppá „*Undertrykkelse*“ og „*Forræderi*“ móti danskari mentan í Føroyum frá tí „*seperatiste*“ minnilutanum í Føroyum. Í 1909 tók Oliver Effersøe soleiðis til á Fólkatíngi um málstríðið, sum hevði tikið seg upp í Føroyum: „*Efter min Opfattelse vilde det være en Undertrykkelse og tillige et Forræderi mod dansk Nationalitet, hvis Regeringen vilde hjælpe Mindretallet paa Øerne til mod den færøske Befolknings Villie at tilbagetrænge det danske Sprog og dansk Nationalitet paa Øerne*“.²¹² Stríð Sjálvstýrisflokksins fyrri at vinna undirtøku í Føroyum og eisini millum danskar myndugleikar fyrri betri rættindum hjá føroyskum máli og mentan í kirkjum og skúlum tykist sambært Oliveri Effersøe kunna samanberast við „*Forræderi mod dansk Nationalitet*“. Eisini hetta stríðið fyrri føroyska málinum, sum sambært Oliveri Effersøe bert hevði undirtøku millum nakrar „*Chauvinister*“, fór at „*svække vor Forbindelse med Riget*

og omdanne *Øerne til et Biland*“. Tað eydnaðist eisini Oliver Effersøe í 1909, við at seta Sjálvstýrisflokkinn í samband við „*seperatisme*“ og knýta Tilboðið at tí tá falna lögmláráðharranum Peter Adler Alberti, at fáa ríkismyndugleikarnar til at venda Tilboðnum og politikkinum hjá Sjálvstýrisflokkinum bakið. Hetta var gjørt við óreiðiligum spuldsetingum sum amboð,²¹³ men politiskt høvdu tey ta ávirkan, sum Oliver Effersøe hevði ætlað.

Í 1919-1923 er eisini týðiligt, at Sambandsflokkurin, sum undir radikalu stjórnini hjá Carl Theodor Zahle (1913-1920) hevði mist nakað av stuðlinum, – serliga meðan fyrsti sjálvstýrismaðurin síðan 1906, Edward Mortensen, sat í Fólkatínginum í 1915-1918 – royndi at vinna sær undirtøkuna aftur frá stjórnini, samstundis sum leiðararnir royndu at seta stjórnina upp ímóti Sjálvstýrisflokkinum.²¹⁴ Í 1923 tók stjórnin beinleiðis støðu fyri politikki Sambandsflokksins – ikki tí Sambandsflokkurin hevði meiriluta í Løgtinginum, men tí, at flokkurin varð mettur at vera ein danskt vinarligur flokkur.²¹⁵ Tann ráðandi samband-sjálvstýri/loysing diskursurin kom í longdini at radikaliserast tjóðskapar- og sjálvstýrisstríðið í Føroyum, samstundis sum hann í longdini radikaliseraði alla sjálvstýrisrørsluna.

Tað er eisini týðiligt, at skuldsetingarnar, sum ríkisdagsumboð Sambandsflokksins í kjalarrøvinum á Tilboðnum settu fram í Ríkisdegnum móti Sjálvstýrisflokkinum, høvdu sett avgerandi slóðir eftir seg í føroyskum politikki. Í 1918 tók Jóannes Patursson soleiðis til í Løgtinginum í sambandi við Kanningarnevnd Landstingsins, sum skuldi kanna skuldsetingar um „*rigsskadelig Adfærd*“²¹⁶ hjá sjálvstýrisfólkum undir fyrra heimskriggi í sambandi við Adressumálið,²¹⁷ eina kanningarnevnd, sum landstingsumboð Sambandsflokksins tók undir við at fáa setta:²¹⁸ „*Orð sum „Seperatisme“, „Skilsmissepolitik“ muna nú ikki longur sum eyknevni á føroysk ynskir um hetta litla sindrið av heimaræði, nei, á Dana tingi í 1909 eru málsins ljótastu orð tikin til brúks, nú verða ynskir okkara kallaði „ren Svindel“, „Forræderi“, ja, enntá orðið „Røvere“ verður ikki spart. Hartil verður øll okkara framburðsstevna sett í felagsskap við hin mest dømnda brotsmann, Danmark tá átti. (...) í 1906. Tá kom tann landaskomm yvir Føroyar, at ein Føroyingur, ein maður úr okkara egna flokki, ein maður av føroyskum bergi brotin, gjørdi seg út til tey ljótastu álop á sínar egnu landsmenn og útinti tað verk, at hann á Dana tingi og millum danskan almenning dálkái sínar egnu landsmenn, sítt egna kjøt og blóð, so illa út, at 1000 ára søga okkara aldri veit dómir til slíkt niðingsverk. Hesin maður hann situr á tingi í dag, tað er tingmaðurin frá Tvøroyri, Oliver Effersøe. Hann er maðurin tann, sum eg segði í ádni á Dana tingi og úti millum manna blakaði eyknevni „Seperatister, Skilsmissepolitikere, Røvere, Svindel og Forræderi“ eftir sínum landsmonnum. Tann skomm hann hevur gjørt Føroyingum, hon verður seint av aftur vaskað. Men skommin er eitt, skaðin er eitt annað og ikki minni. Nær tann skaði verður afturbøttur, sum Effersøe hevur volt við sínum øtiliga atburði suðuri hjá samteknum várum í Danmørk, tað er ókunnugt fyri allar núlívande menn, men á okkara døgum, fyri okkum sum nú eru á besta skeiði, verður tað valla. Hartil hava illnæris orð Effersøes verið alt ov rótfrek og hvísla seg alt ov vítt um í ta gróðrargóðu donsku mold. – Og tí verri: „Har ein skriðan er lopin, er onnur væntandi.“ Effersøe fekk arvingin. (...) Ja, hvør er*

hesin illboðsberarin? Ein Føroyingur er hann, ein landsmaður okkara, ein Føroyafólks valdi maður á Danatingi, ein Føroyafólks valdi maður ið setur hefur her á lögtingi. Andreas Samuelsen eitur hann á navni. Hesir báðir menn, ið her sita á tingi: Oliver Effersøe og A. Samuelsen – eg sigi tað enn – tað er harmiligt at teir, Føroyingar sum teir eru, at teir hava lagt allan tann illa grun á sínar egnu landsmenn, og borið sítt fosturland undir slíkan kúgan og æruminkan, undir slíka vanvirðing fyri okkara tjóðskaparligu og natúrligu rættindum, sum nú merkja dømir stór. Úrslitið úr hesi seinastu 12-ára uppøsing er nú komið; landstingið hevur talað; Føroyingar skulu takast í forhoynir²¹⁹ Oliver Effersøe og Andras Samuelsen høvdu torført við at reka aftur hesar skuldsetingarnar frá Jóannesi Patursson, sum hann grundgav fyri og skjalprógvaði við tilsipingum og brotum úr røðum hjá teimum í Ríkisdegnum og samrøðum teir høvdu gjørt við donsk bløð um føroyskan politik, – teir hildu hinvegin uppá, at endurgevingarnar vórðu tiknar úr rætta høpinum ella at teir vórðu skeivt endurgivnir²²⁰ – men uttan mun til rætta høpið er hetta í sjálvum sær prógv fyri, at viðurskiftini millum Sambandsflokkinn og Sjálvstýrisflokkinn óivað eisini orsakað tí politiska diskursinum í Føroyum vóru nógv vesnaði síðan Tilboðið í 1906. Og sambært Jóannesi Patursson høvdu teir umvegis ta føroysku ríkisdagsumboðanina eisini sett kilar í viðurskiftini til danskar myndugleikar.

Tað var í hesum radikaliseraða politiska diskursi, at Tilboðið varð tulkað frá einum figgjarligum amtskommunalum sjálvstýri til eitt veruligt politiskt heimastýri. Tað var eisini í hesum tá meira radikaliseraða politiska diskursinum, tá ið tað harumframt var vorðin vanlig hugsan í Danmark, at Sjálvstýrisflokkurin var ‘seperatistiskur’,²²¹ at Adressumálið og Noregsmálið tóku seg upp í 1918-23. Tá gjørdist tað avgerandi, at tann ráðandi samband-sjálvstýri/loysing diskursurin í føroyskum politikki, sum m.a. legði upp til, at Sambandsflokkurin var „Rigspartiet“ og Sjálvstýrisflokkurin var „Seperatisterne“,²²² veruliga hevði fest røtur Danmark, og síðan varð knýttur uppí danskan politikk.

Perspektivering

Niðurstøðan er, at Tilboðið av politiskum-strategiskum grundum hevur verið tulkað rættiliga ‘viðgongt’ í føroyskum politikki og seinni søgu, serliga um føroyska tulkningin verður samanborin við tulkning ríkisstjórnarinnar. Bæði sjálvstýrisvongurinn í føroyskum politikki, harímillum eisini Jóannes Patursson sjálvur, sum hevði og framvegis hevur áhuga í at seta egin avrik í gott sjálvstýrispolitiskt høpi,²²³ og serliga sambandsvongurinn, sum hevði áhuga í, og eisini royndi at gera Jóannes Patursson til lygnara,²²⁴ hava birt undir eina sjálvstýrispolitiskt sæð viðgongda tulkning av Tilboðnum. Hendan viðgongda tulkningin av Tilboðnum hjá Jóannesi Patursson, sum hevur verið sett fram í Føroyum av ymiskum, beinleiðis mótstríðandi, partapolitiskum grundum, tykist eisini hava fingið innivist í føroyskari søgugransking.²²⁵ Dansk søgufroðingurin Jørgen Steining, ið um innihaldið í Tilboðnum, soleiðis sum Jóannes Patursson hevði lagt tað fram, skrivaði, at „*lagtinget (umframt figgjarligt sjálvstýri) skulle have lovgivningsmyndighed, altså stort set en ordning i analogi med Islandsloven af 2. januar 1871*“, hevur helst fingið

hetta víðgongda sjónarmiðið frá framløguni hjá Oliver Effersøe av fyrispurningi sínum á Fólkatíngi 6. mars 1909.²²⁶ Meðan sjónarmiðið her beinleiðis verður lýst sum ein objektivur partur av Tilboðnum, so verður tað í lögtingsáliti meirilutans frá 1. september 1906, sum Oliver Effersøe var høvuðsmaðurin aftanfyrri, lýst subjektivt, t.e. „*af nogle blevet opfattet som et Tilbud om et Selvstyre i Lighed med det, som Island har*“.²²⁷ Eitt subjektivt upphald um Tilboðið frá 1906 tykist longu í 1909 vera vorðið til ein objektivan part av sjálvum Tilboðnum. Jørgen Steining kann so ikki hava fingið sítt víðgongda sjónarmið úr sjálvum Tilboðnum, sum Jóannes Patursson legði fyrri Løgtingið til viðgerðar 12. mai 1906, ella úr fyrr endurgivnum brotum úr røðum á Fólkatíngi og á politiskum fundum í Havn í mars-apríl 1906, har Jóannes Patursson knýtir upprunan til Tilboðið at eini fíggarligari loysn av telefonmálinum, samstundis sum hann eisini ger greitt, at spurningurin um lóggávu *ikki* hevði verið víðgjørður í „*Ministerraad*“, og tí heldur ikki var ein partur av Tilboðnum frá „*det samlede Ministerium*“.²²⁸ Soleiðis kann tann víðgongda politiska tulkíngin av stjórnartilboðnum vera komin inn í danska søgugransking – t.e. gjøgnum røðuna hjá Oliver Effersøe á Fólkatíngi í 1909. Danska stjórnin tykist hinvegin ikki í 1906 hava ímyndað sær eina nýskipan, sum fór at geva Løgtinginum lóggávuváld í øllum føroyskum málum; stjórnin hugsaði fyrst og fremst um eina skipan, har „*Amtskommunan*“ skuldi krevja inn og fyrisita skattainntøkurnar í Føroyum, samstundis sum hon skuldi yvirtaka nøkur „*Amtskommunale Anliggender*“ í Føroyum at fyrisita frá ríkinum. Hetta hevði Jóannes Patursson fingið heimild frá stjórnini til at leggja fyrri Løgtingið sum samráðingaruppskot.

Hóast Jóannes Patursson nevndi *møguleikan* fyrri einum ríkistilskoti til Løgtingið, sum ikki positivt er nevnt í øðrum heimildum, so tykist einki grundleggjandi ósamsvar vera millum hansara skriv til Løgtingið, og tað, sum ríkismyndugleikarnir í Keypmannahavn høvdu givið honum heimild til at leggja fyrri Løgtingið. Hóast tað kanska ikki er fullkomiliga skeivt, tá ið danski søguførðingurin Jørgen Steining skrivaði um stjórnartilboðið, „*at Paturssons fremstilling var ganske forkert*“,²²⁹ so bendir nógv á, at Steining her m.a. hevur tikið støði í og er vorðin ávirkaður av tí víðgongdu og ikki heilt óheftu tulkíngini av tilboði Jóannesi Paturssonar hjá Oliver Effersøe, sum varð lögð fyrri Fólkatíngið 6. mars 1909.²³⁰ Hendan víðgongda tulkíngin hjá sambandsfólkatingsmanninum Oliver Effersøe gjørdist í 1906 tað vinnandi sjónarmiðið uppá útgávuna av tilboði Jóannesar Patursson í Føroyum, og í 1909 gjørdist tað umvegis ríkisdagsumboðini – sum frá 1906 og nógv ár fram aloftast vóru sambandsfólk – eisini tað ráðandi sjónarmiðið í Danmark. Tá danskir stjórnarlimir um somu tíð tóku samráðingaruppskotið, t.e. Tilboðið, aftur, samstundis sum teir tulkaðu tað úr einum formligum og fyrri Sjálvstýrisflokkinn minni positivum sjónarhorni, gjørdist munurin millum tilboð Jóannesar Patursson og eina konservativa útgávu av stjórnartilboðnum bara uppáftur størri. Hetta hekk helst meira saman við ytri diskursivum strategium enn tað hekk saman við Tilboðnum.

Tað man sostatt neyvan *einans* vera Jóannes Patursson, men fyrri ein part *eisini* tað radikaliseraða politiska umhvørvið í Føroyum síðan 1906, og ein seinni

Nº 1. 2 - 1909.

Her Excellens!

Herhøvd til-hølligere hennale skal
jeg nu tillade mig at pænsaalt mine Opfattelse
af det ovennævnte islandske Forligsaal. Jeg er
glad ved at kunne gøre det i al Fortrolighed
med den danske Regering, inden jeg foreslår
Herlign at vedlægge for mig den der paa, og ja
de andre mere glade ved det forstaa, at Regeringen
for sig selv paa Forhaand ser paa sig selv meget
lystende som sig. Jeg skul i det følgende udtale
mig saa kort og ubestemt som muligt.
Først skal jeg kort omtale Ministerne
Hofslens Endringssind, uagtet jeg prinzipielt
mener, at der skal tåke kan være tale om en
i sig selv, inden det dog har haft ordet, at
det er muligt ender i Kommissariusudvalget.
De fleste af disse Endringer forekommer mig
- efter en kort Undervejelse i hvert Fald -
som ligegyldige og altsaa overflødig. I 19 kan
der være tale, at det er det eneste der kan
forstås af den Grund, at der i 19 - 19. Om den
19 - 19 er det "derfor" og "inde" "19".
Hvad der synes at være ganske det samme, alle
at der i 19 19 er en i sig selv underforstået
at Herligning af 19, 19. Om den 19. De fleste
af disse Endringer synes derfor at være med
tagne for at fylde i Herligning for at Hofslens
Hjælp skulle kunne synes saa meget større,
hvis den virkelig kan bringe den nye
med en sandt Mængde sig. Tilbehørsmaaler for

Tann danski serfrøðingurin í statsrætti Knud Berlin skrivaði í 1909 eitt tilmæli til donsku stjórnina hjá Niels Thomasius Neergaard um Ísland, har hann legði upp til, at danska stjórnin skuldi seta seg upp ímóti íslenskum sjálfstýrskröfum – m.a. av tí grund, at íslenska gongdin kundi fara at breiða seg til Føroyar, har ein loysingarrørsla sambært Knud Berlin var í fullari ferð við at taka seg upp. Skjalið er millum skjøluni hjá Niels T. Neergaard á Ríkisskjalasavnum í Keypmannahavn.

skapt og varðveitt søga um Tilboðið, sum hefur stuðlað undir tað ivasama sjónarmiðið, at Jóannes Patursson segði seg hava fingið eitt tilboð frá donsku stjórnini, sum – um føroyingar tóku av tí – hevði givið føroyingum trygd fyri einum føstum árligum ríkistilskoti til Løgtingið at ráða yvir og lóggávuvaldi til Løgtingið í serføroyskum málsøkjum. Jóannes Patursson er kanska ikki heilt

ósekur í, at hansara framseting av Tilboðnum í Føroyum hefur verið skilt soleiðis – tað eru Oliver Effersøe og Sambandsflokkurin heldur ikki. Tað ber til at verja Jóannes Patursson við, at hann ongantíð tykist hava dult fyri føroyingum, at hann onkuntíð hevði prýtt tann eina fuglin, sum hann hevði í hondini, við fjaðrum av nøkrum fuglum, ið stóðu nakað burturfrá. Og tað ber til at verja Oliver Effersøe og leiðarar Sambandsflokksins við, at einki er nakrastaðni at finna um ríkistilskotið, og teir høvdu helst eisini grund til at óttast fyri, at Tilboðið bert var eitt stig á leiðini móti størri sjálfstýri. Men tað vóru størri – ytri – diskursivir samanhangir, – m.a. Færøsk Politik, fráhaldsspurningurin og seinni lagnan hjá Peter Adler Alberti – ið skaptu sannlíkindini fyri, at ein radikal sjálfstýristulking av Tilboðnum vann hevð í Føroyum. Tað var ikki sjálvtt innihaldið í tilboðnum hjá Jóannes Patursson, sum skilti tað grundleggjandi frá innihaldinum í tilboðnum frá donsku stjórnini; tað vóru teir ytru diskursivu samanhangirnir, sum stjórnartilboðið ávikavist í Danmark og í Føroyum varð tulkað við støði í, sum gjørdur, at glíðandi yvirgongdir millum framsetingarnar av Tilboðnum í Danmark og í Føroyum, serliga aftaná 1908, tá ið Peter Adler Alberti fall sum lögmaráðharri, vórðu tulkaðar at vera beinleiðis mótstríðandi.

Tað var at síggja til fyrst og fremst eina roynd hjá Jóannes Patursson – við stuðli frá donsku vinstrareform stjórnini – at fáa føroyingar at fíggja neyðugar útbyggingar av m.a. vegum, havnum og einum nýggjum telefonverki í Føroyum

við at innføra beinleiðis og óbeinleiðis skatt í Føroyum, sum Løgtingið vrakaði í 1906.²³¹ At Jóannes Patursson striddist fyrri at fáa hendur á meira enn tí eina fuglinum, sum hann hevði fingið í hondini, ger hann valla til lygnara, men tað sigur fyrst og fremst nakað um tær politisku hugsjónir, ið hann royndi at fáa politiska undirtøku fyrri í Føroyum.

Avgerandi fyrri lagnuna hjá Tilboðnum, sum umvegis avgerandi skatta- og avgjaldsspurningar varð knýtt uppí fráhaldsspurningin, gjørdist, at Jóannes Patursson ikki kundi veita trygd fyrri einum føstum árligum ríkistilskoti til Løgtingið, og tí heldur ikki meгнаði at fáa undirtøku fyrri Tilboðnum í Føroyum. Restin tykist í stóran mun vera politisk-søgulig mytologi, sum síðan er skapt á tí politiska-strategiska pallinum. Tað hevur stundum verið sagt, at í 1906 stóð føroyingum í boði at fáa eina líknandi skipan sum íslendingar fingi í 1871 ella eina líknandi skipan sum føroyingar fingi í 1948.²³² Tað er helst rætt, at tað Tilboðið, sum varð skapt í politiska diskursinum í Føroyum og síðan varðveitt í føroyskari søgugransking kann samanberast við íslandslógina frá 1871 ella heimastýrislógina frá 1948, men taka vit støði í eini keldukritiskari viðgerð av teimum avgerandi og viðkomandi samtíðarheimildunum frá 1906, sum lýsa innihaldið í Tilboðnum, m.a. donsku ráðharraprotokollini, og skrædla politiska retorikkin uttan av meira litaðum politiskum framsetingum í samtíðini, samstundis sum fleiri seinni skaptar tulkningar av Tilboðnum kunnu avdúkast at vera lítið annað enn politiskar mytur, so tykist tað ikki vera eitt heilt so víðgongt tilboð um føroyskt sjálvstýri í danska ríkinum, sum Løgtingið vísti frá sær aftaná løgtingsvalið 18. juli 1906, og sum hevði við sær, at andstøðan móti Tilboðnum síðan vann sær meiriluta í Løgtinginum.

Ein partur av mytuni, sum er vend móti Sambandsflokkinum, og sum hevur verið borin uppí av sjálvstýrissrørsluni, er, at meirilutin av føroyingum í 1906 vrakaðu eitt tilboð frá donsku stjórnini um eina heimastýrisskipan. Tað er helst rætt, at tað vóru *danskar treytir*, t.e. avmarkaði lyfti frá stjórnini, sum í 1906 – eins og eisini seinni í politisku søgu Føroya – vóru avgerandi fyrri gongdina í málinum, ikki bert spurningurin um hvørja leið *føroyingar vildu* ganga (annars var spurningurin um ríkistilskotið valla blivin so avgerandi fyrri lagnuna hjá Tilboðnum), men tað er hinvegin ein politisk myta, tá ið sagt verður, at talan var um eitt *tilboð* frá donsku stjórnini til føroyingar um heimastýri, sum sambandsfólk vrakaðu. Føroyingar kundu í 1906 havt tikið av einum fíggarligum sjálvstýri, sum hevði givið Føroya Amti heimild til at krevja skatt inn í Føroyum at nýta til ymisk amtskommunal øki, men skuldu føroyingar havt fingið nakað, sum líktist heimastýrislógini, so hevði tað treytað ein sterkan politiskan vilja í Føroyum, tí eitt tílíkt tilboð fyrilá ikki frá donsku stjórnini. Tað hevði eisini verið lögð, um ríkismyndugleikarnir í 1906, uttan nakað trýst, skuldu havt bjóðað føroyingum tað sama Tilboðið um heimastýri, sum teir 42 ár seinni (eftir heimskríggj og skilnað landanna millum í fimm ár, har føroyingar høvdu stýrt sær sjálvum, og eftirfylgjandi fólkkaatkvøðu um loysing, har lítill meiriluti valdi loysing), av neyð noyddust at viðurkenna føroyingum, hóast statsrættarkønir vildu vera við, at skipanin ikki kundi rúmast innan karmarnar í grundlógini.²³³ At viljin til størri

sjálvræði ikki var til staðar í Føroyum í 1906 sæst sjálvandi heilt greitt av, at føroyingar umvegis Løgtingið heldur ikki vildu taka avmarkaðar samráðingar upp við ríkismyndugleikarnar um eitt størri amtskommunalt sjálvstýri, uttan at teir frammanundan høvdu fingið trygd fyri einum føstum árligum ríkistilskoti. Tað tykist eisini vera greitt, at leikluturin hjá Jóannesi Patursson í hesum málinum ikki einans kann metast eftir, um hann hevði tulkað Tilboðið akkurát soleiðis, sum danska stjórnin hevði ætlað tað, soleiðis sum Sambandsflokkurin gjørði nógv burturúr, men eisini eftir teimum hugsjónum, sum hann ætlaði at fremja. Ein keldukritisk viðgerð vísir, at Jóannes Patursson hevði tulkað Tilboðið, áðrenn hann legði tað fyri Løgtingið, – tað var hann helst eisini noyddur til, uttan nakað formligt skjal frá dansku stjórnini at halda seg til – men hann hevði ikki lagt nakað fyri Løgtingið, sum var í stríð við heimildina frá stjórnini, og tað ber helst eisini til at siga, at í politikki verður einki flutt, um mótparturin ikki verður settur undir trýst.

Hinvegin er lítið at ivast í, at Tilboðið hevði onkra líkheit við heimastýrslógina, meðan tað árliga ríkistilskotið, sum eingin uttan Jóannes Patursson vildi kennast við, peikaði móti heildarveitingini, sum føroyingar fingi í 1988 ístaðin fyri ta gomlu refussiónsskipanina. Á tí politiska-strategiska pallinum varð Tilboðið longu í 1906 lagt undir at stuðla undir sjónarmið Jóannesar Patursson í Færøsk Politik frá 1903, og tað hevur eisini seinni verið sett í hetta diskursiva høpi – eisini av sjálvstýrisfólki. Í hesum sambandi vórðu ymisk uppáhald, sum upprunaliga tóktust vera rættiliga perifer í tulkningini av sjálvum Tilboðnum, fyrst tann í Føroyum so avgerandi spurningurin um eitt fast árligt ríkistilskot (sum Tilboðið ikki veitti veruliga trygd fyri, men gjørdist serliga umráðandi, tá ið fráhaldsmálið umvegis rúsdrekkatollin varð knýtt upp í málið),²³⁴ og síðan tann í 1906 minni avgerandi spurningurin um lóggávuvald til Løgtingið í føroyskum viðurskiftum (sum Tilboðið ikki nevndi nakað um), gjørd til kjarnuuppáhald í Tilboðnum, soleiðis at Tilboðið fekk eitt øðrvísi empiriskt og hugsjónarligt innihald enn tað upprunaliga hevði. Strategiin, sum bæði mótstöðu- og viðhaldsfólk tykjast hava nýtt, er at knýta Tilboðið at sjónarmiðum Jóannesar Paturssonar í Færøsk Politik frá 1903. Tað gjørdist tí trupult at skilja ímillum bæði fyrbrigdini, t.e. tað hugsjónarliga og meira politiska og lögfrøðiliga heimastýri hjá Jóannesi Patursson í Færøsk Politik frá 1903, og tað av stjórnini bjóðaða figgjarliga sjálvstýri frá 1906 – tey vórðu tulkaði saman, og Tilboðið kundi at enda fáa pláss undir liðuni á heimastýrslógini frá 1948. Tað er tann tulkningin av Tilboðnum, sum hevur vunnið hevd. Ímyndaliga kunnu vit siga, at ein ætlaður skattareformur gjørdist ein heimastýrslóg.

Í árunum aftaná 1906 samtykti ríkisdagurin at senda milliønaupphæddir í ríkistilskoti til Føroya, sum skuldu nýtast til ymiskar útbyggingar í Føroyum. Í 1913 var ein stórfingin ætlan um stuðul til gerð av havnaløgum fyri milliónir samtykt í Ríkisdegnum og sett í verk í Føroyum. Hetta var í tráð við tað sigrandi sjónarmiðið í Føroyum, sum figgjarliga knýtti Føroyar tættari at danska ríkinum, samstundis sum ríkistilskotini vóru skiftandi og longu í Ríkisdegnum oyramerkt til ávís endamál, sum staðbundnir myndugleikar og fólk høvdu trupult við at

fáa nakra ávirkan á.²³⁵ Fólkaræðisligu broytingarnar í gomlu lögtingslógini frá 1854, sum Løgtingið ikki vildi viðmæla í 1902, t.e. at fáa amtmannin og próstin úr Løgtinginum, men sum danskir myndugleikar longu í 1906 ynsktu at fáa framdar, máttu biða til 1922, tá ið Løgtingið samtykti at viðmæla teimum.²³⁶ Ríkismyndugleikarnir staðfestu 28. mars 1923 løgtingssamtyktina og ein nýggj lögtingslóg, sum ásetti, at alt Løgtingið skuldi vera fólkavalt, og at tað eisini sjálvt skuldi velja sín formann, fekk gildi frá 1. januar 1924.²³⁷ Tilboðið gav valla føroyingum lyfti um eina heimastýrslóg, men gongdin aftaná 1906 við stórum ríkistilskotum og ongum figgjartilgum sjálvvræði, var neyvan í tráð við tankarnar handan Tilboðið, ið tulkað saman við hugsjónum í Færøsk Politik gjørdust høvuðskrøvini hjá Sjálvstýrisflokkinum.

Tað tykjast meira vera tær politisk-strategisku fylgjurnar, sum – eisini av øðrum orsökum – fylgdu í kjalarvørrinum av viðgerðini av Tilboðnum í Løgtinginum, t.e. føroyska flokkabýtið í 1906, sum høvdu við sær, at Sambandsflokkurin og síðan Sjálvstýrisflokkurin vórðu settir á stovn, enn sjálvt innihaldið í Tilboðnum, sum hava givið tí ein serligan týðning í politisku søgu Føroya. Føroya Framburðsfelag, sum virkaði sum politiski flokkurin hjá sjálvstýrismonnunum til 1909, varð sett á stovn longu í 1903, Sambandsflokkurin varð settur á stovn í 1906, meðan Sjálvstýrisflokkurin formliga varð settur á stovn í 1909. Flokkabýtið var v.ø.o. longu komið í 1903, óformliga hevði tað røtur longur aftur, og 'sambandsmenninir' høvdu longu undan lögtings- og fólkatingsvalunum í 1906 sagt, at fráhaldsmálið átti at vera grundarlag undir einum politiskum flokkabýti í Føroyum. Tá veruligir skipaðir politiskir flokkar komu aftaná 1906, so hekk tað v.ø.o. ikki bara saman við Tilboðnum, og tað hekk lutvíst eisini saman við eini aðrari hending í 1906. Flokkabýtið í Føroyum hekk í øllum førum fyri ein part saman við, at lögtingslógin frá 1854, sum einans legði upp til, at tey uppstillaðu valevnini, sum (alt eftir hvussu nógv umboð skuldu veljast) fingur flestar atkvøður í valdøminum, vórðu vald, í 1906 varð broytt soleiðis, at tað gjørdist møguligt at stilla fleiri valevni upp á einum lista. Aftaná 1906 var tað beinleiðis ein fyrimunur at stilla fleiri valevni upp á sama lista, tí allar atkvøðurnar taldu við í roknistykkinum, tá ið lögtingsumboðini skuldu býttast út á listarnar, meðan tað fyri 1906 hevði verið so, at allar tær atkvøður, sum fóru til valevni, sum ikki vórðu vald, fóru fyri einki.²³⁸ Lutfalsval, sum frammanundan hevði verið galdandi í Danmark, varð v.ø.o. sett í gildi til lögtingsval í Føroyum í 1906. Hetta er ein av grundunum til, at valevnini til lögtingsval tóku seg saman í skipaðar flokkar aftaná 1906.²³⁹ Politiskir flokkar vóru v.ø.o. á veg longu undan 1906, og aðrir høvdu helst komið aftaná 1906, uttan mun til Tilboðið. Koma vit til ta niðurstøðu, at innihaldið í Tilboðnum hevði minni uppá seg, enn vit higartil hava hildið, so merkir tað samstundis, at vit noyðast at siggja tær politisku byltingarnar í Føroyum í árunum aftaná 1906 í einum øðrvísi og kanska eisini minni týðandi samanhangi, enn vit higartil hava gjørt. Handan tann politiska retorikkun og tær sigrandi tulkungarnar hómast bert eitt tilboð, sum legði upp til at geva amtskommununi figgjartilg sjálvvræði, m.a. heimild til Løgtingið at krevja skatt inn frá føroyingum.

Bæði sambands- og sjálvstýrismenn hildu á hvør sín hátt, at Tilboðið um-

boðaði eitt brot í politisku søgu Føroya í mun til viðurskiftini við danska ríkið. Sambandsfólk mettu, at føroyingar, um teir høvdu tikið av Tilboðnum, høvdu lagt leiðina móti „*Adskillelsen*“ frá Danmark,²⁴⁰ sum tey eisini mettu vera mál Sjálvstýrisflokksins, meðan Jóannes Patursson helt, at Tilboðið einans umboðaði eitt framhald av tí serstøðu, sum Føroyar altíð høvdu havt í ríkinum.²⁴¹ Brotið í politisku søgu Føroya lá sambært Jóannesi Patursson í, at sambandsmenninir, sum í 1906 høvdu fingið felt Tilboðið, lögdu leiðina burtur frá serstøðu Føroya í ríkinum og vildu lima Føroyar inn í ríkið eins og aðrir danskir landslutir, meðan sambandsmenn mettu ta leið, sum teir gingu, vera framhald av tí, sum hevði verið frammanundan. Veruleikin er helst, at Færøsk Politik, ikki bert Tilboðið, skapti ein máttmiklan politiskan diskurs í Føroyum, sum skilti føroyingar í nógv ár, – serliga spurningurin um beinleiðis og óbeinleiðis skattir, har so nógv varð knýtt uppí, gjørdist avgerandi – men sum í longdini hevði við sær, at serstøða Føroya í ríkinum – eins og taparin í 1906, Jóannes Patursson, hevði lagt upp til í Færøsk Politik – varð útygd í samsvari við ta gomlu serstøðu Føroya í ríkinum.

Í størri høpi hevði málið um Tilboðið kortini við sær, at viðurskiftini millum tilboðsmenninar og mótstøðumenninar móti Tilboðnum í Føroyum, t.e. Sjálvstýrisflokkurin og Sambandsflokkurin, versnaðu, og at eisini viðurskiftini millum serliga Sjálvstýrisflokkurin og danskar ríkismyndugleikar – sum komast skal nærri inn á seinni – versnaðu nógv nøkur ár seinni. Hetta hevði fyri ein part sína orsök í skipanini av politisku viðurskiftunum millum Danmark og Føroyar. Skipanin var soleiðis, at føroysku veljararnir valdu lögtingsumboðini (tó ikki amtmannin og próstin, sum høvdu fast sæti á tingi til 1924) og føroyska fólkatingsmannin, meðan Løgtingið valdi landstingsmannin, t.e. føroyska umboðið í hitt kamarið í danska Ríkisdegnum (soleiðis var politiska skipanin frá 1866 til 1953, tá ið Landstingið varð avtikið og føroysku veljararnir fingi høvi til við beinleiðis vali at velja báðar teir føroysku ríkisdagsmenninar, sum nú báðir komu at sita í Fólkatinginum). Tað hevði við sær, at ofta vóru bæði tey føroysku ríkisdagsumboðini úr sama flokki – t.e. úr Sambandsflokkinum ella úr Sjálvstýrisflokkinum.²⁴² Danskir myndugleikar, sum nýttu føroysku ríkisdagsmenninar til at kunna seg um føroysk viðurskifti, høvdu tí ofta einans umboð fyri annan vongin í føroyskum politikki at halda seg til. Í 1901-1906 hildu teir seg nógv at Jóannesi Patursson (landstingsmaðurin var tá Christian Bærentsen, sum eisini var sjálvstýrissinnaður), meðan teir aftaná 1906 hildu seg nógv at Oliver Effersøe (tá gjørdist Friðrikkur Petersen úr Sambandsflokkinum landstingsmaður).

Hartil kom, at danska stjórnin onkuntíð hevði brúk fyri atkvøðunum hjá báðum teimum føroysku ríkisdagsmonnunum fyri at tryggja sær meirilutan í Ríkisdegnum. Tað hevði við sær, at danski politikkurin mótvegis Føroyum ofta var merktur av sveiggjum, og at tað eisini var torført hjá danska Ríkisdegnum at hevja seg upp um føroyskan partapolitikk. Hetta var óheppið og skapti sjálvandi ónøgd í Føroyum við danskar myndugleikar, serliga hjá tí partinum, sum ikki átti ríkisdagsumboðini, meðan hin parturin kundi vera væl nøgdur – til næsta sveiggið kom. Í árunum fyri 1906 hildu lögtingsumboð, sum vóru ímóti Tilboðnum, at danska stjórnin einans tók atlit at teimum, sum tóku undir við Tilboðnum, meðan sjálvstýrismenninir

aftaná 1906 hildu, at danska stjórnin einans tók atlit at sambandsmonnunum. Báðir partar høvdu lutvíst rætt, og báðir partar royndu eisini at gera sær dælt av stöðuni. Í Føroyum hevði hetta við sær, at tann flokkurin, sum átti ríkisdagsmenninar, royndi at fáa stjórnina í sín part, samstundis sum roynt varð at seta stjórnina upp ímóti hinum partinum í Føroyum.²⁴³ T.d. kallaði Oliver Effersøe í 1906 konsekvent sjálvstýrismenn „seperatisternerne“ á Fólkatíngi,²⁴⁴ hóast eingin var loysingarmaður í 1906,²⁴⁵ og seinni vóru teir lagdir undir at vera landasvíkjarar. Tá Sjálvstýrisflokkurin varð settur á stovn í 1909, fingudanskir ríkisdagsmenn at vita frá Oliveri Effersøe, at nú var eitt „seperatistisk Parti“ sett á stovn í Føroyum.²⁴⁶ Tað eydnaðist so mikið væl, at hetta gjørdist ein vanlig fatan í Danmark av Sjálvstýrisflokkinum. Danin Johan Christian Helms, sum var sorinskrivari í Føroyum í 1903-1911, segði í 1919 fyri Kanningarnevnd Landstingsins, at „Folk har faaet den Opfattelse gennem hans (t.e. Oliver Effersøe's) Virksomhed, at Selvstyrepartiet som saadant var seperatistisk. Det er den almindelige Anskuelse blandt Folk, man taler med henede, og som kun kender Spørgsmaalet overfladisk, og det har ikke været til Fordel for Sambandspartiet som færøsk Parti ikke at afsløre dette. Det var nemmere og et bedre Maal for deres Kanoner at kæmpe mod Førerne og saa lade, som om hele Partiet havde samme Anskuelse som de udprægede Førere – hvad det efter mit Skøn ikke havde“.²⁴⁷ Hetta sjónarmiðið hevur serliga tyngd, tá ið tað verður sett fram av einum fyrrverandi donskum embætismanni í Føroyum, men sum víst á, so læt Oliver Effersøe ikki bara vera við at avdúka hesa søguna um Sjálvstýrisflokkin í Danmark; hann royndi beinleiðis at stuðla undir og halda lív í hesi søguni gjøgnum tað, sum hann segði í Ríkisdegnum aftaná 1906 – sambært Helms við so stórum hepni, at fólk flest í Danmark trúðu, at tað eisini var so. Í 1909 ivaðist Knud Berlin ikki í, at ein seperatistisk rørsla var við at taka seg upp í Føroyum eins og í Íslandi,²⁴⁸ men so seint sum í 1920 ynskti Jóannes Patursson at fáa grundlógina broytta soleiðis, at Løgtingið kundi fáa lóggávuveld í serligum føroyskum viðurskiftum – hann ynskti ikki at fáa grundlógina setta úr gildi fyri Føroyar.²⁴⁹ Uppskotið varð kortini ikki viðgjørt í Ríkisdegnum. Tað mundi vera orsök til, at Jóannes Patursson mælti føroyingum frá at fara á val 4. september 1920, tá atkvøðast skuldi um nýggja grundlóg. Tann 1. september 1920 skrivaði hann í Tingakrossi, at „Eg og aðrir føroyingar, sum ikki fara á val hesu ferðina, vit sita heima tí vit ikki vilja eiga part í at góðkenna hesa lóg sum onga friheit gevur okkum ...“.²⁵⁰ Nakrar dagar eftir hesa í veruleikanum fyrstu fólkaatkvøðuna í Føroyum yvirhøvdur um grundlógina, har 24,6% at samlaðu føroysku veljarafjöldini (98,4% av teimum 24,9% av føroysku veljarafjöldini, sum vóru á vali), atkvøddi fyri grundlógini, staðfesti Tingakrossur við tí grundgeving, at grundlógarbroyting/staðfesting kravdi undirtøku frá 45% av samlaðu veljarafjöldini, at „Danska grundlógin er ikki samtykt í Føroyum“.²⁵¹ Nú gjørdust viðurskiftini millum Sjálvstýrisflokkin og konservatívar kreftir í Danmark rættiliga spent.

Danska blaðið Nationaltidende legði seinni, í 1923, Jóannes Patursson undir at vera „En radikal Højforræder“.²⁵² Sjálvstýrismenn hildu uppá, at teir ikki fingudans innivist í donskum miðlum, soleiðis at teir kundu rætta teir feilir, sum m.a. Oliver Effersøe bar fram í Danmark um Sjálvstýrisflokkin.²⁵³

Skipanin var v.ø.o. ikki semjusøkjandi, tvørturímóti var hon við til ella í øllum

Fríðrikkur Petersen var formaður í Sambandsflokkinum frá stovnanini í 1906 til 1917, tá ið hann doyði, men tað var serliga eftirmaður hansara í formanssessinum, Oliver Effersøe, ið longu sum nývaldur føroyskur fólkatingsmaður í 1906 fór undir eina miðvísa ætlan í Ríkisdegnum fyri at fáa danskar myndugleikar til at venda tí 'seperatistiska' politikkinum hjá Sjálvstýrisflokkinum bakið. Fríðrikkur Petersen hevði saman við Andrasi Samuelsen, sum í 1924 gjørdist formaður Sambandsflokksins eftir Oliver Effersøe, verið virkin í tjóðskaparrørsluni í seinnu helvt av 1800-talinum. Hann varð settur í starv sum Føroya próstur í 1900 og sat í starvinum til hann doyði. Hann varð valdur at umboða Føroyar í Landstinginum í 1906-1914 og í 1915-1917.

førum nýtt til at gera politisku ósemjurnar størri enn tær vóru. Hesin politiski diskursurin, sum hugsjónarlíga gav seg til kennar gjøgnum sjónarmið hjá Jóannesi Patursson í Færøsk Politik frá 1903, har lagt varð upp til, at greið mørk skuldu setast millum serføroysk og donsk viðurskifti, radikaliseraði ikki einans viðurskiftini millum Sambands- og Sjálvstýrisflokkinn í Føroyum; hann radikaliseraði eisini viðurskiftini millum eina við árunum nógv styrkta og víðgongdari føroyska sjálvstýrisrørslu og ríkismyndugleikarnar. Tað var lagnunnar speisemi, at skuldsetingarnar um seperatismu móti Sjálvstýrisflokkinum upprunaliga komu úr Føroyum og síðan festu tær røtur í politisku skipanini og eisini alment í Danmark umvegis ríkisdagsumboð Sambandsflokksins. Hendan gongdin kundi ikki annað enn styrkja hugsjónarligu sjónarmiðini hjá sjálvstýrisrørsluni. Tað avgerandi er, at hóast skuldsetingarnar í veruleikanum vóru ógrundaðar, so festu tær røtur í politiska diskursinum í Føroyum og ikki minni týðandi í Danmark, og skaptu í veruleikanum helst loysingarmenn, har eingir vóru frammanundan. Orð eru ikki óheftar umrøður av einum av teimum óheftum veruleika; orð eru kreftir, sum eru við til at broyta tann veruleika, sum tey eru ein samansjóðaður partur av.

Tilboðið tykist í sjálvum sær hava verið yvirmett í politisku søgu Føroya, men avleiðingarnar av tí vóru stórar. Hetta hekk kortini ikki einans saman við sjálvum Tilboðnum, men tað hekk ítøkiligá saman við fráhaldsspurninginum, og í størri høpi við eini politiskum-strategiskum diskursi, sum varð knýttur at teimum formligu og óformligu politisku skipanunum av viðurskiftunum millum Danmark og Føroyar, sum hevði lyndið til at genererað føroyskar stríðsspurningar

viðvíkjandi viðurskiftunum millum Danmark og Føroyar nógv størri enn sjálvkjarnin í teimum einstøku politisku málunum var. Tann politiski diskursurin, sum á tí hugsjónarliga økinum kom at gerast tann ráðandi – orsakað av tí radikaliseraða politiska lívinum í Føroyum hesum viðvíkjandi – kom bara ikki við Tilboðnum í 1906; hann kom í 1903 við bókini Færøsk Politik hjá Jóannesi Patursson, sum gjørdist politiski diskursurin, sum nógv politisk lív í Føroyum í fyrsta fjórðingi av 20. øld, eisini Tilboðið, varð tulkað við støði í.²⁵⁴ Fráhaldsspurningurin varð samstundis eisini knýttur at skattapolitikkinum, sum varð settur fram í Færøsk Politik. Eisini sambandsmenn tulkaðu Tilboðið við støði í søgu-politiska ritinum, Færøsk Politik, hjá Jóannesi Patursson. Adressumálið í 1917 og Noregsmálið í 1923, sum skulu víðgerast gjølla seinni, eru onnur dømi um hesa radikaliserandi gongdina í teimum politisku viðurskiftunum millum Danmark og Føroyar í fyrstu helvt av 20. øld, men tá kom tað at hava avgerandi týðning, at tað vóru tær ‘diskursivu konstruktiónirnar’ av tí politiska lívinum í Føroyum, m.a. at Sjálvstýrisflokkurin beinleiðis var ‘separatistiskur’, sum ikki altíð samsvaraðu við tann ‘ítøkiliga politiska veruleikan’, sum høvdu vunnið fótafesti í Danmark.

Í hesum politiska spælinum eru hvørki eyðsýndar hetjur ella skurkar – í politikki er eingin ósekur, har eru bara vinnandi og tapandi sjónarmið, sum missa ella fáa týðning innan ymisk diskursiv høpi, har sjónarmið verða transformerað og týðningar skaptir í samtíð og í/fyri eftirtíð. Jóannes Patursson hevði rætt í tí, sum hann í røðu í Havn 22. april 1906 segði um sjónarmið hjá donskum politikarum móttvegis Føroyum: „Arbeid nu dygtigt, thi nu blæser der en gunstig Vind for Færøerne!“ Og det er sandt, Øjeblikket er os gunstigt, blot vi selv forstaar at benytte det“.²⁵⁵ Jóannes Patursson megnaði bara ikki at gagnnýta hendan einastandandi møguleikan heima í Føroyum – helst tí, at hann sum múgvandi kongsbóndi ikki heilt skilti tað høpið, sum Tilboðið, serliga nýggir skattir á m.a. rúsdrekka, politiskt kundu gerast partur av í einum peningaveikum samfelag, ið hevði stórar trupulleikar av rúsdrekka.²⁵⁶ Tað gjørdi sambandsmenninir, sum áhaldandi í Dimmalætting upp undir lögtings- og fólkatingsvalini í 1906 kallaðu ‘Sjálvstýrisflokkinn’ fyri „Brændevinspartiet“ og ‘Sambandsflokkinn’ „Afholdspartiet“, og eisini lögdu upp til, at fráhaldsmálið átti at vera grundarlag undir flokkabýti í Føroyum,²⁵⁷ og í 1909 høvdu rikismyndugleikarnir tikið Tilboðið aftur – m.a. orsakað av tí stóru fólksligu móttstøðuni móti Tilboðnum í Føroyum, men kanska serliga orsakað av tí ótroyttliga og politiskt sæð ógvuliga munadygga retoriska arbeiðinum hjá Oliveri Effersøe í Fólkatinginum ímóti Tilboðnum og Sjálvstýrisflokkinum. Í longdini vóru tað tó mentanarligu og politisku sjónarmið Sjálvstýrisflokksins, sum vunu undirtøku millum føroyingar.²⁵⁸ Tá sjónarmið Sjálvstýrisflokksins høvdu vunnið stóra undirtøku í Føroyum longu fyri seinna heimskríggj, so hekk tað helst lutvíst saman við, at tey nógv radikaliseradu politisku viðurskiftini millum Danmark og Føroyar, ið lutvíst fylgdu við samband-sjálvstýri/loysing diskursinum, har viðurskiftini landanna millum vóru umrødd og skapt, skaptu eina sterka og politiskt tilvitaða sjálvstýrisrørslu í Føroyum. Kanska var tað eisini soleiðis, sum Johan Christian Helms segði, at Sjálvstýrisflokkurin, sum hevði nýggj hugskot og vildi fremja broytingar, t.d. vinna føroyskum máli betri rættindi í kirkju og skúla,

og vinna Løgtinginum størri heimildir og inntøkur, var tann virknari flokkurin á hesum økjunum.

Hesa gongd høvdu leiðarar Sambandsflokksins neyvan megnað at spátt um í 1906; tað gjørdur teir heldur ikki so seint sum í 1923, tá ið Noregsmálið varð viðgjørt á Løgtingi og á Fólkatíngi, men leiðandi sjálvstýrisfólk hildu seg duga at siggja, hvønn veg tað bar.²⁵⁹ Tað, sum eyðkennir politisk valdsviðurskifti, sum verða genererað innan fyri ávísar diskursivar praksisir, er, at eingin ávísur persónur, flokkur ella stovnur hevur ræði á teimum; men avleiðingarnar eru líka ítøkiligar fyri tað.

Ískoyti: Fólkaatkvøður í Føroyum um viðurskiftini til Danmarkar ríki

Í Føroyum verður ofta sagt, at føroyingar bara einaferð beinleiðis hava fingið høvi til at taka støðu til, um teir ynskja at vera partur av Danmark – 14. september 1946, tá ið teir søgdu nei. Tað er rætt, at føroyingar bara einaferð beinleiðis hava fingið høvi til at taka støðu til spurningin um loysing frá Danmark, men danska grundlógini, sum eisini snýr seg um tilknýti Føroya við Danmarkar ríkið, hevur 3 ferðir verið til fólkaatkvøðu í Danmark, har føroyingar eisini hava verið spurdir. Í 1916 sluppu føroyingar harumframt at taka støðu til söluna av Vestindisku Oyggjunum til USA saman við øðrum danskum ríkisborgarum – t.e. teimum, sum vóru undir grundlógini. Fólkíð á Vestindisku Oyggjunum slapp ikki at luttaka á hesi fólkaatkvøðuni í danska grundlógarkinnum og grønlendingar, sum ikki kom undir grundlógina fyrr enn í 1953, luttóku heldur ikki. Her skulu hesar fólkaatkvøður í Føroyum, ið snúgva seg um dansk-føroysk viðurskifti, verða samanbornar.

Yvirlit yvir „danskar“ fólkaatkvøður í Føroyum

Talva 1. Fólkaatkvøðan 14. desember 1916 um söluna av Vestindisku Oyggjunum²⁶⁰

	Ja (% av gildugum atkvøðum og tal)	Nei (% av gildugum atkvøðum og tal)	Ógildugar atkvøður (% av valluttøku og tal)	Valluttøka (% av veljarafjöld og tal)	Veljarafjöld	Ja (% av veljarafjöld)
Danmark	64, 2 % 283.694	36 % 157.596	7.267	37, 4 % 449.094	1.200.000 (umleið)	23, 6 %
Føroyar	32, 7 % 348	67, 3 % 717		13, 3 % 1.065	8.000 (umleið)	4, 4 %

Tað var upp til Ríkisdagin at avgera, hvat skuldi gerast eftir fólkaatkvøðuna, uttan so, at meiriluti var ímóti at selja oyggjarnar. Í so fall skuldi stjórnin geva USA boð um, at avtalan ikki kundi ratifiserast. Ríkisdagurin avgjórði at ratifisera avtaluna og selja Vestindisku Oyggjarnar til USA.

Talva 2. Fólkaatkvøða um grundlógina 4. september 1920²⁶¹

	Ja (% av gildugum atkvøðum og tal)	Nei (% av gildugum atkvøðum og tal)	Ógildugar atkvøður (% av valluttøku)	Valluttøka (% av veljarafjöld og tal)	Veljara-fjöld	Ja (% av veljarafjöld)
Danmark	96, 9 % 613.471	3, 1 % 19.490	1, 1 % 6.940	49, 6 % 640.759	1.291.745	47, 5 %
Føroyar	98, 4 % 2.028	1, 6 % 32		24, 9 % 2.060	8.259	24, 6 %

Orsøkin til hesa fólkaatkvøðuna var endursameiningin millum Danmark og Norðurslesvig, sum síðan 1864 hevði verið undir Preussen/Týskland, eftir at tað í kjalarvørinum av týska ósigrinum í fyrra heimskríggið hevði verið ein fólkaatkvøða í Slesvig um hendan spurningin 10. februar 1920.

Talva 3. Fólkaatkvøða um grundlógina 23. mai 1939²⁶²

	Ja (% av gildugum atkvøðum og tal)	Nei (% av gildugum atkvøðum og tal)	Ógildugar atkvøður (% av valluttøku)	Valluttøka (% av veljara-fjöld og tal)	Veljara-fjöld	Ja (% av veljara-fjöld)
Danmark	91, 9 % 966.037	8, 1 % 85.401	1, 1 % 11.770	48, 9 % 1063.208	2.173.420	44, 5 %
Føroyar	83, 2 % 1.133	16, 8 % 229	0, 7 % 9	8, 9 % 1.071	15.404	7, 4 %

Talva 4. Fólkaatkvøða um grundlógina 28. mai 1953²⁶³

	Ja (% av gildugum atkvøðum og tal)	Nei (% av gildugum atkvøðum og tal)	Ógildugar atkvøður (% av valluttøku)	Valluttøka (% av veljarafjöld og tal)	Veljara-fjöld	Ja (% av veljara-fjöld)
Danmark	78, 8 % 1.183.912	21, 2 % 318.515	1, 7 % 25.231	59, 1 % 1.527.658	2.585.800	45, 8 %
Føroyar	81, 8 % 1.145	18, 2 % 255	5, 0 % 73	7, 6 % 1.473	19.382	6, 0 %

Høvuðsbroytingarnar, sum vórðu samtyktar í grundlógini í 1953 vóru, at 1) kvinnur finga loyvi til at arva dansku krúnuna, 2) Landstingið varð tikið av og 3) Grønland kom undir grundlógina.

Talva 5. Fólkaatkvøða um loysing 14. september 1946 (samanbórið við íslensku fólkaatkvøðuna um loysing frá Danmark í 1944)²⁶⁴

	Ja (% av gildugum atkvøðum og tal)	Nei (% av gildugum atkvøðum og tal)	Ógildugar atkvøður (% av valluttøku)	Valluttøka (% av veljarafjöld og tal)	Veljara-fjöld	Ja (% av veljarafjöld)
Føroyar	50, 7 % 5.660	49, 3 % 5.499	4, 1 % 481	67, 5 % 11.640	17.216	32, 9 %
Island (1944)	97, 4 % 70.725	0, 5 % 370	2, 10 % 1.545	97, 9 % 72.640	74.228	95, 3 %

Tað er áhugavert, at tá fólkaatkvøðan um söluna av Vestindisku Oyggjunum var í 1916, mælti Sambandsflokkurin sínum veljarum til at atkvøða ímóti söluni, meðan Sjálvstýrisflokkurin mælti sínum veljarum frá at fara á val ella at atkvøða fyri söluni. Dimmalætting skrivaði 13. desember 1916, at „*Medens Afstemningen nede i Kongeriget sikkert vil vise afgørende Flertal for Salg, vilde det være højst betænkeligt, ifald et Flertal her paa Øerne udtalte sig for Salg med den Begrundelse, at Øerne giver Statskassen Underskud. Som bekendt giver Færøerne for Øjeblikket langt større Underskud end dansk Vestindien; alene af den Grund vilde det være mere end mærkeligt, at Færinger siger ja til, at i saa Fald bør Staten skille sig af med Land til den højest bydende. Det maa derfor haabes at saavel Sambandsvælgere som Selvstyrevalgere, Mænd og Kvinder, møder frem i Morgen og stemmer Nej*“.²⁶⁵ Oliver Effersøe skrivaði í Føroyatíðindi, at „*Jeg opfordrer alle til at stemme „Nej*“

den 14. Dec. ved Folkeafstemningen om Salg af de danske Øer i Vestindien. – Vi bør søge at forebygge, at Danmarks Rige bliver gjort mindre“.²⁶⁶ Í viðmerking til Oliver Effersøe skrivaði Tingakrossur 13. desember, at „Man ved snart ikke om man skal le eller græde: Vi, Færingers, skal „søge at forebygge“, hvad Danmarks Regering og det danske Folk er enigt om! Sandelig – der manglede kun denne „Røst fra Graven“ for at gøre „Sambands“ Komædien komplet“. Í sama blað skrivaði Tingakrossur, at „Spørgsmaalet ved Folkeafstemningen kort og godt er dette: **Slaveri eller Salg. – Øerne solgt eller Befolkningen mod sin Vilje tvunget under dansk Styre og underkastet Diktatur i kapitalistiske FormaaIs Tjeneste**“.²⁶⁷ Tað er áhugavert, at Sambandsflokkurin gekk beinleiðis ímóti donsku stjórnini, meðan Sjálvstýrisflokkurin var samdur við henni, men tað er týðiligt, at tað eru føroysku áhugamálini hjá flokkunum, sum vóru avgerandi fyri stöðutakanina. Hóast hetta var ein spurningur, sum snúði seg um lagnuna hjá Vestindisku Oyggjunum, so var tað politiski diskursurin í Føroyum, sjálvstýrisdiskursurin, sum var avgerandi fyri stöðutakanina hjá føroysku flokkunum. Tað er ikki minni áhugavert, at meðan donsku veljararnir valdu at taka undir við tilmælinum hjá ríkismyndugleikum at selja oyggjarnar, so var ein stórur meiriluti (67, 3 %) av teimum veljarunum, sum valdu í Føroyum (13, 3 %), ímóti söluni av Vestindisku Oyggjunum.

Her kann leggjast afturat, at á óalmennari fólkaatkvøðu á Sankt Croix, eini av teimum Vestindisku Oyggjunum, sum David Hamilton Jackson skipaði fyri, atkvøddi stórur meiriluti, 4.027 veljarar, fyri söluni, meðan einans 7 atkvøddu ímóti söluni, sum varð formliga gjøgnumförd 31. mars 1917.

Hendan fólkaatkvøðan er eitt týðiligt dømi um, at tað ikki altíð er soleiðis, at ríkismyndugleikarnir og Sambandsflokkurin draga somu línu, tá tað snýr seg um yvirskipaðar ríkispolitiskar spurningar, og samstundis er hon eisini eitt týðiligt dømi um, at tað kunnu vera lokal føroysk áhugamál, ið eru avgerandi fyri, hvørja stöðu føroyskir flokkar hava til ríkispolitiskar spurningar.

Fólkaatkvøðan um grundlógina í 1920

Danska grundlógin varð sett í gildi í Føroyum í 1850, tá hon varð tinglisin í oyggjunum, uttan at føroyingar vóru spurdir ella mótmæltu. Grundlógin varð síðan broytt í 1866 og í 1915 – uttan fólkaatkvøðu. Fyri 1915 kravdu grundlógarbroytingar bert, at tveir danskir Ríkisdagar við ríkisdagsvali ímillum skuldi samtykkja broytingina. Í mars 1915 varð grundlógarbroytingin samtykt fyrru ferð á Ríkisdegi við atkvøðunum hjá báðum teimum føroysku ríkisdagsmonnum, Andras Samuelson og Oliver Effersøe úr Sambandsflokkinum, meðan hon seinnu ferð varð samtykt av einum nývaldum Ríkisdegi í mai 1915 við atkvøðunum hjá tí afturvalda landstingsmanninum Oliver Effersøe og tí nývalda fólkatingsmanninum Edward Mortensen – Mitens frá 1923. Í 1915 varð ein áseting sett inn í grundlógina, sum staðfesti, at fyri at broyta grundlógina, t.e. seta nýggja grundlóg í gildi, kravdist eisini fólkaatkvøða, har tað í fyrra lagi var meiriluti fyri broytingunum, og í øðrum lagi skuldi meirilutin fevna um í minst lagi 45% av veljaraföldini. Tí var neyðugt við fólkaatkvøðu í 1920, tá danska grundlógin aftur skuldi broytast.

Jóannes Patursson, sum í 1920 til fánýtis hevði biðið Ríkisdagin um eisini at

royna at fáa broytt grundlógina soleiðis, at Løgtingið kundi fáa lóggávuvald í føroyskum viðurskiftum, mælti í 1920 føroyingum frá at atkvøða fyri grundlógini á hesi fyrstu fólkaatkvøðuni í Føroyum um hana, tí hann metti ikki, at hon gav teimum nøkur rættindi. Tingakrossur staðfesti eftir fólkaatkvøðuna, at „*Hetta er fyrsta ferðin í okkara politisku søgu, at tað hevur boðist Føroya fólki beinleiðis at taka støðu til antin danska grundlógina skal vera galdandi í Føroyum ella ei. Treytirnar vóru, at 45% av hvørjum 100 veljarum yvir 29 ár skuldu hava sagt „ja“, um grundlógina kundi sigast at vera samtykt. ... Av teim 8259 veljarum í Føroyum, sum valrætt høvdu til hesa avgerð, hevur einans fjórðingurin játtað grundlógini, 32 søgdu tvørtur nei og 6199 veljarar mótmæltu tigandi. – **Danska grundlógina er ikki samtykt í Føroyum**“²⁶⁸ staðfesti Tingakrossur í greinini. Hóast valluttøkan var 25%, sum er størsta valluttøka nakrantíð til eina fólkaatkvøðu um grundlógina í Føroyum, so sæst týðiliga, at Sambandsflokkurin hevði roknað við nógv størri luttøku. Andras Samuelsen skrivaði í Dimmalætting 4. September: „*Kan det være Tvil om, at alle vi, der overhovedet kan være med, vil være med og stemme JA? ... Afstemningsdagen bør være en Højtidssdag for os, en Glædesdag ...*“²⁶⁹ Nakrar dagar seinni – 8. september – duldi hann ikki fyri, at hann hevði roknað við størri luttøku í Føroyum. Hann frøddist tó um, at – eins og hann hevði vónað – „*de 45% blev nok skaffede, selv om Færøerne ikke deltog saa kraftigt. Dette er ogsaa sket, idet 47,5% i det hele har stemt Ja. Grundloven er dermed vedtaget. ... Det lykkedes ikke at forhindre Grundlovens Godkendelse ved Folkeafstemningen, selv om vore Modstandere fik de færreste Ja-stemmer færre, end de behøvede at være*“²⁷⁰ Her bygdu teir báðir føroysku floksleiðararnir á heilt ymiskar treytir viðvíkjandi gildi dansku grundlógarrinnar í oyggjunum. Meðan Jóannes Patursson gekk út frá, at Føroya fólk sum sjálvstøðug tjóð (eind) á hesi fólkaatkvøðuni fyri fyrstu ferð skuldi taka støðu til dansku grundlógina, so gekk Andras Samuelsen út frá, at Føroya fólk frammanundan varð vorðin partur av danska grundlógarrøkinum og at tær føroysku atkvøðurnar tí ikki skuldu teljast fyri seg.*

Fólkaatkvøðan um grundlógina í 1939

Í 1939 sæst, at Dimmalætting ikki roknaði við stórar luttøku til fólkaatkvøðu um grundlógina, men leiðarar floksins, Poul Niclasen, landstingsmaður og Joh. Mr. Fr. Poulsen, fólkatingsmaður, og Andras Samuelsen, løgtingsmaður, heittu í Dimmalætting 17. mai á føroyingar um at atkvøða fyri grundlógini. Teir skrivaðu um ríkisborgararéttin hjá føroyingum, ið var knýttur at grundlógini, at „*Alle de Fordele, vi har af Forbindelsen med Danmark, saasom Tilskud til vort Erhvervsliv, Tilskud til Aldersrente, Sygekasser, Invalidrente, Skolevæsen og Præstelønninger, Vej- og Havnevæsen m. M. M., samt Fiskeriretten ved Island og Grønland vilde ophøre samtidig med Statsborgerretten*“²⁷¹ Dimmalætting tykist kortini ikki hava verið so hugað fyri broytingum í grundlógini, sum lögdu upp til, at Landstingið skuldi avtakast, tí blaðið hevði onga áheitan á veljararnar. Har var bara staðfest, at „*Ved at stemme NEJ udtrykker man Ønske om at bevare den gamle Grundlov uændret*“, men at tað viðvíkjandi valrættaraldrinum, sum eftir ætlan skuldi setast niður úr 25 til 23 ár, var „*naturligt, at der i hvert Fald ikke herfra bliver stemt NEJ paa Mandag. De,*

der derimod maatte anse det for unyttigt at foretage Grundlovsændringer, kan paa en behagelig Maade markere deres Standpunkt I saa Henseende ved simpelthen at blive hjemme paa Afstemningsdagen“.²⁷² Jóannes Patursson, sum metti grundlógina vera felda í Føroyum longu í 1920, skrivaði í Tingakrossi 10. mai 1939, at „*Heldur ikki hesu ferð mega Føroyingar samtykkja hesa lóg, sum Føroyafólk við fólkaatkvøðu aldri hevur samtykt áður. Tað gerst best við at gera, sum seinast var gjørt, at lata vera at velja*“.²⁷³ Sæð í hesum høpi, har lítil áhugi tóktist vera, var tað kanska ikki so lægi, at valluttøkan í Føroyum bara var 8,9% í 1939. Heldur ikki í danska ríkinum sum heild fekk grundlógin tey neyðugu 45% av samlaðu veljarafjøldini – einans 44,5 %. Broytingarnar í grundlógini vórðu tí ikki samtyktar í 1939 – og 1920 grundlógin var verandi í gildi.

Fólkaatkvøðan um grundlógina í 1953

Í 1953 eydnaðist tað loksins á fólkaatkvøðu at fáa grundlógina broytta soleiðis, at Landstingið varð avtikið og vælráttaraldurin settur niður. Samstundis kom hjálandið Grønland undir grundlógina. Í Føroyum var valluttøkan kortini hægri í 1939 enn í 1953, tá ein nýggj botnrekord varð sett, 7,6 %.

Fólkaatkvøðan um loysing í 1946

Í mun til fólkaatkvøðuna í 1946, har føroyingar beinleiðis skuldu taka støðu til loysingina, er tað áhugavert, at valluttøkan í 1946 var væl hægri enn til allar fólkaatkvøðurnar um grundlógina – ikki bara í Føroyum, men eisini um borið verður saman við valluttøkuna í danska ríkinum yvirhøvu. Prosentparturin av ógildigum atkvøðum, ið hevur verið settur stórir á fólkaatkvøðuni í Føroyum í 1946, var eisini størri í Føroyum til fólkaatkvøðuna um grundlógina í 1953. Hinvegin er tað greitt, at valluttøkan til fólkaatkvøðuna í 1946 var lág, um samanborið verður við lögtingsvalið í 1945, tá hon var 75%, serliga tá týdningurin, sum hendan fólkaatkvøðan átti at havt fyri føroyingar, verður havdur í huga. Tað ber heldur ikki beinleiðis til at samanbera fólkaatkvøður um grundlógina við føroysku fólkaatkvøðuna um loysing í 1946. Í grundlógini er ásett, at grundlógarbroytingar einans kunnu samtykkjast, tá ein meiriluti á fólkaatkvøðu, sum eisini fevnir um í minsta lagi 45% av samlaðu veljarafjøldini (síðan 1953 40%), hevur atkvøtt fyri broytingini. Annars eru broytingarnar feldar. Tað merkir í veruleikanum, at veljarar kunnu atkvøða ímóti grundlógarbroytingum við at sita heima. Tí eru tað fyri tað mesta veljarar, sum taka undir við ætlaðum grundlógarbroytingum, ið fara á val, meðan teir, sum eru ímóti, vanligar ikki fara á val. Valluttøkan til fólkaatkvøður um danskar grundlógarbroytingar er tí sjáldvan høg. Nakrar tilíkar ásetingar stóðu ikki í føroysku fólkaatkvøðuorðingini um loysing frá 1946, har vanligur meiriluti var galdandi. Tí var neyðugt at fara á val, uttan mun til, um ein var fyri ella ímóti loysingini – at sita heima var at seta seg uttan fyri ávirkan. Tí er tað ikki so líka til at samanbera valluttøkuna á fólkaatkvøðuna 14. september 1946 við valluttøkur á fólkaatkvøðum til grundlógarbroytingar í Danmark í 1920, 39 og 53, har tað ikki at fara á val var sum at atkvøða nei.

Gera vit hinvegin uttan víðari hesa samanberingina, sum m.a. sambandsfólk

gjördu og framvegis ofta gera, so verður tað í fyrra lagi greitt, at valluttøkan til fólkaatkvøðuna í 1946 (67, 5 %) var rættiliga høg samanborið við allar triggjar grundlógarkvøðurnar (24, 9 %, 8, 9 % og 7,6 %). Í øðrum lagi verður tað eisini greitt, at tá m.a. sambandsfólk ofta gera hesa samanberingina, og koma til ta niðurstøðu, at loysingin varð feld í 1946, tí hon ikki fekk 45% av samlaðu veljarafjældini fyri sær, bara 32, 3 %, so noyðast tey samstundis at viðurkenna, at grundlógin, sum ongantíð hevur fingið meira enn 24, 6 % av føroysku veljarafjældini fyri sær, er feld á øllum fólkaatkvøðum, sum hava verið um hana í Føroyum – um vit væl at merkja bara ganga út frá, at tað er tann føroyska – ikki tann danska – veljarafjældin, sum skal avgera hendan spurningin Føroya fólks vegna. Kanska áttu føroyingar heldur at hildið seg frá at gera tilíkar órímiligar samanberingar og heldur bara staðfest, at í 1946 valdi ein lítill meiriluti av føroyingum á fólkaatkvøðu loysing frá Danmark, men at tað síðan hvørki hevur verið nóg stórir vilji ella meiriluti á Løgtingi fyri at seta úrslitið í verk.

Niðurstøða

Hetta er eisini tann rætta og í grundini eisini tann einasta rímiliga niðurstøða at koma til. Ógildugar atkvøður skuldu sambært sjálvari fólkaatkvøðusamtyktini ikki teljast við (í einum rættarsamfelag er tað óviðkomandi hvat Andras Samuelson, Thorstein Petersen ella Petur Mohr Dam søgdu av politiskum grundum til ymiskar tíðir fyri verja síni egnu sjónarmið – har eru tað lógirnar, sum ráða). Tað skulu tær heldur ikki sambært formligu yvirlitunum í Statistisk Árbog. Tá ongar ásetingar um kvalifiseraðan meiriluta vóru í fólkaatkvøðuorðingini, sum Javnaðarflokkurin og Sambandsflokkurin sjálvir høvdu samtykt á Løgtingið, so kundi heldur ikki vera talan um annað enn vanligan meiriluta av teimum, sum gildigt atkvøddu (um kvalifiseraður meiriluti skal kunna vera galdandi, so noyðast formligar ásetingar at vera, sum staðfesta hvussu kvalifiseraður meirilutin skal vera (30%, 40%, 45% av veljarafjældini ella okkurt annað, meðan tilíkar ásetingar ikki eru neyðugar, um vanligur meiriluti skal vera galdandi). Heldur ikki hevur nakar ógildað fólkaatkvøðuúrslitið, og vit mugu tí eisini virða tey, sum ikki halda grundlógina galda í Føroyum.

Hendingarøð

1901:

- Jóannes Patursson verður valdur á Fólkatungu.

1902:

- Jóannes Patursson leggur uppskot fyri Løgtingið um at seta peningaskatt í gildi í Føroyum. Uppskotið verður felt. Sama ár leggur Christian Barentsen, amtmaður, uppskot fyri Løgtingið um at broyta løgtingslógina, soleiðis at m.a. lutfalsval og loyniligt og skrivligt val verður galdandi. Uppskotið verður samtykt 17. september við 15 atkvøðum fyri og einari ímóti.
- Løgtingið velur Christian Barentsen til landstingsmann.

1903:

- Jóannes Patursson gevur út bókina Færøsk Politik, har hann greiðir frá støðu Føroya í danska ríkinum og leggur fram tankar sínar um føroyskt sjálvstýri.
- Føroya Framburðsfelag verður sett á stovn við sjálvstýrisspurninginum ovarlaga á dagsskránni.

1905:

- Føroya Framburðsfelag stillar fyrstu ferð upp til løgtingsval – og vinnur 6 av teimum 9 løgtingsumboðunum, sum standa fyri vali hetta árið. Helvtin av teimum valdu tingumboðunum taka undir við sjónarmiðum Jóannesar Patursson um sjálvstýri, sum vóru sett fram í Færøsk Politik.
- Fráhaldsfeløgini savna saman 5.600 undirskriftir í Føroyum, sum skulu sannføra ríkismyndugleikarnar um at seta forboð fyri rúsdrekkasølu og –skeinking í Føroyum

1906:

6. mars:

- Danska stjórnin viðger eitt uppskot frá Jóannesi Patursson um at leggja fleiri beinleiðis og óbeinleiðis skattir á Føroya Amt til nýtslu hjá amtskommununi. Tað er figgjarmálaráðharrin, Vilhelm Lassen, sum vegna Jóannes Patursson leggur uppskotið fyri stjórnina.

13. mars:

- Jóannes Patursson heldur í sambandi við figgjarlógina røðu á Fólkatíngi, har hann rør fram undir, at spurningurin um telefon í Føroyum best hevði kunnað verið loystur við, at Løgtingið fekk rætt til at fýrisita og brúka skattainntøkurnar í Føroyum og eisini fekk eitt árligt ríkistilskot úr ríkiskassanum.

23. mars:

- Jóannes Patursson heldur í sambandi við viðgerðina av løgtingslógini røðu á Fólkatíngi, har hann aftur nevnr móguleikan fyri størri figgjjarligum sjálvræði og ríkistilskot í nøkur ár til Løgtingið. Hann nevnr eisini, at Løgtingið átti at fingið størst móguligu ávirkan á lóggávuna í Føroyum.
- P. A. Alberti løgmálaráðharri svarar Løgtinginum, at stjórnin er sinnað til at samráðast við føroyingar um størri sjálvstýri, men hann nevnr hvørki lóggávuveld ella ríkistilskot til Løgtingið.

2. apríl:

- Fólkatíngið samtykkir broytingarnar í løgtingslógini við 69 atkvøðum fyri og ongari ímóti.

11. apríl:

- Grein stendur í Tingakrossi, sum lýsir innihaldið í Tilboðnum.

22. apríl:

- Jóannes Patursson heldur røðu í Teatersalen, har hann greiðir frá ríkisdagsarbeiði sínum. Hann nevnr eitt tilboð um figgjjarligt sjálvstýri, sum hann skal hava fingið frá donsku stjórnini eftir at uppskot hansara hevði verið til viðgerðar á „*Ministermøde*“. Hann nevnr eisini móguleikan fyri

lóggávuvaldi til Løgtingið, men sigur samstundis at hesin spurningurin ikki hevði verið viðgjørdur í Danmark.

5. mai:

- Jóannes Patursson sigur á politiskum fundi í Havn, at hann eftir „*Ministermøde*“, – har eitt uppskot frá honum varð viðgjørt, sum figgjarmálaráðharrin hevði lagt fyri stjórnina – hevði fingið eitt tilboð um, at Løgtingið skuldi fáa ræði á øllum beinleiðis og óbeinleiðis skattum í Føroyum, meðan „*Ministeren*“ helt, at Løgtingið eisini skuldi hava størri ávirkan á lóggávuna.

12. mai:

- Jóannes Patursson leggur sína útgávu av Tilboðnum fyri Løgtingið.

20. mai:

- Løgtingið sendir bræv til Løgmálaráðið við fyrispurningi til „*Regeringen*“ um Tilboðið.

31. mai:

- Brævið frá Løgtinginum, dagfest 20. mai 1906, um „*det færøiske Skatte-spørgsmaal*“ verður viðgjørt á ráðharrafundi í Keyptmannahavn eftir umbøn frá løgmálaráðharranum. Avgjört verður, at figgjarmálaráðharrin og løgmálaráðharrin skulu svara Løgtinginum.

1. juni:

- Svar frá stjórnini til Løgtingið, undirskrivað av løgmálaráðharranum, verður skrivað, sum váttað, at Jóannes Patursson hevði havt heimild at leggja eitt tilboð fyri Løgtingið, sum í innihaldi samsvaraði heilt væl við skriv Jóannesar Patursson til Løgtingið frá 12. mai, tó nevnir løgmálaráðharrin einki um nakað ríkistilskot.

13. juni:

- Svárið frá løgmálaráðharranum verður viðgjørt í Dimmalætting.

22. juni:

- Oliver Effersøe vinnur fólkatingssessin frá Jóannesi Patursson

18. juli:

- Sambandsflokkurin vinnur løgtingsvalið og fær 12 av 20 løgtingsumboðum.

8. august:

- Løgtingið velur sambandsmannin Friðrikk Petersen til føroyskan landstingsmann.

1. september:

- Løgtingsnevndin leggur álit fram í málinum. Meirilutin mælir til at siga nei takk til Tilboðið, meðan minnilutin mælir til at taka av Tilboðnum.

8. september:

- Løgtingið samtykkir at siga nei takk til Tilboðið.

23. oktober:

- Oliver Effersøe leggur í síni fyrstu røðu á Fólkatíngi áhaldandi sjálvstýrismenninar undir at vera „*Seperatister*“, og sigur annars, at „*vi færinger føle os fuldstændig som danske*“.

- Alberti upplýsir á Fólkatingi í svari til Oliver Effersøe, at Tilboðið stávaði frá „*Regeringen*“.

1907:

16. maí:

- Lógin um forboð fyri sølu og skeinking av rúsdrekka verður samtykt í Ríkisdegnum, men fær ikki gildi fyrr enn fólkaatkvøða 6. november sama ár hevur verið um spurningin í Føroyum.

1908:

24. juli:

- P. A. Alberti leggur frá sær sum danskur løgmálaráðharri.

8. september:

- Alberti meldar seg sjálfvan á dómhúsinum í Keypmannahavn fyri skjalafalsan og fíggarligan undandrát.

3. oktober:

- Oliver Effersøe skrivur í Dimmalætting um Tilboðið og „*Storbedrageren*“ Alberti og hansara „*Svindlerier*“.

1909:

6. mars:

- Oliver Effersøe reisir spurningin um Tilboðið á Fólkatingi, har hann m.a. leggur høvuðsábyrgdina á P. A. Alberti og Jóannes Patursson. Svend Høgsbro avsannar uppáhaldið hjá Oliver Effersøe. Bæði Svend Høgsbro og J. C. Christensen verja P. A. Alberti, og leggja eitt møguligt ósamsvar millum tað tilboðið, sum Jóannes Patursson legið fram í Føroyum, og tað tilboðið, sum danska stjórnin hevði givið honum, á Jóannes Patursson. Tað eydnast hinvegin Oliveri Effersøe at fáa ríkisstjórnina til endaliga at venda Tilboðnum – og harvið eisini lutvíst politikki Sjálfstýrisflokksins – bakið.

1910:

17. desember:

- Alberti verður dømdur 8 ár í tugthús fyri skjalafalsan og fíggarligan undandrát.

1915:

- 6 sjálfstýrismenn leggja uppskot fyri Løgtingið, sum m.a. miðar ímóti, at Løgtingið heitir á danskar myndugleikar um at geva Løgtinginum lóggávuveld í føroyskum viðurskiftum. Uppskotið fall á Løgtingið.

1919:

15. januar:

- Oliver Effersøe setur av nýggjum fram skuldsetingina móti P. A. Alberti um, at hann skuldi havt verið høvuðsmaðurin handan Tilboðið.

19. september:

- Løgtingið samtykkir at heita á Løgmálaráðið um at fáa broytt grundlógina soleiðis, at Løgtingið kann fáa lóggávuveld í serligum føroyskum viðurskiftum

1920:

13. februar:

- Jóannes Patursson leggur uppskot fyri Ríkisdagin um at broyta grundlógina, soleiðis at Løgtingið fær lóggevandi heimildir í føroyskum viðurskiftum. Uppskotið kom ongantíð til viðgerðar í Ríkisdegunum.

4. september:

- Á fyrstu fólkaatkvøðuni í Føroyum um grundlógina, har Sjálvstýrisflokkurin biður veljarar sita heima, fara 25% av føroysku veljarunum á val – meginparturin, 98,4% atkvøður fyri teiri nýggju grundlógini.

III partur

Flutningstrupulleikar og landasvik

„Man maa alvorligt advare mod den Maade, hvorpaa der nylig er skrevet hernede om færøske Anliggender. Ret utilsløret beskyldes det ene af de to omtrent lige store Partier for, at dets Medlemmer er dansk-fjendtlige og tilstræber Løsrivelse fra Danmark. Hernede kan offentlige Meddelelser af den Art ikke gøre nogen Gavn og paa Færøerne vækker de naturligvis stor Bitterhed. De er egnede til at fremkalde netop det, som man energisk har søgt at undgaa“.

C. Th. Zahle (1918)

„Jeg tror, at Landstingsmand Patursson havde for megen Indflydelse paa Justitsminister Alberti i 1906, da han kom til Færøerne med det, der blev kaldt „Tilbudet“. Jeg tror, at Sysselmand Effersøe senere som Folketingsmand havde en meget stor Indflydelse paa Ministeriet. Jeg tror endvidere, at Folketingsmand Mortensen har haft det under Krigstiden ... der er, hvad jeg kan kalde en konstruktiv Mangel i hele Systemet. Der er en Mangel i Ministeriet paa Sagkundskab, en naturlig Given sig hen til uofficielle Raadgivere. Det er et betænkeligt Forhold, som i givet Tilfælde kan føre til en Konflikt“.

Johan Christian Helms (1919)

Inngangur

Í hesum parti av ritgerðini fer at vera hugt eitt sindur nærri at tí sokallaða Adressumálinum frá 1917. Í tíðarskeiðinum 1914 – 1918, tá fyrra heimskríggj leikaði á, gjørdust flutningsviðurskiftini millum Føroyar og Danmark ógvuliga trupul, eins og tey gjørdust í øllum Norðuratlantshavi.²⁷⁴ Bretar kravdu 11. mars 1915, at skip, sum sigldu í Norðuratlantshavi – eisini skip, sum sigldu millum Danmark og Føroyar – skuldu leggja leiðina inn í bretska havn til eftirlit.²⁷⁵ Tá Týskland í februar 1917 fór undir at føra kavbátakríggj móti øllum skipum, sum sigldu uppá Bretland, komu ongar vørur til Føroyar í nakrar mánaðir, og vandi var tí fyri avbyrging og vørutroti í Føroyum.

Valfelag Sjálvstýrisflokksins í Suðurstreymoy, seinni Havnar Framburðsfelag, avgjörði undir hesum umstøðum í mars 1917 at fara undir at savna undirskriftir í Føroyum. Undirskriftirnar skuldu sendast til bretska stjórnina í London saman við eini áheitan um, at skip, sum sigldu millum Føroyar og Ísland við vøru, posti og ferðafólki, sluppu undan at leggja leiðina inn í bretska havn til eftirlit. Adressan kom ongantíð bretskum myndugleikum í hendi, men amtmaðurin, Svenning Rytter, sum í 1911 hevði tikið við amtmansembætinum eftir Christian Barentsen, skuldsetti sjálvstýrismenninar fyri at hava roynt at senda áheitanina uttan um danskar myndugleikar, við tí fyri eyga at skumpa undir sjálvstýrisstríðið í Føroyum. Ein kanningarnevnd, sum annað kamarið í danska Ríkisdegnum, Landstingið, hevði sett at kanna málið, kom í 1919 til somu niðurstøðu sum amtmaðurin, og skuldsetti sjálvstýrismenninar fyri við politiskum vinningi fyri eyga at hava misnýtt krígstíðina og tey truplu flutningsviðurskiftini í Norðuratlantshavi. Hesar ákærurnar – sum vóru politiskar, ikki rættarligar – vístu adressumenninir, sum hildu uppá, at adressan einans snúði seg um vøruflutning og fría sigling millum Ísland og Føroyar, sum vera man aftur. Málið fekk ongar rættarligar ella politiskar avleiðingar, men viðurskiftini millum ríkismyndugleikarnar og føroysku sjálvstýrisrørsluna, sum høvdu verið heilt góð, versnaðu munandi í árunum aftaná.

Adressumálið hevur fleiri ferðir verið umrøtt sum partur av breiðum søguverkum um føroyska søgu,²⁷⁶ men higartil eru tað einans dansku søgufrøðingarnir Vagn Wáhlin o.a., og Hans Andrias Sølvará, sum hava viðgjørt málið sjálvstøðugt við støði í veruligum skjalارانnsóknum.²⁷⁷ Hetta er sostatt ikki fyrstu ferð, at Adressumálið verður viðgjørt sjálvstøðugt, men tað høpið, sum tilfarið, evnið og ákærurnar móti adressumonnunum, sum her í høvuðsheitum byggir á tað seinast nevndu bókinu, verður sett inn í, er øðrvísi enn hjá dansku søgufrøðingunum. Hartil kemur, at hendan ritgerð, sum viðger alla gongdina í Adressumálinum, grundar seg fyri ein part á tilfar, sum ikki hevur verið gagnnýtt fyrr. Her verður sostatt lagt nakað afturat hollu granskingini hjá Wáhlin o.a.

Tilfarið, sum nevnda ritgerð grundar seg á, er lutvíst tað fjølbroytta og virðismikla skjalatilfarið, sum Kanningarnevnd Landstingsins savnaði í Danmark og Føroyum í sambandi við ta umleið 930 síður longu frágreiðingina, sum varð skrivað í 1919. Alt tilfarið í frágreiðingini hjá Landstinginum, eisini innanhýsis bræva- ella fjarritasamskiftið millum føroyskar sjálvstýrismenn, sum onkuntíð – men langt frá altíð – upprunaliga varð orðað á føroyskum, hevur kanningarnevndin endurgivið á donskum í fylgiskjølunum til frágreiðingina. Í fyra køssum í Folketingets Bibliotek og Arkiv í Keypmannahavn finst alt skjalasavnið (avrit og upprunaskjøl), sum kanningarnevndin fekk til vega í 1918-1919. Her havi eg ofta – men langt frá altíð – hildið meg til prentaðu frágreiðingina hjá kanningarnevndini, ið finst á Føroya Landsbókasavni, hóast talan ikki er um upprunatilar – talan er um avrit, onkuntíð týðingar, av keldutilfari í Folketingets Bibliotek og Arkiv í Keypmannahavn.

Søguvísindaligu grundgevingarnar fyri hesum eru í fyrra lagi, at Wáhlin o.a., sum hava gagnnýtt tilfarið hjá kanningarnevndini, hava havt atgongd til sjálvt skjalatilfarið og við stikkroyndum hava teir samanborið tað óprentaða

skjalatilfarið við tilfarið í prentaðu frágreiðingini, uttan at hava funnið nakað ósamsvar.²⁷⁸ Sjálvur havi eg eisini gjøgnumgingið øll skjølini í stóra savninum hjá kanningarnevndini í teimum fyra kæssunum á Folketingets Bibliotek og Arkiv í Keypmannahavn og í fleiri umførum samanborið tilfarið í skjalasavninum hjá kanningarnevndini við tilfarið í prentaðu útgávuni, uttan at funnið nakað ósamsvar.²⁷⁹ Í seinna lagi havi eg kunnað gingið út frá, – tað verður eisini váttað ymsastaðni í frágreiðingini – at møguligar villur í tí prentaða tilfarinum høvdu komið undan kavi í sambandi við sjálvt kanningararbeiðið. Í øllum førum um villurnar stríddu ímóti áhugamálum hjá vitnum og skuldsettum í málinum, tí talan er um próvtilfar hjá kanningarnevndini móti navngivnum persónum, sum fingi høvi til at verja seg ímóti skuldsetingum frá nevndini. Hartil kemur, at á Føroya Landsskjalasavni liggja 21 rúgvismiklir pakkur við týðningarmiklum upprunaskjølum hjá Vørunevndini frá krígsárunum. Hetta tilfarið hevur ikki alt avgerandi týðning fyri Adressumálið, men pakkarnir eru merktir á ein tilíkan hátt, at tað sæst, hvat innihaldið er. Innihaldið í teimum pakkum, sum sambært merkingini hevur týðning fyri teir spurningar, sum her verða viðgjørdir, er alt gjølla gjøgnumgingið. Í hesum upprunatilfarinum finst ein týðandi partur av føroyska sjónarhorninum uppá Adressumálið. Wáhlin o.a. hava verið vitandi um, at hetta tilfarið er til,²⁸⁰ men ein gjøgnumgongd av ávísingum og niðurstøðum hjá teimum vísir, at teir – eins og við skjalasavninum hjá kanningarnevndini í Folketingets Bibliotek og Arkiv – eftir øllum at dømi als ikki hava gagnnýtt tilfarið. Ein partur av hesum rúgvismikla upprunatilfarinum er endurgivin í frágreiðingini hjá kanningarnevndini, men tað finst eisini nógv tilfar millum skjølini hjá Vørunevndini, sum kanningarnevndin ikki hevur nýtt. Hetta hevur í fyrra lagi havt við sær, at skjøl viðvíkjandi Adressumálinum, sum hvørki kanningarnevndin ella onnur, sum hava viðgjørt Adressumálið, hava havt atgongd til, eru komin undan kavi. Í seinna lagi hevur tað verið møguligt at samanborið endurgivið tilfar í prentaðu útgávuni hjá kanningarnevndini við upprunatilfarið á Føroya Landsskjalasavni, uttan at eg havi funnið nakað ósamsvar. V.ø.o. hevur tað við støði í hesum tilfarinum verið møguligt at eftirkanna stóran part av tilfarinum í frágreiðingini hjá kanningarnevndini, uttan at tað hevur verið neyðugt at kaga í savnið hjá kanningarnevndini (við m.a. avritum av upprunaskjølum hjá Vørunevndini) í Folketingets Bibliotek og Arkiv. Upprunatilfarið er fyri ein stóran part á Føroya Landsskjalasavni.

Hinvegin er nógv upprunatilfar í skjalasavninum hjá kanningarnevndini, sum ikki er at finna aðrastaðni, og tað er eisini týðandi tilfar í skjalasavninum, sum ikki er endurgivið í prentaðu frágreiðingini. Hartil kemur, at kanningarnevndin ofta hevur týtt brøv, fjarrit o.o. skjøl, sum upprunaliga eru orðað á føroyskum ella enskum máli, til danskt mál í prentaðu útgávuni. Fjarritasavnið hjá nevndini er yvirhøvdur ógvuliga umfatandi, áhugavert og sermerkt keldutilfar. Her havi eg sjálvandi hildið meg til tey upprunaligu skjølini og orðingarnar í skjalasavninum hjá kanningarnevndini, sum tað eisini sæst av ávísingunum og viðmerkingunum til heimildartilfarið, man eg havi tó, har tilfarið eisini er at finna í prentaðu útgávuni, víst til síður í hesi frágreiðingini.

Annað óprentað tilfar finst eisini á Føroya Landsskjalasavni, sum eisini hevur avgerandi týdning fyri viðgerðina av Adressumálinum, t.d. ein pakki við skjølum hjá Havnar Framburðsfelag og gerðabókin hjá felagnum. Hetta rættiliga týdningarmikla savnið av upprunatilfarið hjá Havnar Framburðsfelag, sum hvørki kanningarnevndin ella Wáhlin o.a. hava gagnnýtt, havi eg hugt gjølla ígjøgnum. Her finnast m.a. nøkur rættiliga týdningarmikil brøv frá Edwardi Mortensen til Jóannes Patursson frá apríl 1917, sum tað hóast royndir ikki eydnaðist kanningarnevndini at fáa hendur á. Wáhlin o.a. hava tískil heldur ikki gagnnýtt hesi brøv. Kanningarnevndin hevur harafturímóti havt atgongd til útvaldar orðingar í gerðabókini hjá Havnar Framburðsfelag, men talan hevur einans verið um eina avskrift, sum Jóannes Patursson fekk nevndini til vega í 1919. Hóast onkur av fjarritunum millum leiðandi sjálvstýrismenn í skjalasavninum hjá Havnar Framburðsfelag eru endurgivin í frágreiðingini hjá nevndini, so hava hvørki kanningarnevndin ella Wáhlin o.a. – sum ikki hava havt atgongd til gerðabókina hjá Havnar Framburðsfelag á annan hátt enn gjøgnum orðingarnar hjá kanningarnevndini – havt atgongd til skjalasavnið hjá Havnar Framburðsfelag, sum fevnir um tíðarskeiðið frá 1917 til 1932. Hetta savnið hevur sostatt, saman við savninum hjá Vørunevndini, gjørt tað møguligt at samanbera stóran part av tilfarinum í prentaðu frágreiðingini hjá kanningarnevndini við upprunatilfarið. Søvni hjá Havnar Framburðsfelag og Vørunevndini hava harumframt gjørt tað møguligt at leggja nakað afturat tí søgugransking, sum finst á økinum.

Prentað heimildartilfar, sum hevur nakran týdning fyri Adressumálið, er serliga løgtingstíðindi, ríkisdagstíðindi, politisk bløð í Føroyum, endurminningar, gerðabøkur, dagbøkur og søguligar ritgerðir annars, sum snúgva seg um Adressumálið. Hetta keldutilfar er alt gjølla gjøgnumgingið.

Øll gongdin í Adressumálinum frá februar 1917 til Kanningarnevnd Landstingsins varð sett í 1919 verður viðgjörd. Spurningar, sum verða viðgjördir, snúgva seg serstakliga um sjónarmiðini hjá amtmanninum og kanningarnevndini øðrumegin og sjónarmiðini hjá sjálvstýrismonnum hinumegin. Í fyrsta lagi verður spurt, um adressumenninir ætlaðu ella royndu at senda adressuna uttanum danskar myndugleikar. Í øðrum lagi verður spurt, um ella í hvønn mun adressan – umframt at vera ein roynd at bøta um flutningsmøguleikarnar til Føroya – hevði sjálvstýrispolitisk endamál. Í triðja lagi verður spurt, hví Adressumálið gjørdist partur av donskum politikki í 1918.

Tann yvirskipaði samanhagurin, sum Adressumálið verður sett inn í, er í fyrsta lagi politisku og rættarligu viðurskiftini millum Danmark og Føroyar. Í øðrum lagi verður Adressumálið viðgjørt úr einum serføroyskum og einum ríkisdonskum sjónarhorni. Føroyska sjónarhornið kann bítast í tvey. Í fyrsta lagi verður hugt eftir, hvussu støðan og møguleikarnir viðvíkjandi vørunøgd og vøruflutningi til Føroya vóru undir fyrsta heimskríggi. Í øðrum lagi verður trupulleikin við vøruflutninginum settur inn í ein sjálvstýrispolitiskan samanhag í Føroyum. Danska sjónarhornið kann eisini bítast í tvey. Í fyrsta lagi er talan um innanríkispolitisk viðurskifti í danska ríkinum undir fyrsta heimskríggi, sum

snúðu seg um stríðið um stjórnarvaldið í Danmark. Í øðrum lagi er talan um størri ríkispolitiskar trupulleikar, sum tóku seg upp í Danmark, meðan kríggið leikaði á. Adressumálið verður eisini sett inn í ein størri ríkispolitiskan samanhang, sum snýr seg um samanhingin millum føroyskan og danskan politik. At enda verður ein meting gjørd av málinum.

Høvuðsendamálið við viðgerðini av Adressumálinum kann sigast at vera ein roynd at fáa svar uppá spurningin um, hvønn týdning ávikavist føroysk, donsk og ríkispolitisk viðurskifti høvdu fyri at eitt átak hjá føroyskum sjálvstýrismonnum í 1917, sum tók støði í trupulleikunum við vøruflutningi til oyggjarnar undir fyrsta heimskríggi, varð knýtt upp í danskan politikk í 1918. Meðan viðgerðin av Tilboðnum í høvuðsheitum – tó ikki einans – snúði seg um tveir ymiskar diskursar, sum føroysk politisk viðurskifti í ávikavist Danmark og í Føroyum gjørdust partar av, so snýr viðgerðin av Adressumálinum seg í størri mun enn í viðgerðini av Tilboðnum eisini um, hvussu báðir diskursarnir vóru knýttir at hvørjum øðrum gjøgnum tær ríkispolitisku skipanirnar.

Donsk-føroysk viðurskifti í byrjanini av 20. øld

Ríkisrættarligu viðurskifti Føroya eru lýst fyrr í ritgerðini, so her skal einans vera komið stutt inn á føroyskan politikk, soleiðis sum hann menti seg innan hesar karmar aftaná 1906. Føroyskur politikkur, sum varð mentur við støði í tjóðskaparrørsluni í 1880-árunum, hevði síðan umleið 1906, tá rørslan skrædnaði í ein sambandsinnaðan og ein sjálvstýrissinnaðan politiskan flokk, nærum einans snúð seg um, hvussu viðurskiftini millum Danmark og Føroyar skuldu skipast. Beinleiðis atvoldin til politiska flokkabýtið í 1906 var, at føroyski fólkatingsmaðurin Jóannes Patursson, sum varð valdur á fyrsta sinni í 1901 við sjálvstýrismálum ovarliga á skránni, kom til Føroya við einum tilboði frá donsku stjórnini, sum – um tað varð sett í gildi – fór at geva Løgtinginum størri heimildir og inntøkur. Tilboðið, sum Jóannes Patursson fekk til vega uttan um vanligu samskiftiskanalirnar millum Løgtingið og ríkisstjórnina – amtmannin – varð felt í Løgtinginum í 1906, eftir at løgtingsval hevði verið.²⁸¹ Avleiðingin varð, at Sambandsflokkurin og Sjálvstýrisflokkurin vóru settir á stovn í ávikavist 1906 og 1909. Tað hevur fyrr í ritgerðini verið víst á, at Tilboðið – sum upprunaliga var ein skattanýskipan – orsakað av ytri diskursivum viðurskiftum helst fekk eitt annað og meira sjálvstýrispolitiskt innihald í Føroyum, enn tað hevði í Danmark, men tað var liður í eini gongd, sum stuðlaði undir flokkabýtið. Sambandsflokkurin vildi helst hava, at ongar broytingar skuldu fremjast í viðurskiftunum millum Danmark og Føroyar, meðan Sjálvstýrisflokkurin ynskti, at Føroyar fingtu so stórt sjálvstýri, sum fáast kundi í góðum samstarvi við ríkismyndugleikarnar.²⁸²

Hesin stríðsspurningurin í føroyskum politikki var ikki avgreiddur, tá fyrri heimskríggj byrjaði í 1914, tvørturímóti var hann ikki av álvara farin at taka seg upp fyrr enn um hetta mundið. Tilboðið hevur ofta verið tulkað inn í eitt víðgongd

sjálfstýrispolitiskt høpi, men talan var í veruleikanum valla um nakað annað enn eitt tilboð frá ríkisstjórnini um ein føroyskan skattareform, sum hevði givið Føroya Amti fíggarligt sjálfstýri. Hinvegin var tað greitt, at sjálfstýrismenn síðan 1903 og Sjálfstýrisflokkurin síðan 1909 ynskti, at Løgtingið skuldi hava størri heimildir á lóggávuøkinum, eins og Jóannes Patursson hevði lagt upp til í Færøsk Politik longu í 1903. Hetta sæst m.a. av, at í 1915 lögdu 6 sjálfstýrismenn uppskot fyri Løgtingið, sum miðaði ímóti, at løgtingslógin aftur varð broytt, soleiðis at Løgtingið fekk veruligt lóggávuveldi í føroyskum viðurskiftum. Harumframt legði uppskotið upp til, at Løgtingið sjálvt skuldi velja sín formann. Uppskotið varð felt í Løgtinginum í 1915.²⁸³ Spurningurin viðvíkjandi heimildum Løgtingsins var ein lokalur føroyskur stríðsspurningur, sum ikki hevði vunnið frama í Løgtinginum í 1917, men sum skjótt skuldi mennast til eina verulig ósemju millum føroysku sjálfstýrisrørsluna og danskar myndugleikar.²⁸⁴

Frá løgtingsvalinum 28. februar 1916 til løgtingsvalið 24. apríl 1918, sum er tað tíðarskeiðið, hendingarnar í hesi viðgerð av Adressumálinum liggja innanfyri, sótu, umframt próstin og amtmannin, 9 sjálfstýrismenn og 10 sambandsmenn í Løgtinginum. Tað 20. fólkavaldta umboðið var Andreas Evensen, sum var uttanflokkatingmaður til 27. apríl 1917, tá hann tók við próstaembætinum eftir Friðrikk Petersen.²⁸⁵ Amtmaðurin, Svenning Rytter, atkvøddi altíð saman við Sambandsflokkinum, meðan prósturin sum oftast var uttanveltaður. Sambandsflokkurin hevði sostatt meirilutan í Løgtinginum í hesum tíðarskeiðinum, eins og hann hevði havt síðan politiska flokkabýtið í 1906. Sjálfstýrisflokkurin var kortini nógv styrktur í tíðarskeiðinum frá 1906 til 1917.

Grundað á tann ríkisrættarlaga veruleika, at Løgtingið, sum føroyski veljarin valdi, einans hevði ráðgevandi heimildir móttvegis Ríkisdegnum á lóggávuøkinum, vóru føroyingar sum fyrr nevnt eins og aðrir danskir ríkisborgarar umboðaðir í danska Ríkisdegnum: Føroyingar valdu eitt umboð í Landstingið og eitt í Fólkingið. Upprunaliga valdu 14 føroyskir valmenn føroyska umboðið í Landstingið, men síðan 1866 hevði Løgtingið valt føroyska umboðið í Landstingið, meðan føroysku veljararirnir høvdu valt umboðið í Fólkingið. Føroyar vóru skipaðar sum sjálvstøðugt valdømi til ríkisdagsvalini, men tað var ikki fyrr enn aftaná politiska flokkabýtið í 1906, at tað var tann politiska skipanin í Føroyum, Sambandsflokkurin og Sjálfstýrisflokkurin, sum tók lut í og stillaði upp til ríkisdagsvalini. Hetta hevði við sær, at danskir politikarar ikki kundu veljast inn í Ríkisdagin við stuðli frá føroyskum veljarum, men tá føroysku ríkisdagsmenninir vóru valdir, kundi danska stjórnin nýta teir sum part av sínum parlamentariska grundarlagi. Føroyskur ríkisdagspolitikkur var ikki longur partur av teirri flokspolitisku skipanini í Danmark, eins og ríkisdagsvalevni ádrastaðni í Danmark, men tey vóru tó partur av politisku skipanini í Danmark. Bæði í 1901 og í 1903 hevði Jóannes Patursson verið valdur á Fólkinging fyri Vinstraflokkin, men nú vórðu føroysk ríkisdagsumboð vald fyri lokalar politiskar flokkar í Føroyum. Føroyskur politikkur var vorðin til sum ein skipan í Føroyum, men hann var tó framvegis partur av donskum politikki.

Í tíðarskeiðinum frá 1915-1918 var Edward Mortensen (frá 1923 Edward Mitens), sum var sjálvstýrissinnaður og stutt eftir formliga fór uppí Sjálvstýrisflokkinn, føroyska umboðið í Fólkinginum, meðan sambandsmaðurin Friðrikkur Petersen og eftir hann Andras Samuelsen vórðu valdir til landstingsmenn av Løgtinginum – Andras Samuelsen loysti Friðrikk Petersen av 27. apríl 1917, tá hann doyði.²⁸⁶ Edward Mortensen, sum var fyrsti føroyski sjálvstýrismaðurin á danska Ríkisdegnum síðan 1906, tá Jóannes Patursson fall, stuðlaði í Fólkinginum frælslyntu radikalu stjórnina hjá Carl Th. Zahle. Stjórnarleiðarin C. Th. Zahle var eisini løgmláráðharri í stjórnini, og hann hevði tí eins og P. A. Alberti undan honum eisini føroysk viðurskifti undir sær.

Fyrra heimskríggj hevði við sær, at danska ríkið, sum ongantið hevði verið nakað tjóðskaparligt eindarríki, fekk nakrar grundleggjandi tjóðskaparligar ella ríkispolitiskar trupulleikar at dragast við. Í tíðarskeiðinum 1848-1920 hevði danska ríkið stórar tjóðskaparligar ósemjur við Týskland um Slesvig,²⁸⁷ sum gjørdust meira viðkomandi fyri Danmark so hvørt sum týski ósigurin í krígunum gjørdist sjónligari. Samstundis nýttu íslendingar, sum ongantið høvdu viðurkent donsku grundlógina, tey truplu viðurskiftini undir fyrra heimskríggj til at gera seg enn meira óheftar av danska ríkinum – í veruleikanum arbeiddu íslendingar fyri fullveldi. Fyrra heimskríggj vísti eisini, at Danmark, – eins og undir Napoleonskríggjunum og seinni undir seinna heimskríggj – hevði trupult við at røkja sínar norðuratlantisku ognir, Føroyar, Ísland og Grønland, og heldur ikki hevði ta neyðugu hernaðarligu styrkina til at verja tær móti áhugamálunum hjá stórveldunum,²⁸⁸ og tað styrkti ella beinleiðis gagnnýttu sjálvstýriskyftir í oyggjunum. Hartil kom, at Panamakanalin, sum lat upp í 1914, hevði við sær øktan amerikanskan áhuga fyri danska hjálandinum Vestindia. Í 1915, tá fyrra heimskríggj hevði leikað á í eina tíð, fóru amerikanarar harumframt veruliga at bera ótta fyri, at Týskland fór at herseta Danmark og nýta Vestindisku Oyggjarnar sum herflotastøð.²⁸⁹ USA legði trýst á ríkismyndugleikarnar fyri at fáa avtalu í lag um sølu av Vestindia.²⁹⁰ Radikala stjórnin hjá C. Th. Zahle, sum á hesum økinum hevði frælslynt ella realistisk sjónarmið, metti tað vera neyðugt at samráðast við íslendingar og slaka fyri trýsti frá USA, men konservativa andstöðan í Ríkisdegnum, sum var serliga sterk í Landstinginum, var hart ímóti hesi gongd í danska ríkinum. Mótstöðan var so mikið stór, at ein søluavtala viðvíkjandi Vestindia, sum danska stjórnin ætlaði at leggja fyri Ríkisdagin í 1916, varð tikin aftur – annars hevði søluavtalan verið feld í Landstinginum.

Hóast stóða Føroya í danska ríkinum síðan 1850, tá grundlógin varð sett í gildi í Føroyum, hevði verið ein onnur enn hjá øðrum hjálandum ella tjóðskaparligum minnilutum, har grundlógin ikki fekk gildi,²⁹¹ so ávirkaðu hesi viðurskifti støðuna hjá eini alsamt sterkari tjóðskaparligari andstöðu í Ríkisdegnum til økt krøv um føroyskt sjálvstýri frá eini alsamt sterkari føroyskari sjálvstýrissrørslu.

Líka frá Systemskiftinum²⁹² í 1901, tá Jóannes Patursson varð valdur á Fólking á fyrsta sinni fyri danska Vinstraflokkinn og til Páskakreppuna í 1920,²⁹³ høvdu skiftandi danskar stjórnir havt góð viðurskifti við føroysku sjálvstýrissrørsluna.

Tann frælslynta radikala stjórnin hjá C. Th. Zahle, sum við vaksandi mótstöðu í Ríkisdegnum sat frá 1913 til 1920, – í tíðarskeiðinum frá 1915 til 1918 stuðlað av føroyska fólkatings- og sjálvstýrismanninum Edwardi Mortensen – varðveitti alt tíðarskeiðið tey góðu viðurskiftini við føroysku sjálvstýrissrørsluna. Sannlíkindini fyri, at føroyskur sjálvstýrispolitikkur umvegis ríkisdagsumboðanina (sum hvørki Ísland ella Vestindia høvdu)²⁹⁴ kundu vera drigin upp í danskan politikk óktust tó í sama mun, sum konservativa andstøðan í Ríkisdegnum móti radikalu stjórnini hjá C. Th. Zahle vaks. Hóast hvørgin av teimum báðum politisku flokkunum í Føroyum gekk inn fyri loysing frá Danmark í 1917, so vóru útlitini fyri, at ein samanblanding av føroyskum og danskum politikki fór at spæla væl av, ikki av teimum bestu. Tað var ikki bara í Danmark, at tær tjóðskaparligu krefturnar styrktust, tað gjørdi tær eisini í Føroyum, har Sjálvstýrisflokkurin líka síðan 1906 hevði verið lagdur undir at vera seperatistiskur.

Loysingarflokkar fingi ikki umboð inn á ting í Føroyum fyrr enn aftaná 1939 og 1948, tá ávikavist Fólkaflokkurin og Tjóðveldisflokkurin vóru settir á stovn. Sjálvstýrisstríðið í 1917 snúði seg ikki um samband ella loysing, sum tað seinni skuldi gerast, tað snúði seg bara um, hvussu stórt sjálvstýri føroyingar skulu hava í ríkinum. Formaður Sjálvstýrisflokksins, Jóannes Patursson, hevði síðan 1901 verið skuldsettur fyri at vera loysingarmaður av embætismonnum, síðan 1911 eisini av amtmanninum Svenningi Rytter, og Oliver Effersøe hevði síðan 1906 lagt allan Sjálvstýrisflokkin undir at vera seperatistiskan. Einkin bendir á, at Sjálvstýrisflokkurin var loysingarsinnaður, og nógv bendir á, at Jóannes Patursson ikki gjørdist loysingarmaður fyrr enn eftir Adressumálið.²⁹⁵ Tað man hinvegin vera lítið at ivast í, at radikaliseringin av sjálvstýrisstríðinum í Føroyum eisini hevði sína grund í skuldsetingum um seperatismu, sum eisini mundu virka við til at seta kilar í millum Sjálvstýrisflokkinn og ríkismyndugleikarnar, sum umvegis ríkisdagsumboð Sambandsflokksins síðan 1906 høvdu fingið eina beinleiðis seperatistiska mynd teknaða av Sjálvstýrisflokkinum yvirhøvur.

At hetta ikki var so, var treytin fyri, at skiftandi danskar stjórnir kundu varðveita góð viðurskifti við føroysku sjálvstýrissrørsluna, men viðurskiftini í danska ríkinum vóru soleiðis háttáð móti endanum av krígunum, at ikki skuldi nógv til, fyrr enn skuldsetingar móti sjálvstýrissrørsluni um ríkisskaðiliga atferð kundu stinga seg upp innan konservativu andstøðuna í Danmark. Tað, sum gjørdi skipanina serliga viðbrekna var, at føroyskar skuldsetingar móti Sjálvstýrisflokkinum um `seperatismu` høvdu verið settar fram móttvegis ríkismyndugleikunum í Ríkisdegnum síðan 1906.

Flutningstrupulleikar og vørutrot

Undan fyrra heimskríggi høvdu føroyingar roynt við sluppum undir Íslandi, meðan fiskiskapurin undir Føroyum, har nógvir enskir trolarar royndu, var avmarkaður. Teir siðbundnu marknaðirnir vóru Bretland, Spania, Danmark og Noregi. Hetta broyttist nakað, tá fyrra heimskríggi brast á. Í fyrra lagi hvurvu teir ensku trolararnir

undan Føroyum og góvu tí pláss fyri øktari føroyskari veiðu undir Føroyum. Í øðrum lagi fóru prísirnir á fiski á marknaðinum nógv upp undir krígunum. Hóast fyrra heimskríggj hevði við sær stóran prísavøkstur, so vóru búskaparligu avleiðingarnar góðar fyri Føroyar og føroyingar tey fyrstu krígsárini – fiskiskapurin var nógv betri og prísurin var so góður á fiskamarknaðinum, sum hann ongantíð hevði verið fyrr.²⁹⁶ So við og við vórðu kortini nakrar týðandi avmarkingar settar á føroyska fiskaútflutningin. Ein partur av ensku krígsførslnuni var handilsliga at royna at avbygja Týskland frá at fáa tilfóðar vørur uttanífrá, sum kundu gera landið betri ført fyri at føra kríggj. Við tí sonevnda „*Order in council*“ frá 11. mars 1915 kravdu bretar, at øll skip, sum sigldu í Norðuratlantshavinum, skuldu inn í bretska havn til eitt kontrabandaeftirlit. Danska Uttanríkisráðið lýsti stöðuna soleiðis: „*Efter Udstedelsen af den britiske „Order in council“ af 11. Marts 1915, hvorved der blev etableret Blokade overfor Tyskland og Østrig, blev Ladninger fra Island til Danmark tilbageholdt i Storbritannien under Paaberaabelse af, at Ladningerne var bestemt for de allierede Magters Fjender*“.²⁹⁷ Hetta var kortini ikki galdandi fyri Føroyar alt fyri eitt, men fyri at forða fyri, at føroyingar seldu vøru á týska marknaðinum, fór bretska konsulin í Havn á sumri í 1916 at krevja, at føroyskir keypmenn og reiðarar skuldu søkja um loyvi til at keypa vørur úr Bretlandi, og at teir skuldu vátta, at teir ikki seldu fisk, lýsi, ull ella aðra vøru á teimum neutralu norsku og donsku marknaðinum, haðani fiskurin uttan forðingar kundi fara – og sambært bretum fór – víðari til Týsklands.²⁹⁸ Úrslitið var, at føroyski útflutningurin til Danmark og Noreg minkaði fyri at enda at steðga heilt,²⁹⁹ meðan útflutningurin til Bretlands vaks. Føroyski fiskaútflutningurin til Portugal og Spania kundi tó halda fram á tann hátt, at skipini frammanundan boðaðu frá og lögdu inn í Gibraltar til kontrabandaeftirlit.³⁰⁰ Tað vóru eftir øllum at døma ikki allir føroyskir keypmenn og reiðarar, sum góðtóku tær ensku handilstreytirnar. Í øllum førum veit danska Uttanríkisráðið í frágreiðing frá 1918 at siga frá, at 17 føroyskir keypmenn, sum ikki góðtóku hesar ensku treytirnar, so seint sum í mars 1917 ikki fingi somu móguleikar fyri at keypa vørur og útflyta fisk og aðrar vørur til onnur lond enn Danmark og Noregi, sum teir, ið góðtóku tær ensku treytirnar.³⁰¹ Viðurskiptini komu ikki í rættlag fyrr enn í oktober 1917, tá bretska konsulin í Havn bert sýtti fyri at geva einum føroyskum keypmanni – G. Olsen í Árnafirði – somu rættindi sum øllum hinum føroysku keypmonnunum.³⁰² Tá prísirnir vóru tvífalt so høgir á norska marknaðinum sum á enska marknaðinum, onkuntíð uppáftur hægri, seldu føroysk skip sjálvandi fisk á norska marknaðin, men tað var ikki góðtikið av bretum. Í 1916 sendu ensk herskip í fleiri førum fólk umborð á føroysk fiskifør, sum ætlaðu at selja fisk í Noregi, og noyddu tey at selja fiskin í Bretlandi, har prísurin var nógv lægri enn á norska og danska marknaðinum.³⁰³ Hesi viðurskipti gjørdi tað átrokandi hjá føroyingum at fáa loyvi at selja fisk í t.d. Íslandi og í Amerika. Hetta gjørdist serliga átrokandi av, at føroyski útflutningurin til Bretlands, sum vaks og gjørdist ein lutfalsliga størri partur av útflutninginum undir krígunum, eisini varð steðgaður eftir februar í 1917, tá Týskland fór undir at avbygja Bretland við tí fyrri eyga at steðga vøruflutninginum til Bretlands.

Føroysku bløðini umrøddu javnan trupulleikar við vøruflutninginum til Føroya undir fyrra heimskríggi – serliga aftaná 1. februar 1917. Her er tað forsíðan á Dimmalætting 10. februar 1917.

Heimskríggjð hevði eisini við sær, at innflutningurin til Føroya, sum fyrri ein stóran part kom til landið umvegis Danmark, umframt innflutningurin av salti úr Spania og Portugal, varð darvaður. Tá fyrra heimskríggjð brast á í august 1914, setti Løgtingið eina Vørunevnd við amtmanninum, trimum sambandsmonnum og tveimum sjálvstýrismonnum, sum skuldi syrgja fyrri, at vøra altíð var í oyggjunum til triggjar mánaðir.³⁰⁴ Til tess at loysa uppgávuna hevði stjórnin, eftir áheitan frá amtmanninum, síðan 1914 givið Føroya amti rentufrí lán úr ríkiskassanum til

„Indkøb af Levnedsmidler og andre Nødvendighedsartikler“, sum 1. februar 1917 vóru komin uppá kr. 476.287.³⁰⁵

Hendan skipanin virkaði at byrja við so væl, at Vørunevndin fekk fullan stuðul frá einum samdum Løgtingi í 1915.³⁰⁶ Stórir trupulleikar stóðust ikki av flutningsviðurskiftunum í byrjanini av stóra kríggnum, men til tess at at tryggja vøruflutningin til Føroya enn betur, avgjörði Løgtingið í 1916 at senda tveir handilskønar menn til Íslands fyrri at fáa í lag handilssamband til Føroya tann vegin.³⁰⁷

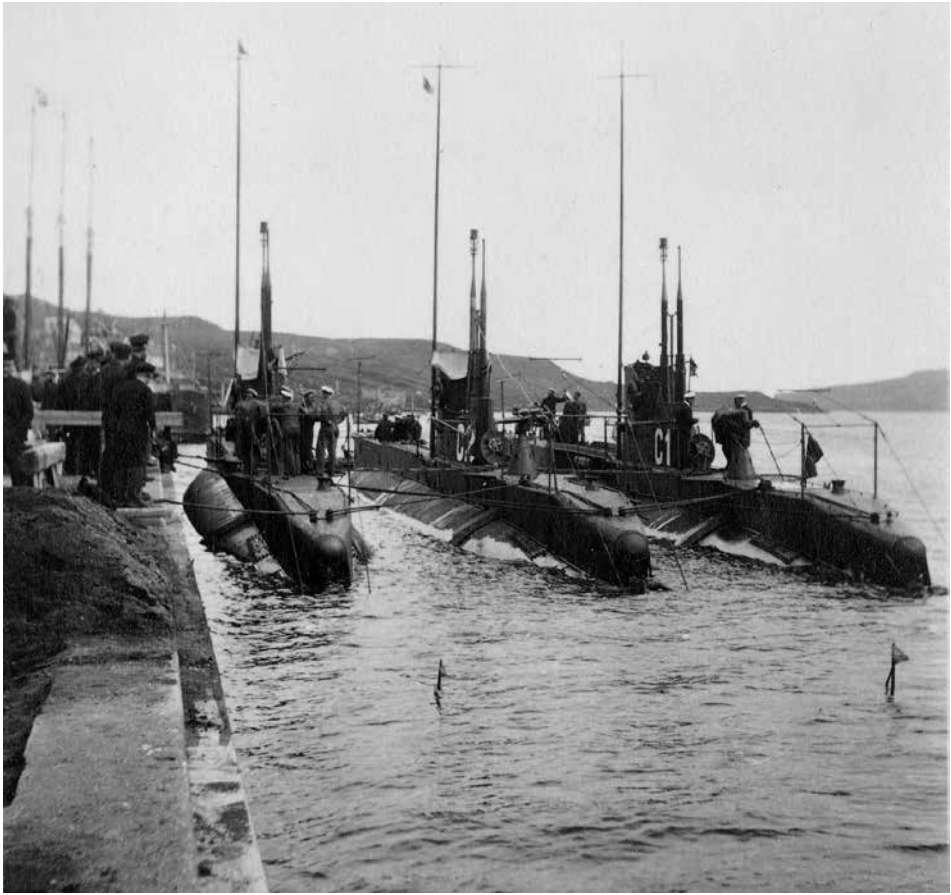
Løgtingið og Vørunevndin høvdu sostatt fleiri streingir at spæla uppá, skuldi vørutrot tikið seg upp, men í februar 1917, tá fyrra heimskríggjð hevði herjað í gott og væl tvey ár, fóru flutningsmøguleikarnir til Føroya at skerjast í stórum. Orsökini var í fyrra lagi, at Týskland 1. februar 1917 fór undir at føra kavbátakríggj mótí øllum skipum, ið sigldu uppá Bretland, og í øðrum lagi bretska kravið frá 11. mars 1915 um, at øll skip, ið sigldu í Norðuratlantshavi, skuldu inn í bretska havn í Kirkwall í Orknoyum til eitt sokallað kontrabandaeftirlit. Vandasjógvurin varð lýstur norður til Føroya, triggjar fjórðingar úr Sumbiarsteini³⁰⁸ og tætt at norsku strondini.³⁰⁹ Hetta hevði við sær, at tað nú av álvara gjørdist livshættisligt at sigla í Norðuratlantshavi. Bretska kravið um kontrabandaeftirlit í bretska havn gjørdi alla sigling uppá Føroyar sera vandafulla, men tættast at vandasjógvinum og teimum týsku kavbátunum komu skipini, um tey sigldu á leiðini sunnanfyri Føroyar. Skip, sum komu úr Spania til Føroya við salti og noyddust at leggja leiðina inn í Kirkwall til eftirlit, vóru – sambært røðu hjá Edwardi Mortensen

í Fólkatínginginum 22. október 1917 – „*regelmæssigt sænket af tyskerne*“, og í maí 1917 voru sambært somu röðu 8 feroysk skip sókt av týskum kavbátum, meðan skipini voru til fiskiskap á Føroya Banka – nakað inni á vandasjónum.³¹⁰ Kortini valdi danska Uttanríkisráðið ikki at mótmæla móttvegis týsku stjórnini – hon kunnaði bert í desember 1917 týsku stjórnina um, at týskir kavbátar høvdu sókt 8 feroysk skip.³¹¹ Tað var ikki fyrr enn nakað væl eftir 24. maí í 1917, – sambært upplýsingum frá danska Uttanríkisráðnum ikki fyrr enn í maí 1918³¹² – tá sildabáturin Isabella Innes úr Porkeri varð sóktur stutt innanfyri fiskimarkið á Føroya Banka, nakað uttanfyri tann av Týsklandi lýsta vandasjógvinn, at danska Uttanríkisráðið sendi eitt mótmæli til týsku stjórnina í Berlin, men tað hevði onga ávirkan. Týska stjórnin sýtti í svari sínum 30. juni 1918 fyri, at skipið varð sókt uttanfyri tað av Týsklandi lýsta vandaðakið.³¹³ Tað tóktist vera eitt satt undur, at allar tær feroysku manningarnar sluppu í bjargingarbátarnar og vunnu upp land í øllum góðum, tí kavbátarnir vístu seg at vera avbera góð vápn og manningarnar á kavbátunum noyddust ofta at vera eirindaleysar móttvegis offrunum á teimum sóktu skipunum. Tað var eisini rættiliga heppi fyri manningarnar, at veðrið var heilt gott hesar dagarnar í maí 1917.

Ein týskur kavbátar hevði longu í september 1914 sókt trý ensk herskip í kanalini, og í maí 1915 sókti ein týskur kavbatur enska ferðamannaskipið *Lucitania*, sum sakk við 1198 fólki, harav 124 amerikanarum – øll doyðu.³¹⁴ Í krígsstøðu var loyvt at søkja at herskipum, men øðrvísi var við ferðamannaskipum. Fyri fyrra heimskríggj hevði meginreglan annars verið, at í krígsstøðu var loyvt at krevja, at skip hjá mótpartinum skuldu fara inn í eina havn til kontrabandaeftirlit, men bar tað av onkrari grund ikki til, so kundu skipini søkkjast eftir at manningin varð tikin umborð. Tað var trupult at fylgja hesum reglunum, tá kavbátar vorðu

Eitt týskt herskip fer gjøgnum Nólsoyarfjørð í 1910, stutt áðrenn fyrra heimskríggj brast á í 1914.

Nógvir týskir kavbátar gjørdur farleiðina kring Føroyar vandamikla fyri alla skipaferðslu í økinum. Í mai 1917 vórðu fleiri føroysk skip søkt á Føroya Banka, men manningarnar sluppu í bátarnar og bjargaðu sær í føroyska havn. Tann 17. oktober 1917 kom ein nýggjur týskur kavbátur á stødd við Tjaldrið, sum hevði fingið onkran skaða, inn á Borðoyarvík, har hann ankraði tætt inni við land. Har lá hann alla náttina og út á seinnapartin dagin eftir, meðan manningin arbeiðdi við at umvæla brekið. Fleiri klaksvíkingar savnaðust á Borðoyarvík fyri at forvitnast um hendan forkunnuga gestin, og onkrir róu út til kavbátin fyri at frætta tíðindi. Út á seinnapartin 18. oktober legði kavbáturin aftur til havs.³²² Á myndini síggjast nakrir danskir kavbátar á vitjan í Føroyum í 1924.

brúktir til endamálið. Kavbátarnir, sum vórðu brúktir undir fyrra heimskríggi, vóru ikki annað enn bátar, sum kundu lata seg søkka í eina tíð. Teir noyddust at koma upp og sigla í vatnskorpuni, um teir skuldu fylgja einum skipi í havn til eftirlit. Tað var ógvuliga vandamikið, og kavbátarnir vóru fullkomiliga verjuleysir, um teir vóru avdúkaðir, og skotið varð eftir teimum. Líka so verjuleysir vóru teir, um teir fóru upp fyri at ávarað manningina, áðrenn skipið varð søkt, og teir høvdu heldur ongan móguleika fyri at taka manningina umborð. Tá týskir kavbátar

søktu skip sum Lucitanu gekk tað sjálvandi út yvir umdømið hjá týskarunum, og mótmælini vóru ógvuslig, serliga úr USA. Týska herleiðslan visti væl, at tá farið var undir at søkkja skip, sum sigldu í bretska havn, var vandi fyri, at USA fór at leggja seg út í kríggið á enskari síðu.³¹⁵ Tí fóru teir týsku kavbátarnir, eisini aftaná februar 1917, tá óavmarkað kavbátakríggið varð sett í verk móti øllum skipum, sum fóru inn í enskar havnir, at lata manningarnar sleppa í bátarnar, áðrenn skipini vórðu søkt við bumbum í skipinum.³¹⁶ Hetta var eisini meginreglan og mannagongdin, tá føroysk skip vórðu søkt av týskum kavbátum. Í teimum færum, kavbátar søktu føroysk skip, sluppu menninir í bátarnar, og komu aftur í føroyska havn.³¹⁷ Lutvist orsakað av tí vanda, sum manningarnar á týskum kavbátum tóku á seg við at fylgja hesum fyri tær sera vandafullu mannagongdum, vórðu meira enn helvtin av týskum kavbátunum søktir.

Føroysku skipini, sum vórðu søkt stutt inni á vandasjógvinum á Føroya Banka í 1917 vóru: Elsa og Britannia av Tvøroyri, 23. mai, Beinir úr Fuglafirði, 23. mai, Traveller úr Vági, 24. mai, Streymoy og Brestir úr Havn, 24. mai, Margretha av Viðareiði, 24. mai, Orion úr Fuglafirði, 24. mai og sildabáturin Isabella Innes úr Porkeri, 24. mai,³¹⁸ sum sambært upplýsingum hjá Løgtinginum varð søktur sunnanfyri Munkin uttanfyri lýsta vandasjógvinn – innanfyri sjómarkið.³¹⁹ Mary Boyes úr Vestmanna varð søktur á Føroya Banka 3. juli. DFDS skipini Vesta og Ceres vórðu eisini søkt á veg til Føroya í juli 1917. Saltskip úr Spania ella Portugal, sum vórðu søkt av týskum kavbátum á veg til Føroya í mai-juni 1917, vóru: Freden við 200 tonsum av salti, Immanuel við 200 tonsum, A. H. Friis við 200 tonsum, Kornsø við 200 tonsum og Cimbria við ikki minni enn 410 tonsum av salti.³²⁰ Kornsø, sum var á veg úr Ibiza til Klaksvíkar við salti til J. Bech & Sønner, hevði siglt alla leiðina norður til Føroyar uttanfyri lýsta vandaðikið, men skipið varð 15. juni 1917 søkt av týskum kavbáti inni á lýsta vandaðikinum, eftir at eitt franskt herskip 30-40 fjórðingar uttanfyri vandaðikið hevði steðgað skipinum, tikið manningina umborð, og sett franska manning á Kornsø við tí fyri eyga at føra tað í enska havn til kontrabandaeftirlit. Bert ein av fronsku 'manningini' á Kornsø yvirlivdi, meðan tann upprunaliga manningin nakrar dagar frammanundan kom trygt í havn í Glasgow.³²¹

Hetta hevði við sær, at tann føroyski fiskiskapurin á Føroya Banka helt uppat. Tað gjørdi stórhvalaveiðan við Føroyar, sum í 1916 umvegis hvalastøðirnar gav føroyingum 600 tons av stórhvalatvæsti, eisini.³²² Sambært Andrasi Samuelsen vendi Løgtingið seg undir fyrra heimskríggi til teir norsku eigararnar av hvalastøðunum í Føroyum við fyrispurningi um at lána hvalastøðirnar og hvalabátar, sum norðmenn ikki sjálvir brúktu, men tað læt seg ikki gera – summir svaraðu ikki fyrispurninginum, aðrir søgdu nei, meðan aftur aðrir settu tilíkar treytir við, at tað ikki bar til at taka av tilboðnum.³²⁴ Serliga manglaði petrolíum og salt, sum ikki fekst til Føroya.³²⁵ Tað fekst undir krígunum ongantíð nøkur varandi loysn uppá petrolíumsflutningin, men sambært danska Uttanríkisráðnum var trupulleikin við at fáa útflutningsloyvi til salt úr Portugal til Føroya loystur í seinnu helvt av 1917 á tann hátt, at danski sendiharrin í Lissabon mótvegis portugisisku stjórnini stuðlaði føroyskum umsóknum um saltútflutning til Føroya og veitti

danska ríkistrygd fyri, at saltflutningurin til Føroya ikki varð endurútluttur til onnur lond. Kontrabandaeftirlitið kundi eins og við fiskaútflutninginum úr Føroyum til Portugal fara fram í Gibraltar, men søkjast skuldi um loyvi í hvørjum einstøkum føri.³²⁶ Føroyingar høvdu brúk fyri petrolíum í húsarhaldinum fyri at fáa m.a. ljós og kóka. Petrolíum varð eisini brúkt til ljós á eitt nú havnalagnum, og tað var eisini neyðugt til teir nógvu motorbátarnar. Petrolíumsmangulin undir fyrri heimskríggi gjørdi, at føroyingar gjøgnum kríggið fóru at brúka lýsi til motorbátarnar. Tað varð eisini brúkt til at fáa ljós.

Tað ringasta var, – segði Edward Mortensen 22. oktober 1917 í Fólkatíninginum – at tann steðgaði fiskiskapurin og steðgaða stórhvalaveiðan høvdu eisini havt við sær, at ein samfelagstrupulleiki, sum higartil hevði verið nærum ókendur, arbeiðsloysið, var farin at vísa seg í Føroyum; vandi var fyri at arbeiðsloysið fór at gera heilt nógv um seg, og tað var heldur eingin arbeiðsloysistrygging.³²⁷

Tær góðu tíðirnar, sum høvdu verið í Føroyum tey fyrstu bardagaárin, vóru um at vera av, tá komið varð nakað inn í 1917. Búskaparlíga gekk tann skeiva vegin, arbeiðsloysið varð farið at gera um seg og stórir trupulleikar við skipasambandinum við restini av heiminum høvdu tikið seg upp. Undir tilíkingum umstøðum kundi vanligt trot á neyðsynjarvørum skjótt taka seg upp í Føroyum. Rentufri lán úr ríkiskassanum kundu, tá flutningsviðurskiftini vóru ótrygg, vera við til at tryggja, at rímligar nøgdir av neyðsynjarvørum vóru í Føroyum. Men eftir 1. februar 1917 var skipanin ikki nøktandi, tá ið Týskland fór undir treytaleyst kavbátakríggj móti skipum í Norðuratlantshavi, sum orsakað av bretska krávinum um kontrabandaeftirlit noyddust inn í vandasjógvin kring bretska oyggjarnar. Neyðugt var hjá Amtinum at skamta neyðsynjarvørur sum mjøl og sukur.³²⁸

Fyri føroyskar og danskar myndugleikar gjørdist tað nú enn meira átrokandi at royna at fáa vøru til Føroya norðanífrá, úr Amerika ella Íslandi – uttan at skipini noyddust inn í bretska havn til eftirlit. Hetta sæst longu 24. februar 1917 av fjarriti frá amtmanninum til dansku stjórnina, har tikið verður soleiðis til: „*Hvis Ordning med at bringe Varer fra Amerika til Island finder Sted, haaber jeg, De vil varetage vor Interesse. ... Vi har Mel og Sukker 2-3 Maaneder, men ingen Margarine og Petroleum*“.³²⁹

Nakrar dagar frammanundan, 20. februar 1917, hevði amtmaðurin fingið at vita frá íslendsku petroleumsfyrítøkuni Debell, „*Beklager, umuligt at hjælpe Dem. Petroleums mangel her. Vort Lager fuldstændig udsolgt*“.³³⁰ Nakrar dagar seinni, 3. mars 1917, fekk amtmaðurin fjarrit frá Debell: „*Venter ny Forsyning medio April, men utilstrækkelig til eget Behov*“.³³¹ Tað var ikki bara amtmaðurin, sum royndi at gera nakað fyri at bøta um truplu flutningsviðurskiftini. Hetta sæst m.a. av fjarriti, sum formaður Sjálfstýrisflokksins, Jóannes Patursson, 12. mars 1917 fekk frá eini íslenskari ráðharrastovu, har sagt varð, at: „*Som Forholdene er, er Tilførsel meget vanskelig og Væremangel her*“.³³²

Av hesum og fleiri líknandi fjarritum, sum eru til skjals á Føroya Landsskjalasavni og í drúgvu fylgju skjølunum til frágreiðingini hjá Kanningarnevnd Landstingsins frá 1919, kunnu í øllum førum fyra høvuðsniðurstøður gerast. Í fyrsta lagi, at

Vandasjógvurin í Norðuratlantshavinum, sum týskarar lýstu 1. februar 1917. 8 føroyskar sluppir vóru í mai 1917 søktar nakað inni á vandasjógvinum sunnanfyri Føroyar, á Føroya Banka, og 5 saltskip úr Spania og Portugal vórðu um sama mundið søkt, tí tey vórðu noydd inn í bretska havn til kontrabandaeftirlit. Føroyingar fingu seinni í 1917 møguleika fyri at selja fisk á portugisiska marknaðinum, tá bretar góðtóku, at skipini fóru inn í Gibraltar til kontrabandaeftirlit, og sama skipan varð um sama mundið gjørd viðvíkjandi saltflutninginum úr Portugal til Føroya. Føroyski útflutningurin til Danmark og Noregi helt hinvegin stórt sæð uppát undir kríggnum, tá bretar, av ótti fyri, at vøran endaði á tyska marknaðinum, ikki loyvd skipum at selja vøru til Danmark og Noreg. Flutningur av vøru úr Danmark til Føroya var ikki heilt útihýstur, men tað kravdi serstøk loyvi frá bretum, og skipini kundi bert fáa loyvi til at flyta ávísa vøru til Føroya. Sunnanfyri vóru møguleikar, um undantak kundi fáast frá kontrabandaeftirlitinum í enskari havn í Stórabretlandi.

Løgtingið, amtmaðurin og Vørunevndin í 1916 og aftur í februar 1917, tá týska kavbátakríggið byrjaði, arbeiddu við møguleikanum at fáa vøru til Føroya úr Amerika umvegis Ísland; í øðrum lagi, at møguleikarnir fyri at fáa vøru

tann vegin ikki vóru av teimum bestu; í triðja lagi, at vørutrotið fór at gerast álvarsamt, tá komið var móti endanum av apríl 1917, um so var, at ongar vøru vóru komnar til Føroya tá; og í fjórða lagi, at longu í mars 1917 vóru tingmenn Sjálvstýrisflokksins, sum eisini arbeiddu við málinum – Jóannes Patursson í øllum førum – vitandi um, at tað fór ikki at vera lætt at fáa vøru til Føroya úr Íslandi.

Tað var kortini eyðsæð, at sæð við eygum Sjálvstýrisflokksins lógu eisini stórir politiskir móguleikar í teimum truplu samferðsluviðurskiftunum millum Danmark og Føroyar undir krígunum. Hesi viðurskifti gjørdu tað bæði handilsliga neyðugt hjá føroyingum sum heild og politiskt áhugavert hjá Sjálvstýrisflokkinum, sum líka síðan flokkabýtið í 1906 politiskt hevði staðið í skugganum av Sambandsflokkinum, at royna at fáa vøru til Føroya aðrastaðni frá – eitt nú umvegis Ísland. Tað sæst eisini, at ein partar av tingmanning Sjálvstýrisflokksins ikki longur mettu, at Løgtingið og Vørunevndin gjørdi nóg mikið við hendan spurningin. Hetta framgongur m.a. av, at formaður Sjálvstýrisflokksins, Jóannes Patursson, longu 14. februar 1917 hevði roynt at fingið amtmannin at kalla Løgtingið saman at viðgera truplu støðuna viðvíkjandi flutningsviðurskiftunum til Føroya.³³³

Trupulleikin hjá Jóannesi Patursson var, at hvørki amtmaðurin ella helvtin av teimum 22 tingmonnunum tóku undir við áheitan hansara um at kalla Løgtingið saman. Heldur ikki øll tey 9 sjálvstýrisumboðini, sum Jóannes Patursson annars hevði boðað frá í brævi til løgtingsformannin 20. mars 1917 – tá hann gjørdi enn eina roynd at fáa Løgtingið kallað saman – vísu seg tá saman um kom, at taka undir við áheitanini. Í brævi til løgtingsformannin, dagfest 26. mars 1917, noyddist Jóannes Patursson at viðganga, at hvørki Rasmus Rasmussen

Sluppar til fiskiskap á Føroya Banka.

Fischer Heinesen úr Klaksvík var sum unglíngi við Margrethu á Føroya Banka til fiskiskap í mai 1917, tá ið sluppin varð søkt av einum týskum kavbati. Fischer Heinesen hevur greitt frá hesi óhugnaligu hendingini í endurminningum sínum, Fischer Heinesen, sum Óli Olsen hevur lagt til rættis, ritstjórnað og givið út.³⁴⁰ Fischer Heinesen er fremstur á myndini til vinstri í ljósum frakka.

ella Símun Pauli úr Konoy tóku undir við áheitan hansara.³³⁴ Hartil kom, at fólkatingsmaðurin Edward Mortensen, sum eisini varð valdur inn í Løgtingið fyri Sjálvstýrisflokkinn, var staddur í Keypmannahavn og tí ikki kundi taka undir við kravinum hjá Jóannesi Patursson. Í veruleikanum tóku sostatt bara 6 av teimum 22 løgtingsumboðunum undir við áheitanini hjá Jóannesi Patursson. Jóannes Patursson gav tí upp at fáa Løgtingið kallað saman á henda hátt at viðgera trupulleikar við vøruflytninginum til Føroya.

Teir báðir sjálvstýringmenninir, sum ikki tóku undir við kravinum hjá Jóannesi Patursson, Rasmus Rasmussen og Símun Pauli úr Konoy, sótu við ábyrgd í Vørunevnd Løgtingsins vegna Sjálvstýrisflokkinn saman við trimum sambandsmonnum og amtmanninum. Tað kundi tí tulkast sum eitt misálit á Vørunevndina og teir, um Løgtingið varð kallað saman at viðgera støðuna. Av samskiftinum hjá amtmanninum við útlenskar fyrítøkur og ríkismyndugleikarnar sæst annars, at Vørunevndin hevði arbeitt við at fáa vørur til Føroya úr Danmark ella Íslandi longu í februar í 1917. Eisini vendu ríkismyndugleikarnir sær til bretskar myndugleikar stutt eftir at kavbátakriggið varð byrjað.³³⁵ Helst hava hesi viðurskipti havt týdning fyri støðutakanina hjá Rasmusi Rasmussen og Símoni

Paula úr Konoy til áheitanina frá Jóannesi Patursson um at fáa Løgtingið kallað saman.

Tríggjar forðingar gjørdur tað trupult at fáa vørum til Føroya úr Íslandi. Í fyrsta lagi fekst eingin vøra til Føroya yvirhøvur, uttan so, at bretar loyvdur skipunum at sigla til Føroya, uttan at leggja leiðina inn í vandafullar bretska havnir, eitt nú Kirkwall í Orknøym; í øðrum lagi kundi eingin vøra útflytast aftur úr Íslandi uttan bretska góðkenning;³³⁶ í triðja lagi boðaðu íslendingar longu 20. februar og aftur 23. mars 1917 Løgtinginum frá, at har eisini var vørutrot.³³⁷ Allar forðingarnar vístu seg at vera truplar at gera nakað við. Teir handilskønu menninir, sum Løgtingið í 1916 hevði avgjørt at senda til Íslands, vóru væl móttiknir í Íslandi í 1917. Trupulleikin var, at ein avtala við íslendingar einki virði hevði, uttan so, at bretar bæði loyvdur íslendingum at endurútflyta vøru úr Íslandi, og loyvdur føroyskum skipum at sleppa undan kontrabandaeftirlitinum í bretska havn. Eina tílíka góðkenning vildu bretar ikki geva í 1917.³³⁸ Hetta verður m.a. váttað av svarfjarriti til amtmannin 22. februar 1917 frá handilsfyrirøkuni Johnson & Kaaber í Íslandi, sum amtmaðurin 19. februar 1917 hevði biðið um hjálp til at útvega vørum og flutningsloyvi frá bretum. „Johnson & Kaaber“ svaraði amtmanninum, at fyrirøkan hevði sett seg í samband við „*Islands Ministerium*“, men hevði fingið tað greiða svar „*at den ønskede Udførselstilladelse absolut ikke kunde bevilliges ...*“.³³⁹

Tað sæst eisini, at danska stjórnin var firtin inn á bretska myndugleikarnar orsakað av stívrendu støðuni. Longu í juni 1915, stutt eftir, at „*Order in council*“ varð sett í verk, gjørdur danskir myndugleikar til fánýtis mótvegis bretum vart við, at flutningurin millum „*Island [og Kolonier] og Danmark maatte stilles i Klasse med indenrigs Trafik, og at den britiske Regering derfor var ubeføjet til at lægge Hindringer i Vejen for den frie Dispositionsret over saaledes trafikerede Værer.*“³⁴¹ Tann 19. mars 1917 skrivaði danski forsætisráðharrin Carl Theodor Zahle bersøgin í dagbók sína, at „*England har begået det rene og skære magtovergreb overfor os, at det forlanger, at skibe mellem Thorshavn og København skal gå ind til Kirkwall og blive visiterede, skønt de sejler fra en dansk havn til en anden dansk havn*“.³⁴² Misnøgdin hjá C. Th. Zahle við stórpólitisku avgerðina hjá bretum var sostatt stór, men talan var um eitt greitt „*magtovergreb*“ sum tað fór at vera trupult hjá tí í hesum høpi lítla Danmark at fáa stórveldið Bretland at slaka uppá. Stórpólitiska avgerðin hjá bretum var hvørki vend móti Danmark ella Føroyum, men hon hekk saman við avbyrgingarpólitikkinum mótvegis Týsklandi, sum varð vorðin neyðugur orsakað av heimskrígunum. Bretska avgerðin legði kortini avgerandi og ógvuliga vandamiklar forðingar í vegin fyri bæði uttanríkis- og innanríkishandli í danska ríkinum.

Danska stjórnin royndi tí í fyrstu syftu at umganga bretska forboðið móti at flyta vøru til Føroya, soleiðis at sleppast kundi undan at leggja leiðina inn í bretska havn til kontrabandaeftirlit. Tann 18. mars í 1917 sendu ríkismyndugleikarnir í Keypmannahavn orlogsskipið Islands Falk til Føroya,³⁴³ og nakað frammanundan hevði Beskytteren verið í Føroyum.³⁴⁴ Hetta bar til, tí orlogsskip vóru frítikin frá kravinum um at fara inn í bretska havn til eftirlit, men treytin var, at hvørki vøra

Stórhvalaveiðan undir Føroyum, sum serliga norðmenn stóðu fyri, datt nærum niðurfyri í 1917, tá týskarar fóru undir kavbátakriggið. Á myndini sæst hvalastøðin á Kópagerðum í Norðdepli í 1898.

ella ferðafólk vóru við umborð. Danska stjórnin breyt í veruleikanum hesar bretska ásetingarnar, tí umborð á Islands Falki vóru 40 tons av margarini, sváulpinnar og petroleum, t.v.s. vøran, ið føroyingar sambært amtmanninum høvdu mest brúk fyri, umframt ferðafólk og postur.³⁴⁵ Átakið var tí hildið loyniligt. Samstundis vóru veruligar samráðingar so smátt tiknar upp við bretskar myndugleikar um at fáa farmaskip til Føroya, sum ikki noyddust inn í bretska havn til eftirlit.³⁴⁶

Tað var yvirhøvur – t.e. ikki einans viðvíkjandi flutningsloyvi til Føroya, men viðvíkjandi flutningi yvirhøvur í Norðuratlantshavi – trupult at samráðast við bretskar myndugleikar um avtalur, ið góvu undantøk frá flutningsforboðnum, og tað var so at siga ómøguligt at fáa amerikanarar at gódtaka avtalurnar, tá teir komu uppí kriggið í apríl 1917.³⁴⁷ Útlitini fyri at útvega eitt standandi loyvi til at flyta vøru til Føroya vóru sostatt ikki av teimum bestu, men ríkismyndugleikarnir í Keypmannahavn arbeiddu við málinum. Í brævi til Havnar Framburðsfelag, dagfest 17. mars 1917, skrivaði Edward Mortensen, at „*Den danske Gesandt i London har faaet Instrukser om at arbejde for Færøernes Forbindelse*“, – við Keypmannahavn skilst av samanhinginum í brævinum – men bretska myndugleikarnir vóru sambært metingini hjá Edwardi Mortensen so mikið trekir at samráðast við, at „*det desværre kan trække ud endnu en Tid, inden det lykkes at faa den ønskede Tilladelse*“.³⁴⁸ Tað er sostatt lítið at ivast í, at trupulleikarnir vóru ógvuliga álvarsamir, men arbeitt varð við málinum.

Bønarbrævið

Nakrir av tingmonnum Sjálvstýrisflokksins mettu kortini, at nakað meira átti og kundi verið gjørt fyri at fáa bretar at slaka uppá krøvini um kontrabandaeftirlit, m.a. soleiðis, at vøgur kundu koma til Føroya aðrastaðni frá enn úr Keypmannahavn. Fyritreytin fyri hesum upphaldinum var ein áheitan, sum Skipara- og Navigatørfelagið 24. februar 1917 hevði sent til bretska konsulin í Havn um, at føroysk skip skuldu sleppa at selja fisk í Íslandi uttan at leggja leiðina inn í bretska havn til kontrabandaeftirlit. Áheitanin hjá Skipara- og Navigatørfelagnum varð 4. mars 1917 gingin á mæti av bretska konsulinum, eftir at amtmaðurin, Svenning Rytter, eisini hevði verið uppi í málinum.³⁴⁹

Undir Napoleonskríggjunum, tá Danmark eisini hevði havt trupulleikar við at røkja síni áhugamál í Norðuratlantshavinum, høvdu bretar virt danskt stýri í oyggjunum og samstundis loyvt, at donsk skip við bretskum loyvisbrævi kundu føra vøru til Føroyar, Ísland og Grønland.³⁵⁰ Hetta vistu teir føroysku sjálvstýrismenninir, og tað gjørdist eisini ein av grundgevingum teirra fyri, at tað eisini hesaferð fór at kunna lata seg gera at fáa loyvi frá bretum til at fáa vøru til Føroya uttan eftirlit.³⁵¹

Hetta at síggja til væleydnaða átakið hjá Skipara- og Navigatørfelagnum hevði við sær, at Havnar Framburðsfelag, valfelag Sjálvstýrisflokksins í Suðurstreymoy, á fundi 6. mars 1917 samtykti at senda „*Henvendelse til engelsk Konsul udvirke hos britisk Regering Undtagelse fra Anløb britisk Havn skibe, der fører varer fra Amerika til Færøerne*“ (her sambært fjarriti frá Jóannesi Patursson til postmeistararan og sjálvstýrismannin á Tvøroyri, Jóhan Andreas Nolsøe frá 7. mars 1917).³⁵² Hetta var eisini ein avgerandi trupulleiki, sum Dimmalætting hevði víst á í eini grein longu 10. februar 1917: „*Ikke engang Farten til Amerika kan opretholdes, saa længe man ikke har Sikkerhed for, at de engelske Myndigheder Kræver, at Skibene skal undersøges i engelsk Havn*“.³⁵³ Brævið, sum Havnar Framburðsfelag sendi til bretska konsulin, legði upp til, at konsulin skuldi venda sær til bretsku stjórnina við umbønini frá Havnar Framburðsfelag, sum í føroyskari útgávu var orðað soleiðis: „*Til bretska konsulin; Í tí „Havnar Framburðsfelag“ úttalar sína stóru tøkk á Føroya fólks vegna til tann hávirða bretska konsul í Tórshavn fyri tað at hann hevur útvegað føroyingum atgongd til at avreiða fisk á so høgligum marknaði sum Ísland, biðja vit harra konsulin um eisini at gera okkum tann beina, at útvirka hjá bretsku stjórnini at vit mugu nýta loyvi til at selja føroyskar avreiðingarvøru yvirhøvur ... til Ísland ella Amerika, uttan at tey skip, sum flyta vørunar, harfyri noyðast at leggja inn í bretska havn. Enn meira biðja vit tó um, at harri konsulin fær okkum heimild til at flyta neyðsynjarvøru til Føroya úr Amerika, bæði beinan vegin og eisini um Ísland, líkaleiðis uttan at vøruflugningsskipini harfyri noyðast at leggja inn í bretska Havn*“.³⁵⁴ Dagin eftir, 7. mars 1917, var Jóannes Patursson hjá konsulinum við áheitanini, sum 8 av teimum 9 løgtingsmonnum hjá Sjálvstýrisflokkinum høvdu skrivað undir. Einans fólkatingsmaðurin Edward Mortensen, sum var í ríkisdagsørindum í Keypmannahavn, hevði ikki skrivað undir brævið. Konsulin segði seg tó einki kunna gera við málið, uttan so, at amtmaðurin gav loyvi til tess.³⁵⁵

Tann 18. mars 1917 breyt danska stjórnin forboðið hjá bretum um, at øll skip, sum sigldu við vøru í Norðuratlantshavi skuldu inn í bretska havn til eftirlit, tá hon í loyndum sendi orlogsskipið Islands Falk til Føroya við vøru, ferðafólki og posti. Hetta kundi lata seg gera, tí orlogsskip vóru frítikin fyri kontrabandaeftirlit, men treytin var, at eingin vøra var um borð. Nakað frammanundan, 12. mars 1917, hevði Edward Mortensen við fjarriti úr Keypmannahavn kunnað Havnar Framburðsfelag um, at eitt skip fór til Føroya við vøru um miðjan mars 1917. Hetta hevði við sær, at adressumenninir útsettu avgerðina um at senda adressuna av stað til aftaná 1. apríl.

Jóannes Patursson og ein annar sjálvstýrismaður fóru síðan til amtmannin,³⁵⁶ Svenning Rytter, sum sama dag, 8. mars 1917, viðmælti áheitanini mótvegis konsulinum,³⁵⁷ eftir at Jóannes Patursson (sambært loyniligari frágreiðing frá amtmanninum til løgmláráðið frá 18. apríl 1917) hevði hótt hann og sagt „*at det vilde være til Fordel for hans Politik, hvilket han nok skulde udnytte, saafremt Amtet nægtede at anbefale Andragendet, ...*“.³⁵⁸ Konsulin metti kortini ikki, at viðmælið frá amtmanninum til tað lítið ítøkiliga uppskotið frá Havnar Framburðsfelag var nóg inniligt, og hann gjørdi tí ikki meira við málið.³⁵⁹ Nakrar dagar seinni, 12. mars 1917, varð Havnar Framburðsfelag við fjarriti úr Keypmannahavn frá Edwardi Mortensen til Rasmus Rasmussen, dagfest 10. mars 1917, kunnað um, at eitt farmaskip fór til Føroya við vøru um miðjan mars 1917.³⁶⁰

Sjálvstýrismenninir hildu mótvegis amtmanninum uppá, at grundin til, at bretska konsulin ikki gjørdi nakað við málið var, at áheitanin frá amtmanninum ikki var „*tilstrækkelig indtrængende*“.³⁶¹ Helst var nakað um hetta sjónarmiðið, tí hóast amtmaðurin í viðmælinum til bretska konsulin 8. mars 1917 skrivaði, at „*man herved tilstille Hr. Konsulen en Anmodning fra en Del Beboere paa Færøerne om, at Konsulatet vil søge udvirket, at Varer kan føres fra Amerika og Island til Færøerne og omvendt, uden at Transportskibene skal anløbe britiske Havne*“, so legði hann samstundis herðslu á, at av tí, at „*der for Tiden [føres] Forhandlinger mellem den danske og den engelske Regering om, hvorledes Forholdene med Hensyn til Indførsel af Varer til og Udførsel af varer fra Færøerne vil kunne ordnes paa bedst mulig Maade ... skal Amtet ganske henholde sig til disse Forhandlinger ...*“.³⁶² At áheitanin frá amtmanninum ikki varð nóg innilig fyri bretska konsulin sæst eisini av, at í svari til amtmannin 23. mars 1917 skrivaði konsulin, at „*it would not be proper for me to interfere except perhaps in compliance with your clearly expressed wish*“. Konsulin legði tó afturat, at „*A communication from me to the British Government would, I think, be ineffective unless I were able to furnish full particulars including the names of the vessels to be employed, dates &c*“.³⁶³ V.ø.o fór bretska konsulin í Havn ikki at gera nakað við nakað tilíkt mál, uttan góðkenning frá amtmanninum, og hann metti eins og amtmaðurin heldur ikki, at áheitanin frá Havnar Framburðsfelag var so mikið ítøkilig, at hann kundi gera eitt munagott móti bretska stjórnini. Konsulin metti ikki, at bretska stjórnin fór at geva nakað standandi loyvi til at flyta vøru til Føroya úr Amerika umvegis Ísland, men neyðugt var við nøvnum á skipum, dagfestingum o.a.

Tað er sostatt lítið at ivast í, at Jóannes Patursson royndi at senda áheitanina, sum varð samtykt av Havnar Framburðsfelag 6. mars 1917, til bretska stjórnina uttan um danskar myndugleikar. Í fyrsta umfari royndi Jóannes Patursson at venda sær til konsulin uttan um amtmannin. Hetta váttaðu bæði amtmaðurin³⁶⁴ og konsulin.³⁶⁵ Konsulin, ið ikki hevði góð viðurskifti við amtmannin,³⁶⁶ hevði at síggja til onga orsök til at geva amtmanninum eitt alibi fyri sína søgu um Jóannes Patursson. At royndin hjá Jóannesi Patursson miseydnaðist er ein onnur søga, sum hekk saman við, at konsulin sjálvsagt ikki vildi venda sær til bretska stjórnina vegna partar av einum politiskum flokki í Føroyum, uttan at amtmaðurin, hægsta umboð ríkisstjórnarinnar í Føroyum, hevði góðkent tað.

Tað sæst kortini týðiliga av atferðini hjá amtmanninum, at hann ikki metti royndina hjá Jóannesi Patursson at farauttan um hann og danskar ríkismyndugleikar at vera nakað týðningarmikið álop á myndugleika ríkisins í Føroyum. Hóast bønabrævið varð sent til bretska konsulin í Havn,uttan at amtmaðurin frammanundan varð kunnaður um átakið ella hevði góðkent framferðarháttin, so viðmælti hann áheitanina dagin eftir, tá konsulin hevði gjørt sjálvstýrismonnunum greitt, at hann ikki kundi gera nakað við málið,uttan góðkenning amtmansins. Tað er møguligt, at tað var við vilja, at viðmælið hjá amtmanninum ikki var nóg inniligt til at fáa konsulin at arbeiða víðari við málinum, men tað er óviðkomandi í hesum samanhangi. Í veruleikanum góðkendi og viðmælti amtmaðurin, eins og hann stutt frammanundan eisini hevði gjørt við áheitanina frá Skipara- og Navigatørfelagnum, alt tað, sum sjálvstýrismenninir gjørdu mótvegis bretska konsulinum í Havn.

Sjálvstýrismenninir góvu kortini ikki skarvin yvir. Nakrar dagar seinni, 12. mars 1917, stóð ein grein í føroyska blaðnum Føroyatíðindi, sum tá hevði tætt tilknýti til Sjálvstýrisflokkinn,³⁶⁷ skrivað av blaðstjóranum Jóhan Mortensen. Í greinini varð beinleiðis mælt var til, at „*Lagtinget optræder paa den i visse Retninger nødlidende Færøske Befolknings Vægne, henvender sig direkte til det britiske war office med telegrafisk Anmodning om Tilladelse om fri Passage for de nødvendigeste Fødemidler til Færøerne fra det Land hvor man finder det mest opportunt at fragte dem eller lade dem afhente*“.³⁶⁸ Greinsskrivarin var sostatt ikki í iva um, hvat Føroya Løgting átti at gera: venda sær „*direkte til det britiske war office ...*“

Tað er kortini vert at leggja til merkis, at sambært greinini skuldi Løgtingið venda sær til bretska stjórnina, ikki Sjálvstýrisflokkurin ella ein partar av honum. Trupulleikin hjá sjálvstýrismonnunum var bara, at hvørki amtmaðurin, t.e. lögtingsformaðurin, ella lögtingsmeirilutin, sum kundu kalla Løgtingið saman, høvdu higartil viljað kallað Løgtingið saman at viðgera flutningstrupulleikarnar.

Hendan greinin í Føroyatíðindi fekk stóra ávirkan á politikkin hjá tingmonnum Sjálvstýrisflokksins í døgnum aftaná. Tann 17. mars 1917 kallaði Havnar Framburðsfelag til fundar í Havn, har evnið var vøruflutningurin til Føroya. Á hesum fundinum, har umleið 20 limir vóru møttir, varð eitt uppskot til áheitan á bretska myndugleikar um frítøku frá kontrabandaeftirliti lagt fyri fundin. Millum fundarluttakararnar var ein ávís mótstøða móti uppskotinum og ávísingum í tí. Tað varð tí ikki samtykt henda dagin. Dagin eftir, tá høvuðsmótstøðumaðurin, Rasmus Rasmussen, – sum 12. mars 1917 hevði kunnað Havnar Framburðsfelag um, at hann frá Edwardi Mortensen hevði fingið at vita, at eitt farmaskip skuldi fara úr Keypmannahavn til Føroya við vøru um miðjan mars – ikki var til staðar, varð uppskotið samtykt av Havnar Framburðsfelag við 21 atkvøðum.³⁶⁹

Uppskotið, sum adressumenninir høvdu orðað á donskum, hevði yvirskriftina: „*Til Storbritanniens Regering*“. Síðan byrjaði bønabrævið við hesum orðum: „*Den hjemmевærende færøske Befolkning sender gennem os undertegnede Medlemmer af Færøernes lagting følgende Andragende i Tillid til den britiske Regerings Højsind: „Storbritanniens Regering andrages om at give os Færinges Tilladelse til at sejle med varer, Post og passagerer mellem Island og Færøerne, saaledes at de Skibe, som besøger*

FØROYA TÍÐINDI

Koster 1 Kr. Kvartalet, enkelte Numre 10 Øre.
Udenbys Abonnemang tegnes gennem Post-
væsenet, indenbys hos Bladets Ekspedition.

Redakter: Johan Mortensen.

Annonceris pr. Peltlinie: 12 Øre paa
Forsiden, 8 Øre paa 3de og 4de Side.
... Ved større Bestilling faas Rabat ...

Nr. 11.

Mandag den 12. Marts 1917.

3. Aargang.

Bederierne for de Fiskerskibe, som er forskredt i Sudero Fiskeri-forsikring, anmodes om, at lide paamaale paa hver af Skibssiderne et Danebrogsflag og Ordet Danmark, forinden Skibene tager paa Fiskeri.

Trangisvaag, d. 25. Febr. 1917.
Sudero Fiskeriforsikring
Carl Mortensen.

Spørgsmaal og Forslag.

— 0 —

Hvorledes gaar det til, at der under den for Færoerne i Ojeblikket saa vanskelige Situation, ikke hores det mindste fra Lagtinget? Har Folkets kaarme Repræsentanter, der nu, om nogen-sinde, burde stræbe at gøre sig værdige til den Tildel, Befolkning-har vist dem, endnu ikke sat sig i Bevægelse?

Herom forlyder der intetsom-høist. Men Valgerfolket ønsker som snarest et klart og tydeligt Svar paa de mange Spørgsmaal, som det med Berettigelse ønsker at stille sine Tildelsmænd.

Vareudvalgets Sagn er endt. Om det har spillet sin Rolle godt eller daarligh, derom er det ukens-løst at diskutere. Vi foretrækker at lade Kendsgerningerne tale. Deres Sprog er umodsigeligt og ikke til at tage fejl af.

Forholdene er nu saaledes, at der allerede hersker Mangel paa vigtige Livsformodenheder, en Mangel, der bliver folligere Dag for Dag. Voksne Mennesker kan nok holde det gaende en Tid, selv om de maa paalægge sig forskel-lige Savo, men værre er det med Børnene, der netop nu hjemgaaes af forskellige Epidemier. Der er langt fra tilstrækkelig Mælk. Smør og Margarine findes ikke, Kartof-ler er ikke til at opdrive, og Suk-keret, der i mange Smaakaarshjem hidtil har spillet en stor Rolle som Surrogat laade for Fedt og Paaflæg, faas kun til Købs i smaa og utilstrækkelige Portioner. Tort Brod og Thejsk er just ikke saarligh egnet til Føde for Rekon-valescenter eller Mæslinger eller Skarlagensfeber.

Derfor er Folket berettiget til at fremsætte sine Spørgsmaal. Forer der Forhandlinger med England, er de bristede, eller er de gaaet i Staa? Er der Udsigt

til, at Forhandlingerne, saafremt de fortsættes, snarligt kan føre til et gunstigt Resultat? Forholder det sig rigtigt, at Trafikken mellem Island og Amerika fore-gaar ubindret, og er der Haab om, at vi sul den Vej kan faa Forsyning nu eller senere?

For al modarbejde den vok-sende Bekymring for Fremtiden, vilde det være heldigt, om Folk blev holdt i Jour med Sageres Stillig.

Færoernes Historie er der et Proceudens for, at en direkte Henvendelse til engelske Autori-ter vedrørende Øernes Forsyning, er blevet modtaget med stor Vel-lykke. Hvorfor ikke forsøge det samme nu?

Lagtinget, der optræder paa den i visse Retninger nodliddende færoiske Befolkings Vegne, hen-vender sig direkte til det britiske varoffice med telegrafisk Anmod-ning om Tildelse til fri Passage for de nødvendige Fodemidler til Færoerne fra det Land, hvor man finder det mest oportunt at frage dem eller lade dem af-vente.

Det foreslaende Skridt bør gores i Tide, da der paa den Maade er Mulighed for et Resul-tat forud for Forhandlingernes Af-slutning.

Fra Søen.

Til Sydlandot.

Følgende Kuttere er afsjeldet fra Trangisvaag:
»Morang Stars, »Marshall, »Eisa, »Sildberit, »Skügvar, »Skarphéini, »Th. Charlton, »Orvingur, »Gunnar, »Agnes Louisa, »Energy, »Johanne Sophie, »Karens.

Fra Vaag:
»Albert Victor, »Sambesun, »Jo-hannes, »Traveller, »Ellen, »Heim-dalur, »Karens.

— Til Banken er afgaaet »Meygur.

„Tvøroyri“s Spanienstur.

KAPTEIN Jens Mortensen har meddelt os følgende Skildring af »Motorskonuert «Tvøroyri's sidste Tur til Bilbao.

DEN 14. December ledtede vi An-ker i Trangisvaag og sejlede til Vaag, hvor udsatigt Veir hin-drede Indladingen af Klipfisk, saa vi først den 23. kunde afsjete

derfra. Efter tre Dages Rejse ankom vi til Stornorway.

EFTER at have faaet Sejladsin-struktioner den 28. fortsattes Rejsen til Bilbao, men for Storm af Sydvest drev vi op mod Fæ-roerne til 80 Kvartmil af Sudero. Nu stod den paa Bilevind i Sej-lads, til vi Nyaarsdag passerede St. Kilda i en Afstand af 20 Kvartmil.

HER blæste det op til Orkan fra Sydvest. Sejl og Tov reves i Stykker, og Skibet laa uden Kom-mando, til alt var sat i Staa igen. Høj Sø og Storm bevirkede, at vi kom saa nær af Helbriderne, at Lodskud viste 16 Favne Vand med højt Land i Læs, saa det saa slent ud for os. Med Guds Hjælp klarede vi dog den fare-fulde Situation, idet Vinden skit-tede, saa vi laa Kursen ud fra Land igen.

EN Tid efter, da vi havde St. Kilda mellem Land og os, skiftede Vinden og blæste fra N.N.W., og nu sattes Kurs efter Bilbao. Her kom to armerede Travlere med fuld Fart ned mod os, men da vore Flag var hejste efter de Indstruktioner, vi havde modtaget, passerede der intet.

VI havde Ordre til at sejle vest om Irland, og her saa vi den første Flok Springere, hvoraf det lykkedes mig at harpunere fem. Den sjette knækkede Linen og forsvandt mod min gode Har-pun, der havde været Banemand til 38 af dens Kummerer. Stum-bingerne blandt Mandskabet, der var ellevede af Begejstring over den for dem ukendte Sport, sor-gede inderligt over Tabet af Har-punen.

ANKOMNE til Bilbao, udenfor hvis Havneomdning vi tilbragte en utrygkelig Nat i Morke, Storm og Tøge; fik vi Ordre til at gaa et Stykke op ad Fløden for at losse Fiskene. Vi indtog saa Bal-last og sejlede over Biskaya Bugten mod Kap Landen, hvis Fyr vi havde i Sigt, da vi af Storm blev drevet ud om Irland. Efter 10 Dages Rejse ankom vi til Liver-pool.

BLØKADEN var inde. Vi fik ikke Lov til at afsjete for efter længere Tids Forløb. Rejsen gik godt til 40 Kvm. S. V. for St. Kilda. Da blæste det op til for-gyrdede Orkan af S. Ø., som, og-saa, hjemmefra Færoerne, og i denne Retning drev vi mod Fæ-roerne 50 Kvartmil af Sudero. Da Vinden fløvede lidt af, sejlede vi med passende Strøm nord om Gen. Da vi passerede Sandvig, fik vi en Kastevind fra N. O., der krængede »Tvøroyri« saa det saa ud som, den aldrig skulde rejse sig mere. Kort efter ankrede vi i Trangisvaag.

PAAs Hjemreisen passerede intet særligt. U-Baade kommer ikke til Indrøstningen i sanden en Storm. For Resten gør man sig vist overdrivne Forestillinger om deres Altestedsnærverelse. I Højde med Butt af Lewis saa vi en stor ar-meret Damper, antagelig ameri-kansk, som prøvede at sejle op mod England.

STIMNINGEN i England er for-trøstningsfuld. Man nærer godt Haab om snarlig Sejr og glæder sig til Krigens Afslutning, som efter almindelig Mening ikke er langt borte.

Fra Krigen.

Telegrammer.

København, 6. Marts. Eng-lænderne gør stadige Fremskridt ved Ancre.

Tyskerne angriber ved Ver-dun.

Amerikanernes Holdning er usikker.

Det svenske Ministerium har indgivet Afskedsbegjering.

Magnus Simonsen fra Fæ-roerne er omkommen.

København, 10. Marts. Irsk Hjemmestyre (home rule) er ved-taget.

Franskmandene har begyndt et voldsomt Angreb i Champagne. Grev Zeppelin er død.

Tyrkiske Tab.

Den 1. Marts blev der i det engelske Underhus givet Medde-lelse om, at Tyrkerne i Mesopotamien er fuldstændig splittede og kun vil naa frem til Bagdad som en uorganiseret Bølge.

Siden 24. Febr. er der taget over 2500 og siden December 5000 Tyrker til Fangt. Tyrkernes samlede Tab er langt over 20000 Mand.

Skibsfarten paa England.

Sir Edward Carson's første ugendlige Fortegnelse over Skibe, ankomme til og afsjete fra engelske Havne viser, at der er ankommet 2280 og afsjete 2261.

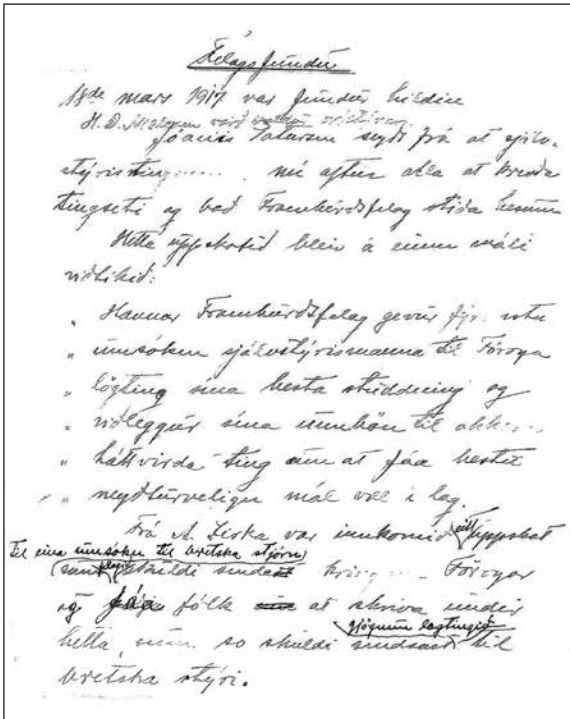
Antallet af sønkedte Skibe overgaaer Antallet af Skibe, der inden Held er angrebne af U-Baade med ni — 21 sønkedte mod 12 angrebne uden Held.

Hugskotið til bønarrævið kom frá tí sjálvstýrisinnaða Føroyatíðindi, sum 12. mars 1917 prentaði grein hjá blaðstjóranum, Jóhan Mortensen. Her varð lagt upp til, at senda eitt bønarræv um fritøku frá eftirliti í bretska hin havn fyrri skip úr Amerika og Íslandi beinleiðis til bretska stjórnina.

denne transport, fritages for den Forpligtelse at passere Farezonen og anløbe brittisk Havn ved ud- og hjemgaaende“.³⁷⁰ Í skrifnum varð eisini upplýst, at føroyingar høvdu fingið tilsøgn frá íslendingum um felags vørukeyp úr Amerika, men fyri at fáa vørurnar úr Íslandi til Føroya treytaði tað, at bretar kundu geva undantak frá kontrabandaeftirlitinum. Einku skip var komið til Føroya í tveir mánaðir, og vøran, sum var í Føroyum, fór bert at røkka til nýtslu í nakrar vikur. Samstundis varð upplýst, at tað varð vorðið so vandamikið at sigla til Føroya, at føroyingar, sum fyri tað mesta vóru fátækir fiskimenn, ikki kundu tryggja skip og last móti missi, uttan so, at øll peningánøgðin í oyggjunum varð sett í veð, og tað hevði verið búskaparligur húsagangur og hungur, um skipið við lastini varð søkt. Bønarbræv Havnar Framburðsfelags endaði við orðunum: „Underskrevne færøske Mænd og Kvinder over 18 Aar giver ovenstående Andragende vor fulde Tilslutning. ... i Marts 1917“.

Tann 19. mars 1917 sendi sjálvstýris- og adressumaðurin Andreas Ziska úr Havn eitt fjarrit til blaðstjóran á Føroyatíðindi: „Jeg har i Framburdsfelag fremsat det samme Forslag, som De fremkommer med i Føroyatidindi angaaende Henvendelse til Storbritanniens Regering. ... og det blev vedtaget, ... Andragende tænkes underskrevet af Kvinder og Mænd over 18 Aar og telegraferet til Regeringen i London“.³⁷¹ Tað var ætlanin hjá Andreasi Ziska, at umbønin skuldi sendast til stjórnina í London.

Hværki í bønarbrævinum ella í fjarritinum frá Andreasi Ziska til Jóhan Mortensen á Tvøroyri stóð nakað um, at Løgtingið skuldi standa aftanfyrir adressuna. Í bønarbrævinum varð einans sagt „undertegnede medlemmer af Færøernes Lagting“, men hetta merkir ikki í sjálvum sær, at Løgtingið skuldi standa aftanfyrir adressuna. Hinvegin stóð tað í fjarritinum frá Andreasi Ziska til Jóhan Mortensen, at bønarbrævið grundaði seg á „det samme Forslag“, sum Jóhan Mortensen hevði sett fram í Føroyatíðindum 12. mars 1917 – t.e. at Løgtingið skuldi standa fyri áheitanini. Tað er sostatt nakað, sum bendir á, at upprunaliga ætlanin hjá Havnar Framburðsfelag viðvíkjandi seinnu áheitanini á bretska stjórnina veik frá fyrru áheitanini á tann hátt, at hon skuldi sendast til bretska myndugleikar umvegis Løgtingið ella ein meiriluta í Løgtinginum og ikki beinleiðis til bretska konsulin umvegis nakrar sjálvstýrismenn, eins og roynt varð fyrru ferðina. Tað verður eisini staðfest av gerðabókini hjá Havnar Framburðsfelag frá 18. mars 1917, sum kanningarnevndin endurgav á donskum í frágreiðing síni, at upprunaliga var ætlanin at senda bønarbrævið gjøgnum Løgtingið. Í donsku endurgevingini hjá kanningarnevndini stendur, at „Fra A. Ziska var der indkommet et Forslag til en Adresse til den britiske Regering, som Foreningen skulde sende ud omkring paa Færøerne og faa Folk til at underskrive denne, som saa skulde sendes gennem Lagtinget til den brittiske Regering“.³⁷² Nakað kundi bent á, at hesum viðvíkjandi eru broytingar gjørdar í tí upprunaliga føroyska tekstinum í gerðabókini, sum kanningarnevndin ikki hevði atgongd til, men fult samsvar er millum donsku týðingina hjá kanningarnevndini av tekstinum og tann broytta føroyska tekstin í gerðabókini.³⁷³ Hartil kemur, at 20. mars 1917, tveir dagar eftir, at bønarbrævið varð samtykt av Havnar Framburðsfelag, sendi Jóannes Patursson bræv til lögtingsformannin við umbøn um, at Løgtingið varð

Tað hevur verið nakað av einum loyndar-
 máli knýtt at hesi fyrstu gerðabókini
 hjá Havnar Framboerðsfelag, har m.a.
 avgerandi samtyktir viðvíkjandi bønar-
 brævinum til bretsku stjórnina eru
 staðfestar. Tað sæst eisini á myndini, at
 teksturin er broyttur nakað á avgerandi
 stöðum. Rikard Long upplýsti í 1964 fyri
 Zakariasi Wang, at tann fyrsta gerðabókini
 hjá Havnar Framboerðsfelag brendi í tí
 rokinum, sum stóðst av Kanningarnevnd
 Landstingsins í 1918.³⁷⁶ Hvaðani Rikard
 Long hevur hesar upplýsingarnar er
 ógreitt, men tær eru í øllum førum ikki
 rættar. Gerðabókini fyri árin 1905-1919
 er í varðveitslu á Føroya Landsskjalasavni,
 og Kanningarnevnd Landstingsins fekk
 avrit av fundarfrágreiðingum frá mars-
 apríl 1917. Føroya Amtsbókasavn fekk
 gerðabókina í varðveitslu 29. juni 1942,
 tá Louis Zachariasen læt hana til savnið,
 men hesin teksturin má hava verið
 broyttur undan 1919, tí Kanningarnevnd
 Landstingsins endurgevur í frágreiðing síni
 ta broyttu orðingina.

kallað saman. Týðningarmikið er eisini at leggja til merkis, at bønarbrævið, eins
 og lögtingsfrágreiðingarnar,³⁷⁴ var skrivað á donskum.³⁷⁵ Hetta kann neyvan
 tulkast á annan hátt enn, at upprunaliga ætlaðu stigtakarirnir til adressuna, at
 bønarbrævið skuldi leggjast fyri Løgtingið til viðgerðar. Tað er trupult at finna nakra
 aðra grund til, at føroyskir sjálvstýrismenn, sum vanliga orðaðu seg á føroyskum
 á Løgtingi, skrivaðu eitt bønarbræv til bretsku stjórnina á donskum máli.

Tað er sostatt nógv, sum bendir á, at upprunaliga ætlanin hjá adressumonnunum
 var, at Løgtingið, ein føroyskur umboðsstovnur við einum høgtstandandi
 donskum embætismanni sum formanni, skuldi standa fyri áheitanini til bretsku
 stjórnina. Hetta úthýsir kortini ikki, at Jóannes Patursson, tann viðgongdasti
 av sjálvstýrismonnunum, sum at siggja til ikki var millum teir upprunaligu
 stigtakararnar til bønarbrævið, læt aðrar móguleikar standa opnar, um so var,
 at tað ikki eydnaðist at fáa Løgtingið kallað saman at viðgera áheitanina.³⁷⁷ Her
 var talan um eina ósemju í Føroyum.

Hin spurningurin er, um tað upprunaliga eisini var ætlanin, at Løgtingið skuldi
 venda sær beinleiðis til bretsku stjórnina – t.e. uttanum aðrar meira viðkomandi
 danskar myndugleikar í Keyptmannahavn, eins og roynt hevði verið at gjørt

við fyrru áheitanina frá 6. mars 1917. Hetta verður ikki prógvað nakrastaðni í sjálvum bønarbrævinum frá 18. mars 1917, men onkrar orðingar í tí kundu bent á, at hetta var ætlanin. Í fyrsta lagi sæst, at bønarbrævið er stílað beinleiðis „*Til Storbritanniens Regering*“. Viðvíkjandi hesum segði sjálvstýrismaðurin Rasmus Rasmussen, sum var til staðar á fundinum í Havn 17. mars 1917, tá Havnar Framburðsfelag viðgjörði bønarbrævið, fyri Kanningarnevnd Landstingsins í 1919, at „*i det øjeblik ... Adressen fremtræder med den Overskrift „Til Storbritanniens Regering“, er der ikke noget fornuftigt Menneske, der kunde have anden Opfattelse, end at den skulde sendes direkte*“.³⁷⁸ Edward Mortensen, fólkatingsmaður, sum var í Keyptannahavn, tá bønarbrævið var til viðgerðar á fundi í Havnar Framburðsfelag, peikaði hinvegin móttvegis kanningarnevndini á, at í sjálvum sær er orðingin „*Til Storbritanniens Regering*“ ikki nakað prógv fyri, at adressan skuldi sendast beinleiðis til bretska myndugleikar.³⁷⁹ Sambært Edwardi Mortensen var bønarbrævið stílað til bretska stjórnina, men ætlanin hjá Havnar Framburðsfelag var, at hetta skuldi gerast *umvegis* danska myndugleikar. Hóast hetta ikki kann sigast at vera ein órímlig útlekking av tekstinum, sum eisini varð orðaður á donskum, so stendur hon ikki heilt sterk, tá ein fundarluttakari mótsigur henni. Í øðrum lagi kemur, at fjarritið frá Andreasi Ziska til blaðstjóran á Føroyatíðindi, dagfest 19. mars 1917, har tað stendur, at „*Andragende(t) ... tænkes ... telegraferet til Regeringen i London*“ er ein ábending um, at eygnavitnið Rasmus Rasmussen hevði grein í sínum máli, tá hann helt uppá, at upprunaliga ætlanin var at senda bønarbrævið beinleiðis til bretska stjórnina. Í triðja lagi er vert at leggja til merkis, at tá tað móti endanum av sjálvum bønarbrævinum verður sagt, at „*Den færøske Befolkning sætter sin fulde Lid til den britiske Regerings Højsind, og vi har al Grund til at gøre dette, fordi der fra Englands Side tidligere i Krigstid, nemlig i 1809, er givet den færøske Befolkning lignende og større Indrømmelser og det endda paa et Tidspunkt, hvor det Land, hvortil Færøerne var knyttet, taltes blandt Englands Fjender*“,³⁸⁰ so ber illa til at ivast í, at upprunaliga ætlanin var at senda áheitanina beinleiðis til bretska stjórnina. Hóast bønarbrævið upprunaliga varð orðað á donskum, so er tað ikki serliga sannlíkt, at menninir aftanfyri áheitanina til bretar hava skrivað hetta seinasta til danska myndugleikar. Í øllum førum kann teksturin ikki sigast at vera serliga væl gjøgnumhugaður, um hetta var ætlanin, tí tað ber illa til at ímynda sær, at danskir myndugleikar fóru at handa bretska stjórnini eitt bønarbræv frá einum meiriluta í Løgtinginum, sum m.a. staðfesti, at Danmark hevði verið talt millum figgindar Bretlands. Rasmus Rasmussen, ið var til staðar á fundinum hjá Havnar Framburðsfelag 17. mars 1917, váttaði hesa niðurstøðuna móttvegis kanningarnevndini 28. februar 1919, tá hann segði, at „*jeg har det bestemte Indtryk, at Adressen, enten det nu er sket af Taneløshed eller Uvidenhed, er fremkommet paa det Grundlag ... at man har fundet det ganske naturligt, uden at tænke videre derover, at der sendtes en saadan Adresse til den engelske Regering*“.³⁸¹ At enda kann staðfestast, at bønarbrævið sambært uppskotsstillaranum Andreasi Ziska grundaði seg beinleiðis á greinina í Føroyatíðindi frá 12. mars 1917, har tað heilt greitt stóð: „*Lagtinget ... henvender sig direkte til det britiske war office*“. Greiðari kann tað valla sigast.

Tað var Andreas Ziska, keypmaður í Havn, sum 17. mars 1917 legði uppskotið hjá Føroyatíðindi fyri Havnar Framburðsfelag. Andreas Ziska var sjálvstýrismaður, men hann sat ikki á Løgtingi í 1917. Hann var á fundi í Havnar Framburðsfelag valdur til at vera formaður í adressunevndini.

Hetta merkti kortini ikki, at aðrir vegir enn beinleiðis umvegis Løgtingið til bretsku stjórnina vóru beinleiðis útihýstir. Tann 28. februar 1919 upplýsti Rasmus Rasmussen fyri kanningarnevndini, at Jóannes Patursson longu á fundinum í Havnar Framburðsfelag 17. apríl 1917 hevði nevnt móguleikan fyri, at bønarbrævið kundi verið sent aðrar vegir enn beinleiðis til bretsku stjórnina.³⁸²

Heimildirnar eru sostatt rímliga greiðar viðvíkjandi teimum upprunaligu hugsanunum hjá adressumonnunum við bønarbrævinum, hóast tær ikki eru heilt eintýddar. Í størri politiskum høpi ber tó til at tulka tær ágangandi orðingarnar í bønarbrævinum og hugsanirnar um at senda tað uttanum dansku myndugleikarnar í Keypmannahavn í einum lokalum politiskum samanhangi, har høvuðsendamálið var at trýsta amtmannin til at kalla Løgtingið saman – nakað sum tað frammanundan ikki hevði eydnast Jóannesi Patursson at fáa meirilutan í Løgtinginum ella Svenning Rytter amtmann at taka undir við. Sæð í hesum høpi er tað móguligt, at hóttanirnar um at senda adressuna uttanum danskar myndugleikar ikki skulu skiljast bókstavliga, men heldur eiga tær at skiljast sum liður í lokala politiska stríði Sjálvstýrisflokksins fyri at fáa Løgtingið kallað saman, soleiðis at adressan og trupulleikarnir við vøruflutninginum kundu leggjast fyri Løgtingið.

Danski søgufrøðingurin Vagn Wáhlin, sum saman við øðrum hevur gjørt víðfevndar rannsóknir av Adressumálinum, hevur peikað á, at í veruleikanum var Vørunevndin, t.e. í høvuðsheitum amtmaðurin og sambandsmeirilutin í Løgtinginum, vordin ein føroysk ministjórn, sum hevði fingið nógv politiskt vald síðan krígsbyrjan í 1914.³⁸³ Sæð í hesum høpi er tað ikki óhugsandi, at eitt av politisku endamálunum við bønarbrævinum var at fáa flutt politiska valdið í Føroyum aftur í eitt Løgting, har Sjálvstýrisflokkurin eisini vísti áráðið. Fekk Sjálvstýrisflokkurin høvi til at leggja bønarbrævið fyri Løgtingið, eins og greinin í Føroyatíðindi frá 12. mars 1917 legði upp til, so var tað ikki óhugsandi, at tær truplu umstøðurnar saman við hópi av undirskriftum høvdu lagt so mikið stórt trýst á lögtingsumboðini, at ein meiriluti av teimum tók undir við bønarbrævinum

– til politiskan fyrimum fyri Sjálvstýrisflokkinn. Tá samanum kemur, so var Løgtingið eisini ein danskur stovnur, sum enntá hevði ein høgstandandi danskan embætismann sum formann, men í Føroyum gjørdust flutningstrupulleikarnir partur av lokala politiska stríðinum um valdið yvir Løgtinginum.

Amtmaðurin, danska stjórnin og bønarbrævið

Tað er lítið at ivast í, at ætlaða bønarbrævið til bretsku stjórnina hjá Havnar Framburðsfelag órógvaði Vørunevndina, løgtingsmeirilutan og amtmannin, men almenna grundgevingin hjá Vørunevndini fyri at ávara ímóti bønarbrævinum var, kanska ikki óvæntað, ein onnur enn ótti fyri at missa politiska valdið í Føroyum aftur til eitt Løgting, har Sjálvstýrisflokkurin hevði iniciativíð.

Tá amtmaðurin fekk kunnleika til samtyktina á fundinum hjá Havnar Framburðsfelag, vendi hann sær til Nyholm Debess – formannin í nevndini hjá Havnar Framburðsfelag – og segði m.a., at *„hetta var spillandi fyri tað arbeiði sum nú gekk fyri seg millum danska og bretska stýri hesum sama máli viðvíkjandi, og at hetta var „illojalt“ móti amtið, vørunevnd og danska stýri“*.³⁸⁴ Á eini plakat frá eini samdari Vørunevnd, dagfest 21. mars 1917, sum var almannakunngjørd dagin eftir, ávaraði Vørunevndin *„paa det alvorligste“* móti at skriva undir adressuna.³⁸⁵ Grundgevingin var, at ein tilík adressa kundi *„forsinke og skade de Forhandlinger, som føres mellem de to Regeringer“* – t.e. donsku og bretsku stjórnirnar – *„... i denne Tid ... om dette Spørgsmaal“*. Vørunevndin helt eisini, at møguleikin fyri, at samráðingarnar millum stjórnirnar báðar fóru at *„føre til det forønskede Resultat“* vóru góðir.

Hesum vóru onkrir, men ikki allir adressumenninir grundleggjandi ósamdir við Vørunevndina í. Tann 23. mars 1917 almannakunngjørdi løgtingsmenninir Jóannes Patursson og Th. Egholm, saman við trimum sjálvstýrismonnum, sum ikki sótu í tinginum, eina plakat *„Til Færøernes Befolkning“*, har uppáhaldini hjá Vørunevndini vóru afturvíst. Teir fimm sjálvstýrismenninir hildu *„at der ikke foreligger noget som helst positivt med Hensyn til Opnaaelsen af fri Sejlads mellem Island og Færøerne, eventuelt Amerika“* og bóðu á fólk um *„at underskrive Adressen til den britiske Regering“*.³⁸⁶

Viðvíkjandi útlitunum fyri friari sigling millum Føroyar og Ísland/Amerika var helst nakað um tað, sum teir fimm sjálvstýrismenninir hildu uppá, men sum fyrr nevnt hevði amtmaðurin longu 19. februar 1917 til fánýtis roynt at fáa útflutningsloyvi til vøru úr Íslandi og danska stjórnin hevði síðan í loyndum sent orlogsskip, t.d. Beskytteren, til Føroya við vøru. Havnar Framburðsfelag varð eisini við fjarriti frá Edwardi Mortensen, dagfest 10. mars 1917, kunnað um, at eitt annað orlogsskip, Islands Falk, sum fór úr Keypmannahavn 18. mars 1917, skuldi koma til Føroya við nakað av vøru afturat.³⁸⁷ Uppáhaldið hjá Vørunevndini um, at trupulleikin við vøruflutninginum var eitt mál, sum við atliti at møguleikunum fyri at bróta ígjøgnum týska vandasjógvin, best kundi loysast við at ganga stillisliga um hurðarnar, var sostatt ikki tikið úr leysari luft. Hetta verður styðjað av tí sannroynd, at danska stjórnin hevði givið donskum bløðum forboð

móti at umrøða, hvussu skipini ferðaðust.³⁸⁸ Hartil kemur, at danska stjórnin hevði í fyrru helvt av mars 1917 givið sendiharranum í London boð um at arbeiða fyri fríari sigling millum Keypmannahavn og Føroyar,³⁸⁹ og amtmaðurin hevði í seinnu helvt av mánaðinum upplýst fyri sjálvstýrismonnunum, at trupulleikin við vøruflutninginum fór at vera loystur, tá komið var inn í apríl 1917.³⁹⁰ Nakað av vøru var sostatt í loyndum og við stuðli frá dansku stjórnini komið ella var á veg til Føroya úr Danmark, men trupulleikin við at fáa eitt standandi flutningsloyvi frá bretsku stjórnini til vøruflutning uppá Føroyar var ikki loystur 23. mars 1917. Hetta hóast danska stjórnin í øllum førum hevði roynt at fingið bretsku myndugleikarnar at slaka uppá krøvini um kontrabandaeftirlit á leiðini millum Keypmannahavn og Føroyar. Hesi viðurskifti vóru helst høvuðsgrundirnar til, at fleiri av sjálvstýris- og adressumonnunum ikki hildu seg kunna taka undir við mótmælinum hjá Jóannesi Patursson og fyra øðrum sjálvstýrismonnum móti plakatin hjá Vørunevnd Løgtingsins.

Formaðurin í Vørunevndini, Svenning Rytter, amtmaður, sum ikki hevði mett fyrru royndina hjá sjálvstýrismonnunum at venda sær beinleiðis til bretsku stjórnina umvegis bretska konsulin í Havn sum nakað álvarsligt álop á hansara ella ríkisins myndugleika í Føroyum, metti sum nevnt seinna bønarbrævið, ið eftir ætlan skuldi sendast til bretar gjøgnum Løgtingið, at vera „*illojalt móti amtið, vørunevnd og danska stýri*“. Tað hevði við sær, at 22. mars 1917 – sama dag sum plakatini hjá Vørunevndini varð almannakunngjørd og dagin fyri at mótmælisplakatini hjá teimum fimm adressumonnunum varð almannakunngjørd – kallaði amtmaðurin Løgtingið at koma saman 28. mars 1917 at viðgera adressuna. Tað hevði nú eydnast at fáa amtmannin at kalla Løgtingið saman.

Amtmaðurin, sum eftir øllum at døma visti, at adressumenninir ætlaðu at senda bønarbrævið til bretsku stjórnina gjøgnum Løgtingið, – tað hevði t.d. staðið í greinini í Føroyatíðindi 12. mars 1917 og Jóannes Patursson hevði so seint sum 20. mars 1917 sent bræv til løgtingsformannin við umbøn um at fáa Løgtingið kallað saman at viðgera uppskot frá Sjálvstýrisflokkinum – gjørdi her júst tað, sum Jóannes Patursson og nakrir sjálvstýrismenn til fánýtis høvdu roynt at fingið hann at gera síðan 14. februar 1917. Um so var, at høvuðsendamálið við *ætlunum* hjá adressumonnunum at senda bønarbrævið beinleiðis til bretskar myndugleikar ikki var annað enn at trýsta Svenning Rytter amtmann til at kalla Løgtingið saman, eins og róð var fram undir í eini grein í Tingakrossi sama dag, sum Løgtingið kom saman,³⁹¹ so eydnaðist politiski leikur teirra til fulnar 22. mars 1917. Sjálvt innihaldið í adressuni, umbønin um fría sigling kundi nú leggjast fyri Løgtingið, eftir at hótanin um at senda hana til bretar uttan um danskar myndugleikar hevði tænt sínum endamáli.

Amtmaðurin hevði í so fall gjørt tað, sum adressumenninir ynsktu, at hann skuldi gera, men grundgevingarnar hjá honum vóru neyvan tær somu sum hjá sjálvstýrismonnunum. Amtmaðurin vildi helst hava Løgtingið til at vísa adressuna frá sær og harvið steðga henni ella í øllum førum at taka luftina úr henni. Hetta framgongur m.a. av loyniligum fjarriti, sum amtmaðurin tveir dagar seinni, 24. mars 1917, sendi til dansku stjórnina. Her kunnaði hann um, at orsökkin til,

Hvørki Símun Pauli úr Konoy (myndin) ella Rasmus Rasmussen, sum sótu á Løgtingi fyri Sjálvstýrisflokkinn, har teir eisini umboðaðu flokkinn í Vørunevndini, tóku undir við adressuni.

at Løgtingið varð kallað saman var, at „*der er udsendt et Cirkulære til almindelig Underskrift blandt Befolkningen fra en herværende politisk Forening, indeholdende en direkte Henvendelse til den engelske Regering angaaende Færoernes Besejling. Patursson er den delvis skjulte ophavsmand til denne adresse ...* „.³⁹² Hetta seinasta er ikki heilt rætt, tí sum fyrr er víst á, so var tað Andreas Ziska, sum upprunaliga legði uppskotið fyri Havnar Framburðsfelag, men plakatin frá 23. mars 1917, sum Jóannes Patursson heilt greitt var høvuðsmaðurin aftanfyrir, hevði helst fingið amtmannin at koma til

ta niðurstøðu, at Jóannes Patursson eisini var upphavsmaður til sjálvt bønarbrævið. Hartil kemur, at hóast amtmáðurin óivað visti, at adressumenninir ætlaðu at senda adressuna til bretska stjórnina gjøgnum Løgtingið, so upplýsti hann ikki donsku stjórnina um hetta, møguliga við tí fyri eyga at seta teir í ringt ljós mótvegis stjórnini. Rytter, sum eisini skrivaði til stjórnina, at hann illtonkti bretska konsulin fyri „*direkte eller indirekte*“ at hjálpa sjálvstýrismonnunum, metti kortini ikki, at talan var um nakað álvarsmál, ið kravdi, at ríkismyndugleikarnir settu nøkur tiltøk í verk, tí hann endaði fjarritið við hesum orðum: „*I øvrigt er der ikke anledning for Ministeriet til at foretage noget yderligere*“. Fjarritið frá Rytter til stjórnina var sostatt kunnandi. Hetta kundi bent á, at grundin til, at amtmáðurin kallaði Løgtingið saman var, at hann bæði ætlaði og metti, at Løgtingið fór at steðga bønarbrævinum.³⁹³ Plakatin frá Jóannesi Patursson og nøkrum øðrum sjálvstýrismonnum, dagfest 23. mars 1917, gav harumframt ábendingar um, at ein ávís ósemja longu var í Sjálvstýrisflokkinum um bønarbrævið.

Í ráðharraprotokollini hjá donsku stjórnini fyri 26. mars 1917 sæst, hvussu ráðharrarnir fyrihildu seg til fjarritið frá Svenning Rytter. Uttanríkisráðharrin, Erik Scavenius, segði á ráðharrafundinum, at „*Skulde sviigtende Statsfølelse hos Færingerne forandle dem til saadanne Henvendelser ... maa der sørges for, at de afvises i England*“, men forsætisráðharrin, C. Th. Zahle, helt, at „*Naar Skibene kommer med det, Færingerne mangler, hører det vel op*“. ³⁹⁴ Tað er týðiligt, at í Danmark verður málið ikki tulkað innan fyri nakran politiskan diskurs, har Sjálvstýrisflokkurin ger nýtslu av málinum fyri at fremja sín politikk í Føroyum – fyri Zahle snýr málið

seg einans um teir truplu flutningstrupulleikarnar millum Danmark og Føroyar í 1917. Í samsvari við hetta sjónarmiðið hjá C. Th. Zahle og kunnandi fjarritið frá amtmanninum varð heldur eingin avgerð tikin um at seta nøkur tiltøk í verk móti adressumonnunum. Stjórnin var samd við amtmanninum í, at einki annað meira skuldi gerast við málið enn tað, sum amtmaðurin hevði gjørt – t.e. kallað Løgtingið saman til at viðgera spurningin.

Støðan hjá donsku stjórnini á ráðharrafundinum skal helst eisini síggjast saman við úttalilsum hjá uttanríkisráðharranum á ráðharrafundinum um, at „*ogsaa her hjemme har man jo set danske Borgere løbe til den brittiske Legation*“. Sambært Erik Scavenius var „*svigtende Statsfølelse*“ ikki einans ein trupulleiki, sum danskir myndugleikar høvdu við føroyskum sjálvstýrismonnum, men talan var um ein rættiliga vanligan trupulleika undir krígunum í øllum tí danska ríkinum, sum stóðst av teimum truplu flutningsviðurskiftunum undir serliga seinnu helvt av fyrra heimskriggi. Virkseimið hjá sjálvstýrismonnum, soleiðis sum amtmaðurin lýsti tað fyrri stjórnini, varð eftir øllum at døma ikki mett at vera nógv øðrvísi enn tað, sum aðrir danskir ríkisborgarar tókust við. Krígsstøðan og tey truplu flutningsviðurskiftini gjørdur helst, at tilík brot á røttu mannagongdirnar ikki vóru tikin í líka so stórum álvara av ríkismyndugleikunum í Keypmannahavn, sum tey høvdu verið í friðartíð.

Í veruleikanum læt Erik Scavenius samráðingar við fremmandar stjórnir viðvíkjandi vøruflutningi og uttanríkishandli, sum ikki høvdu hansara stóra áhuga, yvir til privatar danskar fyrirtøkur at røkja undir krígunum, meðan Uttanríkismálaráðið tók sær av trygdarpolitiskum spurningum, sum Erik Scavenius metti høvdu størri politiskan týðning.³⁹⁵ Hetta samsvarar væl við hansara drálandi støðu til upplýsingarnar í fjarritinum frá amtmanninum um, at nakrir sjálvstýrismenn av sínum eitingum ætlaðu at skipa soleiðis fyrri, at føroyingar vendu sær beinleiðis til bretsku stjórnina fyrri at útvega Føroyum handils- og flutningsloyvi. Tann 1. apríl 1917 kendu í øllum førum onkrir av adressumonnunum til hesi viðurskifti, tí Edward Mortensen hevði í brævi til Jóannes Patursson, dagfest 1. apríl 1917, skrivað, at um føroyingar vendu sær til bretsku stjórnina við umbøn um at fáa flutningsloyvi, so var „*einans talan um handilsviðurskifti. Í handilsviðurskiftum hava danskarirnir jú sjálvir sent representantar fyrri handli, industri og skipasiglingi til London*“.³⁹⁶ Erik Scavenius hevði helst ikki so nógv ímóti, at føroyingar tóku stig til at fáa samráðingar í lag við bretska myndugleikar um handils- og flutningsviðurskifti, men varð hetta útint í verki uttan góðkenning frá donskum myndugleikum, so var talan um brot á røttu mannagongdirnar. Adressan og bønabrævið skuldi tí ikki steðgast fyrr enn í London, og bara um so var, at sjálvstýris- og adressumenninir veruliga royndu at senda umbønina til bretska stjórnarmyndugleikar uttan um danska myndugleikar.

Tað er eisini vert at leggja til merkis, at Svenning Rytter ikki hevði nevnt fyrri donsku stjórnini, at adressumenninir ætlaðu at senda adressuna gjøgnum Løgtingið. Hóast orðini hjá Erik Scavenius um, at „*ogsaa her hjemme har man jo set danske Borgere løbe til den brittiske Legation*“ kunnu skiljast á tann hátt, at hann metti krígstíðina vera linnandi umstøður hjá føroysku adressumonnunum, so

Stjórnin hjá Carl Theodor Zahle, sum við fallandi parlamentariskari undirtøku sat frá 1913-1920, hevði góð viðurskifti við Sjálvstýrisflokkinn. Umframt C. Th. Zahle sótu Edv. Brandes, P. Munch, Ove Rode, Kejser Nielsen, Hassing Jørgensen, Erik Scavenius og Kr. Pedersen Sandby í stjórnini.

benda tey týðuliga á, at hann ikki visti, at adressumenninir ætlaðu at venda sær til bretar gjøgnum Løgtingið, – t.e. ikki bara sum privatir „*danske Borgere*“ – sum var ein almennur danskur stovnur. Tað er í hesum høpi rættiliga áhugavert, at tá Edward Mortensen í apríl 1917 hevði kunnað C. Th. Zahle og Erik Scavenius um, at adressumenninir ætlaðu at senda bønarbrævið til bretsku stjórnina umvegis danska sendiharran í London, skuldu teir báðir havt svarað Edwardi Mortensen, at teir „*kunde ikke se noget urigtigt i en Henvendelse fra danske Borgere til en dansk Gesandt*“.³⁹⁷ Helst høvdu øll fyrivarni stjórnarinnar á ráðharrafundinum 26. mars 1917 fallið til jarðar, um stjórnin tá visti hetta.

Tað er ikki vist, at kunnleiki til ætlanir Sjálvstýrisflokksins at senda adressuna gjøgnum Løgtingið hevði havt stóran týðning fyri ta frammanundan ógvuliga drálandi støðutakanina hjá danska uttanríkisráðharranum,³⁹⁸ men ein samtykt í Løgtinginum hevði í øllum førum givið donskum myndugleikum høvi til at taka støðu til adressuna, um so var, at nakað ivasamt ella óregluligt lá til grund fyri henni. Hetta framgongur m.a. av, at um so var, at amtmaðurin av lögfrøðiligum grundum *ikki* kundi góðtaka eina lögtingssamtykt, so hevði hann sambært lögtingslógini heimild til at freista útinningina av samtyktini, til hann hevði fingið endaligt svar úr Danmark. Tað ber illa til at hugsa sær, at Svenning Rytter ikki hevði brúkt hesa heimildina, um hann metti tað neyðugt.

Tað er tí rættiliga ósannlíkt, at eitt bønarbræv, sum Løgtingið eftir áheitan frá Sjálvstýrisflokkinum samtykti at senda til bretsku stjórnina, hevði verið sent til bretsku stjórnina uttan neyðuga góðkenning frá donskum ríkismyndugleikum. Tað var í veruleikanum amtmaðurin, sum stóð fyri fyrisiting Løgtingsins, m.a. at skriva brøv og avgreiða samtyktir tingsins. Hartil kemur, at tað er púra óhugsandi, at adressumenninir, sum kendu lögtingslógina og tingskipanina innanífrá, vóru óvitandi um hesi viðurskifti. Helst elvdu hesi viðurskifti eisini til, at danska stjórnin onga støðu tók til málið á ráðharrafundinum 26. mars 1917. Ráðharrarnir, sum vóru kunnaðir um, at amtmaðurin hevði kallað Løgtingið saman at viðgera átakið hjá adressumonnunum, vistu óivað, at amtmaðurin fór at lata frætta frá sær aftur, um nakað óregluligt fór fram hesum viðvíkjandi.³⁹⁹ Hesi viðurskifti benda týðiliga á, at hóast orðavalið hjá teimum víðgongdastu adressumonnunum viðvíkjandi bønarbrævinum til bretsku stjórnina var nakað ágangandi móti myndugleikunum, so var málið rættiliga óskaðiligt, um hædd verður tikin fyri tí yvirskipaða politiska samanhinginum.

Adressumenninir og Ísland

Sama dag, sum danska stjórnin hevði adressuna til viðgerðar á ráðharrafundi, 26. mars 1917, fekk Jóannes Patursson eitt fjarrit úr Íslandi frá altingsformanninum Bjørnson. Tað var svar uppá eitt fjarrit, sum Jóannes Patursson hevði sent til Bjørnson 25. mars 1917 viðvíkjandi móguleikanum at fáa vørur til Føroya úr Íslandi.⁴⁰⁰ Jóannes Patursson skrivaði 25. mars 1917, at „*Det er ... absolut nødvendigt for mig at faa Telegram fra Regeringen*“ – íslendsku stjórnini – „*eller*

Ombudsmanden om, at det er muligt at købe og bringe Færinges Amerikavarer til islandske Havn“. Grundgevingin var, at stórir vandi var fyri, at amtmáðurin, sum „af al Magt forsøge(r) at hindre vore Tingforslag“ skuldi fáa uppskotið hjá Havnar Framburðsfelag felt í Løgtinginum, sum skuldi koma saman 28. mars 1917.

Kanningarnevnd Landstingsins var helst ikki á heilt skeivari leið, tá hon í frágreiðing síni í 1919 staðfesti, at Jóannes Patursson við hesum fjarritinum beinleiðis bað um eitt svar úr Íslandi við einum ávísium innihaldi.⁴⁰¹ Orðingarnar í fjarritinum benda týðuliga á tað og Jóannes Patursson hevði veruliga tørv á einum positivum svari, sum kundi nýtast til at sannføra meirilutan av lögtingsumboðunum um at taka undir við bønarbrævinum. Møguleikin fyri at fáa vøru úr Íslandi sær ikki út til bert at hava verið *endamálið* við fjarritinum, men helst eisini *amboðið*, sum sigurin á sambandsmeirilutanum og amtmanninum í Løgtinginum skuldi vinnast við. Spurningurin er bara, um hetta, eins og kanningarnevndin helt uppá, skal tulkast á tann hátt, at Jóannes Patursson hevði aðrar grundir enn vøruflutningin til Føroya fyri eyga, tá hann sendi fjarritið til altingsformannin.

Politiska sjónarhornið hjá kanningarnevndini viðvíkjandi virkseminum hjá Jóannesi Patursson kann grundast betri, um hugt verður at støðu Íslands í danska ríkinum undir fyrra heimskríggi. Ísland, sum tað ikki hevði eydnast donsku ríkismyndugleikunum at fáa inn undir grundlógina í 1851, hevði fingið heimastýri í 1870-unum og heimastjórn við egnum ráðharrum í 1904. Hetta hevði m.a. við sær, at íslendingar sjálvir tóku upp samráðingar við bretska myndugleikar um vøruflutning undir fyrra heimskríggi,⁴⁰² men tað var ikki væl sæð av ríkismyndugleikunum, sum mettu hetta vera í stríð við ríkisrættarligu støðu Íslands. Danska stjórnin fekk ikki kunnleika til avtaluna, sum íslendingar og bretar gjørdur um vøruflutning millum Bretland og Ísland fyrr enn 27. juni 1916, t.e. eftir at hon var undirskrivað av bretskum og íslenskum myndugleikum. Tað hevði við sær, at danska stjórnin nakað seinni, 30. august 1916, mótvegis bretska sendiharranum í Keypmannahavn: „*udførligt forklaret og underbygget sin Opfattelse af det nævnte Forhold. Den danske Regering fandt saaledes Anledning til at udtale, at den ikke uden bekymring kunde se paa Afsluttelse af et Arrangement mellem den britiske Regering og Islands Ministerium, i hvis Afsluttelse den danske Regering ikke havde taget Del, og om hvis Indhold den først fik Meddelelse, efter at de to Parter var enige. Afsluttelse af et saadant Arrangement kunde daarligt siges at være i Overensstemmelse med det Statsretslige Forhold mellem Kongeriget Danmark og Island*“.⁴⁰³ Ríkismyndugleikarnir settu seg kortini ikki upp ímóti hesum uttanríkispolitiska virkseminum hjá íslendingum, tá íslenskir myndugleikar høvdu hildið tað vera neyðugt at gera hesa avtaluna um vøruflutning við bretar „*for at sikre Landets Tilførsler*“, men hetta var uttan iva viðvirkandi til, at íslenska sjálvstýrisrørslan styrktist so mikið nógv, meðan kríggið leikaði á, at danir noyddust at taka upp samráðingar við íslendingar, sum høvdu við sær, at teir 1. desember 1918 viðurkendu Ísland sum sjálvstøðugt ríki í kongsfelagsskapi við Danmark. Ríkisrættarligu viðurskifti Íslands undir fyrra heimskríggi vóru helst nakað øðrvísi enn tey føroysku, – Føroyar høvdu síðan 1850 verið undir donsku grundlógini, meðan íslendingar høvdu sett seg uppí móti hesum í 1851⁴⁰⁴ – men

tað er áhugavert, at sambært omanfyrinevnda skjali vóru tað júst ríkisrættarligu viðurskifti Íslands, sum danskir myndugleikar hildu vera ein forðing fyri, at Ísland kundi gera avtalur við eitt fremmant land, og at bretskir myndugleikar – ikki íslendingar – vórðu kunnaðir um hetta av donsku stjórnini. Sæð úr einum sjálvstýrispolitiskum sjónarhorni í Føroyum kundi stuðul úr Íslandi til átak Sjálvstýrisflokksins viðvíkjandi vøruflutningi til Føroya nýtast til at styrkja um støðuna hjá sjálvstýrisrørsluni í Føroyum. Fjarritið frá Jóannesi Patursson til altingsformannin frá 25. mars 1917 kann tulkast úr sjálvstýrispolitiskum samanhangi, men tað er vert at leggja merki til, at tá íslendingar í 1916 høvdu tikið sær loyvi til at gera egnar avtalur við bretska stjórnina „for at sikre Landets Tilførsler“, so kundu føroyskir sjálvstýrismenn valla halda, at tað fór at vera nakar trupulleiki, um føroyingar í 1917 vendu sær til Íslands fyri at fáa kunnleika og kanska stuðul til at gera nakað líknandi fyri at bøta um vøruflutningin til Føroya.

Tað vóru kortini tey, sum hildu, at Jóannes Patursson hevði ‘íslensk sjónarmið’. Johan Christian Helms, sum var sorinskrivari í Føroyum í 1903–1911, segði fyri Kanningarnevnd Landstingsins í 1919, at Jóannes Patursson hevði stóran áhuga fyri Íslandi. Tað helt hann kortini einki løgi vera í, heldur var tað heilt náttúrligt, serliga tá hugsað varð um tey nógvu bondini, sum knýttu Føroyar og Ísland saman. Helms segði seg ikki vita, um Jóannes Patursson hevði verið í Íslandi í longri tíð, soleiðis sum hann visti, at hann hevði verið í Noregi fyri at vinna sær lærdóm innan landbúnað. Helms helt ikki, at áhugin, lyndið og kærleikin hjá Jóannesi Patursson strembaði eystureftir ella í ein landsynning, men hann helt seg vita, at hansara áhugi bert strembaði vestureftir og norðureftir:^{404b} „Jeg tror, at hans Ideal var at opnaa det samme, som man har opnaaet paa Island, og at han heller slet ikke var fjern fra Tanken om at foretrække Tilknnytning til Island for Tilknnytning til Danmark“.⁴⁰⁵ Helms viðurkendi kortini, at hetta ikki var nakað, sum hann hevði frá Jóannesi Patursson sjálvum – talan var einans um eina hugmynd, sum hann hevði gjørt sær av honum, meðan hann búði í Føroyum.

Onkrar góðar grundir tykjast eisini vera fyri at halda, at Johan Christian Helms fór skeivur. Í 1920, t.e. árið eftir at Johan Christian Helms úttalaði seg fyri Kanningarnevnd Landstingsins, legði Jóannes Patursson eitt uppskot fyri Landstingið, sum innanfyri karmarnar á donsku grundlógini skuldi slóða fyri øktum føroyskum sjálvstýri – tað skuldi enntá eksplisít nevast í og avmarkast av donsku grundlógini. Tvey ár seinni gjørdur Sambandsflokkurin og Sjálvstýrisflokkurin við stuðli frá m.a. Jóannesi Patursson einmæltu semju í Løgtinginum um nýggja lögtingslóg, sum víðkaði heimildir Løgtingsins innanfyri ríkismarkið.⁴⁰⁶ Tað fyrra uppskotið, sum eisini varð samtykt á Løgtingi, tykist í øllum førum prógva, at Jóannes Patursson og Sjálvstýrisflokkurin framvegis í 1920 veruliga arbeiddu fyri einum føroyskum sjálvstýri innanfyri karmarnar á donsku grundlógini, og teir kunnu tí illa hava virkað fyri loysing 25. mars 1917, tá teir vendu sær til íslensku stjórnina.

Íslenski altingsformaðurin svaraði 26. mars 1917 Jóannesi Patursson, at hann ikki kundi geva føroyska sjálvstýrisformanninum nakað beinleiðis lyfti um vøru úr Íslandi, men hann lovaði móti endanum á fjarritinum, at íslenska

stjórnin fór at gera alt tað, hon var ment hesum viðvíkjandi, og metti, at „*der er de allerbedste Udsigter til, at den formaar at gøre det*“. Seinni parturin av fjarritinum var bjartskygdari enn tann fyrri, men tað er ivasamt, hvussu nógv skal leggjast í hendan partin av svarinum, tí Jóannes Patursson hevði sum nevnt beinleiðis biðið altingsformannin um eitt positivt svar. Bjartskygda innihaldið í fjarritinum samsvarar heldur ikki við onnur fjarrit, sum komin vóru úr Íslandi um sama mundið.⁴⁰⁷ Afturat kemur, at líka mikið, hvat lyfti íslenska stjórnin gav føroyingum, so hevði tað einki virði uttan eina bretska góðkenning. Hetta staðfesti Bjørnson eisini í byrjanini av fjarritinum, har tað beinleiðis stóð, at „*De maa selv søge Englændernes Tilladelse til de omtalte Varetransporter med støtte fra den danske Gesandt i London og den engelske Konsul i Thorshavn, thi vore Tilførsler er bundne af den Overenskomst med England, at intet maa genudføres herfra*“. ⁴⁰⁸ Lykilin til flutningsleiðina umvegis Ísland var v.ø.o. ikki at finna í Íslandi – hann var at finna í Bretlandi.

Íslenska hjálpsmið var sostatt virðisleyt í sjálvum sær. Harafturímóti er tað áhugavert, at íslenski altingsformaðurin skrivaði til Jóannes Patursson, at „*De maa selv søge Englændernes Tilladelse ...*“, tí hetta kann, eins og danskir søgufroðingar hava róð framundir, tulkast sum ein íslenskt áheitan á føroyingar um at samráðast beinleiðis við bretska myndugleikar, eins og íslendingar høvdu gjørt.⁴⁰⁹ Tað er kortini als ikki vist, at nakað annað skal leggjast í hetta enn, at talan var um viðurskifti, sum íslendingar ikki kundu taka sær av vegna føroyingar. Nakað kundi hinvegin bent á, at Jóannes Patursson tulkaði svarið frá altingsformanninum sum eina áheitan á adressumenninar um onkursvegna at venda sær til bretska stjórnina, tí dagin eftir – 27. mars 1917 – sendi hann eitt fjarrit til Edward Mortensen í Keypmannahavn, har hann fyri fyrstu ferð kunnaði fólkatingsmannin um eina „*Folkeadresse til den engelske Regering*“, sum var „*forelagt Lagtinget*“, samstundis sum hann spurdi „*Vil De rejse med Andragendet til London? Telegrafer øjeblikkelig og opgiv betingelser*“. ⁴¹⁰ Í fjarritinum varð einki nevnt um, hvønn stovn Edward Mortensen skuldi venda sær til í London, men tann illgrunasama kanningarnevndin róði í frágreiðing síni frá 1919 framundir, at føroyski fólkatingsmaðurin skuldi „*rejse med Adressen som en Slags færøsk Gesandt til London*“. ⁴¹¹

Tað er kortini neyðugt at taka avgerandi fyrivarni fyri tulkningini hjá donsku søgufroðingunum og kanningarnevndini. Hóast Bjørnson í fjarritinum til Jóannes Patursson beinleiðis stuðlar undir sjálva kjarnina í bønarbrævinum – umbønina til bretska stjórnina um fría sigling – og ítøkiliga nevnið móguleikan fyri at venda sær til bretska konsulin í Havn, so skjýtur hann eisini upp fyri Jóannes Patursson, at áheitanin kann sendast við hjálp frá „*den danske Gesandt i London*“ – t.e. við hjálp frá einum *donskum* myndugleika. Hartil kemur, at longu 26. mars 1917 – t.e. dagin fyri, at Jóannes Patursson sendi fjarritið til Edward Mortensen – høvdu nakrir av adressumonnunum eitt ítøkiligt uppskot um at senda bønarbrævið til bretska stjórnina umvegis danska sendiharran í London, og Jóannes Patursson varð síðan kunnaður um hesa ætlanina. ⁴¹² Sjalvar orðingarnar í fjarritinum frá 27. mars 1917 frá Jóannes Patursson til Edward Mortensen útihýsa heldur

ikki tí tulkingarmöguleikanum, at tað er undirskilt, at Edward Mortensen skuldi venda sær til „den engelske Regering“ við bønarbrævinum umvegis danska sendiharran í London. Fjarritini millum sjálvstýrismenninar í 1917 eru sum fjarrit flest orðaði við fáum orðum, stuttum setningum og nógvum styttingum. Út frá samanhinginum í fjarritinum er tað í øllum førum greitt, at tað, sum Edward Mortensen skuldi gera í London, hekk saman við, at bønarbrævið varð lagt fyri Løgtingið. Í brævi til Jóannes Patursson, dagfest 1. apríl 1917, svaraði Edward Mortensen, at „Um eg fór til London vildi eg sjálvsagt arbeiðt saman við uttanríkisministerinum og tí danska gesantinum í London“.⁴¹³ T.e., at uttan mun til, hvat Jóannes Patursson við fjarritinum frá 27. mars 1917 hevði ætlað at fáa Edward Mortensen at gera, so var tað greitt, at fólkatingsmaðurin fór ongan veg til London uttan góðkenning frá stjórnini. Tað tykist eisini greitt, at tá tað var føroyski fólkatingsmaðurin, sum var staddur í Keypmannahavn, sum varð biðin um at fara til London við bønarbrævinum, so kann grundin valla hava verið onnur enn tann upplagda, at hann har hevði samband við stjórnina. Hevði Jóannes Patursson havt ætlað sær at fáa í lag eitt sjálvstøðugt samband millum føroyingar og fremmand lond, so var fólkatingsmaðurin í Keypmannahavn ikki tann mest upplagdi at heita á.

Í størri høpi sæst eisini, at tulkingin hjá kanningarnevndini av ætlanini við fjarritinum frá Jóannes Patursson til Edward Mortensen 27. mars 1917 er alt ov trong. Í fyrsta lagi sæst sum nevnt út frá fjarritinum („Folkeadresse til den engelske Regering ... forelagt **Lagtinget**. Vil De rejse med Andragendet til London? Telegrafer øjeblikkelig og opgiv betingelser“),⁴¹⁴ at høpið var, at Sjálvstýrisflokkurin hevði lagt uppskotið um at senda bønarbrævið til London fyri Løgtingið til viðgerðar. Tann 29. mars 1917 svaraði Edward Mortensen í fjarriti, at hann við ávísingum fyrivarni var „villig til at reyse til London. ... Afventer nærmere“.⁴¹⁵ Í øðrum lagi framgongur tað týðiliga av álitinum og uppskotinum, sum Sjálvstýrisflokkurin legði fyri Løgtingið í døgnum aftaná 28. mars 1917 (sum legði upp til „at **Regeringen** lader en særlig Repræsentant med Bistand af den danske Gesandt forebringe vore Ønsker i London“)⁴¹⁶ at ætlanin var, at Løgtingið skuldi heita á dansku stjórnina um at senda umboðsmann til London. Í triðja lagi framgongur tað av virkseminum hjá Jóannes Patursson í Løgtinginum 31. mars 1917 (tá hann, eftir at hava fingið svarið frá Edward Mortensen, kunnaði Løgtingið um, at Edward Mortensen hevði játtað at fara til London við adressuni), at hann hevði hugsað sær, at Løgtingið skuldi heita á dansku stjórnina um at senda Edward Mortensen sum umboðsmann til London við bønarbrævinum.⁴¹⁷ Sæð í hesum høpi er tað greitt, at Jóannes Patursson við fjarritinum 27. mars 1917 einans bað Edward Mortensen um eitt positivt svar, sum hann undir viðgerðini av uppskoti Sjálvstýrisflokksins í Løgtinginum – sum skuldi koma saman dagin eftir, 28. mars 1917 – kundi nýta í síni truplu roynd at sannføra løgtingsmeirilutan at taka undir við adressuni. Tá einki stóð í fjarritinum frá Jóannes Patursson til Edward Mortensen um, hvønn hann skuldi umboða og venda sær til í London, so hekk tað saman við tí, at talan var um ein fyrispurning viðvíkjandi eini mannagongd, sum var meira útgreinað í løgtingsuppskoti Sjálvstýrisflokksins – eitt uppskot,

sum sjálfstýringismenn vónaðu, at Lögtingið fór at taka undir við og samtykkja nakrar dagar seinni.

Einki ríkisskaðiligt ella óregluligt lá fjalt í fjarritinum, sum Jóannes Patursson óivað við íblástri úr fjarritinum frá altingsformanninum sendi til fólkatingsumboðið Edward Mortensen 27. mars 1917.

Tað nýggja í fjarritinum frá íslenska altingsformanninum frá 26. mars 1917 var uppskotið um at nýta danska sendiharran í London og bretska konsulin í Havn – ein móguleiki, sum viðvíkjandi danska sendiharranum í London kom inn í lögtingsuppskot Sjálfstýrisflokksins. Hesin móguleikin sæst ikki fyrr at hava verið nevndur í samanhangi við seinna bønarbrævið frá 18. mars 1917, men móguleikin at nýta bretska konsulin sum hjálp í samráðingum við bretsku stjórnina hevði – hóast viðmæli frá amtmanninum – til fánýtis verið royndur í sambandi við fyrra bønarbrævið 7. mars 1917. Einki bendir á, at amtmaðurin metti framferðarháttin vera óregluligan, tí so hevði hann valla viðmælt bønarbrævinum. Tvørturímóti ber til at siga, at við íslenskum íblástri vóru ætlanirnar hjá adressumonnunum frá 18. mars 1917 at senda eitt bønarbræv til bretsku stjórnina, ætlanir, sum upprunaliga ikki høvdu nevnt nakað ítøkiligt um, hvussu hetta skuldi gerast, um at gerast meira ítøkiligar og minni skaðiligar – tí 26. mars 1917 vóru danskir ríkismyndugleikar við í ætlanunum.

Tað var ikki so løgið, at altingsformaðurin skjeyt móguleikan viðvíkjandi bretska konsulinum upp fyri Jóannesi Patursson, tí hetta var tann hátturin at samskifta við bretska myndugleikar, sum íslendingar sjálvir høvdu nýtt. Íslendingar samráddust beinleiðis við bretsku stjórnina og bretska konsulin í Reykjavík hevði fingið ein týðandi leiklut viðvíkjandi vøruflutningi til og úr Íslandi.⁴¹⁸ Grundin til, at hesin móguleikin ikki hevði víst seg at kunna nýtast í Føroyum 7. mars 1917 var tann, at bretska konsulin í Havn ikki vildi leggja seg út í lokalan føroyskan politikk, uttan stuðul frá amtmanninum – ein stuðul, sum hann við tí lítið ítøkiliga og ikki serliga hjartaliga viðmæli amtmansins frá 8. mars 1917 ikki metti seg hava fingið.⁴¹⁹ Tað var ikki nakað óreglusemi í atferðini hjá adressumonnunum, men eitt óhjálpið og lítið hjartaligt viðmæli frá amtmanninum, sum helt bretska konsulinum frá at gera nakað við bønarbrævið frá adressumonnunum til bretska stjórnina.

Fjarritið frá Jóannesi Patursson til íslenska altingsformannin Bjørnson frá 25. mars 1917, har tað stóð, „*absolut nødvendigt for mig at faa Telegram ... om, at det er muligt at købe og bringe Færingar Amerikavarer til islandsk Havn*“, og ávisar orðingar í svarinum frá altingsformanninum frá 26. mars 1917, „*De maa selv søge Englændernes Tilladelse til de omtalte Varetransporter ... Naar De har faaet den, vil Regeringen hjælpe Dem af hele sin Magt, og der er de allerbedste Udsigter til, at den formaar at gøre det*“ kundu harafturímóti – eins og donsku søguførðingarnir róðu fram undir – ávikavist tulkast sum ein innilig umbøn frá Jóannesi Patursson um eitt ávíst politiskt litað svar úr Íslandi og sum ein politiskt litað tilsøgn um stuðul til sjálfstýrisrørsluna frá íslendingum. Tað var í øllum førum lítið og einki, sum íslenska stjórnin í verki kundi gera til tess at hjálpa føroyingum at fáa vøru til Føroya umvegis Ísland. Hetta váttaði altingsformaðurin í veruleikanum

Islands Falkur – danskt verjuskip, sum varð bygt í 1906. Myndin er frá 1932

fyrri Jóannesi Patursson 26. mars 1917. Hinvegin ber til at siga, at grundgeving Jóannesar Patursson fyrri, at tað var neyðugt at fáa eitt positivt svar var, at amtmaðurin var harðliga ímóti uppskotinum. Vørupolitiskt hevði tað stóran týdning, at íslenska stjórnin stuðlaði áttakinum hjá sjálvstýrismonnunum við at geva eitt positivt svar uppá móguleikan fyrri at fáa vørur úr Íslandi, soleiðis at *fyrsta* stigið fram móti eini loysn av trupulleikanum – undirtøka fyrri bønarbrævinum í Løgtinginum – kundi fáast í hús. Hartil kemur, at sambært brævi frá Edwardi Mortensen til Jóannes Patursson, dagfest 5. apríl 1917, og brævi til Andreas Ziska, dagfest 8. apríl 1917,⁴²⁰ høvdu bæði C. Th. Zahle og Scavenius sagt við Edward Mortensen, at tað, at íslendingar og føroyingar samstarvaðu „*tá ið neyðin er stór*“ var „*tað natúrligasta ... og teir hava víst føroyingum á eitt samarbeiði við Ísland*“.⁴²¹ Sambært hesum sá danska stjórnin ongan vanda í einum samstarvi millum føroyingar og íslendingar; tvørturímóti skundaði ríkisstjórnin beinleiðis undir eitt samstarv millum føroyingar og íslendingar undir heimskránum.

Hetta merkir ikki, at tað ber til at síggja burtur frá tí móguleikanum, at bæði íslenska stjórnin og tann víðgongdi parturin av føroysku sjálvstýrisrørsluni *eisini* hava sæð hetta málið í einum størri sjálvstýrispolitiskum ljósi. Sjálvstýrispolitisk motiv kunnu sjálvandi hava havt týdning fyrri onkrar av adressumonnunum víðvíkjandi bønarbrævinum, men harvið er ikki sagt, at politiska innihaldið í tí varð vent móti ríkismyndugleikunum í Keypmannahavn. Tað tykist meira sannlíkt, at politiska innihaldið í bønarbrævinum í høvuðsheitum var vent móti amtmanninum og sambandskreftunum í Føroyum. Lokal politisk motiv

hövdu sjálvsagt týðning fyrri Sjálvstýrisflokkinn eins og fyrri aðrar flokkar, men það merkir ikki, at ein vørupolitisk tulkning av fjarritinum frá Jóannes Patursson til altingsformannin og svarinum frá íslenska altingsformanninum til Jóannes Patursson er órímlig – tvørturímóti. Harafturímóti, so er það rættiliga vist, at fekst ein varandi loysn á trupulleikanum við vøruflutninginum við støði í átaki Sjálvstýrisflokksins, so hevði það styrkt støðuna hjá flokkinum í føroyskum politikki. Hetta hava sjálvstýrismenn og mótstøðumenn teirra óivað verið tilvitaðir um, men einki tykist benda á, at nøkur sjálvstýrisfólk í 1917-1918 vildu loysa sambandið við Danmark.

Tá samanborið verður við það, sum íslendingar tóku sær rætt til at gera mótvegis bretsku stjórnini, t.e. at samráðast og gera sjálvstøðugar avtalur, uttan yvirhøvur frammanundan at kunna danskar myndugleikar, og at danskir myndugleikar heldur ikki mótmæltu, tá ið teir fingi kunnleika til bretska-íslensku avtaluna frá 1916, so tykist alt það, sum føroyskir sjálvstýrismenn gjørdu fyrri at bøta um vøruflutningin til Føroya, m.a. at venda sær til Íslands við fyrispurningum, vera rættiliga sakleyst – eisini hóast það ikki eins og í Íslandi var stjórnin, men sjálvstýrisfólk, ið tóku stig til hetta.

Løgtingið og bønarbrævið

Uttan mun til, hvørjar grundgevingar annars vóru fyrri adressutiltakinum, so var það í fyrsta umfari mest átrokandi fyrri Jóannes Patursson og sjálvstýrismenninar at fáa bønarbrævið til bretsku stjórnina samtykt í Løgtinginum. Hóast íslenska stjórnin politiskt hevði stuðlað adressuni, so vóru møguleikarnir fyrri, at Løgtingið fór at taka undir við henni framvegis ikki stórir. Í fyrsta lagi hevði amtmaðurin eisini upplýsingar úr Íslandi, sum ikki vóru eins bjartskygdir viðvíkjandi møguleikunum fyrri at fáa vøru haðani, ið teir, altingsformaðurin hevði givið Jóannes Patursson 26. mars 1917. Í øðrum lagi hevði það neyvan verið politiskt klókt av Sambandsflokkinum, ið hevði meirilutan í Løgtinginum, at taka undir við bønarbrævinum hjá Havnar Framburðsfelag. Tað hevði verið tað sama sum at viðurkent, at Sambandsflokkurin ikki hevði gjørt nóg mikið við spurningin. Politiskt var tað heldur ikki so løgið, at Sambandsflokkurin ynskti, at Løgtingið skuldi samstarva neyvt við bæði amtmannin og dansku myndugleikarnar um at fáa trupulleikan loystan.

Í døgnum aftaná 28. mars 1917, tá Løgtingið kom saman at viðgera adressuna, gjordist tað skjótt greitt, at sambandsmeirilutin í Løgtinginum fór at fella uppskotið hjá Sjálvstýrisflokkinum. Løgtingsmeirilutin hevði álit á Vørunevndini og stjórnini viðvíkjandi vøruflutninginum og metti tað hvørki vera neyðugt ella klókt at leggja seg út í arbeiði teirra. Hartil kom, at Løgtingið 23. mars 1917 hevði fingið at vita úr Íslandi, at har var eisini vørutrot; tí kundi ikki roknast við, at vøra fekst tann vegin. Amtmaðurin og mótstøðufólkini hjá adressufólkunum hildu undir viðgerðini í Løgtinginum 28. apríl 1917 eisini uppá, at Adressan var illoyal mótvegis dansku stjórnini, sum arbeiddi við málinum, men eisini løgtingsfólk

Rasmus Rasmussen, sum vegna Sjálvstýrisflokkin var limur í Vørunevndini undir fyrra heimskríggi, tók ikki undir við adressuni hjá Havnar Framburðsfelag til bretsku stjórnina, sum hann helt vera setta í verk av politiskum grundum. Í dagbók síni umrøður hann t.d. Adressumálið.

Sjálvstýrisflokksins, t.d. umboð Sjálvstýrisflokksins í Vørunevndini, Rasmus Rasmussen, søgdu – her endurgivið eftir óalmennari frágreiðing frá lögtingsviðgerðini í Dimmalætting 4. apríl 1917 – í Løgtinginum, at „*Hele Bevægelsen med Adressen er forhastet og uoverlagt*“.⁴²² Rasmus Rasmussen skuldi eisini 29. mars 1917 – sambært eini enn seinni frágreiðing í Dimmalætting 18. apríl 1917 – í Løgtinginum havt

sagt, at „*Jeg har al Grund til at tro, at det var Meningen at sende den*“ – t.e. bønarbrævið – „*uden om Administrationen. ... Adressen burde ogsaa kun opfattes upolitisk ... Men Adressen blev gjort politisk – offentlig politisk – ved en Plakat, der blev opslaaet mod Væredvalgets Advarsel. Men jeg paastaar, at der var politik i den før: den har været en sag, der ikke alene skulde hjælpe Landet til Brød – men ogsaa hjælpe Selvstyrepolitikken*“.⁴²³ Tað tykist kortini vera týðiligt, at hóast Rasmus Rasmussen, sum annars ikki var á tí avgerandi fundinum í Havnar Framburðsfelag 18. mars 1917, tá adressuátakið varð endaliga samtykt, sambært Dimmalætting helt uppá, at Adressan var vorðin gjørd politisk, so metti hann spurningin um vøruflutningin vera avgerandi, tí hann endaði við at siga, at heldur enn bert at staðfesta nakað negativt í Løgtinginum: „*foreslaar [jeg] derfor, at vi udretter noget Positivt, f. Eks. at rette en Henvendelse til Regeringen i upolitisk Form*“.⁴²⁴ Adressan fekk helst mønustingin í Løgtinginum 31. mars 1917, tá amtmaðurin kunnaði Løgtingið um innihaldið í einum fjarriti, sum hann hevði fingið úr Løgmálaráðnum sama dag: samráðingarnar millum donsku stjórnina og bretskar myndugleikar høvdu rokkið tað úrslit, at dampskipið Island 2. apríl 1917 kundi fara úr Keypmannahavn til Føroya við 6-700 tons sum av vøru.⁴²⁴ Hetta var ein greiður sigur fyri politisku sjónarmiðini hjá amtmanninum og Vørunevndini.

Av innanhýsis fjarritum millum sjálvstýrismenninar sæst, at onkur av adressumonnunum fór at ivast, tá hesi boðini komu úr Keypmannahavn, t.d. Edward Mortensen,⁴²⁵ og gerðabókin hjá Havnar Framburðsfelag vísir eisini, at ósemja tók seg upp í felagnum, tá líknandi fjarrit komu frá Edwardi Mortensen til felagið. Hóast ósemjan var so stór, at eitt uppskot 31. mars 1917 varð sett fram

um at steðga adressuni, so var hon ikki nóg stór til at forða fyri, at tað var gongd í málinum.⁴²⁶

Ósemjan í Havnar Framburðsfelag var helst ein grund til, at tá Løgtingið 3. apríl 1917 viðgjörði adressuna, var tað einans Jóannes Patursson, sum tók fulla ábyrgd av henni, men í minnilutaáliti Sjálvstýrisflokksins varð eitt broytt uppskot sett fram um „*at Regeringen lader en særlig Repræsentant med Bistand af den danske Gesandt forebringe vore Ønsker i London*“.⁴²⁷ Hetta uppskotið, sum tók støði í tilmæli frá íslenska altingsformanninum frá 26. mars 1917, vísir, at adressumenninir við Jóanesi Patursson á odda nú miðaðu ímóti, at bønarbrævið, umvegis ein føroyskan umboðsmann, – helst Edward Mortensen, sum Løgtingið skuldi heita á donsku stjórnina um at senda til London – skuldi leggjast fyri bretsku stjórnina. Hetta skuldi gerast við hjálp frá danska sendiharranum í London.

Innanhýsis ósemjur, ávaringar og trúst frá amtmanni, Vørunevnd og løgtingsmeiriluta og politisk snildi, sum skuldu økja um móguleikarnar fyri, at løgtingsmeirilutin fór at taka undir við bønarbrævinum, vóru helst viðvirkandi til, at adressumenninir ítøkiliggjördu ætlanir sínar at senda eina umbøn til bretar á tann hátt, at danskir myndugleikar komu inn í myndina. Hetta var bara ikki nóg mikið til at sannføra Løgtingið um, at tað var neyðugt at taka undir við uppskotinum. Harafturímóti samtykti Løgtingið 3. apríl 1917 við 14 atkvøðum fyri og ongari ímóti „*At det altid maa være en ufravigelig grundsætning, at alle henvendelser fra Færøerne til fremmede landes regeringer bør ske gennem vedkommende danske statsmyndigheder, samt opfordrer alle til at afholde sig fra Indgreb i de Forhandlinger angaaende Tilførsel af Nødvendighedsartikler m. v., som føres af Regeringen eller af Vareforsyningsudvalget sammen med Amtmanden*“.⁴²⁸ Samstundis samtykti Løgtingið við øllum 20 atkvøðunum, at „*Lagtinget udtaler paa den færøske Befolknings Vegne en varm Tak til Regeringen for dens Virksomhed for Færøerne under Krigssituationen*“.⁴²⁸ Orðingarnar í løgtingssamtyktini benda á, at meirilutin hevði illgruna um, at adressumenninir *høvdu* havt ætlanir um at senda adressuna til bretsku stjórnina uttan um „*vedkommende danske statsmyndigheder*“, men týðningarmiklari var, at við hesi samtykt hevði Løgtingið víst adressuna frá sær. Talan var um óneyðuga og sum fyrr nevnt helst skaðiliga uppiblanding í arbeiðið hjá Vørunevndini og donsku stjórnini hesum viðvikjandi.

Harvið hevði Løgtingið latið ta mest upplagdu hurðina í Føroyum aftur fyri adressumonnunum, men aðrar hurðar, sum ikki beinleiðis vóru afturlatnar við løgtingssamtyktini frá 3. apríl 1917, stóðu á glopp. Hóast Løgtingið við samtyktini „*opfordrer alle*“ til ikki at leggja seg út í arbeiðið hjá donsku stjórnini ella Vørunevndini, so hevði Løgtingið eisini staðfest, at tað ikki var alneyðugt at senda eina áheitan til bretsku stjórnina gjøgnum Løgtingið; tað var neyðugt einans at senda hana gjøgnum „*vedkommende danske Statsmyndigheder*“ – t.e. gjøgnum donsku stjórnina. Tað er móguligt, at tað vóru ríkisrættarligu viðurskifti Føroya, ið gjördu, at eingin sjálvstýrismaður atkvøddi ímóti fyrru løgtingssamtyktini, men tað er eisini vert at leggja til merkis, at við hesum góvu sjálvstýrismenninir óbeinleiðis til kennar, at teir ikki høvdu ætlanir um, at bønarbrævið skuldi sendast til bretsku stjórnina uttan um „*vedkommende danske Statsmyndigheder*“.

Trupulleikin, sum teir 3. apríl 1917 stóðu við, var, hvussu hetta kundi lata seg gera, tá tær vanligu samskiptiskanalinarnar úr Føroyum til ríkismyndugleikarnar í Keypmannahavn, Løgtingið og amtmaðurin, vóru stongdar.

Bønarbrævið verður sent til London

Trýst frá amtmanni, Vørunevnd, løgtingsmeiriluta og fjarritið frá íslenska altingsformanninum til Jóannes Patursson 26. mars 1917 vóru saman við innanhýsis ósemjum og politiskum snildi upp undir løgtingssamlingina 28. mars 1917 avgerandi fyri, at upprunaligu ætlanirnar hjá sjálvstýrismonnunum at senda adressuna til bretska myndugleikar vóru ítøkiliggjørdar, soleiðis at „*Regeringen*“ og „*den danske Gesandt*“ komu inn í myndina. Saman við lyftum frá amtmanninum um, at vørutrupulleikin fór at vera loystur, tá komið varð inn í apríl 1917, løgtingssamtyktini frá 3. apríl 1917 og boðunum um, at vøra var á veg til Føroya úr Danmark, høvdu hesi viðurskipti eisini týðning fyri, at ætlanirnar at senda bønarbrævið til London vóru nakað útsettar.⁴²⁹ Um miðjan apríl 1917, tá adressumenninir høvdu savnað 3.242 undirskriftir frá føroyingum kring alt landið, vóru meira enn 700 tons av vøru komnar úr Keypmannahavn til Føroya við skipinum Island,⁴³⁰ men tað var framvegis ikki funnin nøkur varandi loysn uppá flutningstrupulleikarnar til og úr Føroyum.

Hendan støðan hevði við sær, at Havnar Framburðsfelag á fundum 14. og 15. apríl 1917, við 3.242 føroyingum aftanfyrir seg, tók ætlanirnar um at senda adressuna til bretska stjórnina fram aftur. Hóast undirskriftirnar vóru nógvar, so sær tað ikki út til, at undirtøkan millum limirnar var líka stór til hesar báðar fundirnar hjá Havnar Framburðsfelag, sum hon hevði verið 18. mars 1917, tá bønarbrævið varð samtykt við 21 atkvøðum fyri. Tann 14. apríl 1917 samtykti felagið við 9 atkvøðum fyri og 2 blonkum at lata adressuna „*upp í hendur á teimum tingmonnum, sum vilja senda hana til Breta stjórnar, tá teir krevja hana*“.⁴³¹ Tað framgongur ikki av fundarfrágreiðingini, hvussu nógvir limir vóru møttir til fundin 14. apríl 1917, men tað sæst av fundum, sum høvdu verið nakað frammanundan, at til onkran fund møttu 20 limir, og onkuntíð vórðu uppskot samtykt við 28 atkvøðum. Tað sæst eisini, at ósemja hevur verið í Havnar Framburðsfelag á fundum aftaná 18. mars 1917. Onkur orðadráttur var bæði „*langur og heitur*“ og týðandi limir meldaðu seg úr Havnar Framburðsfelag aftaná avgerðina 14. apríl 1917, t.d. Rasmus Rasmussen.⁴³² Tað er í øllum førum greitt, at við samtyktini 15. apríl 1917 hevði Havnar Framburðsfelag latið Jóannesi Patursson og teimum viðgongdu sjálvstýrismonnunum upp í hendi at avgreiða adressuna til bretska stjórnina.

Fólkatingsmaðurin Edward Mortensen, sum eftir at Løgtingið hevði víst adressuna frá sær var einasta bindilið millum adressumenn og ríkismyndugleikar, fekk avgerandi leiklut í endurskoðaðu ætlanini hjá sjálvstýristingmonnunum, sum nú høvdu yvirtikið málið frá Havnar Framburðsfelag.

Tann 17. apríl 1917 varð adressuteksturin, – eftir at hann var týddur til enskt⁴³³ og við støði í tí, sum íslendski altingsformaðurin hevði skotið upp fyri Jóannesi Patursson í fjarritinum frá 26. mars 1917 og í samsvar við minnilutaálit Sjálvstýrisflokksins – fjarritaður til danska sendiharran í London saman við einum viðmælisskrivi við upplýsingum um undirskriftirnar, sum 6 av teimum 9 sjálvstýringmonnunum høvdu lagt navn til. Nøvnini hjá Rasmusi Rasmussen, Símoni Paula Konoy og Edwardi Mortensen stóðu ikki á bønarbrævinum. Tað tykist eisini ivasamt, um allir hinir fimm veruliga tóku undir við tí, sum Jóannes Patursson gjørði 17. apríl 1917. T.d. ívaðist tvøroyartingmaðurin Jóhan Andreas Nolsøe, sum 15. apríl 1917 hevði heitt á Jóannes Patursson at fáa Edward Mortensen at vátta, at danska stjórnin tók undir við ætlanini.⁴³⁴ Í fjarritinum til sendiharran viðurkendu sjálvstýringmenninir, at støðan varð broytt til tað betra viðvíkjandi vøruflutningi til Føroya, síðan samtykt var at fara undir adressuátakið í februar 1917, men teir mettu framvegis, at neyðugt var at fáa til vega flutningssamband til Føroya umvegis Amerika.⁴³⁵

Sama dag – 17. apríl 1917 – læt Jóannes Patursson viðmælisskrivið til bøn-arbrævið frá adressumonnunum fjarrita til fólkatingsmannin Edward Mortensen í Keypmannahavn, har hann kunnaði um, at adressan varð fjarritað til danska sendiharran í London.⁴³⁶ Í fjarritinum skrivaði Jóannes Patursson eisini: „*Forventer De rejser, naar Forholdene tillader det og bliver i London, til Sagen er afgjort*“. Sum sæst, so var talan ikki longur um ein fyrispurning, sum skuldi nýtast undir viðgerðini í Løgtinginum, men Jóannes Patursson gongur nú – t.e. eftir at Løgtingið 3. apríl hevði felt adressuna – beinleiðis út frá ella væntar, at Edward Mortensen fór til London at samráðast við bretskar myndugleikar um flutningsloyvi millum Ísland og Føroyar. Edward Mortensen skrivaði í 1964 í endurminningum sínum, at hann hevði játtað at fara til London undir tí treyt, at ríkismyndugleikarnir góðtóku tað,⁴³⁷ men hann fór ongantíð til London. Av brævaskiftinum millum hann og Jóannes Patursson frá apríl 1917 ber til at síggja, at grundin helst var tann, at hann ikki metti tað vera neyðugt. T.d. skrivaði hann 1. apríl 1917, sum svar uppá spurningin, um hann kundi fara til London, at „*gesantin ... kundi fyrst arbeitt við sakini*“, og 5. apríl 1917 skrivaði hann í einum brævi, sum Jóannes Patursson fekk 17. apríl 1917, uttan beinleiðis at svara uppá spurningin, at hann hevði kunnað C. Th. Zahle og Scavenius um ætlanirnar at fara til London.⁴³⁸

Í hesum høpi er tað tó týðningarmiklari at fáa greiðu á, um ríkismyndugleikarnir yvirhøvur høvdu fingið høvi til at góðkenna, at adressan varð send til danska sendiharran í London. Tí hóast danski sendiharrin í London var ein danskur myndugleiki, so var hann hvørki sambært amtmanni, sendiharra ella ríkismyndugleikum tann rætti danski myndugleikin at venda sær til við málinum.

Fjarritið frá Jóannesi Patursson til Edward Mortensen, dagfest 17. apríl 1917, gevur einki endaligt svar uppá spurningin, men tann sannroynd, at Jóannes Patursson kunnaði fólkatingsmannin Edward Mortensen í Keypmannahavn um, at adressan varð send til London, samstundis sum hann enn einaferð heitti á Edward Mortensen um at fara til London at arbeiða fyri innihaldinum í henni,

kundi bent á, at tað var ætlanin at kunna donsku stjórnina um, at adressan skuldi sendast til danska sendiharran í London. Hetta samsvarar eisini við endan av fjarritinum, har Jóannes Patursson skrivar til Edward Mortensen. „*Antager, at den danske Regering har faaet Meddelelse af Dem*“. Tað kann kanska tykjast eitt sindur illgrunavert, at Jóannes Patursson í fjarritinum einans „gekk út frá“, – „*Antager*“ – at danska stjórnin varð kunnað um ætlanirnar við adressuni, áðrenn hann sendi hana til danska sendiharran í London, men tann sannroynd, at setningurin, „*Antager, at den danske Regering har faaet Meddelelse af Dem*“, yvirhøvir stendur í fjarritinum til Edward Mortensen, bendir týðiliga á, at ætlanin hjá Jóannesi Patursson ella hinum adressumonnunum var, at danska stjórnin í Keypmannahavn, um hon ikki var kunnað um málið, skuldi kunnast um tað.⁴³⁹

Dagin eftir, 18. apríl 1917, tá Jóannes Patursson sendi eitt annað fjarrit til sjálvstýringmannin Jóhan Andreas Nolsøe á Tvøroyri, har hann segði seg hava „*Faaet Breve fra Mortensen*“, var hann meira sannførdur í sínum málburði. Jóannes Patursson skrivaði til Jóhan Andreas Nolsøe, at „*Han*“ – Edward Mortensen – „*har gjort Zahle og Scavenius bekendt med alt. Alt er som det skal være*“.⁴⁴⁰ Hesar upplýsingarnar máttu kennast góðar hjá Jóhan Andreasi Nolsøe, tí hann hevði í fjarriti til Jóannes Patursson, dagfest 15. apríl 1917, heitt á hann um at spyrja Edward Mortensen „*om Ministeriet billiger at sende Adressen den lige Vej til Gesandten i London. Godt at have „Jasvar*““.⁴⁴¹ Men endin á fjarritinum, „*Sendte derfor Adressen i Gaar baade til Castenskjold*“ – t.e. til danska sendiharran í London – „*og Mortensen*“, samsvarar ikki rættiliga við tað, sum Jóannes Patursson dagin fyri hevði fjarritað til Edward Mortensen, „*Antager, at den danske Regering har faaet Meddelelse af Dem*“. Tann áhugaverdi spurningurin er, hvussu vitan, sum Jóannes Patursson sambært orðinum „*Antager*“ ikki fekk fyrr enn eftir at hann hevði sent adressuna til London – tá hann hevði fingið brøv frá Edward Mortensen – kundi vera grundgevingin fyri, at hann sendi adressuna til London 17. apríl.

Kanningarnevndin gjørdi nógv við hendan spurningin og illtonkti Jóannes Patursson fyri ímóti betri vitandi at hava sent adressuna til London í stríð við upplýsingar í áðurnevndu brøvum frá Edwardi Mortensen viðvíkjandi støðuni hjá donsku stjórnini til spurningin, sum Jóannes Patursson sambært nevndini hevði fingið við postinum um morgunin 17. apríl 1917 – t.e. áðrenn hann út á seinnapartin læt Andreas Ziska fjarrita adressuna til London.⁴⁴² Her grundaði nevndin seg á, at postdamparin København út á kvøldið 16. apríl 1917 var komin á Havnina við posti úr Keypmannahavn. Við skipinum vóru m.a. brøvini frá Edwardi Mortensen til Jóannes Patursson, sum hann fekk hendur á um morgunin 17. apríl.⁴⁴³ Kanningarnevndin grundaði sín illgruna um, at Jóannes Patursson 17. apríl 1917 hevði virkað í stríð við innihaldið í brøvunum frá Edwardi Mortensen á, at tað ikki eydnaðist henni at fáa hendur á hesum brøvunum, sum Jóannes Patursson segði seg hava fingið frá Edwardi Mortensen. Vagn Wáhlin o.a. danskir søguførðingar, sum í 1994 gjørdur drúgvar skjalarrannsóknir í Adressumálinum og skrivaðu eina bók um málið, endurgeva stórt sæð uttan viðmerkingar hesar ákærurnar hjá kanningarnevndini ímóti Jóannesi Patursson.⁴⁴⁴

Hesin illgrunin, sum m.a. grundar seg á væntandi tilfar, – t.e. brøvini frá apríl

1917, sum Jóannes Patursson í fjarritinum til Jóhan Andreas Nolsøe, dagfest 18. apríl 1917, segði seg hava fingið frá Edwardi Mortensen – skal viðgerast nærri her. Brøvini frá Edwardi Mortensen til Jóannes Patursson frá apríl 1917, sum Jóannes Patursson upplýsti fyri kanningarnevndini í 1919 ikki vóru til longur, og sum kanningarnevndin tí ikki fekk hendur á, finnast í avriti frá 21. apríl 1917 millum skjøluni hjá Havnar Framburðsfelag á Føroya Landsskjalasavni.⁴⁴⁵ Her skal fyrst hyggjast nærri at teimum formligu grundgevingunum hjá kanningarnevndini fyri skuldsetingunum móti Jóannesi Patursson og adressumonnunum um, at teir sendu adressuna til London uttan um danskar myndugleikar. Síðan verður spurningurin viðgjørdur við støði í óformligum tilfari og tilfari á Landsskjalasavni Føroya, m.a. brøvunum frá Edwardi Mortensen, sum ikki fyrr hevur verið brúkt.

Formliga samskiftið millum adressumenninar og dansku stjórnina

Í sjálvum sær ber til at siga, at áðurnevndu fjarrit, sum Jóannes Patursson 17. og 18. apríl 1917 sendi til Edward Mortensen og Jóhan Andreas Nolsøe, sáa eitt sindur av iva um atferðina hjá Jóannes Patursson, tá hann sendi adressuna til London, men talan er ikki um haldgóð prógv fyri, at danska stjórnin ikki frammanundan varð kunnað um, at adressan varð send til London. Orðingin „*Antager*“ í fjarritinum frá Jóannesi Patursson til Edward Mortensen frá 17. apríl 1917 kann hinvegin vera ein ábending um, at Jóannes Patursson ikki hevði fingið fulla vissu fyri, at Edward Mortensen hevði „*gjort Zahle og Scavenius bekendt med alt*“, áðrenn bønarbrævið varð sent til London. Í sjálvum sær prógvar orðingin ikki tað øvugta – at danska stjórnin hvørki var kunnað um ella hevði góðkent, at adressan kundi sendast til sendiharran í London. Orðingin gevur bara eina ábending um, at Jóannes Patursson, óheft av, um stjórnin *varð* kunnað um ella *hevði* góðkent, at adressan kundi sendast til sendiharran í London, eftir øllum at døma ikki hevði *fingið* nakra formliga góðkenning hesum viðvíkjandi frá stjórnini í Keypmannahavn, tá hann 17. apríl 1917 sendi bønarbrævið til London. Fyri tað kundi hann havt fingið heilt greiðar ábendingar um hetta.

Tað er sum nevnt nakað, sum bendir á, at *ætlanin* hjá adressumonnunum var, at danska stjórnin skuldi kunnast um, at adressan skuldi sendast til danska sendiharran í London. Tað framgongur m.a. av gerðabókini hjá Havnar Framburðsfelag 15. apríl 1917, har hetta er fest á blað: „*Ætlanin var nú at senda umsóknina telegrafisk til London til danska gesandtín Castenskjold, samstundis skuldi fólkatingsmaðurin fáa boð um hetta. Danska ríkisstýrið vildi óivað geva umboðsmanni sínum í London „instruksir“ hesum máli viðvíkjandi*“.⁴⁴⁶ Tað er sjálvandi ein annar spurningur, um danska stjórnin frammanundan *varð* kunnað. Tað, sum uttanríkisráðharrin, Erik Scavenius, segði á ráðharrafundi 7. mai 1917, eftir at ein danskur ráðharri hevði spurt, um nakað var frætt aftur frá amtmanninum í Føroyum viðvíkjandi eini beinleiðis áheitan frá ávísum kreftum í oyggjunum á bretsku stjórnina, kundi bent á, at danska stjórnin *ikki* var kunnað frammanundan. Tí sambært ráðharraprotokollini 7. mai 1917 svaraði Erik Scavenius, at „*De paagældende*“ – t.e. adressumenninir – „*henvendte sig direkte til den danske Gesandt i London, men denne fik ordre til at svare, at for at han skulle kunne foretage sig noget, maatte*

Sjálvstýrismaðurin Edward Mortensen var føroyskur fólkatingsmaður frá 1915 til 1918. Hann hevði góð viðurskifti við danska forsætisráðharran C. Th. Zahle og uttanríkisráðharran Erik Scavenius. Í tíðarskeiðinum frá mars til apríl 1917, tá bønarbrævið var til viðgerðar í Føroyum, hevði hann regluliga samrøður við Zahle og Scavenius. Brøv frá Edwardi Mortensen til Jóannes Patursson frá apríl 1917, sum hvørki kanningarnevndin ella danskir søgufrøðingar seinni fingur hendur á, prógva, at Jóannes Patursson var í góðari trúgv, tá hann 17. apríl 1917 sendi bønarbrævið til danska sendiharran í London. Hesi brøv, sum eru í varðveitslu á Føroya Landsskjalasavni, prógva, at Jóannes Patursson, áðrenn hann læt bønarbrævið senda til danska sendiharran í London, umvegis Edward Mortensen úr Keypmannahavn hevði fingið at vita, at bønarbrævið sambært ríkisstjórnini, Zahle og Scavenius, kundi sendast til sendiharran í London.

han have ordre fra Udenrigsministeriet. De paagældende har derefter henvendt sig til Udenrigsministeriet, og Sagen er nu i normal gænge“.⁴⁴⁷ Orðini hjá Erik Scavenius á hesum ráðharrafundinum verða váttað av fjarritum, sum Kanningarnevnd

Landstingsins fekk til vega í 1919. Av hesum fjarritum sæst, at uttanríkisráðharrin 18. apríl 1917 fekk eitt fjarrit frá danska sendiharranum í London, har hesin segði seg hava fingið bønarbrævið sendandi við fjarriti, og spurdi, hvussu hann skuldi fyrihalda seg til tað. Erik Scavenius svaraði sendiharranum við fjarriti 19. apríl 1917, at hóast hann metti málið hava stóran týdning, so skuldi sendiharrin svara Jóannesi Patursson „*at han ikke har henvendt sig til rette Autoritet, da Gesandtskabet selv sagt er udelukket fra uden efter Ordre at fremsætte Ønsker fra danske Undersaatter til en fremmed Regering*“. Sendiharrin fekk boð um at „*henstille, at en Henvendelse snarest sker til rette vedkommende danske Autoritet, formentlig Justitsministeriet ad tjenstlig Vej gennem Amtmanden*“. ⁴⁴⁸ Danski sendiharrin í London fjarritaði í samsvar við hesi boð 20. apríl 1917 til Jóannes Patursson, og heitti á hann um „*snarest muligt (at) sende(r) andragendet til den rette danske myndighed, antagelig Justitsministeriet*“ – sum hevði høvuðsábyrgdina av føroyskum viðurskiftum – „*ad den sædvanlige, officielle Vej, Amtmand Rytter*“. ⁴⁴⁹

Hesum seinasta viðvíkjandi var tað ikki so lægið, at Jóannes Patursson 21. apríl 1917 fjarritaði til Edward Mortensen í Keypmannahavn at „... *Da den sædvanlige Vej saaledes er lukket for os haaber vi, at vor Regering forstaar Situationen og samtykker i, at De rejser og sender Castenskjold de fornødne instrukser*“. ⁴⁵⁰ Saman við skuldsetingunum hjá kanningarnevdini er tað áhugaverdari, at Jóannes Patursson samstundis fjarritaði til sendiharran í London „*at vor Regering er underrettet gennem vor Rigsdagsmand*“ – Edward Mortensen – „... *Regeringen [vil] snart give Gesandten de fornødne Ordre*“. Tí Edward Mortensen vendi sær ikki formliga til lögmaráðharran og uttanríkismálaráðharran við fjarritinum frá Jóannesi Patursson, dagfest 17. apríl 1917, fyrr enn 23. apríl 1917, tá hann orðaði eitt skriv til danska Uttanríkismálaráðið við eini áheitan á stjórnina um at arbeiða fyri fríari sigling millum Føroyar og Ísland. ⁴⁵¹ Tann 18. mai 1917 gav Uttanríkisráðið sendiharranum í London boð um at arbeiða víðari við málinum um fría sigling millum Føroyar og Ísland. ⁴⁵² Sostatt varð málið sambært uttanríkisráðharranum avgreitt á rættan hátt, tá saman um kom, hóast bæði tíðarfesting og innihald í teimum reint formligu skjølunum í málinum – t.d. fjarritasamskiptið hjá Erik Scavenius við sendiharran í London og orðið „*derefter*“, sum hann nýtti á ráðharrafundinum 7. mai 1917 – vísa, at adressumenninir ikki vendu sær til tann rætta myndugleikan við bønarbrævinum fyrr enn eftir, at tað varð sent til London. „*Sagen er nu i normal gænge*“ staðfesti Erik Scavenius á ráðharrafundi 7. mai 1917. Tá samanum kom varð adressan send til „*den rette danske myndighed*“.

Hendan gjøgnumgongdin av teimum formligu skjølunum í málinum kundi bent á, at tá Jóannes Patursson 17. apríl 1917 fjarritaði bønarbrævið til London, var danska stjórnin hvørki *kunnað* um, at adressan eftir ætlan skuldi sendast til London, ella hevði *góðkent*, at hon kundi sendast beinleiðis til danska sendiharran í London. Jóannes Patursson segði sambært hesum ikki allan sannleikan, tá hann 18. apríl 1917 fjarritaði til tann ivandi sjálvstýrismannin Jóhan Andreas Nolsøe á Tvøroyri, at „*Han*“ – t.e. Edward Mortensen – „*har gjort Zahle og Scavenius bekendt med alt;*“ og Jóannes Patursson fór sambært hesum eisini heldur lætt

Folketingsmand Edw. Mortensen. Hollænderdybet 14, 23 April 1917.

Rigsd. Udv. J. 1918-1919 No. 118

Hansen I V

U. M.	1	BL.
24 APR. 1917		
8	L	5

Til

Udenrigsministeriet.

Da det under de foreliggende Forhold vil være af største Betydning, at der kan tilføres Færøerne Varer fra Amerika enten direkte eller over Island, skal jeg underskrevne Folketingsmand for Færøerne tillade mig at anmode det høje Ministerium om at søge at opnaa en Overenskomst med den britiske Regering, hvorefter Varer frit kan føres fra Amerika til Færøerne og fra Island til Færøerne, samt omvendt fra Amerika Færøerne til Island eller Amerika, uden at vedkommende Skib, i hvert Fald hvad Forbindelsen Færøerne - Island og omvendt angaar, behøver at anløbe engelsk Havn.

Jeg vedlægger et Eksempplar af Amtstidende for Færøerne, hvoraf fremgaar, at der er Udførselsforbud for en Række vigtige Levnedsmidler paa Færøerne.

Endelig tillader jeg mig at fremhæve, at man tidligere med Hensyn til Post og Passagerer har faaet Løfte fra de engelske Autoriteter om, at de frit maa passere mellem Færøerne og Island.

Erbødigst

Edw. Mortensen

Tann 23. apríl 1917 vendi tann føroyski fólkatingsmaðurin Edward Mortensen sær formliga til Erik Scavenius uttanríkisráðharra við umbønini og bønarbrævnum frá sjálvstýrisfólkunum í Føroyum.

um sannleikan, tá hann nakrar dagar seinni, 21. apríl 1917, fjarritaði til danska sendiharran í London „at vor Regering er underrettet gennem vor Rigsdagsmand“ – t.e. Edward Mortensen – „... Regeringen [vil] snart give Gesandten de fornødne Ordre“, tí sama dag skrivaði hann í fjarriti til Edward Mortensen, at hann „haaber ... , at vor Regering forstaar Situationen og ... sender Castenskjold de fornødne instrukser“.

79
1884
Regt. Liv. d. 1918-1919 No. 40 1.
3

Thorshavn, den 26. Marts 1917.

Exp. Kære Følkatingsmand Edw. Mortensen!

Juledag af Løgtingets Sammenkomst
den 26. da vil jeg sende Dem en Del Oplysninger,
som kan forklare den foreliggende Situation
og den mærkelige Motivering for Sammen-
kaldelsen af denne ekstraordinære Løgtings-
samling.

Man kunde her paa Tædovne nemmel-
sig til den dominerende Stilling ved Vare-
indvalget indtæg, og den Favørhed og Hæmmen-
hedsfuldhed, der kendetegnede disse
Mænd i al deres Virken, var saa hoved-
vunden, at det nemest maa blev betragtet
som Tidespilde at antage de mærkelige
Dispositioner og Foranstaltninger ved
Vareindvalget forstaaet i en smule
i en anden Henseende. Selvom Kritik-
en ofte var berettiget, sagligt og retfærdig,
saa blev den af Vareindvalget heldt upaa-
agtet ligesaa og saa af Folket i Almindel-
lighed - Saadan er jo disse Foretagene.

Der blev næsten ikke længe opret en
Tanke paa de møder og trænder Efter-
retninger, som modtoges fra Udlændene
vedrørende Verdenskrigen og dens
Indvirkning paa Handelen og Skibsfarten.
Auktionsmanden og Vareindvalget lod alle

Hetta brævið frá Andreasi Ziska til Edward Mortensen, sum Edward Mortensen í 1918 læt til kanningarnevndina, prógvar, at adressumenn longu 26. mars 1917 spurdu fólkatingsmannin í Keypmannahavn, um hann helt tað vera í lagi, at bønarbrævið varð sent til danska sendiharran í London. Í vinstra hornið í erva á brævinum er viðmerkt við blíanti „Har telegraferet til Patursson“.

Hetta kundi bent á, at Jóannes Patursson ikki *visti*, at danska stjórnin fór at venda sær til sendiharran í London, hóast hann *vónaði*, at hon fór at gera tað.

Í so fall kann tað tykjast eitt sindur undrunarvert, at uttanríkisráðharrin ikki metti hesi viðurskifti hava nakað uppá seg, tá hann 18. mai 1917, t.e. nakað eftir at Edward Mortensen 23. apríl 1917 hevði vent sær til dansku stjórnina við fjarritinum frá Jóannes Patursson, men uttan viðari bara handlaði í fullum samsvari við tað, sum Jóannes Patursson hevði *vónað*. Hendan sannroynd er í sjálvum sær ein týðningarmikil linnandi umstøða viðvíkjandi tí, sum Jóannes Patursson gjørdi og skrivaði í fjarritum í døgnum aftaná 17. apríl 1917. Spurningurin er, hví uttanríkisráðharrin, sum fekk kunnleika til tær flestu av hesum – at siggja til – ivasomu gerðir hjá Jóannes Patursson umvegis fjarrit frá danska sendiharranum í London, ikki metti tær at hava nakran týðning. Ein partur av svarinum er helst, at hóast sendiharrin í London ikki var rætti danski myndugleikin, so varð ikki farið uttan um *danskar* myndugleikar við bønarbrævinum. Hartil kemur, at annað tilfar, sum snýr seg um samskifti av óformligum slag millum adressumenninar og uttanríkisráðharran, kann gagnnýttast til at geva eitt nógv meira nágreiniligt og fjøltáttað svar uppá hendan spurningin.

Tann 26. mars 1917 – tveir dagar áðrenn Løgtingið kom saman at viðgera adressuna og 22 dagar áðrenn bønarbrævið varð sent til London – sendi Andreas Ziska eitt bræv til Edward Mortensen, har m.a. hesi orð eru at finna: „*Vi tænker os Andragendet telegraferet til London og frembaaret af derværende danske Gesandt ... Svar mig telegrafisk, om De mener, vi gør noget urigtigt ved at sende dette andragende til den danske Gesandt ... [gennem Lagtingsmænd]*“.⁴⁵³ Einki nýtt var í hesum uppskotinum, tí talan var um sama uppskotið, sum íslenski altingsformaðurin setti fram fyri Jóannes Patursson í fjarriti, dagfest sama dag, 26. mars 1917. Tað er tó vert at leggja merki til, at fólkatingsmaðurin Edward Mortensen, sum var staddur í Keypmannahavn, her verður biðin um at siga sína hugsan um hetta uppskotið. Edward Mortensen verður ikki beinleiðis biðin um at kunna dansku stjórnina um hesa ætlanina ella biðin at kanna, hvat danska stjórnin helt um hesa mannagongdina, men tað er heilt týðiligt, at tað var høvuðsætlanin við brævinum frá Andreasi Ziska til Edward Mortensen.

Upprunaliga brævið frá Andreasi Ziska til Edward Mortensen, dagfest 26. mars 1917, finst millum skjøluni hjá kanningarnevndini.⁴⁵⁴ Tað ber sostatt ikki til at sáa iva um dagfesting ella innihald í brævinum. Hesum viðvíkjandi er niðurstøðan greið. Meðan Jóannes Patursson longu 17. mars 1917 nevndi móguleikin fyri, at adressan kundi sendast aðrar vegir enn beinleiðis til bretsku stjórnina,⁴⁵⁵ so høvdu í øllum førum onkrir av adressumonnunum 26. mars 1917 – t.e. einans 8 dagar eftir, at adressan varð samtykt í Havnar Framburðsfelag – ítøkiligar ætlanir um at senda hana til bretsku stjórnina umvegis danska sendiharran í London. Í hesum høpi er tað avgerandi, at sama dag, 26. mars 1917, bóðu teir Edward Mortensen geva til kennar, um hann metti hetta at vera í lagi. Hetta bræv ger tað avgerandi at kanna óformliga virkseimið hjá Edwardi Mortensen í Keypmannahavn í døgnum frá 27. mars 1917, tá ið hann á fyrsta sinni varð

kunnaður um adressuna við fjarriti frá Jóannesi Patursson, til 17. apríl 1917, tá ið bønarbrævið varð sent til danska sendiharran í London.

Tann avgerandi spurningurin er, um Edward Mortensen nakrantíð svaraði adressumonnunum.

Óformliga samskiftið millum adressumenninar og dansku stjórnina

Teir spurningarnir, sum neyðugir eru at fáa svar uppá, eru tí hesir: Kannaði Edward Mortensen, sum var staddur í Keypmannahavn í mars-apríl 1917, hvørja støðu stjórnin hevði til uppskotið hjá adressumonnunum at senda bønarbrævið til bretsku stjórnina umvegis danska sendiharran í London? Hvat svar fekk hann í so fall frá dansku stjórnini? Og kunnaði hann adressumenninar í Føroyum um støðuna hjá dansku stjórnini? Tóku adressumenninir støði í einum møguligum svári frá Edwardi Mortensen, tá adressan varð send til London? Hesir spurningar verða viðgjørdir her.

Millum fjarritini, sum kanningarnevndin fekk til vega frá norðurlenska fjarritafelagnum, finst eitt fjarrit, sum kann tulkast at vera eitt svar uppá spurningin, – „*Svar mig telegrafisk, om De mener, vi gør noget urigtigt ved at sende dette andragende til den danske Gesandt*“ – sum stendur í áðurnevnda brævi frá Andreasi Ziska til Edward Mortensen, dagfest 26. mars 1917. Eitt fjarrit frá Edwardi Mortensen til Jóannes Patursson – ikki til Andreas Ziska, sum upprunaliga hevði sett honum spurningin – dagfest 5. apríl 1917, t.e. tveir dagar eftir, at Løgtingið hevði felt uppskotið hjá adressumonnunum, er soljóðandi: „*Gesandten er Castenskjold, Pont Street, London. Telegrafer naar Andragendet er sendt*“.⁴⁵⁶

Tað finnast eingi samtíðarfjarrit frá adressumonnunum, sum kunnu hjálpa okkum at koma fram til eina heilt neyva meting av, hvussu hetta fjarritið frá Edwardi Mortensen til Jóannes Patursson skal skiljast, men brøv og vitnisfrágreiðingar, sum Kanningarnevnd Landstingsins einans lutvíst fekk til vega í 1919, meðan hon arbeiðdi við at savna tilfar til frágreiðingina, innihalda týðningarmiklar upplýsingar, sum kunnu gagnnýttast til tess at koma nærri einum svári uppá hendan spurningin.

Jóannes Patursson segði fyrri Kanningarnevnd Landstingsins í februar 1919, at tá ið fjarritið frá Edwardi Mortensen, dagfest 5. apríl 1917, kom honum í hendi „*gik jeg ud fra at Mortensen tilraadede at sende Adressen direkte til Gesandten*“.⁴⁵⁷ Somu fatan hevði Andreas Ziska fingið, tá hann í brævi til Jóhan Mortensen á Tvøroyri, dagfest 13. apríl 1917, skrivaði, at „*Jeg tror at folketingsmanden mener, vi bør sende Andragendet derhen*“⁴⁵⁸ – t.e. til Castenskjold. Sæð í samanhangi við spurningin í brævinum frá Andreasi Ziska til Edward Mortensen, dagfest 26. mars 1917, kann hendan útlekkingin av fjarritinum frá Edwardi Mortensen ikki sigast at vera órímlig, heldur tvørturímóti. Edward Mortensen, sum móttvegis kanningarnevndini í juli 1919 viðgekk, at tað fyrri ein uttanfyrirstandandi kundi tykjast eitt sindur løgið, at hann svaraði Jóannesi Patursson uppá ein fyrispurning, sum Andreas Ziska hevði sett, segði kortini fyrri nevndini, at hann „*først og fremmest [svarede] paa det direkte Spørgsmaal ... om, hvad Gesandstens Adresse var*“.⁴⁵⁹ Tað

avgerandi er, at sambandið millum fyrispurningin frá Andreasi Ziska til Edward Mortensen í brævinum frá 26. mars 1917 og telegrafiska svarið frá Edwardi Mortensen til Jóannes Patursson frá 5. apríl 1917 tykist vera skjalprógvað á brævinum frá Andreasi Ziska. Í vinstra horni í erva á brævinum frá Andreasi Ziska hevur Edward Mortensen – tað kann illa hava verið nakar annar enn hann – viðmerkt við blianti „*Har telegraferet til Patursson*“.⁴⁶⁰ Edward Mortensen helt tí eisini mótvegis kanningarnevndini uppá, at hann eftir samrøður við uttanríkisráðharran Erik Scavenius hevði „*faaet det Indtryk*“, at adressan kundi sendast til danska sendiharran í London, samstundis sum hon varð send til donsku stjórnina.⁴⁶¹ Í skrivi til kanningarnevndina, dagfest 27. desember 1918, upplýsti Edward Mortensen um nevnda fjarrit til Jóannes Patursson 5. apríl 1917, har hann „*blot opgav den danske Gesandts Adresse i London. Heri laa naturligvis, at jeg ikke kunde finde noget urigtigt i, at der skete Henvendelse til denne*“.⁴⁶² Her tykist Edward Mortensen vera varin við síni tulking av sínum egna fjarriti, serliga tá ið hann, eftir at hava upplýst adressuna á danska sendiharranum í London, endaði fjarritið við at skriva: „*Telegrafer naar Andragendet er sendt*“. Boðskapurin kundi illa misskiljast hjá Jóannesi Patursson, tá ið hann fekk fjarritið – ‘send bara bønarbrævið til danska sendiharran í London og gev mær síðan boð um tað’. Í sama skrivi til kanningarnevndina upplýsir Edward Mortensen harumframt nakað rættiliga áhugavert: „*Efter at have modtaget den omtalte Skrivelse*“ – frá Andreas Ziska 26. mars 1917 – „*erindrer jeg i April at have haft en Samtale med Justitsminister Zahle og senere med Udenrigsminister Scavenius, hvori jeg forklarede disse den Situation, paa Grundlag af hvilken Adressen var fremkommet, og de nærmere Omstændigheder ved dens Fremkomst, og at man agtede at foretage en Henvendelse til den danske Gesandt i London. Ministrene kunde ikke se noget urigtigt i en Henvendelse fra danske Borgere til en dansk Gesandt. Jeg anmodede om, at man fra Ministeriets Side gennem Gesandten maatte arbejde for at løse det paagældende Spørgsmaal om fri Sejlsads mellem Færøerne-Island og Færøerne-Amerika, og at der maatte gives Gesandten Instrukser i den Retning. Samtidig med eller umiddelbart efter Henvendelsen fra Færøerne til den danske Gesandt*“ – t.e. 17. apríl 1917 – „*foretog jeg en Skriftlig Henvendelse til Udenrigsministeriet ved Skrivelse af 23. April 1917*“.⁴⁶³ Hetta eru sera áhugaverdar upplýsingar, sum – um tær eru sannar – seta adressufólkið í gott ljós.

Serliga upplýsingin um, at samrøður høvdu verið í Keypmannahavn millum Edward Mortensen, Erik Scavenius og C. Th. Zahle, áðrenn bønarbrævið varð sent til London, er í sjálvum sær rættiliga týðningarmikil. Hartil kemur, at sambært frágreiðingini hjá Edwardi Mortensen var tað innihaldið í hesum samrøðum, sum var grundin til, at hann endaði fjarritið til Jóannes Patursson frá 5. apríl 1917 við orðunum: „*Telegrafer naar Andragendet er sendt*“. Hetta samsvarar ikki bara við tað, sum Jóannes Patursson gjørdi 17. apríl 1917; tað samsvarar eisini við innihaldið í nøkrum brøvum, sum Edward Mortensen sendi til Jóannes Patursson og Andreas Ziska 1., 2., 5. og 8. apríl 1917. Í brøvum til Jóannes Patursson, sum í avriti eru í varðveitslu á Føroya Landsskjalasavni,⁴⁶⁴ – brøv, sum kanningarnevndin ikki fekk hendur á – skrivaði Edward Mortensen 2. apríl 1917,

at „Eg skal telegrafera adressuna á tí danska gesantinum og so kann fólkaadressan sendast til hann um tit vilja“.⁴⁶⁵ Í brævinum frá 1. apríl 1917, sum snúði seg um ein fyrispurning um at fara til London, hevði hann skrivað um „adressuna“, at „hon kundi so sendast til gesantin“.⁴⁶⁶ Tann 5. apríl 1917 skrivaði hann í einum meira útgreinaðum brævi (og í fullum samsvari við tað, sum Jóannes Patursson 18. apríl 1917 hevði fjarritað til Jóhan Andreas Nolsøe, t.e. at „han“ – Edward Mortensen – „har gjort Zahle og Scavenius bekendt med alt. Alt er som det skal være“), at „Eg havi talað bæði við Zahle og uttanríkisministara Scavenius ... og teir forstóðu tað natúrligasta grundarlagið fyri tykkara gerð. Scavenius ... ikki hevði nakað ímóti at ein fólkaadressa varð send til gesantin, sum tygum skriva var ætlanin ... og at hann so vildi geva gesantinum instruksir“.⁴⁶⁷ Nakrar dagar seinni, 8. apríl 1917, skrivaði Edward Mortensen á leið tað sama til Andreas Ziska í einum brævi, sum kanningarnevndin fekk hendur á í 1919. Edward Mortensen skrivaði her til Andreas Ziska, at Erik Scavenius í samrøðum við seg „skildi, hvussu til stóð, og eg fekk tann fatan, at hann ikki hevði nakað ímóti, at ein fólkaadressa varð send til tann danska gesantin, sum tygum skriva ætlan var, og at hann so vildi geva gesantinum instruksir“.⁴⁶⁸ Upprunabræv er í savninum hjá Kanningarnevnd Landstingsins í Folketingets Bibliotek og Arkiv.

Tað kann ikki vera nakar ivi um, at Edward Mortensen frammanundan bønarbrævið varð sent til London hevði tosað við Erik Scavenius og C. Th. Zahle, og at hann við stóði í hesum samrøðum bæði hevði fjarritað og skrivað til Andreas Ziska og Jóannes Patursson, at teir einki høvdu ímóti, at bønarbrævið varð sent til danska sendiharran í London, og at hesi fjarrit og brøv eisini vóru grundarlagið undir, at bønarbrævið síðan varð sent til danska sendiharran í London 17. apríl 1917.

Tað tykist sostatt einki hald vera í illgrunum hjá meirilutanum í kanningarnevndini um, at „man vanskeligt [kan] frigøre sig for det Indtryk, at det eller de paagældende Breve fra Hr. Mortensen maa have indeholdt noget **helt andet** end den paastaaede Meddelelse om den danske Regerings Billigelse“.⁴⁶⁹ Illgrunin hjá kanningarnevndini verður heldur ikki betri grundaður av, at danskir søgufrøðingar á sama heimildargrundarlagi koma til somu niðurstøðu: „Hvad der end har stået i disse breve fra Mortensen til Patursson, tyder meget på, at Mortensen netop **ikke** havde fået regeringens billigelse“.⁴⁷⁰ Illgrunin hjá meirilutanum í kanningarnevndini og donsku søgufrøðingunum um, at brøvini, sum Jóannes Patursson hevði fingið frá Edwardi Mortensen høvdu eitt innihald, sum als ikki samsvaraði við tað, sum Edward Mortensen sendi Andreasi Ziska, dagfest 8. apríl 1917, er ikki einans rættiliga ósannlíkur og fullkomiliga ógrundaður – hví skuldi Edward Mortensen havt sent eitt bræv til Andreas Ziska, har hann upplýsti, at Zahle og Scavenius einki høvdu ímóti, at bønarbrævið varð sent til danska sendiharran í London, og eitt annað til Jóannes Patursson, sum hevði eitt heilt annað innihald? Illgrunin hjá kanningarnevndini um, at Edward Mortensen skuldi havt gjørt Jóannes Patursson varugan við, at danska stjórnin *ikki* kundi góðtaka, at bønarbrævið varð sent til sendiharran í London, stríðir eisini beinleiðis ímóti innihaldinum í øllum brøvunum, sum Jóannes Patursson hevði fingið frá Edwardi

Kanningarnevndin legði Jóannes Patursson undir at siga ósatt um brøv, sum hann hevði fingið frá Edward Mortensen, har upplýsingar um støðu stjórnarinnar til adressuna vóru at finna. Einki bendir á, at nakað hald er í tí, sum kanningarnevndin helt uppá – tvørturímóti – og í savninum hjá nevdini er eisini prógv fyri, at Edward Mortensen hevði sent brøv til Jóannes Patursson.

Mortensen 17. apríl 1917.⁴⁷¹ Tað fyrra, t.e. at Edward Mortensen hevði sent tvey nærum „*ganske enslydende*“ brøv til fyrst Jóannes Patursson og síðan til Andreas Ziska hesum viðvíkjandi, hevði Edward Mortensen eisini upplýst fyri kanningarnevdini í 1919.⁴⁷² og Andreas Ziska og Christin Holm-Isaksen vistu og váttaðu tað mótvegis kanningarnevdini.⁴⁷³

Brævið frá 8. apríl 1917 hevði Andreas Ziska neyvan fingið 13. apríl 1917, tá ið hann skrivaði áðurnevnda bræv til Jóhan Mortensen á Tvøroyri (við orðingini „*Jeg tror at folketingsmanden mener, vi bør sende Andragendet derhen*“), men Jóannes Patursson hevði sambært kanningarnevdini fingið síni brøv frá Edwardi Mortensen, *áðrenn* adressan 17. apríl 1917 varð send til London.

Sambært kanningarnevdini komu brøv til Føroya um morgunin 17. apríl

1917 – t.e. sama dag, sum bønarbrævið varð sent til London út á seinnapartin.⁴⁷⁴ Hetta samsvarar væl við, at tað seinasta brævið frá Edwardi Mortensen til Jóannes Patursson, sum finst í skjalasavninum hjá Havnar Framburðsfelag á Føroya Landsskjalasavni í Havn er dagfest 11. apríl 1917. Um so er, at kanningarnevndin hevur rætt í, at Jóannes Patursson fekk hesi rættiliga avgerandi brøvini frá Edwardi Mortensen 17. apríl 1917, nakrar tímar áðrenn hann sama dag sendi bønarbrævið til London, so eru tey – beinleiðis í stríð við illgitingarnar hjá kanningarnevdini – prógv fyri, at Jóannes Patursson hevði sítt upp á tað reina, tá hann 17. apríl 1917 sendi adressuna til London.⁴⁷⁵ Hevði hann ikki fingið brøvini 17. apríl 1917, so hevði hann framvegis havt tað minni útgreinaða fjarritið

C. Th. Zahle var danskur forsætisráðharri frá 1913 til 1920. Viðurskiptini millum donsku stjórnina og føroysku sjálvstýrisrørsluna vóru góð, meðan hann var forsætisráðharri. C. Th. Zahle metti ongantíð, at adressumenninir høvdu gjørt nakað óregluligt í 1917, men m.a. stuðul hansara til sjálvstýrismannin Edward Mortensen upp undir fólkatingsvalið í 1918 hevði við sær, at andstøðan í Landstinginum fekk høvi til at knýta serstøk føroysk viðurskipti upp í danskan innanrikispolitikk.

frá Edwardi Mortensen við adressuni hjá danska sendiharranum í London at stuðla seg at. Hesum viðvíkjandi er yvirhøvdur einki grundarlag undir skuldsetingunum hjá kanningarnevndini.

Eftir stendur bert spurningurin, hví Jóannes Patursson nýtti tað veika orðið „Antager“ í fjarritinum til Edward Mortensen, dagfest 17. apríl 1917, meðan hann nýtti tað meira avgjörda orðið „derfor“ í fjarritinum til Jóhan Andreas Nolsøe dagin eftir, tá hann, áðrenn bæði fjarritini vóru send, hevði fingið játtandi brøv frá Edwardi Mortensen. Helst hongur hetta lutvíst saman við tí, at tað upprunaliga brævið frá Edwardi Mortensen, dagfest 5. apríl 1917, sum Jóannes Patursson fekk 17. apríl 1917, eins og brævið, sum Edward Mortensen sendi til Andreas Ziska 8. apríl 1917, innihelt fyrivarni „*fekk tann fatan*“ í sambandi við samrøður millum Edward Mortensen og Erik Scavenius, hóast orðingin ikki er í avritinum, sum Jóannes Patursson sendi til Havnar Framburðsfelag. Hetta sæst í fyrra lagi av, at orðingarnar í brøvunum frá Edwardi Mortensen til Jóannes Patursson og Andreas Ziska eru nærum samlíkar. Í øðrum lagi bæði passar og noyðist ein orðing sum „*fekk tann fatan*“ at verða sett inn í millumrúmið í avritinum av brævinum frá Edwardi Mortensen til Jóannes Patursson, um setningurin reint málsliga skal fáast hanga saman.⁴⁷⁶ Ein tilík óformlig „*fekk tann fatan*“ góðkenning frá donsku stjórnini, sum umvegis Edward Mortensen kom úr Keypmannahavn um morgunin 17. apríl 1917, og sum við einum ávísimum subjektivum fyrivarni gav loyvi til, at bønarbrævið kundi sendast beinleiðis til danska sendiharran í London, hevði úr einum politiskum taktiskum sjónarhorni kunnað greitt frá, hví Jóannes Patursson ikki var so avgjördur í fjarritinum til boðberan Edward Mortensen, dagfest 17. apríl 1917, meðan hann var meira avgjördur í fjarritinum til tann ivasama tvøramannin Jóhan Andreas Nolsøe, dagfest 18. apríl 1917.⁴⁷⁷ Í øllum førum er tað greitt, at øll brøvini frá Edwardi Mortensen til Jóannes Patursson bæði samsvaraðu

nágreiniliga í innihaldi og hævdu eitt heilt annað og meira positivt innihald viðvíkjandi stöðuni hjá stjórnini til spurningin, enn tað, sum kanningarnevndin hevði illgruna um. Niðurstøðan er greið.

Frágreiðingarnar hjá Jóannesi Patursson og Edwardi Mortensen, sum eru givnar í februar og juli 1919 undir trýsti frá eini ágangandi kanningarnevnd, kunnu sjálvandi minna um eina verju hjá sjálvstýrismonnum móti skuldsetingum um at hava roynt at farauttan um danskar myndugleikar við adressuni, men tær kunnu ikki sigast at vera ósannlíkar – tvørturímóti samsvara tær við øll fjarrit og brøv í hesum málinum. Orðingar sum „*gik jeg ud fra*“, ið Jóannes Patursson nýtti móttvegis kanningarnevndini í 1919, „*fekk tann fatan*“, ið Edward Mortensen 8. apríl 1917 nýtti í brævinum til Andreas Ziska og „*Jeg tror*“, ið Andreas Ziska 13. apríl 1917 nýtti í brævi til Jóhan Mortensen, undirbyggja niðurstøðuna um, at eingin formlig góðkenning var komin frá donsku stjórnini úr Keypmannahavn, tá ið adressan varð send til danska sendiharran í London. Tað er tó lítið at ivast í, at setningurin „*Telegrafer naar Andragendet er sendt*“ í fjarritinum frá Edwardi Mortensen, dagfest 5. apríl 1917, saman við brøvunum frá Edwardi Mortensen til Jóannes Patursson frá apríl 1917, ið Jóannes Patursson hevði fingið, áðrenn bønarbrævið varð sent til London, vóru góðar grundir fyri, at Jóannes Patursson 17. apríl 1917 kundi lata adressuna fjarrita beinleiðis til danska sendiharran í London, samstundis sum hann eisini fjarritaði boðini til Edward Mortensen í Keypmannahavn. Jóannes Patursson gjørdi við hesum akkurát tað, sum Edward Mortensen hevði biðið hann gera.

Tað er torført at siggja, at fjarritið og brøvini kundu verið skilt øðrvísi enn Jóannes Patursson skilti tey, men sambært Edwardi Mortensen var trupulleikin við hesum framferðarháttinum, at danski sendiharrin í London fekk adressuna nakrar dagar áðrenn Edward Mortensen, sum ikki fekk fjarritið frá Jóannesi Patursson fyrr enn tað hevði verið undir enskari umsjón.⁴⁷⁸ Telegrafkaðalin úr Føroyum til Danmarkar gekk umvegis Bretland, har fjarritini vórðu kannaði undir krígnum. Fólkatingsmaðurin kundi tí ikki venda sær til donsku stjórnina við upplýsingum um, at adressan varð send til London fyrr enn 23. apríl 1917 – seks dagar eftir at adressan varð send til London, og fimm dagar eftir, at danska Uttanríkisráðið varð kunnað um hetta av sendiharranum í London.⁴⁷⁹ Hetta kann greiða frá, hví tað í almennum skjølum sær út til, at adressumenninir vendu sær til sendiharran í London, áðrenn teir vendu sær til ríkismyndugleikarnar í Keypmannahavn, meðan teir í veruleikanum gjørdu tað samstundis, eins og Edward Mortensen hevði givið boð um.

Tað er eisini vert at leggja til merkis, at Erik Scavenius 14. mars 1919 móttvegis kanningarnevndini váttaði, at hann í 1917 hevði havt fleiri samrøður við Edward Mortensen um flutningsviðurskiftini til Føroya, sum – hóast Erik Scavenius segði seg hava trupult við at minnast nágreiniliga innihaldið í samrøðunum – stórt sæð váttaðu innihaldið í frágreiðingini hjá Edwardi Mortensen móttvegis kanningarnevndini. Viðvíkjandi adressuni segði Erik Scavenius fyri kanningarnevndini, at „*Jeg maa være gaaet ud fra at den skulde komme til Udenrigsministeriet ... at jeg skulde have Adressen ... og saa skulde jeg ... instruere Gesandten*“. Hevði Edward Mortensen

Erik Scavenius var danskur uttanríkisráðharri undir fyrra heimskriggi. Uttanríkispolitískt tók hann sær av týðingarmiklum stórpólitískum spurningum, meðan hann læt upp í hendurnar á stórum fyrítøkum at fáa til vega betri handilsviðurskifti við ymisk lond. Scavenius metti eins og Zahle ikki, at tað, sum adressumenninir gjørdu undir fyrra heimskriggi var ríkisskaðiligt, men hann helt ikki, at tað var rætt av føroyingum at venda sær til bretsku stjórnina uttan um ríkismyndugleikarnar.

fingið „den Opfattelse“ (jf. bræv til Ziska), at adressan kundi „sendes direkte til Gesandten ... maa der foreligge en misforstaaelse fra Mortensens Side“.⁴⁸⁰ Ósamsvarið millum frágreiðingarnar snýr seg ikki um, hvørt bønarbrævið kundi sendast til sendiharran í London, men einans um, hvussu brævið kundi sendast til London.

Frágreiðingin hjá Eriki Scavenius, sum er givin kanningarnevndini í mars 1919, kann – eins og frágreiðingin hjá Jóannesi Patursson og Edwardi Mortensen – vera litað av, at talan var um eina verju – í hesum førum ímóti skuldsetingum um at hava samstarvað við føroyskar sjálvstýrismenn um ríkisskaðiligt virksemi. Hóast tendensurin sostatt av góðum grundum ikki er tann sami – Edward Mortensen roynir at grundgeva fyri, at hann hevði tosað við Erik Scavenius um adressuna fyri at sleppa undan skuldsetingum frá nevndini um ríkisskaðiligt virksemi, meðan Erik Scavenius verjir seg móti skuldsetingum um at hava samstarvað við adressumenninar um ríkisskaðiligt virksemi – so er ikki nakað grundleggjandi ósamsvar millum frágreiðingarnar hjá teimum báðum.

Tað er skjalprógvað, at adressumenninir sendu bønarbrævið til London og Keyptmannahavnar samstundis, 17. apríl 1917. Hartil kemur, at frágreiðingarnar hjá Eriki Scavenius og Edwardi Mortensen prógva, at danska stjórnin munnliga varð kunnað um ætlanirnar við adressuni, áðrenn hon varð send til London, men lutvíst orsakað av bretska eftirlitinum vendu adressumenninir sær ikki formliga til Uttanríkismálaráðið við áheitanini fyrr enn fleiri dagar eftir, at hon varð send til London og Keyptmannahavn. Edward Mortensen hevði havt fleiri samrøður við løgsmálaráðharran og uttanríkisráðharran í døgnum frá 27. mars 1917, tá ið hann í fjarriti frá Jóannesi Patursson á fyrsta sinni fekk kunnleika til bønarbrævið,⁴⁸¹ til 17. apríl 1917, har hann hevði „underrettet“ um

bønarbrævið til bretsku stjórnina, sum Jóannes Patursson orðaði seg í fjarritinum til danska sendiharran í London 21. apríl 1917. Talan hevur neyvan verið um veruligar samráðingar millum Edward Mortensen og dansku stjórnina; heldur hevur talan verið um óformligar samrøður. Hetta sæst m.a. av tí, at hvørki Erik Scavenius ella Edward Mortensen móttvegis kanningarnevndini minnst dagfestingar ella nágreiniligt innihald í samrøðunum. Erik Scavenius nýtir eins og Edward Mortensen veikar orðingar, „*Jeg maa være gaaet ud fra*“, tá ið hann kemur inn á innihaldið í samrøðunum millum hann og Edward Mortensen um bønarbrævið, men nakað mótstríð er ikki millum teirra sjónarmið hesum viðvíkjandi. Tvørturímóti. Edward Mortensen var, eins og Jóannes Patursson, í góðari trúgv, tá ið hann sendi fjarrit og brøv til Jóannes Patursson í apríl mánað í 1917.

Tá Erik Scavenius á ráðharrafundi 7. mai 1917 upplýsti, at adressumenninir ikki vendu sær til stjórnina fyrr enn eftir, at adressan var send til London, so kann hann sostatt bara hava sipað til tey reint formligu viðurskiftini rundan um uttanáskriftina og móttøkuna av sjálvum bønarbrævinum, meðan hann ikki hugsaði um tær óformligu samrøðurnar, sum hann frammanundan hevði havt við Edward Mortensen.⁴⁸² Sambært tí, sum Erik Scavenius segði á ráðharrafundinum 7. mai 1917 kann staðfestast, at ein formlig góðkenning frá Uttanríkisráðnum um, at bønarbrævið kundi sendast til danska sendiharran í London ikki fyrilá, tá ið Jóannes Patursson sendi tað avstað, men ein av grundunum til, at Erik Scavenius ikki metti hetta hava nakran týdning í apríl-mai 1917 var uttan iva tann, at hann frammanundan hevði tosað óformliga við Edward Mortensen um, hvussu bønarbrævið í verki kundi sendast til London. Edward Mortensen hevði av hesum samrøðum fingið „*tann fatan*“, at ein formlig góðkenning ikki var neyðug. Hetta framgongur eisini beinleiðis av brøvom frá Edwardi Mortensen til Jóannes Patursson og Andreas Ziska, dagfest 5. og 8. apríl 1917, har tað einsljóðandi stendur, at Erik Scavenius „*so*“ – t.e. eftir at sendiharrin í London hevði fingið bønarbrævið – „*vildi geva gesantinum instruksir*“.⁴⁸³ Havnar Framburðsfelag hevði sambært gerðabókini, dagfest 15. apríl 1917, longu tá fingið somu fatan av málinum: „*Danska ríkisstýrið vildi óivað geva umboðsmanni sínum í London „instruksir“ hesum máli viðvíkjandi*“.⁴⁸⁴ Hetta varð beinleiðis váttað í brævinum, sum Jóannes Patursson fekk frá Edward Mortensen 17. apríl 1917. Restin er sambært hesum formlig viðurskifti, ið ongan avgerandi týdning høvdu fyri gongdina í málinum.

Hendan bleyta tulkingin av álvarseminum í tí ‘reint formliga óreglusemi’, sum Jóannes Patursson og adressumenninir framdu í døggunum aftaná 17. apríl 1917, samsvarar harumframt við tað, sum Erik Scavenius upplýsti fyri kanningarnevndini í 1919: „*det kan karakteriseres som i formel Henseende ukorrekt, at den omtalte Adresse blev direkte tilstillet Gesandten i London, hvorved dog ingen Skade var sket, idet man stadig var indenfor de danske Myndigheders Omraade ...*“.⁴⁸⁵ Formliga var tað, sum Jóannes Patursson og adressumenninir gjørdi 17. apríl 1917 mett at vera „*ukorrekt*“ í 1919, men í verki metti uttanríkisráðharrin framvegis ikki, at framferðarhátturin hjá Jóannes Patursson á nakran hátt var skaðiligur. Tað er

einki, sum bendir á, at uttanríkisráðharrin nakrantíð – heldur ikki í 1919, tá hann var undir trýsti frá kanningarnevndini – metti gerðirnar hjá Jóannesi Patursson vera annað enn ein spurning um brot á formlig viðurskifti. Tað avgerandi fyri uttanríkisráðharran var, at tá ið samanum kom fóru adressumenninir ikki uttan um „*de danske Myndigheders Omraade*“.

Her kundi verið áhugavert at gjørt nakrar samanberingar til viðgerðina av Tilboðnum. Tá tað snýr seg um keldur, so er ein munur millum Tilboðið og Adressumálið, at samskiftið millum føroyskar og danskar myndugleikar, tá ið tað snýr seg um Tilboðið, bert kann viðgerast við støði í formligum skjølum, meðan hetta samskiftið, tá ið tað snýr seg um Adressumálið, eisini kann viðgerast við støði í óformligum samskifti, sum ikki sæst í teimum almennu skjølunum. Tað er áhugavert, at meðan tær formligu heimildirnar í báðum málunum tykjast leggja upp til mótstrið millum tað, sum Jóannes Patursson hevði fingið loyvi til frá ríkismyndugleikunum, so tykist hetta mótstriðið hvørva í Adressumálinum, tá ið tað óformliga samskiftið verður viðgjørt. Tað er eingin grund til at halda, at tað sama ikki eisini hevði hent við Tilboðnum, um tað sama slagið av heimildum hevði verið tókt. Í veruleikanum hvarv meginparturin av mótstriðnum millum tilboð stjórnarinnar og tilboð Jóannesar Patursson, hóast heimildir til at viðgera óformligt samskifti ikki eru tókar. Hetta sigur nakað um, at neyðugt er at vera ógvuliga varin við at koma til avgjördar niðurstøður við støði í samtíðarkeldum, sum einans lýsa tað formliga samskiftið millum almennar myndugleikar. Mótstrið millum ymiskar áskoðanir av tí sama málinum hava ikki altíð røtur í tí, sum einstaklingar ella bólkar meina, siga ella gera, men ofta hava tilik viðurskifti uppruna í, at avgerðargrundarlagið í samtíðini – ella heimildargrundarlagið hjá søgufrøðingum í eftirtíðini – altíð er avmarkað og einstáttað, og letur upp fyri ymiskum tulkingarmøguleikum í ymiskum óformligum diskursivum samanhangum, sum ikki altíð kunnu síggjast í tekstagrundarlagnum. Tað sama ger seg galdandi, tá samsvar genererast millum ymiskar áskoðanir av tí sama málinum. Í Adressumálinum hevði niðurstøðan helst verið skeiv, um bert tær formligu stjórnarheimildirnar høvdu verið varðveittar.

Niðurstøðan er, at Edward Mortensen, sum var í Keyptmannahavn, óformliga hevði kunnað donsku stjórnina um adressuna. Hetta gjørdi hann í døgnum millum 27. mars 1917, tá hann fekk kunnleika til adressuna, og 5. apríl 1917, tá hann fjarritaði adressuna hjá danska sendiharranum í London til Jóannes Patursson, samstundis sum hann sendi eitt bræv til Jóannes Patursson, har hann skrivaði, at hann hevði fingið ta fatan, at Erik Scavenius ikki hevði nakað ímóti, at adressan varð send til danska sendiharran í London. Ósemjurnar millum Edward Mortensen og Erik Scavenius tykjast einans snúgva seg um, hvussu orðini í hesum óformligu samrøðum teirra millum eru fallin. Talan er ikki á nakran hátt um nakað prinsipielt ósamsvar millum teirra útlekkingar, men talan er um formalia og praktiskar mannagongdir – hvør skuldi kunna hvønn, nær og í hvørjari raðfylgju.

Tað kann hugsast, at Erik Scavenius, Edward Mortensen og Jóannes Patursson, ið hava sæð málið úr ymiskum politiskum og landafrøðiligum sjónarhornum, hava

misskilt hvönn annan viðvíkjandi mannagongdini, – sum Erik Scavenius velur at orða seg undir trústi frá kanningarnevndini – men tað primera keldutilfarið frá 1917 leggur upp til, at tað er minst líka sannlíkt, at ósamsvarið millum sjónarmiðini í frágreiðingunum stavar frá tí verjustøðu, sum Edward Mortensen og Erik Scavenius hvør í sínum lagi vórðu settir í av kanningarnevndini í 1919. Hetta framgongur m.a. av, at ongar grundleggjandi ósemjur eru millum frágreiðingarnar hjá teimum báðum høvuðspersónunum, sum kundu bent á, at nakað álitisbrot varð farið fram teirra millum. Talan er um ósamsvar viðvíkjandi reint formligum viðurskiftum, sum ongan týdning høvdu í 1917 og sum neyvan heldur høvdu havt nakran týdning í 1919, var tað ikki tí, at høvuðsmenninir hvør í sínum lagi noyddust at verja seg móti ágangandi spurningum frá eini politiskt settari kanningarnevnd. Hendan verjustøðan hevði við sær, at reint formlig viðurskifti, og tey ymisku sjónarhornini hjá høvuðsmonnunum komu týðiligari til sjónar, men innihaldsliga váttaðu báðar frágreiðingarnar, at danska stjórnin í veruleikanum hevði givið loyvi til, at bønarbrævið kundi sendast til danska sendiharran í London.

Sæð í hesum samanhangi tykist spurningurin um, hvørt Jóannes Patursson hevði fingið fulla vissu fyri, hvørja støðu danska stjórnin hevði til adressuna, áðrenn hann sendi hana til London, at hava lítið uppá seg. Tað er møguligt, at Jóannes Patursson var nakað bráður 17. apríl 1917, tá ið hann, uttan nakað formligt loyvi frá donsku stjórnini í Keyptmannahavn, sendi adressuna til danska sendiharran í London, men í samanhangi við fjarritið frá Edwardi Mortensen, dagfest 5. apríl 1917, og serstakliga brøvini frá Edwardi Mortensen, m.a. tey, sum vóru dagfest 2. og 5. apríl 1917, – sum hann sambært kanningarnevndini fekk við postinum 17. apríl 1917 – kann hann ikki sigast at hava virkað í stríð við ta vitan, sum hann hevði, eins og kanningarnevndin illtonkti hann fyri at hava gjørt, tvørturímóti. Tað er heldur einki í hesum, ið beinleiðis bendir á, at Jóannes Patursson hevði nakað annað í kvittanum enn at fáa flutningstrupulleikarnar til Føroya loystar sum skjótast – sjálvsagt við støði í einum átaki, sum fór at styrkja um Sjálvstýrisflokkinn í føroyskum politikki. Hartil kemur, – og hetta hevði Jóannes Patursson 17. apríl 1917 góða grund til at halda seg vita – at danska stjórnin í veruleikanum hevði givið óformligt loyvi til, at adressan kundi sendast til danska sendiharran í London. Spurningurin var einans, hvussu hetta skuldi gerast. Ríkisskaðiligt virksema er torført at síggja í nøkrum av tí, sum Jóannes Patursson og sjálvstýrismenn gjørdur 17. apríl 1917.

Tveir dagar seinnu, 19. apríl, gjørdur teir hinvegin nakað, sum kundi tykjast eitt sindur álvarsligari.

Bønarbrævið og bretska konsulin í Havn

Tann 19. apríl 1917 varð ein stórur brævbjálvi, sum innihelt nakrar av undirskriftunum, avrit av bønarbrævinum og eitt fylgiskjal frá teimum seks adressumonnunum, sendur við posti til bretska konsulin í Havn, A. G. Coates. Dagin fyri høvdu sjálvstýringmenn roynt at handa brævbjálvan beinleiðis til

bretska konsulin, men hesin hevði ikki tikið ímóti honum við tí grundgeving, at hann ikki vildi leggja seg út í føroyskan politikk. Tí varð brævbjálvin sendur við postinum dagin eftir.

Fylgiskjalið til konsulin, dagfest 18. apríl 1917, sum Jóannes Patursson hevði undirskrivað vegna hinar fimm adressumenninar, var soljóðandi: „*Paa egne og følgende Lagtingsmedlemmers Vægne, nemlig R. Niclasen, Th. Egholm, A. Nolsøe, J. H. Poulsen og M. A. Winther, har jeg herved den Ære at fremsende indlagde Kopi af en Folkeadresse til den britiske Regering. Adressen er den 17. ds. sendt til Ambassadøren i London, Hr. Castenskjold. Hr. Edw. Mortensen, Medlem af den danske Rigsdag, har ogsaa faaet Meddelelse. – Vi forventer Deres gunstige Assistance til Støtte for Adressen. Paa egne og de forannævnte Lagtingsmænds Vægne forbliver jeg. Deres ærbødige J. Patursson*“.⁴⁸⁶ Allar orðingarnar í fylgiskjalinum vóru upprunaliga passivar og kunnandi, men Jóannes Patursson viðurkendi 20. februar 1919 mótvegis Kanningarnevnd Landstingsins, at hann, uttan at hinir adressumenninir vóru kunnaðir um tað, hevði lagt ta meira virknu og áheitandi orðingina „*Vi forventer Deres gunstige Assistance til Støtte for Adressen*“ aftur at nevnda fylgiskjali til bretsku konsulin í Havn.⁴⁸⁷

Tann avgerandi spurningurin, sum skal viðgerast her, er, hvat adressumenninir ætlaðu við skrivinum til bretsku konsulin ella hvussu orðingarnar, sum Jóannes Patursson hevði lagt afturat fylgiskjalinum, skuldu skiljast. Tí hetta gjørdist í árunum aftaná 1917 ein av teimum stóru stríðsspurningunum millum adressumenninar øðrumegin og amtmannin og kanningarnevndina hinumegin. Í Dimmalætting 9. februar 1918 setti amtmaðurin í eini yvirlýsing fram skuldsetingar móti adressumonnunum um „*at der var forsøgt at sende den ommeldte adresse ad 2 veje forinden man henvendte sig til den danske Regering i København*“⁴⁸⁸ – t.e. í fyrra lagi, ta óivað rættiliga ivasamu skuldsetingina um, at adressumenninir høvdu roynt at senda adressuna beinleiðis til bretsku stjórnina gjøgnum danska sendiharran í London, og í seinna lagi eina aðra skuldseting um, at teir eisini skuldu havt roynt at senda hana beinleiðis til bretsku stjórnina gjøgnum bretsku konsulin í Havn. Seinna skuldsetingin, sum kanningarnevndin saman við tí fyrru setti fram í frágreiðing síni, og sum Vagn Wáhlin o.a. í 1994 hava sett fram av nýggjum,⁴⁸⁹ skal takast upp til nærri viðgerð her.

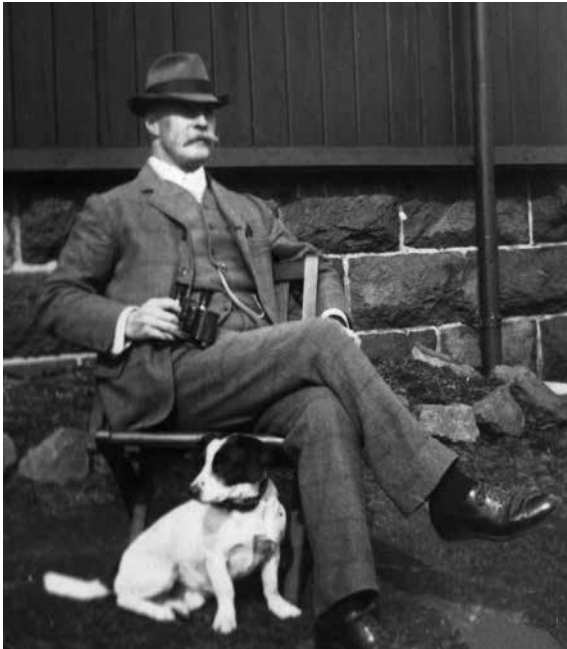
Tann 9. februar 1918, t.e. sama dag, sum amtmaðurin setti fram skuldsetingarnar í Dimmalætting, sendi amtmaðurin yvirlýsingina við skuldsetingunum til lög-málaráðharran í Keypmannahavn. Løg málaráðið bað Edward Mortensen koma við eini frágreiðing um málið. Edward Mortensen svaraði í brævi 5. mars 1918, har hann vísti aftur skuldsetingarnar hjá amtmanninum um, at ætlanin hevði verið at senda adressuna uttan um danskar myndugleikar. Hetta svarið lótu adressumenninir saman við øðrum heimildartilfari prenta í Tingakrossi 20. mars 1918, stutt undan lótingsvalinum, sum skuldi vera 24. apríl 1918. Her hildu teir 6 adressumenninir uppá, at teir einans høvdu sent nakrar av sjálvum undirskriftunum til bretsku konsulin í Havn, fyri at hann kundi vátta, at tær vóru ektaðar, um so var, at bretsku stjórnin, ið skuldi fáa sjálvt bønarbrævið frá danska sendiharranum í London, vendi sær til hansara. Teir lögdu avgjørt afturat: „*at vi*

aldrig har haft til Hensigt at sende den omtalte Adresse udenom danske Myndigheder eller forsøgt noget saadant“.⁴⁹⁰

Hendan frágreiðingin hjá adressumonnunum í Tingakrossi fekk 21. mars 1918 amtmannin at venda sær til bretska konsulin í Havn, sum sama dag skrivliga váttaði, at hann hevði fingið ein tjúkkan brævbjálva sendandi frá adressumonnunum. Í skrivinum til Svenning Rytter, amtmann, nevndi bretska konsulin fyrst ta fyrru áheitanina frá 7. mars 1917, og síðan, at hann seinni hevði „*received a large envelope sealed which I returned unopened. I was informed that it contained a second Petition and I assumed that it was also to be sent by me to the British Government*“.⁴⁹¹ Bretsku og hollendsku varakonsularnir (Valdemar Lützen og Jens Evensen), sum bretska konsulin hevði samskipt við um tann stóra brævbjálvan, váttaðu 23. mars 1918 mótvegis amtmanninum frásøgnina hjá bretska konsulinum. Í skrivinum til amtmannin skrivaðu teir m.a. at „*Efter hele den Maade, hvorpaa Konsulen omtalte Sagen, er ingen af os og har ingen af os været i Tvivl om, at han var blevet anmodet om at videresende Adressen til den engelske Regering*“.⁴⁹² Svenning Rytter sendi 26. mars 1918 próvtilfarið til stjórnina. Hetta vóru rættiliga álvarsamar skuldsetingar móti adressumonnunum, sum vóru grundaðar á nakrar at síggja til rættiliga tungar próvførslur, sum amtmaðurin kundi leggja fyri donsku stjórnina. Adressumenninir vóru nú komnir undir stórt trýst frá amtmanninum.

Í fyrra lagi er tað keldukritiskt sæð ógvuliga torført at vísa aftur, at størri tyngd liggur aftanfyrri útsøgnina hjá bretska konsulinum enn úrsøgnina hjá adressumonnunum í Tingakrossi. Bretski konsulin, sum amtmaðurin hevði illtonktan fyri at hava hjálpt adressumonnunum, hevði at síggja til onga grund – sakliga ella ósakliga – til at stuðla amtmanninum í hesum máli. Í mars 1918 var konsulin ikki partur í málinum og hevði tí ikki tað stóra at vinna ella tapa við at geva eitt ávíst svar uppá spurningin frá amtmanninum. Adressumenninir, sum vardu seg móti skuldsetingum frá amtmanninum, høvdu hinvegin politiskt sæð nógva at vinna við at seta seg upp ímóti ella fáa víst aftur skuldsetingunum frá amtmanninum. Skrivið frá bretska konsulinum, onnur høvuðskeldan til spurningin um, hvat adressumenninir ætlaðu, tá ið teir sendu honum brævbjálvan við sjálvum undirskriftunum, tykist óheftari enn hin høvuðskeldan, greinin hjá adressumonnunum í Tingakrossi.

Í øðrum lagi váttaðu konsulin og varakonsularnir mótvegis amtmanninum, at Jóannes Patursson og adressumenninir ikki einans kundu skuldsetast fyri at hava at sent adressuna til danska sendiharran í London, áðrenn teir finga nakra endaliga formliga góðkenning frá donsku stjórnini. Amtmaðurin kundi harumframt skuldseta Jóannes Patursson og adressumenninar fyri at hava roynt at senda adressuna uttanum allar danskar myndugleikar. Konsulin og varakonsularnir váttaðu ikki einans mótvegis amtmanninum, at adressumenninir – beinleiðis í stríð við einmæltu løgtingssamtyktina frá 3. apríl 1917 – *upprunaliga ætlaðu* at senda adressuna uttanum „*vedkommende danske statsmyndigheder*“.⁴⁹³ Teir váttaðu eisini, at teir seks sjálvstýrismenninir virkaðu fyri og seinni *royndu* at fara uttanum allar danskar myndugleikar við bønarbrævinum. Her var talan um skuldsetingar, sum vóru nakað álvarsamari enn skuldsetingin um, at adressan ikki varð send

Abraham George Coates var bretskur konsul í Føroyum frá 1907 til 1919. Svenning Rytter hevði hann av órøttum illtonktan fyri at stuðla adressumonnunum við ætlanunum at senda bønarbrævið beinleiðis til bretsku stjórnina. Coates sýtti fyri at gera nakað við áheitanir til bretsku stjórnina, sum hann fekk frá føroyingum, uttan góðkenning og viðmæli frá amtmanninum. Tað vistu bæði amtmaðurin og sjálvstýrismenninir frá líknandi støðum. Coates gjørði einki við adressurnar, sum hann fekk sendandi frá adressumonnunum í sambandi við bønarbrævið. Í veruleikanum framleiddi Coates próvtilfar til amtmannin, sum amtmaðurin mótvegis donsku stjórnini brúkti móti adressumonnunum. Her sæst Coates uttanfyri bretska konsulatið í Havn – núverandi KFUK.

rætta danska myndugleikanum. Bretski konsulin fellur púra uttanfyri hugtakið „danskur myndugleiki“.

Tað er møguligt, at adressumenninir hava verið vitandi um, at teir við at venda sær til bretska konsulin tóku eitt stig, sum var í stríð við røttu mannagongdirnar. Talan var í øllum førum um eitt átak, sum lætt kundi tulkast at vera uttanríkispolitiskt og harvið hoyrði tað ríkismyndugleikunum í Keypmannahavn til. Tann 14. mars 1919 segði Erik Scavenius ikki óvæntað fyri Kanningnevnd Landstingsins, at høvdu adressumenninir vent sær til bretska konsulin í Havn við tí fyri eyga at fáa hann at venda sær beinleiðis til bretsku stjórnina við bønarbrævinum, – men tað ivaðist hann kortini í – so var tað „ikke alene ukorrekt, men uheldig i politisk Henseende, idet det vilde betyde en direkte Henvendelse til en fremmed Regering fra en Del af den danske Stat udenom de Myndigheder, der lovligt varetager Forbindelsen mellem den danske Stat og de fremmede Regeringer. Dette maatte jeg tage afstand fra ... „.⁴⁹³ Erik Scavenius legði tó afturat, at hetta ikki var „nogen praktisk vej“, tí bretska stjórnin fór neyvan at gera nakað við eina tilíka umbøn „med mindre den blev støttet af den danske Regering, saaledes som det ogsaa synes at fremgaa af den britiske Konsuls Forlangende om, at Amtmanden, d.v.s. den danske Regerings Repræsentant paa Færøerne, skulde anbefale Adressen“. Erik Scavenius tók sostatt skuldsetingina um, at adressumenninir ætlaðu at venda sær beinleiðis til bretsku stjórnina í álvara í 1919, men hann metti ikki, at nakað hald var í henni, og hann peikaði eisini á linnandi umstøður.

Tað er heldur ikki vist, at Erik Scavenius, Jóannes Patursson og adressumenninir høvdu somu fatan av álvarseminum í málinum í krígsárinum 1917, sum teir

hövdu í friðarárinum 1919, tá ið teir noyddust at verja seg móti ágangandi spurningum frá eini kanningarnevnd, sum royndi at knýta Adressumálið uppí politiskar stríðsspurningar í Danmark. Tað ber í øllum førum til at peika á fleiri serlig viðurskifti í 1917, sum mugu metast at vera linnandi umstøður hjá sjálvstýrismonnum, tá ið teir 19. apríl vendu sær til bretska konsulin í Havn –uttan mun til, hvat teir annars ætlaðu, at konsulin skuldi gera við bønarbrævið og undirskriftirnar. Í fyrsta lagi kunnu Jóannes Patursson og adressumenninir neyvan hava mett, at skrivði til konsulin var nakað stórt lógarbrot, tí amtmaðurin hevði ikki sett seg upp ímóti eini líknandi áheitan frá sjálvstýrismonnunum 7. mars 1917. Tvørturímóti viðmælti amtmaðurin hesi áheitanini, tá ið konsulin kravdi tað fyrri at gera nakað við málið. Í øðrum lagi hevði Jóannes Patursson undir orðaskiftinum í Løgtinginum nevnt móguleikan fyrri at senda bønarbrævið gjøgnum bretska konsulin í Havn. Hetta sæst av eini loyniligari frágreiðing, sum amtmaðurin sendi til Løgmláráðið 18. apríl 1917.⁴⁹⁴ Ætlanin at nýta bretska konsulin á onkran hátt hevur sostatt ikki verið duld fyrri donskum og føroyskum myndugleikum. Tvørturímóti. Í triðja lagi sæst av somu loyniligu frágreiðing amtmansins til Løgmláráðið, at amtmaðurin ikki móttvegis ríkismyndugleikunum móttmælti ætlanunum hjá Jóannesi Patursson og adressumonnunum hesum viðvíkjandi. Tvørturímóti sær tað út til, at amtmaðurin metti eina móguliga áheitan á bretska stjórnina umvegis bretska konsulin í Havn vera eina linnandi umstøðu, sæð í mun til tað, at hann illtonkti adressumenninir fyrri upprunaliga at hava havt ætlanir um at senda adressuna beinleiðis til bretska stjórnina. Í fjórða lagi kunnu adressumenninir neyvan hava gingið út frá, at konsulin, uttan góðkenning amtmansins, fór at senda bønarbrævið beinleiðis til bretska stjórnina, tí tað hevði hann longu 7. mars 1917 gjørt teimum greitt, at hann ikki fór at gera. Sæð í hesum høpi var tað kanska ikki so lægið, at hvørki danska stjórnin, sum frá amtmanninum kendu ætlanirnar hjá adressumonnunum at nýta bretska konsulin í Havn, ella Ríkisdagurin, gjørdu nakað við málið í oktober mánaði í 1917, tá tað var til viðgerðar á Fólkatingsi.

Amtmaðurin setti fyrstu ferð fram skuldsetingina um teir báðar vegirnar í Løgtinginum 3. september 1917, og hon varð, eftir at donsk bløð, m.a. dagblaðið København, hövdu umrøtt málið, tikin til viðgerðar í Fólkatingsinum 22. og 29. oktober 1917 av fólkatingsmanninum Vanggaard. Edward Mortensen vísti aftur skuldsetingarnar av Fólkatingsins røðarapalli, og einki meira varð gjørt við málið tá.⁴⁹⁵ Tann 9. februar 1918, tá ið amtmaðurin alment skuldsetti adressumenninar fyrri, gjøgnum danska sendiharran í London og bretska konsulin í Havn, at hava roynt at fara uttanum danskar myndugleikar við bønarbrævinum, hevði hann fullkomuliga skift støðu til álvarsemið í tí, sum adressumenninir gjørdu í apríl 1917. Hetta er í sjálvum sær óviðkomandi fyrri skuldsetingarnar móti adressumonnunum, tí teir kundu ikki í februar-apríl 1917 virka út frá sjónarmiðum hjá amtmanninum, sum ikki vórðu sett fram fyrr enn í tíðini aftana september 1917. Hinvegin noyddust teir í mars 1918 at verja seg móti skuldsetingum og nýggjum próvtilfari, sum amtmaðurin tá setti fram móti teimum. Hetta ósamsvarið millum gerðir amtmansins, tá ið hann viðmælti umbønini frá Havnar Framburðsfelag til

bretsku stjórnina, sum varð handað bretska konsulinum í Havn 7. mars 1917, og áhaldandi stríð hansara móti fólkaadressuni, sum hann helt uppá var ríkisskaðilig, peikaði Erik Scavenius eisini á mótvegis kanningarnevdini í 1919. „*Jeg maa maaske tillade mig at at sige, at jeg herefter ikke rigtig forstaar Amtmandens Holdning i hele denne Sag, hvorfor han, som det synes at fremgaa af det oplyste, saa heftig har bekæmpet Tanken om den saakaldte Folkeadresse, der dog skulde fremsendes gennem de danske Myndigheder, samtidig med, at han har kunnet anbefale en Adresse, som det var Meningen at tilstille den britiske Regering direkte gennem den britiske Konsul paa Færøerne uden om den danske Regering*“.⁴⁹⁶ Hóast tann yvirskipaði samanhangurin í apríl 1917 sostatt ger tað lítið sannlíkt, at adressumenninir nakrantíð kunnu hava mett, at bretski konsulin í Havn, uttan góðkenning frá amtmanninum, fór at senda bønarbrævið beinleiðis til bretsku stjórnina í London, so broytir tað ikki tann veruleika, at adressumenninir í mars 1918 noyddust at verja seg ímóti ítøkiligum skuldsetingum og nýggjum próvtilfari, sum amtmaðurin tá hevði fingið til vega. Hetta ósamsvarið millum yvirskipaðar samanhangir og ítøkilig próvtilfar, ger tað neyðugt at hyggja nærri at próvtilfarinum, sum amtmaðurin fekk sær til vega í mars 1918.

Keldukritiskt sæð noyðast vit helst at leggja størri herðslu á skrivið frá bretska konsulinum, enn á tað, sum adressumenninir skrivaðu í Tingakrossi í mars 1918. Her er kortini vert at leggja merki til, at ein nærlesing av heimildunum staðfestir, at meðan eingin ivi er um, hvat hollendsku og bretsku varakonsularnir mettu, at Jóannes Patursson og adressumenninir 19. apríl 1917 høvdu biðið bretska konsulin í Havn gera, so var bretski konsulin ikki so avgjördur sjálvur. Tí meðan varakonsularnir í sínum skrivi til amtmannin nýttu tað rættiliga avgjördu orðingina „*ingen ... Tvivl om*“ í sambandi við tað, sum adressumenninir høvdu biðið konsulin gera, so nýtti bretski konsulin her eitt veikari orð „*assumed*“ – t.e. „*gekk út frá*“. Hesin munurin er ikki uttan týdning, serliga tá havt verður í huga, at tað er skrivið frá bretska konsulinum, dagfest 21. mars 1918, sum er *høvuðskeldan* til spurningin, meðan skrivið frá varakonsulunum, dagfest 23. mars 1918, er at meta sum ein *stuðulskelda*, sum er *óbeinleiðis* – hon grundar seg á samrøður við høvuðskelduna – bretska konsulin í Havn. Hetta merkir, at tá konsulin einans „*gekk út frá*“, at adressumenninir høvdu heitt á hann um at senda brævbjálvan til bretsku stjórnina, so er skrivið ikki beinleiðis í stríð við tað, sum adressumenninir skrivaðu í Tingakrossi. Hendan óvissan í skrivinum frá bretska konsulinum kemst óivað av, at bretski konsulin ongantíð opnaði tann tjúkkka brævbjálvan við bønarbrævinum, undirskriftunum og fylgiskjalinum. Við støði í próvtilfarinum frá bretska konsulinum er og verður tað tí ein tulkingsspurningur, um adressumenninir veruliga ætlaðu, at konsulin skuldi senda innihaldið í brævbjálvanum til bretsku stjórnina, ella um teir, sum teir hildu uppá í Tingakrossi 20. mars 1918, einans ætlaðu at geva konsulinum nakrar av sjálvum undirskriftunum til gjøgnumsjón.

Hóast tað sostatt ikki ber til at avgera hendan spurningin til fyrimuns fyri amtmannin ella sjálvstýrismenninar, so geva váttanirnar frá konsulinum og varakonsulunum okkum helst góða grund til at koma til ta niðurstøðu, at

konsulin hevði fingið ta *fatan*, at sjálvstýrismenninir høvdu heitt á hann um at senda bønarbrævið beinleiðis til bretsku stjórnina í London; men hetta er í sjálvum sær ikki prógv fyri, at adressumenninir høvdu *ætlað*, at konsulin skuldi fáa ta *fatan* av málinum. Tað finst í veruleikanum heimildartilfar, sum stuðlar tí, sum adressumenn hildu uppá í Tingakrossi. Í einum brævi frá Andreasi Ziska til blaðstjóran á Føroyatíðindi, Jóhan Mortensen á Tvøroyri, dagfest 13. apríl 1917, – t.e. fimm dagar áðrenn brævbjálvin við undirskriftunum varð sendur til konsulin – har blaðstjórin verður kunnaður um øll viðurskifti viðvíkjandi adressuni, eru orðingar, sum beinleiðis stuðla tí, sum adressumenninir skrivaðu í Tingakrossi 20. mars 1918. Andreas Ziska skrivaði 13. apríl 1917, at „*Andragendet til Storbritanniens Regering vil vistnok kunne sendes nu paa mandag og tænkes sendt saaledes, at en Afskrift sendes til den danske Gesandt i London og en til Færøernes Folketingsmand*“. Tað er heilt týðiligt, at adressan skal sendast til danska sendiharran í London og føroyska fólkatingsmannin í Keypmannahavn, soleiðis sum fólkatingsmaðurin hevði skotið upp, men síðan verður lagt afturat: „*Vi tænker ogsaa at sende Afskrift i engelsk Oversættelse til den britiske Konsul i Thorshavn og samtidig sende ham Originalerne til Eftersyn, for at han kan overbevise sig og sin Regering om Rigtigheden af det, der fremsendes. Jeg mener ikke, at der er nogen som helst Grund til at faa Sorenskriveren til at attestere Afskrifterne. ... Naar den engelske Konsul faar Originalerne til Eftersyn, saa er der Garanti nok*“.⁴⁹⁷ Hetta brævið frá Andreasi Ziska til Jóhan Mortensen tykist stuðla tí, sum adressumenninir førdu fram í Tingakrossi 20, mars í 1918. Hóast tað ber til at halda uppá, at innihaldið í brøvum millum sjálvstýrismenninar kann vera tillagað við tí fyri eyga at sannføra ivandi sjálvstýrismenn um tað rætta í at senda adressuna beinleiðis til bretsku stjórnina, so hevði tann sannførdi adressumaðurin Andreas Ziska onga grund til at fjala nakað fyri tí eins sannførda Jóhan Mortensen, sum í Føroyatíðindi 12. mars 1917 hevði skrivað, at tað rætta var, at „*Lagtinget ... henvender sig direkte til det britiske war office*“.⁴⁹⁸ Brævið tykist v.ø.o. prógva, at í øllum førum onkrir – um ikki allir – adressumenn ikki ætlaðu, at nýta bretska konsulin sum samráðingarsendiboð til bretsku stjórnina, men teir ætlaðu einans at senda honum nakrar av undirskriftunum til „*Eftersyn*“.

Hartil kemur, at Arthur Brend, sum tulkaði og var til staðar, tá ið bretski konsulin í Havn 25. apríl 1917 læt Andreasi Ziska tann óopnaða brævbjálvan við teimum originalu undirskriftunum at bera aftur til Jóannes Patursson, váttað somu søguna í skrivi til sama Andreas Ziska, dagfest 19. mai 1918, sum hann hevði fingið til vega orsakað av teimum nýggju skuldsetingum um adressuna í Dimmalætting.⁴⁹⁹ Arthur Brend skrivar her, „*Hr. Ziska lovede at overbringe Pakken, der var uaabnet, til Kongsbonde Patursson, men bad mig meddele Konsulen, at Hensigten med Pakkens Fremsendelse til Konsulatet var denne, at hvis der fra Storbritanniens Regering blev forespurgt hos Konsulen angaaende en fra den færøske Befolkning gennem det danske Gesandtskab i London sendt Folkeadresse om fri Sejlads mellem Island og Færøerne, skulde Konsulen kunne meddele, at Adressens Ordlyd og Underskrifternes Antal var rigtige, hvilket jeg meddelte Hr. Konsulen*“.⁵⁰⁰ Tað er sjálvandi eitt lýti, at

hetta skrivið er fingið til vega eitt gott ár eftir, at bretska konsulin hevði fingið brævbjálvan við teimum originalu undirskriftunum, men trúvirðið skuldi ikki verið ivasamari enn skrivið frá bretska konsulinum til amtmannin, sum eisini varð fingið til vega eitt gott ár eftir hendingarnar í apríl 1917,⁵⁰¹ men tann avgerandi munurin er, at skrivið frá Arthur Brend samsvarar væl við tað, sum adressumenninir sambært brævinum frá Andreasi Ziska til Jóhan Mortensen, dagfest 13. apríl 1917, ætlaðu at gera.

Tað tykist tó vera ein sannroynd, at konsulin, sambært skrivinum til amtmannin, dagfest 21. mars 1918, ikki fekk júst hesa fatan av málinum, tá ið hann 19. apríl 1917 fekk tann stóra brævbjálvan við undirskriftunum sendandi við postinum. Tann avgerandi spurningurin er, um konsulin hevði fingið eina fatan av málinum, sum samsvaraði við innihaldið í brævinum frá Andreas Ziska til Jóhan Mortensen, um so var, at hann hevði opnað sjálvan brævbjálvan, og lisið fylgiskjalið. Kanningarnevndin róði í 1919 fram undir, at orðingarnar í fylgiskjalinum, sum Jóannes Patursson hevði lagt afturat – „*Vi forventer Deres gunstige Assistance til Støtte for Adressen*“ – skuldu skiljast á tann hátt, at Jóannes Patursson royndi at fáa konsulin til beinleiðis at stuðla átakinginum, soleiðis at hann fór at halda, at hann varð biðin um at senda bønarbrævið beinleiðis til bretska stjórnina í London. Sæð í høpi við m.a. omanfyri nevnda brævi frá Andreasi Ziska til Jóhan Mortensen er tað kortini lítið sannlíkt, at adressumenninir ætlaðu nakað annað við skrivinum til konsulin enn tað, sum teir hildu uppá í Tingakrossi 20. mars 1918, t.e. lata honum nakrar av undirskriftunum til gjøgnumsyn. Tær kunnandi orðingarnar í fylgiskjalinum styðja hetta uppáhaldið, men tær virknu og áheitandi orðingarnar í fylgiskjalinum, sum Jóannes Patursson av sínum eitingum hevði lagt afturat, lata sambært kanningarnevndini upp fyri tí meira fjølbroytta – og við støði í keldunum heldur spekulativa og illgrunassama – tulkingarmøguleika, at Jóannes Patursson vildi varðveita móguleikan fyri, at konsulin kom til ta niðurstøðu, at adressumenninir høvdu heitt á hann um beinleiðis at stuðla átakinginum, t.e. at senda bønarbrævið og undirskriftirnar til ta bretska stjórnina.

Fyrr er víst á, at Jóannes Patursson í almennum skrivum onkuntíð kundi finna uppá at taka aðrar sjálvstýrismenn sum trygd fyri egnum sjónarmiðum og gerðum, uttan at hann frammanundan hevði tryggjað sær, at teir tóku undir við honum. Hesin framferðarhátturin kann eisini hava verið nýttur í sambandi við fylgiskjalið til konsulin. Hetta er kortini ikki eitt prógv fyri, at Jóannes Patursson hevði fjaldar „ríkisskaðiligar“ ætlanir, tá hann sendi adressuna til bretska konsulin í Havn saman við einum í høvuðsheitum kunnandi fylgiskjali, hóast orðingar í bønarbrævinum og hansara samskipti við íslensku stjórnina kundu bent á, at sjálvstýrispolitisk sjónarmið høvdu ein ávísan týðning. Hetta sæst m.a. av, at einki bendir á, at Jóannes Patursson – ella sjálvstýrismenninir – í apríl 1917 hevði nakra grund til at halda, at amtmaðurin ella ríkismyndugleikarnir fóru at meta skrivið ella áheitanina á konsulin frá 19. apríl 1917 at vera samlíka við „*rigsskadelig Adfærd*“. Amtmaðurin hevði 8. mars 1917 givið bretska konsulinum eitt viðmæli til eitt líknandi bønarbræv, sum Jóannes Patursson hevði handað honum 7. mars 1917. Uttan mun til, hvussu avgerðin hjá Jóannes Patursson

og hinum fimm adressumonnunum tann 19. apríl 1917 at senda bønarbrævið, undirskriftirnar og fylgiskjalið til bretska konsulin í Havn verður skilt, so má hon tulkast í samanhangi við atferðina hjá amtmanninum viðvíkjandi áheitanunum á konsulin 24. februar og serstakliga 7. mars 1917 – tá Havnar Framburðsfelag eisini stóð aftanfyri. Hartil kemur, at hvørki amtmaðurin, Jóannes Patursson ella hinir sjálvstýrismenninir kunnu í álvara hava roknað við, at bretski konsulin í Havn, uttan góðkenning frá amtmanninum, fór at gera nakað við bønarbrævið. Hetta vistu adressumenninir fullvæl frá fyrra bønarbrævinum, og konsulin hevði eisini í sambandi við fyrra bønarbrævið 23. mars 1917 gjørt tað fullkomiliga greitt fyri amtmanninum, at „*it would not be proper for me to interfere except perhaps in compliance with your clearly expressed wishes*“.⁵⁰² Bretski konsulin í Havn var ikki nakar vegur at fara 'uttanum lógligar myndugleikar' til bretsku stjórnina. Hetta var nakað, sum eingin – hvørki amtmaður ella adressufólk – yvirhøvur kundu vera í iva um.

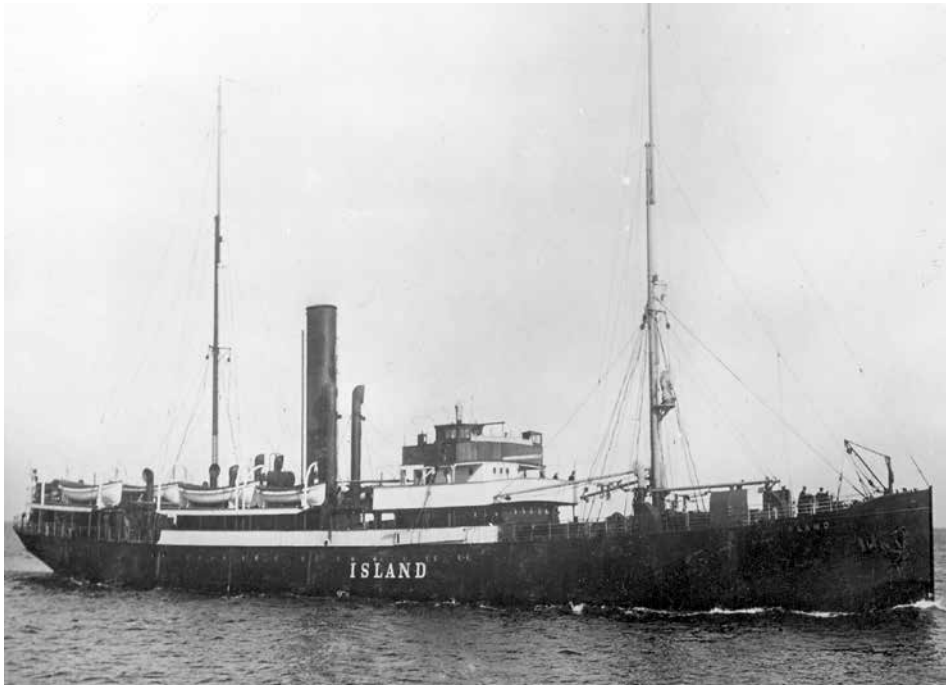
Tað sigur seg eisini sjálvt, at hvørki danski sendiharrin í London ella bretski konsulin í Havn, uttan góðkenning frá nøkrum myndugleikum, fór at venda sær til bretsku stjórnina í London við einum fyrispurningi frá nøkrum feroyingum. Hetta var sjálvandi eisini grundin til, at Edward Mortensen varð biðin um at fáa tey til endamálið neyðugu loyvi til vega frá ríkisstjórnini í Keypmannahavn.

Hesin yvirskipaði samhangurin má metast at vera ein sera avgerandi linnandi umstøða hjá Jóanesi Patursson, uttan mun til, um hann við skrivinum til bretska konsulin ætlaði at venda sær beinleiðis til bretska myndugleikar, ella um hann, eins og hinir adressumenninir, einans ætlaði at kunna bretska konsulin í Havn um sjálv innihaldið í adressuni. Uppáhaldið hjá amtmanninum og kanningarnevndini hesum viðvíkjandi kann á ongan hátt metast at vera sannførandi, men tað má metast at vera sera spekulativt, og tekur harumframt ikki atlit til tann yvirskipaða samhangin, sum ger tað ógvuliga ósanlíkt, at adressufólk kundu fáa samráðingar í lag við bretsku stjórnina.

Sjálvkravd føroysk adressufólk høvdu ongan móguleika fyri at samráðast við bretsku stjórnina.

Flutningstrupulleikar og sjálvstýrispolitikkur

Higartil hevur í høvuðsheitum verið roynt at viðgera tey viðurskifti, sum hava týðning fyri, at ein haldgóð meting kann gerast av gerðunum hjá adressumonnunum viðvíkjandi bønarbrævinum til bretsku stjórnina. Skuldsetingarnar hjá amtmanninum um, at adressumenninir við politiskum vinningi fyri eyga ætlaðu og royndu at senda adressuna beinleiðis til bretsku stjórnina uttanum danska myndugleikar, eru viðgjørðar í hesum samanhangi. Í hesum partinum skal tað, sum higartil er komið fram til, nýtast til at varpa ljós á leiklutin hjá Svenningi Rytter, amtmanni, serliga skuldsetingar hansara móti adressumonnunum um, at fjaldar politiskar ætlanir, sum vóru beinleiðis *seperatistiskar*, lógu til grund fyri bønarbrævinum. Tað er rættiliga týðiligt, at persónligu viðurskifti amtmansins

Dampskipið Island hjá DFDS kom til Føroyar við 700 tonsum av vøru 13. apríl 1917. Løgmlaráðið hevði longu 31. mars 1917 sent eitt fjarrit til Løgtingið, har kunnað varð um hetta. Fýra dagar seinni, 17. apríl 1917, varð bønarbrævið sent til London. Samstundis varð danska stjórnin kunnað.

við sjálvstýrissrøsluna høvdu avgerandi týdning fyri, at Adressumálið gjørdist ein politisk gøla í Føroyum. Tað ber í veruleikanum til at spyrja, um adressan yvirhøvur hevði tikið seg upp, um amtmaðurin í februar 1917 hevði verið minni stívrendur móttvegis umbønini hjá Jóannesi Patursson og øðrum sjálvstýrismonnum um at fáa Løgtingið kallað saman at viðgera flutningstrupulleikarnar, tí hetta kann sigast at hava verið høvuðsgrundin til, at Havnar Framburðsfelag fór undir adressuátakið. Hinvegin ber til at peika á, at sjálvstýrisformaðurin var ikki minni stívrendur, tí amtmaðurin hevði sínar grundir til ikki at kalla Løgtingið saman, m.a. at Vørunevndin arbeiddi við trupulleikanum og meirilutin av lögtingsumboðunum ynsktu ikki tingið kallað saman. Viðurskiftini hjá Svenningi Rytter amtmanni við sjálvstýrissrøsluna, serliga skuldsetingar hansara móti adressumonnunum um, at ríkisskaðiligar og seperatistiskar ætlanir lógu til grund fyri bønarbrævinum, ikki vøruflutningurin, verða tiknar upp til serliga viðgerð her.

Svenning Rytter, sum greitt hevði givið til kennar, at hann ikki helt nógv um føroysku sjálvstýrissrøsluna sum heild, serliga hevði hann eitt horn í síðuni á sjálvstýrisformanninum Jóannesi Patursson, hevði longu áðrenn bønarbrævið varð sent til London gjørt sær nakrar metingar um, hví adressan hevði alstóran týdning fyri adressumenninar, serliga fyri Jóannes Patursson. At amtmaðurin

ikki bara var politískt ósamdur við sjálfstýrisformanninum, men at hann als ikki hevði álit á Jóannesi Patursson, sæst m.a. av eini loyniligari frágreiðing, sum hann sendi til Løgmlaráðið 18. apríl 1917. Her skrivði Svenning Rytter rættiliga bersøgin m.a., at politisku málini hjá Jóannesi Patursson vóru „*meget ondartet*“ og at hann „*ikke staar til Troende*“.⁵⁰³

Sjálfstýrismenninir høvdu heldur ikki nógv gott at siga um persónligu eginleikarnar hjá Svenningi Rytter, hóast teir høvdu virðing fyri hansara fakliga arbeiði. Edward Mortensen segði í 1919 við Kanningarnevnd Landstingsins, at „*Jeg anser fhv. Amtmand Rytter for en stor Arbejdeskraft ... men ... Hr. Rytter er en meget herskesyg Person ... man ikke altid har kunnet stole paa*“.⁵⁰⁴ Danskí forsætisráðharrin, C. Th. Zahle, hevði fyrst apríl 1917 sagt við Edward Mortensen í sambandi við bønarbrævið, at „*Amtmanden mangler jo fuldstændig Smidighed*“,⁵⁰⁵ og 13. januar 1919 segði C. Th. Zahle fyri kanningarnevndini, at Svenning Rytter var „*præget af en tung Stædighed, som jeg har opfattet som en Naturfejl, han ikke var Herre over*“.⁵⁰⁶ Sjálfstýrismaðurin Rasmus Rasmussen, sum var ímóti adressuni í 1917 og sat í Vørunevndini saman við Svenningi Rytter, segði 28. februar 1919 fyri kanningarnevndini, at „*... i alle Ting, der vedrører Handelsvæsen og den Slags, anser jeg ham for en Dygtighed, absolut, men overfor aandelige Rørelser i det hele taget og nationale Rørelser i Særdeleshed er Amtmand Rytter efter min Opfattelse ikke alene uforstaaende, men han er fuldkommen blind. Der mangler noget i hans aandelige Habitus, i, at han kan komme i Forhold til den Slags*“.⁵⁰⁷ Sambært søgufrøðinginum Hans Jacob Debes var Svenning Rytter heldur ikki heilt rættvísur, tá hann hevði við sjálfstýrismenn at gera. Undir fyrra heimskríggi, tá stórt petroleumstrot var, skuldi Svenning Rytter m.a. havt játtað Havnar Klubba, har sambandsmenn ofta hittust, petroleum, meðan hann hevði noktað dansistovunum, har mest sjálfstýrismenn hittust, at fáa nakað av petroleum.⁵⁰⁸ Sambandsmenn høvdu aðrar meira positivar lýsingar av amtmanninum.⁵⁰⁹ Tær flestu lýsingarnar av Svenningi Rytter benda á, at hann persónliga hevði nakrar eginleikar, sum gjørdtu tað trupult at samstarva við hann, meðan hann reint fakliga var ein dugnaligur og arbeiðssamur embætismaður.

Skuldsetingar amtmansins móti adressumonnunum

At tað vóru samstarvstrupulleikar millum amtmannin og sjálfstýrismenninar, framgongur eisini av loyniligu frágreiðing amtmansins til Løgmlaráðið frá 18. apríl 1917, har hann uttan fyrivarni leggur fram „*Ophavsmændenes Motiver*“ fyri at virka fyri adressuni. Í hesi frágreiðingini, sum týðiliga ber brá av persónligum aggi millum Jóannes Patursson og amtmannin, setti hann fram fyra skuldsetingar um politiskar grundir hjá serliga Jóannesi Patursson fyri at fara undir adressuátakið: „*Formaalet med Adressen fra Kongsbonde Paturssons Side var overhovedet ikke det at skaffe Færrerne ny Forsyning med Levnedsmidler.... Det Patursson tilsigtede, var nemlig, dels at ramme lagtingets Flertal, Sambandspartiet, derved at det overfor Befolkningen fik Udseende af, at det ikke var de danske Myndigheder eller det af Lagtinget nedsatte*

Svenning Rytter, Føroya amtmaður frá 1911 til 1918, stuðlaði Sambandsflokkinum í Løgtinginum. Hann var kanska ein dugnaligur embætismaður, sum longu í februar í 1917 arbeiddi við at fáa eina loysn uppá flutningstrupulleikarnar til Føroya undir fyrra heimskríggi, men hann hvørki kundi ella dugdi at samstarva við sjálvstýrismenn, sum hann metti vera ríkisins figgindar. Tann 12. desember 1917 skrivaði Svenning Rytter um Jákup Dahl, sum eisini var sjálvstýrismaður, í einum tilmæli til bispin á Sælandi í sambandi við setan av nýggjum prósti í Føroyum: „Pastor Dahl ... menes at være noget mageligt anlagt. – Efter min Mening egner Pastor Dahl sig ... yderst daarligt til at ansættes som Provst paa Færøerne paa Grund af visse personlige Egenskaber, som vil bevirke, at han langt fra kan udfylde Stillingen paa tilfredsstillende Maade ... En af de mest udprægede og mest fanatiske af de Personer, som ønsker at erstatte Dansk med Færøsk i alle Forhold, herunder i første Række Kirkesprog og Skolesprog, er netop Pastor Dahl ... interessen ... overskygger enhver anden interesse. ... Jeg skal derfor tillade mig at indstille, at Pastor Gullak Jacobsen udnævnes til Provst“.⁵¹²

Kirkjumálaráðið setti í stríð við tilmælið hjá Svenningi Rytter – og bispinum á Sælandi – kortini Jákup Dahl í starvið sum Føroya próstur, og har framdi hann stórt verk til 1944. Eisini her kendi Rytter seg sviknan av ríkismyndugleikunum. Truplu viðurskiftini millum Svenning Rytter og Sjálvstýrisflokkinn vóru høvuðsorsøkirnar til, at Adressumálið gjørdist eitt politiskt stríðsmál í Føroyum, men tað var politiska stríðið um stjórnarvaldið í Danmark, sum gjørdi, at Adressumálið varð knýtt upp í danskan politikk í 1918.

*Udvalg, der havde aabnet Udvej for Forsyning med Levnedsmidler, men derimod nogle Selvstyremænd med Kongsbonde Patursson selv i Spidsen, dels at knytte en saa tæt Forbindelse med Island som muligt og helst saaledes, at Færøerne blev afhængige af Island med Hensyn til Tilførsel af Varer, dels, og maaske navnlig, at skabe et **Præcedens for direkte** Forhandling mellem „det færøske folk“ og en udenlandsk Stat unden om de danske Statsmyndigheder (i Lighed med, hvad der under Krigen har fundet Sted fra islandsk Side) for saaledes at forberede Opløsningen af den statsretlige Forbindelse mellem Færøerne og Danmark, og dels at faa godtgjort, at det paa et kritisk Tidspunkt i Færøernes Historie har været nødvendigt at paakalde sig Islands og Englands hjælp for at skaffe Færøerne Levnedsmidler, idet Danmarks Regering intet vilde gøre eller intet kunde gøre“.⁵¹⁰* Sambært Svenning Rytter amtmanni snúði adressan seg als ikki um vøruflutningin til Føroya; hon snúði seg einans um viðgongdan sjálvstýrispolitikk, sum sjálvandi eisini varð vendur ímóti sambandsmeirilutanum í Løgtinginum, men meira grundleggjandi vendur móti donskum ríkisvaldi í Føroyum yvirhøvur.

Við hesum fyra skuldsetingunum móti ætlanunum við bønarbrævinum, harav tær triggjar seinastu úr einum ríkisdonskum sjónarhorni helst kunnu metast sum „ríkisskaðiligar“, gjördi amtmaðurin seg helst sekan í órímiliga hörðum skuldsetingum móti Jóannesi Patursson og adressumonnunum. Í veruleikanum var talan um ivasamar tulkningar ella beinleiðis illgitingar um duldar grundgevingar og ætlanir, sum hann eingi prógv hevði ella kundi hava fyri 18. apríl 1917.

Hóast tað millum søgufrøðingar ikki er semja um, hvussu langt formaður Sjálvstýrisins um hetta mundið vildi føra Føroyar á sjálvstýrisleið, so er tað ein sannroynd, at Sjálvstýrisflokkurin ikki var loysingarflokkur, hann var og er framvegis ein Sjálvstýrisflokkur. Í stevnuskrá Sjálvstýrisins frá 1909 stóð, at arbeiðast skuldi fyri, „*at skaffe Lagtinget saa stor Indflydelse og saa meget Selvstyre, som man kan opnaa i god Forstaaelse med Regering og Rigsdag*“. ⁵¹¹ Tað er eingin grund til at halda, at meginparturin av tingmanning Sjálvstýrisins ikki tók undir við stevnuskránni í 1917. Tvørturímóti verður hetta váttað av tí samskifti, sum adressumenninir, eisini Jóannes Patursson, høvdu við fólkatingsmannin Edward Mortensen í døgnum aftaná 27. mars 1917, tá ið hesin hevði fleiri óformligar samrøður við danskar stjórnarlimir um ætlanirnar hjá adressumonnunum við bønarbrævinum til bretar. Adressumenninir royndu í veruleikanum – hóast skuldsetingar um tað øvugta frá amtmanninum – at avgreiða bønarbrævið „*i god forstaaelse med Regering og Rigsdag*“ og tað ber stórt sæð til at siga, at hetta eydnaðist teimum, tá ið danski sendiharrin í London 18. mai 1917 fekk boð um at arbeiða víðari við bønarbrævinum. Mótstøðan móti adressuni og bønarbrævinum kom frá amtmanninum og sambandsmeirilutanum á Løgtingi; hon kom ikki frá ríkismyndugleikunum í Keypmannahavn.

Hetta merkir ikki, at tað ber til at kveistra allar skuldsetingar móti adressumonnunum um politisk motiv burtur við tí grundgeving, at talan var einans um persónligar illgitingar. Serliga viðvíkjandi virkseminum hjá Jóannesi Patursson og teimum viðgongdastu sjálvstýrismonnunum ber illa til at siggja burtur frá eini ónevndari sjálvstýrispolitiskari dagsskrá av onkrum slag við adressuni. Amtmaðurin gjördi nógv burtur úr sambandinum, sum adressumenninir høvdu við íslendingar, og ein gjøgnumgongd av fjarrita- og brævasavninum hjá kanningarnevndini kundi bent á, at hann hevði rætt. Jóannes Patursson hevði bara havt samskifti við íslensku stjórnina, ikki við danskar ríkismyndugleikar, viðvíkjandi móguleikanum fyri at finna eina loysn á flutningstrupulleikunum til Føroya. Hartil kemur, at ávísar orðingar í bønarbrævinum – „*Den færøske Befolkning sætter sin fulde Lid til den britiske Regerings Højsind, og vi har al Grund til at gøre dette, fordi der fra Englands Side tidligere i Krigstid, nemlig i 1809, er givet den færøske Befolkning lignende og større Indrømmelser og det endda paa et Tidspunkt, hvor det Land, hvortil Færøerne var knyttet, taltes blandt Englands Fjender*“ – illa kunnu skiljast á annan hátt enn, at bønarbrævið upprunaliga varð ætlað sent beinleiðis til bretsku stjórnina í London – umvegis Løgtingið. Hetta var ein av grundunum til, at mótstøða var móti bønarbrævinum longu á fundinum hjá Havnar Framburðsfelag 17. mars 1917, tá ið tað var viðgjørt fyrstu ferð. Svenning Rytter vísti á hesi viðurskifti í loyniligu frágreiðing síni til Løgmláráðið 18. apríl 1917: „*Saa vel efter Adressens*

*hele Ordlyd og Affattelse som efter den forudgaaende Agitation ... er det hævet over enhver Tvivl, at meningen med Adressen var, at den skulde oversendes den engelske Regering udenom enhver dansk Myndighed*⁵¹³ Hetta var eisini tann fatan, sum sjálfstýrismaðurin Rasmus Rasmussen, sum sat í Vørunevndini, fekk av kjakinum í Havnar Framburðsfelag 17. mars 1917.⁵¹⁴

Nakað kundi tí bent á, at sjálfstýrispolitiskar ætlanir av onkrum slag frá byrjan høvdu ein ávísan týdning fyri nakrar av adressumonnunum. Tann avgerandi spurningurin er, um hesar ætlanir høvdu eitt *lokalpolitiskt* innihald, sum í høvuðsheitum var vent móti politiska pallinum í Føroyum, Løgtinginum, ella um ætlanirnar vóru av *rikispolitiskum* slag, sum beinleiðis vóru vendar móti ríkismyndugleikunum í Keypmannahavn, t.e. móti donskum yvirvaldi yvirhøvdur í Føroyum. Amtmaðurin metti, at m.a. tær ágangandi orðingarnar móti endanum av bønarbrævinum vóru prógv fyri, at talan var um eina seperatistiska politiska ætlan, sum var vend móti donskum valdi í Føroyum. Rasmus Rasmussen, sum var til staðar á fundinum í Havnar Framburðsfelag 17. mars 1917, róði hinvegin í 1919 fram undir, at óhepnar orðingar kundu vera komnar í brævið av tankaloysi,⁵¹⁵ men tað er sum fyrr nevnt heldur ikki óhugsandi, at tær ágangandi orðingarnar meir ella minni tilvitað vóru settar í brævið við tí lokalpolitiska endamáli at trýsta amtmannin til at kalla Løgtingið saman. Hendan seinna tulkningin verður styðjað av, at hetta eru tær einastu orðingarnar í keldutilfarinum, sum kunnu sigast at vera vendar móti donsku ríkismyndugleikunum. Nærum alt tað, sum adressumenninir annars skrivaðu og gjørdu viðvíkjandi bønarbrævinum, aftaná at Løgtingið varð kallað saman – eisini samskifti teirra við Ísland – peikar á eitt rættiliga neyvt samstarv millum teir og ríkismyndugleikarnar. Tað er rætt, at Jóannes Patursson samskifti beinleiðis við íslenskar myndugleikar, men hann samskifti eisini óbeinleiðis við myndugleikarnar í Keypmannahavn umvegis Edward Mortensen. Tað sær ikki út til, at nakrar upplýsingar hava verið duldar fyri ríkismyndugleikunum í Keypmannahavn. Tvørturímóti. Fólkatingsmaðurin Edward Mortensen kunnaði donsku stjórnina um stórt sæð øll viðurskifti við adressuátakinum. Her arbeiddu íslendingar heilt øðrvísi, og gjørdu sáttmála um vøruflutning við bretar í tí dulda.⁵¹⁶

Tað er heldur eingin ivi um, at amtmaðurin tók ógvuliga rívan til viðvíkjandi ætlanunum hjá adressumonnunum í frágreiðingini til Løgmláráðið. Fyri tað fyrsta er tað einki í keldutilfarinum, sum prógvar, at nakar av adressumonnunum hevði seperatistiskar ætlanir við bønarbrævinum. Í øðrum lagi vísa øll skjøl í málinum, – og tað átti Svenning Rytter at vita í februar 1917 – at hóast bønarbrævið innihelt óhepnar orðingar, vendar móti danska ríkinum, so var tað frá byrjan ætlanin hjá adressumonnunum at royna at fáa adressuna senda til bretsku stjórnina í London við støði í eini løgtingssamtykt. Tað er tí ikki heilt rætt, tá ið Svenning Rytter 18. apríl 1917 í loyniligu frágreiðing síni til Løgmláráðið skrivaði, at meiningin var at senda adressuna til bretsku stjórnina „*udenom enhver dansk Myndighed*“. Løgtingið, eitt danskt Amtsråd, sum hevði ein høgtstandandi danskan embætismann við viðfevndum eftirlitsheimildum í formanssessinum, var í veruleikanum ein danskur myndugleiki í Føroyum.

At Lögtingið í hesum høpi kanska ikki var „den rette danske myndighed“, og at amtmaðurin og sambandsmeirilutin, tá uppskotið frá sjálvstýrismonnunum varð lagt fyri Lögtingið til viðgerðar, ikki tóku undir við uppskotinum, er í hesum høpi óviðkomandi.

Hartil kemur, at í seinasta lagi 26. mars 1917 høvdu nakrir av adressumonnunum ítøkiligar ætlanir um, at Lögtingið skuldi senda adressuna til danska sendiharran í London við stuðli frá bretska konsulinum í Havn, t.e. ikki beinleiðis til bretska myndugleikar. Sambært minnilutaálitinum, sum sjálvstýrismenninir lögdu fyri Lögtingið í døgnum aftaná 28. mars 1917 sæst harumframt, at hetta skuldi gerast við góðkenning frá ríkismyndugleikum. Tað er møguligt, at hesar broytingar í mun til upprunaligu ætlanirnar vórðu framdar orsakað av politiskum trýsti ella snildi í døgnum aftaná 18. mars 1917, men tað er heilt greitt, at 26. mars 1917 vóru upprunaligu ætlanirnar hjá adressumonnunum ítøkiliggjörðar á ein tilíkan hátt, at tær fevndu um danska ríkismyndugleikar.

Alt hetta – og at adressan var feld í Løgtinginum 3. apríl 1917 – visti amtmaðurin frá viðgerðini í Løgtinginum, tá hann skrivaði loyniligu frágreiðing sína til Løgsmálaráðið 18. apríl 1917, men hann visti ikki, at adressan varð send til London dagin fyri; hann visti tí heldur ikki, hvussu hon varð send. Í hesum høpi er tað áhugavert, at tað av frágreiðingini til Løgsmálaráðið framgongur, at amtmaðurin hevði varhugan av, at adressumenninir ikki fóru at senda adressuna beinleiðis til bretska stjórnina, tá saman um kom. Móti endanum av brævinum skrivar amtmaðurin, at „naar Adressen i sin Tid indsendes, vil det antagelig ske til den danske Regering eller den danske Gesandt i London“.⁵¹⁷ Tað er vert at leggja merki til, at amtmaðurin 18. apríl 1917 ikki tykist hava mett, at adressumenninir í so fall gjördu nakað skeivt; tað er ikki minni áhugavert, at tað heldur ikki sær út til, at hann hevur mett, at adressumenninir gjördu nakað beinleiðis óregluligt, um teir vendu sær til bretska konsulin við adressuni, eins og teir gjördu 7. mars 1917. Í frágreiðingini skrivaði amtmaðurin, at „Ministeriet ikke bør lade sig vildlede af at Kongsbonde Patursson senere i Lagtinget ... har udtalt, at man kunde tænke sig Muligheden af at fremsende Adressen „f. Eks. gennem den herværende engelske Konsul og gennem den danske Gesandt i London“ eller gennem Færøernes Folketingsmand“. Setningurin, „Det er nemlig utvivlsomt, at **Paturssons ord, naar det drejer sig om Politik, ikke staar til Troende**“⁵¹⁸ sum amtmaðurin hevur lagt afturat við skákskrift, tykist vera sjálv grundgevingin fyri, at ikki bar til at hava álit á nøkrum, sum Jóannes Patursson segði um politisku ætlanir sínar.

Hesum viðvíkjandi ber kortini til at staðfesta, at orðini hjá Jóannesi Patursson vóru til at hava álit á, tí bønabrævið varð sent til danska sendiharran í London, stuðul varð umbiðin frá bretska konsulinum í Havn, meðan føroyski ríkisdagsmaðurin í Keypmannahavn hevði samband við og kunnaði donsku stjórnina, men tað áhugaverda í hesum samanhangi er, at amtmaðurin í apríl 1917 tykist hava mett tað vera linnandi umstøður fyri adressumenninar, um teir upprunaliga høvdu havt ætlanir um at senda adressuna til bretska stjórnina *gjøgnum* bretska konsulin í Havn, danska sendiharran í London ella *gjøgnum* ríkisdagsmannin í Keypmannahavn. Hvørki á skrift (loyniliga frágreiðing frá amtmanninum til

Lögmálaráðið 18. apríl 1917) ella í verki (viðmælið amtmansins av áheitanunum frá Skipara- og Navigatørfelagnum og Havnar Framburðsfelag á konsulin 24. februar og 7. mars 1917) sær tað út til, at amtmaðurin í februar-apríl 1917 metti tað vera átaluver, um adressumenninir vendu sær til konsulin, sendiharran ella ríkisdagsmannin við adressuni. Hinvegin framgongur tað óbeinleiðis av omanfyri nevndu endurgevingum úr frágreiðingini frá 18. apríl 1917, at Svenning Rytter ikki metti, at kjarnin í málinum snúði seg um, hvørt tað, sum adressumenninir *seinmi gjørdur* var rætt; kjarnin í málinum var sambært Svenningi Rytter, at tað sum adressumenninir *upprunaliga ætlaðu* var ríkisskaðiligt. Sjálvstýrismenninir skuldu sostatt ikki metast út frá tí, sum teir gjørdur; teir skuldu metast út frá tí, sum teir upprunaliga ætlaðu at gera.

Hendan ikki sørt margháttliga niðurstøðan hjá amtmanninum hevði tó við sær, at hann, hóast skuldsetingar um duldar *ætlanir*, ikki beinleiðis skuldsetti adressumenninar fyri at hava *framt* nakað óreglusemi í frágreiðingini til lögmálaráðið, men hann heitti á Lögmálaráðið um „*at dette overfor Lagtinget udtaler sin Tak for Tingets loyale Holdning i Sagen om Folkeadressen til den engelske Regering*“.⁵¹⁹ Tann 22. juni 1917 sendi Lögmálaráðið stutt bræv til Løgtingið, har takkað varð fyri handfaringina av málinum. „*Justitsministeriet udtaler herved overfor Lagtinget sin Tak for Tingets loyale Holdning i den i Tingets overordentlige Samling i indeværende Aar behandlede Sag vedrørende en paa Færøerne til Underskrift blandt Befolkningen udsendt Adresse til Storbritanniens Regering angaaende Sejladsen mellem Island og Færøerne. Zahle*“.⁵²⁰ Við skrivinum ynskti forsætis- og lögmálaráðharrin C. Th. Zahle helst at fáa málið endaliga avgreitt á ein virðiligan hátt fyri allar partar í Løgtinginum.

Hetta hevði ikki við sær, at amtmaðurin legði málið til síðis. Tvørturímóti. Tann 23. juli 1917 tykist amtmaðurin hava broytt støðu viðvíkjandi týdninginum av, at adressan varð send til bretsku stjórnina umvegis danska sendiharran í London og bretska konsulin í Havn. Frá hesum degi byrjaði amtmaðurin at senda brøv til forsætis- og lögmálaráðharran C. Th. Zahle, har hann bað um svar viðvíkjandi adressering og avleiðing av bønarbrævinum,⁵²¹ og 3. september 1917 reisti hann í Løgtinginum skuldsetingar móti adressumonnunum um, at teir skuldu havt ætlað og roynt at fara uttanum danskar myndugleikar við adressuni.⁵²² Tann 29. oktober 1917, eftir at dansk bløð høvdu umrøtt málið, avsannaði Edward Mortensen í Fólkattinginum uppáhaldið hjá amtmanninum,⁵²³ men 9. februar 1918, tá málið fekk politiskan týdning upp undir lögtingsvalið 24. apríl 1918, læt amtmaðurin áðurnevndu yvirlýsing prenta í Dimmalætting, har hann skuldsetti adressumenninar fyri í tveimum førum at hava roynt at fara uttanum danskar myndugleikar við bønarbrævinum.

Skuldsetingin hjá amtmanninum viðvíkjandi sendiharranum í London kann setast í samband við tað, sum sendiharrin í London eftir boðum frá Erik Scavenius fjarritaði til Jóannes Patursson 20. apríl 1917; at adressan skuldi sendast „*til den rette danske myndighed ... Justitsministeriet ad den sædvanlige, officielle Vej, Amtmand Rytter*“.⁵²⁴ Tí var rætti myndugleikin „*Justitsministeriet*“ og „*den sædvanlige, officielle Vej, Amtmand Rytter*“, so kundi Svenning Rytter amtmaður seta skuldsetingar

fram móti adressumonnunum um, at teir vóru farnir uttanum røttu donsku myndugleikarnar.

C. Th. Zahle, lögmláráðharri, sum varð kunnaður um málið av amtmanninum í 1917, metti í skrivi til kanningarnevndina í 1919, at spurningurin um, hvørt farið varð uttanum amtmannin við bønarbrævinum, var „*ganske ligegyldig* ... „.⁵²⁴ Farið varð uttanum amtmannin, „*den sædvanlige, officielle Vej*“, tað var helst eisini neyðugt, um adressan yvirhøvur skuldi verða send úr Føroyum, men lögfrøðiliga kundi C. Th. Zahle ikki halda uppá, at nakað skeivt varð gjørt av tí grund. Hetta sæst m.a. av, at einki stóð um „*den sædvanlige ... Vej*“ í lögtingslógini frá 1854, og hartil funnst fordømi, góðkend av ríkismyndugleikunum í Keyptmannahavn, har samskiftið millum føroyingar og ríkismyndugleikarnar gekk uttanum amtmannin. Í 1906, tá Jóannes Patursson kom aftur úr Keyptmannahavn við Tilboðnum um figgjartiligt sjálvstýri, sum hann hevði fingið frá ríkisstjórnini, var tað, eins og viðvíkjandi adressuni, fólkatingsumboðið hjá føroyingum, ikki amtmáðurin, sum hevði samband við donsku ríkismyndugleikarnar. Adressumálið í 1917 skilur seg frá Tilboðnum í 1906 á tann hátt, at meðan Tilboðið snúði seg um innanríkispolitisk viðurskipti í danska ríkinum, so var Adressumálið um viðurskipti ríkisins við umheimin. Hetta hevur tó minni at siga í hesum høpi, sum bara snýr seg um, hvønn veg samskiftið millum føroyingar og ríkisstjórnina skuldi ganga. Í ríkishøpi gjørdur adressumenninir einki óregluligt, hóast teir fóru uttanum amtmannin.

Viðvíkjandi sjálvari adresseringini av bønarbrævinum hevði tað hinvegin avgerandi týðning fyri stóðutakanina hjá donsku stjórnini, at sendiharrin í London, sjálv adressan, sum bønarbrævið varð sent til, var ein danskur myndugleiki. Hetta váttaðu bæði Erik Scavenius, uttanríkisráðharri,⁵²⁵ og C. Th. Zahle, lögmláráðharri,⁵²⁶ móttvegis Kanningarnevnd Landstingsins í 1919. Hartil kom, at samstundis sum adressumenninir vendu sær til danska sendiharran í London við bønarbrævinum, vendu teir sær til rætta danska myndugleikan, Uttanríkisráðið, við málinum. Tað er einki, sum bendir á, at C. Th. Zahle ella Erik Scavenius mettu tað at hava nakað at siga, at farið varð uttan um „*den sædvanlige, officielle Vej*“. Fyri kanningarnevndini søgdu báðir í 1919, at tað týðningarmesta var ikki, hvønn veg boðini komu donsku stjórnini í hendi, men at boðini komu stjórnini í hendi.⁵²⁷

Skuldsetingin hjá amtmanninum viðvíkjandi seinna vegnum, bretska konsulinum í Havn, var nakað álvarsamari fyri sjálvstýrismenninar. Her var tað ikki einans vegurin, sum ikki var „*den sædvanlige*“, men sjálv adressan, sum bønarbrævið varð send til, var í donskum ríkishøpi skeiv. Tað sæst eisini av tí, sum uttanríkisráðharrin upplýsti fyri kanningarnevndini í 1919, at hann tá tók hesa skuldsetingina í størri álvara enn ta fyrru.⁵²⁸ Her má kortini havast í huga, at viðmerkingar uttanríkisráðharrans eru vorðnar til tvey ár seinni, undir umstøðum, har hann var undir ákæru av kanningarnevndini, og eftir at Danmark, umframt Vestindisku Oyggjarnar, hevði mist Ísland. Viðmerkingarnar kunnu tí setast inn í tað í 1919 afturlítandi høpið, at hevði tað í krígsárinum 1917 eydnast Jóanesi Patursson og adressumonnunum umvegis bretska konsulin í Havn at fingið

beinleiðis samráðingar í lag millum føroyingar og bretska myndugleikar, – eins og íslendingar – so kundu Føroyar eins og Vestindisku Oyggiarnar og Ísland verið mistar undir fyrri heimskriggi. Tað er hinvegin einki í keldutilfarinum, sum bendir á, at danska stjórnin í 1917 hevði nakað ímóti einum tilíkingum samstarvi millum føroyingar og íslendingar um vøruflutningin. Sambært Edwardi Mortensen var tað tvørturímóti soleiðis, at Zahle og Scavenius beinleiðis høvdu „*víst føroyingum á eitt samarbeiði við Ísland*“, ⁵²⁹ hóast Erik Scavenius á ráðharrafundinum 26. mars 1917 var eitt sindur ivasamur viðvíkjandi eini beinleiðis áheitan á bretska stjórnina. ⁵³⁰ Tað finnast eingi haldgóð prógv fyri, at adressumenninir við skrivinum til bretska konsulin í Havn 19. apríl 1917, ætlaðu at fáa í lag sjálvstøðugar samráðingar við bretska stjórnina, sum skuldu gagnnýttast til at slóða fyri loysing millum Danmark og Føroyar. Einki bendir heldur á, at danska stjórnin sá adressuna í hesum høpi.

Skuldi tað hinvegin havt verið ætlanin hjá Jóannesi Patursson at fingið í lag samráðingar millum nakrar adressumenn og bretska stjórnina um vøruflutningin, sum ikki tykist vera serliga sannlíkt, og skuldi tað beinleiðis í stríð við øll sannlíkindi eydnast at fingið tilíkingar samráðingar í lag millum nøkur adressufólk og bretska stjórnina, – tað hevði sjálvandi verið beinleiðis ómøguligt uttanum Løgtingið – so er tað trupult at síggja, at danska stjórnin kundi havt sett seg upp ímóti eini avtalu millum Løgtingið og bretska stjórnina, tá ið danska stjórnin í 1916 – hóast hon metti tað vera í stríð við „*det statsretlige Forhold mellem Kongeriget Danmark og Island*“ – valdi at góðtaka eina tilíking avtalu millum íslendsku og bretska stjórnina, sum danska stjórnin einki kendi til fyrr enn eftir at hon varð undirskrivað, tí íslendingar høvdu mett hetta vera neyðugt „*for at sikre Landets Tilførsler*“. ⁵³¹ Hóast støða Føroya í danska ríkinum í 1917 ikki var tann sama sum støðan hjá Íslandi, so er tað áhugavert, at danska stjórnin beinleiðis sipar til tey ríkisrættarligu viðurskiftini, og annars velur at góðtaka avtaluna við tí grundgeving, at hon var neyðug fyri at tryggja vøruflutningin til Íslands. Hetta prógvar harumframt, at flutningsviðurskiftini í Norðuratlantshavinum vóru trupul undir fyrri heimskriggi, og at stjórnin *viðurkendi*, at trupulleikarnir kundu loysast øðrvísi enn vanligt. ⁵³²

Í Føroyum, har Løgtingið *ikki* stóð aftanfyri bønabrævið, og danskir myndugleikar *vórðu* kunnaðir um tað, var støðan eisini á annan hátt heilt øðrvísi enn í Íslandi, har íslenska stjórnin stóð fyri samráðingunum við bretar. Eingin møguleiki var tí fyri, at nakað líknandi kundi henda í Føroyum, og tað er eisini ivasamt, um nøkur føroysk sjálvstýrisfólk í 1917 vildu ganga somu leið sum Ísland.

Bønabrævið – eitt lokalpolitiskt átak í Føroyum

Til verju fyri flutningspolitiskar grundgevingar hjá Jóannesi Patursson og adressumonnunum við adressuni kann sigast, at ein adressa frá Føroya fólkum til bretska stjórnina, sum eftir ætlan skuldi sendast umvegis onkrar danskar

myndugleikar, t.d. Løgtingið ella danska sendiharran í London, samstundis sum bretska konsulin í Havn varð kunnaður um málið, kundi lagt eitt ávíst fólksligt trýst á bretska myndugleikarnar. Eitt trýst, sum amtmaðurin og almennir danskir myndugleikar eftir øllum at døma ikki megnaðu at leggja á bretska stjórnina. Hóast tað er ógvuliga ivasamt, hvat leggjast skal í upplýsingarnar í fjarritinum frá íslenska altingsformanninum til Jóannes Patursson frá 26. mars 1917, so hevði hann móttvegis Jóannesi Patursson staðfest, at fingur føroyingar loyvi frá bretum til fría sigling við vøru millum Ísland og Føroyar, so var tað „*de allerbedste Udsigter til*“, at íslenska stjórnin kundi hjálpa føroyingum við vøru. Harumframt ber til at siga, at uttan mun til, hvussu útlitini annars vóru fyri at fáa vøru til Føroya úr Íslandi, so var hetta ein móguleiki, sum, orsakað av kavbátakrignum og vandasjógvinum kring bretska oyggjarnar, var beinleiðis neyðugur at royna. Hetta sæst eisini av tí, at Svenning Rytter amtmaður longu í februar 1917 til fánýtis hevði roynt at útvega flutningsloyvi frá bretum til at flyta vøru úr Íslandi til Føroya.⁵³³ Hartil kemur tað reint politiska í málinum: at lokalpolitiskt fór tað í Føroyum at vera ein stórur ósigur fyri sjálvstýrismenninar, um teir bakkaðu fyri amtmanninum og sambandsmeirilutanum á Løgtingi hesum viðvíkjandi – og ein stórur politiskur sigur fyri Sjálvstýrisflokkinn, um átakið eydnaðist væl.

Tann seperatistiska tulkningin hjá amtmanninum er sostatt rættiliga ófullfíggað. Ímóti hesum skuldsetingunum hjá amtmanninum – sum í høvuðsheitum grunda seg á tað sjónarmið, at Jóannes Patursson og adressumenninir ætlaðu at fáa í lag sjálvstøðugar samráðingar millum Føroyar og Bretland/Ísland – talar í fyrsta lagi, at adressan steðgaði hjá bretska konsulinum; adressan fór ikki víðari til bretska stjórnina; *innihaldið* í bønarbrævinum, sum snúði seg um *flutningsloyvi* varð sent víðari til bretska myndugleikarnar, men hetta varð gjørt umvegis *røttu* dansku myndugleikarnar. Hesi viðurskifti eru í sjálvum sær kortini ikki linnandi fyri tað, sum adressumenninir móguliga *ætlaðu* ella *royndu* at gera, tí orsøkin til, at adressan steðgaði hjá bretska konsulinum hevði einki við teir at gera. Í øðrum lagi er tað nakað, sum bendir á, at adressumenninir ongantið ætlaðu, at bretska konsulin skuldi senda bønarbrævið til bretska stjórnina – hann skuldi einans kanna, um undirskriftirnar vóru ektaðar. Í triðja lagi mugu allir hava havt varhugan av, at konsulin ikki fór at senda adressuna víðari til bretska myndugleikar, uttan at hann frammanundan hevði fingið eitt tilmæli frá amtmanninum, tí tað hevði konsulin kravt 7. mars 1917, tá ið adressumenn royndu at senda eina líknandi umbøn til bretska myndugleikar gjøgnum hann. Hesi viðurskifti eru ógvuliga avgerandi, linnandi umstøður hjá adressumonnunum, hóast tey kanska ikki fullkomuliga frikenna Jóannes Patursson fyri skuldsetingar um, at hann vónaði, at konsulin, sum hevði trupult við at samstarva við amtmannin,⁵³⁴ fór at senda adressuna til bretska myndugleikar. Í fjórða lagi ber til at siga, at atferðin hjá konsulinum 24. februar og 8. mars 1917, tá hann fekk bønarbrøv frá Skipara- og Navigatørfelagnum og Havnar Framburðsfelagi, saman við tilmælunum, sum amtmaðurin í báðum førum gav honum hesum viðvíkjandi, benda á, at sendanin av undirskriftunum til bretska konsulin 19. apríl 1917 politiskt sæð var rættiliga óskaðilig í ríkissamanhangi, hóast hon reint formliga var í stríð við tær røttu

Til

Storbritannien Regering

Den Lyngvaarnde færöske Befolkning
sunder gemmen os underkønnen Medlemmer af
Færöernes Læsting følgende Andragende i Tillid
til den britiske Regerings Højersid:

Storbritanniens Regering andrages om
at give os Færinger Tilladelse til at
søge med Varer, Post og Passagerer
millum Island og Færöerne, saaledes
at de Skibe, som besøger denne
Transport, fritages for den For-
pligtelse at passere Færöerom
og anløbe britiske Havne ved ind-
og Lyngvaarnde.

Ved Henvendelse til Island, har vi
Færinger faaet Tilladelse om fælles Varerind-
skøb i Amerika, hvis vi selv kann føre
Varerne hjem til Færöerne for Island,
og derfor henvender vi os til Storbri-
tanniens Regering med fornuftige
Andragende.

Den færöske Befolkning serer
det Naab, at dette vort Andragende
vil blive bevilget, da vi troer, at den
høje Regering fuldtid kann forstaa,
hvor laangt vanskeligere det er for os
- knapt 20,000 Indbyggere -

Bønarbrævið er millum skjölina hjá Havnar Framburðsfelag á Landsskjalasavninum. Tann upprunalegi hondskrivaði teksturin er eins og tann seinni prentaði teksturin skrivaður á donskum.

mannagongdirnar. Amtmaðurin hevði í veruleikanum bæði 24. februar og 8. mars 1917 bæði góðkent mannagongdina og viðmælt líknandi áheitanum til bretar.

Omanfyri nevndu viðurskifti mugu sigast at gera tað ógvuliga ósannlíkt, at adressumenninir nakrantíð kunnu hava mett, at tað fór at eydnast teimum

at fáa í lag sjálvstöðugar samráðingar við bretska myndugleika. Hetta kundi bent á, at politiska innihaldið í bønarbrævinum best letur seg skilja úr einum lokalpolitiskum samanhangi í Føroyum, t.e. í samsvari við ta fyrstu skuldsetingina, sum amtmaðurin setti fram í frágreiðingini til Løgmláráðið frá 18. apríl 1917, ein skuldseting, sum lítið og einki hevði við hinar triggjar skuldsetingarnar um ríkisskaðiligt virksemi og ráðagerðir, ið skuldu „forberede Opløsningen af af den statsretliget Forbindelse mellem Færøerne og Danmark“ at gera.

Hendan niðurstøðan verður styðjað av tí, sum sjálvstýrismaðurin og adressu-mótstöðumaðurin Rasmus Rasmussen 29. mars í 1917 sambært Tingakrossi skuldi havt sagt í Løgtinginum um bønarbrævið: „*Alt borger for, at Adressen ... fra først af var ment som et politisk kup*“ og „*at var Adressen vundet frem, saa havde det været Død for Sambandet*“ – t.e. fyri Sambandsflokkinn.⁵³⁵ Hóast orðavalið hjá Rasmusi Rasmussen óivað kundi tykjast ógvusligt fyri sambandsfólk, so var adressan sambært honum, í tann mun hon var politisk, ikki vend móti ríkismyndugleikunum í Keypmannahavn, men móti sambandsmeirilutanum og harvið eisini amtmanninum í Løgtinginum. Hetta er eisini tann mynd, sum mest sannlíkt liggur aftanfyri tað, sum fyrr er endurgivið úr Dimmalætting um sjónarmiðini hjá Rasmusi Rasmussen viðvíkjandi politiska endamálinum við adressuni.⁵³⁶ Tað váttaði Rasmus Rasmussen í veruleikanum eisini mótvegis Kanningarnevnd Landstingsins í 1919: „*Naar jeg i sin Tid i Lagtinget har udtalt – jeg kan godt komme ind paa det med det samme, jeg faar maaske ellers senere Spørgsmaal derom – , at Adressen til den britiske Regering var af politisk Natur, eller at der var noget politisk ved den, er det set ud fra denne Baggrund: det er en uheldig politisk Udvækst fra et bestemt Parti, der har haft den og den Skæbne, og ansvarlige derfor er lige saa godt de Herrer som jeg; enhver, der har vist Mangel paa Forstaaelse af den færøske nationale Bevægelse er medansvarlig for, at et saadant uheldigt Spil er foretaget deroppe. Naar man ofte er fremkommet med, at jeg med min Udtalelse om, at Adressen var politisk skulde have ment, at den var politisk i den Forstand, at den henpegede paa en Bevægelse paa Færøerne, der vilde bort fra Danmark, maaske til et andet Land, er det aldeles grundløst og forkert, det har aldrig været min Mening, dertil kender jeg Færingerne altfor godt. Den politiske Side ved denne Sag ligger i det, som jeg her har fremført, at det aldrig vilde være sket saadan, hvis man fra de Sider, hvor man kunde vente det, havde vist den nationale Bevægelse og dermed Selvstyrebewægelsen paa Færøerne en Forstaaelse, som en saadan Bevægelse skal have for at kunne blive til noget*“.⁵³⁷ Lítið man vera at ivast í, at fyri meginpartin av teimum vanligu limunum í Havnar Framburðsfelag snúði bønarbrævið seg fyrst og fremst um at fáa bøtt um tey truplu flutningsviðurskiftini til Føroyar undir fyrra heimskriggi, men tað hevði verið lógið, um leiðarar Sjálvstýrisflokksins – leiðarar fyri ein politiskan flokk við politiskum sjálvbjargnisstevnumiðum ovast á politisku stevnuskránni – ikki bæði ætlaðu og eisini royndu at gagnnýta hetta málið í lokalum føroyskum politikki. Tað gjørdur teir sjálvandi.

At politisk áhugamál av onkrum slagi gjørdur seg galdandi viðvíkjandi adressuni framgongur eisini av tí, sum sjálvstýris- og adressumaðurin Edward Mortensen segði á Fólkatíngi 29. oktober 1917, tá kjak var um adressuna: „*Sagen fremkom*

egentlig ikke som en partipolitisk Sag, men som et Slags Vælfærdsspørgsmaal paa Baggrund af hele den Nødstilstand, man var i. Adressen er derfor underskrevet af Folk af alle Partier paa Færøerne, baade Sambandspartiet og Selvstyrepatriet“ – og hann helt fram – „*det var først bagefter, at enkelte personer benyttede den politisk. Der er ogsaa paa Færøerne som saa mange andre steder Folk, der spekulerer i at lave Politik af alt muligt. Men det, som jeg særlig vil understrege, er, at jeg er overbevist om, at der i denne Adresse ikke ligger nogen som helst uvenlig Stemning overfor Danmark*“.⁵³⁸ Adressan var sostatt sambært Edwardi Mortensen – Rasmus Rasmussen var samdur við honum í hesum – brúkt politiskt av m.a. víðgongdum sjálvstýrismonnum (kanska sipar hann eisini til amtmannin og víðgongd sambandsfólk), men ikki heilt óvæntað helt hann eins og Rasmus Rasmussen uppá, at politisku áhugamálini, sum vóru vavd uppí adressuna, ikki vóru vend móti donskum myndugleikum. Tey vóru fyrst og fremst vend móti politiska pallinum í Føroyum. Heilt ósannlík er hendan niðurstøðan ikki, serliga tá havt verður í huga, hvussu neyvt adressumenninir samskiftu við danskar myndugleikar um alt málið umvegis føroyska fólkatingsmannin Edward Mortensen. Hetta tættu samstarvið millum adressumenninar og donsku stjórnina tykist í øllum førum stórt sæð útihýsa móguleikanum fyri, at adressan varð vend móti donskum myndugleikum.

Tað er valla nakað at ivast í, at Adressumálið, um tað varð politiskt gagnnýtt á rættan hátt av Sjálvstýrisflokkinum, kundi nýtast til at bróta politiska einkaréttin hjá Sambandsflokkinum, sum hevði staðið við í Føroyum síðani 1906. Í hesum týdninginum ber helst til at siga, at bønarbrævið bæði var hugsað og ætlað at vera politiskt, tað kundi illa vera annað, men politiska innihaldið í tí hevði í so fall lítið og einki við ríkisskaðiligt virkseml at gera, sum amtmaðurin helt uppá. Tað ber til at siga, at hevði Sjálvstýrisflokkurin ikki roynt at gagnnýta tey truplu flutningsviðurskiftini undir kríggnum politiskt við tí fyrri eyga at vinna politiska undirtøku fyri sjálvbjargnishugsjónum sínum í Føroyum, so hevði flokkurin ikki verið sína uppgávu vaksin. Sjálvstýrismenninir, í øllum førum kjarnin rundan um formannin Jóannes Patursson, nýttu óivað meir ella minni tilvitað tey truplu flutningsviðurskiftini undir fyrri heimskríggi politiskt, til tess at skapa grundarlag fyri, at føroyingar í størri mun fóru at taka undir við politisku sjálvbjargnishugsjónum Sjálvstýrisflokksins.

Hendan í høvuðsheitum lokalpolitiska útlekkingin av ætlanunum hjá leiðandi sjálvstýrismonnum við bønarbrævinum undir fyrri heimskríggi treytar ikki, at adressan endiliga *skuldi* sendast til bretar uttanum allar danskar myndugleikar; hon treytar bara, at sjálvstýrismenn í Føroyum kundu vísa á, at teir gjørdu nógv meira við flutningstrupulleikan enn Sambandsflokkurin og amtmaðurin. Ein lokalpolitisk útlekking av bønarbrævinum kann eisini styðjast av, at Sjálvstýrisflokkurin eisini aftaná Adressumálið royndi at loysa føroyska sjálvstýrisspurningin innanfyri donsku grundlógina.

Í ríkispolitiskum høpi ber til at siga, at tá ið saman um kom varð málið, í samsvari við stevnuskrá Sjálvstýrisflokksins, eisini avgreitt „*i god forstaaelse med Regering og Rigsdag*“. Zahle og Scavenius góðkendu stórt sæð alt tað, sum adressumenninir gjørdu í 1917. Hvørgin teirra metti nakrantíð Adressumálið hava so mikið uppá

seg ríkispolitiskt, sum amtmaðurin metti tað hava í 1917, men munurin millum sjónarmiðini hjá teimum og amtmanninum viðvíkjandi bønarbrævinum øktist í 1918, tá málið í tilvitan amtmansins og Landstingsins av øðrum grundum hevði fingið nógv størri ríkispolitiskan týðning. Høvdu ikki politisk viðurskifti í Danmark, sum sæð úr einum føroyskum sjónarhorni lítið og einki høvdu við bønarbrævið at gera, verið knýtt at Adressumálinum í 1918, so hevði tað – saman við skuldsetingunum hjá amtmanninum – helst verið gloymt fyri tað, sum tað í sjálvum sær var: eitt úr donskum ríkishøpi sæð neyðugt flutningspolitiskt átak, sum við lokalum politiskum undirtónum hevði tikið seg upp í Føroyum undir truplum stórpolitiskum fortreytum og endað á ein fyri allar partar í málinum virðiligan hátt. Tvær ferðir varð Adressumálið umrøtt á stjórnarfundi í Keypmannahavn. Fyrru ferð 26. mars 1917 í sambandi við loyniliga fjarritið frá amtmanninum, og seinnu ferð 7. mai 1917 í sambandi við, at ein ráðharri spurdi Erik Scavenius, um amtmaðurin í Føroyum hevði latið nakað frætta frá sær aftur. Hvørgu ferðina varð nøkur avgerð tikin, sum kundi bent á, at adressumenninir høvdu gjørt nakað óregluligt. Tvørturímóti staðfesti uttanríkisráðharrin seinnu ferðina, at „*Sagen er nu i normal Gænge*“. Danska stjórnin metti ongantið, at talan var um nakað ríkispolitiskt mál; tvørturímóti var hon sannførd um, at Adressumálið, sum snúði seg um flutningstrupulleikar í Føroyum, – smb. úttalilsini hjá C. Th. Zahle á ráðharrafundi 26. mars 1917⁵³⁹ – tá ið saman um kom, varð avgreitt á ein fyri allar partar í málinum nøktandi hátt.

Hendan flutningspolitiska metingin av málinum var helst á góðari leið í 1917. Trupulleikin var, at samstundis høvdu stjórnarligir stríðsspurningar og ríkispolitiskir trupulleikar tikið seg upp í danska ríkinum, sum – saman við eini gjøgnum fyrra heimskríggj nógv styrktari føroyskari sjálvstýrissrørslu – høvdu við sær, at bønarbrævið til bretar varð knýtt uppí ein stórri ríkispolitiskan samanhang í 1918. Tað vóru v.ø.o. ikki grundleggjandi ósemjur millum ríkismyndugleikarnar í Keypmannahavn og sjálvstýrismenninar í Føroyum í 1917, sum gjørdu hendan spurningin til eitt ríkispolitiskt stríðsmál í 1918-1920, men tað vóru teir diskursivi samhangir, sum bønarbrævið til bretska stjórnina gjørdust partur av í Danmark aftaná 1918, sum skaptu Adressumálið. Her eru eyðsýndir líkleikar millum Tilboðið og Adressumálið, sum skulu takast upp til nærri umrøðu her.

Adressumálið, kanningarnevndin og danskur politikkur

Danski stjórnarleiðarin Carl Th. Zahle, sum í valskeiðinum frá 1915-1918 hevði samstarvað væl við føroyska sjálvstýris- og fólkatingsmannin Edward Mortensen, hevði framhaldandi brúk fyri stuðli frá føroyska fólkatingsumboðnum. Radikala stjórn hansara, sum við stórum parlamentariskum meiriluta var komin til valdið í Danmark í 1913 og var sitandi til 1920, misti so líðandi tann stóra parlamentariska meirilutan í Ríkisdegnum. Í 1918 var tað parlamentariska grundarlagið undir radikalu stjórnini minkað niður í tað minst møguliga.⁵⁴⁰ Hesi viðurskiftini vóru høvuðsorsøkirnar til, at Carl Th. Zahle stuðlaði føroyska sjálvstýrismanninum

Victor Stahlschmidt tók í 1918 við sum amtmaður í Føroyum eftir Svenning Rytter, sum fór aftur til Danmarkar og gjørdist løgmálaráðharri í 1920. Stahlschmidt var amtmaður í Føroyum til 1920.

og sitandi fólkatingsumboðnum fyri Føroyar, Edwardi Mortensen, upp undir fólkatingsvalið, sum skuldi vera í Danmark 22. apríl 1918.

Trupulleikin hjá C. Th. Zahle gjørdist, at Edward Mortensen hevði verið ein av stuðlunum aftanfyrir adressuna, sum Svenning Rytter og Sambandsflokkurin høvdu stríðst ímóti undir krígunum. Svenning Rytter kendi seg ongantíð í nóg stóran mun stuðlaðan av C. Th. Zahle. Tá so Svenning Rytter 15. mars 1918 fekk eitt fjarrit frá C. Th. Zahle, har hann varð biðin um at kunna Edward

Mortensen um, at C. Th. Zahle stuðlaði honum,⁵⁴¹ kendi Svenning Rytter seg beinleiðis sviknan av forsætisráðharranum. Saman við sorinskrivaranum og fútanum avgjórði Svenning Rytter 17. mars 1918 at søkja um at verða fluttur í annað starv í Danmark.⁵⁴² Varð umsóknin ikki gingin á mæti, so fóru teir triggir embætismenninir at siga seg úr starvi. Dagin eftir sendu teir eitt kunnandi skriv til kong, sum óivað hevði til endamáls, at fáa spurningin reistan í statsráðnum.⁵⁴³

Fyri at vera heilt vísir í, at málið fekk almenna umrøðu, varð kunning um uppsøgnina eisini send til bløðini, enntá til norska blaðið „*Tidens Tegn*“, *hvis Tendens* – sambært viðmerking hjá C. Th. Zahle í Landstinginum 20. mars 1918 – „*i dette Forhold er at arbejde for en Sammenslutning mellem Færøerne og Norge. Det forekommer mig at være en lidet patriotisk Gerning, og en Gerning, som man ikke kan have udført ud fra Patriotisme*“.⁵⁴⁴ Tað kunnu valla hava verið aðrar enn 'politiskar grundir' til, at donsk embætisfólk bóru seg soleiðis at mótvegis ríkisins hægsta politiska leiðara. Soleiðis tykist C. Th. Zahle í øllum førum hava skilt tað. Í Landstinginum 20. mars 1918 legði C. Th. Zahle undrandi afturat: „*Jeg har faaet et Telegram fra Amtmanden, hvori han tilligemed to Embedsmænd deroppe, Sorenskriveren og Fogeden, telegraferer, at hvis de ikke faar andet „appointment“, vil de om kort Tid indgive Afskedsbegæring med Forklaring. Dette forstaar jeg ikke ganske. Jeg ser, at man i Bladene oversætter det saaledes, at de paagældende Embedsmænds Mening med Ordet „appointment“ er den, at de derved vil udtrykke, at hvis de ikke bliver forflyttet til andet Embede, begærer de deres Afsked. Men det kan ikke være Meningen, for Embedsmænd kan dog ikke telegrafere, at hvis de ikke bliver forflyttet, vil de have deres afsked*“.⁵⁴⁵ C. Th. Zahle hevði alla grund til at undrast, men

hetta prógvar eisini, at viðurskiftini millum amtmannin og C. Th. Zahle vóru vánalig, og at Landstingið vistu tað longu 20. mars 1918.

Viðurskiftini millum amtmannin øðrumegin og adressumenninar og donsku stjórnina hinumegin, sum ongantíð høvdu verið góð, gjørdust nú av álvara spent. Svenning Rytter savnaði saman og sendi ein hóp av nýggjum tilfari til ríkismyndugleikarnar, sum skuldi prógva, at adressumenninir, sum danska stjórnin hevði stuðlað undir krígunum, við fjaldum seperatistiskum grundgevingum, høvdu havt ætlanir um at senda adressuna beinleiðis til bretsku stjórnina uttanum allar danskar myndugleikar. M.a. fekk amtmaðurin 21. mars 1918 til vega skrivið frá bretska konsulinum í Havn, har tað framgekk, at konsulin „*assumed*“, t.e. gekk út frá, at adressumenninir høvdu heitt á hann um at senda bønarbrævið til bretsku stjórnina í London. Tilfarið varð 26. mars 1918 sent til Løgmlaráðið.⁵⁴⁶ Við hesum varð danskur politikkur beinleiðis knýttur upp í bønarbrævið. Eitt umboð fyri ta sterku konservativu stjórnarandstøðuna í Landstinginum setti 20. mars 1918 C. Th. Zahle spurningar viðvíkjandi grundunum til, at embætismenninir høvdu biðið um at verða fluttir í annað starv. C. Th. Zahle svaraði, at „*jeg kan ikke begribe at det skal være krænkende for en Amtmands Værdighed, at han leverer en Genpart af et til ham sendt Telegram til en Mand, som i den Grad besidder sine Medborgeres Agtelse*“.⁵⁴⁷ Í fjarriti, dagfest sama dag, 20. mars 1918, t.e. tríggar dagar eftir at Svenning Rytter amtmaður hevði søkt um at verða fluttur í annað starv, skrivaði C. Th. Zahle nakað tað sama til hann, sum hann hevði sagt í Landstinginum: „*Deres Optraeden er ubegribelig og uforsvarlig*“.⁵⁴⁸ Landstingið samtykti kortini sama dag við 38 atkvøðum fyri og 9 ímóti, at „*misbillige*“ embætisførsluna hjá C. Th. Zahle viðvíkjandi boðunum til amtmannin í fjarritinum frá 15. mars 1918.⁵⁴⁹ Nakað seinni, 5. juli 1918, samtykti Landstingið, at ein parlamentarisk nevnd skuldi setast at kanna alt kring adressuna frá mars 1917 og stuðulin hjá danska stjórnarleiðaranum til sjálvstýrismenninar upp undir fólkatingsvalið í 1918. Í arbeiðssetninginum hjá kanningarnevndini stóð, at nevndin skuldi „*undersøge alt af ældre og nyere Dato, der staar i Forbindelse med Justitsministerens Telegram af 15. Mars 1918 til Amtmanden paa Færøerne og den derefter følgende Anmodning af Amtmanden, Sorenskriveren og Landfogeden om Forflyttelse eller Afsked, og at undersøge, hvad der ud over det allerede foreliggende maatte kunne oplyses om den i Marts 1917 paa Færøerne iværksatte Folkeadresse, bestemt for et fremmed Lands Regering*“.⁵⁵⁰ Nevndin, ið skuldi verða sett saman av 11 nevndarumboðum, skuldi leggja eina frágreiðing fyri Landstingið, tá ið arbeiðið var liðugt.

Hetta hevði við sær, at viðurskiftini millum lögtingsmeirilutan og landstingsmeirilutan versnaði. Løgtingið samtykti 10. august 1918 við 11 atkvøðum fyri og 8 ímóti at „*det finder det beklageligt, at Landstinget i den Grad nærer Mistanke til den Politik, der føres paa Færøerne, at det har taget Anledning til at nedsætte en Kommission for blandt andet at undersøge herværende politiske Forhold. – Skulde en saadan Handlemaade, hvad der langt fra er usandsynligt, vække en Bitterhed paa Færøerne, der let kan faa uberegnelige Følger, maa den Del af det danske Folk, der staar bagved Landstinget i denne Sag, tage Ansvaret derfor*“.⁵⁵¹ Samstundis samtykti

sami lögtingsmeirilutin – t.e. 11 sjálfstýristingfólk – at heita á lögmlaráðharran um eisini at leggja frágreiðingina hjá nevndini fyri Løgtingið til „Betænking“.

Frá føroyskari síðu hevur verið ført fram, at „*tað var Rytter, sum stóð aftanfyrri alt hetta*“. ⁵⁵² Sæð úr einum aktøranalytiskum og serføroyskum sjónarhorni er helst nakað um hetta, tí trupul persónlig viðurskifti og samstarvstrupulleikar millum amtmannin og sjálfstýrissrøsluna høvdu avgerandi týðning fyri, at málið um bønarbrævið yvirhøvur gjørdist ein stór politisk gøla í Føroyum. Í Løgtinginum lögdu tingfólk Sjálfstýrisflokksins Andras Samuelsen, føroyskur landstingsmaður til 20. apríl 1918, sum beinleiðis váttaði, at hann á fundi í Vinstraflokkinum hevði tikið undir við at seta kanningarnevndina, undir at vera upphavsmann til nevndina. ⁵⁵³ Heilt so einfalt er málið tó neyvan, um danska sjónarhornið og eitt størri diskursanalytiskt høpi verður tikið við, men tað tykist heilt greitt, at hetta eisini var við til at seta kílár í viðurskiftini millum teir báðar flokkarnar í Føroyum. Viðurskiftini millum Svenning Rytter og føroysku sjálfstýrissrøsluna vóru ongantíð góð, men tað er lítið sannlíkt, at tað vóru persónlig viðurskifti millum amtmannin og sjálfstýrissrøsluna í Føroyum, sum vóru høvuðsgrundirnar til, at kanningarbeiðið hjá Landstinginum varð sett í gongd í 1918. Tað er neyvan heldur sannlíkt, at Andras Samuelsen hevði nakran avgerandi leiklut í hesum málinum. Heldur mundi høvuðsgrundin til kanningina av bønarbrævinum og stuðlinum hjá Zahle til sjálfstýrismenninar í Føroyum vera, at meirilutin í Landstinginum metti hetta málið vera so tyngjandi fyri donsku stjórnina, at tað kundi nýtast til at fella hana við. Sosialdemokraturnin Martin Olsen segði tað so týðiliga í Landstinginum 3. mars 1920 undir viðgerðini av frágreiðingini: „*Jeg har ikke noget Øjeblik været i Tvivl om, hvilken hensigt Forslagsstillerne angaaende Kommissionen havde med denne Kommission. Det var et politisk Formaal ganske simpelt, dette enten at fortrædige eller maaske helt fortrænge Ministeriet. Det skal man ikke lægge Skjul paa. Jeg ved godt, at det opfattes som saadant et stygt Ord dette, at det er partipolitiske Formaal, man har med det, man foretager sig. Det er i Regelen det, vi foretager os her. Vi er jo alle sammen Partipolitikere*“. ⁵⁵⁴ Tað var Landstingið, ikki amtmaðurin, sum setti kanningina í verk, og grundirnar vóru óivað innanríkispolitiskar, meðan persónligu grundirnar hjá fráfarna amtmanninum til at fáa eina møguliga hevnd yvir radikalu stjórnina hjá C. Th. Zahle og sjálfstýrismenninar hava havt minni týðning. Hóast tað var Svenning Rytter, sum legði støðið undir Kanningarnevnd Landstingsins frá 1919, tá hann – eftir at hann 17. mars 1918 segði seg frá sum amtmann í Føroyum – sendi próvtilfar móti adressumonnunum til myndugleikarnar í Keypmannahavn, so hevði hann persónliga minni at siga fyri, at málið varð reist í Landstinginum, enn tað yvirskipaða stríðið um stjórnarvaldið í Danmark, og avleiðingarnar av málinum høvdu einki við hansara persónligu motiv at gera. Svenning Rytter hevði ikki heimild til at seta nakra kanningarnevnd, men skuldsetingar hansara móti adressumonnunum og donsku stjórnini kundu brúkast politiskt av konservativu andstøðuni í Landstinginum, sum ynskti at sleppa fram at stjórnarvaldinum í Danmark. Tað sæst eisini heilt greitt av arbeiðssetninginum hjá kanningarnevndini, at lögmlaráðharrin er høvuðsevnið, meðan sjálfstýrisfólkini koma í aðru røð.

Tað ber hinvegin illa til at síggja burtur frá, at skuldsetingar amtmansins móti sjálvstýrisfólkunum um 'seperatismu' høvdu verið settar fram í Ríkisdegnum síðan 1906, og tað var óivað ein grund til, at hesar skuldsetingar í 1918 høvdu góðan gróðrarbotn millum konservativar danskar politikarar.

Kanningarnevnd Landstingsins, sum taldi 11 mans – Jóannes Patursson, sum Løgtingið valdi til landstingsmann eftir løgtingsvalið í 1918, varð speikst nokk valdur at umboða radikala flokkin í nevdini – varð liðug við sítt drúgvá og víðfevnda arbeiði 15. januar 1920, tá ein drúgvá frágreiðing, sum saman við rúgvismiklum og fyri føroyska søgugransking rættiliga týðningarmiklum skjølum og vitnisfrágreiðingum fevndi um 930 tættskrivaðar síður, varð givin út og almannakunngjørd.⁵⁵⁵

Jóannes Patursson var ikki í Keypmannahavn, tá hendan frágreiðingin, sum í Føroyum fekk tað óalmenna heitið Fúlábók, varð gjørd liðug, men meirilutin í nevdini – sum einans umboðaði andstøðuna í Landstinginum móti stjórnini hjá C. Th. Zahle – staðfesti, at hann „*hørte hjemme paa den anden Side af Skranken*“, tá ið skuldsetingarnar móti honum og øðrum sjálvstýrismonnum var „*rigsskadelig Adfærd*“.⁵⁵⁶ Grundgevingin var tann ivasama, at teir heilar triggjar ferðir uttan hepni skuldu havt roynt at fara uttanum „*Moderlandets Myndigheder*“ við bønarbrævinum – t.e. fyrstu ferð beina leið til bretska stjórnina, aðru ferð umvegis danska sendiharran í London og triðju ferð umvegis bretska konsulin í Havn.⁵⁵⁷ Sambært meirilutanum í nevdini lá hetta virkseimið hjá adressumonnunum á markinum til „*Højforræderi*“.⁵⁵⁸ Forsætisráðharrin, Carl Th. Zahle, sum varð skuldsettur fyri at hava stuðlað adressumonnunum beinleiðis ímóti amtmanninum, hevði sambært frágreiðing meirilutans virkað út frá trongum partapolitiskum áhugamállum, sum – við orðunum hjá Svenningi Rytter amtmanni – stuðlaðu undir „*en Voksende Utilfredshed og benyttes af det Parti, som for Tiden benytter sig af Folketingsmand Mortensen, til at skabe en god Jordbund for en Politik, som jeg for mit Vedkommende anser for skadelig og ødelæggende for et godt Forhold mellem de to Landsdele*“.⁵⁵⁹ Carl Th. Zahle var v.ø.o. lagdur undir politiskt at hava skatt viðurskiftini millum Danmark og Føroyar.

Skuldsetingarnar hjá meirilutanum vóru politiskar, tí lögfrøðiliga sæð fríkendi kanningarnevndin bæði C. Th. Zahle, Jóannes Patursson og hinar adressumenninar fyri at hava gjørt nakað skeivt í 1917. Tað einasta ítøkiliga, sum stóð eftir í landstingsfrágreiðingini var, at C. Th. Zahle 20. mars 1918 ikki skuldi havt givið Landstinginum nøktandi kunning viðvíkjandi uppsøgnini hjá teimum trimum føroysku embætismonnunum. Landstingsmeirilutin samtykti í tí sambandi 3. mars 1920 at geva C. Th. Zahle eina politiska átalu fyri, at hann 20. mars 1918 skuldi havt „*fortiet væsentlige Omstændigheder*“ og givið Landstinginum „*en vildledende Fremstilling*“ viðvíkjandi umsóknini hjá embætismonnunum um at verða fluttur í annað starv.⁵⁶⁰ Hetta snúði seg einans um, at C. Th. Zahle 20. mars 1918 skuldi havt vitað, at viðurskiftini millum hann og amtmannin í Føroyum vóru farin av lagi, og at C. Th. Zahle tí longu tá átti at havt kunnað Landstingið um viðurskiftini heldur enn bert at siga, at 'uppsøgnin' var „*ubegribelig og uforsvarlig*“. Tað er hinvegin greitt, at longu 20. mars 1918 hevði C. Th. Zahle

upplýst fyri Landstinginum, at orsøkin til, at hann brúkti orðið „*uforsvarlig*“ var, at embætismenninir høvdu sent kunning um ‘uppsøgnina’ til norska blaðið Tidens Tegn, og „*ubegribeligt*“ helt hann tað vera, at amtmaðurin metti tað vera eyðmýkjandi at geva Edwardi Mortensen eitt avrit av fjarritinum frá honum 15. mars 1918. C. Th. Zahle legði 3. mars 1920 kanningarnevndina undir í landstingsfrágreiðingini beinleiðis at hava falsað fjarritið frá embætismonnunum, soleiðis at tað samsvaraði við tulkningina hjá kanningarnevndini,⁵⁶¹ – eingin í Landstinginum sýtti fyri, at kanningarnevndin hevði broytt tekstin, men tað var ósemja um, hvørt tað hevði nakran týðning – men tað avgerandi í okkara høpi er, at her var bert talan um viðurskifti, sum høvdu við embætisförluna hjá C. Th. Zahle at gera, og talan var um nakað, hann skuldi havt gjørt nærurum eitt ár eftir, at bønarbrævið 17. apríl 1917 varð sent til danska sendiharran í London. Heldur ikki kann frágreiðingin hava verið serliga sannførandi hesum viðvíkjandi, tá 41 atkvøddu fyri og 25 ímóti at geva C. Th. Zahle eina áttalu í 1920, meðan 38 høvdu verið fyri og bert 9 ímóti í 1918. Viðvíkjandi avgreiðsluni av bønarbrævinum í tíðarskeiðinum frá mars til mai 1917, samtykti Landstingið einki, sum kundi havt verið tyngjandi fyri adressumenninar ella fyri donsku stjórnina.

Í Føroyum fekk málið eina nakað øðrvísi gongd, tí 29. mai 1920 – t.e. eftir at stjórnarskifti sama árið hevði verið í Danmark, og Svenning Rytter hevði tikið við sum løgmláráðharri í vinstrastjórnini hjá Niels Neergaard – samtykti Løgtingið við 12 atkvøðum fyri og 8 ímóti at „*udtale(s) sin Mistillid til Justitsminister Svenning Rytter i hans Egenskab af Minister for Færøerne*“.⁵⁶² Tað var leikluturin hjá Rytter í Adressumálinum, ið lá aftanfyri misálitið frá lögtingsmeirilutanum til løgmláráðharran.

Minnilutin í landstingsnevndini, sum umboðaði báðar stjórnarflokkarnar, sosialdemokratarnar og teir radikalu, og heldur ikki metti, at nakað óregluligt var farið fram í hesum málinum, legði meirilutan í nevndini undir at hava arbeitt út frá „*rent partipolitiske Hensyn, tilsyneladende uden at overveje de uheldige Følger, der heraf kan opstaa for det gensidige Forhold mellem Færøerne og det øvrige Danmark*“.⁵⁶³ Tann sannroynd, at tað einans var danski stjórnarleiðarin, sum fekk eina áttalu frá Landstinginum, enntá í einum máli, sum einki hevði við Adressuna hjá Havnar Framburðsfelag at gera, kundi bent á, at nakað var um niðurstøðuna hjá minnilutanum. Hóast minnilutin í nevndini hevði rætt í, at handfaringin hjá meirilutanum í nevndini av Adressumálinum kundi fáa óhepnar avleiðingar fyri viðurskiftini millum Danmark og Føroyar, so skuldi eftirtíðin vísa, at meirilutin í Landstinginum hevði gott politiskt tey, tá tað snúði seg um at brúka Adressumálið politiskt í stríðnum um stjórnarvaldið í Danmark. Hetta reint politiska atlitid hjá meirilutanum framgongur eisini av, at tónin í frágreiðing meirilutans ikki altíð var so sakligur. Niðurstøðurnar, sum bara á einum størri og fjølbroyttari keldugrundarlagi nærurum altíð fylgdu sjónarmiðunum hjá Svenningi Rytter um Adressuna og samstarvið millum adressumenninar og stjórnina hjá C. Th. Zahle, vóru – sum vit hava sæð fleiri dømi um – heldur ikki altíð serliga væl grundaðar. Niðurstøðurnar hjá meirilutanum í nevndini vóru eins og minnilutin vísti á politiskt – og ikki lögfrøðiliga – grundaðar.

Grundgevingarnar hjá meirilutanum í kanningarnevndini undir skuldsetingunum móti Jóannesi Patursson og adressumonnunum, sum eru viðgjörðar omanfyri, skulu ikki endurtakast her, men eitt týðningarmikið dømi um arbeiðsgongdina hjá nevndini skal kortini takast upp til nærri viðgerð. Í frágreiðingini stóð m.a. hetta at lesa um eitt fjarrit frá Edwardi Mortensen til Jóannes Patursson, dagfest 29. mars 1917, sum nevndin hevði fingið hendur á: „*Det i hele denne forbindelse ubetinget mest beroligende Telegram var et Telegram af 29. Marts fra Hr. Mortensen til Hr. Patursson, saalydende: „700 tons Levnedsmidler sendes til Færøerne før Paaske. Hvis det er nødvendigt er jeg villig til at rejse til London, men antager endnu, at det er unødvendigt. Afventer nærmere“.* Dette Telegram har Hr. Patursson gengivet for Kommissionen saaledes, at han begynder med Ordet „villig“ og altsaa udelader Meddelelsen om de 700 tons Levnedsmidlers forestaaende Ankomst samt den betingede sætning: „Hvis det er nødvendigt“. ... Patursson har samtidig meddelt Kommissionen, at han efter Telegrammets Modtagelse den 31. Marts oplæste Telegrammet paa samme Maade for Lagtinget. Denne Fortielse overfor Færingerne af, at Hjælpen var i Færd med at komme, og at den kom fra København, kan kun forstaas, naar man nøje genkalder sig i sin Erindring, i hvilken Situation Hr. Patursson just paa dette Tidspunkt stod. Det Lagting, som gennem Adressebevægelsen skulde have været drevet frem til at gaa Hr. Paturssons snævre, personlige, partipolitiske Ærinde, havde allerede med fast Haand grebet om Brændenælden og var tilmed fuldtud vidende om, at den Udsigt til Vareforsyning fra Island, som Hr. Patursson gennem Adressen havde fremkaldt, kun var en Lygtemand, Færø-Folket vilde blive officielt advaret mod at følge – og nu indløb der fra hans egen Tillidsmand en Meddelelse, som fuldstændig slog Fødderne bort fra Adressebevægelsen: hvad der havde givet denne Gang i Støvlerne var den hos Befolkningen rystede Tillid til, at de kompetente Myndigheder kunde skaffe nye Forsyninger, og det var just disse Forsyningers Komme, der anmeldtes. Ikke mindst maa det have været ham en Torn i Øjet, at Varerne netop kom fra København, og ikke fra det Island, hvortil Adressebevægelsen skulde lære Færøfolket at se hen som sit naturlige Tilflugtssted i Nøden ... „⁵⁶⁴

Í fyrstu atløgu kann tykjast, at nevndin hevði rætt í, at Jóannes Patursson helt týðningarmiklar upplýsingar viðvíkjandi vøruflutninginum til Føroya aftur fyri Løgtinginum fyri politiskt sæð at gera tað lættari at fáa adressuna samtykta í Løgtinginum, – altso ein lokalpolitisk skuldseting móti Jóannesi Patursson – men áðrenn frágreiðingin fór til prentingar visti Jóannes Patursson av røttum á, at hetta ikki samsvaraði við veruleikan.⁵⁶⁵ Í løgtingstiðindi sæst, at Løgtingið 31. mars 1917 kl. 13.00, t.e. sama dag, sum Jóannes Patursson fekk áðurnevnda fjarrit frá Edwardi Mortensen, varð kunnað um tey 700 tonsini av vøru, sum vóru á veg til Føroya, gjøgnum eitt annað fjarrit, sum Løgmláráðið hevði sent til amtmannin.⁵⁶⁶ Sæð í hesum høpi vóru tað ikki tær týðningarmestu upplýsingarnar í fjarritinum frá Edwardi Mortensen, sum Jóannes Patursson ikki las fyri Løgtinginum, men einans tað, sum Løgtingið longu frammanundan varð kunnað um. Tað, sum Løgtingið hinvegin ikki visti var, at fólkatingsmaðurin Edward Mortensen hevði sagt seg vera sinnaðan at fara til London við adressuni, hóast hann var eitt sindur ivasamur, tá upplýsingarnar um tey 700 tonsini komu

Dampskipið Island hjá DFDS kom til Føroya við 700 tonsum av vøru 13. apríl 1917. Sambært kanningarnevndini skuldi Jóannes Patursson av politiskum grundum havt dult upplýsingar um hetta skipið fyrri Løgtinginum, tá hann í Løgtinginum einki upplýsti um, at hann klokkan 10 um morgunin 31. mars 1917 hevði fingið eitt fjarrit úr Keypmannahavn frá Edwardi Mortensen hesum viðvíkjandi, men Løgtingið hevði 31. mars 1917 fingið eitt fjarrit frá Løgmálaráðnum, har kunnað var um tað sama, og amtmáðurin kunnaði Løgtingið um hetta klokkan 13. sama dag. Einki varð tí dult fyrri Løgtinginum um Ísland. Fýra dagar seinni, 17. apríl 1917, varð adressan send til London.

úr Keypmannahavn. Tað var hetta, sum Jóannes Patursson kunnaði Løgtingið um 31. mars 1917. Kunningin hjá Jóannesi Patursson um innihaldið í fjarritinum frá Edwardi Mortensen eigur tí ikki at siggjast í samanhangi við tey 700 tonsini, sum vóru á veg til Føroya úr Keypmannahavn, men hon eigur bert at skiljast í samanhangi við uppskotinum hjá Sjálvstýrisflokkinum um „at Regeringen lader en særilig Repræsentant“⁵⁶⁷ fara til London við adressuni. Jóannes Patursson duldi ikki upplýsingar frá Edwardi Mortensen um tey 700 tonsini fyrri Løgtinginum fyrri at gera tað lættari at fáa uppskot Sjálvstýrisflokksins samtykt – hann kundi ikki dylja nakað fyrri tinginum, ið tað var kunnað um. Jóannes Patursson upplýsti bara tingið um, at varð uppskotið samtykt, so var Edward Mortensen sinnaður til at fara til London við adressuni.

Hetta – saman við stuðli frá íslendsku stjórnini – var sum kunnugt ikki nokk til

at sannføra Løgtingið um, at tað var neyðugt ella klókt at taka undir við uppskoti Sjálvstýrisflokksins, men nakað óregluligt hevði Jóannes Patursson ikki gjørt hesum viðvíkjandi. Hinvegin sigur tað ikki so lítið um meirilutan í kanningarnevndini, sum í fleiri førum setti fram ivasamar illgitingar um ríkisskaðiligt virksemi móti Jóanesi Patursson, at hon ikki megnaði at vera sannførandi viðvíkjandi hesi annars rættiliga óseku skuldsetingini um lokalpolitiska telving í Løgtinginum. Tvørturímóti duldi frágreiðingin hjá meirilutanum í hesum føri upplýsingar, sum Løgtingið hevði fingið, helst við tí fyri eyga at seta Jóannes Patursson – og harvið eisini adressumenninar og stjórnina hjá C. Th. Zahle – í ringt ljós. Har próvtilfar vantaði, setti hon í øðrum førum fram ógvuliga ivasamar skuldsetingar og illgitingar um ríkisskaðiliga atferð móti Jóanesi Patursson. At nevndarmeirilutin í ávísnum førum óivað hevði rætt í, at Jóannes Patursson og teir viðgongdastu sjálvstýrismenninir í sínum ætlanum royndu at gera sær dælt av flutningstrupulleikunum reint lokalpolitiskt er í veruleikanum óviðkomandi fyri tær grovu illgitingarnar um ríkisskaðiliga atferð, sum nevndin setti fram móti adressumonnunum. Frágreiðingin segði í fleiri førum eins nógv um politisku motivini hjá meirilutanum í nevndini – at knýta virksemið hjá C. Th. Zahle at ivasomum tiltøkum hjá adressumonnunum fyri at skaða radikalu stjórnina – sum hon segði um tey politisku motivini aftanfyrir virksemið hjá Jóanesi Patursson og adressumonnunum við bønarbrævinum.

Føroyski fólkatingsmaðurin, Andras Samuelsen, sum varð valdur eftir Edward Mortensen 22. apríl 1918, hevði í Danmark tikið undir við, at kanningarnevndin varð sett. Í Løgtinginum 9. september 1918 vardi hann sína støðu mótvegis sjálvstýrismonnunum við m.a. hesum orðum: „*tað, sum landstingskommissionin ynskir, er einki annað enn at fáa sannheitina fram. Og vilja sjálvstýrismenn, at tingið skal seta seg ímóti tí, so veri teir so góðir. Vilja teir protestera móti sannheitini, so veri teir so góðir. Vilja teir draga Føroya Løgting so langt niður, so veri teir so góðir*“.⁵⁶⁸ Lítið bendir á, at Kanningarnevnd Landstingsins varð sett fyri at finna sannleikan; hon varð sett fyri at fella stjórnina hjá C. Th. Zahle.

Kanningarnevnd Landstingsins varð sett innanfyri ein ríkispolitiskan diskurs, har tað avgerandi varð at framleiða upplýsingar og týðningar, sum kundu gagnnýtast í stríðnum um stjórnarvaldið í Danmark. Tað var hesum politiska diskursi, sum føroyskur sjálvstýrispolitikkur gjørdist partur av, tá Svenning Rytter í 1918 fór at senda fjarrit og brøv við upplýsingum um ríkisskaðiliga atferð hjá føroyskum adressumonnum, ið vórðu stuðlaðir av C. Th. Zahle, til politisku skipanina í Danmark.

Hetta eigur kortini ikki fáa okkum at gloyma, at bønarbrævið, áðrenn tað í 1918-19 fekk nýggjan týðning innan ein danskan politiskan diskurs, – tað, sum við Frege kann nevnast ‘Sinn’ – hevði ávirkan á tær truplu umstøðurnar viðvíkjandi vøruflutninginum til Føroya, sum tað upprunaliga sipaði til og skuldi virka við til at bøta um – tað, sum við Frege kanska kann kallast ‘Bedeutung’.

Bønarbrævið og loysnin uppá flutningstrupulleikan

Hvørjar *grundgevingar* adressumenninir høvdu fyri at fara undir adressutiltakið er ein rættiliga avgerandi spurningur at seta. Skuldsetingarnar hjá amtmanninum og kanningarnevndini móti adressumonnunum um, at hesar grundgevingar høvdu ein *seperatistiskan* karakter eru ein týðandi liður í nevnda spurningi. Báðir spurningarnir, sum snúgva seg um *motivini* hjá adressumonnunum fyri at fara undir adressuátakið, eru viðgjørdir, men hvørgin av teimum – heldur ikki spurningurin um tann politiska diskursin, sum bønarbrævið seinni gjørdist partur av í Danmark – gevur svar uppá spurningin um, hvørja *ávirkan* bønarbrævið hevði á vøruflutningin til Føroya undir fyrra heimskríggi. Tað er sum nevnt heldur ikki altíð so, at tær tilvitaðu ætlanir, sum ávísir persónar høvdu við einum ávísium átaki, eru avgerandi fyri tann týðning, sum átakið fekk innan ymisk øki, og ofta eru tað meira samansett viðurskifti, sum verða avgerandi fyri ta ávirkan, sum eitt átak fær.

Hesin seinasti spurningurin, sum snýr seg um fylgjurnar av gerðunum hjá adressumonnunum, tá tað snýr seg um broytingar í skipaferðsluni og vøruflutninginum til Føroya aftaná adressuátakið, sigur heldur einki beinleiðis um motivini hjá adressumonnunum fyri at fara undir adressuátakið, men hann er ikki heilt óviðkomandi fyri Adressumálið og tær skuldsetingar, sum amtmaðurin og kanningarnevndin settu fram móti adressumonnunum. Fyri tað fyrsta er tað metodiskt sæð ógvuliga trupult – fyri ikki at siga ómøguligt – fullkomiliga at skilja grundgevingarnar hjá adressumonnunum fyri at fara undir átakið við bønarbrævinum frá teimum fylgjum, sum tað, tá saman um kom, hevði við sær. Sambandið millum grundgevingar og avleiðingar, orsökir og fylgjur, er, sum vit hava sæð, ikki altíð so einfalt, men ofta er talan um eina ógvuliga samansetta sínamillum ávirkan, har ein avleiðing (t.d. løgtingssamankallingin 22. mars 1917) kann ávirka eina upprunaliga (taktiska) grundgeving á ein tilíkan hátt, at hon verður broytt ella meira útgreinað (t.d. útgreinaða ætlanin hjá adressumonnunum frá 26. mars 1917 um at senda adressuna til London umvegis sendiharran í London).⁵⁶⁹ Í øðrum lagi ber til at vísa á, at búskaparlig ástøði, t.d. liberalismen, sum hevur røtur aftur til skotska búskaparfrøðingin Adam Smith, grunda seg á tað útgangsstøði, at sjálvsøknað gerðir hjá einstaklingum skulu virðismetast og rættvísgerast við støði í teimum avleiðingum, sum tær hava við sær.⁵⁷⁰ Í triðja lagi er tað heimspekiliga og siðfrøðiliga ógvuliga torført at grundgeva fyri tí sjónarmiði, at gerðirnar hjá adressumonnunum *eiga* at verða mettar út frá teimum upprunaligu og eftir øllum at døma politiskt sjálvsøknu grundgevingunum eina – eins og amtmaðurin og kanningarnevndin gjørdi.⁵⁷¹ Hetta heimspekiliga, búskaparliga og metodiska kjakið, sum tað eru skrivaðar rúgvuvís av bókum um, skal ikki komast nærri inn á her, men tað er greitt, at fylgjurnar av gerðunum hjá adressumonnunum noyðast eisini at verða tiknar við í heildarmetingina av virkseminum hjá teimum við bønarbrævinum. Hetta hevur higartil verið gjørt á aktørplaninum, tá skilt hevur verið millum tað, sum adressumenninir upprunaliga *ætlaðu* við bønarbrævinum, og tað, sum teir – tá

Oliver Effersøe og ein smágenta.

ið saman um kom – *gjørdu* við adressuna. Her skulu tær størru flutningspolitisku fylgjurnar av adressuátakinum, sum neyvan allar vóru beinleiðis úrslit av ella samsvaraðu við tilvitaðar ætlanir og gerðir hjá føroyskum adressufólkum, verða nærri lýstar.

Nakað kundi bent á, at danska stjórnin ikki metti, at adressan hevði stórvegis týdning fyri vøruflutningin til Føroya. Í skrivi til Løgmálaráðið frá 23. juli 1917 setti amtmaðurin m.a. hendan spurning: „*Har Adressen ... haft nogen Betydning for ... Varetilførslen*“.⁵⁷² Løgmálaráðið svaraði við fjarritið 18. august 1917, at „*Væsentlig paa Grundlag af Henvendelser fra Amtmanden har Regeringen under hele Krigen draget Omsorg for Færøernes Forsyning med Varer navnlig fra Danmark og England. Ogsaa Spørgsmaalet om Forsyning fra Amerika har længe før Adressens Fremkomst haft Regeringens Støtte*“.⁵⁷³ Stjórnin upplýsti eisini fyri amtmanninum, at hon avgjórði at stuðla adressuátakinum, tá hon varð biðin um tað. Hetta kundi bent á, at sambært upplýsingum frá stjórnini, sum stava frá 18. august 1917, hevði bønarbrævið, sum varð sent til London 17. apríl 1917, ikki havt avgerandi týdning fyri vøruflutningin til Føroya. Tað er harumframt torført at siggja, at

danska stjórnin, sum í stríð við sjónarmiðini hjá amtmanninum hevði stuðlað adressuátakinum, hevði nakra grund til at dylja møguligar positivar avleiðingar av bønarbrævinum fyri amtmanninum – heldur tvørturímóti.

Sjálvstýrismaðurin Edward Mortensen hevði eisini 8. mai 1917 ásannað hesa døpru niðurstøðu viðvíkjandi flutningi úr Danmark til Føroya, tá hann í fjarriti til Jóannes Patursson skrivaði, at „*Den engelske Regering nægtede direkte Forbindelse Færøerne-København. Intet Haab om regelmæssig Sejlads Færøerne-Danmark i den nærmeste Fremtid*“.⁵⁷⁴ Hetta fjarritið hevur nýliga verið nýtt sum grundgeving fyri, at „*Adressen*“- eins og danska stjórnin tóktist halda – „*åbenbart ikke havde gjort større indtryk i London, og der var heller ikke åbnet op for ruten Færøerne-Danmark*“.⁵⁷⁵ Tað er møguligt, at tað er nakað um hesa niðurstøðuna viðvíkjandi tí týðningi, sum adressan yvirskipað sæð fekk fyri vøruflutningin til Føroya í 1917, men tað er vert at leggja merki til, at í fyrra lagi verður við hesum sæð burtur frá, at tað ikki var fyrr enn 18. mai 1917, at danska Uttanríkismálaráðið gav sendiharranum í London boð um at arbeiða fyri endamálinum í bønarbrævinum, og í seinna lagi verður sæð burtur frá sjálvum endamálinum í adressuni: at tað júst var tí, at farleiðin fyri sunnan millum *Danmark* og Føroyar í februar 1917 var vorðin ógvuliga vandafull, at loyvi mátti fáast til vega frá bretum at sigla til Føroya úr *Amerika*, umvegis *Ísland*, uttan at leggja leiðina inn í Kirkwall í Orknoyum til eftirlit. Fjarritið frá Edwardi Mortensen til Jóannes Patursson frá 8. mai 1917 segði tí einki um møguleikarnar fyri at fáa umbønina í bønarbrævinum um eina fría siglingarleið millum Føroyar og Ísland eftirlíkaða. Tað kundi fjarritið av góðum grundum ikki, tí danski sendiharrin í London fekk ikki boð um at arbeiða fyri innihaldinum í bønarbrævinum fyrr enn 18. mai 1917. Harafturímóti váttaði tað beinleiðis uppáhaldið hjá adressumonnunum um, at tørvur var á eini tilikari farleið. Hetta var eisini nakað, sum Uttanríkismálaráðið gjørdi kanningarnevndina kunnuga við, tá nevndin í mars 1919 kannaði leiklutin hjá uttanríkismálaráðharranum. Har verður upplýst, at „*Vigtigheden af dette Spørgsmaal hænger nøje sammen med den tyske Blokadeerklæring af 1917; det var den Omstændighed, der gjorde Forbindelsen Vest over til den eneste sikre for Færøerne, saalænge man fra engelsk Side vilde forlange Inspektion, thi det var umuligt at komme ind til nogen britisk Inspektionshavn uden at passere Farezonen, medens de paagældende, hvis man, som det her lykkedes, kunde faa Inspektion for Tilførsler fra Amerika i Halifax, ikke kom til at berøre den fra tysk Side proklamerede Farezone*“.⁵⁷⁶ Tað var ikki nakað óneyðugt, sum Havnar Framburðsfelag tók stig til við bønarbrævinum til bretar í 1917.

Tilfarið, sum Uttanríkismálaráðið sendi kanningarnevndini í 1919, sigur harumframt nakað um, hvussu átakið hjá adressumonnunum hepaðist reint flutningspolitiskt. Sambært tilfarinum, sum Uttanríkismálaráðið handaði Kanningarnevnd Landstingsins,⁵⁷⁷ eydnaðist tað donsku stjórnini í mai 1917 – t.e. um tað mundið, tá adressan varð send til London – at fáa til vega eina almenna tilsøgn frá brets-kum myndugleikum um, at skip eftir góðkenning kundu fáa loyvi til at sigla við vøru til Føroya úr *Amerika*, um tey lögdu leiðina inn í Halifax í Kanada til eftirlit. Men hendan tilsøgnin var sambært Edwardi Mortensen *ikki* galdandi fyri skip, sum sigldu úr Føroyum til *Danmarkar*.⁵⁷⁸ Áðurnevnda fjarrit

frá Edwardi Mortensen til Jóannes Patursson frá 8. mai 1917 kann tí undir ongum umstøðum nýtast sum grundgeving fyri, at adressan ongan týðning hevði fyri vøruflutningin millum Ísland og Føroya. Tað varð sum nevnt sent til Jóannes Patursson, *áðrenn* danski sendiharrin í London 18. mai 1917 fekk boð úr danska Uttanríkisráðnum um at arbeiða fyri innihaldinum í bønarbrævinum, sum snúði seg um fría sigling millum *Amerika/Ísland* og Føroyar. Tvørturímóti skal fjarritið frá Edward Mortensen til Jóannes Patursson skiljast soleiðis, at tað var farleiðina millum Føroyar og *Danmark*, sum bretar ikki vildu opna, meðan teir hinvegin, eftir at sendiharrin 18. mai 1917 hevði fingið boð um at arbeiða við málinum, játtaðu at opna eina farleið millum *Amerika* og Føroyar, t.e. júst tað, sum adressumenninir í bønarbrævinum høvdu biðið um.

Fjarritið frá Edwardi Mortensen til Jóannes Patursson frá 8. mai 1917 var v.ø.o. ikki eitt svar uppá ein fyrispurning frá donsku stjórnini til bretska myndugleikarnar viðvíkjandi fríari sigling millum Ísland og Føroyar, sum tók støði í bønarbrævinum hjá adressumonnunum. Fjarritið frá 8. mai 1917 skal hinvegin skiljast sum eini boð frá Edwardi Mortensen til Jóannes Patursson um, at bretska myndugleikarnir høvdu givið eitt noktandi svar uppá „*Instruksir ... om at arbejde for Færoernes Forbindelse*“ við „*København*“, sum danska stjórnin í mars 1917 hevði givið „*Den danske Gesandt i London*“. At danska stjórnin longu í mars 1917 hevði givið danska sendiharranum í London hesar „*Instruksir*“, sæst av einum brævi frá 17. mars 1917, sum Edward Mortensen sendi til Havnar Framburðsfelag.⁵⁷⁹ Fjarritið frá Edwardi Mortensen til Jóannes Patursson, dagfest 8. mai 1917, sigur tí einki um, hvørt adressan fekk nakra ávirkan á myndugleikarnar í London; tað kundi fjarritið av góðum grundum ikki gera, tá tað 1) var svar upp ein fyrispurning frá donsku stjórnini til bretska myndugleikar frá mars 1917 um móguleikarnar fyri at opna eina farleið millum *Danmark* og Føroyar, og 2) varð sent áðrenn danska stjórnin 18. mai 1917 gav danska sendiharranum í London boð um at arbeiða fyri innihaldinum í bønarbrævinum. Hinvegin váttaði fjarritið í ríkiligt mát tað, sum Edward Mortensen 17. mars 1917 eisini skrivaði í brævinum til Havnar Framburðsfelag; at „*det desværre kan trække ud endnu en Tid, inden det lykkes at faa den ønskede Tilladelse*“ til at flyta vøru millum „*København*“ og Føroyar.⁵⁸⁰ Bretska loyvið frá mai 1917 til at flyta vøru millum Ísland og Føroyar kom harafturímóti í lag nakað eftir at adressan, sum júst snúði seg um fría sigling millum *Amerika/Ísland* og Føroyar, varð send til London. Hesum viðvíkjandi eru øll skjølini rættiliga greið.

Tá ítøkiligar umsóknir vórðu sendar úr Føroyum til Bretlands hesum viðvíkjandi, vildi bretska stjórnin kortini ikki altíð geva eitt sokallað „*letter of assurance*“, sum var fortreytin fyri, at skipini kundu fara avstað – hetta var serliga galdandi fyri petrolíumsflutning, ikki fyri aðrar vørur. Hetta verður m.a. váttað av, at Edward Mortensen á Fólkatingi so seint sum 22. oktober 1917 heitti á uttanríkisráðharran um „*at hjælpe til at faa de nødvendige Tilladelser til at udføre noget Petroleum fra Amerika til Færoerne*“.⁵⁸¹ Hetta greiðir frá, hví danska stjórnin 18. august 1917 ikki kundi geva amtmanninum upplýsingar um, at boðskapurin í bønarbrævinum, sum við stuðli frá donsku stjórnini varð sendur

til London, hevði havt nakra avgerandi ávirkan á vøruflutningin til Føroya. Tað sæst tó av tilfarinum, sum Uttanríkismálaráðið sendi til kanningarnevndina í mars 1919, at skip fingur loyvi til at flyta nakað av vøru til Føroya, men tað var ikki fyrr enn í februar 1918, at føroyingar fingur loyvi til at føra petroleum til Føroya úr Amerika. Trupulleikin var ikki endaliga loystur fyrr enn móti sumri í 1918. Tá hevði løgtingsval verið í Føroyum, – 24. apríl 1918 – sum hevði við sær, at Sambandsflokkurin á fyrsta sinni misti meirilutan í Løgtinginum til Sjálvstýrisflokkin. Tað nývalda føroyska Løgtingið valdi Jóannes Patursson til landstingsmann fyrri sambandsmannin Andras Samuelsen, og 16. mai 1918 samtykti tann nývalda Vørunevndin hjá Løgtinginum at senda eina nýggja sendinevnd til Íslands at samráðast um vøruflutningin til Føroya.⁵⁸² Hesaferð gekk betur, ein avtala fekk í lag við íslendingar um vøruflutning, og móti sumri í 1918 slakaðu bretar alment uppá kontrabandaeftirlitið við skipum í Norðuratlantshavi. Í tilfarinum, sum Uttanríkismálaráðið handaði kanningarnevndini í 1919, stendur eisini, at „*Paa Foranledning af Landstingsmand Patursson opnaaede man derefter i August Maaned s.A.*“ – t.e. í 1918 – „*gennem den kgl. Gesandt i London den britiske Regerings Samtykke til, at 200 Tons Varer maanedlig kunde tilføres Færøerne fra Amerika via Reykjavik under britiske Konsulers Kontrol, saaledes at de paagældende Skibe pa Tilbagereisen kunde medtage færøiske Produkter til Island og Amerika*“.⁵⁸³ Trupulleikin við vøruflutninginum varð sostatt ikki endaliga loystur í mai 1917, tá boðskapurin í adressuni fór til bretska stjórnina í London, hann var heldur ikki endaliga loystur í august 1917, tá amtmaðurin setti stjórnini fleiri spurningar hesum viðvíkjandi, men í august 1918 kundi Løgtingið staðfesta, at tann stóri trupulleikin við petrolíumsvøruflutninginum til Føroya eisini var loystur.⁵⁸⁴

Av hesum sæst, at samráðingarnar, sum byrjaðu millum ríkismyndugleikarnar í Keypmannahavn og bretska stjórnina í februar 1917, saman við Adressuni, sum varð send til London í apríl 1917 (og hevði við sær, at uttanríkismálaráðharrin 18. mai 1917 gav danska sendiharranum í London boð um at arbeiða víðari við málinum) og arbeiðinum hjá Vørunevndini og Jóanesi Patursson í 1918, høvdu óivað avgerandi týðning fyrri, at vøruflutningurin til Føroya gjørdist betri í tíðini aftaná, at adressan varð send til London.⁵⁸⁵ Spurningurin er einans, hvussu stóran týðning adressan hevði.

Í størri høpi er lítið at ivast í, at bretska avgerðin um at slaka uppá eftirlitið við skipaferðsluni í Norðuratlantshavi, tá komið var út móti sumri í 1918, neyvan einans hekk avgerandi saman við adressuni, sum varð send til London meira enn eitt ár frammanundan ella virkseminum hjá Jóanesi Patursson og nývaldu Vørunevnd Løgtingsins í 1918. Høvuðsgrundin til linkaða bretska eftirlitið við skipaferðsluni í Norðuratlantshavi – serliga við petrolíumsflutninginum – var óivað tann, at Bretland, Frakland og USA, sum nú var komið við í heimskríggið á teirra síðu, vóru við at vinna kríggið móti serliga Týsklandi og Eysturriki-Ungarn, tá komið varð nakað inn í 1918.⁵⁸⁶ Bretar og sameindu tess mettu ikki longur, at tað var so týðningarmikið fyrri úrslitið av krígnum at hevda strangt eftirlit við skipaferðsluni í Norðuratlantshavi. Bønarbrævið til bretska stjórnina var neyvan høvuðsgrundin til, at bretska kravið um kontrabandaeftirlit í bretskari havn varð

alment linkað á sumri 1918, men tað var liður í samlaðu gongdini fram ímóti, at flutningstrupulleikarnir umvegis Ísland vórðu tiknir upp og síðan loystir fyri nógvar av neyðsynjarvørunum longu í 1917.

Sæð í hesum høpi var tað kanska ikki so lægið, at ein politisk avleiðing av adressuátakinum gjørdist, at Sjálvstýrisflokkurin styrkti um sína støðu í føroyskum politikki í árunum aftaná. Tí hóast tað er trupult at vísa á nakað beinleiðis atvoldarsamband millum bønarbrævið og loysnina uppá vørutrupulleikan, so ber illa til at síggja burtur frá, at ávíst samanfall í tíð og høpi var millum stríðið hjá sjálvstýrismonnunum og loysnina á hesum trupulleikanum. Hetta samanfallið var helst viðvirkandi til, at Adressumálið politiskt var eitt nærum líka gott kort hjá Sjálvstýrisflokkinum í føroyskum politikki, sum tað var hjá andstøðuni móti stjórnini hjá C. Th. Zahle í donskum politikki. Tað eydnaðist í øllum førum báðum þørtum at koma fram at politiska valdinum – Sjálvstýrisflokkurin fekk meirilutan í Løgtinginum í 1918 og andstøðan móti C. Th. Zahle kom fram at danska stjórnarvaldinum í 1920. Fyri ríkisfelagsskapin og viðurskiftini millum Danmark og Føroyar var hendan lokalpolitiska nýtslan av Adressumálinum í donskum og føroyskum politikki minni góð. Viðurskiftini millum donsku stjórnina og Sjálvstýrisflokkinn versnaði skjótt aftaná 1918.

Perspektivering

Í 1917, tá vørutrot og flutningstrupulleikar vóru í øllum Norðuratlantshavi, hevði bønarbrævið so at siga ongan politiskan týðning í Danmark. Í veruleikanum ber til at siga, at tað fanst einki Adressumál í Danmark í apríl 1917 – tað funnst einans flutningstrupulleikar, sum máttu loysast á onkran hátt. Tað var ikki fyrr enn í mars 1918, eftir at amtmaðurin, fútin og sorinskrivarin høvdu søkt um at verða fluttir í annað starv, at bønarbrævið fekk so mikið stóran politiskan týðning í Danmark, at eitt stórt parlamentariskt kanningararbeiði varð sett í verk av Landstinginum. Tástani ber í veruleikanum til at tosa um eitt Adressumál, sum rakk út um føroyskar flutningstrupulleikar. Spurningurin, sum svarast skal her, er, hvussu hendan broytingin í politiska áhuganum í Danmark fyri føroyskum viðurskiftum undir fyrra heimskríggi best kann skiljast, tí hvørki lögfrøðiliga ella politiskt vísti bønarbrævið seg at hava tað stóra uppá seg, tá ið brotasjógvarnir vóru lagstir í 1920.

Amtmaðurin og Kanningarnevnd Landstingsins høvdu møguliga rætt í, at adressumenninir við Jóhnesi Patursson á odda kundu lastast fyri at hava havt *ætlanir* um at fremja nakað, sum ikki fult og heilt var í samsvari við danska eindarstatshugsan, men kjarnin í málinum er, at tá samanum kom *varð* bønarbrævið avgreitt í fullum samsvari við tær mannagongdir, sum vóru galdandi fyri tilík uttanríkispolitisk mál í Danmark. Hetta staðfesti danska Løgmlaráðið 18. august 1917, tá tað í svari uppá fyrispurning frá amtmanninum viðvíkjandi bønarbrævinum til bretar svaraði, at tað ikki „[er] *korrekt at tale om en Adresse til den britiske Regering, da en saadan aldrig kom til at foreligge*“.⁵⁸⁷ Hartil kemur,

Danski forsætisráðharrin Carl Theodor Zahle, sum í 1918-19 varð lagdur undir at hava stuðlað 'ríkisskaðiligum' adressumonnum í Føroyum ímóti amtmanninum undir fyrri heimskriggi, hevði familju í Føroyum. Á veg heim úr Grønlandi í 1922 vitjaði Carl Theodor Zahle í Føroyum, har hendan myndin er tikin. Konan á myndini er bróðurdóttir hansara Ebba Müller við soninum Ebba.

at uttan mun til, hvussu allar heimildirnar verða tulkaðar við atliti at tí, sum adressumenninir ætlaðu ella royndu at gera við bønarbrævið, so er tað rættiliga ósannlíkt, at teir nakrantíð í álvara kunnu hava hildið, at bønarbrævið fór at vera sent beinleiðis til bretska myndugleikar. Rættarlíga sæð hevði Adressumálið eisini so mikið lítið uppá seg, at tað stóra kanningararbeiðið hvørki fekk politiskar ella løgfrøðiligar fylgir fyri nakrar aktørar í málinum – hóast tað í størri høpi fekk óhepnar politiskar fylgir fyri viðurskiftini millum Danmark og Føroyar.

Tað ber sjálvandi ikki til at vita, um landstingsmeirilutin ætlaði at gera meira við frágreiðingina hjá kanningarnevndini, men 3. mars 1920, tá frágreiðingin og leikluturin hjá C. Th. Zahle var til viðgerðar í Landstinginum, tók sosialdemokraturn Martin Olsen, sum umboðaði minnilutan í nevndini, soleiðis til í røðu síni: „*Den ærede Ordfører for Forslaget om Nedsættelsen af Kommissionen har i sin Tid sagt, at Befolkningen havde Krav paa at faa Klarhed over den Bevægelse, der var paa Færøerne og at der var god Anledning til Debat, naar Kommissionen havde endt sit Arbejde. Kommissionens Beretning er nu blevet tilstillet Landstingets Medlemmer. Flertallet har ikke, i hvert Fald hidtil, ønsket at faa nogen saadan Debat*“.⁵⁸⁸ Framsøgumaðurin hjá meirilutanum í Kanningarnevnd Landstingsins, sum Martin Olsen sipaði til í røðu síni, Julius Vilhelm Schovelin, tók orðið aftaná, men hann hevði onga viðmerking til hetta, og landstingsfrágreiðingin kom ongantíð aftur til viðgerðar í Landstinginum.

Landstingsmeirilutin kundi sambært § 14 í donsku grundlógini frá 5. juni 1915 havt sett í verk eina ríkisrættarsak móti stjórnarleiðaranum C. Th. Zahle, og samtykt at tikið parlamentariska óriníð frá Jóannesi Patursson, men tá saman um kom valdi landstingsmeirilutin ta bleytastu loysnina,⁵⁸⁹ sum var at átala embætisfærsluna hjá forsætisráðharranum í sambandi við kunningina 20. mars 1918.⁵⁹⁰ Av kjakinum í Landstinginum er eisini greitt, at øll vistu, at hetta fór ikki at fáa nakrar avleiðingar.

Hendan sannroyndin er greiðasta ábendingin um, at hvørki danska stjórnin ella adressumenninir høvdu gjørt nakað grundleggjandi skeivt viðvíkjandi avgreiðsluni av sjálvum bønarbrævinum, hóast adressumenninir – eins og aðrir bólkar í Danmark undir fyrra heimskriggi – í sínum politisku ætlanum kanska noyddust at liggja á markinum til tað, sum uttanríkisráðharrin 26. mars 1917 metti vera „*svigtende Statsfølelse*“. Eingin av adressumonnunum var loysingarmaður í 1917, men teir høvdu neyvan heldur verið sjálvstýrismenn, um teir ikki í tíðarskeiðinum frá 1914 til 1918, tá politiska og búskaparliga sambandið millum Føroyar og Danmark var nógv tarnað av krígunum, sjálvir royndu at taka stig til at fáa flutningstrupulleikarnar loystar. Her skal kortini havast í huga, at uppáhaldið hjá Erik Scavenius á ráðharrafundinum 26. mars 1917 um, at adressumenninir sýndu „*svigtende Statsfølelse*“, varð grundað á, at „*ogsaa her hjemme har man jo set danske Borgere løbe til den brittiske Legation*“, sum tað kunnandi fjarritið frá Svenning Rytter legði upp til, at adressumenninir eisini ætlaðu at gera, meðan Erik Scavenius sambært Edwardi Mortensen í apríl 1917, eftir at Edward Mortensen hevði kunnað Erik Scavenius um bønarbrævið, „*kunde ikke se noget urigtigt i en Henvendelse fra danske Borgere til en dansk Gesandt*“.⁵⁹¹ Tað er lítið at ivast í, at adressumenninir vóru tilvitaðir um, at eydnaðist átakið við bønarbrævinum, so fór tað at styrkja sjálvstýrisrørsluna í Føroyum, men hetta er á ongan hátt nakað prógv fyri, at átakið einans hevði sjálvstýrispolitisk ella beinleiðis seperatistisk endamál – sum amtmaðurin helt uppá. Hartil kemur, at í innihaldi – um ikki í formi – góðkendi danska stjórnin alt tað, sum adressumenninir her gjørdur.

Tann avgerandi spurningurin er, hvussu hetta politiska stríðsmálið í føroyskum politikki, sum í ríkispolitiskum høpi hevði lítið uppá seg í 1917, kundi fáa so nógv at siga í donskum politikki aftaná 1918, at Landstingið setti eitt stórt kanningararbeiði í verk. Úr einum føroyskum sjónarhorni letur politiska innihaldið í bønarbrævinum til bretar seg best skilja sum partur av eini lokalari politiskari telving, – sum eisini fevnir um trupul viðurskifti millum Sjálvstýrisflokkinn og Svenning Rytter amtmann – men úr einum ríkispolitiskum sjónarhorni fór málið at síggja nakað øðrvísi út í tíðarskeiðinum frá 1917 til 1920, tá ávísir ríkispolitiskir trupulleikar gjørdust ógvuliga átrokandi. Hesi ríkispolitisku viðurskiftini vóru avgerandi fyri, at virksemd hjá adressumonnunum kundi gerast so týðningarmikið í Danmark, at eitt stórt parlamentariskt kanningararbeiði kundi verða sett í verk, sum kannaði skuldsetingar móti Jóannesi Patursson og adressumonnunum, stuðlaðir av forsætisráðharranum, fyri at hava framt „*rigsskadelig Adfærd*“, á markinum til „*Højforræderi*“.⁵⁹²

Til tess at skilja gongdina frá bønarbrævinum hjá Havnar Framburðsfelag í

1917 til Adressumálið og Kanningarnevnd Landstingsins í 1919 er – umframt flutningstrupulleikar til Føroya – neyðugt at síggja málið úr fyra ymiskum sjónarhornum. Í fyrsta lagi er talan um herda sjálvstýrisstríðið í Føroyum, sum er tann lokalpolitiski samanhangurin aftanfyrri bønarbrævið í Føroyum; í øðrum lagi er talan um innanríkispolitisk valdsviðurskifti í sjálvum Danmark, sum óivað vóru tær fjaldu grundgevingarnar hjá Landstinginum fyri at seta kanningarnevdina; í triðja lagi er talan um søguligu og samfelagsligu fyritreitirnar fyri Kanningarnevnd Landstingsins, sum óivað vóru ríkispolitiskar; og í fjórða lagi er talan um strukturell viðurskifti í ríkisfelagsskapinum, sum gjørdur tað møguligt at knýta føroysk viðurskifti upp í danskan politikk. Her er talan um størri diskursar og valdsviðurskifti, ið knýttu bønarbrævið at einum størri høpi, har tað fekk ein broyttan týðning.

Stríðið um stjórnarvaldið í Danmark er ein *neyðug* treyt fyri at kunna skilja, at bønarbrævið, eitt flutningspolitiskt átak í Føroyum við lokalum sjálvstýrispolitiskum undirtónum, varð drigið upp í danskan innanríkispolitikk í 1918.⁵⁹³ Konservativa stjórnarandstøðan í Landstinginum metti, at stuðulin hjá radikala stjórnarleiðaranum C. Th. Zahle til føroysku sjálvstýrisrørsluna og hansara handfaring av bønarbrævinum, var so mikið tyngjandi fyri hann, at málið kundi gagnnýtast til at fáa felt stjórn hansara. Hetta var tann fjalda politiska grundgevingin hjá Landstinginum fyri at seta kanningarnevdina. Hesar fjaldur grundgevingarnar, sum hava støði í eini samanrenning millum lokalan føroyskan politikk og danskan innanríkispolitikk, eru kortini ikki *nøktandi* frágreiðingar uppá Kanningarnevnd Landstingsins. Eitt er at staðfesta við hvørjum politiskum endamáli føroysk viðurskifti vórðu drigin upp í danskan politikk í tíðarskeiðinum frá 1917 til 1919, men harvið er ikki givið eitt *nøktandi* svar uppá, hvussu tað yvirhøvir kundi lata seg gera hjá einum meiriluta í Landstinginum at gera bønarbrævið, sum ongan politiskan týðning hevði í Danmark í 1917, til eitt politiskt stórmál í Ríkisdegnum í 1919. Tað, at *møguleikin* var til staðar hjá stjórnarandstøðuni í Landstinginum til at knýta serlig føroysk viðurskifti upp í danskan innanríkispolitikk er ikki nóg mikið til at greiða frá, at føroysk viðurskifti eisini *vórðu* knýtt upp í danskan innanríkispolitikk.

Til tess at geva eina *nøktandi* frágreiðing um, hvussu ein meiriluti í Landstinginum yvirhøvir kundi koma til ta niðurstøðu, at bønarbrævið hjá sjálvstýrismonnunum var so týðningarmikið, at tað kundi nýtast til at fella radikalu stjórnina hjá C. Th. Zahle, er neyðugt at hyggja eftir ítøkiligum trupulleikum í danska ríkinum, sum annaðhvørt vóru vorðnir størri ella beinleiðis høvdu tikið seg upp undir fyrra heimskríggi. Her er neyðugt at hyggja eftir størri ríkispolitiskum samanhangum.

Í fyrra lagi er talan um donsku söluna av Vestindisku Oyggjunum til USA, sum fekk gildi 1. apríl 1917, og í seinna lagi er talan um donsku viðurkenningina av Íslandi sum sjálvstøðugt ríki, sum fekk gildi 1. desember 1918. Hóast Ríkisdagurin frammanundan góðkendi báðar avtalurnar, so var stór mótstøða móti teimum millum konservativu stjórnarandstøðuna, sum var serliga sterk í Landstinginum. Viðvíkjandi söluni av Vestindisku Oyggjunum var mótstøðan so mikið stór í Landstinginum, at søluavtalan, sum stjórnin hjá C. Th. Zahle av sínum eitingum

hevði evnað til í 1916, hevði verið feld, um so var, at hon varð lögð fyri Landstingið. Hetta hendi kortini ikki, tí at enda fekk stjórnin semju í lag við Ríkisdagin um, at avtalan skuldi sendast út til fólkaatkvøða í Danmark. Við fólkaatkvøðuni, sum var hildin 14. desember 1916, góðkendu donsku veljararnir søluavtaluna, hóast mótstøðan móti henni millum tey, sum vóru á vali, var rættiliga stór. Í fleiri donskum landspørtum vóru fleiri nei enn ja atkvøður, m.a. í Føroyum,⁵⁹⁴ har 717 atkvøddu ímóti og 348 fyri söluni,⁵⁹⁵ men ríkisúrslitið gjørdist, at 158.000 veljarar vóru ímóti söluni, meðan 283.000 tóku undir við söluni.⁵⁹⁶ Viðvíkjandi viðurkenningini av Íslandi sum sjálvstøðugt ríki vóru einans teir konservativu ímóti, tá saman um kom, men samráðingarnar millum danskar myndugleikar og íslendingar um spurningin høvdu verið ógvuliga truplar.⁵⁹⁷ Harafturat kom, at tjóðskaparligu trupulleikarnir, sum donsku ríkismyndugleikarnir líka síðan 1848 høvdu havt við Týskland um Slesvig, fingi heilt nýggjan týðning so hvørt sum týski ósigurin í heimsbardaganum nærkaðist.

Hendingarnar í 1917 og 1918, sum landafrøðiliga sæð skarvaðu stór øki av danska ríkinum, vóru týðandi treytir fyri, at ein meiriluti í Landstinginum yvirhøvdur kundi brúka bønarbrævið hjá føroyskum sjálvstýrismonnum í donskum politikki. Skuldsetingarnar frá amtmanninum um „*rigsskadelig Adferd*“ móti serliga Jóannesi Patursson og sjálvstýrismonnunum, – og harvið eisini óbeinleiðis móti radikalum stjórnini hjá C. Th. Zahle – sum Kanningarnevnd Landstingsins í 1918 m.a. varð sett at kanna, eiga at verða settar í samband við hesar ríkispolitisku hendingar. Hóast støða Føroya í danska ríkinum ikki var akkurát tann sama, sum støðan hjá Íslandi og Vestindisku Oyggunum, so var veruligur vandi fyri, at uppløysingargongdin í ríkinum fór at breiða seg til Føroyar, – ein part av danska grundlógarkíkinum – tá hesi økini gjørdust sjálvstøðug. Hartil kom, at føroyska sjálvstýrisrørslan, sum við íblástri úr Íslandi og Noregi hevði tikið seg upp í byrjanini á øldini, var styrkt munandi undir fyrra heimskriggi. Føroyskir sjálvstýrismenn samstarvaðu – sambært Edwardi Mortensen við stuðli frá donsku stjórnini – beinleiðis við íslendingar um bønarbrævið til bretska stjórnina. Tað er eisini avgerandi at leggja merki til, at skuldsetingarnar hjá Svenningi Rytter amtmanni mótvegis sjálvstýrisfólkunum um ‘seperatismu’ vórðu settar fram við støði í einum politiskum diskursi í Danmark, sum í langa tíð hevði verið gjøllað fyrireikaður uppá akkurát tilíkar skuldsetingar. Síðan 1906 hevði Oliver Effersøe, formaður Sambandsflokksins í 1917-24, av Fólkatingsins røðarapalli í stríð við veruleikan sagt við danskar ráðharrar og ríkisdagsmenn, at Sjálvstýrisflokkurin var seperatistiskur, og hesin máttmikli politiski diskursurin hevði so líðandi eisini vunnið frama í Danmark.⁵⁹⁸ Í øllum hesum viðurskiftum liggja tær ríkispolitisku treytirnar undir politisku gongdini frá bønarbrævinum hjá Havnar Framburðsfelag til Kanningarnevnd Landstingsins, men tað er vert at gera sær greitt, at fyrirtreytirnar hjá kanningarnevndini ikki bert vóru tær ítøkiligu ríkispolitisku avbjóðingarnar, men í stóran mun eisini teir politisku diskursarnir í Føroyum og í Danmark, sum í júst hesum málinum beinleiðis komu í samband við hvønn annan.

Tá Rytter, Vest og Thygesen í mars 1918 bóðu um at verða fluttir í annað starv, samstundis sum Svenning Rytter mótvegis ríkismyndugleikunum legði

Jóannes Patursson, formaður Sjálvstýrisflokksins, var helst tann royndasti føroyski politikarin í 1917. Hann var ein dugnaligur politikari, sum dugdi at síggja, at fyrri Sjálvstýrisflokkinn lógu stórir politiskir møguleikar í teimum truplu flutningsviðurskiftunum í Norðuratlantshavi. Adressumálið og tær illgitingar, sum Kanningarnevnd Landstingsins í 1920 setti fram móti Sjálvstýrisflokkinum og Jóannesi Patursson, vóru við til at gera hann og aðrar sjálvstýrismenn til veruligar seperatistar.

adressumenninar undir at hava roynt at venda sær til bretsku stjórnina uttanum danskar myndugleikar við tí fyrri eyga at fyrireika at loysa Føroyar frá Danmark, so sendu teir eina bumbu inn í tann politiska diskursin í Danmark, sum hevði við sær Kanningarnevnd Landstingsins. Bønarbrævið hjá Havnar Framburðsfelag gjørdist við hesum partur av einum heilt øðrum diskursi, sum grundleggjandi broytti týðningin av tí. At adressumenninir, tá ið hugt verður eftir tí ítøkiligra samfelagsliga og politiska høpinum í Føroyum í 1917, sum bønarbrævið hevði sín uppruna í (Bedeutung), vóru ósekir í ákærum um ríkisskaðiliga atferð, hevði í tí minni ítøkiligra stjórnar- og ríkispolitiska diskursinum í Danmark (Sinn) minni at siga; og avleiðingarnar av, at bønarbrævið hjá Havnar Framburðsfelag frá 1917 gjørdist til eitt landstingsmál í 1918 – t.e. at sjálvstýrisrørslan í Føroyum gjørdist viðgongdari – vóru ikki minni ítøkiligar av, at skuldsetingarnar um 'ríkisskaðiliga atferð' vóru ógrundaðar. Heldur tvørturímóti.

Kanningin hjá Landstinginum varð almannakunngjørd 15. januar 1920, og 29. mars 1920 loysti Kristian X stjórnina hjá C. Th. Zahle úr starvi. C. Th. Zahle hevði stutt frammanundan, 3. mars 1920, fingið áðurnevndu átalu frá Landstinginum, grundað á manglandi og villleiðandi kunning av Landstinginum viðvíkjandi grundunum til, at triggir leiðandi danskir embætismenn í Føroyum 17. mars 1918 høvdu søkt um at verða fluttir í annað starv ella søgdu seg úr starvi. Uppsøgnin av stjórnini hekk kortini hvørki saman við hesi átaluni frá Landstinginum til C. Th. Zahle ella *niðurstøðunum* hjá nevndini um bønarbrævið hjá adressumonnunum frá mars 1917 og stuðulin hjá C. Th. Zahle til Edward Mortensen upp undir fólkatingsvalið í 1918. *Upprunin* til Kanningarnevnd Landstingsins kann hinvegin síggjast í høpi við teimum størru ríkispolitisku trupulleikunum, – t.e. Vestindisku Oyggjarnar, Ísland og serstakliga tí í 1920 óloysta Slesvigspurninginum – sum førdu til, at stjórnin hjá C. Th. Zahle fall. Tað, sum 29. mars 1920 fekk Kristian X at loysa stjórnina hjá C. Th. Zahle úr

starvi, var tað sokallaða Flensburgmálið, sum snúði seg um, hvussu stórar partar av Slesvig Danmark skuldi hava aftur frá Týsklandi eftir kríggið. Kristian X og C. Th. Zahle vóru ósamdir um hendan spurningin – C. Th. Zahle ynskti ikki, at Flensburg aftur skuldi undir Danmark, men tað gjørdi Kristian X.⁵⁹⁹ Hesin yvirskipaði ríkispolitiski samanhangurin, sum uppsøgnin av radikalum stjórnini hjá C. Th. Zahle hekk saman við, og sum bønarbrævið hjá Havnar Framburðsfelag av konservativum kreftum í serliga Landstinginum eisini varð sett í samband við, hevði tí við sær, at Kanningarnevnd Landstingsins kortini óbeinleiðis fekk politiskar fylgir fyri viðurskiftini millum Danmark og Føroyar. Tí tað vóru tær meira konservativu og eisini danskt-tjóðskaparligu kreftirnar í Danmark, sum komu til stjórnarvaldið í Danmark eftir ríkisdagsvalini í 1920 í kjalarvørrinum á teimum tjóðskaparligu ósigrunum undir radikalum stjórnini hjá C. Th. Zahle.

Tað var helst eitt lagnunnar speisemi, at tann høvuðsákærði í frágreiðingini hjá Kanningarnevnd Landstingsins, 'seperatisturin' Jóannes Patursson, 13. februar 1920, t.e. ein knappan mánað eftir at frágreiðingin varð lögð fram 15. januar 1920, í sambandi við fólkaatkvøðuna um grundlógina, sum skuldi vera 4. september 1920,⁶⁰⁰ legði eitt uppskot fyri Landstingið, sum skuldi slóða fyri einum føroyskum sjálvstýri. Hetta uppskotið, sum legði upp til, at lóggávuvald Løgtingsins í serligum føroyskum viðurskiftum eksplisít skuldi staðfestast í § 2 í grundlógini, kundi og vildi eisini – um tað hevði vunnið frama í Danmark og føroysku veljararnir eisini tóku undir við tí – havt við sær, at eisini Sjálvstýrisflokkurin hevði góðtikið, at grundlógin varð galdandi fyri Føroyar. Uppskotið kom – kanska tí radikala stjórnin hjá C. Th. Zahle varð koyrd frá halvanannan mánað seinni – ikki til viðgerðar í Ríkisdegnum, men tað gekk loddrætt ímóti seperatismuni í landstingsfrágreiðingini, sum síðan saman við politisku broytingunum í Danmark var við til at fáa Jóannes Patursson til endaliga at sleppa ætlanunum at loysa sjálvstýrismálið innanfyri karmarnar á donsku grundlógini.

Vinrastjórnin, sum undir leiðslu av Niels T. Neergaard tók við eftir radikalum stjórnina hjá C. Th. Zahle, og sum sat frá 1920 til 1924, stuðlaði treytaleyst Sambandsflokkinum í føroyskum politikki. Stjórnarskiftið í 1920 hevði einki við Adressumálið at gera, men tann veruleiki, at Løgmálaráðið – sum hevði føroysk viðurskifti undir sær – varð latið Svenningi Rytter at fyrisita, var ein týðilig ábending um, at Neergaard stjórnin var ávirkað av teimum ríkispolitisku ósigrunum undir C. Th. Zahle stjórnini í 1917 og 1918, Slesvigspurninginum og Adressumálinum. Føroyapolitikkurin hjá Neergaard stjórnini var í øllum førum meira sambandssinnaður enn tann hjá C. Th. Zahle stjórnini.

Hetta hevði við sær, at tey frammanundan góðu viðurskiftini millum ríkismyndugleikarnar og sjálvstýrisrørsluna versnaðu. Tann 29. mai 1920 samtykti Løgtingið, har Sjálvstýrisflokkurin hevði meirilutan, eitt misálit á løgmálaráðharran, Svenning Rytter.⁶⁰¹ Heilt galið gjørdist tað í 1923, aftaná Noregsmálið, tá Neergaard 26. oktober setti fram eina yvirlýsing í Fólkatíninginum, sum beinleiðis stuðlaði Sambandsflokkinum – ikki tí hann hevði meirilutan av veljarunum aftanfyri seg, men tí hann var ein sambandsflokkur.⁶⁰² Hetta hendi orsakað av skuldsetingum, sum Jóannes Patursson 27. juni 1923 hevði sett fram í Noregi, um harðrendan danskan

Svenning Rytter, sum var amtmaður í Føroyum í 1911-1918, gjørdist løgmálaráðharri í stjórnini hjá Neergaard í 1920. Í tí sambandi kom hann at hava ábyrgdina av føroyskum viðurskiftum í donsku stjórnini. Her sæst Rytter (høgru) saman við Sophus Wald Bay, sum var fúti í Føroyum í 1908-1914.

politik í Føroyum, har hann eisini hevði nevnt móguleikan fyri eini „*gjenforening med Norge*“.⁶⁰³ Sjálvstýrisflokkurin, sum partvís við støði í flutningstrupulleikunum hevði styrkt um støðu sína í Løgtinginum undir krígunum⁶⁰⁴ og á fyrsta sinni vann meirilutan

í Løgtinginum (men ikki millum veljararnar) í 1918, kendi seg rættiliga sviknan av ríkismyndugleikunum.⁶⁰⁵ Í tíðarskeiðinum frá 1918 til 1923 hevði Løgtingið við atkvøðunum hjá Sjálvstýrisflokkinum (sum framvegis ikki hevði meirilutan av veljarunum aftanfyrir seg) og próstinum í fimm tingsetum í slag samtykt at broyta ymiska týðandi lóggávu viðvíkjandi Føroyum, t.d. kirkjumálið, skúlamálið og løgtingslógina (t.e. rammulógin, sum ásetti skipan og heimildir Løgtingsins), men Neergaard stjórnin valdi í flestu førum ikki at staðfesta løgtingssamtyktirnar, við tí avleiðing, at føroyska sjálvstýrisrørslan gjørdist meira víðgongd og minni samstarvssinnað mótvegis ríkismyndugleikunum í Keypmannahavn.⁶⁰⁶ Hesi víðurskiftini vóru týðandi treytir fyrir teimum skuldsetingum, sum Jóannes Patursson í 1923 hevði sett fram í Noregi móti donskum valdi í Føroyum. Ein avleiðing av yvirlýsingini um Føroyapolitikkinn hjá Niels Neergaard í Fólkinginum 26. oktober 1923, – ein Føroyapolitikkur, sum sosialdemokratiska stjórnin hjá Stauning í 1924 eisini tók undir við – var, at Sjálvstýrisflokkurin 5. august 1924 broytti stevnuváð, soleiðis at orðini „i god forståelse med Regering og Rigsdag“ vórðu strikaði úr henni.⁶⁰⁷

Í so máta ber helst til at koma til ta niðurstøðu, at tað einasta ítøkiliga, sum spurdist burtúr tí drúgva kanningarbeiðinum og skuldsetingunum móti Jóannes Patursson og adressumonnunum var, at víðurskiftini millum eina styrkta og við tíðini meira víðgongda føroyska sjálvstýrisrørslu⁶⁰⁸ – Jóannes Patursson gjørdist sum frá leið veruligur loysingarmaður – og ríkismyndugleikarnar í Keypmannahavn versnaðu munandi.⁶⁰⁹ Kanningarbeiðið avdúkaði hvørki rættarlaga ella politiskt nakað grundleggjandi óreglusemi hjá nøkrum av *aktør-unum* í málinum viðvíkjandi úttingningini av bønarbrævinum í 1917, men á tí *ríkispolitiska* økinum var Fúlábók – ikki Føroyapolitikkurin hjá C. Th. Zahle, sum meirilutin í frágreiðingini staðfesti – víðvirkandi til fyrir eftirtíðina at seta kílur í víðurskiftini millum ríkismyndugleikarnar og føroysku sjálvstýrisrørsluna – t.e. løgtingsmeirilutan í árunum aftaná 1918. Harvið versnaðu eisini víðurskiftini millum Danmark og Føroyar sum heild.

Tá tað er sagt, so ber heldur ikki til at siggja burtúr frá, at bønarbrævið og Adressumálið helst vóru víðvirkandi til at skapa spjaðing í tí sterku føroysku sjálvstýrisrørsluni, sum, hóast hon ongantíð hevði havt meirilutan av føroysku veljarunum aftanfyrir seg, uppá longri sikt hevði við sær, at hon ikki megnaði at varðveita politiska valdið í Føroyum. Ósemjurnar í Sjálvstýrisflokkinum millum hóvligar og víðgongdar sjálvstýrismenn, sum vóru víðvirkandi til, at flokkurin og rørslan fóru í tvíningar í 1938, hava helst røtur aftur til Adressumálið og – seinni – eisini til Noregsmálið í 1923.

Søguligu og samfelagsligu treytirnar fyrir Kanningarnevnd Landstingsins vóru víðurskifti í danska ríkinum, sum annaðhvørt høvdu tikið seg upp ella vóru styrkt undir fyrra heimskriggi, men tær óhepnu politisku avleiðingarnar av málinum vóru partvíst treytaðar av teimum formligu politisku skipanunum í danska ríkinum. Tí uttan politiskar og fyrisingarligar skipanir, sum formliga gjørdur tað møguligt at knýta føroysk víðurskifti upp í danskan politikk, hevði málið neyvan tikið seg upp. Í sambandi við ríkisfelagsskapin ber til at siggja Adressumálið úr einum

J. C. Christensen og N. T. Neergaard í slotsgarðinum á Amalienborg í september 1920, eftir at Neergaard í kjalarvorrinum á Páskakreppuni hevði tikið við stjórnarvaldinum í Danmark. Harvið var eitt nýtt og øðrvísi tíðarskeið í politisku viðurskiftunum millum Føroyar og Danmark byrjað.

skipanarligum sjónarhorni, sum ikki tekur útgangsstøði í ítøkiligum søguligum, samfelagsligum ella politiskum fyrirtreytum. Danskir politikarar høvdu og hava framvegis av skipanarligum grundum bara áhuga í føroyskum viðurskiftum, tá ið hesi kunnu nýtast politiskt fyri at fáa undirtøku millum danskar veljarar. Tá er tað ikki føroyska sjónarhornið, men heldur tað danska, sum dentur verður lagdur á. Føroyska sjónarhornið hava danskir politikarar av góðum grundum ikki stóran áhuga í, tí teir kunnu ikki grunda sína politisku yrkisleið á at tekkjast føroyskum veljarum, sum ongan móguleika hava at atkvøða fyri teimum ella

teirra flokkum. Hinvegin kunnu danskir politikarar koma langt í donskum politikki við at birta undir ósemjur millum føroyingar og danir, tá truplar tíðir av ymiskum slag leggja trýst á viðurskiftini millum tjóðirnar. Tað sama ger seg sjálvandi galdandi fyri føroyskar politikarar í Føroyum. Eitt góð figgindamynd er eitt hent politiskt amboð.

Tann skipanarligi móguleikin fyri, at føroyskur politikkur gerst partur av donskum politikki verður ikki minni av, at føroysku ríkisdagsumboðini ofta hava verið tungan á vágskáluni í donskum politikki. Í 1917 var tann fyrisitingarliga skipanin harumframt soleiðis háttað, at amtmaðurin, t.e. løgtingsformaðurin, kundi koma at liggja ímillum politisku skipanirnar í londunum báðum. Tað var í veruleikanum hetta – stuðulin hjá C. Th. Zahle til Edward Mortensen upp undir fólkatingsvalið í 1918 – sum, umvegis ein ógvuliga misnøgðan amtmann, Svenning Rytter, knýtti bønarbræv sjálvstýrismanna til bretsku stjórnina upp í danskan innanríkispolitikk.

Tann yvirskipaða gongdin í politisku viðurskiftunum millum Danmark og Føroyar undir fyrra heimskríggi – frá bønarbrævinum hjá Havnar Framburðsfelag í 1917 til Kanningarnevnd Landstingsins í 1919 – var treytað av ítøkiligum flutningstrupulleikum í Norðuratlantshavi, styrktum føroyskum sjálvstýrisstríði, stríði um stjórnarvaldið í Danmark, størri ríkispolitiskum treytum í danska ríkinum og íbygdum bygnaðarligum viðurskiftum í ríkisfelagsskapinum. Sæð úr einum tilíku sjónarhorni ber til at siga, at danskur og føroyskur politikkur ikki altíð fylgir ætlanunum hjá politisku aktørunum í Føroyum ella í Danmark. Politisku aktørarnir kunnu, tá ítøkiligir trupulleikar taka seg upp landanna millum, verða stýrdir av systemlogikkinum í ríkisfelagsskapinum, sum hefur ein íbygdan móguleika fyri, at føroyskur og danskur politikkur – sum í aðrar mátar virka eftir lutfalsliga óheftum skipanum – verða knýttir at hvørjum øðrum. Samanbera vit niðurstøðuna av eini keldukritiskari viðgerð av keldutilfarinum um handfaringini av sjálvum bønarbrævinum til bretar í 1917, sum leggur upp til eina lokalpolitiska føroyska tulkning, við tann ríkispolitiska týðning, sum málið fekk í 1918-1919, so ber eisini til at siga, at tað vóru størri diskursiv valdsviðurskifti, sum vóru avgerandi. Í mun til Tilboðið frá 1906 vóru tað bara ikki føroysk valdsviðurskifti, sum høvdu við sær, at bønarbrævið varð tulkað inn í eitt størri sjálvstýrispolitiskt høpi. Andras Samuelson, føroyski fólkatingsmaðurin frá 22. apríl 1918, valdur fyri Sambandsflokkinn, viðurkendi á Løgtingið 9. september 1918 og 27. januar 1919, at hann – sum Jóannes Patursson og Edward Mortensen upplýstu – hevði tikið undir við, at Kanningarnevnd Landstingsins varð sett,⁶¹⁰ men føroyskur politikkur var ikki høvuðsmegin undir Kanningarnevnd Landstingsins. Tað var tann politiska skipanin í Danmark, sum síðan 1901 hevði fingið at vita úr Føroyum, at Patursson familjan og seinni Sjálvstýrisflokkurin hevði loysing Føroya og Danmarkar millum sum mál, sum í 1918-1919, umvegis ein misnøgðan amtmann, skapti eina víðgongda sjálvstýrispolitiska útlekking av bønarbrævinum frá 1917, sum tað upprunaliga ikki var partur av.

Adressumálið er eitt ítøkiligt dømi um, at føroysk viðurskifti, orsakað av

politisku og stjórnarligu skipanunum í ríkisfelagsskapinum, lætt kunnu verða drigin upp í danskan politikk á ein fyri viðurskiftini millum Danmark og Føroyar ikki serliga hepnan hátt, tá ið tær 'røttu' søguligu og samfelagsligu treytirnar eru til staðar. M.a. av hesum grundum er Fúlábók hóast alt ein ógvuliga týðandi partur av bæði ríkisrættarligu og politisku søgu Føroya. Viðurskiftini millum føroysku sjálvstýrisrørsluna og ríkismyndugleikarnar í Keypmannahavn vóru góð frá 1906 til 1918, tá ið tær áhaldandi royndirnar hjá leiðandi sambandsfólki og donskum embætismonnum at sáa misálit á sjálvstýrisrørsluna millum danir, sum kunnu fæst heilt aftur til 1901, veruliga fóru at festa røtur.

Noregsmálið í 1923, sum nú skal viðgerast nærri, er eitt týðiligt dømi um, at viðurskiftini vóru nógv kólnaði. Her vóru tað kortini ikki donsk áhugamál, sum umvegis ein misnøgðan amtmann knýttu serlig føroysk viðurskifti upp í danskan politikk, men tað vóru serliga politisk áhugamál í Føroyum, sum umvegis Sambandsflokkurin knýttu danskan politikk upp í føroyskan partapolitikk.

Hendingarøð

1914:

1.-4. august:

- Fyrri heimskríggj byrjar. Týskland og Eysturríki-Ungarn koma í eitt stórkríggj móti Fraklandi, Bretlandi og Russlandi. Krígsførandi londini leggja minur út ymsastaðni í Norðuratlantshavi fyri at avbyrgja figgindan.
- Løgtingið, sum er saman, tá kríggjð brestur á, setir eina Vørunevnd, sum skal syrgja fyri, at vora til 3 mánaðir altíð er í Føroyum.

1915:

11. mars:

- Bretar krevja, at øll skip, sum koma inn í farvatnið kring bretska oyggjarnar, skulu inn í bretska havn til eitt sokallað kontrabandaeftirlit.

12. mai:

- Edward Mortensen verður valdur í Fólkingið.

1916:

28. februar:

- Løgtingsval er. Sambandsflokkurin fær 10 umboð, meðan Sjálvstýrisflokkurin fær 9 umboð í nýggja Løgtinginum. Saman við Rytter amtmanni hevur Sambandsflokkurin meiriluta.
- Løgtingið ger seinni út á árið av at senda tveir handilskonar menn til Íslands at royna at fáa handilssamstarv í lag við íslendingar um at fáa vørur haðani úr Amerika. Teir eru í Íslandi í august 1917.

1917:

1. februar:

- Týskland byrjar kavbátakríggj móti øllum skipum, sum fara inn í bretska farvatn. Eingi skip koma til Føroya í tveir mánaðir.

10. februar:

- Amtmaðurin sendir tað fyrsta av eini røð av fjarritum til íslenskar handilsfyrirtekur og til donsku stjórnina viðvíkjandi móguleikunum fyri at fáa vøru til Føroya úr m.a. Íslandi. Úrslitini eru soltin, tí vørutrot er eisini í Íslandi.

14. februar:

- Jóannes Patursson roynir at fáa Løgtingið kallað saman at viðgera vøruflutningin til Føroya, men hetta miseydnast.

19. februar:

- Amtmaðurin heitir í brævi á íslendingar um at fáa til vege útflutningsloyvi frá bretsku myndugleikunum til at flyta vøru úr Íslandi til Føroya.

24. februar:

- Føroyska Skipara- og Navigatørfelagið sendir eina áheitan til bretska konsulin í Havn við umbøn um, at føroysk skip sleppa at selja fisk í Íslandi uttan at skula inn í bretskar havnir til eftirlit.

4. mars:

- Bretski konsulin í Havn eftirlíkar umbønini frá Skipara- og Navigatørfelagnum eftir at amtmaðurin hevur verið við í málinum.

6. mars:

- Havnar Framburðsfelag – stovnað í 1903 undir navninum Suðurstreymoyar Framburðsfelag – samtykkir at senda eina áheitan til bretska stjórnina við umbøn um fría sigling til Føroya.

7. mars:

- Jóannes Patursson er hjá bretska konsulinum í Havn, sum ikki vil senda áheitanina til bretska stjórnini uttan skrivliga góðkenning frá amtmanninum. Jóannes Patursson og ein annar sjálvstýrismaður fara til amtmannin fyri at fáa hansara viðmæli.

8. mars:

- Amtmaðurin sendir konsulinum áheitanina frá Havnar Framburðsfelag saman við einum skrivligum viðmæli. Konsulin metir kortini ikki, at viðmælið er nóg inniligt, og hann ger tí ikki meira við málið.

12. mars:

- Grein stendur í Føroyatíðindi, har heitt verður á Løgtingið um at venda sær beinleiðis til bretskar myndugleikar.

17. mars:

- Bønarbrævið er til viðgerð í Havnar Framburðsfelagi.
- Danska stjórnin gevur sendiharranum í London boð um at arbeiða fyri friari sigling millum Danmark og Føroyar.

18. mars:

- Danska stjórnin sendir í loyndum orlogsskipið Islands Falk til Føroya við tí vøru, sum føroyingar hava mest fyri neyðini.
- Havnar Framburðsfelag samtykkir adressuna, sum umvegis Løgtingið

og eftir at undirskriftir eru savnaðar í Føroyum, skal fjarritast til bretsku stjórnina í London.

21. mars:

- Ein samd Vørunevnd almannakunnger eina plakat, har føroyingar verða ávaraðir móti at skriva undir adressuna.

22. mars:

- Amtmaðurin kallar Løgtingið at koma saman 28. mars.
- Jóannes Patursson og 4 aðrir framburðsmenn almannakunngera eina plakat, har heitt verður á fólk um at taka undir við adressuni, hóast Vørunevndin var ímóti.

23. mars:

- Løgtingið fær fjarrit úr Íslandi, har sagt verður frá, at har fæst eingin vøra, tí har er eisini vørutrot.

24. mars:

- Amtmaðurin sendir eitt loyniligt fjarrit til donsku stjórnina, har hann kannar um, at sjálvstýrismenn ætla at senda eina umbøn um fría sigling beinleiðis til bretsku stjórnina.

25. mars:

- Jóannes Patursson sendir fjarrit til íslenska altingsformannin og biður um eitt játtandi svar úr Íslandi viðvíkjandi móguleikunum at fáa vøru umvegis Ísland.

26. mars:

- Adressan verður á fyrsta sinni viðgjørd á ráðharrafundi í donsku stjórnini. Uttanríkisráðharrin metir ætlanirnar hjá adressumonnunum liggja á markinum til „svigtende Statsfølelse“.
- Jóannes Patursson fær svarfjarrit frá íslenska altingsformanninum, har heitt verður á adressumenninar um at senda adressuna til bretar við hjálp frá bretska konsulinum í Havn og danska sendiharranum í London.
- Andreas Ziska sendir bræv til Edward Mortensen, har hann kannar um, at ætlanin er at senda adressuna til bretska myndugleikar umvegis danska sendiharran í London. Ziska spyr Mortensen, um nakað skeivt harvið verður gjørt, og biður um svar við fjarriti.

27. mars:

- Jóannes Patursson sendir fjarrit til Edward Mortensen, har hann fyrri fyrstu ferð kannar um adressuna, sum er lögð fyrri Løgtingið, samstundis sum hann spyr, um Edward Mortensen kann fara til London við henni.

28. mars:

- Løgtingið kemur saman at viðgera adressuna.

31. mars:

- Amtmaðurin lesur fjarrit frá løgmláráðnum upp fyrri Løgtinginum, har kunnað verður um, at farmaskipið Ísland fer úr Keypmannahavn til Føroya 2. apríl við 700 tons sum av vøru.

1. apríl:

- Danska sølan av Vestindisku Oyggjunum til USA verður veruleiki.

2. apríl:

- Ísland fer úr Keypmannahavn til Føroya við 700 tonsum av vøru.
- Edward Mortensen sendir bræv til Jóannes Patursson við adressuni hjá danska konsulinum í London og skrivar, at adressan kann sendast til hansara.

3. apríl:

- Løgtingið samtykkir ikki at taka undir við bønarbrævinum. Samstundis verður samtykt, at alt samskipti millum føroyingar og fremmand lond skal ganga gjøgnum „vedkommende danske statsmyndigheder“.

4. apríl:

- Skaalum sendir kl. 12.45 fjarrit til Ritzau, har upplýst verður, at Løgtingið hevur felt adressuna hjá sjálvstýrismonnunum og samtykt álitisvátan til amtmannin, Vørunevndina og dansku stjórnina.

5. apríl:

- Edward Mortensen fjarritar kl. 15.55 adressuna hjá danska sendiharranum í London til Jóannes Patursson, samstundis sum hann sendir bræv til Jóannes Patursson, har hann sigur seg hava tosað við Erik Scavenius, ið einki hevði ímóti, at bønarbrævið varð sent til danska sendiharran í London.

6. apríl:

- USA tekur avgerð um at koma upp í kríggið í Evropa saman við Bretlandi og Fraklandi. Restina av 1917 og í 1918 verða 250.000 amerikanskir hermenn og nógv krígsútgerð flutt til Evropa úr USA. Hetta broytir sum frá líður valdsviðurskiptini í krígunum til fyrimuns fyri Bretland og Frakland.

8. apríl:

- Edward Mortensen sendir bræv til Andreas Ziska við sama innihaldi, sum tað, hann sendi til Jóannes Patursson 5. apríl.

13. apríl:

- Ísland er komið til Føroya við 700 tonsum av vøru.
- Andreas Ziska sendir bræv til Johan Mortensen á Tvøroyri, har hann kannar um ætlanirnar við bønarbrævinum – m.a. at ætlanin er at handa bretska konsulinum í Havn undirskriftirnar til gjøgnumsyn.

14. apríl:

- Havnar Framburðsfelag avger at lata tingmonnum Sjálvstýrisflokksins upp í hendi at senda bønarbrævið.

15. apríl:

- Suðuroyartingmaðurin Jóhan Andreas Nolsøe sendir fjarrit til Jóannes Patursson og biður hann spyrja Edward Mortensen, um løgmlaráðið „billiger“, at bønarbrævið verður sent beina leið til sendiharran í London. Gott at hava eitt „Jasvar“ skrivar hann.

16. apríl:

- Postdamparin København kemur til Føroya við m.a. posti úr Keypmannahavn.

17. apríl:

- Jóannes Patursson fær m.a. eitt bræv frá Edwardi Mortensen, dagfest 5.

apríl, har upplýst verður, at Erik Scavenius einki hevði ímóti, at bønarbrævið verður sent til danska sendiharran í London.

- Jóannes Patursson og adressumenninir, sum hava savnað 3.242 undirskriftir í Føroyum, fjarrita bønarbrævið til danska sendiharran í London.

18. apríl:

- Svenning Rytter sendir eina drúgva loyniliga frágreiðing til løgmláráðið, har hann m.a. ákærir Jóannes Patursson fyri einans at hava seperatistiskar ætlanir við bønarbrævinum.
- Jóannes Patursson fjarritar til Jóhan Andreas Nolsøe á Tvøroyri, at hann hevur fingið brøv frá Edwardi Mortensen. Alt er sum tað skal vera.
- Danski sendiharrin í London sendir fjarrit til Erik Scavenius, við upplýsingum um, at hann hevur fingið bønarbrævið sendandi og spyr, hvat hann skal gera við tað.

19. apríl:

- Bretski konsulin í Havn fær ein stóran brævbjálva sendandi við postinum frá adressumonnunum, sum hann sendir aftur til sendaran óopnaðan.
- Erik Scavenius fjarritar til sendiharran í London og biður hann geva adressumonnunum boð um at venda sær til løgmláráðið við bønarbrævinum.

20. apríl:

- Danski sendiharrin í London fjarritar til Jóannes Patursson, og biður hann venda sær til løgmláráðið við bønarbrævinum.

21. apríl:

- Jóannes Patursson fjarritar til sendiharran í London, at stjórnin fer at geva honum „ordrer“. Samstundis fjarritar hann til Edward Mortensen í Keyptmannahavn, har hann sigur seg vóna, at stjórnin skilir støðuna og gevur sendiharranum „*de fornødne instrukser*“.
- Jóannes Patursson sendir avrit við úrdráttum av brøvum sínum frá Edwardi Mortensen til Havnar Framburðsfelag.

23. apríl:

- Edward Mortensen vendir sær formliga til løgmláráðið við bønarbrævinum og orðar eitt skriv, sum skal sendast til Uttanríkismálaráðið.

7. mai:

- Uttanríkisráðharrin staðfestir á ráðharrafundi, at bønarbrævið nú gongur sína vanligu gongd, eftir at adressumenninir hava vent sær til Uttanríkismálaráðið.

8. mai:

- Edward Mortensen fjarritar til Jóannes Patursson og kunnar um, at bretska stjórnin noktaði fyri regluligari sigling millum Keyptmannahavn og Føroyar.

18. mai:

- Erik Scavenius biður danska sendiharran í London arbeiða fyri innihaldinum í bønarbrævinum.
- Bretar geva loyvi til at skip, sum koma til Føroya úr Amerika, eftir umsókn

skulu sleppa undan at leggja leiðina inn í bretska havn til eftirlit, um tey í staðin fara inn í Halifax í Kanada. Tá ítøkiligar umsóknir verða sendar til bretsku myndugleikarnar hesum viðvíkjandi er tað kortini torført at fáa flutningsloyvi – serliga til petrolíumsflutning.

23. – 24. mai:

- Týskir kavbátar søkkja 10 føroysk skip á Føroya Banka:
- Elsa og Britannia av Tvøroyri (23. mai)
- Beinir úr Fuglafirði (23. mai)
- Traveller úr Vági (24. mai)
- Streymoy og Brestir úr Havn (24. mai)
- Margretha av Viðareiði (24. mai)
- Orion úr Fuglafirði (24. mai)
- Isabella Innes úr Porkeri (24. mai)
- Mary Boyes úr Vestmanna (3. juli)
- DFDS skipini Vesta og Ceres verða eisini søkt í juli á veg til Føroya

22. juni:

- Løgmláráðið takkar eftir áheitan frá amtmanninum Løgtinginum fyri handfaringina av bønarbrævinum

23. juli:

- Svenning Rytter sendir nakrar fyrispurningar til løgmláráðharran viðvíkjandi bønarbrævinum.

7. august:

- Tveir handilskønir menn fara vegna Løgtingið til Íslands at viðgera móguleikan fyri flutningssambandi millum Amerika/Ísland og Føroyar. Einki kemur burtur úr ferðini, eftirsum ein avtala við íslendingar er treytað av eini avtalu við Bretland um fría sigling. Eina tílíka avtalu vilja bretar ikki geva føroyingum.

18. august:

- Danska løgmláráðið staðfestir í brævi til amtmannin, at bønarbrævið ikki varð sent til bretar uttanum danskar myndugleikar.

21. august:

- Løgtingið velur Andras Samuelsen til føroyskan landstingsmann.

3. september:

- Í Løgtinginum setir Svenning Rytter fram skuldsetingar móti adressumonnunum um, at teir í tveimum førum hava roynt at senda bønarbrævið uttan um danskar myndugleikar.

17. oktober

- Týskur kavbátur kemur inn á Borðoyarvík og liggur har til dagin eftir.

29. oktober:

- Eftir at donsk bløð hava umrøtt málið, reisir Vanggaard tjak í folkatinginum um bønarbrævið. Edward Mortensen afturvísir skuldsetingunum hjá amtmanninum um, at adressumenninir í tveimum førum skuldu havt roynt at senda bønarbrævið uttan um danskar myndugleikar.

1918:

6. februar:

- Tingakrossur endurgevur tað, sum Edward Mortensen á Fólkatingsi hevur sagt um skuldsetingarnar hjá Svenningi Rytter móti adressumonnunum.

9. februar:

- Svenning Rytter setir yvirlýsing í Dimmalætting, har adressumenninir verða ákærdir fyri at hava roynt at senda bønarbrævið uttanum danskar myndugleikar tveir vegir – gjøgnum bretska konsulin í Havn og danska sendiharran í London. Yvirlýsingin verður samstundis send til løgmálaráðið.

15. mars:

- C. Th. Zahle fjarritar til Svenning Rytter og biður hann kunna Edward Mortensen um, at hann stuðlar honum upp undir fólkatingsvalið 22. apríl 1918.

17. mars:

- Amtmaðurin, fútin og sorinskrivarin biðja um at verða fluttir í annað starv ella siga teir seg úr starvi.

20. mars:

- 6 sjálvstýrismenn siga í Tingakrossi, at teir ongantíð hava ætlað ella roynt at senda adressuna uttan um danskar myndugleikar.
- Kjak er í Landstinginum um umsóknina hjá embætismonnunum um at vera fluttir í annað starv og um fjarritið frá C. Th. Zahle til amtmannin eftir at danska blaðið København hevur umrøtt málið.

21. mars:

- Bretski konsulin vátar í skrivi til amtmannin, at hann hevur fingið ein stóran brævbjálva frá adressumonnunum, sum hann „*assumed*“ skuldi sendast til bretska stjórnina.

26. mars:

- Svenning Rytter sendir próvtilfarið frá konsulinum og varakonsulunum til løgmálaráðið.

22. apríl:

- Fólkatingsval. Radikala stjórnin hjá C. Th. Zahle heldur fram við stuðli frá sosialdemokratunum. Í Føroyum missur Edward Mortensen fólkatingssessin til sambandsmannin Andrass Samuelsen.

24. apríl:

- Løgtingsval. Sjálvstýrisflokkurin fær 11 umboð í Løgtingið og hevur á fyrsta sinni meirilutan í Løgtinginum. Sambandsflokkurin fær 9 umboð. Hetta hevði við sær, at Løgtingið 13. mai valdi Jóannes Patursson til føroyskan landstingsmann fyri Andrass Samuelsen.

16. mai:

- Tann nývalda Vørunevndin hjá Løgtinginum avger at senda eina fimm-manna nevnd til Íslands at viðgera vøruflutningin millum Amerika/Ísland og Føroyar. Tann 19. mai fer sendinevndin til Íslands. Hesaferð gongur betur, ein avtala fæst í lag, og bretska stjórnin slakar stutt eftir uppá

krøvini um kontrabandaeftirlit. Í august metir Løgtingið trupulleikarnar viðvíkjandi vøruflutningi til Føroya at vera loystar.

5. juli:

- Landstingið setir eina kanningarnevnd at kanna Adressumálið í 1917 og stuðulin hjá C. Th. Zahle til sjálvstýrismenninar upp undir fólkatingsvalið 22. apríl 1918.

1. desember:

- Avtalan, sum viðurkennir at Ísland fær fullveldi, fær gildi.

1920:

15. januar:

- Frágreiðingin frá kanningarnevndini verður almannakunngjørd. Jóannes Patursson og adressumenninir verða av meirilutanum í kanningarnevndini skuldsettir fyri at hava roynt at senda adressuna beinleiðis til bretsku stjórnina av politiskum grundum, meðan C. Th. Zahle verður lagdur undir at hava villleitt Landstingið og virkað út frá trongum partapolitiskum áhugamálum, sum skaddu viðurskiftini millum Danmark og Føroyar.

13. februar:

- Jóannes Patursson leggur uppskot fyri Landstingið um grundlógarbroyting.

3. mars:

- Kjak er í Landstinginum um frágreiðingina. Landstingið tekur frágreiðingina til eftirtektar og gevur C. Th. Zahle eina átalu fyri væntandi og villleiðandi kunning av Landstinginum 20. mars 1918 viðvíkjandi grundunum til uppsøgnina hjá embætismonnunum 17. mars 1918. Eingi politisk ella rættarlig stig verða tikin mótvegis aktørum í málinum.

29. mars:

- Kongur setir stjórnina hjá C. Th. Zahle frá og tann sokallaða Páskakreppan byrjar. Hetta hevur einki við kanningararbeiðið at gera.

5. mai

- Vinstrastjórnin undir leiðslu av Niels T. Neergaard tekur við stjórnarvaldinum í Danmark.

IV partur

Fortíðin kemur aftur

„Efter min Opfattelse vilde det være en Undertrykkelse og tillige et Forræderi mod dansk Nationalitet, hvis Regeringen vilde hjælpe Mindretallet paa Øerne til mod den færøske Befolknings Villie at tilbagetrænge det danske Sprog og dansk Nationalitet paa Øerne“.

Oliver Effersøe (1909)

„Tað er nóg galið at her í Føroyum eru menn, ið ikki duga at skilja millum nationalkenslu og státspliktenslu, men enn meira at teir hava fingið viðhald hjá monnum í Danmark“.

Rasmus Rasmussen (1919)

„Selvstyrepartiet er efter sin Natur det aktive Parti deroppe, det, som har nye Planer, nye Ting at gennemføre, medens Sambandspartiet efter mit Skøn for meget holder sig til Forsvaret. Der kommer først rigtig Fart og Liv i Sambandspartiets Kamp, naar det angriber det yderliggaaende Selvstyrepartis Personer eller dets Presse. ... Sambandspartiets ... Politik er for lidt positiv, for meget negativ. Det drejer sig alt for meget om at styre Modpartiets Førere, angribe dets Presse, og Partiet gør for lidt for at fremme Sambandet, det vil sige Forbindelsen, Samkvemmet mellem Danmark og Færøerne, det gør for lidt ad praktisk Vej“

Johan Christian Helms (1919)

„Regeringen vil arbejde for Bevarelsen af Samhørigheden, politisk og nationalt, mellem Færøerne og Riget. ... at det fra Regeringens Side er en Forudsætning, at dette ... Samarbejde maa foregaa i gensidig Erkendelse af, at saavel Grundloven som Rigssproget, det danske Sprog, skal bevares som fælles for hele Riget“.

Niels T. Neergaard (1923)

Inngangur

Í 1923 tók eitt mál seg upp í Føroyum, sum fekk stórar avleiðingar fyri føroyskan politikk og fyri politisku viðurskiftini millum Føroyar og Danmark. Upprunin til hetta málið var, at Jóannes Patursson í Noregi hevði sagt nakað um danskt

vald í Føroyum, og móguleikan fyri, at Føroyar fóru undir Noregi, sum hvørki fall í góða jørð hjá Sambandsflokkinum ella ríkismyndugleikunum. Hetta málið, Noregsmálið, gjørdist síðan partur av einum millumtjóða stríðið millum Danmark og Noregi. Noregsmálið fekk eins og Adressumálið avgerandi týðning fyri donskføroysk viðurskifti.

Adressumálið og tann politiska viðferð, sum Jóannes Patursson og aðrir sjálvstýrismenn finga av Kanningarnevnd Landstingsins í 1919 hevði við sær, at viðurskiftini millum Sjálvstýrisflokkinn og ríkismyndugleikarnar í Keypmannahavn versnaðu munandi. Síðan 1906 hevði spurningurin um størri føroyskt sjálvstýri í danska ríkinum í høvuðsheitinum verið ein innanhýsis føroysk ósemja millum Sjálvstýrisflokkinn og Sambandsflokkinn. Politisku viðurskiftini millum Sjálvstýrisflokkinn og ríkismyndugleikarnar vóru í veruleikanum heilt góð frá 1906 til 1918, men misálitið, sum m.a. fólka- og landstingsumboð Sambandsflokksins høvdu fingið loyvi til at sáa í Danmark móttvegis Sjálvstýrisflokkinum, saman við landstingsfrágreiðingini í 1919, sum lutvíst hevði støði í hesum misáliti, hevði við sær, at viðurskiftini millum Sjálvstýrisflokkinn og ríkismyndugleikarnar kølnaði skjótt aftaná 1918. Noregsmálið, sum tók seg upp í 1923, varð eitt týðiligt tekin um hesa gongdina.

Í Noregsmálinum, sum bæði snýr seg um støðu Føroya í danska ríkinum, danskt vald í Føroyum, føroyskan samleika og føroyskt sjálvstýrisstríð, liggur í veruleikanum meginparturin av teimum stóru óloystu spurningunum í politisku søgu Føroya fjaldir. Noregsmálið er ikki einans áhugavert av reint søguligum grundum; tað er eisini áhugavert av tí, at tað kastar ljós á spurningar, sum framvegis eru aktueller í føroyska samfelagsjakinum. Tá málið varð reist í Løgtinginum segði Jóannes Patursson m.a. „*at tað av Oliver Effersøe tingmanni á Løgtingi uppborna mál, sum millum annað viðvíkir skilnað frá Danmark og samband við Noregi, má sigast at vera tað mest týðningarmikla mál, sum hevur verið borið upp á tingið síðani hetta ting reistist aftur á føtur*“.⁶¹¹ At málið eisini hevði týðning í Noregi sæst av, at alt orðaskiftið á Løgtingi og nevndarálit Sjálvstýrisflokksins varð útgivið í Noregi í 1923.⁶¹² Oliver Effersøe, sum reisti málið í Løgtinginum, kann neyvan hava verið heilt ósamdur við Jóannesi Patursson og norðmonnum viðvíkjandi tí týðningi málið hevði. Hetta sæst eisini av tí drúgva og til tíðir harðrenda orðaskiftinum og nevndarviðgerðini, sum málið fekk í Løgtinginum í 1923. Kjarnin í Noregsmálinum hevði í veruleikanum lítið uppá seg, men orsökkin til, at málið tók seg upp var sum ikki einaferð tann størri diskursivi samanhangurin. Noregsmálið rakti beint niður í nakrar grundleggjandi og óloystar spurningar um viðurskifti Føroya í danska ríkinum, føroyskan samleika og danskt vald í Føroyum, sum høvdu verið aktueller í Føroyum líka síðan politiskir flokkar komu undan kavi í oyggjunum í 1906 – í veruleikanum hevði málið røtur aftur til tað, sum hendi við Friðinum í Kiel í 1814, tá Danmark misti Noregi til Svøríki, meðan gomlu skattlondini í Norðuratlantshavinum vóru verandi undir donskum valdi. Tí er Noregsmálið aktuelt í Føroyum.

Noregsmálið er ikki tikið upp til sjálvstøðuga viðgerð av føroyskum søgufrøðingum síðan 1923. Málið fekk holla politiska viðgerð í Løgtinginum í 1923, orðaskiftið,

sum vardi samfullar 5 dagar, varð sum nevnt fest á blað, prentað og útgivið í Føroyum og í Noregi, men tað ber illa til at siga, at nakað nýtt er komið fram um hetta mál síðan 1927, tá Jørgen-Frantz Jacobsen viðgjørði tað í bókini Danmark og Færøerne. Noregsmálið er síðan umrøtt sum partur av føroyskum søgubókum, sum eisini snúgva seg um onnur viðurskifti,⁶¹³ men hvørki málið sjálvt, ella tilfarið, sum Løgtingið fekk til vega um málið í 1923, hevur síðan fingið nakra sjálvstøðuga viðgerð, sum røkkur út yvir tað, sum Løgtingið læt prenta í 1923. Heldur ikki hevur nakar roynt at fáa nýtt tilfar til vega um málið.

Tað eru fleiri góðar grundir til at taka Noregsmálið upp til viðgerð í hesi bók. Yvirskipað sæð eru tað tvey politisk evni, sum verða viðgjørð í hesum partinum av bókini. Í fyrra lagi verður samanhangurin millum føroyskan sambands- og sjálvstýrispolitikk viðgjørður, og í øðrum lagi samanhangurin millum føroyskan og danskan politik. Teir ítøkiligu spurningarnir, sum verða viðgjørdir, kunnu býttast sundur í tveir partar: Í fyrra lagi snúgva teir seg um grundarlagið undir teimum skuldsetingum móti donskum valdi í Føroyum, sum Jóannes Patursson setti fram í Noregi. Hvat lá til grund fyri skuldsetingum hansara móti donskum valdi í Føroyum? Høvdu skuldsetingarnar støði í veruligum politiskum trupulleikum í viðurskiftunum millum Danmark og Føroyar ella skulu tær einans setast í samband við stríðið millum Danmark og Noregi um Eysturgrønland, sum tók seg upp um hetta mundið? Tóku føroyingar undir við skuldsetingunum, vóru tær sjálvstýrispolitiskt litaðar ella vóru tær bara ímynd uppá víðgongd sjónarmið hjá formanni Sjálvstýrisflokksins? Í øðrum lagi snúgva spurningarnir seg um leiklutin hjá Sambandsflokkinum í málinum. Hvi reisti Sambandsflokkurin málið á Løgtingið? Hvørjar ætlanir lógu til grund fyri hesi avgerð Sambandsflokksins? Høvdu grundgevingar Sambandsflokksins støði í føroyskum ella donskum politikki? Varð Noregsmálið, tá ið tað varð reist á Løgtingi, vent móti formanninum í Sjálvstýrisflokkinum, Sjálvstýrisflokkinum sum so ella snúði tað seg um at vinna Sambandsflokkinum stuðul frá ríkismyndugleikunum til at reka sambandspolitikk í Føroyum? Til seinast verður tikið saman um, og málið verður sett inn í størri politiskt høpi. Spurt verður hvør substansurin í málinum var, hvørjar avleiðingar tað fekk fyri donsk-føroysk viðurskifti, og at enda verður tað sett í samband við lokalan føroyskan politikki og donsk-føroysk viðurskifti yvirhøvur.

Tilfarið, sum viðgerðin grundar seg á, er fyri ein part tað, sum Løgtingið og Amtið fingi til vega í 1923, tá málið varð viðgjørt í Løgtinginum. Hetta tilfarið, sum fevnir um blaðgreinar, brævasamskiftið o.a., finst í einum pakka hjá Amtinum á Føroya Landsskjalasavni við heitinum Norgesagen. Føroysku bløðini Dimmalætting og Tingakrossur fyri 1923 havi eg hugt ígjøgnum. Hartil havi eg savnað tilfar úr Danmark og Noregi, serstakliga blaðgreinar frá 1923, sum viðgera føroysk viðurskifti, samrøður við m.a. høvuðspersónarnar Jóannes Patursson, Oliver Effersøe og norska professaran í rættarvísindi Nikolaus Gjelsvik. Fleiri av hesum greinum liggja ikki í pakkanum um Noregsmálið á Landsskjalasavninum. T.d. finst tann týðningarmikla blaðsamrøðan hjá norska blaðnum Den 17de Mai við Nikolaus Gjelsvik frá 13. juni 1923, – sum útloysti Noregsmálið í Føroyum – einans í donsku útgávuni hjá Nationaltidende, – dagfest sama dag – meðan greinin

í Den 17de Mai, grundgevingarnar hjá Nikolaus Gjelsvik fyri at seta fram krav uppá Føroyar og Grønland, ikki er millum skjøluni á Føroya Landsskjalasavni. Løgtingstíðindi og ríkisdagstíðindi havi eg – eins og onnur undan mær hava gjørt – hugt ígjøgnum, men donsku ráðharraprotokollina fyri tíðarskeiðið 1920-1924, sum eg havi gjøgnumgingið, hevur eingin annar, sum hevur skrivað um Noregsmálið nýtt. Hendan ráðharraprotokollin er rættiliga avgerandi, tí hon gevur innlit í sjónarmið og gerðir donsku stjórnarinnar Noregsmálinum viðvíkjandi. At enda havi eg gjøgnumgingið prentaðar bókmentir av m.a. søguligum og lögfrøðiligum slag, sum snúgva seg um ella hava týdning fyri Noregsmálið. Tann týdningarmesta av søguligu bókmentunum, sum viðger Noregsmálið, er óivað bókin Danmark og Færøerne frá 1927 hjá tí sjálvstýrissinnaða rithøvundanum og søgufrøðinginum Jørgen-Frantz Jacobsen. Hendan bókin liggur so tætt í tíð at hendingunum, at hon nærur kann metast sum eitt samtíðarsjónarmið. Aðrar bókur, sum koma inn á Noregsmálið, grundað seg á hesa bókina, sum, hóast talan er um sjálvstýrispolitiskar viðmerkingar frá tíðini, nærur kann sigast at vera ein samtíðarkelda. Veikleikin er, at fjarstøðan til evnið ikki er nóg stór og høvundurin hevur ikki havt atgongd til eitt nú loynilig skjøl frá samtíðini.

Viðgerðin er skipað á tann hátt, at fyrst verður hugt eftir søguligu og politisku fyrirtreytunum fyri Noregsmálinum í Norðurlondum og í Føroyum. Síðan verður málið viðgjørt, fyrst grundarlagið undir skuldsetingunum hjá Jóannesi Patursson í 1923 mótvegis donskum valdi í Føroyum, og síðan ætlanirnar hjá Sambandsflokkinum við at reisa málið á tingi. Í hesum sambandi verða norsk áhugamáli í Føroyum eisini viðgjörd, og tann spírandi ósemjan millum Danmark og Noregi um tey gomlu norsku skattlondini, serliga Eysturgrønland, verður umrødd. Donsk-føroysk viðurskipti, soleiðis sum tey tóku seg út fyrst í 1920-unum við støði í hesum norðurlandska diskursinum, verða viðgjörd. At enda verður tikið saman um málið, ein heildarmeting og ein niðurstøða verður gjörd.

Noregsmálið í norðurlandskum høpi

Føroyar, Ísland og Grønland, sum síðan miðskeiðis í 1200-talinum høvdu verið skattlond hjá norskum kongum, komu í 1380, tá ið danska krúnan arvaði norsku krúnuna, undir danskt kongsveldi. Ávirkanin úr Danmark á norska partin av kongaríkinum var stór tey 438 fylgjandi árin, sambandið millum ríkin bæði vardi. Serstakliga aftaná 1661, tá einaveldið varð sett á stovn, varð ávirkanin stór, men tað fór ongantíð fram nøkur samanrenning av báðum ríkjum. Alt tíðarskeiðið var talan um eina ríkjasamgongu, har treytin var tvey ríki, sum høvdu felags kong. Lóggávan, sum danski kongurinn setti í gildi í tí norska partinum av dupluktkongaríkinum, har Føroyar, Ísland og Grønland hoyrdu til, var øðrvísi enn tann í danska partinum av kongaríkinum.

Samgongan millum ríkin helt til 14. januar 1814, tá Danmark, sum hevði verið óheppið í síni luttøku í Napoleonskriggjunum á franskari síðu, noyddist at lata Noregi – men ikki skattlondini – frá sær til svenska kongin, sum hevði

verið hepnari í síni krígluttøku saman við stórveldinum Bretlandi. Treytirnar vórðu ásettar í Friðinum í Kiel, sum dansk-norski kongurin undir hóttanum um framhaldandi krígsfærslu frá Svøríki – sum hevði hersett Slesvig⁶¹⁴ – og teimum vinnandi stórveldunum, undirskrivaði 14. januar 1814. Hóast eingi almenn skjøl styðja uppáhaldinum, so er tað nakað sum bendir á, at tað var Atlantarhavsstórveldið Bretland, sum undir samráðingunum í Kiel syrgdi fyri, at tey norsku skattlondini vórðu verandi undir donsku krúnuni og ikki – sum upplagt hevði verið – fylgdu við Noregi undir svensku krúnuna. Bretland, eitt av teimum vinnandi stórveldunum í Napoleonskríggjunum, mátti ganga við til, at Danmark varð revsað fyri sína luttøku í krígunum á franskarí síðu, samstundis sum Svøríki fekk nakað afturfyri krígluttøku sína á enskarí síðu; men Bretland ynskti eisini at forða fyri, at Eystursjóvarveldið Svøríki gjørdist eitt Atlantarhavsveldið, sum kundi hótta áhugamál Bretlands. Nakað bendir á, at hetta var ein av høvuðsgrundunum til, at tey gomlu norsku skattlondini í Atlantshavinum, sum, hóast fyrisitingin av teimum varð flutt úr Bergen til Keypmannahavnar í 1620, alt tíðarskeiðið frá 1380 til 1814 vórðu fyrisitin saman við tí norska partinum av ríkjasamgonguni, eftir Friðin í Kiel í 1814 vórðu verandi undir yvirvaldinum hjá einum veikum donskum kongaríki.⁶¹⁵ Við hesi loysn kann tað hugsast, at Bretland royndi at tryggja síni stórveldaáhugamál í Norðuratlantshavinum – uttan beinleiðis at hertaka nakað øki; tí tað hernaðarlíga og búskaparlíga ógvuliga veika Danmark hevði í 1814 ongan møguleika yvirhøvdur at seta bretska stórveldinum nakrar treytir í Norðuratlantshavinum, hóast Atlantarhavsoyggjarnar, Føroyar, Ísland og Grønland, formliga vóru undir donskum yvirvaldi. Tvørturímóti kundu bretar framhaldandi hava tað veruliga valdið yvir oyggjunum, hóast tað formliga valdið var hjá danska kongaríkinum. Øðrvísi hevði óivað verið, um tað nógv styrkta Svøríki hevði fingið yvirvaldsrættin yvir hesum stórpólitiskt sæð týðandi Atlantarhavsoyggjunum.

Hinvegin er tað eisini nakað, sum bendir á, at Eystursjóvarveldið Svøríki hvørki hernaðarlíga, búskaparlíga ella mentanarlíga hevði áhuga í teimum gomlu norsku Atlantarhavsoyggjunum,⁶¹⁶ og at tað helst var grundin til, at eingin setti seg upp ímóti danska samráðingarleiðaranum Edmund Bourke, tá ið hann vildi hava tær Norðuratlantisku oyggjarnar undantiknar í tí avgerandi § 4 í Friðarsáttmálanum. Meðan danir eftir øllum at døma høvdu góðtikið, at alt Noregi skuldi fara undir svensku krúnuna,⁶¹⁷ so setti Svøríki ongantíð fram krav um annað enn Fastlandsnoregi,⁶¹⁸ sum helst samsvaraði væl við bretska áhugamál. Tað kundi bent á, at tað – í øllum førum eisini – var vantandi áhugi millum stórveldini fyri teimum 'norsku' Atlantarhavsoyggjunum, sum hevði við sær, at tað eydnaðist danska samráðingarleiðaranum Edmund Bourke at fáa tær beinleiðis nevndar í einum undantaki í § 4 í friðarsáttmálanum, har alt kongaríkið Noregi varð nevnt. Tað tykist í øllum førum ikki serliga sannlíkt, at Edmund Bourke í síðstu løtu og í stríð við svensk áhugamál skal hava fingið hesa ásetingina inn í sáttmálan, uttan at svenski samráðingarleiðarin Gustav Wettersted fekk nakran varhuga av, at okkurt illgrunasamt var um at henda.⁶¹⁹ Tað vil siga, at undantakið í § 4, sum tryggjaði, at oyggjarnar í Norðuratlantshavinum skuldu vera verandi undir

donsku krúnuni, bert hevði formligan týðning í samtíðini – eingin hevði ætlað nakað annað.

Noregi, sum gjøgnum umboðsmenn sínar royndi at seta seg upp ímóti Svøríki tann 17. mai 1814 við at staðfesta egna grundlóg og velja egnan kong, noyddist tí 12. august 1814 – eftir smáar samanbrestir við svenska herin – at geva seg undir svensku krúnuna, sum afturfyri gav norska fólkinum lyfti um at virða nýggju norsku grundlógina. Noregi fekk harvið sjálvræði í innlendis viðurskiftum, meðan svenski kongurinn tók sær av trygdar- og uttanríkispolitikkinum hjá øllum kongaríkinum. Soleiðis var skipanin millum londini bæði til 1905, tá ið tað eydnaðist norska Stórtinginum eftir áralangt stríð við svenska kongin, sum m.a. hevði hótt við at nýta vápnamegi mótvegis Noregi, at fáa viðurkent Noregi sum sjálvstøðugt ríki við egnari grundlóg og kongi. Hóast umboðsmenn Noregs umvegis eina svenska samráðingarnevnd í 1819, tá samráðingar vóru tiknar upp millum Danmark og Noregi, t.e. formliga Svøríki, um, hvussu skuldin hjá tí dansk-norska ríkinum skuldi bítast teirra millum, hildu uppá, at norska fólkid ongantið hevði góðtikið Friðin í Kiel, heldur ikki ásetingarnar viðvíkjandi teimum trimum norsku skattlondunum, so hoyrdist ikki nógv til hesi viðurskifti úr Noregi ella skattlondunum í tíðarskeiðinum undan 1905. Undantakið er Ísland, sum í 1851 sýtti fyri at taka við donsku grundlógina og eftir drúgt stríð fekk viðurkent fullveldi í kongsfelagsskapi við Danmark í 1918. Í veruleikanum settu norðmenn í 1819 krav fram um tey gomlu skattlondini við tí høvuðsendamálið at hava nakað at samráðast við Danmark um viðvíkjandi tí felags skuldini. Norska kravið uppá tey gomlu skattlondini í 1819 var sostatt ikki ófrávikiligt; tað var tvørturímóti ein partur av einum taktiskum samráðingarpleggji hjá norðmonnum, sum hevði til endamáls at samráðingarnar skuldu enda við, at Danmark átók sær bróðurpartin av felags skuldini hjá tí dansk-norska ríkinum, sum fór í søguna í 1814.⁶²⁰ Avtala varð gjord um skuldina millum londini bæði í 1819. Stórtingið, sum góðkendi avtaluna í 1821, frásæði sær samstundis framyvir allan rætt til at seta fram nøkur onnur krøv í sambandi við Friðarsáttmálan í Kiel frá 1814, og tey gomlu norsku skattlondini vórðu við samtykt Stórtingsins verandi undir donskum valdi. Síðan hoyrist einki um hesi viðurskifti úr Noregi fyrr enn eftir 1905.

Føroyingar komu uttan at vera spurdir og uttan nakað mótmæli í ella uttanfyri oyggjarnar undir donsku grundlógina í 1850.⁶²¹ Í samsvar við hendan veruleika fingur føroyingar í 1852 tað aldagamla Løgtingið, sum varð niðurlagt í 1816, endurreist sum ráðgevandi stovn hjá danska Ríkisdegnum, sum sambært grundlógini hevði lóggávuvaldið í danska grundlógárinum um hendi. Løgtingið varð mannað við 18 fólkavaldum umboðum, men til 1924 var amtmaðurin – kongsins hægsti embætismaður í Føroyum – løgtingsformaður og prósturinn fast umboð. Við grundlógini fingur føroyingar eisini rætt til at velja tvey umboð í Ríkisdagin – eitt í Fólkatíngið, sum føroysku veljararnir valdu og eitt í Landstíngið, sum Løgtingið síðan 1866 valdi. Tann fyrsta føroyska atfinningin móti hesi innlimanini av Føroyum í Danska Ríkið kom sum fyrr nevnt við tjóðskapar- og sjálvstýrissrøsluni, sum kyknaði seinast í 19. øld. Søguliga og politiskt grundaðar atfinningar eru fyri fyrstu ferð at finna í Færøsk Politik, sum Jóannes Patursson gav út í 1903. Bókin

gjørdist hugsjónarliga grundarlagið hjá føroysku sjálvstýrisrørsluni. Viðurskiftini millum Sjálvstýrisflokkinn, sum varð settur á stovn í 1909, og ríkismyndugleikarnir vóru góð tey fyrstu árin, tá øll stig á sjálvstýrisleið sambært stevnuskrá floksins skuldu fremjast „i god forståelse med regering og rigsdag“.⁶²² Í 1906 segði Jóannes Patursson á Folkatingi, tá hann sýtti fyri at taka við broytingaruppskoti frá donskum fólkatingsumboðum til nýggju løgtingslógina, sum hevði givið føroyingum størri sjálvstýri enn uppskotið til nýggja løgtingslóg, sum Løgtingið hevði viðmælt og tá varð til viðgerðar í Fólkatinginum: „Lad Færøerne selv erobre sig Friheden, vi skulle ikke komme dem i Forkøbet hervede. Lad dem selv kæmpe sig frem til Friheden, saa at de kunne faa fuld Glæde og Nytte af, hvad de opnaa“.⁶²³ Tað tykist týðiligt, at Jóannes Patursson helt ávisir danskir politikarar vera heldur bráðar í mun til Løgtingið, tá tað snúði seg um at geva føroyingum størri sjálvvræði í danska ríkinum.

Eftir fyrra heimskriggj fóru viðurskiftini millum Sjálvstýrisflokkinn og ríkismyndugleikarnar at kólna. Atvoldin var m.a. frágreiðingin hjá Kanningarnevnd Landstingsins frá 1919. Nakað veruligt stríð millum sjálvstýrisrørslu og ríkismyndugleikar tók seg kortini ikki upp, tí Sambandsflokkurin, sum varð stovnaður í 1906 við tí endamáli at varðveita verandi ríkisrættarligu støðu Føroya í danska ríkinum, hevði við nøkrum fáum undantøkum meirilutan í Løgtinginum frá 1906 til 1936.

Tá Noregi gjørdist sjálvstøðugt í 1905, fóru tjóðskaparligar – til tíðir beinleiðis imperialistiskar – kreftir í Noregi so smátt at vísa áhuga fyri teimum gomlu skattlondunum sum heild; serstakliga Eysturgrønlandi, har danski yvirvaldsrætturin ikki hevði verið rættiliga hevdaður, samstundis sum norsk veiðufólk høvdu hildið til í økinum í langa tíð. Støðan hjá Danmark styrktist munandi í 1916, tá ið tað nýggja heimsveldið USA, sum liður í eini avtalu landanna millum um keyp av Vestindisku Oyggunum, viðurkendi, at Danmark hevði yvirvaldsrættin yvir øllum Grønlandi. Hartil kom, at í 1919 gav norskri uttanríkisráðharrin Nils Ihlen dønum eitt munnligt lyfti um, at Noregi ikki fór at seta seg upp ímóti at Danmark viðkaði yvirvaldsrættin til eisini at galda Eysturgrønland. Hetta hevði við sær, at Danmark í 1921 viðkaði yvirvaldsrættin til eisini at galda Eysturgrønland, men trupulleikin var, at tá høvdu tær tjóðskaparligu kreftirnar í Noregi fingið so stóra ávirkan á norska stjórnarvaldið, at Noregi – hóast lyftið frá Nils Ihlen – mótmælti viðkanini av yvirvaldsrættinum.⁶²⁴ Í 1920 hevði Noregi fingið staðfest yvirvaldsrættin yvir Svalbard, – táverandi Spitsbergen – men samstundis var ein fólkarættarlig ósemju millum Danmark og Noregi um tey gomlu norsku skattlondini – serstakliga um Eysturgrønland – á veg. Hesum viðvíkjandi drógu tjóðskapar- og sjálvstýrispolitiskar kreftir í Føroyum og Noregi í útgangsstøði somu línu, men tjóðskaparligu kreftirnar í Noregi, sum til tíðir vóru beinleiðis imperialistiskar, kundu skjótt koma í stríð við bæði donsk og føroysk áhugamál. Felags norsk-føroysk áhugamál mótvegis Danmark vóru kortini styrkt av, at bæði føroyingar og norðmenn royndu at vinna sær veiðurættindi í ávikavist Vesturgrønlandi og Eysturgrønlandi, sum donsku ríkismyndugleikarnir í samsvar við eina lóg frá 1916 um verju av upprunafólkinum í Grønlandi, treyðugt vildu geva. Samráðingar vóru millum Danmark og Noregi um rættindi hjá norskum veiðufólki í Eysturgrønlandi í 1923, men danska

yvirvaldsrættin yvir Grønlandi vildu danir hóast stórt trýst úr Noregi ikki samráðast um. Hesin seinni spurningurin um yvirvaldsrættin legði stórt trýst á viðurskiftini millum londini.

Tað var undir hesi byrjandi fólkarættarligu trætuni millum Danmark og Noregi, at Noregsmálið tók seg upp í Føroyum. Tann 13. juni 1923 hevði ein norskur professari í rættarvísindi sagt við norska blaðið Den 17. Mai, at Noregi gjøgnum gerðarrætt – og fólkaatkvøðu í Føroyum – átti at sett fram krav uppá Føroyar og Grønland. Tað konservativa danska blaðið Nationaltidende legði sama dag úttalilsini hjá norska professaranum fyri formann Sambandsflokksins, Oliver Effersøe, sum segði, at føroyingar høvdu góðkent at vera í felagsskapi við Danmark og afturvísti øllum tonkum um at leggja Føroyar undir Noregi. Formaður Sjálvstýrisflokksins, Jóannes Patursson, sum var í Noregi um hetta mundið og fekk kunneleika til úttalilsini hjá Effersøe gjøgnum endurgevingar í norskum bløðum, sendi 27. juni 1906 eitt svarskriv gjøgnum Norska Fjarritafelagið, har hann setti harðar skuldsetingar fram móti donskum stýri í Føroyum og nevndi eisini móguleikan fyri eini sameining av Noregi og Føroyum. Tann 31. juli heitti Oliver Effersøe á Løgtingið um at taka úttalilsini hjá Jónnesi Patursson í Noregi upp til viðgerðar, og 15. september 1923 samtykti Løgtingið at vísa úttalilsunum hjá Jónnesi Patursson frá sær. Noregsmálið elvdi ikki til nakað sjálvstýrispolitiskt frambrot í Føroyum, men hinvegin hevði málið við sær, at viðurskiftini millum føroysku sjálvstýrisrørsluna og ríkismyndugleikarnar í Keypmannahavn versnaðu skjótt og nógv.

Nakað av luftini fór úr hesum málinum í 1926, tá ið tað eydnaðist føroyingum at fáa donsku ríkismyndugleikarnar at lata natúrhavnina Ravns Storø í Grønlandi upp fyri føroyskum skipum, og í 1927 varð Føroyingahavnin sett á stovn. Samstundis – í 1924 – høvdu samráðingarnar millum Danmark og Noregi havt við sær, at ein avtala millum londini varð undirskrivað, sum gav norskum veiðufólki ávís rættindi í Eysturgrønlandi, men spurningurin um yvirvaldsrættin var ikki nevndur í avtaluni um Eysturgrønland. Hesin óloysti spurningurin elvdi til trupulleikar í viðurskiftunum millum Noregi og Danmark í árunum aftaná, ein trupulleiki, sum kom í hæddina í 1930, tá ið nøkur norsk veiðufólk „*hertóku*“ eitt øki í Eysturgrønlandi, sum tjóðskaparligar kreftir í Noregi eftirfylgjandi trýstu norsku stjórnina til at viðurkenna. Úrslitið var, at Danmark í 1931 kærði Noreg inn fyri altjóða dómstólin í Haag, sum 5. apríl 1933 – óbeinleiðis við støði í Friðinum í Kiel – staðfesti at Danmark hevði yvirvaldsrættin yvir øllum Grønlandi.⁶²⁵ Sostatt varð endaligt punktum sett við drúgvu trætuna millum Danmark og Noregi um tey gomlu norsku skattlondini.

Føroyskar treytir

Noregsmálið tók seg upp við støði í úttalilsunum og treytum í viðurskiftunum millum Danmark og Noregi, men tað hevði eisini sínar treytir í Føroyum, sum vóru skaptar í tíðarskeiðinum 1906-1923.

Á sumri í 1907 vitjaði danski kongurinn Friðrikur VIII Føroyar og Ísland saman við stjórnarlimum og stórum fylgi av ríkisdagsmonnum. Tann 25. juli 1907 vóru dansku gestirnir í Havn. Undir veitsludøgurðanum fyri kongi og fylgi hansara, sum Løgtingið skipaði fyri henda dagin í einum tjaldi uttanfyri tinghúsið, helt Jóannes Patursson eina røðu fyri kongi, sum er endurgivin í danskari ferðafrásøgn frá túrinum. Annar av høvundunum, Svinn Poulsen, var við á ferðini í Norðuratlantshavinum sum tíðindamaður hjá Berlingske Tidende. Røðan, sum Jóannes Patursson helt fyri Friðrikki VIII bar ikki boð um, at hann hevði ætlanir um at arbeiða fyri eini sameining millum Føroyar og Noreg, ella at viðurskiftini millum føroysku sjálvstýrisrørsluna og Danmark vóru vánalig. Røðan í Havn 25. juli 1907 er endurgivin av Svinn Poulsen. Hann upplýsir, at eftir tær almennu røðurnar trein Jóannes Patursson fram og helt eina á nógvan hátt áhugaverda og vakra røðu; eina røðu frá einum manni, sum lýsti Danmark úr einum øðrvísi sjónarhorni enn tey í teimum sunnaru og gróðrarríkari ørtunum av ríkinum – tó við líka sterkum kenslum og kærleika: „*For det danske Rige vil jeg tale*“, segði Jóannes Patursson, „*for Danevælde, Riget med de vidt spredte Øer og den vidt spredte Befolkning. Der er Afveksling i Danevælde, Naturen veksler, Folket veksler. Landomraadet ved Polen, Landomraadet i Vestindien og Landomraadet i selve Danmark er ikke og kan ikke være et og det samme. Befolkningen paa disse Steder er ikke og kan ikke være en og den samme. – Vi har vort eget lille Land, vore smaa Færøer, ubetydelige i Kvadratindhold, men mægtige i sine Formationer, smilende og grønne ved Højsommerdag, med tunge og triste, ja trolldagtige ved Vintertide, naar Stormens Bulder giver Genlyd i Fjældet, og Jorden drøner under Atlanterhavets Bølgeslag mod Kysten. Ogsaa vor Befolkning har levet sit tusindaarige Liv paa disse Øer, ogsaa vor Befolkning har ved Slægtsoprindelse og Livsvilkaar fæstnet sit Særpræg og sine Ejendommeligheder. – Der bor i Danevælde en Befolkning, der elsker sin Bostavn, en Befolkning, der er rask i Fremvækst og Udvikling. Lad Kærlighed til Bostavnen skyde endnu friskere Skud, lad Fremvækst og Udvikling faa Betingelser for at bære endnu rigere Frugt. Dette vil ske, naar vi, der bygger og bor i danevælde, er agtpaagivende paa hverandres Ejendommeligheder og lydhøre for hverandres Krav. Den smilende Slette er endnu vakrere, naar den har Fjældet til Baggrund. Engblomsten og Fjældblomsten ved Siden af hinanden fremhæver hverandres Yndigheder. Vi skal lade de stedlige Ejendommeligheder bestaa og glæde os ved den Farverigdom, de give. – Naar vi Fjældets Sønner og Døtre siger til Danerne, der bor paa Sletten: Der er ingen af os, ikke en eneste en, der ønsker at skilles fra Eder, men vort Ønske er godt Samliv under fælles Krone, da tror jeg, at de vil sætte Pris paa et saadant Haandslag. Vore Forfædre har paa Tinge i Thorshavns By svoret mange danske Konger Huldskab og Troskab. Vi, deres Efterkommere, har i Dag givet Kong Frederik d. 8de vort Haandslag om Huldskab og Troskab. Hil og sæl Danevælde*“, ⁶²⁶ Hóast Jóannes Patursson seinni – serliga av sambandsfólkum – varð mintur á hesa røðuna, so hevur hann ikki sett spurnartekin við rættleikan í røðutekstinum, sum er endurgivin í bókini. ⁶²⁷ Í hesi røðuni, sum varð hildin nakað eftir Tilboðið, sæst einki til nakað loysingarrák í Sjálvstýrisflokkinum, men tað er tó vert at leggja merki til, at Jóannes Patursson ongantið nevnir dansku grundlógina, hann tosar einans um trúskap móttvegis

Kongur vitjar í Føroyum í 1907. Jóannes Patursson helt 25. juli eina sermerkta røðu fyri kongi, har hann gav lyfti um trúskap. Hann segði eisini, at eingin í Føroyum ætlaði at skiljast frá honum.

danska konginum. Tað tykist vera kongsfelagsskapurin, sum íslendingar fóru eftir longu í 1851 – og fingu við sáttmálanum í 1918 – sum Jóannes Patursson her tekur støði í, og hann tosar fyri, at danir vísa virðing fyri tí serføroyska.

Tað er kortini langt frá heilt vist, at tað ber til at siga nakað um støðuna hjá Jóannesi Patursson til grundlógina við støði í fagnaðarrøðu hansara fyri Friðrikk VIII kongi, har hann av eyðsýniligum grundum bert legði herðslu á kongsfelagsskapin, meðan hann einki segði um grundlógina. Nakað kundi bent á, at tað ikki var fyrr enn í 1920, at Jóannes Patursson beinleiðis setti seg upp ímóti gildi donsku grundlógarinnar í Føroyum, meðan broytingar, sum hann og Sjálvstýrisflokkurin settu fram í tíðarskeiðinum 1906-1920, treytaðu, at grundlógin hevði ella skuldi hava gildi í Føroyum.⁶²⁸

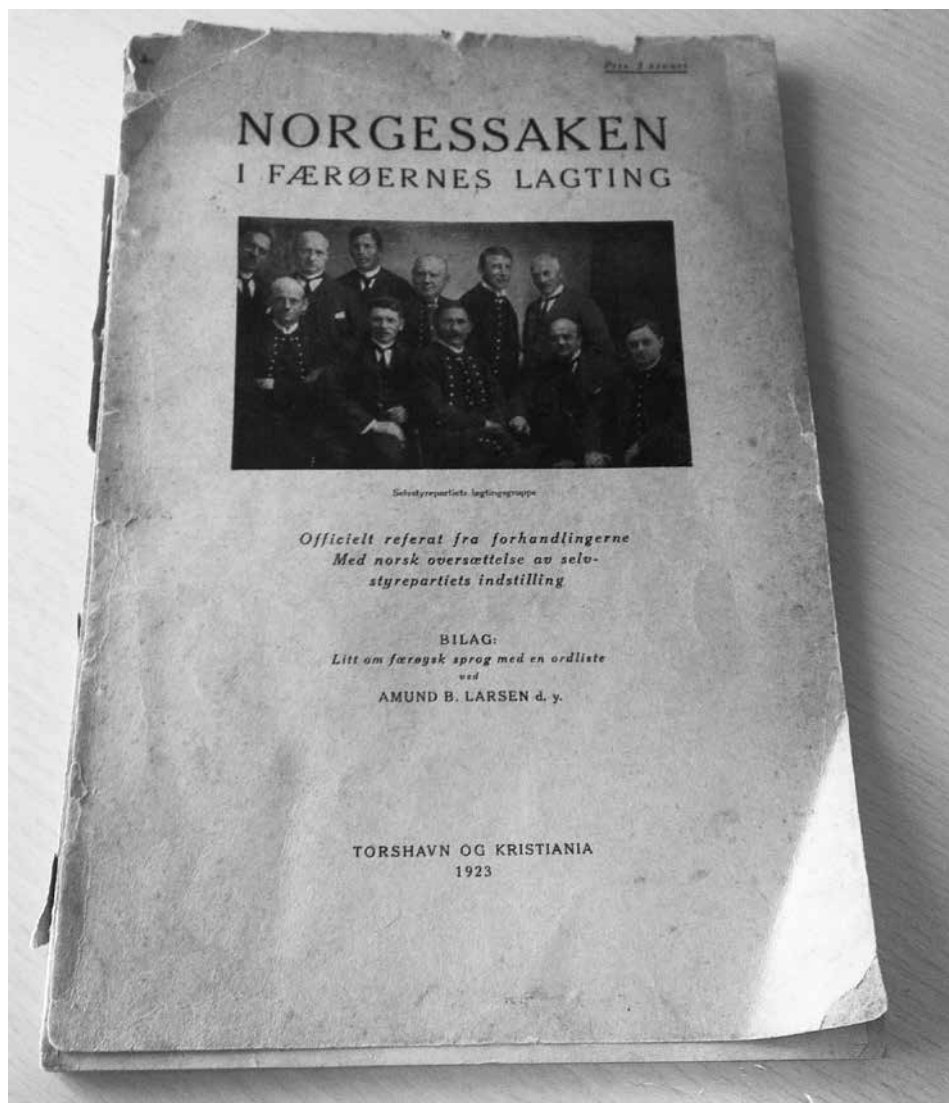
Stívliga eitt ár frammanundan, 19. mai 1906, t.e. akkurát um tað mundið, tá ið ein vónríkur Jóannes Patursson kom til Føroya við Tilboðnum frá donsku stjórnini, sum Oliver Effersøe síðan skýrði at vera seperatistiskt, hevði Jóannes Patursson saman við føroysku tingmanningini sett sítt navn undir eina heilsan til tann nýggja danska kongin Friðrikk VIII. Í heilsanini frá Løgtinginum til Friðrikk VIII stóð m.a., at talan var um „den færøske Befolknings Hyldest til sin Konge“, givin „med det tillidsfulde Haab ... at Baandet mellem Konge og Folk saavel som mellem Rigets i Rum adskilte Dele maa knyttes altid fastere, og med det inderlige Ønske, at saavel vi under Deres Majestæts Styrelse maa faa Held til med de Midler, som staa til vor Raadighed, at styrke Kærligheden til Tronen og det fælles Fædreland“.⁶²⁹ Tað er vert at leggja merki til, at Jóannes Patursson ikki bert hevur sett sítt navn undir eitt skriv til kong, har tað verður vónað, at sambandið millum ríkisins partar gerst støðugt tættari; hann hevur eisini sett sítt navn undir eitt skjál, har tosað verður um kærleika til trúnu og „det Fælles Fædreland“. Tá politiskir flokkar, t.e. Sambandsflokkurin og Sjálvstýrisflokkurin, tóku seg upp í Føroyum í 1906-09, bygdu báðir á ta treyt, at Føroyar vóru partur av danska kongaríkinum, og viðurskiptini millum allar partar í politisku skipanini í Føroyum og ríkismyndugleikarnar í Danmark vóru góð.

Í 1923 hevði røddin hjá Jóannesi Patursson fingið heilt annan og meira fíggindaligan dóm móttvegis Danmark. Staddur í Kristiania í Noregi sendi hann 27. juni 1923 eitt fjarrit út gjøgnum Norska Fjarritafelagið. Hetta fjarritið er ikki ókent í føroyskari søgu, men tað hevur avgerandi týdning fyri Noregsmálið, er miðdepilin í málinum, sum fer at verða viðgjørt seinni, og teksturin verður tí endurgivin í fullum líki her: „Nylig ankomsten hertil byen erfarer jeg at der i den norske presse nylig er gjengit uttalelser fra en færøisk riksdagsrepræsentant, som i hovedsagen gaar ud paa: At der paa Færøerne intet ønske er om at komme i forening med Norge, at den færøiske befolkning er sterkt opblandet med dansk blod, og at Færøerne ikke er vanstyret av Danmark“. – Da disse uttalelser er umotiverte og vildledende, bør de fra færøisk side ikke staa uimodsagt, og jeg finder mig derfor beføiet til at uttale: Naar repræsentanten paastaar at der intet ønske er paa Færøerne om at komme i forening med Norge, bør dette kun forstaas derhen, at der intet ønske er paa Færøerne om at komme **under Norge, under den samme haardhændte politik, som Danmark for tiden haandhæver overfor os.** Før færøingerne kan ta stilling til spørgsmaalet om gjenforening med Norge, maa der mellem Norge og Færøerne være opnaaet en overenskomst om de for begge parter bindende bestemmelser ved en saadan eventuel foreningsakt. Saa længe den side af saken endda ikke er optat til drøftelse, bør

en færøisk folkerepræsentant ikke fremsætte forhaandspaastande, som han mangler alle forudsætninger for at bedømme rigtigheden av. – Repræsentantens opfatning, at færøingerne er sterkt opblandet med dansk blod er fuldstændig feilaktig. Færøingerne er av likesaa egte norsk herkomst som deres frænder paa Norges Vestland og paa Island. Hvad angaar fremmed blodblanding, være sig dansk eller anden, da er den i forhold til det norske element rent minimal og næppe større end hvad tilfældet er for Islands eller Vestlandets vedkommende. – Foranlediget av repræsentantens paastand om at Færøerne ikke er vanstyret av Danmark, skal her fremtrækkes enkelte eksempler paa styreformens: Dansk styre paabyder at dansk sprog (som ikke tales av en eneste færøing) skal være undervisningssprog i de færøiske folkeskoler; dansk styre forbyr avholdelse av færøisk gudstjeneste i færøiske kirker; dansk styre forbyr avsyngelse av færøiske salmer i færøiske kirker; dansk styre negter at ophøie færøiske lovforslag til lov selv om disse er enstemmig vedtat av Færøernes lagting baade i 2, 3 og 4 samlinger efter hverandre; dansk styre forandrer efter eget forgodtbefindende fra lagtinget mottagne lovforslag og ophøier disse til lov i sin forandrede skikkelse uten lagtingets vidende og billigelse; dansk styre gjør uten lagtingets vidende og vilje danske love gjældende for Færøerne. Eksemplerne kan mangfoldiggjøres om saa ønskes. – Selv om den færøiske repræsentant personlig maatte finde at saadant fremmedherredømme over det færøiske folk er den mest ideelle styreform for Færøerne, burde han beholdt denne personlige opfatning for sig selv, den deles neppe av mange“.⁶³⁰ Hetta skrivið hjá Jóannesi Patursson, sum var ein viðmerking til úttalilsí, sum Oliver Effersøe varð endurgivin fyri at hava borið fram í tjóðskaparliga danska blaðnum Nationaltidende 13. juni 1923, varð undirskrivað „Johannes Patursson. Medlem av Færøernes lagting“. Úttalilsini hjá Oliver Effersøe í Nationaltidende, og omanfyri nevndu skuldsetingar hjá Jóannesi Patursson um harðrent danskt stýri í Føroyum, skal eg koma aftur til seinni, men her skal fyrst einans staðfestast, at í tíðarskeiðinum 1906-1923 fór álitíð hjá Jóannesi Patursson á danskar myndugleikar fyri skeytið.

Í eini viðmerking til røðuna, sum hann helt fyri kongi í 1907, segði Jóannes Patursson á Løgtingi 11. august 1923, at: „Eg havi í mong mong ár – alt til 1906 og longri – havt tað besta álit á danskarar. Eg havi trúð uppá, at onkuntíð fóru teir at skilja okkum, og út av tí helt eg hesa talu í 1907.“⁶³¹ Men eg segði í taluni við teir: Farið ikki og vevji alt saman. Lat lyngin grógva, har hann er, og takið ikki fjallagrasíð og flyti tað oman á flótuna ella blómurnar á flótuni niðan á fjøllini. Lat hvønn líva sær. Um tit gera tað, er alt væl. Flyta tit tað, verður tað til spell fyri bæði. Teir gjørdi ikki, sum eg vísti á. Teir hava vilja dripið hvørt eitt sindur av fjallagrasí, ið her hevur mælt. Eg haldi meg vera lidnan við Danskarar nú. Ein danskur blaðmaður kom til mín um dagarnar og bað meg um úttalilsí. Eg segði nei, eg haldi tað vera ónyttugt, soleiðis sum Danskarin hevur borið seg at móti mær“.⁶³² Jóannes Patursson var vordin beiskur í 1923. Ta vælild, sum Jóannes Patursson í 1906-07 bæði vónaði og setti, at danskir myndugleikar fóru at vísa móttvegis føroyingum, hevði hann ikki longur nakra tiltrúgv til í 1923. Hann var liðugur við danir, fólkíð á slættanum, sum ikki hevði virt tey fáu, ið búleikaðust í fjøllunum fyri norðan, føroyingar.

Tað avgerandi stigið móti radikaliseringsini av sjónarmiðunum hjá Jóannesi Patursson og øðrum sjálvstýrismonnum var Adressumálið og landstingsfrágreiðingin

Í Noregi var stórir áhugi fyri viðgerðini av Noregsmálinum í Løgtinginum. Alt orðaskiftið í Løgtinginum og bæði álitini vórðu givin út í einum lítlum riti í Noregi. Álit Sjálvstýrisflokksins varð týtt til norskt, meðan orðaskiftið varð endurgivið á danskum og føroyskum, soleiðis sum tað varð endurgivið í løgtingstíðundum. Fyri at lætta um hjá norskum lesarum, sum vórðu áhugaðir í málinum, vóru ein orðalisti og ein stutt frágreiðing um føroyska mállæru prentað aftast í ritinum.

frá 1918-1919, sum legði hann og aðrar sjálvstýrismenn við undir at hava verið á markinum til „højforræderi“, men sum tað sæst av fjarriti hansara frá 27. juni 1923, so høvdu danskir myndugleikar sambært Jóannesi Patursson eisini framt ein „haardhændt[e] politik“ í Føroyum, har teir høvdu trýst sín vilja yvir

Løgtingið og samtyktir tess. Tað er grundarlagið undir hesum skuldsetingunum hjá Jóannesi Patursson móti donskum valdi í Føroyum, sum skulu kannast og viðgerast nærri í hesum partinum av ritgerðini.

Tað, sum Jóannes Patursson í 1923 legði danskar myndugleikar undir var, 1) at trýsta danskt mál omanyvir føroyska skúlan og Fólkakirkjuna, 2) ikki at fylgja og upphveja samtyktir í Løgtinginum til lóg, enntá hóast tær vóru staðfestar í upp til 4 fylgjandi tingsetum og 3) at broyta og seta lógir í gildi í Føroyum, uttan at leggja tær fyri Løgtingið til ummælis, eins og løgtingslógin frá 1906 ásetti.

Hesum skuldsetingunum skal nú verða hugt nærri at, fyrst skal málsurningurin verða lýstur.

Undirvísingarmálið

Spurningurin um undirvísingar- og kirkjumálið í Føroyum gjørdist ikki ein veruligur politiskur stríðsspurningur fyrr enn í 20. øld. Í 1855 hevði Hammershaimb, faðirin at føroyska skriftmálinum, hildið eina gudstænastu á føroyskum í Kvívík, men tað var so illa móttikið millum føroyingar, at hann royndi ikki aftur fyrr enn í 1902.⁶³³ Tá var spurningurin um málið farin at gerast eitt evni, sum upptók onkrar føroyingar. Jákup Dahl, sum var lærari á realskúlanum, hevði í 1908 undirvíst á føroyskum, men hann var kærður av einum donskum manni í Havn.⁶³⁴ Hóast ongar ásetingar vóru, sum forbjóðaðu nýtslu av føroyskum, so vildi skúlastýrið ikki geva Jákupi Dahl loyvi til at undirvísa á føroyskum. Tó skuldi hann fáa loyvi til onkuntíð at nýta føroyskt í undirvísingini, um hann helt, at tað var neyðugt fyri at greiða børnunum – sum ikki skiltu danskt – frá onkrum, men Jákup Dahl varð aftur kærður, tí onkur helt, at hann brúkti føroyskt mál ov nógv. Jákup Dahl upplýsti eisini í Løgtinginum í 1923, at tá hann giftist í 1908, varð brúðartalan hildin á føroyskum og føroyskir sálmar vórðu sungnir.⁶³⁵ Hetta var sambært Jákupi Dahl fyrstu ferð, føroyskir sálmar vórðu sungnir til brúðarvígslu, men presturin, Andrias Evensen, fekk eisini trupulleikar av hesum.

Tað vóru ikki allir føroyingar, sum vóru so glaðir fyri, at føroysk menta- og skúlafólk vóru farin at stríðast fyri føroyskum máli í skúlunum. Føroyski fólkatingsmaðurin Oliver Effersøe segði í eini røðu á Fólkatíngi í mars 1909, har hann royndi at fáa ríkismyndugleikarnar til yvirhøvur at venda politikki Sjálvstýrisflokksins bakið, at eftir hansara tykki hevði tað verið „*Undertrykkelse*“ og eisini „*Forræderi*“ móti „*dansk Nationalitet*“, um danska stjórnin vildi hjálpa minnilutanum í Føroyum til ímóti fólksins vilja „*at tilbagetrænge det danske Sprog og dansk Nationalitet paa Øerne*“.⁶³⁶ Tað, sum tann føroyski fólkatingsmaðurin segði í Fólkatínginum, hevði sjálvandi ávísa tyngd, bæði í politiku skipanini í Føroyum og í politisku skipanini í Danmark, og tað kundi tí ikki roknast við, at føroyskt undirvísingarmál fór at fara lættliga gjøgnum politisku skipanina, men hetta kundi ikki forða fyri, at spurningurin um føroyskt undirvísingarmál varð reistur á Løgtingi seinni sama árið.

Málsurningurin hevði við sær, at Løgmálaráðið reisti spurningin á Løgtingi í 1909. Jákup Dahl hevði 7. september 1909 sent bræv til Løgtingið, har hann heitti á Løgtingið um at taka spurningin upp. Jákup Dahl helt, at tað natúrligasta

hevði verið, at føroysk børn finga frálæru á føroyskum, og hann heitti tí á Løgtingið um „at *Færøsk, naar Omstændighederne tillade det, som Undervisningsprog maa kunne sidestilles med Dansk*“.⁶³⁷ Nakað seinni, 20. oktober í 1909, sendi skúlastýrið í sambandi við kærana móti Jákupi Dahl ein fyrispurning til Kirkju- og Undirvísingarmálaráðið, har biðið varð um at fáa greiðar mannagongdir fyri nýtsluni av føroyskum máli í undirvísingini. Eitt ár frammanundan, 17. oktober í 1908, hevði skúlastýrið svarað einum fyrispurningi frá nevndini um, hvørt tað kundi verða loyvt, at føroyska málið varð brúkt sum undirvísingarmál við nevnda skúla, eisini uttanfyri tímarnar í føroyskum, noktandi, tó við tí ískoyti, at tað harvið ikki var útihýst, at tann lærarin, sum hevði førleikarnar til tað, í undantaksfæri kundi brúka føroyskt sum hjálpiamboð fyri at fremja fatanina.⁶³⁸ Í tí sambandi heitti Kirkju- og Undirvísingarmálaráðið 14. januar 1910 á skúlastýrið um at senda eitt tilmæli til Løgtingið at taka støðu til – eisini við atlit at øðrum skúlum. Tilmælið um undirvísingarmálið varð samtykt í Løgtinginum 21. september í 1910 við 15 atkvøðum fyri og 6 ímóti.⁶³⁹ Tað hevði við sær, at § 7 í lógini fyri undirvísingarmálið í føroyska fólkaskúlanum (Anordning (Nr. 11) ang. forskellige forhold vedrørende Folkeskolen i Bygderne paa Færøerne) frá 16. januar 1912 kom at vera soleiðis: Í hvørjum skúla skuldi undirvísast í hesum lærugreinum: religión, danskt, føroyskt, fagurskrift, donsk rættskriving, rokning, søga, geografi og sang. Harumframt skuldi tað eftir nærri ásetingum í undirvísingarætlanini vera møguligt at undirvísa í føroyskari rættskriving,⁶⁴⁰ fimleiki, svimjing, hondarbeiði, tekning, náttúrukunnleika, heilsulæru og samfelagslæru. Tað átti í undirvísingini at leggjast herðsla á, at børnini, umframt at ognar sær lærutilfarið, lærdu at skilja og tosa danskt mál, so tey munnliga kundu greiða frá tí, sum tey høvdu lært í hvørjari lærugrein á donskum eins væl og á føroyskum. Tilognanin av tilfarinum kundi og átti, serliga hjá teimum yngri barnunum, at lættast við nýtslu av vanliga talumálinum hjá barnunum, føroyskum máli, meðan tað, fyri at tann neyðugi førleikin í nýtsluni av donskum máli kundi náast, var neyðugt, at undirvísingin í teimum einstøku lærugreinunum, serliga móttvegis teimum eldru barnunum, í høvuðsheitum var á donskum máli. Foreldur, sum ikki vóru limir í fólkakirkjuni, kundu krevja teirra børn frítikin fyri at luttaka í undirvísingini í religión. Tey undirvísingaramboðini, sum bert vórðu brúkt í skúlanum, skuldu fáast til vega til øll børnini fyri rokning hjá kommununi.⁶⁴¹ Ríkismyndugleikarnir fylgdi hesum tilmælinum frá Løgtinginum, og setti lögtingssamtyktina í gildi í Føroyum sum lóg nummar 11 við fyriskipan frá 16. januar 1912.⁶⁴²

Meðan meirilutin í Løgtinginum – Poulsen, Skaalum og prósturin (Fríðrikkur Petersen) – í tilmæli sínum í 1910 hevði sagt, at neyðugt var at gera serligar ásetingar fyri nýtslu av føroyskum máli í undirvísingini í skúlanum, sum so gjørdust ásetingarnar í § 7 í skúlalógini frá 1912, so ívaðist minnilutin – Evensen og Símun av Skarði – í, um tað var rætt at gera tilíkar ásetingar. Minnilutin helt, at føroyskt mál hevði ment seg í undirvísingini uttan at nakrar ásetingar høvdu verið um undirvísingarmálið, og at tað var heilt natúrligt og grundleggjandi rætt, at móðurmálið – føroyskt – fekk rúm til at menna seg til at fáa sítt sjálvsagda pláss í undirvísingini. Nærum profetiskt segði minnilutin, at vórðu tilíkar ásetingar,

sum onkursvegna avmarkaðu nýtsluna av føroyskum máli í undirvísingini, gjørdar, soleiðis sum meirilutatilmælið legði upp til, so fór tað at hava við sær „en haardnakket og bitter Sprogstrid“.⁶⁴³ Í baksýninum ber illa til at síggja burtur frá teimum skilagóðu ávaringunum frá minnilutanum, sum seinni komu at vísa, hvussu óheppið tað var fyri gongdina í málsurninginum, føroyskan og danskføroyskan politikk, at meirilutatilmælið vann frama í 1912.

Tað fyrsta teknið uppá hetta harða føroyska málstríðið, sum Oliver Effersøe í veruleikanum hevði boðað frá í røðu síni í Fólkatíngingini í mars 1909, sást longu í juli 1913, tá ið Louis Zachariasen, sjálfstýrismaður og settur lærari í Kirkjubø, á fólkafundi á Stevnuváli helt røðu, har hann sambært fundarfrásøgn í Tingakrossi skuldi havt tikið soleiðis til í sambandi við, at skúlamyndugleikarnir sambært honum í stríð við lógina høvdu sett danskar lærarar í starv í Føroyum: „Lov er Lov og Lov skal holdes“, siger et dansk Ord, men Taleren vilde i dette Tilfælde sige, at „lóg er brotin og lóg skal brótast“, og at eingin grund var hjá lærarum at halda skúlalógina, tá myndugleikarnir sjálvir brutu hana.⁶⁴⁴ Provokatióin hjá Louis Zachariasen hevði við sær, at hann ikki kundi fáa fast starv sum lærari.⁶⁴⁵

Tá Sjálfstýrisflokkurin á fyrsta sinni fekk meirilutan í Løgtinginum aftaná lögtingsvalið 24. apríl 1918, samtykti Løgtingið í tveimum umførum – bæði í 1918 og í 1919 – við atkvøðunum hjá Sjálfstýrisflokkinum og próstinum (Elias Olrik, amtmaðurin, sum hevði dupulta atkvøðu í Løgtinginum, um tað stóð á jøvnum, tók vanliga ikki lut í atkvøðugreiðsluni, meðan Jákup Dahl, sum varð tilnevndur próstur við føstum sessi á Løgtingi í 1917, vanliga atkvøddi saman við Sjálfstýrisflokkinum) m.a. at broyta § 7 soleiðis, at „Undervisningssproget er børnenes talesprog, færøsk“,⁶⁴⁶ og aftaná lögtingsvalið 10. november 1920 staðfestu Sjálfstýrisflokkurin og prósturin samtyktina av nýggjum í 1921, 1922 og í 1923.⁶⁴⁷ Ríkisstjórnin vildi kortini ikki gera so víðgongdar broytingar í § 7, sum meirilutin ynskti, og tí vórðu lögtingssamtyktirnar ikki tiknar til eftirtektar hesum viðvíkjandi. Skuldsetingarnar, sum Jóannes Patursson setti fram í Noregi 27. juni 1923 móti donskum myndugleikum um „haardhændt(e) politik“ í Føroyum skulu m.a. síggjast í hesum høpi.

§ 7 í skúlalógini varð standandi í lógini í nógv ár eftir Noregsmálið. Tað fyrsta lögtingsvalið undir broyttari lögtingslóg frá 1. januar 1924, har prósturin og amtmaðurin ikki longur høvdu fast sæti og atkvøðurætt, sum var 22. januar 1924, gav Sambandsflokkinum greiðan meiriluta á tingi – 13 av 23 umboðum. Tað hevði við sær, at í 1925 feldu 12 sambandsmenn í Løgtinginum eina neyðsemju frá danska kenslumálaráðharranum Ninu Bang um broytingar í § 7, sum m.a. legði upp til, at „Undervisningssproget er færøsk, dog at undervisningen i dansk, Danmarks historie og geografi foregår med dansk som undervisningssprog“.⁶⁴⁸ Tá Javnaðarflokkurin og Vinnuflokkurin fingur umboð á Løgtingi í 1928 og 1936 misti Sambandsflokkurin endaliga meirilutan millum veljararnar og í Løgtinginum. Hetta hevði við sær, at tá ið tey 15 tingumboðini hjá Sjálfstýrisflokkinum, Vinnuflokkinum og Javnaðarflokkinum samtyktu at broyta § 7, soleiðis at føroyskt og danskt vórðu javntsett sum undirvísingarmál, valdu ríkismyndugleikarnir 13. desember 1938 at taka undir við hesi samtykt.⁶⁴⁹

Kirkjumálið

Kirkjumálið fekk eina líknandi viðgerð og sögu á Løgtingi. Tann í Danmark kunnjörða lógin um Meinigheitsráð (Anordning (Nr. 284 frá 13. desember 1912) hvorved Lov om Menighedsraad af 10de Maj 1912 sættes i Kraft paa Færøerne) frá 10. mai 1912 varð sett í gildi í Føroyum 13. desember 1912 í nakað broyttum líki. Tann 8. august 1912 varð lógin lögð fyri Løgtingið til ummælis, og 9. september 1912 samtykti Løgtingið við 3. viðgerð at mæla ríkismyndugleikunum til at fremja nakrar broytingar í lógini, áðrenn hon endaliga varð sett í gildi í Føroyum.⁶⁵⁰ Allar tær broytingar, sum eitt einmælt Løgting mælti donsku stjórnini til at seta inn í § 14 í lógini, vórðu framdar. Eitt nú var stk. c. í § 14 sett inn í lógina eftir samtykt frá Løgtinginum.⁶⁵¹ Tann avgerandi orðingin í § 14 stk. c í føroysku lógini ásetti, at Meinigheitsráðið kundi taka avgerð um, at gudstænastan við eitt ávíst tal av teimum hámessugudstænastum, sum vórðu hildnar í einum kirkjuári, kundu vera á føroyskum, tá ið presturin var samdur í avgerðini, og bispur helt, at umstøðurnar talaðu fyri tí. Hinir partarnir av gudstænastuni kundu undir líknandi treytum vera á føroyskum, tá ið sálmar og viðkomandi partar av ritualinum vóru góðkendir á hesum málinum.⁶⁵² Eins og við undirvingarmálinum var tað Løgtingið, sum samtykti og harvið heitti á danskar myndugleikar um at seta Meinigheitslógina í gildi í Føroyum, har høvuðsmálið í kirkjuni var danskt. Tað var hendan lóg um kirkjumál, sum var í gildi í 1923, tá Jóannes Patursson var í Noregi.

Tann fyrsta „Lov om Menighedsraad“, sum varð samtykt á Løgtingið í 1903 (sett í gildi í 1905), kom afturat „Lov om Brugen af Kirkerne“ frá 1903 (eisini sett í gildi í 1905), sum í sjálvum sær kann tykist hava sett forboð fyri vanligari gudstænastu á føroyskum.⁶⁵³ Í hesi lógini var í § 7 ásett, at nýtslan av føroyskum máli í gudstænastuni „uden for de almindelige Højmesse gudstjenester“ ella við „gudelige Forsamlinger“, sum vórðu hildnar í kirkjuni, kundu loyvast, tá ið presturin í kirkjuni og Meinigheitsráðið vóru samd í hesum, og prósturur helt, at tað átti at loyvast.⁶⁵⁴ Tað er vert at leggja merki til, at undantaksásetingin til at brúka føroyskt mál til gudstænastu í kirkjunum, sum kundi takast í nýtslu, tá ið Meinigheitsráðið, presturin og prósturur góðtóku tað, bert var galdandi fyri gudstænastur „uden for de almindelige Højmesse gudstjenester“, men tá ið tann fyrsta „Lov om Menighedsraad“ varð sett í gildi í Føroyum, og aftur í 1912 við nýggjari „Lov om Menighedsraad“, varð hetta samstundis víðkað soleiðis, at tað eisini var møguligt „ved et vist Antal af de Højmesse gudstjenester, der afholdes i Kirken i et Kirkeaar“, tá ið presturin í kirkjuni var samdur við Meinigheitsráðnum, og bispurin helt, at umstøðurnar talaðu fyri tí. Føroyskt mál var frá 1905 loyvt at brúka í kirkjunum bæði til vanliga gudstænastu og uttanfyri vanligu gudstænasturnar, men avmarkingar vóru í talinum, og mannagongdirnar fyri at fáa til vega loyvini vóru truplar.⁶⁵⁵ Tað er hinvegin vert at hava í huga, at tá ið kirkjumálaráðharrin í 1905 setti „Lov om Menighedsraad“, sum varð samtykt í Løgtinginum í 1903, í gildi í Føroyum, hevði hann tikið fyrivarni fyri einum í Løgtinginum feldum uppskoti hjá Jóannes Patursson, sum loyvdi nýtslu av føroyskum máli í kirkjunum.⁶⁵⁶ Danskir myndugleikar loyvdu v.ø.o. meira enn Løgtingið hevði biðið

um í 1903. Kirkjumálaráðharrin fylgdi í 1905 minnilutatilmæli Løgtingsins frá 1903, sum loyvdi nýtslu av føroyskum máli í kirkjunum, tá ið hann setti lógina í gildi í Føroyum, og í 1912, tá ið nýggj lóg um Meinigheitsráð varð sett í gildi í Føroyum, varð tað gjørt í samsvari við tilmælið hjá Løgtinginum.

Stutt seinni tóktust onkrir sjálvstýrismenn verða blivnir so ótolnir, at teir grundgóvu eitt sindur í stríð við veruleikan. Rasmus Rasmussen tók soleiðis til á Løgtingi í 1918 um „Lov om Brugen af Kirkerne: „ ... við lógini av 1903 var indirekta forboðið at hava føroyskt sum kirkjumál. Har stendur: „Benyttelsen af færøsk Sprog i Prædiken udenfor de almindelige Højmesse gudstjenester eller ved gudelige Forsamlinger, der afholdes i Kirker, kan tillades, naar Kirkens Præst og Menighedsraadet heri er enige, og Provsten finder, at det bør tillades“. Har stendur tilskilað „udenfor de almindelige Højmesse gudstjenester“; hervið er tí forboðið at nýta føroyskt mál við vanliga hámessugudstænastu, og hetta er eitt afturstig við lóggávusíðuni“.⁶⁵⁷ Tá ið vit vita, at „Lov om Menighedsraad“, sum undir ávísium treytum loyvdi føroyskum hámessugudstænastum, varð sett í gildi saman við „Lov om Brugen af Kirkerne“, t.e. í 1905, so gerst tað greitt, at tað ikki er heilt rætt, sum Rasmus Rasmussen vil vera við. Tað er møguligt, at mannagongdirnar kundu vera truplar, tá søkjast skuldi um at hava gudstænastu á føroyskum máli, men hvørki uttanfyri ella til vanligu gudstænasturnar var nakað forboð fyri at brúka føroyskt mál. Tað er eisini vert at hava í huga, at allar hesar lógirnar vórðu settar í gildi eftir tilmæli frá Løgtinginum – í ávísium føri loyvdi danska stjórnin enntá meira enn Løgtingið bað um.

Í Føroyum var einki ynski um at fremja broytingar í Meinigheitslógini frá 1912 fyrr enn aftaná løgtingsvalið í 1918, tá ið Sjálvstýrisflokkurin á fyrsta sinni fekk meirilutan í Løgtinginum. Í 1920 reisti Sjálvstýrisflokkurin kirkjumálið í Løgtinginum, og 14. september sama ár samtykti Løgtingið við atkvøðunum hjá Sjálvstýrisflokkinum, próstinum og einum sambandsmanni (Tórgarð) at seta eitt nýtt stk. c. inn í § 14 í lógini, sum skuldi orðast meira neutralt, soleiðis at gudstænastan við hámessugudstænastu og upplestur av gudstænastu við „Messefaldsgudstjenesten“ skuldi vera á donskum ella føroyskum ella við eitt ávíst tal av teimum vanligu gudstænastunum, sum vórðu hildnar í einum kirkjuári, á einum av teimum nevndu málunum, og við restina á hinum, tá ið presturin tók undir við tí. Í teimum førum, at Meinigheitsráðið ikki kundi semjast um, hvussu ofta danskt og føroyskt skuldu brúkast, skuldi spurningurin avgerast av bispí, við atlit til atkvøðugreiðsluni í Meinigheitsráðnum. Hinir partarnir av gudstænastuni skuldu undir líknandi treytum vera á føroyskum, tá sálmar og viðkomandi partar av ritualinum vórðu góðkend á hesum málinum.⁶⁵⁸ Samtyktin varð endurnýggjað í Løgtinginum í nærum sama líki í 1921, men tá bert við atkvøðunum hjá Sjálvstýrisflokkinum og próstinum.⁶⁵⁹ Hvørgin av samtyktunum í Løgtinginum varð tikin til eftirtektar av ríkismyndugleikunum. Í 1922 varð kirkjumálið tikið upp til viðgerð í Ríkisdegnum í øðrum samanhangi. Eitt lógaruppskot varð sent Løgtinginum til ummælis, men orsakað av tíðarneyð kom tað ikki til viðgerðar fyrr enn í 1923.⁶⁶⁰ Tvey tilmæli vórðu skrivað, eitt minnilutatilmæli frá Sambandsflokkinum og eitt meirilutatilmæli frá Sjálvstýrisflokkinum. Úrslitið var, at ein lóg, sum gav føroyskum máli betri rættindi í kirkjunum, varð sett í gildi í 1925,

Anton Degn, sum var tingmaður fyri Sambandsflokkinn í 1906-1908, og Elias Olrik, sum var amtmaður í Føroyum í 1920-1929, eru her avmyndaðir í 1921, tá kongur við fylgi vitjaði í Føroyum.

tá ið ríkismyndugleikarnir umsíðir avgjørdur at fylgja minnilutatilmælinum frá Sambandsflokkinum, sum í 1924 hevði fingið greiðan meiriluta í Løgtinginum.⁶⁶¹ Hesi viðurskiptini eru eisini partur av grundarlagnum undir uppáhaldunum hjá Jóannesi Patursson í Noregi 27. juni 1923 um, at danskir mynduglikar „for tiden“ – um ikki beinleiðis „vanstyre(t)“⁶⁶² – so ein harðrendan politik í Føroyum.

Hendan greinin kom eisini at standa í lógini um Meinigheitsráð í nógv ár eftir Noregsmálið. Eins og við skúlamálinum, so kom eingin verulig broyting í fyrr enn í seinnu helvt av 1930-árunum, tá ið føroyskt og danskt mál eftir ynski frá Løgtinginum vórðu javntsett í kirkjunum 13. mars 1939.⁶⁶³

Tað er vert at leggja merki til, at eisini tær báðar lógirnar – t.e. tann broytta § 14 í lógini um Meinigheitsráð og tann upprunaliga § 7 í skúlalógini – vórðu settar í gildi í Føroyum í 1912 eftir breiðum ynski og samtykt í Løgtinginum, og málið var heldur ikki so einfalt í 1923, sum Jóannes Patursson vildi gera tað til. Tað er longu víst á, at eitt demokratiskt undirskot var í Løgtinginum, har prósturin, sum í 1917 var sjálvstýrismaðurin Jákup Dahl, sat í Løgtinginum, uttan at vera fólkavaldur. Tað er sjálvandi rætt, at amtmaðurin eisini sat í Løgtinginum, enntá sum formaður, uttan at vera fólkavaldur, men m.a. í hesum málunum helt hann seg uttanveltaðan og atkvøddi ikki. Tað var hinvegin meira avgerandi, at hóast Sjálvstýrisflokkurin eftir løgtingsvalini í 1918 og 1920 hevði meirilutan í Løgtinginum, so fekk Sambandsflokkurin til bæði valini flestar atkvøður. Í 1918 fekk Sambandsflokkurin 2969 atkvøður og 9 løgtingsumboð,

meðan Sjálvstýrisflokkurinn fekk 2938 atkvæður og 11 lögtingsumboð.⁶⁶⁴ Í 1920 gjördust trupulleikarnir í lögtingsvallóginu sjónligari, táknaði Sambandsflokkurinn fekk 3478 atkvæður og 10 vald lögtingsumboð, meðan Sjálvstýrisflokkurinn fekk 2476 atkvæður, 10 vald lögtingsumboð, og eisinni hevdði próstin og meirilutan í Lögtinginum.⁶⁶⁵

Formliga var valskipanin soleiðis, at Sjálvstýrisflokkurinn hevdði meirilutan í Lögtinginum við 1002 atkvæðum færri enn Sambandsflokkurinn, og í veruleikanum var það ekki so lægið, at myndugleikarnir í fyrsta umfari hugsáðu meira um at fáa vallógina broytta soleiðis, at lögtingsmeirilutin umboðaði meirilutan av veljarunum. Jákup Dahl hevur hinvegin eisinni víst á dømi um, at ein meiriluti á Lögtingi, sum uttan iva umboðaði stóran meiriluta av veljarunum, ekki ella einans treyðugt fekk undirtøku frá ríkismyndugleikunum. Á Lögtingi í 1923 tók Jákup Dahl soleiðis til um, hvussu trupult það var at fáa tey føroysku ritualini góðkend – autoriseraði – soleiðis at tey kundu brúkast í kirkjuni, soleiðis sum lógin um Meinigheitsráð frá 1912 legði upp til: „*Lögtingið samtykti í 1918 at biðja próstin umseta ritualið. Eg so gjørdi, veturin 1918-19, og það varð sent niður. Tað hevur so ofta verið sagt, at teir, sum fleirtalið hava á tingi, eru í minniluta hjá fólkinum; tí hevur tað einki at týða, hvat teir samtykkja. Hetta hevur eisinni verið framført móti ritualsakini; men tað er ekki so her. 17–18 tingmenn stemmaðu fyri at fáa ritualið umsett, og aftan fyri teir má væl fleirtalið av veljarunum standa. Eisinni henda sak hevur fjakkað higar og hagar til erklingar*“.⁶⁶⁶ Hóast Lögtingið einmælt samtykti hetta í 1918,⁶⁶⁷ og eisinni samtykti at stuðla útgávuni peningaliga, so vórðu ritualini ekki autoriserað fyrr enn í 1930.⁶⁶⁸ Tað vóru v.ø.o. sambært Jákupi Dahl settar fyrisingarligar forðingar í vegin fyri samtyktum á Lögtingi, ið enntá rúm var gjørt fyri í lógini, og sum Lögtingið hevdði samtykt við stórum meiriluta.

Nakað var v.ø.o. um tað, sum Jóannes Patursson bar fram í Noregi í 1923 um málsurningin, men tað skert ekki burtur, at átrokandi demokratiskir trupulleikar vóru í lögtingsvallóginu, sum neyðugt var at fáa loystar. Hesir trupulleikar vóru í lögtingslóginu frá 1854, har lögtingsvallógin eisinni stóð.

Lögtingslógin

Tað er fyrr víst á, at spurningurin um at gera demokratiskar broytingar í lögtingslóginu vóru til viðgerðar í Lögtinginum longu í 1902, táknaði Lögtingið ekki metti, at neyðugt varð at fáa próstin og amtmannin úr Lögtinginum, soleiðis at Lögtingið gjørdist ein fólkavaldur stovnur burturav. Hóast Ríkisdagurin í 1906 fegin vildi fremja hesar broytingarnar í lögtingsskipanini, so vildi meirilutin kortini ekki gera nakrar broytingar í stríð við tilmælið hjá Lögtinginum. Jóannes Patursson, sum eisinni var ímóti at fremja broytingar, sum Lögtingið ekki hevdði mælt til, fór tí til Føroyar við einum Tilboði um eina nýskipan av figgarligu heimildum Lögtingsins, meðan spurningurin um støðuna hjá próstinum og amtmanninum á Lögtingi skuldi takast upp seinni. Sambandsflokkurinn vann lögtingsvalið í 1906, Tilboðið frá stjórnini varð felt á Lögtingi og demokratiskar nýskipanir útsettar.

Tað var ekki fyrr enn 5. juni 1915, táknaði demokratiskar broytingar, sum vórðu

gjørðar í grundlógini høvdu við sær, at Ríkisdagurin bert varð settur saman av valdum umboðum (t.e. at kongsvaldu umboðini fullu burtur), at hesin spurningur tók seg upp aftur í Føroyum. Tann 29. juli 1915 lögdu 6 sjálvstýringismenn uppskot fyri Løgtingið um, at Løgtingið skuldi heita á rikismyndugleikarnar um at tryggja Løgtinginum lóggevandi myndugleika í serligum føroyskum viðurskiftum, men uppskotið varð felt í Løgtinginum.⁶⁶⁹ Í 1916 var lögtingslógin umrødd á Fólkingingi, har undirtøka tóktist vera fyri, at amtmaður og próstur skuldu missa atkvøðurættin í Løgtinginum, men hildið varð, at ynski mátti koma úr Føroyum.⁶⁷⁰ Í 1920 varð tað ásett, at føroyska landstingsumboðið, sum Løgtingið hevði valt síðan 1866, einans skuldi veljast av teimum fólkavaldu umboðunum í Løgtinginum, t.e. at amtmaðurin og prósturin ikki longur skuldu taka lut í landstingsvalinum.⁶⁷¹

Í 1918 samtykti Løgtingið uppskot til nýggja lögtingslóg, sum m. a. skuldi gera tað til eitt krav, at allar lógir Føroyum viðvíkjandi skuldu leggjast fyri Løgtingið, áðrenn tær vórðu settar í gildi. Samstundis skuldi Løgtingið eisini fáa heimild til at krevja skattir inn í Føroyum. Uppskotið varð samtykt við 12 atkvøðum fyri og 8 ímóti.⁶⁷² Føroyska fólkatingsumboðið, Andras Samuelsen, stríddist inniliga í Fólkinginum ímóti hesum lögtingssamtyktum, bæði viðvíkjandi málinum og lögtingslógini, og hann endaði sína umrøðu av hesum samtyktum Lögtingsins í Fólkinginum 14. oktober 1918 við at siga, at tá ið hesi uppskotini vórðu hildin saman „saa forekommer det mig at være mere end dristigt, naar man staar frem og benægter, at der findes seperatistiske Tendenser indenfor Lagtingets Selvstyrepertí“.⁶⁷³ C. Th. Zahle, forsætis- og løgmálaráðharrin sendi árið eftir skriv til Løgtingið, har hann gjørði vart við, at uppskotið ikki kundi setast í gildi í tí líki, sum tað var samtykt í Løgtinginum.⁶⁷⁴ C. Th. Zahle skjeyt upp at seta eina nevnd, sum skuldi viðgera spurningin. Amtmaðurin skjeyt upp, at Løgtingið skuldi velja fyra umboð í nevdina fyri politisku flokkarnar í Føroyum og stjórnin fyra fyri politisku flokkarnar í Danmark. Fakfólk skuldu eisini í nevdina. Sjálvstýrisflokkurin tók av tilboðnum, tó við tí treyt, at nevndin skuldi hava sæti í Havn. Uppskotið hjá Sjálvstýrisflokkinum varð samtykt í Løgtinginum við 12 atkvøðum fyri og 9 ímóti.⁶⁷⁵

Sambandsflokkurin, sum var í minniluta í Løgtinginum, vildi als ikki vera við í hesum arbeiðinum, tá ið flokkurin óttaðist fyri, at hetta kundi fara at hava við sær, at rikisrættarlugu viðurskifti Føroya fóru at bliva broytt. Løgtingið valdi Edward Mortensen, Rasmus Rasmussen, Jóannes Patursson og Jóhan Henrik Poulsen í nevdina og Símun Paula úr Konoy, Dánial Jóhan Thomsen, Christian Nyholm Debess og Rasmus Niclasen sum varafólk, meðan Sambandsflokkurin sum treyt fyri yvirhøvur at velja nøkur umboð í nevdina kravdi, at „*Justitsministeren [forinden] har tilbagekaldt sin i Folketinget den 4. Juni 1918 fremsatte mod vort Parti rettede Sigtelse for i **partipolitisk** Øjemed at have fremsat Beskyldninger mod vort Modparti for at være danskfjendtligt og at have Løsrivelsestendenser, jfr. Rigsdagstidende for den overordentlige Samling i 1918. Folketingets Forhandlinger Sp. 162-163,*⁶⁷⁶ *hvilken uberettigede Sigtelse maa opfattes som en Fornærmelse ikke blot mod os men ogsaa mod Flertallet af Færøernes Vælgere, der ved Valgene har støttet*

*Sambandspartiets Politik baade ved de sidste Valg og tidligere. Ministerens Sigtelse var saa meget mere utilbørlig, som han burde have vidst, at den af ham omtalte Beskyldning ikke var fremsat af vort Parti, samt at en Beskyldning i den omhandlede Retning ikke vilde have savnet Berettigelse.*⁶⁷⁷ Eingin, sum bara hevur lisið nakrar av røðunum hjá m.a. Oliveri Effersøe í Ríkisdegnum, kann vera í iva um, at hann síðan 1906 ótroystiliga hevði sett líknandi skuldsetingar fram móti bæði Sjálvstýrisflokkinum og sjálvstýrisfólkunum. Kortini upplýsti C. Th. Zahle í Fólkatínginum, at hann hevði verið til reiðar at taka orðini aftur, men tað kundi hann sjálvandi ikki gera, tá ið Sambandsflokkurin í sjálvum tekstinum setti skuldsetingina fram av nýggjum við at siga: „at en Beskyldning i den omhandlede Retning ikke vilde have savnet Berettigelse.“⁶⁷⁸ Sambandsflokkurin gjørdi tað ómøguligt fyri C. Th. Zahle at koma við eini umbering. Teksturinn kann illa skiljast á annan hátt enn, at flokkurin við hesum orðum vildi geva sína ónøgd til kennar mótvegis C. Th. Zahle, meðan hann samstundis vildi tryggja sær, at nevndin ongantíð kundi setast.

Hetta vísir eisini, at Sambandsflokkurin ikki bert óttaðist Sjálvstýrisflokkinn – hann hevði heldur ikki álit á stjórnini hjá C. Th. Zahle, sum í nevndini kanska kundi fara at geva føroyingum nakað meira sjálvstýri enn Sambandsflokkurin vildi hava – t.e. ongar ríkisrættarligar broytingar. C. Th. Zahle var sannførdur um, at tað var Kanningarnevnd Landstingsins, sum kannaði Adressumálið júst um hetta mundið, ið var høvuðsorsøkin til, at politiska veðurlagið í Føroyum var so uppøst.⁶⁷⁹

Hóast meirilutin í Løgtinginum bæði hevði samtykt uppskotið til nýggja lögtingslóg, og at seta nevndina, so var tað undir hesum umstøðum sera trupult hjá C. Th. Zahle at gera nakað við málið. Mótvegis Sjálvstýrisflokkinum segði hann, at hann ikki kundi seta nevndina, tá tað var eitt krav, at nevndin skuldi arbeiða í Havn,⁶⁸⁰ men støðan hjá Sambandsflokkinum, sum eisini í Ríkisdegnum beinleiðis virkaði ímóti hesi og øðrum samtyktum Lögtingsins, gjørdi tað trupult at seta nevndina.

Lögtingslógin kom kortini til viðgerðar í Landstinginum 1920, tá ið Jóannes Patursson, sum var landstingsmaður fyri Føroyar í 1918-1920, 13. februar legði hana fram við tilsiping til lyftið, ið hann sum fólkatingsmaður hevði givið í Fólkatínginum í 1906, tá ið lögtingslógin eisini var til viðgerðar. Jóannes Patursson vísti á, at í 1906 var ein lítið frísinnað lögtingslóg, har t.d. amtmáðurin og prósturinn skuldu vera føst umboð, hóast stóra mótstøðu í Ríkisdegnum, samtykt í Ríkisdegnum eftir áheitan frá honum, tá ið hann ikki vildi, at Ríkisdagurin skuldi staðfesta nakað, sum Løgtingið ikki hevði biðið um.⁶⁸¹ Hann hevði tá sagt, at Ríkisdagurin seinni fór at fáa eina lögtingslóg til viðgerðar frá Løgtinginum, sum bygd á meira demokratiskar meginreglur. Tað hevði bara ikki verið møguligt fyrr enn nú, í 1920, tá ið meirilutin í Løgtinginum hevði tikið undir við tí.⁶⁸² Uppskotið til nýggja lögtingslóg var til viðgerðar í Landstinginum 22. mars 1920, men tá uppskotið sambært C. Th. Zahle ikki kundi gerast til lóg í tí líki, Løgtingið hevði samtykt tað, varð tað beint í nevnd. C. Th. Zahle vísti í Landstinginum á fleiri viðurskifti í uppskotinum, sum hann ikki kundi góðtaka, men tað vóru aðrir, sum

funnt hvassligari at øllum uppskotinum fyri at vera beinleiðis seperatistiskt,⁶⁸³ og Sambandsflokkurin hevði sum nevnt eisini í Fólkinginum longu í oktober í 1918 týðiliga tikið frástøðu frá uppskotinum, sum eisini tá varð lagt undir at stuðla seperatismu. Eina viku seinni, 29. mars 1920, loysti Kristian X C. Th. Zahle úr starvi og útloysti Páskakreppuna.

Samstundis, t.e. eisini 13. februar 1920, setti Jóannes Patursson í sambandi við fólkaatkvøðuna um grundlógarbroyting, sum skuldi vera 4. september 1920, eitt uppskot fyri Landstingið, sum skuldi slóða fyri einum ískoyti til § 2 í grundlógini, – „*Den Lovgivende Magt er hos kongen og Rigsdagen i Forening*“⁶⁸⁴ – ið skuldi tryggja Løgtinginum lóggávuveldi í serligum føroyskum viðurskiftum. Ískoytið varð orðað soleiðis: „*dog at Rigsdagens Myndighed,*“ – t. e. ikki kongsins myndugleiki til at kunngerá og seta í gildi lógir – „*hvad særlige færøske Anliggender angaar, ved Lov skal kunne overdrages Færøernes Lagting.*“⁶⁸⁵ Hóast hetta uppskotið eisini bygdi á eina lögtingssamtykt frá 19. september í 1919, har 12 høvdu atkvøtt fyri og 10 ímóti,⁶⁸⁶ so kom samtyktin ikki til viðgerð í Landstinginum.⁶⁸⁷

Hóast meiriluti sostatt eisini var í Løgtinginum fyri hesum uppskotinum, sum varð samtykt 19. september 1919, so royndi Sambandsflokkurin kortini at fáa dansku stjórnina til við stuðli frá Ríkisdegnum at taka bæði greiða og almenna støðu til politikkin hjá sjálvstýrismeirilutanum í Løgtinginum. Í brævi til Løgsmálaráðið, dagfest 23. september 1919, skrivaði sambandsmínnilutin í Løgtinginum m.a., at tað hevði stóran týdning, at „*Regeringen ved en fylldig og utvetydig offentlig Udtalelse uden Tøven tager bestemt og klar Stilling til den politiske Kamp paa vore Øer. ... Vi mener, at Regeringen tillige paa en klar Maade bør tilkendegive sin Stilling overfor de ensidige nationale Krav, som Selvstyrepartet har rejst*“.⁶⁸⁸ Tað var eyðsæð, at tað vóru politiskar kreftir í Føroyum, sum ítøkiliga royndu at fáa danskar myndugleikar til beinleiðis at leggja seg út í tað politiska stríðið í Føroyum.

Hetta eydnaðist ikki undir stjórnini hjá C. Th. Zahle, sum fall 29. mars 1920, beint eftir, at Jóannes Patursson í februar-mars 1920 hevði lagt uppskotini um grundlógarbroyting og nýggja lögtingslóg fyri Landstingið, men nýggja vinstrastjórnin hjá Niels T. Neergaard, ið við Svenningi Rytter sum løgsmálaráðharrar tók við stjórnarvaldinum eftir radikalum stjórnina hjá Zahle, hevði eina aðra støðu.

Tað var breiðari meiriluti í Løgtinginum fyri bert at broyta lögtingslógina soleiðis, at amtmaðurin og prósturur mistu fasta sessin á Løgtingi og vallógin til Løgtingið gjørdist rættvísari – nakað, sum undirtøka eisini var fyri í Danmark. Løgsmálaráðharrin, sum í 1920-1924 var fyrrverandi føroyski amtmaðurin Svenning Rytter, legði eitt uppskot um nýggja lögtingslóg fyri Løgtingið, sum skuldi slóða fyri eini neyðsemju í Føroyum. Høvuðsbroytingarnar vóru, at amtmaðurin og prósturur ikki longur skuldu sita í Løgtinginum, uttan so, at teir vóru fólkavaldir, og Løgtingið skuldi sjálvt velja tingformannin millum tey fólkavaldu umboðini – kortini skuldi amtmaðurin hava sæti á Løgtingi, har hann skuldi hava rætt til at taka orðið og leggja uppskot fram, men við ongum atkvøðurætti. Eisini hevði hann rætt til at freista eina lögtingssamtykt, sum hann helt vera í stríð við galdandi lóggávu, til hann hevði fingið spurningin avgreiddan

frá ríkismyndugleikunum. Fyri at leggja upp fyri skeivleikunum í valskipanini vórðu trý eykavald lögtingsumboð sett inn í skipanina, sum skuldu brúkast til at javna umboðanina millum flokkarnar, um so var, at talið á valdømisvaldum umboðum hjá flokkunum ikki samsvaraði við atkvøðutalið hjá flokkunum. Harumframt varð ummælisrætturin hjá Løgtinginum herdur, soleiðis at ríkismyndugleikarnir sambært uppskotinum skuldu – ikki einans kundu – leggja lógaruppskot Føroyum viðvíkjandi fyri Løgtingið til ummælis. Hendan seinasta ásetingin og nakrar aðrar komu í lógaruppskotið undir viðgerðini í Løgtinginum.

Tað hendi tað heilt óvanliga í Løgtinginum, at eitt einmælt Løgting – 17-0 – í 1922 samtykti at senda eitt uppskot aftur til Danmarkar við áheitan um at seta lógina í gildi í Føroyum. Jóannes Patursson atkvøddi sjálvur fyri uppskotinum, meðan bert teir triggir sjálvstýrismenninir Rasmus Rasmussen, Nyholm Debess og Símun Pauli úr Konoy lótu vera við at atkvøða. Elias Olrik amtmaður atkvøddi heldur ikki, meðan Edward Mortensen var burturstaddur.⁶⁸⁹ Neyvan er tað hent síðan, at politiska skipanin í Føroyum hevur verið samd um eitt tilmæli til ríkismyndugleikarnar um eina skipan av viðurskiftunum millum Føroyar og Danmark. Hendan neyðsemjan í Løgtinginum, sum altso varð einmælt samtykt á Løgtingi – bert triggir sjálvstýrismenn lótu vera við at atkvøða – var so serstøk, at hon man hava kravt einastandandi gott politiskt handalag, men politiska handverkið eftir at uppskotið varð sent til Danmarkar tóktist hinvegin vera alt annað enn nøktandi. Viðgerðin av lögtingslógini í Danmark er eitt dømi um, hvussu vánaligt politiskt handverk og vánaligt politiskt tev kann oyðileggja politiskar neyðsemjur, sum eru fingnar til vega við hörðum politiskum arbeiði.

Eitt er, at Landstingið tók sær rætt til at gera nakrar broytingar í uppskotinum, sum eitt einmælt Løgting hevði samtykt og sent til Danmarkar við vón um, at ríkismyndugleikarnir fóru at ganga ynskinum frá einum einmæltum Løgtingi á mæti; nakað annað er, at føroyski fólkatingsmaðurin Andras Samuelsen, sum eisini var lögtingsmaður og harumframt hevði atkvøtt fyri uppskotinum í Løgtinginum, má hava vitað, hvussu nógv teir báðir flokkarnir í Føroyum høvdu givið seg í mun til sínar stevnur fyri at koma til eina neyðsemju, beinleiðis tileinkisgjörði tær broytingar, sum Landstingið hevði gjørt í uppskotinum hjá Løgtinginum, ið hann sjálvur hevði verið við til at samtykkja. Tann 14. mars 1923 tók Andras Samuelsen soleiðis til á Fólkatingsi undir viðgerðini av lögtingslógini: „*Det af den højtærede Justitsminister i Landstinget fremsatte Lovforslag var paa enkelte Punkter afvigende fra det af Lagtinget vedtagne. Dette har i Landstinget givet Anledning til en Meningsudveksling, som jeg dog ikke skal komme nærmere ind paa, idet den Meningsforskel, der var til Stede i Landstinget, dog ikke var mere væsentlig, end at alle Partier ved Sagens tredie Behandling stemte for Lovforslaget. De i Lagtingets Forslag vedtagne Ændringer er efter mit Skøn af en saadan Beskaffenhed, at de meget vel kan godtages fra færøsk Side. Ligesom begge Partier i Lagtinget har medvirket ved Lovforslagets Gennemførelse, og ligesom hele Landstinget har stemt for Lovforslaget i dets nuværende Skikkelse, saaledes haaber jeg ogsaa, at dette høje Ting Enstemmigt vil tiltræde Forslaget og gennemføre det hurtigt. Jeg glæder mig over at kunne give Forslaget min bedste anbefaling*“.⁶⁹⁰ Andras Samuelsen hevði í hesum førinum

vánaligt politiskt tev, tá hann ikki dugdi at síggja, at hetta kundi fara at fáa stórar avleiðingar fyri undirtøkuna í Føroyum ella eisini legði hann einki í at varðveita politisku neyðsemjuna í Føroyum. Tá Andras Samuelsen við so positivum orðum viðmælti broytta uppskotið, so vildi tað sjálvandi verið lögð av donskum ríkisdagsumboðum at atkvøtt ímóti uppskotinum, men tað var í øllum førum ein sera vísur danskur ríkisdagslimur, sum dugdi at síggja, hvat hetta kundi hava við sær.

Eingin hevur so greitt og klókt sett orð á tað, sum danski sosialdemokraturn og ríkisdagsumboðið Frederik Borgbjerg, tá hann undir viðgerðini av lögtingslógini á Fólkingi 14. mars 1923 tók orðið. Borgbjerg var samdur við Andrasi Samuelsen í, at lógaruppskotið óivað var eitt stórt fet fram á leið. Hann gleddi seg eisini um, at uppskotið í síni heild var góðkent og einmælt viðmælt av Løgtinginum móttvegis Ríkisdegnum. Hann helt, at uppskotið um, at amtmaðurin og prósturur ikki longur skuldu vera fóst umboð í Løgtinginum, og uppskotið um, at lutfalsvalið til Løgtingið skuldi gerast rættvísari við eykaumboðum, sum møguliga kundu økjast, vóru grundleggjandi batar. Hinvegin høvdu hansara partamenn í Landstinginum ynskt triggjar broytingar gjørdar í upprunaliga uppskotinum hjá løgmláráðharranum, sum hann var keddur av, at meirilutin ikki hevði viljað tikið til eftirtektar. Eftir hansara hugsan hevði tað verið øll grund til at gjørt tað. Borgbjerg viðurkendi, at hesi trý ynskini ikki vóru nøkur stórmál. Í fyrsta lagi var tað spurningurin um tað skuldi vera tann nýggi lögtingsformaðurin ella amtmaðurin, sum skuldu kalla Løgtingið til eykatingsetu; í øðrum lagi var tað spurningurin um talufrælsið skuldu hava serliga verju; og í triðja lagi var tað spurningurin um „*et Lovforslag altid skal forelægges Lagtinget til Betænkning, eller det kun skal forelægges saa vidt muligt*“. Talan var sjálvandi ikki um stórar spurningar, legði Borgbjerg afturat, men hann kundi kortini havt hugsað sær, at meirilutin eisini hesum viðvíkjandi hevði fylgt tilmælinum frá hansara partamonnum í Landstinginum, serliga av tí grund, at hansara partamenn í Landstinginum hesum viðvíkjandi vóru í fullum samsvari við tilmælið hjá Løgtinginum. Hann gjørdi eisini vart við, at í Løgtinginum høvdu eisini tvey umboð í Ríkisdegnum, Andras Samuelsen og Oliver Efersøe, atkvøtt fyri tilmælinum. Borgbjerg gekk út frá – og tað helt hann eisini var sakligt grundað – at tá Andras Samuelsen og Oliver Efersøe, sum báðir umboðaðu stjórnarflokkin í Ríkisdegnum, høvdu atkvøtt fyri tilmælinum í Løgtinginum, so mátti tað vera av tí grund, at teir hildu hesi trý punktini vera væl grundað, tí annars høvdu teir ikki atkvøtt fyri teimum í Løgtinginum. Borgbjerg peikaði síðan á nakað rættiliga avgerandi: „*Havde man paa disse tre Punkter fulgt Lagtinget, havde man opnaaet dette, som jeg vilde anse for noget ret betydningsfuldt, at Rigsdagen og Regeringen fuldstændig fulgte, hvad der enstemmigt forelaa indstillet af Lagtinget. Det er noget ret usædvanligt*“. Sanniliga hevði tað verið nakað heilt óvanligt, at ein samdur Ríkisdagur tók undir við einum einmæltum tilmæli frá Løgtinginum um eina skipan av viðurskiftunum millum Føroyar og Danmark. Tað gamla stríðið hevði verið burtur. Frá Løgtinginum fyrilá eitt einmælt tilmæli, har tann eini flokkurin, Sambandsflokkurin, fullkomiliga, og hin, Sjálvstýrisflokkurin, nærur allur, høvdu atkvøtt fyri, og bert trý lögtingsumboð lótu vera við at atkvøða.

Thorvald Stauning í miðjuni við Frederik Borgbjerg vinstrumegin og Ninu Bang høgrumegin. Hendan fyrsta sosialdemokratiska stjórnin í Danmark, sum sat frá 1924 til 1926, royndi við Ninu Bang sum undirvingarmálaráðharra til fánýtis at fáa semju í lag millum Sambandsflokkinn og Sjálvstýrisflokkinn um málsurningin. Frederik Borgbjerg hevði longu í 1923 eisini til fánýtis ávarað táverandi dansku stjórnina hjá Niels Thomasius Neergaard um tann sambært honum óhepna Føroyapolitikkin. Í 1930, tá viðurskiftini millum serliga sjálvstýrisrøsluna í Føroyum og dansku stjórnina vóru farin heilt av lagi, kom Stauning sjálvur at sanna, hvussu langt av leið tey vóru farin.

Hetta var rættiliga óvanligt og gleðiligt, helt Borgbjerg, men hann gjørdi eisini vart við, at tað vóru alto so hasir triggjar sjálvstýrismenninir, sum ikki vóru heilt sannførdir um lógaruppskotið. Hann hevði tí hildið, at tað hevði verið heppið, um Ríkisdagurin eisini viðvíkjandi teimum trimum punktunum, sum í sjálvum sær kanska ikki høvdu so stóran týdning, hevði gingið tilmælinum hjá Løgtinginum á mæti. Tað hevði Ríkisdagurin kortini ikki valt at gera, men Borgbjerg segði seg „*haabe, at denne Meningsforskel om disse tre Punkter ikke maa faa særlig stor Betydning og ikke fremkalde Bitterhed*“. Sum tann gløggi politiski eygleiðarin og

greinarin legði hann kortini afturat: „Men der er altid i Forhold af den Art det at bemærke, at selv forholdsvis smaa Ting kan komme til at spille en større Rolle. Vi har set det gennem mange Aar i Forholdet til et andet Land, der tidligere var en Del af det danske Rige og ikke længere er det – jeg har haft Lejlighed til at faa et ret godt Indblik i det –, hvordan forholdsvis smaa Ting kan komme til at spille en større Rolle, fordi der vil være Folk, der er interesseret i at gøre mere ud af disse smaa Ting, end de i og for sig er værd. Der var altsaa disse tre Medlemmer deroppe, der undlod at stemme, og man ved ikke, hvad Divergensen om disse tre Ting kan bruges til. Jeg havde derfor ønsket, at man havde undgaaet det. Men, som sagt, ogsaa som Forslaget nu foreligger, er det et væsentligt Fremskridt. Vi vil stemme derfor og kan godt følge den ærede Ordfører for Venstre (Samuelson) i at føre det hurtigt videre, og det skal jeg hermed anbefale.“⁶⁹¹ Hetta var veruliga vís tala, sum vísti, at Frederik Borgbjerg hevði avbera gott politiskt tev og framúr góð analýtisk evni. Hann dugdi betur enn nakar annar – eisini betur enn Andras Samuelson – at greina politisku stöðuna í Føroyum, og so samanbar hann og setti nærum profetiskt hetta málið um broytingarnar í lögtingslógini í samband við ein trupulleika, sum danir høvdu havt í viðurskiftunum við Noregi. Hansara framúr góðu analýtisku evnir og hansara góða politiska tev fyri, at trupulleikarnir kundu liggja í smálutunum, vístu seg tíverri at vera betri enn hann vónaði.

Tey trý viðurskiftini, sum Ríkisdagurin í 1923 hevði tikið sær rætt til at broyta í lógaruppskotinum, høvdu saman við øðrum greinum, ið skuldu styrkja Løgtingið, eisini staðið í løgtingssamtyktini frá 1918 til nýggja lögtingslóg.⁶⁹² Tað serliga við verjuni av m.a. talufrælsinum hjá lögtingsfólkunum var, at hendan verjan og fleiri onnur uppskot til verju av Løgtinginum og lögtingsfólkum heilt týðiliga tykjast vera komin inn í tað av Løgtinginum samtykta lógaruppskotið frá 19. september 1918 orsakað av Kanningarnevnd Landstingsins, sum varð sett 5. juli 1918.⁶⁹³ Í tí høpinum hevði verjan av talufrælsinum kanska heldur ikki so heilt lítið uppá seg, sum Borgbjerg metti, og kanska var tað ikki so klókt av Ríkisdegnum eisini at taka hesa seinastu leivdina frá løgtingssamtyktini frá 1918 úr løgtingssamtyktini frá 1922, áðrenn hon varð samtykt í Ríkisdegnum og harvið gjørt til lóg.

Alt tað, sum Frederik Borgbjerg í síni greining av stöðuni í mars 1923 óttaðist fyri kundi fara at henda, hendi. Sjálvstýrismenn vóru ikki blíðir, tá boðini um broytingarnar í lögtingslógini frættust, og tá trupulleikarnir millum Danmark og Noregi nakrar mánaðir seinni eisini bóru við føroyskan politikk, vórðu hesi viðurskiftini eisini sett í samband við „vanstyret“ hjá Danmark í Føroyum. Skuldsetingarnar, sum Jóannes Patursson 27. juni 1923 setti fram í Noregi móttvegis donskum valdi í Føroyum, vóru ikki tiknar úr leysari luft, hóast hann ikki segði allan sannleikan um viðurskiftini, men í veruleikanum var talan um eina samanrenning millum eina misnøgda sjálvstýrissrørslu og eitt stríð millum Danmark og Noregi, sum gjørdi, at ein stórur stríðsspurningur spurdist burturúr. Eins og við so nógvum øðrum í føroyskum politikki, t.d. bønarbrævinum frá 1917, so gjørdust broytingarnar í lögtingslógini, ið full semja hevði verið um í

Løgtinginum í 1922, partar av einum donskum-norskum diskursi, sum eisini skapti ósemjur í Føroyum, tá ið Noregsmálið tók seg upp – einum donskum-norskum diskursi, sum lögtingslógin frammanundan ikki hevði verið partur av.

Tað mundið m.a. vera hetta, sum Jóannes Patursson sipaði til í Noregi 27. juni 1923, tá hann í tí norska fjarritinum tók soleiðis til: „*dansk styre negter at ophøie færøiske lovforslag til lov selv om disse er enstemmig vedtat av Færøernes lagting baade i 2, 3 og 4 samlinger efter hverandre; dansk styre forandrer efter eget forogodtbefindende fra lagtinget mottagne lovforslag og ophøier disse til lov i sin forandrede skikkelse uten lagtingets vidende og billigelse; dansk styre gjør uten lagtingets vidende og vilje danske love gjældende for Færøerne*“.⁶⁹⁴ Í hesum førinum var tað heldur ikki uttan grund, at sjálvstýrisfólk vórðu misnøgd, men tað vóru versnaðu viðurskiftini millum Danmark og Noregi, ið veruliga festu eld í. Í sjálvum sær høvdu broytingarnar í lögtingslógini, sum Ríkisdagurin í stríð við ynski Løgtingsins setti inn í lógina, neyvan skapt nakað veruligt stríð millum sjálvstýrisfólk og ríkismyndugleikar, men hetta neyðsemjuuppskotið skal helst eisini síggjast í ljósinum av, at Løgtingið í 1919 til fánýtis hevði heitt á Ríkismyndugleikarnar um at broyta grundlógina soleiðis, at Løgtingið kundi fáa lóggávuveld í serligum føroyskum viðurskiftum. Heldur ikki lögtingssamtyktina frá 1918 um eina lögtingslóg, sum hevði givið Løgtinginum størri heimildir enn tann í 1922 samtykta, – og síðan broytta – tóku ríkismyndugleikarnir til eftirtektar. Løgtingsins samtyktir vórðu eftir øllum at døma bara broyttar ella yvirhøvur ikki tiknar til eftirtektar av ríkismyndugleikunum í Keypmannahavn.

Soleiðis mátti tað í øllum førum kennast fyri meirilutan, t.e. Sjálvstýrisflokkinn, í Løgtinginum, sum síðan 1906 hevði bíðað eftir møguleikanum fyri, at meiriluti fekst í Løgtinginum fyri at leggja eitt frælsari uppskot til nýggja lögtingslóg fyri Ríkisdagin, sum í 1906 segði seg bíða eftir Løgtinginum. Tað var týðiligt, at Sjálvstýrisflokkurin var órógvaður av, at undirtøka ikki fekst í Danmark fyri nøkrum av teimum uppskotum, sum flokkurin síðan 1918 hevði fingið samtykt í Løgtinginum. Tað gjørdist verri av, at Kanningarnevnd Landstingsins varð sett í 1918, at stjórnin hjá C. Th. Zahle fall í mars 1920, og at vinstra stjórnin hjá Neergaard við Svenning Rytter sum løgmláráðharra tók við.

Tá norðmenn samstundis fóru at seta fram skuldsetingar móti Danmark um tann órætt, sum tað hevði framt mótvegis Noregi og skattlondunum – eisini Føroyum – síðan 1814, var pallurin settur til ein stórpólitiskan leik, har føroyskur politikkur kundi fáa trupult við at halda seg uttanveltaðan.

Tað norska sambandið

Viðurskiftini millum Danmark og Noregi vóru heilt nógv kólnaði í 1920, tá stríðið um tey gomlu skattlondini tók seg upp. Hetta sæst m.a. av hópnum av greinum í norskum bløðum um rættin hjá Noregi til Grønland og Føroyar – Ísland, sum hevði fingið viðurkent fullveldi í 1918, var stórt sæð hildið uttanfyri hetta kjakið í Noregi. Donsk bløð tóku eisini spurningin upp, – mest fyri at verja Danmark

móti álopum frá norsku blöðunum – og týðiligur spenningur var millum bæði londini.

Nógv varð skrivað í norskum blöðum um spurningin. Tann 11. apríl 1923 skrifaði Idar Handegard grein í Dagbladet, sum hann nevndi „*Det danske folk og de norske land*“.⁶⁹⁵ Í greinini gjørdi Idar Handegard greitt, at hann stríddist fyri tí sambært honum heilt eyðsýnda og sjálvsagda rættinum hjá Noregi í Grønlandsmálinum. Hann stríddist ikki móti danska fólkinum, men móti teimum ráðandi í Danmark, sum líka síðan 1814 høvdu leitt tað danska fólkið „*bak lyset i det grønlandske, islandske og færøiske spørsmål*“. Í útgangsstøði vóru tað v.ø.o. serliga einstaklingar ella bólkar av tjóðskaparsinnaðum norðmonnum, t.d. Idar Handegard, ikki fyrst og fremst norska stjórnin, sum stríddust ímóti donsku stjórnini um rættin til Ísland, Føroyar og Grønland, men Idar Handegard segði seg bert vera í blöðunum fyri at upplýsa danska fólkið um rættleikan í teimum heilt rímuligu norsku krøvunum. Neyðugt var at upplýsa danska fólkið um, at „*Island, Færøene og Grønland er gamle norske land*“. Ísland, sum enn var í eini líknandi støðu móttvegis Danmark, sum Noregi hevði verið í móttvegis Svøríki til 1905, t.e. í kongsfelagsskapi, skuldi sambært Idar Handegard „*bli helt frit, helt selvstendig og uafhængig*“. Her vórðu krøv sett fram av einum norðmanni vegna tað íslenska fólkið. Eisini vegna føroyska fólkið setti Idar Handegard fram krøv móttvegis Danmark í navninum á „*moderlandet Norge*“: „*De norsktalende Færøene inntar nu omtrent samme stilling i Danmark som det dansktalende Sønderjylland nylig gjorde i det tyske rike. Ja Færøene er værre stillet, ti de ligger lenger bort fra sitt moderland Norge. Sønderjylland laa like kloss opad det danske rike og hadde sine landsmenn like ved sig*“. Síðan setti hann fram sama krav móttvegis Danmark vegna Føroyar, sum hann frammanundan hevði sett fram vegna Ísland: „*Færøene kalles nu et dansk amt. Det maa bli et frit, selvstendig og uafhængig rike*“. Her varð norskur stuðul at heinta hjá føroyskum sjálvstýris- ella loysingarmonnum. Idar Handegard segði, at norðmenn ynsktu onga sameining við Ísland, men hann segði, at bæði í Íslandi og í Føroyum búðu framvegis „*norsktalende nordmenn*“, og eitt „*frit samarbejde mellem nordmennene i Norge og paa Island og Færøene vil derfor være naturlig. Vi har sprog, kultur og økonomiske interesser tilfelles. Hvor interessene maatte krysse hinannen, vil vi allikevel kunne samarbeide ved gjensidige innrømmelser*“. Í Grønlandi vóru sambært Idar Handegard tvey fólkasløg, sum livdu og virkaðu í landinum. Tað eina vóru „*nordmennene*“, sum serliga livdu av kópaveiðu á Eysturstrondini, og sum høvdu søguligan rætt til landið. Hitt fólkið var eskimoarnir, sum livdu á Vesturlandinum, har tær gomlu „*norske fiordbygder ... ligger ... folketomme*“. Eskimoarnir høvdu ongantíð viðurkent at vera undir donskum valdi, men teir noyddust tó at finna seg í donskum einahandilsoki – einahandilin spældi sambært Idar Handegard „*parasitens rolle*“. Idar Handegard endaði við at siga, at hann vónaði, at danska fólkið, tá tað fekk eyguni upp fyri hesum, fór at velja eina aðra stjórn, sum fór at føra ein friðaligari og rættvísari politik, ið fór at hava við sær gott grannalag í „*Norden*“. Tað er týðiligt, at Idar Handegard loyvir sær at seta fram krøv móttvegis Danmark um Ísland, Grønland

og Føroyar við støði í teimum søguligu rættindum, sum hann helt, at Noregi hevði yvir hesum londunum, men tað vóru fyrst og fremst krøv um, at hesi lond skuldu gerast sjálvstøðug og síðan gerast partur av einum javntsettum samstarvi við Noregi. Tað vóru kortini ikki allir tjóðskaparligir norðmenn, sum vóru so hóvligir í krøvunum sum Idar Handegard.

Í einum av teimum mongu greinunum, sum stóðu í norskum bløðum í 1923 um tey gomlu skattlondini, har eisini Føroyar vórðu umrøddar, skrivaði norski hægstarættarsakførarin Albert Balcher í Nationen 4. maj eina ógvuliga lítið semjusøkjandi grein, „*Vore skatlande i Norskehavet*“, har hann tosaði um „*det økonomiske tyranni, danskerne har opretholdt og fremdeles opretholder for disse øer. Bl. a. negter man færøingerne enhver fiskeret indenfor dansk (grønlandsk) territorium ...*“, Samstundis ávaraði Balcher beinleiðis Danmark imóti „*den bevægelse, som er reist i Norge til gjenerhvervelse av de gamle skatlande mot vest ... det hele er et spøragsmaal om opretholdelse eller gennemførelsen av Norges suverænitetsskrav ... uhaandgripelige værdier, som ikke kan maales i ... penger, og som man derfor ikke forhandler saa altfor længe om. Man fremsætter sine krav. Og blir ikke kravene imødekomet, følger et „derefter“ der antagelig kommer raskere end 1905*“.⁶⁹⁶ Hesi orðini móti endanum á tí drúgvu greinini tykjast hóttandi og ófrættakend, og leggja týðiliga upp til, at skattlondini – Grønland og Føroyar – skuldu undir Noregi; tað var sambært Albert Balcher ein rættur, sum Noreg ongantíð hevði givið frá sær; Noregi hevði ikki longur nøkur krøv mótvegis Íslandi, sum átti at sleppa at avgera sína egnu lagnu, men øðrvísi var í Føroyum og Grønlandi, har Noregi bæði hevði rættindi og skyldur.

Tann 18. juni endurgav Nationen ein norskan háskúlastjóra, Eskeland, ið eftir øllum at døma hevði verið í Føroyum á vitjan,⁶⁹⁷ fyri at hava sagt, at danir høvdu borið ótta fyri, at norðmenn høvdu hugsanir um eina politiska sameining við Føroyar og Ísland. Tað helt Eskeland ikki, at tað var nakar vanda fyri, men samstundis gjørdi hann greitt, at oyggjarnar máttu sleppa at liva sítt egna frælsa lív. Ísland var sambært háskúlastjóranum komið langt í so máta, men „*ingen som ikke har været paa Færøerne, har nogen forstaaelse av, hvilken trældom de lever i*“.⁶⁹⁸ Fræið varð sátt í Noregi fyri krøvum mótvegis Danmark frá føroysku sjálvstýrissrørsluni, sum styrktist eftir fyrra heimskriggi.

Ta vóru sjálvandi ikki allir norðmenn, sum vóru so kompromileysir í sínum krøvum mótvegis Danmark sum Albert Balcher. Kristian Elster skrivaði í Nationen 5. mai í aftursvari til Balcher, at Balcher í síni grein hevði lagt so harðliga fyri, at tað einans kundi hava við sær, at norðmenn ógvuliga skjótt komu at standa púra ósamdir í einum spurningi, har teir kundu og áttu at verið fullkomiliga samdir. Kristian Elster helt, at tá hann las eina tílika grein „*med den raske slaaen paa sverdet*“, og tann hugmóðuga og breggjandi tónan, sum við beinleiðis skaðafroði peikaði á, at Danmark kanska kundi koma at standa einsamalt í einum komandi heimskriggi, so fór tað kalt niður eftir rygginum á honum – høvdu menniskjuni liva til onga nyttu, høvdu árinu, sum farin vóru, einki lært tey av álvara og umhugsni – spurdi hann. Sum viðmerking til hesa hóttanina hjá Balcher, „*Man fremsætter sine krav. Og blir ikke kravene imøtekomet, følger et „derefter*“, skrivaði Elster, „*Jo,*

*det høres stolt ut. Skal man da være nødt til at minde den stortalende advokat om det tidligere „derefter“, og om at vi snart ikke har flere fæstninger at nedlægge? Kunde vi ikke denne gang bruke lidt mindre pralende ord fra først av, syngte lidt mindre „Jeg vil verge mit land“? Og saa heller være litt klarere i hodet og stemme vore sind og vor tanke i overensstemmelse med hvad vi vil naa, og hvad vi kan naa“.*⁶⁹⁹ Kristian Elster tykist royna at fáa norðmenn at leggja minni herðslu á kenslurnar og stoltleikan, og heldur leggja seg eftir at hugsa klárt, men samanhangurin tykist hinvegin benda á, at tað kanska líka so nógv var retorikkurin og hóttanirnar hjá Albert Balcher, sum tað var tað órímiliga í norsku krøvunum mótvegis Danmark, sum Kristian Elster var ósamdur við Albert Balcher í. Elster helt, at tann vaksandi irritatiónin millum Noreg og Danmark teir seinastu mansaldrarnar hevði greitt víst, at ein uppgerð millum londini mátti fara at koma. Norðmenn høvdu ongantið tosað liðugt um tað, sum lá teimum veruliga á hjarta, og teir høvdu seinastu hundrað árinum stutt sagt ongantið veruliga tosað í álvara við Danmark. Kristian Elster var ikki so kompromisleysur í sínum orðingum, sum Albert Balcher, men eisini hann hevði sæð, at ein uppgerð millum Danmark, sum í 1814 hevði „*listet sig bak paa os og stjal os gulduret og pengepungen av lommen*“,⁷⁰⁰ og Noreg fór at koma um rættin til Grønland, men hann metti, treyðugt so, at føroyingar áttu at sleppa at avgera sína lagnu sjálvir.

Tjóðskaparsinnaðir norskir bólkar, sum settu fram krøv mótvegis Danmark um skattlondini í Norðuratlantshavinum við støði í fornum norskum rætti, vóru nógvir av í 1920-árunum, men norska stjórnin royndi at standa ímóti trýstinum frá viðgongdum norskum tjóðskaparfólkum. Trýst varð lagt á ríkismyndugleikarnar í Noregi. Tann 12. juni 1923 er ein grein í Tidens Tegn, har ein frágreiðing frá einum fund í Valdres verður endurgivin. Á fundinum varð samtykt at senda eina yvirlýsing til norska Stórtingið, har teir 500 – 600 fundarluttakararnir „*krev av vore statsmakter at Noreg no grip inn og gennem okkupasjon i Aust- og Nord-Grønland hevdar Noregs rett til Grønland*“.⁷⁰¹ So langt kom tað ikki í 1920-árunum, men brotasjógvarnir gingu høgt millum Danmark og Noregi.

Norsk sjónarmið og áhugamál høvdu gjørt seg galdandi innan føroysku sjálvstýrisrørsluni longu nakað frammanundan fyrra heimskríggj – helst ganga tey heilt aftur til 1905,⁷⁰² tá ið Noreg gjordist sjálvstøðugt ríki, og tjóðskaparsinnaðir norðmenn fóru at leita aftur í søguna, fyri at stimbra tann nýggja tjóðarsamleikan. Í 1907 nevna tveir danir, Svann Poulsen og Holger Rosenberg, í sambandi við frásøgn frá vitjanini hjá Friðrikki VIII í Føroyum 25. juli í 1907, at: „*Den norske Maalbevægelse har ... lagt sine Garn energisk ud efter Færingerne, og det er ganske naturligt, at disses Intertesse er bleven vakt for Bevarelsen af deres gamle nordiske Dialekt i en Tid, hvor man fra alle Sider retter Opmærksomheden paa Folkesprogets Værdi*“.⁷⁰³ Tá tær „norrønu“ stevurnar, sum Noregs Ungdomslag fór at skipa fyri, tann fyrsta var í Voss í Noregi í 1908, komu, fóru føroyingar í hópatali til Noregs – í 1908 sendu norðmenn skip til Føroya eftir teimum 100 føroyingunum, sum skuldu luttaka á stevnuni.⁷⁰⁴ Í 1911 bjóðaðu sjálvstýrismenn norðmonnum til Føroya. Tann seinni kendi professarin í rættarvísindi, Nikolaus Gjelsvik, sum var við á hesi ferðini, segði í 1923 soleiðis frá um ferðina: „*Da jeg var paa Færøyan*

*i 1911 kom det til meg færøyingar som eg ikkje kjende og som ikkje kjende meg og spurde um det ikkje var von um at Færøyaner kunde koma saman med Noreg att, „for det vil vi alle so gjerne“.*⁷⁰⁵ Politiski retorikkurin í Føroyum man hava verið eitt sindur harður í sambandi við hesa ferðina, tí Jóannes Patursson segði nøkur ár seinni, at hann í 1911 nærum varð lagdur undir at vera „landsforræder“.⁷⁰⁶

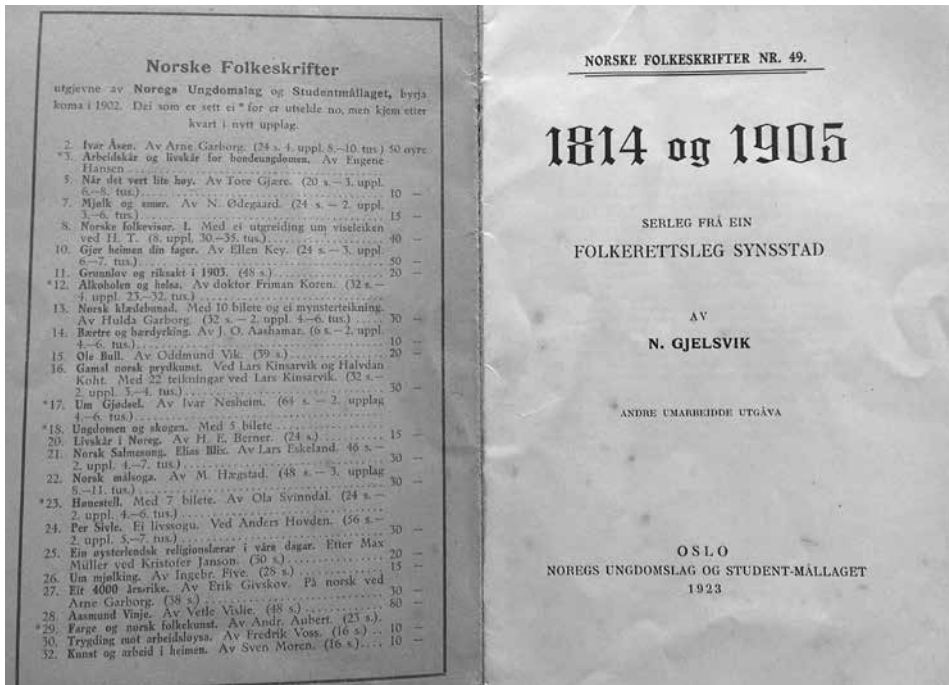
Sambandið millum føroyska málstríðið og „Maalmændene“ í Noregi sæst eisini í einum øðrum máli, sum tók seg upp í Føroyum nøkur ár seinni. Í 1914 varð kenda skaldsøgan Robinson Kruso á fyrsta sinni givin út á føroyskum. Sverre Patursson hevði týtt skaldsøguna til føroyskt, men tað, sum skapti blaðkjak og politiskt rumbul í Føroyum var, at Noregs Ungdomslag figgjarliga hevði stuðlað útgávuni av bókini, sum varð latin øllum føroyskum skúlabørnum frá 10 ára aldri.⁷⁰⁷ Fyri sjálvstýrisfólk var hetta ein hentur stuðul úr Noregi til at menna tað føroyska málið, meðan sambandsfólk sóu hetta sum eina hóttan og eitt stríð ímóti støðuni hjá donskum máli í Føroyum. Úr einum donskum sjónarhorni var tað sæð sum norsk uppílegging í innanhýsis donsk viðurskipti.

Í 1916, t.e. undir fyrri heimskriggi, var eisini kjak um rættin til skattlandini í norskum bløðum, og evnið varð eisini umrøtt av donskum ríkisdagsumboðum á Fólkatíngi, har Edward Mortensen tók orðið vegna færøyingar.⁷⁰⁸ Tað var danski fólkatingsmaðurin J. C. Christensen, sum á Fólkatíngi 26. apríl 1916 í sambandi við donsku figgjarlógarviðgerðina og uppskot Sjálvstýrisflokksins um at vinna Løgtinginum størri inntøkur, ið helt uppá, at Føroyar var ein undirskotsfyrirteka fyri Danmark, og at grundin til, at Føroyar komu undir Danmark í 1814, var, at hvørki Svøríki ella Noregi vildu hava Føroyar og Ísland, tá hetta bert hevði havt við sær, at teirra partur av samlaðu ríkisskuldini hevði verið størri. Tann veruliga grundin til, at Føroyar við Friðinum í Kiel komu at vera saman við Danmark og ikki Noregi var sambært J. C. Christensen, at Svøríki og Noregi í 1814 helst vildu sleppa sær av við bæði Føroyar og Ísland, „fordi deres Besiddelse betød et stort Stykke Statsgæld“. J. C. Christensen segði eisini, at tá uppperðin varð gjørd yvir Friðin í Kiel ynskti Karl Jóhan á ongan hátt at fáa Ísland og Føroyar, og tað ynsktu tey í Noregi heldur ikki, tí tey vildu hava so lítlan part av samlaðu ríkisskuldini sum møguligt at gjalda.⁷⁰⁹ Edward Mortensen helt í svari sínum uppá, at Føroyar bert høvdu verið eitt undirskot á donsku figgjarlógunum síðan 1880, meðan Føroyar til 1880 høvdu givið yvirskot til danska ríkiskassan; at figgjarligir fyrimunir annars, sum danska samfelagið óbeinleiðis hevði havt av Føroyum – m.a. av tí, at allur føroyskur innflutningur fór umvegis Danmark – ikki kundi síggjast á figgjarlógini; og at tað fyrri ein part helst eisini var donskum myndugleikum fyri at takka, at ríkidømið í Føroyum hvørki varð gagnnýtt ella kom danska ríkiskassanum ella danska samfelagnum til góðar. Edward Mortensen nevndi í hesum sambandi kolríkidømi í Føroyum, sum ikki varð gagnnýtt, og stórhvalaveiðuna, sum norðmenn finga milliónaágóðan av, meðan einki fór í danska ríkiskassan ella í trongum týðningi kom danska samfelagnum til góðar.⁷¹⁰ Hann slerdi tí fast, at tá J. C. Christensen segði grundina til, at Føroyar við Friðinum í Kiel í 1814 komu undir donsku krúnuna „var, at man ikke i Norge

eller Sverige vilde have disse Landsdele, fordi de gav Underskud, saa tror jeg, det er i absolut Strid med de faktiske Forhold“.⁷¹¹

Það var í hesum sambandi, at norska Morgunblaðið tók málið um Friðin í Kiel fram í eini grein, 28. apríl 1916, har harðliga varð mælt ímóti, at J. C. Christensen við „*grov Forvanskning av faktiske Forhold*“⁷¹² sipaði til Friðin í Kiel. Tá Noreg ikki hevði sett fram krøv um Føroyar og Ísland, so hekk tað ikki saman við, at eingin áhugi var fyri hesum londunum, men grundin var, at Noreg ikki var partur av samráðingunum í Kiel; og eftir Friðin í Kiel kom Noregi undir Svøríki, „*Saameget mindre som Kielerfreden aldrig er blit anerkjendt i Norge som andet end et Vidnesbyrd om at Kong Frederik VI var ophørt at regjere i Norge*“. Samstundis varð eisini gjørt vart við, at einki undantak varð gjørt fyri Føroyum og Íslandi í teimum fyrstu svensku krøvunum, men at undantakið fyri Føroyar, Ísland og Grønland varð sett inn í § 4 eftir ynski frá danska samráðingarmanninum Edmund Bourke, sum tað við diplomatiskum snildi hevði eydnast at sannføra svenska samráðingarmannin Gustav Wettersted um, at hesar oyggjarnar ongantið høvdu verið partar av Noregi. Tað var sambært Morgunblaðnum beinleiðis av handilsligum grundum, at Edmund Bourke vildi hava oyggjarnar undir Danmark, „*da den københavnske Kjøbmandsstand ønsket at udbytte Grønland, Island og Færøerne paa samme Maate som før og havde en meget reel Interesse herav*“ – t.e. í teimum oyggjum, sum eisini sambært Edwardi Mortensen – hann nevnrir ítøkiliga bert Føroyar – høvdu givið yvirskot á donsku figgjarlógini til 1880. Upplýsingarnar um, at Edmund Bourke vildi hava undantakið viðvíkjandi teimum norðuratlantisku oyggjunum inn í § 4 í sáttmálanum fyri at verja tey handilsligu áhugamálini hjá keypmönnum í Keypmannahavn hevði Morgunblaðið óivað úr einum brævi frá svenska uttanríkisráðharranum Lars V. Engstrøm til krúnprins Karl Jóhan, dagfest 6. februar 1814, t.e. stutt eftir Friðin í Kiel, har tað varð tikið soleiðis til: „*Det er for den københavnske Handel, at Hr. Bourke har ønsket dem undtagne*“.⁷¹³ Morgenbladet endaði greinina við at staðfesta, at „*ikke bare paa Færøerne, ogsaa i Norge vil det beklages at der i den danske Nationalforsamling kan falde Udtalelser som den paaklagede. Vi har i Norge ingen Grund til at se med Anerkjendelse paa den danske Underhandlers diplomatiske Kunst som skar bort Dele af det gamle norske Rike, Dele som efter sin Oprindelse, sin Beliggenhet, sin Historie, sine Befolknings- og naturlige Forhold laa Norge nærmere end noget andet Land; og vi ønsker mindst av alt at det skal fremstilles som om Norge ikke bare bevisst og frivillig gav Avkald paa disse gamle norske Lande, men likefrem ønsket at bli dem kvit av Frygt for økonomiske Byrder*“.⁷¹⁴ Her er ikki neyðugt at taka støðu til, um allar framsetingarnar í tí annars vælgrundaðu greinini í norska Morgunblaðnum eru rættar, – tað eru tær neyvan⁷¹⁵ – men tað skal bert vísast á, at Friðurin í Kiel og spurningurin um ræðisrættin til tey gomlu norsku skattlondini varð longu í 1916 umrøddur á Fólkatíngi, og spurningurin varð í tí sambandi eisini tikin upp í norskum bløðum, sum ein týðilig spírandi ósemja millum Danmark og Noregi. Tað er eisini áhugavert, at blaðið ítøkiliga vardi sjónarmiðini hjá sjálfstýrismanninum Edward Mortensen móti skuldsetingunum frá J. C. Christensen.

Nikolaus Gjelsvik, norskur professari í rættarvísindi, skrifaði í 1923 ritgerð við heitinum „1814 og 1905 – serleg frá ein folkerettsleg synsstad“, sum varð prentað í Norske Folkeskrifter nr. 49. Sjónarmiðini hjá Nikolaus Gjelsvik, og ein samrøða við hann, sum vórðu endurgivin í norskum og síðan donskum bløðum, setti gongd á Noregsmálið. Í ritgerðini setur Gjelsvik einki krav fram um Føroyar og Grønland, men í samrøðuni í Den 17. Mai nevni hann møguleikan fyri at krevja og vinna eina fólkaatkvøðu í Føroyum. Tað var hetta, sum fekk donsk bløð og Effersøe til at reagera.

Nærum sum eina fyriboðan um, hvussu teir báðir føroysku flokkarnir seinnu fóru at taka støðu til Noregsmálið sæst, at tá ið hetta kjakið í Fólkatínginum í 1916 millum J. C. Christensen og Edward Mortensen í øðrum sambandi í 1918 varð umrøtt í Løtinginum, har Edward Mortensen eisini var til staðar, segði Andras Samuelsen, at „*Hr. Patursson fortaldi um, hvussu tað gekk til í gamlar dagar, og eg vil notera, at hann segði, at bøndurnir vóru undir fútanáðum, eisini at Noreg okkara móðir ikki skoytti um okkum -, her sípar hann til tað, ið J. C. Christensen segði. J. C. Christensen hevði allan rættin, tann maður, sum tá stóð imóti hesum, stóð honum ikki upp úr rossaspori*“.⁷¹⁶ Heldur ikki, tá ið føroyski fólkatíngsmaðurin vardi føroysk áhugamál í Ríkisdegunum, stóðu føroysku flokkarnir saman,⁷¹⁷ og tað er týðiligt, at spurningurin um norsku fortíðina og donsku nútíðina spøkir í hesum kjakinum.

Fyrri heimskríggj setti helst forðingar fyri samskiptinum millum Norðurlondini, men tá ið ósemjan millum Danmark og Noregi um yvirvaldsrættin í Eysturgrønlandi

tók seg upp í kjalarvörinum á fyrra heimskríggi, og politiskar ósemjur um serliga føroyskt mál samstundis gjørdur seg galdandi millum Sjálvstýrisflokkinn og ríkismyndugleikarnar, var grundarlagið lagt undir Noregsmálinum. Tað er kortini vert at hava í huga, at hevði klókt verið borið at í Ríkisdegnum í mars 1923, so kundi ein søgulig semja um skipanina av viðurskiftunum millum Danmark og Føroyar verið fingin til vega.

Í 1923 vóru nógvar politiskar greinar í norskum bløðum, sum snúðu seg um yvirvaldsrættin í Eysturgrønlandi, men tað var serliga ein blaðsamrøða við norska professaran í rættarvísindi, Nikolaus Gjelsvik, prentað 13. juni í norska blaðnum Den 17. Mai, sum setti gongd á málið í Føroyum.⁷¹⁸ Í samrøðuni segði Gjelsvik, at tá tað snúði seg um Føroyar hevði Noregi eisini ávísar skyldur. Tað var sambært honum greitt, at Føroyar høvdu havt tað nógv betri saman við Noregi enn Danmark. Føroyingar høvdu tørv á hjálp til at gera vegir, og tað hevði verið lætt hjá norskum verkfrøðingum at hjálpt teimum, tá lendið í Føroyum var á leið tað sama sum nógvastaðni í Noregi. Somuleiðis við fiskivinnu í Føroyum, sum varð ríkin nærum eins og í Sunnmøre. Føroyingum tørvaði hjálp til at gagnnýta teirra ríka tilfeingi, og tað kundu norðmenn hjálpa teimum við. Treytirnar í Føroyum og í Danmark vóru sambært Gjelsvik so ymiskar, at danir høvdu trupult við at hjálpa føroyingum. Somuleiðis var støðan í Grønlandi, men har var tað kortini nakað øðrvísi, tí grønlendingar vóru ikki av norskari ætt, men tá Grønland, sum fyrr hevði hoyrt til Noregi, síðan var komið saman við Danmark, hevði Noregi eisini skyldu til at hjálpa fólkinum í Grønlandi til betri treytir enn tey nú høvdu undir einahandlinum. Síðan legði hann avgjørdur afturat: „*Paa Færøyanne maa vi krevja folkerøystinge. Færøyingane maa faa høve til aa velja mellom Noreg og Danmark. Blir det ei verkleg fri folkerøysting vil det norske fleirtalet visseleg bli likeso stort som det danske i Nord-Slesvig*“.⁷¹⁹ Sum grundgeving fyri, at Noreg ongantíð hevði latið skattlondini frá sær, segði Gjelsvik, at av tí, at danska ríkisstýrið gjørdi undantak fyri Ísland, Grønland og Føroyar í Friðarsáttmálanum í Kiel í 1814, fylgir, at hvørki Svøríki ella svenski kongurinn kundu seta fram nakað krav móti Danmark uppá hesi londini. Tað er ein annar spurningur, um Noregi sum sjálvstøðugt ríki harvið hevði mist rættin til hesi londini. Til tann spurningin svaraði Gjelsvik avgjørdur nei. Danmark kundi ikki á tann hátt taka nakað frá Noregi. Ein onnur læra hevði verið í stríð við sambandssáttmálan millum Danmark og Noregi, og harumframt í stríð við kongalógina frá 1665, sum ikki gav konginum rætt til at minka um nakað av sínum londum. Harvið hevði hann heldur ikki nakran rætt til at taka nakað land frá einum av ríkinum til hitt. Hesin rætturin var bara ikki galdandi fyri fólkarættin, t.e. úteftir í viðurskiftunum við onnur lond, bert fyri statsrættin, t.e. inneftir í dansk-norska ríkinum. Í eini neyðstøðu kundi eingin statsrættur, t.d. kongalógin, forða dansk-norska konginum í at gera avtalu við eitt annað ríkið, og dansk-norski kongurinn var sambært Gjelsvik í eini tilíkari støðu í 1814. Friðurin í Kiel var tí ein bindandi fólkarættarlig avtala millum Danmark og Svøríki, men Noregi, sum ongan lut átti í sáttmálanum, var ikki bundið av hesum sáttmálanum. So leingi sum Noregi hevði kong saman við Svøríki, og gagnnýtti svensku uttanríkistænastuna, var tað bara líkasum ikki nakar, sum Noregs vegna kundi gera hendan rættin galdandi

mótvegis Danmark – í öllum förum ekki á ein hátt, sum tað var rættarlig styrki í; tí tey umboð, sum Noreg brúkti saman við Svøríki (kongur og uttanríkisráð) vóru líkasum bundin av Friðinum í Kiel, sum Svøríki hevði gjørt saman við Danmark. Heilt øðrvísi stóð málið í 1923, segði Gjelsvik, tá ið Noregi hevur fingið sína egnu uttanríkistænastu. Nú kundi Noregi gera sín rætt galdandi, um rætturin ikki var mistur av grundum, sum vóru komnar í eftir at Friðurin í Kiel varð gjørdur. Í fólkarættinum kann ein rættur ikki verða mistur, hóast hann ikki verður gjørdur galdandi. Rætturin kundi tí ikki døma Noregi at hava mist rættin yvir londini, tí landið ikki hevði gjørt sín rætt galdandi. Tað einasta, sum sambært Gjelsvik bar til at hugsa um, var (tigandi) góðkenning frá norskari síðu. Tað var ein spurningur, um ein tilík tigandi góðkenning fyrilá í uppgerðini við Danmark um tann partin av felags ríkisskuldini, sum Noreg tók á seg. Hendan spurningin hevði Gjelsvik ikki havt høvi til at seta seg inn í, og hann kundi tí ikki siga nakað við meining um hann. Nikolaus Gjelsvik helt v.ø.o. ikki, at Noreg hevði givið Ísland, Grønland og Føroyar frá sær í 1814 – tað vóru danir og sviar, sum uttan at ráðføra seg við norðmenn, høvdu gjørt og undirskrivað Friðarsáttmálan í Kiel. Hinvegin var hann ikki sum Morgunblaðið í 1916 so vísur í, at Noregi ikki seinni, í sambandi við avtalu við Danmark um skuldina hjá Noregi, kundi havt viðurkent Friðin í Kiel. Nikolaus Gjelsvik hugsaði her helst um eina samtykt í Stórtinginum frá 29. mai í 1821, har tað við stóði í eini avtalu millum danir og norðmenn í 1819 varð staðfest, at: „*Storthinget vedtager og erkjender paa Norges Vegne at betale 3 Millioner Rd. Hamb. Bc. som Andeel i det forrige dansk-norske Monarcies fælleds Statsgæld, og hvorved saaledes alle gjensidige Fordringer i Anledning af Foreningen mellem Danmark og Norge skulle være og blive aldeles op- og afgjorte*“.⁷²⁰ Ísland helt hann vera í aðrari støðu, sum gjørdi, at Noregi ongan rætt hevði yvir landinum longur. Ísland var eftir Gamla Sáttmála frá 1262 ikki ein partur av Noregi, men eitt sjálvstøðugt ríki, sum sjálv var harri yvir sambandinum við Noregi. Og nú høvdu íslendingar gjørt sáttmála við Danmark um kongssamband o.a. Tað høvdu íslendingar rætt til at gera, uttan at fáa loyvi frá Noregi, og tað var tí eingin ivi um, at tað gamla sambandið millum Noregi og Ísland var farið í søguna, men „*for Færøyan og Grønland gjeld denne grunnen ikkje*“.⁷²¹ Hesar fólkarættarligu viðmerkingarnar frá Nikolaus Gjelsvik professara í rættarvísindi, sum greitt rógva fram undir, at Noreg ikki hevði latið Føroyar og Grønland frá sær í 1814, at Føroyar høvdu verið betri røktar, um tær aftaná 1814 heldur høvdu verið saman við Noregi, og at Noregi átti at sett fram rættarligt krav um Grønland og kravt fólkaatkvøðu í Føroyum, vaktu sjálvandi órógv í Danmark, og skaptu politiskt rumbul í Føroyum.

Tað skuldi bert ein føroysk viðmerking til fyri at gera hetta til eitt heitt politiskt evni í Føroyum.

Donsk-føroysk viðurskipti og norsk-danska ósemjan

Tað tjóðskaparlíga danska blaðið Nationaltidende tók málið upp, og vendi sær eisini til føroyska landstingsmannin Oliver Effersøe fyri at fáa eina viðmerking frá honum. Effersøe svaraði sambært grein í blaðnum 13. juni 1923, at hann

ikki kundi siga nakað um Grønland, sum hann eisini helt hava minni týdning í høpinum. Tað var spurningin um Føroyar, og orðini hjá Gjelsvik um Føroyar, sum Effersøe helt seg hava betri skil fyri, ið hann vildi gera viðmerkingar til. Effersøe segði seg vera stórliga bilsnan av, at norðmenn kundu koma við tilíkkum uppáhaldum, sum Nationaltidende hevði gjørt hann kunnugan við. Hann segði, at hann til tað seinasta hevði trúð, at tað bert vóru viðgongdir norskir „*Maalmænd*“, sum veruliga tosaðu um føroyska „*Norskhed*“, men ein danskur fólkatingsmaður, sum nýliga hevði verið í Noregi, hevði fortalt honum, at hasar hugsanirnar í veruleikanum fyri tíðina upptóku ein ógvuliga stóran part av norska almenninginum – ikki bert „*Maalmændene*“. Norskir myndugleikar vóru sjálvandi afturhaldandi, men í longdini fóru teir at hava torført við at vera óávirkaðir av trýstinum frá norska fólkinum. Effersøe helt kortini, at hann mátti flenna eftir útsøgnunum hjá Nikolaus Gjelsvik, tí man kundi „*sandelig ikke saadan lave om paa en Befolknings Nationalitet, selv om nogle ganske enkelte Færinges har meninger, som ikke ganske falder sammen med Flertallets*“. ⁷²² Tað var sambært Effersøe ein sannroynd, sum hann ikki kundi og heldur ikki ynskti at síggja burtur frá, at Føroyar høvdu verið norskt skattland, hjáland, men sambandið við Danmark var gamalt og góðkent av føroyska fólkinum. Hann segði, at hann sum 60 ára gamal ongantíð fyrr sum barn hevði hoyrt eldri menn nevnt hugsanina um eitt samband millum Føroyar og Noregi. Hugsanin var ongantíð blivin til. Føroyingar høvdu sjálvandi havt nógv samband við norðmenn, og hava, sum rímligt er, altíð verið teirra góðu vinir. Norsk skip vóru komin til Føroya, føroyingar høvdu handlað við norðmenn, og føroyingar høvdu verið saman við norðmonnum í bestu fatan, men tankin um eina sameining millum Føroyar og Noregi var ongantíð hugsaður. Fyri at tann tankin kundi vera til mátti tað fyrst fyrast prógv fyri, at føroyska fólkið var norskt. Tað vóru sambært Effersøe prógv fyri, at Ísland varð búsett úr Noregi, vit hava jú nøvnini á fleiri av teimum stórmonnum, sum fyrstir búsettu seg í Íslandi. Tilsvarandi prógv vóru hinvegin ikki til, tá talan var um Føroyar, hóast tað var sannlíkt, at búsetingin av hesum oyggjum var hend eftir somu leiðum. Tó hevði fólkið longu tá tikið upp í seg fremmand frábrigdi – reint norskt var tað ongantíð. Síðan hevði nýggj tilflyting verið, m.a. tí, at fólkið nærum doyði út í Miðöldini, tá ið Svarti Deyði herjaði. Í nýggjari tíð vóru nógvir danir komnir til Føroyar, serliga nógvir embætismenn, sum høvdu gift seg í Føroyum, og høvdu gjørt fólkið enn meira samansett. Tað var nógv reint danskt blóð í føroyingum. Tað hoyrdist m.a. av teimum nógvu donsku nøvnunum. Hetta var annars alt óviðkomandi, tí tað avgerandi í hesum sambandi var, „*at den færøske Befolkning gennem en lang Række Aar uden nogen som helst Protest fra Norges Side har følt sig som færøsk og som Samhørende med Danmark. Fik vi en Afstemning nu vilde Færingerne vise, at de ikke vil høre nogen Tale om en Tilslutning til Norge*“. ⁷²³ Í 1911 høvdu einstakir føroyingar, sum hoyrdu til tann viðgongda partin av Sjálvstýrisflokkinum, skipað fyri eini ferð hjá norðmonnum til Føroya. Tá skuldi loysunarorðið havt verið „*Tilbage til Norge*“, og mótmæli høvdu verið nógvastaðni frá í Føroyum. Ein nevnd varð sett, sum skuldi taka sær av málinum, men hetta arbeiðið hevði Oliver Effersøe ikki sæð

nakað til, og nú var nevndararbeiðið sambært Oliveri Effersøe dottið niður fyrri, tí einki natúrligt grundarlag var fyrri hesum.⁷²⁴ Hálvanannan mánað seinni helt Oliver Effersøe í eini grein í Dimmalætting uppá, at hann í fleiri førum var vorðin skeivt endurgivin av Nationaltidende. Oliver Effersøe segði seg m.a. ikki hava brúkt orðingina „*Tilbage til Norge*“, men hann hevði brúkt orðingina „*Nærmere Norge*“.⁷²⁵ Tann orðingin hevði sjálvandi givið donskum lesarum av samrøðuni í Nationaltidende eina heilt aðra mynd av sjónarmiðunum hjá sjálvstýrisfólkunum til Føroyar-Noregi, – ikki eina politiska sameining við Noregi, men einans eina mentanarliga leitan aftur til norskar røtur – men einki sæst kortini til, at Oliver Effersøe – sum sjálvandi hevði verið nógv natúrligari – eisini sendi rættleiðingina til Nationaltidende.⁷²⁶ Nationaltidende endaði samrøðuna við Oliver Effersøe við at endurgeva hann fyrri at hava sagt, at tá ið hann hoyrði „*den norske Professors Udtalelser, kan man kun finde Ord som „ufatteligt“ og „uhyrligt*“.“⁷²⁷ Oliver Effersøe hevði síðan 1906, tá ið Jóannes Patursson misti føroyska fólkatingssessin til Oliver Effersøe, áhaldandi lagt Sjálvstýrisflokkun undir at vera separatistisk. Nú var hann í einum donskum blaði endurgivin soleiðis, at hann kom at knýta eina dansk-norska ósemju um tær gomlu norsku Atlantarhavsoyggjarnar upp í føroyskan politikk.

Sígga vit burtur frá meira ella minni ivasomum tjóðskapar-søguligum grundgevingum hjá Oliver Effersøe, m.a. at einki prógv var fyrri, at fólkíð í Føroyum kom úr Noregi, og at nógv danskt blóð var komið til Føroya síðan Svarta Deyða, umframt sjálvandi púra misvísandi endurgevingar av sjónarmiðum hjá sjálvstýrisfólkum til Noregi, so tykist tað avgerandi í hansara grundgevingum vera, at føroyska fólkíð gjøgnum nógv ár, uttan nakað mótmæli yvirhøvdur frá norskari síðu, høvdu kent seg sum føroyingar og sum hoyrandi til Danmark. Fingu føroyingar eina fólkkaatkvøðu nú, so vildu teir vísa, at teir ikki vildu hoyra nakra talu um eina sameining við Noregi. Oliver Effersøe, sum í 1906 hevði sagt, at „*Vi Færinge føler os fuldstændig som Danske*“,⁷²⁸ viðurkendi her, at man „*kan sandelig ikke saadan lave om paa en Befolnings Nationalitet*“, og at fólkíð í Føroyum leingi „*har følt sig som færøsk*“. Tað er heldur einki at ivast í, at Oliver Effersøe hevði rætt í tí, at norðmenn ikki høvdu gjørt nógv við spurningin fyrr enn eftir 1905, at einki veruligt ynski var í Føroyum um at koma undir Noregi, og at ein fólkkaatkvøða um hendan spurningin neyvan hevði givið tað úrslit, sum Nikolaus Gjelsvik vildi vera við – tað sæst enntá av svarinum hjá Jóannesi Patursson til Oliver Effersøe, at eisini hann ivaðist stórliga í hesum, tá ið hann í hesum sambandi 27. juni 1923 brúkti hetta fyrivarni: „*Naar repræsentanten paastaar at der intet ønske er paa Færøerne om at komme i forening med Norge, bør dette kun forstaas derhen, at der intet ønske er paa Færøerne om at komme **under Norge, under den samme haardhændte politik, som Danmark for tiden haandhæver overfor os***“.⁷²⁹ Tað er týðiligt, at fyrri Jóannes Patursson snúði hetta málið seg ikki fyrst og fremst um eitt møguligt framtíðar samband millum Føroyar og Noregi, sum hjá Nikolaus Gjelsvik, men heldur snúði hetta seg um tann sambært Jóannesi „*haardhændte politik*“, sum Danmark „*for tiden*“ førði móti Føroyum.

Jóannes Patursson, sum var í Noregi, tá ið hann nakað seinni frætti um hesi úttalilsini hjá Oliver Effersøe til donsk bløð, helt tí ikki, at hetta kundi standa ósvarað. Tí sendi hann nakað seinni, 27. juni 1923, tær frammanundan endurgivnu og viðgjördu viðmerkingarnar til úttalilsini hjá Effersøe gjøgnum Norska Fjarritafelagið. Tað er langt frá vist, at Jóannes Patursson hevði orðað seg øðrvísi í fjarritinum 27. juni, um Oliver Effersøe hevði verið øðrvísi endurgivin í Nationaltidende 13. juni ella beinanvegin hevði sent eina rættleiðing til Nationaltidende, men tað er ein sannroynd, at tá ið rættleiðingin til hesa fyri Noregsmálið so avgerandi samrøðuna endiliga kom 25. juli, so var tað ov seint til at ávirka gongdina í málinum, sum varð reist í Løgtinginum 31. juli, og rættleiðingin hevði eisini skeiva adressu. Rættleiðingin var sjálvandi heldur ikki ætlað til at leggja lok á málið, men hon var óivað bert ein seinasta roynd hjá Oliveri Effersøe til at taka nakað av luftina úr nøkrum av atfinningunum móti blaðsamrøðuni, sum eyðvitað fóru at vera settar fram móti henni á Løgtingi nakrar dagar seinni. Úttalilsini hjá Nikolaus Gjelsvik høvdu v.ø.o. – umvegis eina sambært Oliver Effersøe 25. juli 1923 skeivt endurgivna samrøðu við hann í Nationaltidende – havt við sær, at eitt stríð millum Danmark og Noregi eisini varð blivið til eitt innanhýsis politiskt stríðsmál í Føroyum.

Reaktiónin hjá Jóannesi Patursson skal serliga síggjast í samnangi við føroyskan politikk, har Sjálvstýrisflokkurin síðan 1918 hevði havt meirilutan á Løgtingi, uttan at hann hevði fingið staðfest nakrar av sínum mongu lögtingssamtyktum um serliga málsurningin, men tað hevði óivað eisini stóran týdning, at Jóannes Patursson í Noregi ferðaðist millum nakrar av teimum víðgongdu norsku tjóðskaparmonnunum, t.d. upplýsti hann fyri einum norskum blaði, at hann í Noregi hevði búð hjá Johan Castberg – einum víðgongdum norskum tjóðskaparmani.⁷³⁰ Tann norska tjóðskaparliga øsingin móttegis Danmark var eisini, sum omanfyri nevndu dømi úr norskum bløðum prógva, komin í hæddina millum norsk tjóðskaparfólk nakað væl áðrenn Jóannes Patursson legði seg út í spurningin. Útsagnirnar hjá Jóannesi Patursson fingur eisini serliga tyngd í Føroyum og í Danmark, tá ið tær vórðu settar fram í øðrum ríki, enntá í tí ríkinum, sum Danmark var í ríkisrættarligari tvístøðu við, og norsk bløð vóru ógvuliga áhugað í at frætta nærri um sjónarmiðini hjá Jóannesi Patursson. Tað hevði við sær, at Jóannes Patursson í fleiri umførurum í 1923 hevði samrøður við norsk dagbløð, har hann varpaði ljós á føroyskan politikk, sum hann tók seg út sambært honum. Sumt, sum hann segði, samsvaraði við veruleikan, men okkurt var minni heppið og skapti øsing, serliga tað, sum hann bar fram aftaná at Gjelsvik og Effersøe høvdu gjørt stríðið til nakað føroyskt.

Í norska blaðnum Dagbladet 29. juni 1923 var ein samrøða við Jóannes Patursson undir tí ikki heilt óseku yvirskriftini „Færøylene bør gi sig inn under den norske krone“. Jóannes Patursson er her m.a. endurgivin fyri í góðum samsvari við veruleikan at siga, at „Der er to partier paa Færøylene, fortæller Joannes Patursson, selvstendighetspartiet og sambaandspartiet; men ogsaa det siste er nasjonalt og de selvstyrekrav som vi nylig fremsatte var fremkommet som et kompromis mellem begge partier. Allikevel blev de ikke tatt hensyn til“.⁷³¹ Ávaringarnar hjá Frederik

Borgbjerg undir viðgerðini av lögtingslógini í Folkatinginum 14. mars sama árið, síggjast týðiliga aftur í hesum seinasta setninginum hjá Jóannesi Patursson. Tað tykist eisini týðiligt, at úttalilsini hjá Gjelsvik 13. juni og reaktiónin hjá Effersøe í Nationaltidende sama dag hava hvest orðalagið hjá Jóannesi Patursson munandi, og hann var helst eitt sindur ósakligari í Gula Tidend 30. juni 1923. Har varð hann endurgivin fyri at hava sagt, at frælsisrørslan – „*Fridomsrørsla*“ – ikki var so sterk fyrr, sum hon hevði verið nú í seinastuni, men danir vóru nú farnir so langt, at neyðugt var at reagera. Tað bar ikki til at finna seg í øllum, segði Jóannes Patursson. Hann upplýsti, at stevnuskrá Sjálvstýrisflokksins í stuttum legði upp til trý mál, 1) Løgtingið skuldi vera lóggevandi í staðin fyri ráðgevandi, 2) mest møgulegt figgjarligt sjálvstýri, og 3) fult frælsi til móðurmálið í innanhýsis føroyskum viðurskiftum. Hesi krøv Sjálvstýrisflokksins helt hann eisini vera heilt rímilig. Sjálvstýrisflokkurin setti enntá einki krav fram um eina føroyska ráðharrastovu, soleiðis sum íslendingar høvdu gjørt. Hesi sambært Jóannesi Patursson rímuligu krøvini hjá Sjálvstýrisflokkinum vóru so mikið meira neyðug, tí danir brýggjaðu seg ikki longur um at taka ímóti ráðum frá Løgtinginum, men gjørdu, sum teimum lystu. Støðan var ótolandi og ómøgulig. Síðan legði hann heldur einfalt afturat um politisku støðuna í 1923: „*I februar-mars hev me nye val. No hev lagtinget 22 lemmer, av dei er 11 sjølvstyremenn. Den danske amtmand er sjølvskreven formann i tinget, so røysterne stend likt ved politiske avgjerslor. Og det er kvass strid. Men regjeringi vyrder ikkje våre vedtak*“.⁷³² Í fyrra lagi 'gloymdi' hann at nevna, at Sambandsflokkurin í 1920 fekk umleið 1000 atkvøður fleiri enn Sjálvstýrisflokkurin, og í øðrum lagi helt amtmaðurin seg vanliga uttanfyri atkvøðugreiðslurnar í Løgtinginum, meðan prósturur, tann 11. sjálvstýrismaðurin, sum eins og amtmaðurin var sjálvskrivaður til at sita í Løgtinginum, og sum síðan 1917 hevði verið sjálvstýrismaðurin Jákup Dahl, atkvøddi saman við Sjálvstýrisflokkinum, og tryggjaði harvið Sjálvstýrisflokkinum meirilutan á Løgtingi í stríð við meirilutan av føroysku veljarunum. Tilíkt skapti eisini misskiljingar í Noregi, t.d. tá áðurnevndi Johan Castberg í einum fyrilestri, prentaður í Gula Tidend 13. juni 1923, varð endurgivin fyri at hava tikið soleiðis til: „*Grønlandsspursmålet, som korkje er nasjonalisme eller chauvinisme, hevi vist á ha evne til å samle folket. ... Men Norig hev aldrig godkjendt Kielerfreden. ... Island og Færøyaner er i same stoda – Danmark tok dei med knip. Island er no på veg til å få sjølvstende og det fær sjølv avgjera sin lagnad. – Færøyaner, som hev berre 20-30.000 ibuarar, er dei mest nærskyldte til nordmennene. Norig må vaka yvir korles det gjeng våre frendefolk. Færøyaner fører ein hard kamp mot dansk mål og innverknad. Danmark hev vedteke ei lov um at dansk skal vera skulemålet på Færøyaner. Færømalet ligg landsmålet svært nær Målstriden der er no sens hard. Ein framstående mann på Færøyaner skreiv eit brev til meg og klage yvir at Føroyfolket merker lite til samhug frå Norig, som det framleis ser som sitt gamle fedreland. Me må kjenna vår plikt met Island og Færøyaner og stidja dei i deira kulturstrid*“.⁷³³ Tann sum uttan nakran serligan kunnleika til føroysk viðurskifti lesur tekstin hjá Castberg, og tað gjørdur helst flest allir norðmenn, fingur av tekstinum ta fatan, at danir í stríð við føroyingar høvdu sett danskt at vera undirvisingar- og kirkjumál í Føroyum, sum var skeivt, og at

29. juni 1923, „Færøylene bør gi sig inn under den norske krone“, har hann endurgav stevnumið Sjálfstýrisflokksins, var Jóannes Patursson eisini endurgivin fyri at hava tikið soleiðis til um tær sambært honum sjálvsögdu framtíðarætlanirnar í føroyskum politikki, tá Sjálfstýrisflokkurin, ella „vi færøyingar“, hevði fingið sini stevnumið ígjøgnum: „Naar vi færøyingar har satt vaare krav igjennem, sier Patursson til slut da er en tilslutning til Norge det eneste naturlige. Ikke paa de betingelser som vi nu har overfor Danmark – da vilde nordmennene som ligner oss saa meget mer bli farligere enn danskene er det nu – men som et frit folk. Vi hadde i gamle dager en ordning som jeg syns var helt ypperlig – at Færøylene ga sig under den norske krone. Vi vedblev aa være de, vi var, beholdt vaare lover og vaart sprog men da vi var saa faa maatte vi ha et større rike aa støtte oss til. En lignende ordning syns jeg man i en ikke altfor fjern fremtid maatte kunne faa istand“. ⁷³⁴ Í høpinum var hetta ivaleysa provokerandi, og tað kundi illa annað enn skapa politiska øsing í Føroyum og í Danmark.

Í samrøðu í Bergens Tidende 4. juli 1923 vardi Jóannes Patursson – sum tykist hava ásannað, at hann helst varð lopin framav – seg við hesum orðum: „Jeg hadde ikke tænkt at jeg skulle komme op i nogen politiske affærer paa turen, men da jeg kom over Effersøes helt urigtige anbeføelser, kunde jeg ikke dy mig. Jeg plejer ellers ikke at ta op slike spørsmaal i utlandet, men det falske billed Effersøe hadde git av forholdene var for meget for mig. Det skulde ikke staa uimotsagt at færøingerne mere eller mindre er blit opblandet med danskerne. Jeg har bare handlet i selvforsvar. Vi er norske av blod, den danske indblanding er for intet at regne. Forøvrigt har jeg ikke uttalt mere end det selvstyrepartiet paa Færøerne mener og hævder og vi har forgjæves søkt at komme tilorde i den danske presse ...“. ⁷³⁵ Kanska var tað skilligt, at Jóannes Patursson hevði kent seg provokeraðan av Oliver Effersøe, men tað ber illa til at geva honum rætt í, at hann bert hevði sagt tað, sum stevnuskráin hjá Sjálfstýrisflokkinum legði upp til – í øllum førum ikki, um hann var rætt endurgivin í greinini í Dagbladet 29. juni 1923. Tað stóð ikki eitt orð í galdandi stevnuskrá Sjálfstýrisflokksins í 1909-1924 um loysing frá Danmark, og enn minni stóð nakað um, at „Naar vi færøyingar har satt vaare krav igjennem, sier Patursson til slut da er en tilslutning til Norge det eneste naturlige“. Hesi orð minna meira um tað, sum Idar Handgard skrivaði 11. apríl 1923 í Dagbladet: „Et frit samarbejde mellem nordmennene i Norge og paa Island og Færøene vil derfor være naturlig“. ⁷³⁶ Helst var Jóannes Patursson nógv ávirkaður av tí tjóðskaparliga umhvørvinum í Noregi, sum hann ferðaðist í, men hann visti eisini, at vandar kundu standast av einum ov tøttum tilknýti til Noregi, sum bæði mentanarliga og vinnuliga líktist Føroyum nógv meira enn Danmark.

Eftir at hava lýst úttalilsini hjá m.a. Nikolaus Gjelsvik í Noregi, sum fyrst Oliver Effersøe og síðan Jóannes Patursson gjørdu viðmerkingar til í donskum og norskkum miðlum, skulu fyrst politisku fylgjurnar av úttalilsinum hjá Jóannesi Patursson í Føroyum og síðan í Danmark verða viðgjørðar.

Noregsmálið á Løgtingi

Tann fyrsti í Føroyum, sum gjørði viðmerkingar til útsagnirnar hjá Jóannesi Patursson í Noregi 27. juni 1923 var eisini føroyski landstings- og sambandsmaðurin Oliver Effersøe. Aftur hesaferð var tað Nationaltidende, sum vendi sær til Effersøe fyri at fáa eina viðmerking frá abyrgdarfullari síðu.

Í greinini í Nationaltidende verður Oliver Effersøe endurgivin fyri at hava sagt, at tað als ikki kom óvart á hann, at Jóannes Patursson skuldi havt verið komin við tilíkum dana-figgindaligum útsøgnum. Jóannes Patursson hevði sambært Oliver Effersøe fyrr gjørt vart við seg við dana-figgindaligum úttalilsum, men tá hann hesuferð enntá í einum fremmandum landi tosaði um samband millum hetta landið og Føroyar, so var hann farin langt út um alt mark: „*Man maa jo se denne Optraeden paa Baggrund af, at der i Norge drives en dansk-fjendtlig Agitation, der ønsker at knytte Færøerne til Norge, og Tiden maa derfor være kommen, hvor man maa protestere*“.⁷³⁷ Oliver Effersøe gjørði samstundis vart við, at hóast Jóannes Patursson var formaður í Sjálvstýrisflokkinum, so kundu hann og einstakir aðrir dana-figgindaligir persónar „*aldeles ikke ... tages som Udtryk for Selvstyrepartiet i denne Sag. Paa Færøerne er vi to Partier, der bl. a. men Hensyn til det statsretlige og kulturelle Forhold til Danmark har forskellige Anskuelser, men paa Ophævelse af Forbindelsen med Danmark og Tilslutning til Norge tænker kun meget faa*“. Meira persónligt bleiv tað, tá ið hann eisini legði eftir Jóannesi Patursson, og segði, at „*Paastanden om, at Færingerne skulde være af norsk Afstamning, er ren Taabelighed, som jeg ikke her skal komme nærmere ind paa, og Hr. Patursson vil ikke selv kunne paavise en Draabe norsk Blod i mine Aarer, medens det er givet, at han er af dansk Afstamning*“. Oliver Effersøe rak eisini aftur uppáhaldini hjá Jóannesi Patursson um, at Føroyar skuldu havt verið illa stýrðar av donskum myndugleikum, sum eru viðgjørd frammanfyri: „*Om Underkuelse af Færingerne og Haardhændet Politik o. lign. har der ikke været Tale. Vi kan paa Færøerne se forskelligt paa Spørgsmaalet om Ændringer i Skole- og andre Forhold, men der er ikke fra dansk Side noget som helst, der berettiger til at Tale om illoyal Behandling. At Hr. Patursson kommer med Eksempler fra Fortiden er alene i sig selv danskfjendtligt, thi paa den Tid havde visse Befolkningsklasser det her nede i Danmark heller ikke for godt, vi paa Færøerne var nærmest gunstigere stillet. Det maa kaldes overmaade danskfjendtligt at komme med dette, tilmed i et fremmed Land*“. Móti endanum á samrøðuni í Nationaltidende heitti tann føroyski landstingsmaðurin, við greiðari tilsiping til tað, ið hann fyrr hevði sagt í Ríkisdegnum, á danskar myndugleikar um at halda eyga við tað dana-figgindaliga virkseimið hjá ávísnum persónum í Føroyum: „*Jeg har før, blandt andet i nogle Programtaler i Rigsdagen, taget til Orde for, at man hernede skulde holde Øje med, hvad der foregik, men jeg vil atter hævde, at det kun er enkelte Personer, der her driver deres Spil*“; Og so legði hann nakað sera áhugavert og avgerandi afturat: „*men Tiden er maaske nok inde nu, da man maa anmode Selvstyrepartiet om at tage en klar Stilling, saa det kan fastslaas, at denne Agitation ingen Bund har i den færøske Befolkning*“. Tað er áhugavert, at Oliver Effersøe sambært hesi samrøðuni longu 28. juni 1923 týðiliga tykist rógva fram undir, at Sjálvstýrisflokkurin sum so ikki

tók undir við dana-figgindaligu sjónarmiðunum hjá floksformanninum, og at tíðin nú var komin til, at Sjálvstýrisflokkurinn skuldi noyðast til at taka stöðu til útsagnirnar hjá floksformanninum í Noregi um danskt 'harðræði' í Føroyum og eina møguliga sameining millum Føroyar og Noregi.

Hetta er áhugavert, tí tað prógvar, at Sambandsflokkurinn – ella í øllum førum floksformaðurin Oliver Effersøe – longu dagin eftir útsagnirnar hjá Jóannesi Patursson í Noregi 27. juni 1923 hevði ætlanir um onkursvegna at reisa hetta málið politiskt. Hóast Oliver Effersøe var í Keypmannahavn í arbeiðsrindum sum føroyskur landstingsmaður um hetta mundið, so ber neyvan til at prógva, at hann eisini hevði verið í samband við danskar stjórnarmyndugleikar, tá hann 28. juni 1923 gjørdi samrøðuna við Nationaltidende, men tað er rættiliga áhugavert, at hetta málið varð viðgjørt á ráðharrafundi í Keypmannahavn 28. juni 1923. Í ráðharraprotokollini hjá dansku stjórnini er hendan frásøgn fest á blað og góðkend frá einum ráðharrafundi 28. juni 1923: „Omtalte derpaa fhv. Paturssens Optræden“, og „Man enedes om, at Justitsministeren foreløbig skal tale med Landstingsmd. Effersøe om Sagen“.⁷³⁸ Hevði samband ikki verið millum Oliver Effersøe og Svenning Rytter, sum nú var danskur løgsmálaráðharri, so vórðu tað í øllum førum lagdar ætlanir um tað henda sama dagin.

Kanska var ein politisk ætlan lögð fyri, hvat kundi gerast fyri at steðga serliga Jóannesi Patursson.

Orðaskiftið í Løgtinginum

Løgtingið skuldi koma saman á ólavsøku, og bæði Oliver Effersøe og Jóannes Patursson fóru til Føroya í juli fyri at vera við í ólavsøkutingsetuni. Tann 31. juli 1923 reisti Oliver Effersøe málið á Løgtingi vegna Sambandsflokkin við tí fyri eyga at „*Tinget ... fremsætte en offentlig Erklæring i Anledning af visse Udtalelser fra Lagtingsmand, Kongsbonde Johannes Patursson, Kirkebo, i den norske Presse med Hensyn til dansk Rigsstyres Behandling af Færøerne i Nutiden og om en eventuel statsretlig Forening mellem Færøerne og Norge og Øernes deraf følgende Adskillelse fra Danmark*“.⁷³⁹ Eitt drúgt orðaskifti var á Løgtingi um Noregsmálið í døgnum frá 10. til 15. august 1923. Eftir uppskoti frá Jóannesi Patursson varð alt orðaskiftið fest á blað og prentað. Grundgeving hansara fyri hesum uppskoti var, at „*Tessvegna, at tað av Oliver Effersøe tingmanni á løgtingi uppborna mál, sum millum annað viðvíkir skilnað frá Danmark og samband við Noregi, má sigast at vera tað mest týðningarmikla mál, sum hevur verið borið upp á tingið síðani hetta ting reistist aftur á føtur, mega allir Føroyingar, hartil eisini Danir og Norðmenn, eiga atgongd til at vita av hvussu Føroya løgting handfer hesum máli*“.⁷⁴⁰ Hetta málið er v.ø.o. rættiliga væl skjálprógvað undir allari viðgerðini í Løgtinginum, bæði tá tað snýr seg um skjøl og lögtingsálit, og meira sjálðsamt, tá tað snýr seg um sjálva munnligu umrøðuna á Løgtingi.

Áðrenn orðaskiftið á Løgtingi byrjaði, 29. juli 1923, helt Jóannes Patursson ein fyrilestur í Havn um ferðina í Noregi. Her tók hann sambært Tingakrossi soleiðis til um tann spurning, sum Oliver Effersøe hevði lagt fyri Løgtingið at taka stöðu til: „*Oliver Effersøe hevur tikið spurningin upp um „Færøernes Sammenslutning*

med Norge“. *Eg vil ikki heilt víkja frá hesum spurningi, men eg vil hava fastan fót at standa á fyrst. Tá fast er á at standa og sterkt er um at halda, kunnu vit fara undir spurningin, ikki fyrr. – Tað er fyrst at siga, at hesin spurningur er komin ov dáttliga á okkum, og øvuttur er hann komin eisini. – Maður, sum verður brávakstur, verður oftast illskufús, og skrykkir ein hann í bringuna og annar í bakið, fær hann illa sansað sær. Og soleiðis er nú vorðið við føroyingum; teir hava ikki fingið summað seg enn. – Gjelsvik vakti okkum ov brátt, og hann vakti nakað øvugt. Men hann eigur ikki ilt orð fyri tað av føroyingum. Hann meinti okkum tað væl, og tann dagur kann koma, at allir føroyingar minnst hann við takksemi. – Tað er øll vón til, at føroyingar, hvørt sum er, koma at vera bráð vaktir í hesi tíð. Trætnaður er millum Danmark og Noreg, og tað kann einki dulsmál hava verið fyri nøkrum manni, at fyrr ella seinni mátti hesin trætnaður eisini ráma Føroyar. Og nú eru vit vaktir, og nú mugu vit vita av, at umframt Grønland liggja eisini Føroyar í buktini millum Danmark og Noreg“.*⁷⁴¹ Tað tykist sum um – um tað so bert var fyri at arga ella veruligar ætlanir lógu aftanfyrir – at gongdin í málinum, t.e. trætana millum Danmark og Noregi, og at Oliver Effersøe nú eisini hevði reist málið á Løgtingi, bert hevði gjørt Jóannes Patursson meira áhugaðan í hesum spurninginum. Tað er kortini heilt týðiligt, at Jóannes Patursson, sum vit eisini hava sæð fyrr, ikki var heilt óttaleysur fyri einum møguligum sambandi millum Føroyar og Noregi, tí seinni í fyrilestrinum er hann í Tingakrossi endurgivin fyri at hava tikið soleiðis til: „*Danskararnar ræðast vit ikki, tí teir duga einki at gera her, men Norðmenninir duga eins væl ella betur at starvast her enn vit, teir troka okkum út*“. At enda kom hann aftur til spurningin, sum hann eisini í Noregi hevði hildið vera tann mest avgerandi og átrokandi, t.e. spurningurin um tann politikk, sum danska stjórnin førði í Føroyum, og at kunna umheimin um tað, sum danir gjørdur í Føroyum: „*Eg vil endurtaka tað: Vit kunnu væl samráðast „om en Sammenslutning med Norge“, men tað hevur ongan skund. Harímóti hevur tað skund, at vit, enn betur enn higartil er gjørt, upplýsa heimn um tann politik, Danastjórn førur her á landi, men allarmest hevur tað týðning at gera vart við okkum uttanfyri Føroyar, at vit vilja sjálvir ráða í Føroyum. Tað kann koma okkum dýran aftur um brekkur at tiga*“. Jóannes Patursson tykist v.ø.o. í røðuni ikki fullkomiliga hava slept tankanum um at samráðast við Noreg um „*Sammenslutning*“, men tað var nú heldur ikki frítt, at Jóannes Patursson óttaðist norðmenn heldur meira enn danir, hóast teir seinnu vórðu lagdir undir at hava vanstýrt Føroyar í seinastuni. Helst skal alt uppleggið hjá Jóannesi Patursson til lögtingsviðgerðina um Noregsmálið takast við tí fyrivarni, at hann politiskt-taktiskt royndi at leggja málið soleiðis fram, at tað var Oliver Effersøe, – ikki Jóannes Patursson – sum noyddi tingið at taka støðu til spurningin um samband við Noregi, og at hann bert royndi at fyrihalda seg til tann spurning, sum Oliver Effersøe hevði lagt fyri tingið.

Tað sæst eisini av, at í Løgtinginum slerdi Jóannes Patursson við ávísingum rætti fast, at tað var ikki hann, ið sum fyrsti føroyingur hevði nevnt nakað um samband við Noregi, men tað var Oliver Effersøe í svari sínum til Gjelsvik. Jóannes Patursson helt heldur ikki, – kanska við minni rætti, tá Oliver Effersøe var føroyskur ríkisdagsmaður – at Oliver Effersøe hevði nakran rætt til at leggja seg út

í hetta stríðið, tí hann hevði ikki rætt til at kalla seg umboðsmann Føroya, hann umboðaði bert sambandsmenn, ikki nakrar sjálvstýrismenn. Tað var ikki eftir ynski frá føroyingum, at hann setti spurningin í donskum bløðum í Keypmannahavn. Jóannes Patursson helt seg tí hava rætt til at tala at.⁷⁴² Fyri Jóannes Patursson varð tað týðiligt, at tað var Oliver Effersøe, sum fyrst hevði knýtt spurningin um eitt samband við Noregi upp í føroyskan politikk, sjálvur hevði hann einans tala at.

Løgtingsviðgerðin byrjaði 10. august 1923, og málið varð ikki endaliga avgreitt av Løgtinginum fyrr enn 15. september 1923. Orðaskiftið var drúgt og eisini ógvuliga hart. Persónligar og stundum beinleiðis niðrandi viðmerkingar frá høvuðspersónunum, Oliveri Effersøe og Jóannesi Patursson, vóru nógv. T.d. tók Jóannes Patursson einaferð soleiðis til um teir báðar sambandsleiðararnar Oliver Effersøe og Andras Samuelsen: „*Tað hóskar ikki illa, tá hetta mál kemur í nevnd, tá at senda boð til ta fronsku ríkisstjórn, tað er jú hon, ið nú ræður í Algier, og biðja hana taka turkin A. Samuelsen úr Føroyum og heim aftur til ættarland sitt. Vit mugu fáa teir aftur til tey londini, haðani teir eru komnir, men alt fremmant fólk, sum er komið higgar og sum vil verða Føroyingar, tað skal vera vælkomid ímillum okkum. – Stríðið stendur um, hvør ið eigur Føroyar. Vit Føroyingar allir, uttan hesir báðir fremmandi menninir, siga, at Føroyingar eiga Føroyar. Um Føroyingar falla frá, at teir eiga Føroyar, ja, so er einans eitt land, ið eigur rætt til Føroyar, og tað er Noreg, – Danskurin eigur ongan rætt til Føroyar. Eg skal ikki siga meiri nú. Eg ynski, at hetta mál fær eina inngangandi viðgerð í nevnd, tí hetta er tað týðningarmiklasta mál, ið hevur verið á hesum endurnýggjaða tingi*“.⁷⁴³ Hetta kom upp í kjakið í sambandi við spurningin um, hvat blóð rann í æðrunum á føroyingum. Jóannes Patursson gav Oliveri Effersøe svar í sambandi við, at Oliver Effersøe segði Jóannes Patursson – ið hann nevndi Johannes Petersen – vera danskan og av donskum uppruna.⁷⁴⁴ Hetta er tikið fram fyri at vísa á, hvussu persónligt kjakið í Løgtinginum var blivið, nógv øðrvísi enn í Ríkisdegnum, har serliga Jóannes Patursson altíð hevði verið sakligur.⁷⁴⁵

Oliver Effersøe, sum hevði reist málið, legði fyri 10. august við at vísa aftur uppáhaldunum hjá Nikolaus Gjelsvik og øllum skuldsetingunum frá Jóannesi Patursson um harðrent danskt vanstýri í Føroyum. Skuldsetingin var sambært Effersøe fullkomiliga ógrundað, og framsetingin villleiðandi. Øll, sum vóru ókunnug við viðurskiftini – og tað vóru norðmenn sjálvandi – fingtu tað fatan av tí sagda, at danskt var einaráðandi sum undirvísingar- og kirkjumál í Føroyum, hóast sannleikin var, at bæði danskt og føroyskt vóru undirvísingarmál, og bæði mál vórðu brúkt í kirkjuni. Hetta gav í sjálvum sær eina øðrvísi mynd av málinum, men hartil kom, at tann skipanin, sum var galdandi viðvíkjandi undirvísingar- og kirkjumálinum í Føroyum, var í neyvum samsvari við tað, sum Føroya fólk ynskti, soleiðis sum hetta ynski var komið til sjónar gjøgnum løgtingsval í Føroyum. At løgtingsvalið einaferð – í 1918 – hevði givið tí flokkinum í Løgtinginum (Sjálvstýrisflokkinum), sum ynskti at broyta ásetingarnar um undirvísingar- og kirkjumál, meirilutan av teimum fólkavaldum umboðunum í Løgtinginum, hevði í hesum sambandi einki at siga sambært Effersøe, tí Løgtingið varð í 1918 orsakað

av eini órættvísari valskipan, ikki í samsvar við „*det færøske Folks Opfattelse*“. Flokkurin við meirilutanum í Løgtinginum hevði av samlaða atkvøðutalinum fingið færri atkvøður enn minnilutin í Løgtinginum. Oliver Efersøe spurdi ikki heilt óviðkomandi, hví Jóannes Patursson ikki hevði sagt frá øllum samanhanginum – t.e. at Sjálvstýrisflokkurin við sínum 2504 atkvøðum á valinum í 1920 móti teimum 3548 hjá Sambandsflokkinum framvegis hevði meirilutan í Løgtinginum, tó bert við stuðli frá próstinum, sum hevði fast sæti í Løgtinginum? Eisini við atliti at lóggávuvaldinum í Føroyum setti Jóannes Patursson fram skuldsetingar móti danskum ríkisstýri um kúgan, hóast Løgtingið við 17 av Løgtingsins 20 fólkavaldu (og 18 av teimum samlaðu 22) umboðunum, harimillum Jóannes Patursson sjálvur, í 1922 hevði viðtikið uppskot til lógreglur, eftir hvørjum Løgtingið bert skuldi vera ráðgevandi í lógarspurningum, og akkurát á tann hátt, at tað kundu setast lógir í gildi í Føroyum, sum vóru orðaðar øðrvísi enn Løgtingið ynskti, uttan at Løgtingið varð eftirspurt. Hví segði Jóannes Patursson einki um, at Løgtingið ikki hevði kravt Lóggávuvald? Hví fortaldi Jóannes Patursson ikki, at Føroyar høvdu tvey umboð í danska Ríkisdegnum, sum kundu verja ella arbeiða fyri føroyskum áhugamálum? Tað avgerandi prógvið ímóti, at tað hevði verið framd donsk tjóðskaparlig kúgan ella vanstýri í Føroyum, sást sambært Oliveri Efersøe longu á tí, at stríðið um tjóðskaparligar ella ríkisrættarligar spurningar Føroyum viðvíkjandi ikki høvdu verið millum føroyingar og danskt stýri, men millum føroyingar innanhýsis, millum teir báðar politisku flokkarnar í Føroyum. Báðir flokkarnir vóru sambært Oliveri Efersøe føroyskt tjóðskaparligir, sum Jóannes Patursson eisini hevði viðurkent í samrøðu við norska blaðið *Dagbladet* 29. juni 1923.⁷⁴⁶ Báðir flokkar staðfesta, at bæði danskt og føroyskt mál skal verða brúkt í skúlum og kirkjum. Sambandsflokkurin hevði sum meiriluti í Løgtinginum virka fyri, at munnligt føroyskt varð innført í fólkaskúlan, at tað var frí atgongd til at læra føroyska rættskriving í skúlanum, umframt at føroyskt var undirvísingarmál undir liðuni á donskum, við stórum frælsi fyri lærararnar at brúka føroyskt. Føroyskt varð skotið upp at vera innflutt í fólkaskúlan, so skjótt sum lærararnir høvdu fingið útbúgving í at geva frálæru í føroyskum. Tá ið tað snúði seg um kirkjumálið, segði Oliver Efersøe, at Sambandsflokkurin eisini hevði viðurkent rættin hjá báðum málunum, føroyskum og donskum, í kirkjum í Føroyum. Hvat síðan var hent við hesum málinum helt Oliver Efersøe, at prósturin, Jákup Dahl, átti at vitað, men hann gekk út frá, at ríkismyndugleikarnir ikki høvdu sett forðingar í vegin fyri at fremja málið.⁷⁴⁷

Oliver Efersøe hevði rætt í, at hetta stríðið um føroyskt undirvísingar- og kirkjumál fyrst og fremst var ein stríðsspurningur í Føroyum, men prósturin var – sum fyrr víst á – ikki heilt samdir í, at ríkismyndugleikar ikki høvdu lagt fótonglar í vegin fyri samtyktum í Løgtinginum, sum høvdu støði í meirilutanum av føroyska fólkinum – m.a. tey føroysku ritualini. Tað skert heldur ikki burtur, at Løgtingið fleiri ferðir í tíðarskeiðinum 1918-1923 hevði mælt ríkismyndugleikunum til at broyta lóggávuna um skúla- og kirkjumálið, men teir høvdu ikki tikið nakað tilmæli til eftirtektar.

Málstríðið í Føroyum sást longu í, at Oliver Efersøe orðaði seg á donskum í

Løgtinginum, meðan sjálfstýrismenninir orðaðu seg á føroyskum. Oliver Effersø stríddist fyrst og fremst fyri, at danskt mál ikki skuldi missa fótafesti í Føroyum, og hann helt, at fekk føroyskt mál betri rættindi, so fór tað at ganga út yvir danskt mál. Sambært Jørgen-Frantz Jacobsen, sum í 1927 skrivaði eina bók um donsk-føroysk viðurskipti fyrst í 20. øld, so stríddist Sambandsflokkurin ikki fyri donskum máli, bert ímóti føroyskum.⁷⁴⁸ Tað vóru tó ikki allir sambandsmenn, sum tosaðu danskt í Løgtinginum, og tað vóru heldur ikki allir, sum vóru so ivasamir móttvegis føroyskum máli sum Oliver Effersø.

Tann 13. august tók Andras Samuelsen, sum altíð tosaði føroyskt, orðið í Løgtinginum. Andras Samuelsen helt, at tann gerð, sum Jóannes Patursson hevði framt í Noregi, „*er soleiðis vorðin, at vit vita einki um, at nakar av okkara slag hevur gjort nakað slíkt fyrr*“.⁷⁵⁰ Andras Samuelsen segði, at tað hevði leingi staðið stríð millum tvey nær skyld lond, Danmark og Noregi, um ein ávisan stríðsspurning – eitt stríð, sum hann metti vera so álvarsamt, at tað kanska í langa tíð kom at skapa ófrið millum londini, bæði ríkisrættarlíga og fólkalíga. Nú hevði Jóannes Patursson eisini givið illum norðmonnum vápn, sum ikki vóru rein, at brúka móti Danmark, sínum egna landi. Norðmenn søgdu, at tað var ein føroyskur lögtingsmaður, sum hevði givið teimum hasar illsintu upplýsingarnar móti Danmark. Tað vóru sambært Andras Samuelsen nógvir norðmenn, sum lögdu herðslu á, at hann var lögtingsmaður. Tað, sum Jóannes Patursson hevði latið prentað, var óhoyrt illavorðið, helt Andras Samuelsen, men hann var ikki í iva um, at Jóannes Patursson heldur ikki hevði tagt alla tíðina, síðan hann sendi sítt fjarrit gjøgnum fjarritafelagið – hann hevði m.a. verið hjá Castberg eina tíð. Tað, sum Jóannes Patursson hevði sagt, kundi gera stóran skaða, ikki tí, at Jóannes Patursson hevði sagt tað, men tí, at tað var formaðurin fyri einum politiskum flokki, sum hevði sagt tað. Hann vónaði tí, at samráðingarnar á Løgtingi komu til tað úrslit, at „*teir menn, sum valdir eru av Føroya fólki, viðtaka ein beslutning, sum kann skapa klárheit til forskelligar síður*“.⁷⁵¹ Norðmenn vildu so skilt, at føroyingar altíð eru glaðir fyri teir fólkalíga sæð, men at føroyingar ikki ynskja nakað politiskt samband við Noregi. Einkultir norðmenn høvdu givið villleiðandi upplýsingar í málinum, men Jóannes Patursson hevði givið fullkomiliga villleiðandi upplýsingar í málinum. Nógvir føroyingar krevja av okkum, segði Andras Samuelsen, at vit taka frástøðu til hetta. Sjálvur segði hann seg vera til reiðar sama dag at atkvøða fyri, at føroyingar ikki ynskja nakað politiskt samband við Noregi, og allir floksfelagar hansara vóru her á einum máli. Hann legði afturat, at fleiri menn, sum ikki vóru samdir við honum politiskt, høvdu vent sær til hann og sagt, at nú mátti Løgtingið viðtaka nakað, sum gjørdi orðini hjá Jóannes Patursson til einkis. Hetta var ikki nakað partapolitiskt mál, hetta var eitt mál, sum sameinti allar veljarar; teir fáu, sum høvdu eina aðra áskoðan, taldu ikki við, og Jóannes Patursson skuldi haldast fullkomiliga uttanfyri. Málið skuldi verið skjótt at avgreitt, helt Andras Samuelsen. Semja skuldi bara fáast fyri at viðtaka eina yvirlýsing í Løgtinginum, „*sum skapar klárheit her í Føroyum, í Danmark og í Noreg. Tá ið vit eru lidnir við hetta, kunnu vit fara undir hinar sakirnar her á tingi. Tað er náttúrligt, at vit geva okkum stundir*

Edward Mortensen váttaði á Løgtingi í 1923 orðini hjá Jóannesi Patursson í Noregi um, at danskir myndugleikar broyttu einmælt samtykt hjá Løgtinginum, áðrenn hon varð sett í gildi í Føroyum. Edward Mortensen atkvøddi sum nýggjur fólkatingsmaður í mai 1915 saman við Oliveri Effersøe landstingsmanni fyri grundlógini í Ríkisdegnum, meðan Andras Samuelsen og Oliver Effersøe atkvøddu fyri grundlógini – undan ríkisdagsvalunum – í mars 1915. Edward Mortensen sigur í endurminningunum, at Jóannes Patursson, sum í Landstinginum í 1920 royndi at fáa eina broytta grundlóg til fólktaatkvøðu í Føroyum, hevði biðið hann stilla upp til fólkatingsvalið í 1915.⁷⁴⁹ Í 1923 var orðalagið nógv hert, og í øllum førum Jóannes Patursson varð liðugur við danir og grundlógina.

*til 1. viðgerð; men tó at tvey forsløg liggja frammi til útvalgsbehandling, kundi og tonkt mær sakina avgjørda við 1. viðgerð. Eg kundi tonkt mær eitt forslag framført, sum allir Føroyingar kundu stemma fyri: Vit tilbakavisa alt, ið framkomið er um, at føroyingar vilja fara til Noregs, vit eru og vilja vera danskir statsborgarar. Tá tað er avgjort, so fara vit undir hinar sakirnar, og eg ivist ikki í, at tað vil báða okkara landi best. Eg vil eisini sum skjótast sleppa frammat til annað arbeiði“.*⁷⁵² Andras Samuelsen ynskti eina skjóta viðgerð og avgerð í Løgtinginum, sum skuldi skapa greiðar linjur í Føroyum og í Danmark.

Sjálvstýrismenninir vóru ikki samdir. Jóannes Patursson helt, sum nevnt, at hetta var eitt týðandi mál, sum skuldi fáa neyva viðgerð á Løgtingi. Teir flestu tóku kortini frástoðu frá øllum ætlanum um at leggja Føroyar undir norsku krúnuna, men summir vóru kanska ikki heilt so avvisandi mótvegis móguleikanum. Símun Pauli úr Konoy helt, at føroyingar, sum landafrøðiliga vóru so langt burturi frá Danmark, og sum vóru eitt annað fólk enn tað, sum búði í Danmark – skuldu teir ikki havt loyvi til at hugsa um, hvat hevði verið best fyri teir, antin at hoyra til Danmark ella til Noregi. Hann smæddist ikki fyri at siga, at høvdu føroyingar fylgt við „móðurlandi“ teirra, Noreg, í 1814, og vóru blivnir saman við Noregi, so høvdu teir havt nógv størri frælsi enn teir høvdu fingið undir Danmark. Tað kundi hvørki metast í orð ella virði, hvat tað hevði havt at týða fyri Føroyar, at tær vóru komnar inn undir eitt so frælst stýri, sum tað, Noreg fekk í 1814. Tað var nógv fyri at hugsa sær, at Føroyar ístaðin vórðu læstar inni í dansku grundlógini og noyddust at liva undir einahandli til 1856. Hann legði

tó afturat, at sjálvstýrismenn ikki eins og sambandsmenn ynskja, at føroyingar skuldu fjálgast av einum størri fólki. Tað var skeivt av sambandsmonnum at halda, at sjálvstýrismenn vildu, at føroyingar skuldu vera fjálgaðir av Noregi. Sjálvstýrisflokkurin ynskti, at føroyingar skuldu ráða í Føroyum.⁷⁵³ Sambært Símun Paula úr Konoy hevði tað verið betri fyri Føroyar, um tær vóru komnar undir norsku grundlógina í 1814, men mál Sjálvstýrisflokksins var ikki longur, at Føroyar skuldi vera knýttar at nøkrum øðrum landi – føroyingar skuldu sjálvir ráða.

Tann 14. august tók Jóannes Patursson aftur orðið. Hann segði, at eina sameining høvdu vit 14. august 1662, tá føroyingar góvu kongi einaveldisrætt til „*Færø og underliggende Øer*“. Tá Føroyingar við hesum fluttu landið upp í hendurnar á kongi, so mátti tað væl hava verið tí, at teir hildu seg eiga rættin til tað; og tá ið so kongur, í 1814, skilti seg av við landið, so áttu føroyingar sjálvir rættin til teirra land aftur. Danski kongurinn átti einavaldsræði til 1849, tá hann segði henda rættin frá sær eftir tí, sum svorið var á Løgtingi í 1662. Tá var eingin annar, segði Jóannes Patursson, sum átti Føroyar, enn føroyingar sjálvir. Danska fólkið hevði ongastaðni frá fingið rættin til Føroyar. Føroyingar høvdu tegnskyldu mótvegis norsku krúnuni, men ikki mótvegis norska fólkinum. Jóannes Patursson segði í sambandi við, at Oliver Effersøe hevði spurt, hví norðmenn ikki høvdu hugsað um føroyingar fyrr, at tað ikki var rætt at spyrja so. Hvat skuldu norðmenn havt gjørt í 1814? Sjálvir vóru teir av danska konginum av órøttum tveittir til svenska kongin. Seinni komu teir saman við Eidsvold og søgdu nei til tað, sum gjørt var: Danskararnir høvdu ongan rætt til at avreiða Føroyar. Men norðmenn gloymdu ikki Føroyingar, segði Jóannes Patursson, teir tóku aftur málið upp um, hvat gerast skuldi, og stríddust líka til 1821. Danskararnir hóttu við kríggj, og norðmenn ráddu ikki sær sjálvum, eisini vóru teir eiðasørir fyri pening. Líka til 1905 høvdu norðmenn ikki ræði í sínum egna landi uttanríkis. Hvat skuldu teir kunna gjørt mótvegis einum øðrum ríki, spurdi Jóannes Patursson.⁷⁵⁴ Jóannes Patursson var kortini eitt sindur ivasamur viðvíkjandi spurninginum um at leggja Føroyar undir Noregi – her var hann kanska ósamdur við Símun Paula úr Konoy og helst meira samdur við Johan Christian Helms í, at norðmenn, sum líktust so nógv føroyingum, vóru vandamiklari fyri føroyingar enn danir. Johan Christian Helms, sum var sorinskrivari í Føroyum í 1903-11, tók longu í 1919 soleiðis til mótvegis Kanningarnevnd Landstingsins: „*Jeg ... synes, det er uskyldigt Koketteri fra Færøernes Side, og jeg tror ikke, at nogen selvstyremand, heller ikke Kongsbonde Patursson bryder sig om at komme til at høre under Norge. Hvis Færøerne hørte til Norge, føler jeg mig forvissset om, at man snart vilde mærke, at man ikke havde det Maal af Frihed og Selvstyre, som man har nu. Ligesom Norge kan styre Finnmarken fra Christiania gennem Stortinget, lige saa sikkert kunde det styre Færøerne uden at behøve noget Lagting derovre. Jeg tror, at Færøerne vilde faa en vanskelig Stilling, hvis de kom under Norge, og Færingerne er vist klare over, at de ikke i Forbindelse med noget andet Land faar det store Maal af lokal Frihed, som de har i Forbindelse med Danmark*“.⁷⁵⁵ Nógv bendir á, at Jóannes Patursson var samdur við Johan Christian Helms – eisini í 1923. Jóannes Patursson er í øllum førum endurgivin

fyrir í Noregi í juni 1923, tá hann skuldi havt nevnt móguleikan fyrir, at Føroyar einaferð í framtíðini kundu komið undir norsku krúnuna, eisini at hava sett fram hetta fyrirvarni: „Ikke paa de betingelser som vi no har overfor Danmark – da vilde nordmændene som ligner oss saa meget mer bli farligere enn danskene er det nu – men som et frit folk“.⁷⁵⁶ Onnur meira politiskt óheft sjálvstýrissinnaði fólk, m.a. Jørgen-Frantz Jacobsen, sum ikki sat á Løgtingi, skrivaði í grein frá 1925, at hann óttaðust Noregi fyrir tað sama sum Jóannes Patursson.⁷⁵⁷

Jóannes Patursson hugsaði í 1923 ikki um, at Føroyar skuldu undir Noregi á sama hátt, sum tær vóru undir Danmark, tí tá hevði Noregi verið vandamiklari fyrir Føroyar enn Danmark. Hann hugsaði um kongsfelagsskap, ta skipan, sum hann hálovaði fyrir Friðrikki VIII í 1907, uttan at hann tó í 1907-1920 hevði útiðst móguleikanum fyrir eini skipan fyrir Føroyar innanfyri grundlógina,⁷⁵⁸ men tað er týðiligt, at fyrir Jóannes Patursson var tað í politiskum-taktiskum høpi avgerandi at vísa á, at tað var Oliver Effersøe, sum hevði biðið Løgtingið um at taka støðu til hendan stóra spurning.

Edward Mortensen vísti eisini aftur, at Føroyar skuldu leggjast undir Noregi, og hann var heldur ikki heilt samdur við Jóanesi Patursson, tá ið hann segði, at bæði Effersøe og Patursson høvdu drigið í og so nógv persónligt teirra millum upp í málið. Edward Mortensen helt, at spurningarnir, sum vóru til viðgerðar, snúðu seg um ríkisrættarligu, búskaparligu og málsligu støðu Føroya. Hann slerdi síðan fast, at Føroyar høvdu ríkisrættarligt samband við Danmark. Tann flokkurin í Løgtinginum, sum hevði góða helvt av veljarunum aftan fyrir seg, Sambandsflokkurin, helt uppá, at hetta skuldi vera sum tað var. Hin flokkurin, Sjálvstýrisflokkurin, sum hevði nærum helvtina av veljarunum aftan fyrir seg, helt uppá sjálvstýri. Í stevnuskrá Sjálvstýrisflokksins frá 1909 stóð, at flokkurin skuldi í góðum forstáilsi við dansku stjórnina og Ríkisdagin vinna Løgtinginum so nógv sjálvstýri sum gjørligt. Flokkurin skuldi royna at samráðast, segði Edward Mortensen, har stóð einki um, at flokkurin vildi spreingja Føroyar út úr ríkinum. Sum ein týðiligur baksláttur frá tí ávaring, sum Borgbjerg hevði sett fram á Fólkatíngi 14. mars 1923, legði Edward Mortensen afturat: „Í fjør var her á tíngi samtykt eitt uppskot til Løgtingslóg; har kom eitt kompromis í lag, sum samtykt varð av 18 tíngmonnum. Var hetta uppskot óbroytt gjørt til lóg, so ivist eg ikki í, at tað hevði verið friður í mong ár um okkara statsrættsliga spurning. Men tað er vorðið broytt; vit høvdu samtykt, at allar lógir, galdandi fyrir Føroyar, skuldu leggjast fyrir Løgtingið, áðrenn tær finga lóggildi. Har hava teir har niðri skotið inn orðini „saa vidt mulig“; teir siga, at hetta mátti gerast og vísa á eina lóg, sum gjørd var undir krígunum. Tað vil nú verða ógvuliga sjálvadan, at tað koma at fyriliggja lóguppskot fyrir Føroyar, sum tað ikki verður tíð at leggja fyrir Løgtinginum, men skuldi tað hent, so kunnu slík uppskot lógarfestast provisorisk. Grundlógin gevur kongi heimild til provisorisk at gjøgnumføra lógir, tá ríkisdagurin ikki er saman, og á líknandi hátt kundi kongur, ella hann og ríkisdagur, tá neyð var fyrir hond, eventuel heilt stak tilfjellum, givið „provisoriskar“ lógir fyrir Føroyar; tað hevði haft stóran týðning, um tað hevði staðið klárt, at allar lógir skulu leggjast fyrir Løgtinginum, og var nøkur vælvild harniðri fyrir hesum, so høvdu teir ikki gjørt henda ventil: „saa vidt muligt“, sum í royndum ger tað, at vit

onga makt hava. Vit hava tí aftur í ár tikið upp Løgtingslógina“,⁷⁵⁹ segði Edward Mortensen. Tann søguliga semjan millum Sjálvstýrisflokkinn og Sambandsflokkinn frá 1922 um tey ríkisrættarligu viðurskiftini var dottin sundur, tí Ríkisdagurin hóast ávaringar, og við undirtøku frá umbodum Sambandsflokksins í Ríkisdegnum, hevði viðtikið broytingar í einmæltu uppskoti Løgtingins. Í sambandi við tað, sum Jóannes Patursson skuldi havt sagt í Noregi, segði Edward Mortensen, at so vítt sum hann dugdi at siggja, so hevði Jóannes Patursson ikki kravt ríkisrættarligt samband við Noregi – hann hevði bert reist spurningin í allari almindiligheit, t.e. at kom hesin móguleikin at leggja fyri, so máttu føroyingar seta sínar egnu treytir við. Edward Mortensen spurdi „Hvat í alverðini er hetta at leggja fram á ting? Hvat er tað sambandsmenn vilja við hesum? Vilja teir spyrja Føroyingar, um vit skulu í statsrættsligt samband við Noreg, so mugu vit fyrst spyrja: Hvat er tað fyri samband? Er tað personalunióin, ella realunióin, ella skulu vit limast inn í Noreg sum eitt norskt fylki? Tað er eingin ivi í, at kom hetta til avstemning í Føroyum nú, vildu allir Føroyingar sagt nei. Men spyrja vit, kann nakað tilíkt tonkjast í framtíðini, so kunnu vit einki víta um framtíðina. Eitt annað er, at vit eru glaðir yvir, at Norðmenn interessera seg fyri okkara nationala arbeiði í mótsetningi til nógvar av teim stýrandi í Danmark. Kanska kann Noreg koma at verða okkum til hjálpar. Kemur tann tíð, tá vit standa sameintir um at ynskja føroyskt sum skúlamál og kirkjumál, og danska stýrið tá sigur nei, tá garanteri eg ikki fyri, hvar Føroyingar fara at søkja sær hjálpar. Tað sum bindir okkum at Danmørk, er ikki nakað nationalt band, men eitt reint økonomískt og statsrættsligt, og sjálvsagt eitt vist felagsskap í kultur. Eg trúgvi sum sagt ikki, at Føroyingar ynskja nakað statsrættsligt samband við Noreg nú“.⁷⁶⁰ Tað er áhugavert, at samstundis sum Edward Mortensen ikki tekur undir við, at Føroyar skulu undir Noregi, so er hann samdur við Jóannesi Patursson í, at danir hava stýrt Føroyum illa.

Heldur ikki vil hann vísa tí móguleikanum frá sær, at føroyingar fóru at søkja sær hjálpar úr Noregi, um danir í framtíðini ikki fara at ganga einum ynski frá meirilutanum av føroyingum um føroyskt kirkju- og undirvísingarmál á mæti. Eisini siggja vit, at spurningurin um løgtingslógina, sum Ríkisdagurin í stríð við tað einmæltu tilmælið frá Løgtinginum og ávaringar frá Borgbjerg hevði broytt, áðrenn hon varð samtykt, verður settur í samband við Noregsmálið. Tað var júst hetta, at onnur viðurskifti kundu fara at verða tikin upp í málið, sum tann politiskt klóki Borgbjerg hevði ávarað ímóti í mars 1923 – t.e. nakað væl áðrenn Noregsmálið tók seg upp. Edward Mortensen sigur seg eisini vera sannførdan um, at hevði Ríkisdagurin gingið einmælt ynski Løgtingsins á mæti, so hevði friður verið um ríkisrættarliga spurningin í nógvar ár. Soleiðis skuldi tað ikki vera. Sjálvstýrisflokkurin hevði tikið løgtingslógina upp til nýggja viðgerð, semjan og álitið vóru farin.

Rasmus Rasmussen segði, at tá Andras Samuelsen helt, at tað, sum Jóannes Patursson hevði sagt í Noregi í sjálvum sær hevði lítlan týðning, tí eingin vildi hava samband við Noregi, meðan tað hinvegin hevði týðning, tá ið tað var eitt lögtingsumboð, sum hevði sagt tað, so var hann lutvíst samdur við honum. Tað mundi ikki vera nógvir, – um nakar – sum ynskti politiskt samband við Noregi,

Ministermødet d. 23. Okt. 1923.

Finansministeren fik Bemyndigelse til at fremsætte Forslag om Aendring i Lov om de færøiske Landkommuners Styrelse.

Deretter drøftedes en Udtalelse angaaende de færøiske Forhold, der skældt fremkom af Statsministeren. - Statsm. taler med Effersøe om det sidste Punkt i Udtalelsen, og der var Enighed om, at det var heldigt, om de sidste Sættninger künde udgaa, ogsaa herom forhandle Statsm. med Effersøe, forinden han tager Bestemmelse om Udtalelsens endelige Ordlyd.

Landbruget fik Bemyndigelse til at fremsætte:

Forslag til Aendring i Lov om smitsomme Sygdomme hos Hædsdyr.

Indvirkningen afsløste Nationalbankens Stilling angaaende et eventuel Forslag om Fiksel med Tilspør af Kreditforeningsobligationer. Der var Enighed om, at man ^{skulle} forde et klart Svær fra Nationalbankens Side. Deretter forhandlede man med Partiforstanderne. Er der ikke Enighed der, gaar Sagen forny til Ministermødet.

Forvarsministeren gav forskellige Belysninger

Í donsku ráðharraprotokollini frá 1923 sæst, at danska stjórnin fylgdi væl við í tí, sum Jóannes Patursson gjørdi og segði um serliga donsk-føroysk viðurskipti í Noregi. Tað sæst eisini heilt greitt, at danska stjórnin ráðførði seg serliga við Oliver Effersøe um spurningar Føroyum viðvíkjandi.

men tað var sambært Rasmusi Rasmussen heldur ikki tað, sum Jóannes Patursson hevði sagt. Tí undraði tað Rasmus Rasmussen, at bæði Oliver Effersøe og Andras Samuelsen vildu hava Løgtingið til at taka støðu til tann spurningin. Rasmus Rasmussen spurdi, um einans Løgtingið skuldi atkvøða um, hvørt Føroyar

skuldu vera undir Danmark ella fara undir Noregi, tí tá fekst bert at vita, hvørja støðu tey 22 løgtingsumboðini høvdu, meðan tað einki segði um, hvat fólkíð meinti? Tað helt hann vera láturligt. Tað var Oliver Effersøe, sum hevði reist málið, og hann átti væl at vitað, hvat hann hevði gjørt. Málið var í tvíningum, helt Rasmus Rasmussen: danskt stýri í Føroyum, og Danmark-Føroyar-Noregi. Hesir spurningar máttu loysast hvør sær, men hann helt, at Oliver Effersøe við at loysa tann fyrri við at prógva, hvussu gott danskt stýri hevði verið, ætlaði sær at slóða fyrri at loysa tann seinna við vinningi fyrri Danmark. Sjálvur gjørdi hann kortini greitt, at hann ikki vildi hava sína støðu til Danmark-Noregi avgjørda av tí, sum Oliver Effersøe ella eitt tilvildarligt Løgting helt seg kunna prógva um danskt stýri í Føroyum – á ongan hátt. Heldur vildi hann hava spurningin um, hvussu gott og vitugt danskt stýri í Føroyum hevði verið gjøgnum tíðina, verða granskaðan til botns fyrri opnum hurðum. Tað átti at verið gott fyrri bæði Danmark og Føroyar, tí ofta hevði kjak verið um handan spurningin. Tað hevði verið gott at fingið málið væl og virðiliga lýst, men tað vildi Andras Samuelsen, sum vildi hava málið avgreitt skjótt, bara ikki.

Rasmus Rasmussen visti ikki, hvussu Andras Samuelsen fór at seta sítt uppskot fram, men hann helt tað vera lögíð at døma ein mann, uttan at hann varð hoyrdur, at atkvøða um eitt mál, áðrenn tað var umrøtt til fulnar. Tað vildi Andras Samuelsen bara ikki; hann vildi ikki lýsa málið til fulnar, men tað helt Rasmus Rasmussen ikki, at Oliver Effersøe kundi havt ætlað, tá ið hann reisti málið, tí so hevði hann sett tann seinna spurningin fyrst. Rasmus Rasmussen helt heldur, at málið skuldi í nevnd fyrri at fáa tað viðgjørt bæði væl og leingi. Talan var um eitt virðismikið mál, sum kravdi granskan av ymiskum slag, og ikki kundi loysast í bræði. Hevði Oliver Effersøe gjørt seg út til at brúka tingsins tíð uppá hetta málið, so mátti hann eisini finna seg í, at málið varð viðgjørt í skili og álvara. Oliver Effersøe hevði altíð verið talsmaður fyrri at arbeiða við nærlagni, og fyrri at viðgera spurningar við álvara og sakligheit – hann skuldi fáa sín vilja, segði Rasmus Rasmussen.⁷⁶¹

Tað tykist greitt, at meðan Sambandsflokkurin, sum hevði reist málið í Løgtinginum, vildi hava hetta málið avgreitt skjótast til ber, so vildi Sjálvstýrisflokkurin draga málið út og eisini brúka tað politiskt. Hugsast kann, at hóast Sambandsflokkurin hevði reist málið, so vildi flokkurin ikki brúka nógva tíð uppá hetta málið, meðan Sjálvstýrisflokkurin ikki hevði nógv ímóti, at drúgv tíð varð brúkt uppá hetta málið, sum Sambandsflokkurin hevði reist og kundi fáa trupulleikar av. Tað var ikki akkurát fingramerki Sambandsflokksins, sum m.a. varð stovnaður uppá at sýna sparsemi í peningaviðurskiftum, at brúka nógva tíð, orku og pening uppá eitt søguligt-hugsjónarligt politiskt stríð í Løgtinginum, sum ikki fór at broyta stórvegis uppá viðurskiftini hjá vanligu føroyinginum.

Tað er eisini greitt, at meðan Sjálvstýrisflokkurin var meira áhugaður í ábendingunum hjá Jóannesi Patursson í Noregi um danskt „*vanstýri*“ í Føroyum, og helst var nógv minni áhugaður í sjálvum Noregsspurninginum, so legði Sambandsflokkurin størri herðslu á Noregsspurningin, og royndi annars í uppskoti sínum at knýta báðar spurningarnar saman – helst fyrri at raka Jóannes

Patursson so meint sum gjørligt, og fyri at noyða Sjálvstýrisflokkinn til at taka støðu fyri báðum undir einum.

Sjálvstýrisfólk hildu óivað, at ætlanin hjá Sambandsflokkinum við at reisa málið á Løgtingi var at spreingja Sjálvstýrisflokkinn ella í øllum førum at fella Jóannes Patursson sum formann í flokkinum. Tað er týðiligt, at tingmenn Sjálvstýrisflokksins í tinginum royndu at gera manngarð um Jóannes Patursson, hóast tað, hann hevði sagt í Noregi, óivað kom teimum illa við. Tað sæst m.a. í eini drúgvvari grein í Tingakrossi 29. august 1923, sum snýr seg um Noregsmálið, at teir høvdu illgruna um, at hetta var ætlanin hjá Sambandsflokkinum: „*Tað var eitt syndarligt mistak, hr. Effersøe gjørdi, tá hann í síni heimadonsku vreiði kravdi Løgtingið at halda dómadag yvir landasvikjaran **Jóannes Patursson**. Hvat politiskan vinning, sambandið kundi havt av Noregsgøluni, um teir høvdu drivið á við henni í talu og skrift **herheima**, er ikki gott at siga, men ómøguligt er tað als ikki, at ein slik agitació hevði kunna frukta nóg so væl – eina tíð í hvussu var. Tey vóru ivaleyst ikki so fá her á landi, sum óttaðust við tað, sum sagt var, – ella beinari: tað sum **sambandsbløðini søgdu** Jóannes Patursson hava sagt. – yviri í Noregi, og ilskaðust á hann fyri tað; sjálvt um sannleikin var framhildin ferð eftir ferð og hevði víst fólk á, at „her var roykur og eingin grind“, skuldi sambandsprofetarnir væl duga at eitra tað við illgruna og øðiligum talumátum, so at ræðslan var blivvin sitandi eftir í krovinum á mongum. – Men tá Effersøe legði hetta mál inn á Løgtingið, spilti hann spælið. Óivað hevði hann væntað at hinir sjálvstýrismenninir – kanska einir tveir, triggir undantíknir – tá teir fingu hendan spurning at svara uppá: Vilja tit skiljast frá Danmark og koma afturat Noregi?, at teir so í angist og bivan skuldu standa fram og forsaka Jóannes Patursson og allar hansara gerningar. Tað skuldi ganga sum smurt: Fyrst ein inngangsprædika av hr. Effersøe, so eitt aftursvar frá Hr. Patursson – um hann troystaði sær so frætt – , síðani avstemning. Úrslitið eitt samfelt lag frá Føroya Løgtingið: Danska stýrið hevur einki forbrotið seg ímóti Føroyum, – vi ere danske, vi har været danske, og vi ville vedblive at være danske! So eitt jubil-telegram til Rytter og Ritzaus bureau: Patursson feldur av sínum felagsmonnum, Føroyar bjargaðar fyri danskheitini um aldir og um allar ævir! – Tó aldri hevur eitt politiskt „kup“ miseydnast so fullkomiliga sum hetta. Úrslitið bleiv – í fyrsta umfarið – ein orðadráttur, sum tyktist ongantíð at skula enda, og tá ið avtornaði, lá øll Noregsgölan upployst í láturi. Hvat ólukkan var hetta fyri eitt spreingi-evni, Effersøe her hevði tveitt inn í tingsalin! Her yddi jú av vitnisburðum, tann eini grefligari enn annar, fyri hvussu ljót „dansk rigsstyres behandling af Færrerne i nutiden“ hevur verið – var tað undur í, um menn vóru harmir av slíkum og tóku heldur hvassliga til orða? Kundi hugsandi, fribornir Føroyingar vera fegnir um at vera undir einum slíkum stýri! Nei, tað ið sagt var yviri í Noregi hevði eina góða grund, antin ein so heldur við Jóannes bónda í øllum ella ikki, ið hvussu er má tað sigast at vera bæði skilaleyst og óforsvarligt av Effersøe at tarna Løgtingsins tíð og arbeiði og oyða landsins pengar í túsindavis við slíkum! ... Hetta hevur verið tosið manna millum, síðan „Noregsmálið“ kom inn á ting, bæði hjá sjálvstýris- og sambandsfólki; nú verður hin øtiliga Noregsgölan mest sligin upp í gleim“.⁷⁶²Tá samanum kom vardu tingfólk Sjálvstýrisflokksins Jóannes Patursson, og tað eydnaðist ikki Sambandsflokkinum at fáa flokkinn at vraka hann sum*

formann, hóast nógv bendir á, at júst tað var ætlanin hjá Sambandsflokkinum við at reisa málið á Løgtingi. Sjálvstýrisflokkurin royndi hinvegin at vísa á, at Sambandsflokkurin hevði brúkt pening, tíð og orku uppá eitt láturligt mál. Í Tingakrossi vóru ikki somu álvarsomu tónar at hoyra, sum sjálvstýrisfólk brúktu í Løgtinginum.

Føroysku bløðini, serliga Dimmalætting og Tingakrossur, sum endurgóvu og viðgjørdu nógv av tí, ið stóð í norskum bløðum, gjørdu nógv burtur úr viðurskiftunum Danmark-Føroyar-Noreg, men tað eydnaðist eftir øllum at døma ikki Sjálvstýrisflokkinum at skapa rumbul í Føroyum um hetta málið – í øllum førum ikki sambært amtmanninum. Í brævi til danska sendiharran í Kristiania, dagfest 20. september 1923, tók hann soleiðis til: „*Det vil fremgaa af disse Udtalelser, at Selvstyrepartet har taget afstand fra Paastanden om, at Færøerne ønsker Forening med Norge. Sagen har forøvrigt vakt forholdsviis ringe røre her paa Færøerne; kun faa har i denne Sag taget Hr. Patursson helt alvorligt. Det tør dog ikke overses, at man fra visse Hold i Norge ser en betydelig Agitation paa Færøerne, og at baade sagesløse og uvederhæftige Midler bruges*“.⁷⁶³ Sjálvstýrisflokkurin var helst sjálvur nógv upptikin av at finna felags stev í eini roynd at verja formannin og helst eisini flokkin móti innanflokka ósemjum. Hetta sæst m.a. av, at sama dag skrivaði amtmaðurin á leið tað sama til Løgmláráðið, t.e. at áhugin millum føroyingar fyri málinum var lutfalsliga lítil, at fá í Føroyum tóku tað, sum Jóannes Patursson hevði sagt í Noregi í veruligum álvara, at fleiri av hansara floksfelagum vóru keddir av málinum, men at nógvir í flokkinum stríddust ímóti Oliveri Effersøe, Sambandsflokkinum og donskum valdi, og at hansara floksfelagar hóast alt stuðlaðu floksformanninum, tí teir ikki vildu geva Sambandsflokkinum tann sigur, at fáa Jóannes Patursson feldan sum formann í flokkinum.⁷⁶⁴

Tað var kortini Sjálvstýrisflokkurin, og ikki Andras Samuelsen, sum í ávísan mun fekk sín vilja í Løgtinginum, tí málið fekk, sum tað við nakað av speisemi varð nevnt í greinini í Tingakrossi, drúgva viðgerð í Løgtinginum, og tað varð síðan beint í nevnd, har tvey drúgv álit vórðu skrivað.

Nevndarviðgerð og nevndarálit

Tá kjakið í Løgtinginum var liðugt 15. august, varð málið beint í eina 7-manna nevnd, sum skuldi skriva álit í málinum. Í nevndini sótu Debess (Sj.), Effersøe (Sa.), Konoy (Sj.), Mortensen (Sj.), Patursson (Sj.), J. Poulsen (Sa.) og A. Samuelsen (Sa.) – t.e. triggir sambandsmenn og fyra sjálvstýrismenn. Amtmaðurin helt seg eisini hesaferð frá at taka lut í atkvøðugreiðsluni á tingi, meðan prósturin atkvøddi saman við Sjálvstýrisflokkinum, sum tí hevði meirilutan aftanfyri seg í Løgtinginum. Tann 14. september varð eitt drúgt álit lagt fyri Løgtingið. Nevndin býtti seg í ein meiriluta (Sjálvstýrisflokkurin) og minniluta (Sambandsflokkurin), sum skrivaðu hvør sítt tilmæli.

Meirilutin, t.e. Sjálvstýrisflokkurin, segði í álitinum, at Sjálvstýrisflokkurin í 1918 hevði sett fram uppskot til løgtingslóg, hvareftir øll uppskot til lógir viðvíkjandi Føroyum skuldu leggjast fyri Løgtingið, áðrenn tey vórðu sett í gildi. Løgtingið hevði ferð eftir ferð samtykt hetta uppskot, men tað var ongantíð

sett í gildi. Í 1919 skeyt løgmláráðharrin – Ch. Th. Zahle – upp at seta eina millumlandanevnd, sum skuldi samráðast um eina hóskaði skipan fyri Føroyar innanfyri danska ríkið, men Sambandsflokkurin vildi ikki ganga við til tað. Tí duttu hesar samráðingar niðurfyri. Í 1922 samráddust Sjálvstýrisflokkurin og Sambandsflokkurin um eina lögtingslóg, og samdust um eitt uppskot, men ríkisstýrið broytti samtyktina, soleiðis at Sjálvstýrisflokkurin síðan hevði hildið seg vera heilt frítt stillaðan í málinum, og setti aftur fram uppskot um at samtykkja uppskot Sjálvstýrisflokksins frá 1918. Um kirkjumálið hevði Sjálvstýrisflokkurin sett fram uppskot, hvareftir føroyskt mál átti sama rætt sum danskt mál í Føroya Kirkju, og Løgtingið hevði ferð eftir ferð samtykt hetta uppskotið, men tað var enn ikki lógarfest. Í 1918 setti Sjálvstýrisflokkurin uppskot fram um, at undirvísingarmálið skuldi verða talumálið, og Løgtingið hevði ár undan árið samtykt hetta, men ríkisstjórnin hevði hvørki viljað sett hetta uppskotið í gildi ella viljað samráðast um tað.

Sjálvstýrisflokkurin mátti tí enn harðari seta fram hesi somu krøvini. Í 1918 setti Landstingið eina kanningarnevnd til at rannsaka ymisk føroysk viðurskifti. Løgtingið mótmælti hesum og úttalaði, at ein sovorðin gerð kundi vekja illvilja í Føroyum, fáa óætlaðar fylgjur, og at tann parturin av danska fólkinum, sum stóð aftanfyri Landstingið í hesum máli, mátti standa til svars. Føroyingar vóru tjóðskapligur minniluti innanfyri danska ríkið, og út frá prinsippinum um sjálvsavgerðarrætt fólkana høvdu føroyingar heimild til at krevja at skipa seg sum eitt sjálvstýrandi fólk, soleiðis at føroyingar, um teir ynsktu tað, kundu skipa sítt egna stýrislag, og frítt kundu liva, sum teir vildu.

Sjálvstýrisflokkurin hevði víst, og stevniskrá floksins vísti tað, at flokkurin hevði viljað tingast við ríkisstýrið um eina hóskaði støðu fyri Føroya fólk í ríkinum. Skuldi ein sovorðin samráðing ikki givið nakað úrslit, so kundu føroyingar um neyðugt brúkt teirra rætt eftir galdandi fólkarætti, og sett hesi krøvini fram fyri „*folkeforbundets generalsekretariat*“, sum síðan fór at senda tey til limirnar av fólkasamfelagsráðinum, og onkur av teimum vildi óivað taka tey upp til viðgerðar í ráðinum.

Viðvíkjandi orðum Jóannesar Patursson í Noreg stóð í nevndarálitinum, at meirilutin ikki vildi viðgera blaðgreinar, men einans tað, sum Jóannes Patursson sjálvur hevði skrivað til Norska Fjarritafelagið, og hetta mátti siggjast í samanhangi við tað, sum Oliver Effersøe hevði sagt um greinina hjá Nikolaus Gjelsvik, og mátti metast at vera ein sak teirra millum, sum Løgtingið ikki kundi hava nakað meira at gera við. Norskt ríkisstýri hevði ikki sett fram nakað krav um Føroyar, danskt ríkisstýri hevði ikki lagt fyri Løgtingið nakran spurning um, hvørt føroyingar ynsktu skilna frá Danmark, „*og Føroyafólk hevur ikki krævt nakra politiska sameining við annað land, og okkum kunnugt er einki frammi í Føroyum, sum sipar tann vegin*“. ⁷⁶⁵Til tað mál, sum Oliver Effersøe hevði lagt fyri Løgtingið til samtyktar, vísti meirilutin á nevndarálitið og setti fram sítt egna uppskot. ⁷⁶⁶

Í álitinum fekk Sjálvstýrisflokkurin víst á, at danskir myndugleikar í fleiri førum ikki høvdu tikið Lögtingsins avgerðir til eftirtektar, og at spurningurin um Noreg í veruleikanum als ikki var nakar spurningur hjá Løgtinginum at viðgera, bert eitt mál millum Jóannes Patursson og Oliver Effersøe.

Tað var eitt ávíst skilvísí í sjónarmiði Sjálvstýrisflokksins um, at blaðsamrøður ikki skuldu viðgerast í Løgtinginum, tí tað var ein sannroynd, at enntá avgerandi blaðsamrøður, t.d. blaðsamrøðan við Oliver Effersøe í Nationaltidende 13. juni 1923, høvdu høvuðspersónarnir trupult við at góðtaka, men hesar ofta óneyvu samrøðurnar komu kortini at gerast ein partur av tí politiska diskursinum.

Tað varð fallið amtmanninum fyri bróstið, at Sjálvstýrisflokkurin hevði valt Jóannes Patursson – høvuðspersónin í Noregsmálinum – til framsøgumann í Løgtinginum, og at hann eisini hevði skrivað meirilutaálitíð, sum hann las upp í Løgtinginum, men hann legði eisini serliga merki til, at Sjálvstýrisflokkurin tók frástøðu frá spurninginum um eina sameining við Noregi: „*Man tillader sig særlig at henvisse til, hvad Selvstyrepartiet udtaler i Betænkningen Side 7. Det der anførte er en klar Afstandtagen fra Paastanden om, at den færøske Befolkning ønsker at komme til Norge, særlig Ordene „os bekendt er intet fremme paa Færøerne, der peger i den Retning.*“ – *At Hr. Patursson overfor mig har udtalt, at det er han selv, der har skrevet dette, og at han optraadte som Ordfører i Sagen og oplæste disse Ord, viser tilstrækkelig tydeligt hans manglende forstaaelse af, hvad en politiker kan tillade sig*“.⁷⁶⁷ Hetta, sum amtmaðurin her skrivaði í eina frágreiðing um Noregsmálið til Løgsmálaráðið 20. september 1923, sýnir, at hóast hann á Løgtingi helt seg uttanveltaðan, so vóru hansara sjónarmið óivað tættari við Sambandsflokkinn ella í øllum førum stóð hann eitt sindur ivandi móttvegis Jóannesi Patursson, meðan hann einki fyrivarni nevnir í brævinum um hin framsøgumannin, Oliver Effersøe. Hevði amtmaðurin hinvegin rætt í tí, at Jóannes Patursson sjálvur hevði skrivað meirilutaálitíð, so tykist tað beinleiðis prógva, at tingmanning Sjálvstýrisflokksins framvegis hevði fult álit á formanninum. Amtmaðurin fegnaðist um niðurstøðuna hjá Sjálvstýrisflokkinum, men tað órógvaði hann kortini, at Jóannes Patursson skuldi havt skrivað í álit Sjálvstýrisflokksins, „*og okkum kunnugt er einki frammi í Føroyum, sum sipar tann vegin*“.⁷⁶⁸ t.e. at eingin í Føroyum ynskti sameining við nakað annað land.

Minnilutin, t.e. Sambandsflokkurin, skrivaði eisini í sínum álit, at eitt vanligt uppáhald um, at tað í Føroyum var eitt ynski um at sameinast við Noregi, var eftir teirra sannføring ikki í samsvari við veruleikan. Í álitinum varð kortini staðfest um tað, sum Jóannes Patursson hevði sagt: „*Fremosat i Udlandet af en dansk Undersaat, det færøske Selvstyrepartis Formand, og netop i det Land, hvor der er blevet agiteret for en saadan Forening, maa Paastanden virke til Støtte for denne Agitation*“.⁷⁶⁹ Tað varð eisini víst á, at Jóannes Patursson í 1907 móttvegis kongi og rikisdagsmonnum eina hátiðarløtu hevði sagt, at ikki ein einasti føroyingur ynskti at skiljast frá „*eder*“, og minnilutin dugdi ikki at síggja, hvussu hann kundi grundgeva fyri, at føroyingar í hesum spurninginum kundu havt skift so grundleggjandi støðu síðan 1907, at tað kundi rættvísgera hansara áðurnevndu uppáhald. Jóannes Patursson hevði roynt at rættvísgera síni uppáhald í Noregi um, at Føroyar høvdu verið vanstýrðar av Danmark, og at Danmark fyri tíðina førði ein harðrendan politikk móttvegis Føroyum, við at nevna ávís dømi úr nútíðini. Hann hevði í allari almindilgheit sagt, „*at dansk Styre paabyder, at dansk Sprog skal være Undervisningssprog i de færøske Folkeskoler, at dansk Styre*

forbyder Afholdelse af færøsk Gudstjeneste i færøske Kirker, **at** dansk Styre forbyder Afsyngelse af færøske Salmer i færøske Kirker, og **at** dansk Styre har bemærget sig Lovgivningsmagten paa Færøerne⁷⁷⁰ Sambært minnilutaálitinum var hetta beinleiðis í stríð við sannleikan sum fylgja av, „At baade dansk og færøsk Sprog er Undervisningssprog paa Færøerne, jfr. Anordning Nr. 11 af 16. Januar 1912 § 7; at Afholdelse af Gudstjeneste paa Færøerne og Benyttelse af færøske Salmer m. m. er tilladt efter de nærmere i Lov Nr. 284 af 13. Decbr. 1912 § 14 angivne Regler, og at Lagtingets Stilling som udelukkende raadgivende i Lovgivningssager er enstemmigt foreslaaet af Lagtinget, deriblandt af Hr. J. Patursson selv, i Aaret 1922 (jfr. Lagtingstidende for 1922, Side 114-117 og Bilag 25) og derefter fastslaaet ved Lov Nr. 124 af 28. Marts 1923 om Færøernes Lagting⁷⁷¹ Hvussu ógrundaðar hesar skuldsetingar um vanstýri og kúgan vóru helt minnilutin sást við størstu týðiligheit av, at tær ásetingar, sum vóru galdandi við atlitu at nýtsluni av danska málinum í fólkaskúlanum og kirkjuni eins og við lóggávuvaldinum, vóru í samsvar við ynskini hjá føroyingum, soleiðis sum tey høvdu givið seg til kennar gjøgnum løgtingsvalini. Minnilutin nevndi t.d., at til seinasta val fekk Sambandsflokkurin 3558 atkvøður av samlaða atkvøðutalinum uppá 6052, meðan Sjálvstýrisflokkurin, sum úr sjónarhorninum hjá Jóannesi Patursson í kraft av at vera størsti flokkur í Løgtinginum umboðaði Føroyar mótvegis stjórnini við atlitu at skipanini av skúlaspuringinum o.a., bert fekk 2505 atkvøður. Tað hevði tvørturímóti kunna verið høvi til eina alvorliga og væl grundaða átalu, um Ríkisdagurin ella Ríkisdagurin og stjórnin „i Strid med de færøske Vælgeres Ønske⁷⁷² framdu broytingar í verandi skipan við atlitu at málinum og lóggávuvaldinum. Í sambandi við undirvísingarmálið skrivaði minnilutin, at „Hvad i Særdeleshed § 7 i Anordningen af 1912 om Undervisningssproget angaar, skal man fremhæve, at denne er affattet nøjagtig efter et Forslag, som blev vedtaget af Lagtinget paa et Tidspunkt, da dettes Medlemmer alle var Færinger⁷⁷³ – her varð sipað til, at tá ið skúlalógin í 1910 varð samtykt í Løgtinginum var Friðrikkur Petersen próstur og Christian Bærentsen amtmaður. Minnilutin minti eisini á, at føroyingar, sum gjøgnum øldir í stóran mun høvdu brúkt danskt undir liðini á føroyskum, mettu danskt mál vera fólksins ogn, og teir ynsktu ikki, at danskt mál skuldi trokast aftur og fáa eina støðu, sum hótti tilveruna hjá donskum í Føroyum. Løgtingsumboðini skuldu arbeiða soleiðis, „**at det danske Folk samt dets Regering og Rigsdag nærer fuld tillid til vor Oprigtighed. Den sidste Tids Begivenheder, som er blevet klart belyst, er imidlertid skikkede til at svække Tilliden til Lagtinget, og det maa derfor være vor Pligt at udtale os aabent om disse Begivenheder. Ogsaa af Hensyn til vore Vælgere er det nødvendigt, at vi udtaler os saaledes, at de ikke skal være i Tvivl om, hvorledes hver enkelt af os staar**“⁷⁷⁴ Minnilutin helt tað vera áhugavert, at Jóannes Patursson hevði sagt sína skrá vera: „1) Foreløbig skal Selvstyrepartet gennemføre sit Krav om hele Herredømmet paa Færøerne, og, naar dette er opnaet, 2) er Færøernes Forening med Norge det eneste naturlige“⁷⁷⁵ Eisini helt minnilutin tað vera áhugavert, at Jóannes Patursson í Noregi hevði sagt, at hann ikki hevði sagt meira enn tann flokkur, sum hann var formaður fyri, stóð fyri. Hetta fekk minnilutan til at koma til ta skilvísu niðurstøðu, at sambært útsøgnunum hjá Jóannesi Patursson í norskum bløðum

helt hann, at hansara floksfelagar eisini tóku undir við nevndu stevnumiðum hansara. At enda helt minnilutin í Løgtinginum tað vera áhugavert, at eitt av stevnumiðunum hjá Sjálvstýrisflokkinum var, at Løgtingið skuldi vera lóggevandi ístaðin fyri ráðgevandi, tá ið hugsað varð um, at 8 av 11 løgtingsumboðum hjá Sjálvstýrisflokkinum í 1922 høvdu atkvøtt saman við Sambandsflokkinum fyri tí øvugta – t.e. at Løgtingið skuldi vera ráðgevandi í lóggávusurningum og ikki lóggevandi. Minnilutin skrivaði, at Sjálvstýrisflokkurin sjálvur mátti taka støðu til, hvørja støðu hann tók til framferðina hjá formanninum, og hvat flokkurin helt um, at formaðurin hevði „*kastet et stærkt Skær af Uvederhæftighed over Partiet*“⁷⁷⁶ við at geva almenninginum høvi til at trúgva, at arbeiðið hjá flokkinum gekk út uppá „*at undergrave den nationale og statsretlige samhørighed med Riget for derefter, naar Samhørigheden er brudt, at optage Forhandling med Norge om Forening med dette Land*“.⁷⁷⁷ Minnilutin segði seg ikki vera í iva um, hvørja støðu Løgtingið átti at taka, í ljósinum av, at opinleiki var neyðugur. Minnilutin setti eins og meirilutin uppskot til tingið at taka støðu til.⁷⁷⁸

Tað sæst týðiliga av minnilutatilmælinum, at Sambandsflokkurin við at sipa til tað, sum Jóannes Patursson í norskum bløðum var endurgivin fyri at hava sagt um, at hann ikki hevði sagt nakað annað enn tað, sum Sjálvstýrisflokkurin stóð fyri, royndi at seta kilar millum Jóannes Patursson og restina av tingfólki Sjálvstýrisflokksins. Tað mátti hinvegin kennast beikst fyri Sjálvstýrisflokkinn, sum hugsjónarlíga helst hevði strekt seg rættiliga langt í 1922 fyri at náa eina neyðsemju við Sambandsflokkinn í Løgtinginum um eitt uppskot til nýggja løgtingslóg, bert fyri síðan at síggja, at Ríkisdagurin við undirtøku frá Sambandsflokkinum í Ríkisdegnum broytti tað í Løgtinginum einmælt samtykta uppskotið, áðrenn tað var sett í gildi í Føroyum, at Sambandsflokkurin nú brúkti hesa kollsigldu neyðsemjuna ímóti Sjálvstýrisflokkinum. Hetta var neyvan nakað, sum stimbraði áhugan hjá teimum føroysku flokkunum til framyvir at royndu at finna líknandi semjur.

Tað sæst eisini týðiliga av minnilutaálitinum hjá Sambandsflokkinum, at blaðsamrøður – sum Oliver Effersøe sjálvur visti ikki altíð vóru heilt álitandi – við Jóannes Patursson í norskum bløðum verða brúktar sum høvuðsgrundgevingar móti Jóannes Patursson. Kanska var hetta grundin til, at Oliver Effersøe stutt fyri tingviðgerðina gjørdi rættleiðing til blaðsamrøðuna, sum Nationaltidende hevði við hann, men tað er í øllum førum greitt, at við hesum gjørdust meira ella minni ivasamar blaðsamrøður eisini partar av tí politiska diskursinum og týdningsframleiðsluni í Løgtinginum, og blaðgreinarnar gjørdust ein av berandi súlunum undir løgtingsálitinum hjá Sambandsflokkinum.

Síðan vóru tvey uppskot lögð fyri tingið, eitt frá meirilutanum og eitt frá minnilutanum. Uppskot meirilutans, t.e. Sjálvstýrisflokksins, var soljóðandi: „*1. Føroyingar eru og kenna seg sum ein serstøk tjóð og mega tí hava rætt til at skipa fyri Føroyalandi, sum teir vilja. 2. Tingið má halda fast við, at landið, sum ávíst í nevndaráliiti meirilutans, hevur verið illa stýrt, og at Føroyar tessvegna, samanbornar við onnur lond, standa aftarlaga. 3. Viðvíkjandi spurninginum um politiskt samband við annað land, skal tingið úttala, at Føroya fólk hevur ikki kraft politiska sameining*

við Noreg, og at stevnuþrá flokkanna einki inniheldur um tilíkt samband, og má tingið tí mæla frá at gera meir við henda spurning“.⁷⁷⁹ Uppskotið var soleiðis orðað, at tað helt fast við uppáhaldið um, at Føroyar høvdu verið illa stýrdar, meðan tað hinvegin mælti Løgtinginum til ikki at gera nakað við spurningin um møguliga sameining við Noregi. Tað var helst bert av politiskum-taktiskum grundum, at uppskotið hjá Sjálvstýrisflokkinum ikki beinleiðis segði, at Føroyar høvdu verið illa stýrdar av *donskum* myndugleikum, men tað kann illa sipa til aðrar myndugleikar enn danskar, tá ið Sjálvstýrisflokkurin hevði meirilutan í Løgtinginum. Hinvegin er tað áhugavert, at fyrsta punktið í uppskotinum eisini visir, at Noregsmálið – saman við løgtingssamtyktum, sum ikki vórðu tiknar til eftirtektar av rikismyndugleikunum – longu hevði skatt viðurskiptini millum Sjálvstýrisflokkinn og rikismyndugleikarnar. Meðan tað í stevnuþrá Sjálvstýrisflokksins frá 1909 stóð, at flokkurin skuldi „*arbejde for at skaffe Lagtinget saa stor Indflydelse og saa meget Selvstyre, som man kan opnaa i god Forstaaelse med Regering og Rigsdag*“, so varð hetta í 1924 broytt til eina staðfesting av, at „*Som særlig Nation har Færingerne Ret til at raade over Færøerne, og der skal arbejdes for Landets Selvstyre*“.⁷⁸⁰ Hetta er í veruleikanum nærum akkurát tann orðingin, sum stendur í løgtingsuppskotinum hjá Sjálvstýrisflokkinum í 1923, – „*Føroyingar eru og kenna seg sum ein serstøk tjóð og mega tí hava rätt til at skipa fyri Føroyalandi, sum teir vilja*“ – har tað heldur ikki longur stóð nakað um „*i god Forstaaelse med Regering og Rigsdag*“, sum kom í stevnuþrána í 1924.

Minnilutauppskotið, t.e. uppskot Sambandsflokksins, sum var orðað á *donskum*, var soljóðandi: „*Lagtinget betegner den Beskyldning, der er blevet rettet mod dansk Rigsstyre i nyere Tid for Vanstyre paa Færøerne og for Undertrykkelse af Færingernes Frihed, som ubeføjet og tilbageviser enhver tanke om Færøernes Adskillelse fra Danmark og følgelig ogsaa Tanken om Øernes statsretlige Tilknytning til noget andet Land*“.⁷⁸¹ Hetta uppskotið var orðað soleiðis, at ikki bar til at geva (*donskum*) myndugleikum nakra ábreiðslu, uttan at vraka alt uppskotið, men tað hevði eisini havt við sær, at spurningurin um samband við Noregi ikki hevði verið vrakaður. Hetta var ein pakkaloysn við einum alt ella einki, júst soleiðis, sum Rasmus Rasmussen undir viðgerðini í Løgtinginum hevði sagt var ætlanin.

Avgerðin í Løgtinginum

Atkvøðureglurnar í tinginum vóru soleiðis, at helvtin av tingmanningini bæði skuldi vera á fundi og luttaka í atkvøðugreiðsluni, fyri at Løgtingið skuldi vera viðtøkuført, t.e. 11 tingfólk noyddust at taka lut í atkvøðuni. Stóð á jøvnum, tá atkvøtt var, so var atkvøðan hjá formanninum avgerandi.⁷⁸²

Hevði atkvøðugreiðslan í tinginum verið soleiðis, ið hon vanligi hevði verið, síðan Svenning Rytter fór frá sum amtmaður í 1918, t.e. at amtmaðurin ikki tók lut í atkvøðugreiðsluni, so hevði stóðan verið tann, at Sjálvstýrisflokkurin við sínum 10 løgtingsumboðum og atkvøðuni hjá próstinum (Jákupi Dahl) kundu havt samtykt meirilutauppskot Sjálvstýrisflokksins, og við at latið vera við at tikið lut í atkvøðugreiðsluni um minnilutauppskot Sambandsflokksins kundu tey havt forðað fyri, at tey 10 sambandsumboðini samtyktu tað. Tann ókendi faktorurin var

Jákup Dahl hevði sum Føroya próstur fast sæti á Løgtingi í 1918-1923, har hann atkvøddi saman við Sjálvstýrisflokkinum. Tað gjørdi hann eisini í 1923 í sambandi við Noregsmálið. Amtmaðurin, Elias Olrik, sum vanliga ikki tók lut í atkvøðugreiðslum á tingi, segði seg hava sagt við Jákup Dahl, at atkvøddi hann ikki saman við Sjálvstýrisflokkinum, so fór hann heldur ikki at atkvøða saman við Sambandsflokkinum. Jákup Dahl tók ikki av tilboðnum, og tað var sambært amtmanninum grundin til, at uppskot Sambandsflokksins varð samtykt, meðan uppskot Sjálvstýrisflokksins fall. Jákup Dahl týddi longu í 1918 tey kirkjuligu ritualini til føroyskt, men tey vórðu ikki góðkend av Kirkjumálaráðnum fyrr enn í 1930. Sambært Jákupi Dahl settu myndugleikarnir leingi fyrisitingarligar forðingar í vegin fyri at góðkenna tey kirkjuligu ritualini til nýtslu í Fólkakirkjuni. Meðan nógv politiskt rumbul var í Løgtinginum um málsurningin, so var tað helst tað friðarliga og dygdargóða arbeiðið, sum Jákup Dahl og aðrir gjørdi í tí stilla føroyskum máli at frama, sum í verki vann føroyskum máli viðurkenning. T.d. gav Jákup Dahl í 1908 út frálærubókina Føroysk mállæra til skúlabrúks, og í 1910 gav Rasmus Rasmussen út føroysku frálærubókina Plantulæra, sum vórðu nógv brúktar í frálæruni í skúlanum. Jákup Dahl og Victor Danielsen fóru eisini undir at týða bíbliuna og sálmar til føroyskt mál. Hetta hevði við sær, at føroyskt mál vann viðurkenning á Føroya Fólkaháskúla og innan samkomur fyri síðan eisini at vinna frama innan skúla og kirkju.

Elias Olrik tók í 1920 við starvinum sum amtmaður í Føroyum eftir Victor Stahlsmidt. Hann var amtmaður til 1929. Eins og Victor Stahlsmidt var Elias Olrik ein heilt onnur embætismannatypa enn Svenning Rytter, sum atkvøddi saman við Sambandsflokkinum á Løgtingi. Elias Olrik atkvøddi vanliga ikki í Løgtinginum. Tað ætlaði hann heldur ikki at gera í 1923, tá Noregsmálið var til viðgerðar, men valdi tó at atkvøða saman við Sambandsflokkinum í hesum málinum, tá hin embætismaðurin í Løgtinginum, Jákup Dahl, avgjórði at atkvøða saman við Sjálvstýrisflokkinum.

amtmaðurin, Elias Olrik, sum við síni dupultu atkvøðu hevði móguleika fyri at geva Sambandsflokkinum meirilutan, tá ið tað hevði staðið á jøvnum, um bæði prósturin og amtmaðurin luttóku og ávikavist atkvøddu fyri sjálvstýris- og sambandsuppskotinum. Amtmaðurin hevði higartil ikki atkvøtt í hesum málinum.

Tað hevði m.a. havt við sær, at prósturin, sum hevði luttikið í atkvøðugreiðsluni, hevði tryggjað Sjálvstýrisflokkinum meirilutan í 7-mannanevndini. Amtmaðurin vildi helst eisini sleppa frá at luttaka í endaligu atkvøðugreiðsluni í Løgtinginum. Tað sæst í øllum førum í brævi til danska sendiharran í Kristiania, dagfest 20. september 1923, har amtmaðurin kannar um Noregsmálið, og tekur soleiðis til: *„Det bemærkes, at Tingets to Partier hver raader over 10 folkevalgte Stemmer. Provsten og Amtmanden er Medlemmer af Lagtinget ifølge deres Stilling – denne Ordning bliver dog ... afskaffet, naar Lov af 28. marts 1923 om Færøernes Lagting træder i Kraft. Provsten, J. Dahl, er ivrig Selvstyremand, og ved hans Stemme kunde Selvstyrepartiets Forslag være blevet vedtaget, men ogsaa kun ved hans Stemme, dog forudsat, at jeg undlod at stemme imod. Jeg foreslog ham, at vi kongevalgte Medlemmer skulde afholde os fra at stemme i denne Sag“*.⁷⁸³ Hetta er áhugavert, tí høvdu Jákup Dahl og Elias Olrik hildið seg frá at luttaka í atkvøðugreiðsluni, so høvdu hvørki av uppskotunum verið samtykt, og málið hevði so helst endað í Løgtinginum, uttan nakra samtykt. Soleiðis bleiv tað kortini ikki, tí Jákup Dahl vildi eftir øllum at døma hava tað soleiðis, at uppskotið hjá Sjálvstýrisflokkinum bleiv felt, meðan uppskot Sambandsflokksins varð samtykt, tí Elias Olrik skrivaði víðari í brævinum til sendiharran í Kristiania: *„da han imidlertid fastholdt at vilde stemme med sit Parti, deltog ogsaa jeg i Afstemningen, kuldkaستedes derved Selvstyrepartiets Forslag og bevirkede, at Sambandspartiets Forslag blev vedtaget“*.⁷⁸⁴

Fyri Sjálvstýrisflokkinn var tað kanska skilligt nokk meira avgerandi, at hann kom heilur burtur úr royndini hjá Sambandsflokkinum at seta kilar í flokkinn enn tað var ikki at tapa atkvøðugreiðsluna, men avleiðingin var, at Sambandsflokkurin nú hevði fingið sitt uppskot samtykt í Løgtinginum, og flokkurin, sum hevði bæði tey føroysku ríkisdagsumboðini, kundi við støði í løgtingssamtyktini arbeiða víðari við samtyktini og øllum málinum mótvegis ríkismyndugleikum í Keypmannahavn.

Við aðru viðgerð, tann 15. september, varð fyrst atkvøtt um meirilutauppskotið, sum ikki var samtykt, tí 11 atkvøddu ja og 11 nei. Ja atkvøddu R. Rasmussen, prósturin, Edw. Mortensen, J. Patursson, J. H. Poulsen, G. Winther, Guttusen, Strøm, P. Joensen, Debess og Konoy, meðan Joen Poulsen, P. Niclasen, Matras, Danielsen, A. Samuelsen, Jóhan Poulsen, M. Samuelsen, Tórgarð, Joen Dahl, Effersøe og formaðurin atkvøddu nei. Síðani varð minnilutauppskotið samtykt við 11 atkvøðum. Ja atkvøddu Joen Poulsen, P. Niclasen, Matras, Danielsen, A. Samuelsen, Johan Poulsen, M. Samuelsen, Tórgarð, Joen Dahl, Effersøe og formaðurin, meðan R. Rasmussen, prósturin, Edw. Mortensen, J. Patursson, J. H. Poulsen, G. Winther, Guttusen, Strøm, P. Joensen, Debess og Konoy lótu vera við at atkvøða.⁷⁸⁵ Harvið gjørdist tað atkvøðan hjá formanninum, sum kom at vera avgerandi fyri, at minnilutauppskotið hjá Sambandsflokkinum varð samtykt, meðan meirilutauppskotið hjá Sjálvstýrisflokkinum fall. Sambært amtmanninum var tað Jákup Dahl, sum var orsøkin til, at Sjálvstýrisflokkurin kom í minniluta á Løgtingi hendan dagin í september 1923.

Er hetta rætt, so høvdu báðir partar í Føroyum helst gjørt sitt til at radikaliseru føroyskan politikk. Sjálvstýrisflokkurin hevði fylgt Jóannesi Patursson og hevði harvið flutt seg burtur frá semjuni um viðurskiftini millum Føroyar og Danmark, sum í veruleikanum var komin uppá pláss í 1922 – væl hjálptur av allari politisku skipanini í Danmark, sum ikki dugdi at siggja virðið í at fylgja einum einmæltum tilmæli frá Løgtinginum. Sjálvstýrismenn gjørdu enntá so nógv fyri at standa saman, at teir heldur vildu fáa ein meiriluta í Løgtinginum ímóti sær enn at lata nakra ósemju formliga skína ígjøgnum nakrastaðni. Sambandsflokkurin hevði helst reist málið fyri at fella Jóannes Patursson sum formann í Sjálvstýrisflokkinum, men tá tað ikki eydnaðist var onkur onnur gongd leið at fara. Tað kann ikki prógvast, at Sambandsflokkurin eisini reisti Noregsmálið fyri at tekkjast donskum valdi, men tá tað ikki eydnaðist at fella Jóannes Patursson var tað í øllum førum brúkt til at vinna undirtøku fyri sambandspolitikkinum í Danmark, og málið varð umvegis løgtingssamtyktina tikið upp í Ríkisdegnum til stóran skaða fyri politiska samstarvið í Løgtinginum um felags føroysk mál.

Tað er próvfast, at í 1919, tá ið Sambandsflokkurin kom í minniluta í Løgtinginum í sambandi við uppskot Sjálvstýrisflokksins um grundlógarbroyting, sum skuldi tryggja Løgtinginum lóggávuveldi í serligum føroyskum viðurskiftum, royndi flokkurin í skrivi til ríkismyndugleikarnar at fáa teir til at taka støðu ímóti uppskoti Sjálvstýrisflokksins, sum varð samtykt á Løgtingi.⁷⁸⁶ Kanska var hetta ein grund til, at uppskotið hvørki kom til viðgerð í Landstinginum ella vann frama í sambandi við fólkaatkvøðuna um grundlógina 4. september 1920,⁷⁸⁷ men hetta tykist í øllum førum hava havt við sær, at Jóannes Patursson til hesa

fólkaatkvøðuna um grundlógina veruliga var farin at ivast í, um tann føroyski sjálvstýrisspurningurin yvirhøvur kundi verða endaliga loystur innanfyri karmarnar á donsku grundlógini.⁷⁸⁸ Fýra ár seinni, í 1923, tá ið Sambandsflokkurin við lögtingssamtyktini um Noregsmálið og við Neergaard stjórnini í rygginum tóktist hava fingið buktina og báðar endarnar, hevði hann sett sær fyri at fáa ríkismyndugleikarnar til at venda politikki Sjálvstýrisflokksins bakið.

Tann seinasti leikurin í Noregsmálinum kom tí at vera spældur í Ríkisdegnum í Keypmannahavn, har Sambandsflokkurin átti bæði tað føroyska landstings- og fólkatingsumboðið. Tann politiska týdningsframleiðslan í Føroyum, sum fór fram og varð radikaliserað innanfyri ein samband-sjálvstýri/loysing diskurs ella „málsþæl“, sum varð søguliga, mentanarliga og stórpolitiskt treytað, varð nú eins og í 1918 umvegis tær formligu politisku skipanirnar millum Føroyar og Danmark knýtt at donskum politikki. Munurin var bara, at meðan tað í 1918 høvdu verið politisk áhugamál í Danmark, sum á óhepnan hátt knýttu føroysk viðurskifti at donskum politikki, so vóru tað nú politisk áhugamál í Føroyum, sum á óhepnan hátt knýttu danskan politik at føroyskum politikki.

Samstundis hevði tann politiski diskursurin í Danmark helst ongantið fyrr verið so viðkvæmur mótvegis bert teimum minstu skuldsetingum um seperatismu í akkurát Norðuratlantshavinum.

Noregsmálið í Danmark

Sama dag sum Oliver Effersøe úttalaði seg til Nationaltidende um úttalilsini hjá Jóannesi Patursson í Noregi 27. juni 1923, t.e. 28. juni 1923, prentaði Nationaltidende eina aðra grein um Jóannes Patursson, sum hevði heitið „*En radikal Højfærdæder*“. Í greinini, sum longu í yvirskriftini legði Jóannes Patursson undir at vera „*Højfærdæder*“, verður sagt, at „*Professor Patursson*“ úr Føroyum var í Kristiania, har hann hevði sent Norska Fjarritafelagnum eina grein sum svar uppá úttalils hjá føroyska landstingsmanninum Oliver Effersøe til eitt danskt blað 13. juni 1923.⁷⁸⁹ Endurgevingin av innihaldinum í fjarritinum hjá Jóannesi Patursson, sum er heilt í trá við veruleikan, skal ikki endurgevast her, men í eini viðmerking til innihaldið í fjarritinum er tað týðiligt, at blaðið var – um ikki bilsíð – nakað órógvæð av, at Jóannes Patursson setti „*sine højfærdæderiske Planer*“ fram uttanfyri Danmark, í Noregi: „*Det vil ikke vække Forbavselse, at det tidligere Medlem af det radikale Parti, Hr. Patursson, har fundet sig foranlediget til at søge Ly udenfor Landets Grænser for sine højfærdæderiske Planer. Og der er altsaa opnaaet det ved Professor Gjølsviks taabelige Skrivelser, at denne Herre, som altid har spillet uærligt og umandigt Spil, nu omsider har maattet bekende Kulør. Det har vi Danske, hvad enten vi bor paa Lolland-Falster, eller paa Færøerne, kun Grund til at være glade over*“.⁷⁹⁰ Tjóðskaparsinnaði donsk bløð fylgdu við í tí, sum hendi í Noregi, men høvdu einki gott at siga um Jóannes Patursson.

Støðan varð sum fyrr nevnt mett at vera so álvarsom, at stjórnin sama dag – 28. juni 1923 – umrøddi útsagnir hjá Jóannesi Patursson. Á ráðharrafundinum varð

avgerð tikin um, at lögmaráðharrin Svenning Rytter skuldi seta seg í samband við Oliver Effersøe. Í ráðharraprotokollini 6. juli 1923 sæst, at Svenning Rytter hevði tosað við Oliver Effersøe um málið: „*Justitsministeren gav Meddelelse om sin Samtale med Effersøe angaaende Patursson-Sagen. Denne var ganske enig med Ministeren i, at der ikke bør ske nogen Henvendelse til Patursson fra Ministeriets Side*“.⁷⁹¹ Tað merkir sjálvandi ikki, at eingin myndugleiki skuldi venda sær til Jóannes Patursson ella gera nakað við málið, kanska tvørturímóti. Í øllum førum vita vit, at Oliver Effersøe, áðrenn samrøðuna við Svenning Rytter, hevði havt ætlanir um at fáa Sjálvstýrisflokkinn til at taka støðu til tað, sum floksformaðurin hevði sagt í Noregi,⁷⁹² og seinni í mánaðinum, 31. juli, tá ið Løgtingið kom saman, reisti hann málið har.

Tá Løgtingið 15. september 1923 var liðugt at viðgera Noregsmálið, sendi amtmaðurin alt tilfarið, álit og skjøl, til donsku stjórnina.⁷⁹³ Tann 25. oktober 1923 varð málið reist á Fólkatíngi av føroyska fólkatingsmanninum Andras Samuelsen. Frammanundan hevði stjórnin sett seg í samband við Oliver Effersøe fyri at fáa hansara ráðgeving viðvíkjandi einum nýggjum Føroyapolitikki. Í donsku ráðharraprotokollini frá einum stjórnarfundi 23. oktober 1923 er hetta skjalfest: „*Justitsministeren fik Bemyndigelse til at fremsætte Forslag om Ændring i Loven om de færøiske Landkommuners Bestyrelse. – Derefter drøftedes en Udtalelse angaaende færøiske Forhold, der skulde fremsættes af Statsministeren. – Statsm. taler med Effersøe om det sidste Punkt i Udtalelsen, og der var Enighed om, at det var heldigst, om de sidste Sætninger kunde udgaa, ogsaa herom forhandler Statsm. med Effersøe forinden han tager Bestemmelse om Udtalelsens endelige Ordlyd*“.⁷⁹⁴ Tað áhugaverda her er, at Føroyapolitikkurin tykist vera lagdur til rættis í tøttum samráði við teir báðar sambandsmenninar Oliver Effersøe og Andras Samuelsen. Regluligt samband hevði verið millum stjórnina og formann Sambandsflokksins, frá tí at Jóannes Patursson setti fram síni úttalísi í Noregi 27. juni 1923, til stjórnin seinast í oktober 1923, sum ein ítøkilig avleiðing av Noregsmálinum, legði seinastu hond á tann nýggja Føroyapolitikkin.

Eingin veit, hvat samrøðurnar millum Oliver Effersøe øðrumegin og Svenning Rytter og Niels Neergaard hinumegin, sum eru nevndar í ráðharraprotokollini, hava snúð seg um, men tað er heilt greitt, at Sambandsflokkurin vildi hava ríkismyndugleikarnar at taka støðu til føroyskan politik. Tað eru beinleiðis prógv fyri hesum í 1919, tá Sambandsflokkurin sendi bræv til Lögmaráðið. Frá øðrum málum – Tilboðnum og serliga Adressumálinum – vita vit eisini, at tætt samskipti ofta var millum tey føroysku ríkisdagsumboðini og danskar ráðharrar, men tað serliga í hesum málinum er, at serliga tætt samband hevði verið millum Svenning Rytter og Sambandsflokkinn, sum átti bæði tey føroysku ríkisdagsumboðini í 1923, líka síðan 1911, tá ið Svenning Rytter gjørdist amtmaður í Føroyum. Tað kann væl hava verið ætlanin hjá Svenning Rytter frá byrjan av, at brúka hetta málið móttvegis Jóannesi Patursson og Sjálvstýrisflokkinum – í øllum førum høvdu sjálvstýrismenn illgruna um, at Svenning Rytter var maðurin handan virki Sambandsflokksins í hesum málinum.⁷⁹⁵

Tann 25. oktober reisti Andras Samuelsen málið á Fólkatíngi, har hann m.a.

Frá vinstru Janus Djurhuus, Jørgen-Frantz Jacobsen, William Heinesen og Hans Andreas Djurhuus avmyndaðir í 1924. Jørgen-Frantz Jacobsen sum var rithøvundur og søgufrøðingur skrivaði í 1927 eina bók um viðurskiftini millum Føroyar og Danmark, har hann eisini viðgjørði Noregsmálið.

segði, at stórir partur av veljarunum hjá Sjálvstýrisflokkinum hevði eins og sambandsfólk harmast um at hava verið vitni til tað, sum Jóannes Patursson hevði borið fram í Noregi. Andras Samuelsen harmaðist eisini um, „at *Selvstyrepartiets Stilling i Lagtinget har været tvetydig i denne Sag, Betænkning og Forslag fra Partiet var tvetydige, og den Omstændighed, at man valgte Hr. Patursson til Ordfører i sagen, skulde ikke tjene til at klare Begreberne. Naar dertil kommer, at Selvstyrepartiet i Lagtinget stadig beholder bemelte Hr. Patursson som Formand, har man gjort det muligt for Patursson fortsat at give Nordmændene Indtryk af, at han optræder paa en Del af det færøske Folks Vegne.*“⁹⁶ Jóannes Patursson hevði tí eisini eftir avgerðina í Løgtinginum hildið á við sínum virksesemi í Noregi, samstundis sum ein annar lögtingsmaður fyri Sjálvstýrisflokkinn, sum í Føroyum varð mettur at verða ein av nærmastu stuðlunum hjá Jóannesi Patursson, – helst sipaði Andras Samuelsen her til Rasmus Rasmussen – helt fyrilestrar í Danmark, ið óivað høvdu til endamáls at sissa danska almenningin. Í byrjanini á hesum mánaðinum hevði formaður Sjálvstýrisflokksins í Noregi úttalað seg soleiðis til eitt starvsfólk hjá „*Norges Handels- og Sjøfartstidende*“: „*Hvad er nu programmet for færøfolket?*“ spurdi blaðfólkið. „*Det blev fastsat forleden dag, sa Patursson med styrke: Færøerne er et rike for sig og kræver selvbestemmelsesret, selvstyre, ret til selv at afgøre og ordne sine egne anliggender, ret til at bestemme sine lover, til at styre det ørike, som heter Færøerne, og som bebos af nordmændsslækt. Selvstyrepartiet er villigt til at forhandle med Danmark, men nekter danskerne at gaa med herpaa, akter*

man at indbringe sin sak for Nationernes Forbund^{.797} Andras Samuelson segði, at hann visti ekki, um hann skuldi flenna ella gráta, tá hann las hetta. Hevði hann ekki frá álitum Sjálfstýrisflokksins í Lögtingum um Noregsmálið vitað, at öll umboð Sjálfstýrisflokksins í nevdinni hövdu tikið undir við, at flokkurinn kanska fór at seta síni krøv fram fyri „*Folkeforbundets Generalsekretariat*“, so hevði hann havt lyndi til at hildið, at tað norska blaðið, sum endurgav orðini hjá Jóannesi Patursson, ynskti at gera gjøldur burtur úr honum og føroyingum. Tí føroyska fólkkið hevði ekki tað stevnumið, sum Jóannes Patursson við so stórar styrki setti fram. Tað kundi í øllum førum ikki vera nakað annað enn stevnumiðini hjá Sjálfstýrisflokkinum, sum hövdu hatta innihald, tí meirilutin av føroysku veljarunum hövdu higartil verið ímóti Sjálfstýrisflokkinum, og tann spurningurinn, sum skuldi setast fram fyri Tjóðasamgonguna mátti tí vera ein ósemja millum teir báðar føroysku flokkarnar. Andras Samuelson helt ikki, at Tjóðasamgongan kundi hava nógv at takast við, um hon fór at brúka orku uppá ta uppgávuna, sum Sjálfstýrisflokkurinn móguliga ætlaði at leggja fyri hana. Tað er áhugavert, at í mun til kjakið í Lögtinginum, sum mest snúði seg um Jóannes Patursson, so legði Andras Samuelson í Fólkinginum herðslu á, at stríðið nú stóð millum Sjálfstýrisflokkinn – sum tók undir við sjónarmiðunum hjá Jóannesi Patursson – og Sambandsflokkinn. Andras Samuelson gjørdi eisini greitt, at Sambandsflokkurinn hevði enn sum altíð áður tað sjónarmið, at ríkisrættarligu viðurskipti Føroya vórðu ásett við grundlógini. Ta støðuna hövdu føroyingar ferð eftir ferð góðtikið. Sambandsflokkurinn hevði í Lögtinginum í 1919, tá ætlanin var at seta eina nevd til at viðgera ymiskar spurningar viðvíkjandi Føroyum, einmælt sagt, „*at man overhovedet ikke vilde forhandle om en Ændring i Øernes grundlovmæssige Stilling. Ogsaa Sambandspartiets Folk er Færingere og nationalsindede Færingere, men vi mener, at vore nationale Ejendommeligheder ikke alene kan bevares, men kun kan bevares i samhørighed med Danmark*“^{.798} Síðan kom Andras Samuelson til tað, sum eftir øllum at døma var høvuðsendamálið við røðu hansara í Fólkinginum: „*Det vilde efter min Mening være meget ønskeligt, om denne Opfattelse fik Tilslutning fra Regering og Rigsdag*“^{.799} Fyri at gera støðu Sambandsflokksins greiða fyri Ríkisdegnum umrøddi hann eisini undirvísingarmálið, sum varð viðtikið í Lögtinginum í 1910, tá ið öll løgtingsumboðini vóru føroyingar, endurgav úr álitum Sambandsflokksins um Noregsmálið, og kom til ta niðurstøðu, sum eisini stendur í álitinum, at öll tala um danska kúgan av føroyskum máli ikki var annað enn skammilig insinuering. At enda segði Andras Samuelson: „*Jeg skal sluttelig udtale, at den, der ønsker at bidrage til en god og forsvarlig Udvikling af Forholdene paa Færøerne, efter min Mening bør billige og støtte det Arbejde, som deroppe udføres, sigtende til at bevare den nuværende Forbindelse med Danmark, saavel den kulturelle som den statsretlige. Hvis Færingerne ikke faar en levende Følelse af, at dette Synspunkt ubetinget deles af Regering og Rigsdag, er jeg bange for, at den Udvikling, mine Fødeøer skal gennemgaa, ikke vil blive lystelig for os Færingere og som Følge deraf heller ikke tilfredsstillende for Danmark*“^{.800} Tað áhugaverda er, at Andras Samuelson fyrst iðrar seg um, at Sjálfstýrisflokkurinn framvegis hevði Jóannes Patursson sum formann, og síðani beinleiðis heitir á dansku stjórnina um at føra ein nýggjan

Føroyapolitikk, sum stuðlar arbeiðinum hjá Sambandsflokkinum í Føroyum. Hetta verður enntá gjørt hóast ein samd sjálvstýringarmanning – t.e. eisini Jóannes Patursson – frammanundan á Løgtingi hevði tikið frástoðu frá øllum ætlanum at leggja Føroyar undir Noregi.

Andras Samuelsen úr Sambandsflokkinum, sum í 1948 gjørdist fyrsti lögmaður Føroya undir heimastýrisskipanini, og sum í nógv ár varð valdur í Fólkatangið at umboða føroyingar, segði, at eisini Sambandsflokkurin var ein tjóðskaparliga sinnaður flokkur, sum ynskti at varðveita føroyskan tjóðskap. Í 1923 tók hann soleiðis til á Fólkatangi undir viðgerðini av Noregsmálinum: „*Ogsaa Sambandspartiets Folk er Færinge og nationaltsindede Færinge, men vi mener, at vore nationale Ejendommeligheder ikke alene kan bevares, men kun kan bevares i samhørighed med Danmark*“.⁸⁰¹ Summi sjálvstýrisfólk hildu, at hetta bert var ein undanfærsla. Jørgen-Frantz Jacobsen skrivaði í 1927, at „*Sambandsmændene kæmpede ikke for det danske – kun mod det færøske*“,⁸⁰² men Jóannes Patursson viðurkendi í Noregi í 1923, at eisini Sambandsflokkurin var ein tjóðskaparliga sinnaður flokkur.⁸⁰³

Forsætisráðharrin, Niels Neergaard, segði í svari til Andras Samuelsen á Fólkatangi 26. oktober 1923, at tað var við gleði og áhuga, at hann hevði hoyrt røðuna hjá honum. Hann segði eisini, at stjórnin við størsta uppmerksemi hevði fylgt við avgerandi samráðingunum í Løgtinginum seinasta summer, har tey av formanninum í Sjálvstýrisflokkinum Jóannesi Patursson nevndu úttalilsu í Noregi vórðu viðgjørd. Tær royndir, sum høvdu verið gjørdar fyri at fáa greiði á neyva innihaldinum í hesum úttalilsum og støðuni hjá løgtingsumboðunum til hesi úttalilsu, høvdu fulla undirtøku hjá stjórnini. Stjórnin helt tað nevnliga vera sera avgerandi og ein avgjørd treyt fyri at varðveita góð viðurskifti millum heimligu føroysku umboðanina, Løgtingið, øðrumegin og Ríkisdagin og stjórnina hinumegin, „*at der til enhver Tid hersker fuld Aabenhed mellem de to Parter angaaende det Maal, man har for Øje*“.⁸⁰⁴ Hetta seinasta kundi speikst nokk í veruleikanum verið tikið beinleiðis úr tí, sum sjálvstýrismenn, t.d. Rasmus Rasmussen, søgdu á Løgtingi undir viðgerðini í Løgtinginum, meðan Andras Samuelsen helst ikki vildi hava málið líka neyvt lýst.⁸⁰⁵ Síðan setti forsætisráðharrin „*Som Følge heraf og tillige efter den Foranledning, som Udtalelserne fra det ærede Medlem fra Færøerne Hr. Samuelsen giver, skal jeg paa Regeringens Vegne udtale følgende, som vil være Rettesnor for Regeringens Politik overfor Færøerne: Regeringen vil arbejde for Bevarelsen af Samhørigheden, politisk og nationalt, mellem Færøerne og Riget. Samhørigheden kan efter Regeringens Opfattelse bedst sikres derved, at alle, saavel paa Færøerne som hernede, der har det samme Maal, arbejder i fuld Forstaaelse med hinanden, og et Arbejde fra Færingernes Side for Bevarelsen af Færøernes hidtidige Stilling i Riget kan derfor paaregne sig ubetinget Støtte fra Regeringens Side. – Regeringen er ikke Blind for, at Færøernes Historie og Øernes Forhold i det hele taget kræver et særligt Hensyn, og vi er rede til samarbejde ogsaa for Bevarelsen af det særlig færøske – i første Række for det færøske Sprogs Bevarelse og Udvikling. – For at undgaa enhver Misforstaaelse vil jeg dog fremhæve, at det fra Regeringens Side er en Forudsætning, at dette sidste Samarbejde maa foregaa i gensidig Erkendelse af, at saavel Grundloven*

*som Rigssproget, det danske Sprog, skal bevares som fælles for hele Riget. – Samarbejdet i begge de angivne Retninger har øjensynlig god Tilslutning paa Færøerne, og det er Regeringens Haab, at det stedse vil vinde stærkere og stærkere Fremgang i Erkendelse af, at det er grundet paa et sundt og frisindet Princip. – Det er med Glæde, at jeg kan udtale Regeringens Erkendelse af og Tak for Lagtingets loyale Holdning under de paagældende Forhandlinger, der særlig gav sig Udtryk i den af Tinget vedtagne Beslutning“.*⁸⁰⁶

Tað tykist greitt, at sambandsmenninir Oliver Effersøe og Andras Samuelson, ið ávíkavist sum landstings- og fólkatingsumboð umboðaðu Føroyar í Ríkisdegnum, høvdu fingið høvi til at ávirka tann nýggja Føroyapolitikkin hjá donsku stjórnini hjá Neergaard, men tað hevur ikki borið til at finna fram til, um tann yvirlýsingin, sum forsætisráðharrin legði fyri Fólkatingið 26. oktober 1923, varð broytt, eftir at forsætisráðharrin frammanundan hevði tosað við Effersøe um serliga tað seinasta brotið – tað kann vera, at brotið eftir ynski frá Effersøe var standandi í almennu yvirlýsingini, men tað kann eisini vera, at tað seinasta brotið í tekstinum, sum ikki er í almennu yvirlýsingini, varð tikið burtur eftir samrøðuna millum forsætisráðharran og Effersøe. Tað hevur ikki eydnast at fáa eitt svar uppá hendan spurningin,⁸⁰⁷ men tað er greitt, at donsku stjórnin hjá Neergaard hevði lagt til rættis ein nýggjan Føroyapolitikk. Tað er eisini greitt, at hetta varð gjørt og rættvísigt við stóði í tí minst møguliga meirilutanum á Løgtingi, sum bert bygdi á dupluta atkvøðuna hjá amtmanninum, og í tøttum samstarvi við teir báðar føroysku ríkisdagsmenninar, Andras Samuelson og Oliver Effersøe úr Sambandsflokkinum.

Tann 12. november 1923 sendi amtmaðurin eftir umbøn frá Løgmláráðnum meira av tilfari um Noregsmálið til Keypmannahavnar.⁸⁰⁸ Tann 28. november 1923 sendi danska Uttanríkisráðið eitt Memorandum til tær einstøku donsku sendistovurnar og konsulatini, sum skuldi leiðbeina teimum viðvíkjandi føroyskum spurningum. Í viðmerking til tekstin stóð hendan kunning til sendistovurnar:

„Til deres Exelences Underretning fremsender man hoslagt et om Danmarks Forhold til Færøerne i Udenrigsministeriet udarbejdet kortfattet Memorandum, der er bestemt til Orientering for enkelte af de kgl. Gesandtskaber“.

Síðan kom sjálvur teksturin:

„Memorandum om Danmarks Forhold til Færøerne. – Færøernes Stilling inden for det danske Rige maa nærmest sidestilles med den Stilling, et dansk Amt indtager. Grundloven gælder i sin Helhed for Øerne, ligesom disse er repræsenteret paa Rigsdagen ved en Repræsentant i Folketinget og en i Landstinget. Det for Færøerne særlige Lagting kan nærmest sidestilles med et Amtsraad, idet der dog paa Grund at Øernes fjerne Beliggenhed og særlige lokale Forhold er givet Lagtinget visse særlige Beføjelser; saaledes er det raadgivende i Lovgivningsspørgsmaal, en Ordning, der enstemmigt foresloges af Lagtinget i Aaret 1922 og derefter fastsloges ved Lov No. 124 af 28. Marts 1923. – Lagtingets Stilling og Sammensætning er nærmere fastsat ved Loven af 28. Marts 1923, der træder i Kraft den 1. Januar 1924. Lagtinget skal ifølge denne Lov bestaa af mindst 20 folkevalgte Repræsentanter, som selv vælger Formanden af sin Midte. Hidtil har Lagtinget bestaaet af Amtmanden som Formand, Prøvsten og 20 folkevalgte Medlemmer. Der findes paa Øerne to Partier: Sambandspartiet og Selvstyrepartiet, der i Øjeblikket hvert har 10 Repræsentanter i Lagtinget. Stemmetallene var ved sidste

Valg for Sambandspartiet 3548 og for Selvstyrepatriet 2504. Sambandspartiets Program gaar ud paa Bevarelsen af den nu bestaaende statsretlige Forbindelse med Danmark, medens Selvstyrepatriet angiver som sine Maal: større Autonomi, Lovgivningsmyndighed for Færøernes Lagting, Brugen af det færøske Sprog som Kirke- og Skolesprog. – Med Hensyn til de kulturelle Forhold bemærkes, at baade dansk og færøsk Sprog er Undervisningssprog paa Øerne, jfr. Anordning No. 11 af 16. Januar 1912, § 7, og Bekendtgørelse af 27. Maj 1920. Den paagældende Paragrafer affattet nøjagtigt efter et Forslag, som blev vedtaget af Lagtinget paa et Tidspunkt, da dettes Medlemmer alle var Færinger. Hvad angaar Kirkesproget vil der kunne afholdes Gudstjeneste saavel paa Dansk som paa Færøsk, ligesom der ogsaa vil kunne benyttes færøske Salmer m.m. jfr.

Lov No. 284 af 13. December 1912, § 14. – Paa en Mængde Omraader støtter Staten Færøerne til dels med meget betydelige Tilskud. Saaledes kan nævnes: 1. Den sociale Forsorg og Lignende (Aldersomsunderstøttelse, Hjælpekasser, Sygekasser, Lægevesen, Jordmodervæsen, Tuberkulosesygehuse, Hospitalsvesen, Ulykkesforsikring, Bekæmpelse af farlige epidemiske Sygdomme). 2. Samfærdselsvesenet og lignende, saasom Anlæg af Landeveje og Hævne (der er saaledes i det sidste Aarstid udbetalt til Hævneanlæg Kr. 792.000 og til Vej anlæg Kr. 495.380); Telefon-, Telegraf- og Postvesen, den lokale Dampskibsfart. 3. Fiskeri og Søfart. 4. Landbrug og Husdyrbrug. 5. Skolevesen (Real- og Mellemskoler, Folkeskoler, Folkehøjskoler). 6. Administration (Embedslønninger). 7. Folkekirken. – Under Finanslovsdebatten i Oktober d.a. rejstes Færøspørgsmaalet i Folketinget i Anledning af de Beskyldninger, der af Lagtingsmand Patursson var blevet rejst mod det danske Styre paa Øerne“.⁸⁰⁹ Síðan verður ein stórir partur av tí, sum føroyska fólkatingsumboðið, Andras Samuelson, segði á Fólkatingi undir viðgerðini 25. og 26. oktober 1923, endurgivið, umframt yvirlýsingin hjá forsætisráðharranum, Niels Neergaard, um nýggja Føroyapolitikkinn. Tað er vert at leggja merki til, at teksturin ikki snýr seg um stöðu Føroya í Danmark, men um „Danmarks forhold til Færøerne“. Við hesum var Føroyapolitikkurin hjá skiftandi stjórnnum, sum í veruleikanum síðan 1901 høvdu lagt seg eftir at hava góð viðurskifti við sjálvstýrisrørsluna í Føroyum, vendar 180 stig. Og tað vóru ikki einans danskir myndugleikar og sjálvstýrisrørslan, sum høvdu ábyrgdina av

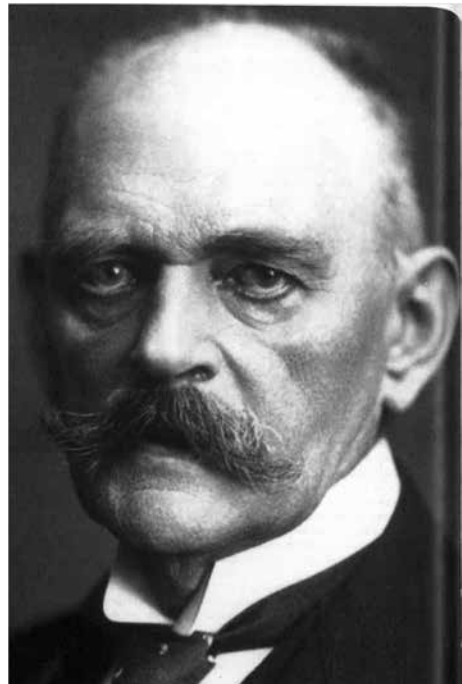
hesum. Tað var eisini Sambandsflokkurin, sum hevði fingið donsku stjórnina at taka greiða støðu.

Tá ið víst verður til § 7 í skúlalógini frá 1912, sum varð samtykt í Løgtinginum í 1910, meðan einans føroyingar sótu í Løgtinginum, verður enntá uttan ávísing endurgivið nærum orðarætt úr lögtingsálitum Sambandsflokksins frá Noregsmálinum,⁸¹⁰ og einki verður nevnt um, at Løgtingið fleiri ferðir síðan 1912, í 1918, 1919, 1920, 1921 og 1922, hevði samtykt at seta føroyskt og danskt mál *javnt* í kirkjuni og gera føroyskt til undirvísingarmál í skúlanum í Føroyum,⁸¹¹ onkuntíð enntá við undirtøku frá lögtingsfólki hjá Sambandsflokkinum, uttan at nakað varð tikið til eftirtektar av ríkismyndugleikunum. Tað verður heldur einki nevnt um, at Løgtingið í 1919 – eisini uttan nakað úrslit – samtykti at heita á ríkismyndugleikarnar um í 1920 at broyta donsku grundlógina soleiðis, at Løgtingið – saman við kongi – kundi fáa lóggávuveldi í serligum føroyskum viðurskiftum saman við ríkismyndugleikunum, og at lögtingssamtyktin um lögtingslógina frá 1922, sum bert gav løgtinginum ráðgevandi heimildir móttvegis Ríkisdegnum, var ein søgulig neyðsemja millum báðar teir politisku flokkarnar í Føroyum, og at ríkismyndugleikarnir enntá broyttu hesa einmæltu lögtingssamtyktina, áðrenn teir settu samtyktina í gildi sum danska lóg galdandi fyri Føroyar. Sambandsflokkurin fekk nóg fleiri atkvøður enn Sjálvstýrisflokkurin á Lögtingsvalinum í 1920, men í 1918-1920, tá ið fleiri av lögtingssuppskotunum um m.a. undirvísingar- og kirkjumálið og grundlógarbroytingina vórðu samtyktar, var stórt sæð eingin munur á atkvøðutalinum. Tað stóð einki beinleiðis skeivt í skjalinum, sum Uttanríkisráðið sendi til sendistovunnar, men nógvar millumrokningar manglaðu, og teksturin var ofta uttan ávísing skrivaður av Sambandsflokkinum. Tað tykist eisini vera heilt týðiligt av orðingini „*angiver som sine Maal*“, sum verður brúkt um stevnuskrá Sjálvstýrisflokksins, at ríkismyndugleikarnir ikki høvdu stórt álit á Sjálvstýrisflokkinum.

Í skjalinum verður bert víst til álitid hjá Sambandsflokkinum á Løgtingi, einki verður endurgivið úr álitum Sjálvstýrisflokksins, og á Fólkatingsi er tað einans røðan hjá Andras Samuelsen, sum verður endurgivin, umframt sjálvandi yvirlýsingin frá forsætisráðharranum. Tað eru v.ø.o. bert sjónarmið Sambandsflokksins, sum verða umboðaði í skjalinum. Hetta kann formliga rættvísgerast við, at Andras Samuelsen var føroyskur fólkatingsmaður, og at tað var álit Sambandsflokksins, sum varð samtykt á Løgtingi. Tað er hinvegin vert at leggja merki til, at álit Sjálvstýrisflokksins upprunaliga var meirilutatilmæli, og at tað á Løgtingi fekk 11 av teimum 22 atkvøðunum – uttan atkvøðuna hjá amtmanninum hevði tað verið samtykt. Tað er rætt, at teir 11 sjálvstýrismenninir ikki umboðaðu meirilutan av veljarunum, men teir umboðaðu ein stóran part av teimum – so mikið stóran, at tað bæði demokratiskt og politiskt var sera óheppið at siggja burtur frá teirra sjónarmiðum. Hetta prógvar í fyrri lagi, at danska stjórnin einvíst tók støðu fyri øðrum av teimum báðum bólkunum í føroyskum politikki, og at tann ráðgeving um føroysk viðurskifti, sum stjórnin fekk frá teimum føroysku fólkatingsumboðunum, ikki umboðaði annað enn góðan meiriluta í føroyskum politikki. Eingi atlit

Niels Thomasius Neergaard. Meðan Neergaard var stjórnarleiðari í Danmark í 1920-1924 fóru viðurskiptini millum sjálfstýrisrørsluna í Føroyum og myndugleikarnar í Keypmannahavn av lagi.

vórðu tikin til tann stóra minnilutan í Føroyum, sum ynskti broytingar – tað fekk fylgjur.

Líka síðan 1906 høvdu ríkisdagsumboð Sambandsflokksins sagt við danskar myndugleikar, at sjálfstýrisfólk og Sjálfstýrisflokkurin var „*Seperatisterne*“. Í fyrstu røðu síni á Fólkingi 23. oktober 1906 brúkti Oliver Effersøe orðið „*Seperatisterne*“⁸¹² heilar 13 ferðir um ‘Sjálfstýrisflokkinn’, sum hann eisini segði vera „*Tilbagegangspartiet*“, meðan hann nevndi Sambandsflokkinn „*Rigs-partiet*“, sum í veruleikanum eisini var

„*Fremskridtspartiet*“.⁸¹³ Í 1909 tók Oliver Effersøe á Fólkingi soleiðis til um politikkin hjá ‘sjálfstýrisfólkunum’ í 1906: „*Hele dette Forsøg fra den færøske Seperatistes Side paa at overrumple Vælgerne blev forgæves. Den urigtige Fremstilling af Regeringens Budskab vakte vel store Forhaabninger hos dem, der nærede seperatistiske Ønsker, og førte til Dannelsen af et egentligt seperatistisk Parti, men heldigvis bevirkede disse Begivenheder tillige, at Hovedmassen af de færøske Vælgere fik Øjnene op for Faren ved den seperatistiske Bevægelse, som man indtil da havde ladet ret upaaagtet*“.⁸¹⁴

Bara í hesum stutta brotinum í eini røðu á Fólkingi í 1909 nýtti hann orðið seperatisma fyra ferðir. Í 1919, tá ið Jóannes Patursson tók soleiðis til fyri Kanningarnevnd Landstingsins, vóru danskir myndugleikar farnir at trúgva tí, sum sambandsmenn í árávis høvdu upplýst fyri teimum: „*Har man Mistanke om, at vi er Landsforrædere? Er det derfor, vor Politik skal undersøges? Har man f. Eks. Mistanke om, at vi svigeagtigt, „i det skjulte”, som der er sagt, arbejder for Tilslutning til England eller en Genforening med Norge? Jeg siger, at alene dette, at man nærer uberettiget Mistanke til os om skjulte illoyale Hensigter er nok til at skabe Seperatister, hvor der ingen Seperatister er i Forvejen*“.⁸¹⁵ Ella sum kendi rithøvundurin Jørgen-Frantz Jacobsen tók til í bók frá 1927, tá hann umrøddi Noregsmálið. Í 17 ár hevði Jóannes Patursson verið lagdur undir at vera loysingarmaður, nú var hann blivin tað.⁸¹⁶

Í 1920 høvdu skuldsetingarnar í Danmark um seperatismu mótvegis sjálfstýrismonnunum fest so grundleggjandi røtur millum ávísar konservativar

danskar politikarar, at Jóannes Patursson, tá ið hann sum landstingsmaður legði eitt uppskot fyri Landstingið um, at Løgtingið skuldi yvirtaka allan rættin til stórhvalaveiðuna við Føroyar, sum allur Sambandsflokkurin hevði tikið undir við á Løgtingi,⁸¹⁷ fullkomiliga spontant varð lagdur undir at vera seperatistur. T.d. segði Emil Georg Piper úr Konservativa Fólkaflokkinum við tilsiping til onnur uppskot frá Jóannes Patursson, at „*ogsaa i dette Lovforslag den separatistiske Hestehoved stikker frem*“,⁸¹⁸ men Jóannes Patursson kundi vísa á, at Piper við hesum útsøgnum legði allan Sambandsflokkin undir at vera seperatistiskan.⁸¹⁹

Tá takast skal saman um leiklutin hjá teimum báðum føroysku flokkunum í hesum tíðarskeiðinum ber illa til at vera heilt ósamdur við lýsingini, sum Johan Christian Helms, sorinskrivari í Føroyum í 1903-1911, setti fram í 1919. Helms helt, at Sálvstýrisflokkurin í samsvar við sína stevnu heilt natúrliga var tann virknari av teimum báðum flokkunum í Føroyum. Tað var Sjálvstýrisflokkurin, sum vildi hava broytingar á fleiri ymiskum økjum í Føroyum, meðan Sambandsflokkurin gjørdi mest burtur úr at halda aftur, at verja seg ímóti tí, sum Sjálvstýrisflokkurin vildi fremja – serliga royndi Sambandsflokkurin at verja seg ímóti teimum viðgongdastu sjálvstýrismonnunum, t.d. Jóannes Patursson. Tað kom ikki veruliga lív í Sambandsflokkin fyrr enn flokkurin fekk høvi til at leypa á teir viðgongdastu leiðararnar í Sjálvstýrisflokkinum ella floksblaðið. Politikkurin hjá Sambandsflokkinum var ov lítið positivur, flokkurin gjørdi ov lítið við at fremja samstarvið við Danmark, hann gjørdi ov nógv við at stríðast ímóti Sjálvstýrisflokkinum, hann var ov negativur í sínum politikki.⁸²⁰ Kanska sæst hetta ongastaðni týðiligari enn í Ríkisdegnum, har flokkurin í nógv ár í hesum tíðarskeiðinum átti báðar teir føroysku ríkisdagsmenninar. Sambandsflokkurin var í veruleikanum stovnaður fyri at vera ímóti politikkinum hjá Jóannes Patursson, og eingin sum lesur røðurnar hjá Oliver Effersøe í Ríkisdegnum kann ivast í, at Helms hevur grein í sínum máli. Í røðum sínum roynir Oliver Effersøe at tekkjast donskum myndugleikum, men tað var longu frá 1906 týðiligt, at flokkurin eisini í Ríkisdegnum í høvuðsheitum royndi at skilmarka seg sum ein flokk, sum fyrst og fremst var ímóti „*seperatistunum*“ í Føroyum. Hóast eingin sjálvstýrismaður kundi verja seg móti tilíkkum skuldsetingum í Ríkisdegnum, so snúgva røðurnar seg í rættiliga stóran mun um politikkin hjá Sjálvstýrisflokkinum, soleiðis sum hann varð sæddur ella lýstur av Sambandsflokkinum. Tað sama var galdandi í 1923, tá Sambandsflokkurin royndi at fáa og eisini fekk stuðul frá donsku stjórnini fyri sínum sambandspolitikki – ella kanska er tað líka rætt at siga, at flokkurin fekk stuðul frá donsku stjórnini til at vera ímóti politikkinum hjá Sjálvstýrisflokkinum.

Tað kundi ikki annað enn fáa óhepnar avleiðingar fyri viðurskiftini millum Føroyar og Danmark. Hóast báðir flokkarnir viðurkendu hvønn annan fyri at verða tjóðskaparligar flokkar, annar, Sambandsflokkurin, helt sambært Andras Samuelsen, at føroyskur tjóðskapur best og eisini bert kundi varðveitast í felagsskapi við Danmark, meðan hin, Sjálvstýrisflokkurin, sambært Jóannes Patursson helt, at Noregi helst hevði verið ein nógv størri hóttan móti Føroyum, um tær høvdu havt somu støðu í Noregi, sum tær í veruleikanum høvdu saman við Danmark.⁸²¹

Kanska var munurin tjóðskaparliga ikki so stórir, tá saman um kom, annar eitt sindur meira konservativur og hin meira framfúsir, men í størri og øðrvísi diskursum vórðu munirnir hvestir og radikaliseraðir.

Avleiðingar

Tá Noregsmálið var farið aftur um, vóru viðurskiftini millum teir báðar flokkarnar í Føroyum, og viðurskiftini millum sjálvstýrisrørsluna í Føroyum og danskar myndugleikar, farin av leið. Tað, sum í 1906 var byrjað við avbera góðum samstarvi millum donsku stjórnina hjá J. C. Christensen og sjálvstýrisrørsluna í Føroyum, var í 1923 endað við góðum samstarvi millum Sambandsflokkinn og vinstrastjórnina hjá Niels Neergaard. Teir báðir politisku formennirnir í Sambandsflokkinum og Sjálvstýrisflokkinum, ávikavist Oliver Effersøe og Jóannes Patursson, sum vóru nærum partamenn í 1903, – Jóannes Patursson segði seg í 1906 hava hoyrt, at Effersøe í 1903 hevði verið so glaður fyri Færøsk Politik, sum kom út í 1903, at hann hevði valt hann til løgtingsvalið sama árið,⁸²² og hann vísti á hetta gamla samstarvið í kjaki við Oliver Effersøe í Løgtinginum í 1921⁸²³ og 1923⁸²⁴ – stóðu nú politiskt so langt frá hvørjum øðrum sum hugsast kundi. Annar stríddist fyri donskum valdi, donskum máli og danskari mentan í Føroyum, meðan hin stríddist fyri at tveita alt danskt vald úr Føroyum. Annar – Effersøe – tosaði altíð danskt á Løgtingi, hin – Patursson – tosaði altíð føroyskt. Persónliga vóru teir komnir so langt frá hvørjum øðrum, so nógv oyðilagt, at Jóannes Patursson vildi vera við, at eitt nýtt ættarlið av politikarum mátti til fyri at skaðin kundi verða bøttur aftur.⁸²⁵

Teir høvdu í 1906 báðir verið heitir talsmenn fyri, at Føroyar skuldu hava eitt tætt samband við Danmark – annar í merkingini undir verandi danskari grundlóg, meðan hin síðan ynskti at víðka um føroyska sjálvstýri í danska ríkinum, møguliga við at broyta § 2 í donsku grundlógini, og báðir høvdu stóra virðing fyri danskari mentan og donskum politikki. Tey komandi 20 árini broyttust báðir. Annar var miðskeiðis í 1920-árunum formaður fyri einum politiskum flokki, sum tóktist vera meira danskt sinnaður enn danir, meðan hin segði seg vera lidnan við danskarar. Skiftandi stjórnarberandi myndugleikar í Danmark, sum bæði við skiftandi áhuga og ógvuliga skiftandi og einsíðugari føroyskari ráðgeving í Ríkisdegnum skiftivís høvdu stuðlað Sambandsflokkinum ella Sjálvstýrisflokkinum í Føroyum, høvdu heldur enn at savna føroyingar um eina felags kós mótvegis dønnum, skapt spjading í føroyskum politikki. Í 1922 høvdu danskir myndugleikar havt møguleika fyri at stuðla undir eina semju í Løgtinginum um viðurskiftini mótvegis Danmark, sum kundi havt skapt frið um spurningin í nógv ár, men lutvíst orsakað av óhepnum politiskum avgerðum og lutvíst orsakað av spentum viðurskiftum við Noregi, fór hendan semjan fyri bakka. Uttan mun til, um hetta var tilvitað ella kanska heldur ótilvitað, so var hetta sæð úr einum donskum yvirvaldssjónarhorni ein væleydnaður „*divide et impera*“ politikkur, sum varð førður mótvegis føroyingum í fyrsta fjórðingi av 20. öld, tá ið stríðið um málið og størri heimildir til Løgtingið

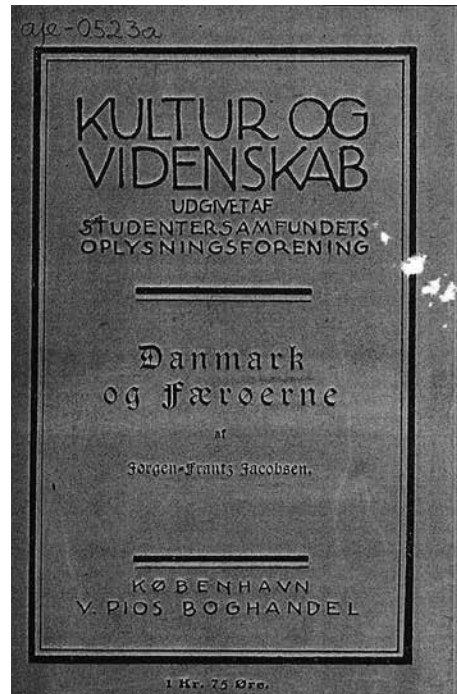
Rithøvundurin og søgufrøðingurin Jørgen-Frantz Jacobsen, sum var sjálvstýrissinnaður, helt, at sjálvstýrisfólk høvdu meira til felags við danir enn sambandsfólk. Í 1927 skrivaði hann í bókini Danmark og Færøerne: „*Da senere den nationale Bevægelse paa Færøerne for Alvor brød frem, mødte ogsaa den Forstaaelse og Sympati i Danmark. Ja, man kan gaa saa vidt som til at sige, at den opstod og trivedes under den stærkeste Paavirkning fra Danmark*“.⁸²⁶ Jørgen-Frantz Jacobsen nevni í hesum sambandi N. F. S.

Grundtvig og Svend Grundtvig, sum bæði skiltu og høvdu stóra virðing fyri tí serstøku føroysku mentanini, og donsku háskúlarørsluna, sum kom til Føroya úr Danmark umvegis sjálvstýris- og háskúlamenninar Rasmus Rasmussen og Símun av Skarði: „*Der eksisterede ikke den ringeste Uvilje mod det danske Folk hos*

alle disse Mænd, der skyldte dansk Kultur saa overordentlig meget, og som netop under dansk Indflydelse havde lært at værdsætte det færøske. ... Medens Selvstyremændene af al Magt søgte at føre det færøske frem, navnlig Sproget, holdt sambandsmændene igen. Det var vel nærmest af Konservatisme, langt mindre af virkelig Samfølelse med dansk Kultur, som aldrig i højere Grad har været kendt paa Færøerne, og som Sambandsmændene faktisk kun havde ringe Kontakt med – langt ringere end de i Virkeligheden ofte dansk-paavirkede Selvstyremænd“.⁸²⁷ Hetta skrivaði Jørgen-Frantz Jacobsen, sum sjálvur var sjálvstýrissinnaður og hevði stóra virðing fyri danskari mentan.

varð flutt inn á tann politiska leikpallin í Føroyum. Heldur enn at koma undir trúst úr Danmark, gjørdust føroyingar sjálvir innanhýsis ósamdir um viðurskiftini við Danmark.

Hetta var kortini ikki ein haldgóð loysn í longdini, tí samstundis sum sjálvstýrisrørslan styrktist, so gjørdist hon eisini meira fíggindalig móttvegis Danmark. Hetta fingi stjórnarberandi danskir myndugleikar eisini eyguni upp fyri stutt eftir Noregsmálið, tá ið teir í 1925 royndu at trústa Sambandsflokkinn til at finna semju við Sjálvstýrisflokkinn um málsurningin. Tað eydnaðist ikki. Hvørki Sambandsflokkurin, sum beinleiðis kendi seg sviknan av donskum myndugleikum, ella Sjálvstýrisflokkurin, sum annars viðurkendi, at heilt aðrir tónar komu frá ríkismyndugleikunum, tóku treytaleyst undir við semingsuppskotinum, sum Sambandsflokkurin feldi í Løgtinginum.⁸²⁸ Møguleikin fyri at fáa semju í lag millum Sambandsflokkinn og Sjálvstýrisflokkinn var farin í 1923. Føroyski tjóðskapar- og sjálvstýrissurningurin var politiskt sæð veruliga vordin radikaliseraður.

Svenning Rytter

Eftir var ein føroysk sjálvstýrisrørsla, sum við tíðini styrktist meir og meir í føroyskum politikki, og sum samstundis gjørdist alt meira mistrúgvín mótvegis ríkismyndugleikunum í Keypmannahavn. Í 1924 broytti Sjálvstýrisflokkurin stevnuskránnu frá 1909 í samsvar við lögtingsuppskotið hjá flokkinum frá 1923 og gjørdi eisini stevnuskránnu á annan hátt meira sjálvstýrispolitiskt víðgongda.

Perspektivering

Noregsmálið er eitt dømi úr politisku søgu Føroya, har tað er heilt týðiligt, at politisk áhugamál í Føroyum, t.e. Sambandsflokkurin, royndu at fáa danskar myndugleikar til at taka greiða støðu til føroyskan politik. Samstundis er tað eisini heilt greitt, at radikaliseringin av sjálvstýrisstríðnum í Føroyum, sum fór fram orsakað av Noregsmálinum, eisini var ein avleiðing av søguligum treytum og gongdini í árunum frammanundan í politisku víðurskiftunum í Føroyum og millum Føroyar og Danmark. Hartil kemur, at tann byrjandi radikaliseringin av sjálvstýrispurninginum í Føroyum, við tí framvaksandi ósemjuni millum Danmark og Noregi um tey gomlu skattlondini, varð sett inn í ein nýggjan 'stórpolitiskan' diskurs, sum genereraði ósemjurnar millum tann politiskt meira dansksinnaða Sambandsflokkinn og ein mentanarlíga meira norrønt ávirkaðan Sjálvstýrisflokk. Hesin dansk-norski diskursurin hevði í sær megi til at generera mótstríðandi týðningar í Føroyum.

Tað var eisini akkurat tað, sum hesin diskursurin gjørdi umvegis danskt

figgindaliga sinnaðar útsagnir frá tjóðskaparsinnaðum norðmonnum, sum føroyskir politikarar, ið vóru ósamdir um leiklutin hjá donskum myndugleikum í Føroyum, ikki kundu lata vera við at taka støðu til. Úrslitið var, at føroyskur tjóðskapar- og sjálvstýrispolitikkur, sum í høvuðsheitum var eitt innanhýsis føroyskt stríð fyri at vinna føroyskum máli og Løgtinginum størri rættindi í Føroyum, varð tulkað inn í ein størri dansk-norskan diskurs, sum snúði seg um rættin til tey gomlu norsku skattlondini í Norðuratlantshavinum. Noregsmálið er eitt eklatant dømi um, at tað avgerandi ikki altíð bert er, hvat verður sagt, men í líka stóran mun, hvar og nær tað verður sagt. Ella øðrvísi. Tað eru ikki orðini og setningarnir í sjálvum sær, sum eru altavgerandi, men tað er tann diskursur, sum orðini og setningarnir fara at virka innanfyri og generera týdning frá, sum er avgerandi. Hevði Jóannes Patursson sett síni uppáhald um m.a. danskt vanstýri í Føroyum fram í Føroyum, so høvdu tey neyvan fingið nakran týdning uttanfyri ein lokalan politiskan diskurs í Føroyum, har Løgtingið var høvuðsleikpallurin, men tá ið hann setti uppáholdini fram í Noregi, í 1923, tá ið Danmark og Noregi vóru á veg inn í eina altjóða rættarlíga ósemju um skattlondini, fóru orðini at virka og generera týdning í einum størri norðurlenskum politiskum diskursi, har tvey av teimum stóru Norðurlondunum stríddust um yvirvaldsrættin í Norðuratlantshavinum, serliga Eysturgrønlandi.

Jóannes Patursson var ikki tann fyrsti, sum tók orðið í hesum málinum, men tað var tað, sum hann segði, ið setti gongd á málið. Frammanundan høvdu nógvir norðmenn og tjóðskaparligir norskir felagsskapir alment sett fram krøv um Grønland og Føroyar, og teir høvdu eisini lagt trýst á norska Stórtingið fyri at fáa tað norska ríkið til at seta fram somu krøv. Sambandsfólk í Føroyum, serliga floksformaðurin Oliver Effersøe, hevði eisini, sum tann fyrsti føroyingurin, víst aftur norskum skuldsetingum um, at Føroyar vóru vanstýrðar av donskum myndugleikum, og at føroyingar høvdu havt tað betri undir Noregi, sum eisini hevði rættin til oyggjarnar. Føroyar vóru v.ø.o. longu vorðnar partur av ósemjuni millum Danmark og Noregi, áðrenn Jóannes Patursson alment legði seg út í málið, tá ið hann kendi seg provokeraðan av Oliver Effersøe og nýtti høvi til lutvíst av røttum at vísa á, at Føroyar vóru vanstýrðar undir donskum valdi og hypotetiskt sum eitt svar til Effersøe segði, at føroyingar sjálvandi ikki vildu leggja seg undir Noregi undir somu treytum, sum tær vóru undir Danmark. Kjarnin í málinum var, at Jóannes Patursson reageraði móti tí, sum Oliver Effersøe hevði borið fram um, at Føroyar ikki vóru vanstýrðar undir donskum valdi, og at hann brúkti eitt hypotetiskt samband millum Føroyar og Noregi, sum norðmenn frammanundan høvdu sett fram, fyri at vísa á, at Føroyar høvdu verið vanstýrðar undir donskum valdi og ikki vildu koma í somu støðu undir norskari krúnu. Tað er í tí høpinum, at Jóannes Patursson ikki helt tað vera rætt, tá ið Oliver Effersøe vildi vera við, at Føroyar ikki vóru vanstýrðar undir donskum valdi, at útsagnir hansara um eitt møguligt samband millum Føroyar og Noregi eru settar fram; men tann fólkarættarlíga ósemjan millum Danmark og Noregi um tey gomlu skattlondini gjørdi, at útsagnirnar vórðu tulkaðar við støði í einum heilt øðrum høpi. Meðan høvuðsboðskapurin í útsøgnunum hjá Jóannes Patursson

Í 1925 vórðu viðurskiptini millum sjálvstýrisfólk og danskar myndugleikar vorðin so vánalig, at hugsanin um loysing frá Danmark varð fest á blað av Sverra Patursson, ið gav út bóklingin „Móti Loysing“. Undirtøkan var ikki stór í fyrstuni, men loysingarhugsjónin varð nú sett fram alment.

Í einum politiskum samband-sjálvstýri/loysing diskursi kann skiljast soleiðis, at Føroyar høvdu verið vanstýrðar undir donskum valdi, so varð hann úr einum Danmark-Eysturgrønland-Noreg diskursi skiltur soleiðis, at Føroyar áttu at leggjast undir Noregi. Tað er møguligt, at Jóannes Patursson frammanundan sá ella átti at havt sæð

hendan diskursiva tulkingsmøguleikan, tá ið hann setti uppáhaldini fram í sjálvum Noregi, – kanska royndi hann beinleiðis at provokera – men tað er avgerandi, at hann ageraði ella reageraði uppá danskt vanstýri í Føroyum innanfyri ein diskurs, har føroysk-norsk viðurskipti frammanundan vóru aktualiseraði.

Hesaferð var tað eins og í 1918 umvegis ríkisdagsumboðanina, har bert Sambandsflokkurin umboðaði føroyskan politikk við Andrasi Samuelsen og Oliveri Effersøe, at føroyskur og danskur politikkur krossaðust – nú í einum størri norðurlenskum politiskum diskursi. Men meðan tað í 1918 hevði verið soleiðis, at danska stjórnin undir leiðslu av C. Th. Zahle leitaði sær stuðul frá føroyska ríkisdagsumboðnum fyri Sjálvstýrisflokkkin í eini roynd at varðveita parlamentariska meirilutan í Ríkisdegnum, so var tað í 1923 Sambandsflokkurin, sum royndi at vinna sær stuðul frá Neergaard stjórnini fyri at vera mentur fyri at byrgja upp fyri eini styrktari sjálvstýrisrørslu. Hetta eydnaðist við nýggja Føroyapolitikkinum hjá Neergaard stjórnini, sum orð varð sett á í oktober 1923, men hetta vísti eitt týðiligt brek í teimum formligu politisku skipanunum millum Danmark og Føroyar, har tað kundi vera annar parturin í politiska landslagnum í Danmark (vanliga tann stjórnarberandi) ella í Føroyum (Sambandsflokkurin ella Sjálvstýrisflokkurin), sum til stóra misnøgd fyri hin partin royndi at fáa stuðul frá øðrum partinum í Føroyum ella í Danmark. Í 1918 var tað stjórnarberandi parturin í Danmark, sum til misnøgd fyri andstøðuna í Landstinginum royndi at vinna sær stuðul frá føroyska ríkisdagsumboði Sjálvstýrisflokksins, meðan tað í 1923 var Sambandsflokkurin, sum til misnøgd Sjálvstýrisflokksins royndi at vinna sær politiskan stuðul frá teimum stjórnarberandi kreftunum í Danmark. Í báðum førum var hetta við til at seta kílur millum politisku blokkarnar í Danmark (1918) og í Føroyum (1918 og 1923), og í báðum førum hevði hetta við sær,

at viðurskiftini millum sjálvstýrisrørsluna í Føroyum og ríkismyndugleikarnar versnaðu.

Tað vóru v.ø.o. óformlig diskursiv viðurskifti í Danmark (t.e. politiski diskursurin í Danmark, har stríðið um danska stjórnarvaldið fór fram – 1918) og millumtjóða viðurskifti Danmarkar (m.a. sølan av Vestindisku Oyggnunum í 1916, íslandska fullveldislýsingin í 1918 og rættarlig ósemja millum Danmark og Noreg í 1923, sum sjálvandi eisini ávirkaðu politiska diskursin í Danmark – ikki minst tann politiska diskursin í Danmark mótvegis teimum síðan 1906 ‘seperatismu-ákærdu` føroysku sjálvstýrismonnunum), sum lutvist settu føroyskan politik í mótstrið við ríkisdonsk áhugamál, meðan tað var umvegis eina óhepna formliga politiska skipan av politisku viðurskiftunum millum Danmark og Føroyar, at mótstrið ítøkiliga varð gagnnýtt í politiska spælinum um stjórnarvaldið.

Tilsaman hevði hetta við sær eina radikaliserung av øllum sjálvstýrisspurninginum í Føroyum.

Hendingarøð

1262-1274:

- Ísland, Grønland og Føroyar gerast skattlond undir norsku krúnuni.

1380:

- Noreg kemur saman við skattlondunum, Ísland, Føroyar og Grønland, undir donsku krúnuna.

1814:

- Noregi kemur við Friðinum í Kiel undir svensku krúnuna, meðan Ísland, Føroyar og Grønland vera verandi undir donskum valdi.

1816:

- Føroyska Løgtingið verður sum tað seinasta í tí nú uppløysta dansk-norska ríkinum niðurlagt.

1819:

- Umboðsmenn Noregs halda uppá, at norska fólkið ongantið hevur góðtikið ásetingarnar í Friðinum í Kiel.

1821:

- Norska Stórtingið samtykkir í sambandi við semju við Danmark um skuldina hjá dansk-norska ríkinum at siga frá sær rættin til at seta nøkur onnur krøv hesum viðvíkjandi móti Danmark.

1845:

- Íslendingar fáa Altingið endurreist.

1850:

- Danska grundlógin frá 1849 verður tinglýst í Føroyum. Lóggávuvaldið í Føroyum er nú hjá danska Ríkisdegunum.

1851:

- Íslendingar sýta á Altingi fyri at geva seg undir donsku grundlógina, men góðtaka kongsfelagsskap við Danmark.

1852:

- Føroyska Løgtingið verður endurreist sum Amtsráð við ráðgevandi myndugleika mótvegis donskum myndugleikum á lóggávuøkinum. Amtmaðurin og Prósturin hava fast sæti. Amtmaðurin er formaður.

1905:

- Noreg verður sjálvstøðugt ríki.

1906:

- Sambandsflokkurin og Sjálvstýrisflokkurin (formliga 1909) verða settir á stovn. Sambandsflokkurin hevur meiriluta í Løgtinginum.

1909:

6. mars:

- Oliver Effersøe heldur hvassa røðu í Fólkatinginum, har hann roynir at fáa ríkismyndugleikarnar til at venda politikki Sjálvstýrisflokksins bakið – bæði á tí mentanarliga og tí politiska pallinum.

1910:

21. september:

- Løgtingið samtykkir við 15 atkvøðum fyri og 6 ímóti at heita á ríkismyndugleikarnar um at seta m.a. grein 7 í skúlalógini í gildi í Føroyum. Henda grein ásetur, at danskt er føroyskt skúlamál, men føroyskt kann nýtast í teimum smærru flokkunum av námsfrøðiligum grundum.

1912:

16. januar:

- Ríkismyndugleikarnir seta skúlalógina við § 7 í gildi í Føroyum.

8. august:

- Danska lógin um Meinigheitsráð frá 10. mai 1912 verður í nakað broyttum líki lögð fyri Løgtingið til ummælis.

9. september:

- Løgtingið samtykkir einmælt at mæla ríkismyndugleikunum til at seta lógina um Meinigheitsráð í gildi í Føroyum við ávísingum broytingum. Broyingarnar sum Løgtingið mælir til hava við sær, at hóast kirkjumálið verður danskt, so skulu Meinigheitsráðini, tá prestur og bispur taka undir við tí, í ávísingum færa kunnandi til, at prædikað verður á føroyskum í kirkjunum.

13. desember:

- Ríkismyndugleikarnir seta ta í Løgtinginum einmælt samtyktu lógina um Meinigheitsráð í gildi í Føroyum.

1915:

5. juni:

- Danska grundlógin verður broytt.

29. juli:

- 6 sjálvstýringismenn leggja uppskot fyri Løgtingið, sum m.a. vildi havt við sær, at Løgtingið fekk lóggávuveldi í serligum føroyskum viðurskiptum. Uppskotið fekk bert 6 atkvøður og fall. Meirilutin, sum var ímóti uppskotinum, segði m.a. í sínum áliti, at uppskotið hevði kravt grundlógarbroyting.

1916:

- Danmark selur við gildi frá 1. apríl 1917 Vestindisku Oyggiarnar til USA, sum afturfyri viðurkennir, at Danmark hevur yvirvaldsrættin yvir øllum Grønlandi.
- Danmark setur í gildi lóg um verju av upprunafólkinum í Grønlandi, sum m.a. hevur við sær, at norðmenn og føroyingar ikki kunnu fáa veiðirættindi í ávikavist Eystur- og Vesturgrønlandi.

1917:

- Adressumálið tekur seg upp í Føroyum undir fyrra heimskríggi, tá nakrir sjálvstýrismenn vegna Føroya fólk ætla at venda sær til bretsku stjórnina fyri at fáa trupulleikan við at fáa vørur til Føroya loystan. Átakið hevði við sær, at viðurskiftini millum amtmannin, Svenning Rytter, og føroysku sjálvstýrissrøsluna gjørdust spent.

1918:

24. apríl:

- Sjálvstýrisflokkurin vinnur á fyrsta sinni meirilutan í Løgtinginum og hevur 11 av 20 valdum Løgtingsumboðum. Hartil kemur, at sjálvstýrismaðurin Jákup Dahl, sum varð tilnevndur próstur hetta árið, altíð atkvøddi saman við Sjálvstýrisflokkinum. Hetta hevði við sær, at Sjálvstýrisflokkurin og prósturin í 1918, 1919, 1920, 1921, 1922 og 1923 í Løgtinginum samtykti at avtaka § 7 í skúalógini. Sjálvstýrisflokkurin og prósturin samtyktu eisini í 1920 og 1921 at broyta lógina um Meinigheitsráð. Fleiri onnur uppskot um at geva Løgtinginum størri heimildir vórðu eisini samtykt í 1918 og 1919 uttan at vinna frama í Ríkisdegnum. Ríkismyndugleikarnir sýttu fyri at staðfesta samtyktirnar og gera tær til lóg. Høvuðsgrundin var helst tann, at Sambandsflokkurin alt tíðarskeiðið 1918-1923 hevði meirilutan av veljarunum aftanfyrri seg, meðan tað vóru teknisk viðurskifti í valskipanini og prósturin, sum góvu Sjálvstýrisflokkinum meirilutan í Løgtinginum.

5. juli:

- Kanningarnevnd Landstingsins verður sett.

19. september:

- Løgtingið samtykkir eitt uppskot til nýggja lögtingslóg, sum m.a. skuldi geva Løgtinginum størri heimildir og rætt til at krevja skatt inn í Føroyum. 1. desember:
- Danir viðurkenna Ísland sum fullveldi og ríkin bæði gera sínámillum sáttmála um kongsfelagsskap.

1919:

- Norski uttanríkisráðharrin Nils Ihlen gevur dønnum lyfti um, at Noreg ikki fer at seta seg upp ímóti, at danir víðka yvirvaldsrættin í Grønlandi til eisini at fevna um Eysturgrønland.

19. september:

- Løgtingið samtykkir at heita á ríkismyndugleikarnar um at broyta § 2 í grundlógini, soleiðis at Løgtingið kundi fáa lóggávuveldi í serligum føroyskum viðurskiftum.

1920:

15. januar:

- Kanningarnevnd Landstingsins, sum við støði í skuldsetingum amtmansins móti sjálvstýrismonnunum um at hava framt „*rigsskadelig Adfærd*“ í 1917, kemur til ta niðurstøðu, at Jóannes Patursson og sjálvstýrismenninir høvdu roynt at senda adressuna beinleiðis til bretsku stjórnina uttanum danskar myndugleikar.

13. februar:

- Jóannes Patursson leggur uppskotið til nýggja løgtingslóg og uppskotið um at broyta grundlógina, soleiðis at Løgtingið kann fáa lóggávuvald í serligum føroyskum viðurskiftum, fyri Landstingið.

22. mars:

- Landstingið viðger uppskotið til nýggja løgtingslóg, sum verður beint í nevnd.

29. mars:

- Radikala stjórnin hjá C. Th. Zahle, sum hevði samstarvað væl við Sjálvstýrisflokkun, verður loyst úr starvi. Nýggja vinstra stjórnin undir leiðslu av Niels T. Neergaard førir ein meira sambandsinnaðan Føroyapolitikk. Svenning Rytter, sum orsakað av Adressumálinum segði seg úr starvi sum Føroya amtmáður í mars 1918, verður nýggjur løgmláráðharri. Harvið fær hann eisini ábyrgdina av føroyskum viðurskiftum.

4. september:

- Grundlógin er til fólkaatkvøðu í Føroyum fyri fyrstu ferð.

10. november:

- Sjálvstýrisflokkurin og Sambandsflokkurin fáa hvør síni 10 umboð í Løgtingið, men Sambandsflokkurin hevði fleiri enn 1000 atkvøður fleiri enn Sjálvstýrisflokkurin. Sjálvstýrisflokkurin varðveitir saman við próstinum Jákupi Dahl meirilutan í Løgtinginum. Tann nýsetti amtmáðurin, Elias Olrik, er uttanveltaður og atkvøður vanligi ikki í tinginum.
- Noreg fær viðurkent yvirvaldsrátt yvir Spitsbergen, t.e. Svalbard, men ein fólkarættarlig ósemja millum Danmark og Noregi um tey gomlu skattlondini, serstakliga Eysturgrønland, er á veg.

1921:

- Danir víðka yvirvaldsráttin í Grønlandi til eisini at fevna um Eysturgrønland, men Noreg mótmælir hóast lyftið frá Nils Ihlen.

1922:

- Uppskot frá danska løgmláráðharranum, Svenning Rytter, frá 1920 til nýggja løgtingslóg, verður viðgjørt í Løgtinginum. Uppskotið, sum varðveitir Løgtingið sum ein ráðgevandi stovn, hevur í høvuðsheitum við sær, at valskipanin til Løgtingið verður rættvísari og at amtmáðurin og prósturin fara úr tinginum. Løgtingið samtykkir einmælt eitt nakað broytt uppskot við 17 atkvøðum fyri.

1923:

14. mars:

- Orðaskifti er á Fólkingið um føroysku løgtingslógini, sum er til 1. viðgerð. Fólkinglimurin Frederik Borgbjerg finst at smávegis broytingum, sum stjórnin hevur gjørt í lógina í mun til tað í Løgtinginum einmælt samtykta uppskotið.

28. mars:

- Fólkingið samtykkir við smáu broytingunum frá 14. mars við 3. viðgerð uppskotið til nýggja løgtingslóg. Nýggja løgtingslógin skal koma í gildi 1. januar 1924.

4. mai:

- Samráðingar eru millum Danmark og Noregi um norsk veiðurættindi í Eysturgørlandi, men danir vilja hóast stórt norskt trúst ikki samráðast um yvirvaldsrættin. Tann 4. mai skrivur norski hægstarættarsakførarin Albert Balcher í einum beinleiðis hóttandi lesarabrævi í norska blaðnum Nationen, at Noreg á ein ella annan hátt skal seta fram krav uppá Føroyar og Gørland.

13. juni:

- Samrøða við norska professaran í rættarvísindi, Nikolaus Gjelsvik, stendur í norska blaðnum Den 17. mai við heitinum „Professer Gjelsvik meiner vi maa krevja skilddom um Færøyaner og Gørland“.
- Samrøðan við Gjelsvik í Den 17. mai og ein viðmerking frá Oliver Effersø verður endurgivin í danska blaðnum Nationaltidende.

18. juni:

- Norskur háskúlastjóri verður av norska blaðnum Nationen endurgivin fyri at hava sagt, at føroyingar liva í trældómi undir donskum valdi.

23. juni:

- Samrøða við Jóannes Patursson verður endurgivin í norska blaðnum Gula Tidend. Jóannes Patursson heldur m.a. uppá, at Løgtingið skal vera lóggevandi og ikki einans ráðgevandi.

27. juni:

- Jóannes Patursson sendir fjarrit gjøgnum Norska Fjarritafelagið, har tosað verður um tann „*haardhænde politik, som Danmark for Tiden haandhæver*“ móttvegis Føroyum og møguleikin fyri eini føroyskari „*gjenforening*“ við Noregi verður eisini settur fram.

28. juni:

- Norska blaðið Nationen endurgevur fjarritið hjá Jóannes Patursson undir heitinum „*Danskerne er haardhænde paa Færøerne*“.
- Danska blaðið Nationaltidende endurgevur samrøðu við Oliver Effersø um tað, sum Jóannes Patursson hevur sagt í Noregi. Effersø heldur, at tíðin møguliga er komin til, at Sjálvstýrisflokkurin skal taka støðu til viðgongdu úttalilsini hjá Jóannes Patursson.
- Tað, sum Jóannes Patursson hevur sagt til norsk bløð verður tikið upp á

ráðharrafundi í Danmark. Samtykt verður, at løgmláráðharrin, Svenning Rytter, skal tosa við føroyska landstingsmannin, Oliver Effersøe, um málið.

29. juni:

- Norska blaðið Dagbladet endurgevur samrøðu við Jóannes Patursson við heitinum „Færøene bør gi sig inn under den norske krone“.

4. juli:

- Samrøða við Jóannes Patursson verður endurgivin í norska blaðnum Bergens Tidende.

6. juli:

- Á ráðharrafundi hjá donsku stjórnini upplýsir Svenning Rytter, løgmláráðharri, at hann hevur tosað við Oliver Effersøe um orðini hjá Jóannes Patursson í Noregi. Teir vóru samdir um, at stjórnin ikki átti at venda sær til Jóannes Patursson.

31. juli:

- Formaður Sambandsflokksins, Oliver Effersøe, reisir Noregsmálið í Løgtinginum við tí fyrri eyga at Løgtingið skal seta fram eina almenna yvirlýsing um orðini hjá Jóannes Patursson í Noregi.

5. til 10. august:

- Drúgt orðaskifti er á Løgtingið um Noregsmálið. Málið verður beint í løgtingsnevnd til viðgerðar.

29. august:

- Drúgv grein stendur í Tingakrossi við heitinum „Noregsgølan. Eitt óeydnis „kup““.

14. september:

- Løgtingsnevndin leggur meiriluta- og minnilutaálit um Noregsmálið fyrri Løgtingið.

15. september:

- Løgtingið samtykkir við 11 atkvøðum fyrri og ongari ímóti uppskotið frá minnilutanum í nevndini, sum afturvísir øllum skuldsetingum hjá Jóannes Patursson móti donskum valdi í Føroyum og at nøkur føroysk ynski eru um sameining við Noregi.

23. oktober:

- Á ráðharrafundi hjá donsku stjórnini verður avgjørt, at forsætisráðharrin, Niels T. Neergaard, skal seta seg í samband við føroyska landstingsmannin Oliver Effersøe um ávísar orðingar í eini yvirlýsing viðvíkjandi Føroyum, sum danska stjórnin skal seta fram í Fólkinginum.

25. og 26. oktober:

- Orðaskifti er á Fólkingið um Noregsmálið. Danska stjórnin setur 26. oktober fram eina yvirlýsing, har hon lovar sambandskreftunum í Føroyum stuðul.

28. november:

- Danska Uttanríkisráðið sendir eitt Memorandum um tann nýggja Føroyapolitikkin til danskar sendistovur og konsulat.

1924:

1. januar:

- Nýggja løgtingslógin kemur í gildi.

22. januar:

- Løgtingsval er í Føroyum. Nýggju ásetingarnar í vallógini hava við sær, at Sambandsflokkurin við nærum sama atkvøðuprosenti sum í 1920 økti sítt tingmannatal úr 10 upp í 13, meðan Sjálvstýrisflokkurin varðveitti síni 10 umboð – somuleiðis við nærum sama atkvøðutali.
- Norsk veiðufólk styrkja hetta árið um sína støðu í Grønlandi við avtalu millum Danmark og Noregi.

23. apríl:

- Tann fyrsta sosialdemokratiska stjórnin undir leiðslu av Thorvald Stauning tekur við í Danmark.

5. august:

- Sjálvstýrisflokkurin tekur hetta árið orðingina 'í góðum samstarvi við ríkismyndugleikarnar' úr stevnuskránni.

1925:

- Dansk undirvísingarmálaráðharrin Nina Bang leggur uppskot fyri Løgtingið um at gera føroyskt til undirvísingarmál – uppskotið verður felt í Løgtinginum.

1926:

- Ravens Storø í Grønlandi verður av donskum myndugleikum opnað fyri føroyskum skipum.

1927:

- Føroyingahavnin verður sett á stovn.

1930:

- Norsk veiðufólk 'hertaka' eitt øki í Eysturgrønlandi, sum tjóðskaparligar kreftir í Noregi noyða stjórnina til at viðurkenna.
- Stauning ger sambært Berlingske Tidende upp við Sjálvstýrisflokkinn á almennum fundi í Danmark.

1931:

- Danmark kærir Noreg inn fyri altjóða dómstólin í Haag.
- Jóannes Patursson gevur út bókina „Færøsk selvstyre“.

1933:

5. apríl:

- Lutvist við støði í Friðinum í Kiel staðfestir altjóða dómstólurin í Haag, at Danmark hevur yvirvaldsrættin í øllum Grønlandi.

V partur

Heildarsamandráttur

„Intet Parti, men kun faa Personer, ønsker Adskillelse fra Danmark, hvis nogen i det hele taget gør det ved nærmere Eftertanke. ... Da der ikke er Krav fremme om Adskillelse, er der ikke Grundlag for en Folkeafstemning om Statstilhørigheden til Danmark. Den vilde kun kunne Skade“.

Edward Mortensen (1930)

„Selvstyrepartiets Formand har Gang paa Gang rejst Krav om Adskillelse, og indtil Selvstyrepartiet har taget afgjort Afstand derfra og fra den danskfjendtlige Agitation, er der Basis for en Afstemning. Vi maa have Klarhed. Vil det færøske Folk ikke være sammen med Danmark, skal de have lov til at gaa, men de skal gaa aabent og ærligt og helt klare sig selv“.

Thorvald Stauning (1930)

Taka vit saman um tey trý evnini, sum hava verið viðgjörd í hesi ritgerð, so er lætt at leggja merki til, at tað er ikki so líka til bara at skilmarka orðini, sum evnini ganga undir. Tað er skjótt at leggja merki til, at orðið Tilboðið ikki hevur ein eintýddan týdning, sum tað ber til at skilmarka við at sipa til eitt ella annað skjal, har tað verður skilmarkað. Í veruleikanum finst einki tilíkt skjal, men ymiskar útgávur av Tilboðnum, og hóast onkur heldur uppá, at brævið frá Alberti til Løgtingið 1. juni 1906 er tað veruliga Tilboðið, so koma vit skjótt eftir, at teir politisku aktørarnir vóru rættiliga ósamdir um, hvønn týdning hetta skjalið í veruleikanum hevði, – eitt alt ella einki tilboð ella eitt samráðingarupplegg til Løgtingið – og kanska meira avgerandi, at Jóannes Patursson hevði fingið loyvi frá stjórnini til at leggja eitt tilboð fyri Løgtingið at taka støðu til langt áðrenn brævið frá lögmláráðharranum var til ella yvirhøvur í umbúna. Týdningurin av orðinum Tilboðið flytir seg millum eina skattanýskipan og eina sjálvstýrisskipan, alt eftir hvør tað er, sum brúkar orðið, og í hvørjum konteksti (diskursi ella málsþæli) heitið verður brúkt. Í veruleikanum ber illa til at geva eina eintýdda skilmarking av hesum orðinum, men tað ber til at vísa á, at treytað av diskursivum samanhangum ella „málsþølum“, sum orðið verður brúkt innan fyri, fær orðið ymiskar týdningar.

Tað sama ger seg galdandi við adressuátakinum – bønarbrævinum – hjá sjálvstýrismonnunum í 1917, sum alt eftir um tað varð sett í samband við flutningstrupulleikar í Føroyum undir fyrra heimskríggi ella við ríkispolitiskar trupulleikar í danska ríkinum, fekk heilt ymiskan týdning, antin eitt lokalpolitiskt átak fyri at bøta um vøruflutningin til Føroya undir truplum umstøðum ella eitt ríkisskaðiligt tiltak, á markinum til landasvik. Diskursurin er, um ikki altavgerandi, so í øllum førum rættiliga týðandi fyri ta tulking, sum verður skapt og síðan styrkt í ymiskum høpum.

Skuldsetingar hjá Jóannesi Patursson mótvegis donskum valdi í Føroyum, sum vórðu krydraðar við frammanundan væl kendum norskum sympatium hjá sjálvstýrisfólkum, høvdu neyvan heldur fingið nakran politiskan týdninguttanfyri Føroyar, vórðu tær ikki settar fram í Noregi í 1923, júst um tað mundið, tá ið Danmark og Noregi vóru á veg inn í eina fólkarrættarlíga ósemju um Eysturgreenland, har Føroyar óbeinleidis var partur í málinum. Týdningur verður til í diskursum, og diskursarnir avgera í stóran mun innihald, týdning og ávirkan, ið ymisk søguliga konstruerað fyrirbrigdi, t.d. Tilboðið, Adressan og Noregsmálið, fáa í ymiskum samfelagsligum samanhøgum.

Í hesi ritgerð hevur í høvuðsheitum verið skilt millum tveir ymiskar diskursivar samanhøgir, har serliga trý mál, Tilboðið, Adressumálið og Noregsmálið, – og tað, sum hongur uppií teimum – hava verið skilt innanfyri. Ein danskan ríkisdiskurs (har føroysk viðurskifti í donskum høpi ofta hava verða tulkað innanfyri ein lutfalsliga trongan danskan ríkis- grundlógarkarm), og ein føroyskan samband-sjálvstýri/loysing diskurs (har føroysk viðurskifti hava verið tulkaði innanfyri síðan 1906). Tað ber til at skilmarka hesar diskursarnar rímlíga neyvt (søguliga, mentanarlíga og politiskt), men tað er samstundis greitt, at tað bæði eru formlig og óformlig sambond millum hesar báðar diskursar (Ríkisdagurin, Løgtingið og Amtmansembætið), sum gera, at bæði samfallandi og mótstríðandi áhugamál og týdningar kunnu skapast tvørtur um báðar diskursarnar. Í ritgerðini hevur viðgerðin av Tilboðnum í og eftir 1906 víst, at samfallandi týdningar sum frá leið vórðu skaptir millum Sambandsflokkinn og ríkismyndugleikarnar, meðan mótstríðandi týdningar sum frá leið skaptust millum somu partar og Sjálvstýrisflokkinn. Hetta var ikki nakað, sum bert hevði røtur í einum upprunalíggum og ítøkiligum týdningi av Tilboðnum, men týdningssamfall og -munur skaptist eisini og styrktust so líðandi í árunum aftaná 1906 umvegis ríkisdagsumboðanina, sum Sambandsflokkurin aloftast sat á til 1925. Tað er eisini avgerandi at leggja merki til, at hóast tað var føroyskur politikkur, sum umvegis ríkisdagsumboðanina genereraði mótstríðandi áhugamál í føroyskum politikki, so var hetta neyvan hent á sama háttuttan ríkisdagsumboðanina. Tær ymisku útlekkingarnar av Tilboðnum í Føroyum høvdu sjálvandi støði í, at føroyingar ikki vóru samdir um, hvat hetta Tilboðið fór at hava við sær fyri Føroyar, men tær innihaldslíga sæð rættilíga samsvarandi – um sæð verður burtur frá ríkistilskotinum – og víðgongdu útlekkingarnar av tí, góvu Sambandsflokkinum, sum tulkaði Tilboðið negativt, ein fyrimun í mun til Sjálvstýrisflokkinn, sum tulkaði Tilboðið positivt, tá ið tað snúði seg um at fáa undirtøku í Danmark, serliga tá ið tað politiska

frísinnið í Danmark í kjalarvörinum á Systemskiftinum í 1901 var um at venda í árunum aftaná 1906. Avleiðingin var fyrst og fremst, at føroyskur politikkur varð radikaliseraður av hesum – t.e. at Sjálvstýrisflokkurin og Sambandsflokkurin fluttu seg longur burtur frá hvørjum øðrum. Tað er neyván fremjandi fyri eitt samstarv, tá ið tveir misjavnir partar, heldur enn at royna at tosa seg fram til at loysa eina ósemju, royna at vinna á hinum við at fáa undirtøku frá einum triðja parti.

Hetta var longu farið at henda í føroyskum politikki í teimum fyrstu árunum aftaná 1906, men Sjálvstýrisflokkurin varðveitti – hóast skuldsetingar frá serliga Oliveri Effersøe um, at politikkur floksins helst fór at føra til 'Adskillelsen',⁸²⁹ var 'seperatistiskur'⁸³⁰ og lagdur til rættis saman við 'Storsvindleren'⁸³¹ Alberti – í fleiri ár góð viðurskifti við ríkisstjórnina – serliga við radikalú stjórnina hjá C. Th. Zahle (1913-1920), meðan sjálvstýrismaðurin Edward Mortensen í 1915-1918 var føroyskur fólkatingsmaður. Sjálvstýrisflokkurin fekk politiskt ein frammaná í 1906, og tað komu at ganga nógv ár, áðrenn Sjálvstýrisflokkurin politiskt kom fyri seg aftur. Í 1915 royndi Sjálvstýrisflokkurin at fáa eina samtykt gjøgnum Løgtingið, sum skuldi slóða fyri, at Løgtingið fekk lóggávuvald í serligum føroyskum viðurskiftum, men tað fekst ikki meiriluti fyri tí. Krigstíðin var góð fyri flokkin, sum vann valið í 1916, men av tí, at bert helvtin av tingfólkunum stóðu fyri vali, fekk flokkurin ikki meirilutan í Løgtinginum. Tá Týskland í februar 1917 fór undir óavmarkað kavbátakriggj í Norðuratlantshavinum hevði Sjálvstýrisflokkurin fingið sjálvsálitið aftur og hevði dirvi til veruliga at taka upp aftur tað politiska stríðið um valdið í Føroyum við Sambandsflokkin.

Adressumálið, sum tók seg upp í 1917 í sambandi við flutningstrupulleikar millum Danmark og Føroyar, og helst skal siggjast í ljósinum av einum politiskum stríði um valdið í Føroyum, gjørdist síðan partur av politiska diskursinum í Danmark. Í sínum upprunaliga og ítøkiliga høpi snúði Adressumálið seg um, at Sjálvstýrisflokkurin umvegis danska sendiharran í London sendi eina umbøn til bretska stjórnina, har biðið var um fría sigling millum Ísland og Føroyar. Átakið var lagt til rættis í samstarvi við føroyska fólkatingsmannin Edward Mortensen, sum kunnaði dansku stjórnina um stórt sæð alt tað, sum sjálvstýrismenninir gjørdu. Amtmaðurin, Svenning Rytter, sum saman við Sambandsflokkinum hevði meirilutan í Løgtinginum, sýttu fyri at taka undir við bønarbrævinum, sum so varð sent til London, uttan at Løgtingið hevði samtykt tað, men eftir at boð vóru komin úr Danmark frá Edward Mortensen um, at danska stjórnin hevði givið loyvi til tað. Svenning Rytter, sum ikki visti, at danska stjórnin hevði givið loyvi til, at bønarbrævið kundi sendast til London, kendi seg illa viðfarnan av dansku stjórnini í hesum málinum, – hann helt seg vera verjin hjá „*danskheden*“ í Føroyum – men tá ið danski stjórnarleiðarin, Carl Theodor Zahle, sum hevði brúk fyri parlamentariska stuðlinum hjá føroyska fólkatingsumboðinum upp undir fólkatingsvalið í 1918, sendi Rytter eitt fjarrit, har hann ikki bara gav sjálvstýrismanninum Edward Mortensen sín fulla stuðul, men eisini bað Rytter upplýsa Edward Mortensen um hetta, hevði Rytter fingið nóg mikið. Svenning Rytter, sum saman við Sambandsflokkinum hevði stríðst ímóti bønarbrævinum

undir krígunum, bað saman við sorinskrivaranum og fútanum um at verða fluttur í annað starv. Samstundis fór hann undir at senda tilfar til Danmarkar, sum skuldi prógva, at Zahle í veruleikanum stuðlaði einum politiskum flokki í Føroyum, sum framdi ríkisskaðiligan politikk.

Tað er áhugavert, at heldur ikki fyrbrigdið Adressumálið hevur ein eintýddan týdning, sum tað ber til at skilmarka neyvt við at sipa til ávísar væl skilmarkaðar hendingar ella skjøl. Fyri Rytter og Sambandsflokkinn var Adressumálið nakað, sum Sjálvstýrisflokkurin undir leiðslu av Jóannesi Patursson fór undir við tí fyri eyga at knýta Føroyar tættari at Bretlandi og serliga Íslandi fyri á tann hátt at slóða fyri, at Føroyar kundu loysa frá Danmark. Fyri donsku stjórnina og Zahle snúði hetta málið seg einans um, at Sjálvstýrisflokkurin vildi bøta um tað stóra vørutrotið og tey truplu flutningsviðurskiftini til Føroya undir krígunum. Tað er einki prógv fyri, at Sjálvstýrisflokkurin sá hetta málið í einum øðrvísi høpi enn danska stjórnin, hóast málið sjálvandi eisini gjørdist partur av politiska diskursinum í Føroyum. Aftur her síggja vit, at tað eru teir somu áðurnevndu politisku diskursarnir, sum orðið verður brúkt innanfyri, sum eru avgerandi fyri, hvønn týdning orðið fær.

Tað er ikki minni áhugavert, at hesir politisku diskursarnir komu í samband við hvønn annan umvegis tey somu formligu viðurskifti, sum eru nevnd í sambandi við Tilboðið. Tað var føroyska ríkisdagsumboðanin og amtmaðurin, sum høvdu við sær, at lokal føroysk viðurskifti vórðu knýtt at donskum politikki. Samstundis var í Danmark eitt stríð um stjórnarvaldið farið at taka seg upp. Politiski meirilutin í Landstinginum, sum samstundis var í andstöðu til stjórnina hjá Zahle, fekk av frágreiðingum og skjølum, sum amtmaðurin sendi til Danmarkar um Adressumálið, frænir av, at hetta kundi vera eitt mál, ið kundi brúkast til at fella stjórnina hjá Zahle. Vísti tað seg, at danski stjórnarleiðarin hevði stuðlað politiskum aktørum í Føroyum, sum royndu at loysa Føroyar frá Danmark, so kundi hann sjálvur verða lagdur undir at hava framt ríkisskaðiliga atferð. Samstundis hevði Sjálvstýrisflokkurin síðan 1906 beinleiðis verið lagdur undir at vera seperatistiskur. Tað var við støði í hesum veruleika, at Landstingið í 1918 setti eina kanningarnevnd, sum skuldi kanna øll viðurskifti kring adressuna í Føroyum í 1917 og fjarritið, sum Th. Zahle hevði sent til Rytter í 1918.

Kanningarnevndin, sum varð liðug við sítt drúgva kanningararbeiði kring árskiftið 1919-20, tók í arbeiðssetningi sínum støði í skuldsetingum móti sjálvstýrismonnunum, serliga móti Jóannesi Patursson, fyri at hava framt ríkisskaðiliga atferð, men niðurstøðan hjá nevndini, sum ikki kundi prógva hetta, byggir fyri tað mesta á illgitingar, og á skjøl, sum mangla. Í viðgerðini er keldutilfar, sum kanningarnevndin ikki fekk hendur á, eisini viðgjørt, uttan at nakað prógv er funnið fyri, at sjálvstýrismenninir gjørdu nakað, sum stjórnin ikki hevði góðtikið ella visti um.⁸³² Tað er tí trupult í einum føroyskum høpi at síggja nakað grundarlag fyri skuldsetingunum um ríkisskaðiliga atferð.

Tá kanningarnevndin, sum fyrst og fremst varð sett við støði í skuldsetingum frá Rytter, kundi seta fram ta illgiting, at adressumenninir høvdu gjørt nakað ríkisskaðiligt, so noyðist tað helst at skiljast í einum øðrum diskursi. Danska

stjórnin hevði hóast stóra móttøðu í 1917 selt Vestindisku Oygjarnar til USA, og í 1918 spældi Danmark av við Ísland. Sæð í hesum høpi var danska ríkið undir trústi, upploysingartendensir valdaðu, og ein framvaksandi føroysk sjálvstýrisrørsla, sum í krigstíð vendi sær til fremmanda tjóð – enntá til Ísland – fyri at fáa hjálp, kundi lættliga tulkast sum ein partur av hesum sama upploysingartendensinum. Tann konservativa stjórnarandstøðan kundi enntá vísa á, at danska stjórnin í veruleikanum skundaði undir hesa gongdina í danska ríkinum. Skuldsetingarnar hjá Rytter móti adressumonnunum kundu bara ikki prógvast í skjalatilfarinum.

Týðningurin av Adressumálinum kann illa skiljast óheft av tí diskursi, sum málið gjørdist partur av, men tað er eisini greitt, at tær skuldsetingar, sum kanningarnevndin setti fram móti føroyskum sjálvstýrisfólkum, fingtu ógvuliga óhepnar fylgjur fyri viðurskiftini millum sjálvstýrisrørsluna og ríkismyndugleikarnar. Tað er greitt, at týðningur verður skaptur innan diskursivar samanhangir, men tað er líka so greitt, at tá ein lutfalsliga ósekur týðningur í einum diskursi verður fluttur yvir í ein annan diskurs, har hann fær eina heilt aðra og meira radikala merking, so ávirkar tað eisini aktørarnar. Bara tað, at sjálvstýrismenn áhaldandi vórðu kallaðir seperatistar, var, eins og Jóannes Patursson visti á, við til at skapa seperatistar har eingir vóru. Tað er ein diskursiv sannkenning, at orð eru ikki bara orð – orð eru eisini handlingar og eru við til at skapa tann veruleika, tey virka í.

Politisku viðurskiftini millum sjálvstýrisrørsluna og ríkismyndugleikarnar versnaðu nógv eftir Adressumálið, men í veruleikanum styrktist sjálvstýrisrørslan politiskt í Føroyum, tá ið hon á løgtingsvalinum í 1918 fyri fyrstu ferð fekk meirilutan í Løgtinginum. Tað gekk ikki so væl hjá stjórnini hjá Zahle, sum varð koyrd frá av Kristian X í 1920, stutt eftir at Kanningarnevnd Landstingsins legði sína frágreiðing fram. Tað hevði kortini einki við kanningarnevndina at gera, men var eitt úrslit av eini ósemju millum Zahle og Kristian X um Suðurjylland. Avleiðingin var kortini, at ein nýggj og meira tjóðskaparlig dansk stjórn undir leiðslu av Niels T. Neergaard tók við valdinum í Danmark. Tað var lagnunar speisemi, at Svenning Rytter, sum hevði verið amtmaður í Føroyum í 1911-1918, varð tilnevndur løgmaráðharri, og fekk harvið ábyrgdina av føroyskum viðurskiftum. Støðan var v.ø.o. tann, at meðan ein støðugt víðgongdari sjálvstýrisrørsla mentist í Føroyum í kjalarvørrinum á Adressumálinum, so tók tann konservativa og meira tjóðskaparliga andstøðan samstundis við stjórnarvaldinum í Danmark. Tá Sjálvstýrisflokkurin í Løgtinginum samstundis fór undir at fremja nakrar broytingar í málspurninginum, soleiðis at føroyskt kundi gerast undirvísingarmál og kirkjumál, varð lagt upp til stríð við Sambandsflokkinn og ríkisstjórnina.

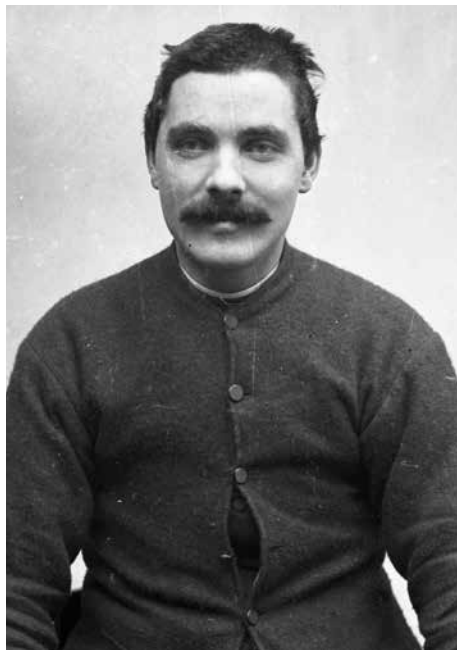
Hóast tað í tíðarskeiðinum 1918-1922 í fleiri førum eydnaðist Sjálvstýrisflokkinum at fáa samtykt í Løgtinginum, at føroyskt skuldi vera bæði undirvísingar- og kirkjumál í Føroyum, so tóku danskir myndugleikarnir ikki hesar samtyktirnar til eftirtektar. Somu lagnu fingtu samtyktir í 1918-1920 um størri heimildir til Løgtingið. Politiska samstarvið millum Sjálvstýrisflokkinn og Sambandsflokkinn var kortini ikki verri enn so, at stórir meiriluti í 1918 fekst fyri at fáa tey kirkjuligu ritualini týdd til føroyskt, soleiðis at tey kundu autoriserast til nýtslu

í kirkjuni, og í 1922 gjørdur flokkarnir báðir í veruleikanum eina søguliga tjóðarsemju, sum kundi havt skapt frið um viðurskiftini millum Føroyar og Danmark í nógv ár, tá eitt einmælt Løgting samtykti eitt uppskot til nýggja løgtingslóg.

Hendan tjóðarsemjan, sum óivað hevði kravt, at báðir flokkar slakaðu nógv í sínum stevnumiðum, varð kortini av ongum. Fyrst samtykti Ríkisdagurin løgtingslógina í mars 1923 við nøkrum broytingum, sum Sjálvstýrisflokkurin ikki var serliga fegin um. Samstundis fóru tjóðskaparligir norðmenn at seta krøv móti Danmark um at fáa skattlandini, serliga Eysturgrønland, sum Noreg misti til Danmark í 1814,

aftur. Norðmenn róðu eisini fram undir, at Danmark hevði misrøkt sínar skyldur í Føroyum. Oliver Effersøe var tann fyrsti føroyingurin, sum gjørdi viðmerkingar til norsku skuldsetingarnar og krøvini – tann 13. juni í danska blaðnum Nationaltidende. Tá so Jóannes Patursson, sum varð staddur í Noregi, 27. juni 1923 í almennari viðmerking til Oliver Effersøe gav norðmonnum rætt í, at Føroyar høvdu verið vanstýrðar undir donskum valdi, og eisini róði fram undir, at Føroyar kundu leggjast undir norsku krúnuna, var alt á gosi í Føroyum og í Danmark. Jóannes Patursson, sum longu hevði mist alt álit á donskum myndugleikum, varð skýrdur „Højforræder“, og Sambandsflokkurin reisti, helst við stuðli úr Danmark, málið á Løgtingi.

Við stuðli frá amtmanninum, sum hevði dupulta atkvøðu á Løgtingi, tá ið tað stóð á jøvnum, varð uppskot Sambandsflokksins, sum vísti aftur øllum skuldsetingum móti donskum valdi í Føroyum og øðrum uppáhaldum hjá Jóannes Patursson, samtykt á Løgtingið, og málið varð síðan reist í Ríkisdegnum. Politiska ætlan Sambandsflokksins var í fyrstu atløgú helst at fáa Jóannes Patursson feldan sum formann í Sjálvstýrisflokkinum, men tá ið tað ikki eydnaðist fór flokkurin – eins og hann ítøkiligá mótvegis Løgmálaráðnum hevði roynt at gjørt við brævi longu í 1919 – eftir at fáa donsku stjórnina at taka støðu til føroyskan politikk. Tað eydnaðist, tá ið danski forsætisráðharrin í oktober 1923 legði fram ein nýggjan Føroyapolitikk, sum treytaleyst stuðlaði teimum kreftum í Føroyum, ið vardu grundlógina og ríkismálið sum felags fyri alt ríkið – t.e. Sambandsflokkinum. Jóannes Patursson og Sjálvstýrisflokkurin, sum til 1920 virkaðu fyri eini skipan

av viðurskiftunum millum Føroyar og Danmark, sum kundi rúmast innan grundlógina, høvdu mist álitid á dønnum.

Við hesi yvirlýsing hevði danska stjórnin beinleiðis tikið støðu til føroyskan politikk, og tey góðu viðurskiftini millum Sjálvstýrisflokkinn og ríkismyndugleikarnar í Keypmannahavn vóru veruliga farin fyri skeyti. Tað er áhugavert, at heldur ikki hetta málið kann skiljast óheft av teimum báðum diskursunum. Í føroyskum høpi snúði Noregsmálið seg serliga um, at danskt vald hevði misrøkt sína uppgávu í Føroyum, – Jóannes Patursson segði ikki, at Føroyar skuldu leggjast undir Noregi, hann reageraði einans uppá ein orðadrátt millum Gjelsvik og Effersøe, og segði, at Føroyar ikki kundu leggjast undir Noregi undir somu treytum, sum tær nú vóru undir Danmark – men tá hetta varð borið fram í Noregi, sum Danmark var í ósemju við um skattlondini, gjørdust orðini alt fyri eitt partur av einum øðrum diskursi. Tað átti tann royndi politikarin Jóannes Patursson kanska at vita, men tað var í veruleikanum ikki hann, sum byrjaði kjakið – norðmenn vóru fyrstir, Balcher, Eskeland, Gjelsvik o.a., og so svaraði Effersøe aftur í Danmark. Jóannes Patursson legði seg út í eitt kjak, sum var byrjað í Noregi og Danmark, men hann gjørdi tað í Noregi og helt við norðmonnum. Tað kann sjálvandi heldur ikki útihýsast, at Jóannes Patursson nýtti høvi til at skapa trupulleikar.

Tað var hesin samanhangurin, sum knýtti føroyskan politikk, ja, í veruleikanum ein stóran part av Føroya søgu, at eini spírandi 'stórpolitiskari' ósemju millum Danmark og Noregi, ið gjørdi, at eitt staðbundið stríð í Føroyum fyri at vinna Løgtinginum størri rættindi í ríkinum og føroyskum ávikavist betri og somu rættindi sum donskum í skúlum og kirkjum, varð knýtt at einum heilt øðrum norðurlendskum diskursi, har orð, setningar og ósemjur finga ein heilt annan týðning. Tann at síggja til kanska nakað týðningarleysi innskotni setningurin, „*for så vidt det er muligt*“, sum ríkismyndugleikarnir í mars 1923 settu inni í einmælt uppskot Løgtingsins til nýggja løgtingslóg – „*Forslag til love, der udelukkende vedrører Færøerne skal forelægges Lagtinget til betænkning, forinden de ophøjes til Lov*“⁸³³ – soleiðis at tað í samtyktu lógini kom at standi „*Forslag til love, der udelukkende vedrører Færøerne, skal, for så vidt det er muligt, forelægges Lagtinget til betænkning, forinden de ophøjes til Lov*“,⁸³⁴ var í hesum nýggja diskursinum eisini nóg mikið til at skapa ein stóran stríðsspurning í føroyskum politikki, har tað bert eitt ár frammanundan hevði verið semja. Tað, sum nærur er ein smálutur í einum diskursi, kann gerast ein avgerandi stríðsspurningur í einum øðrum diskursi. Ein stríðsspurningur, sum síðan eisini gjørdist ein leikur í eini ósemju millum Danmark og Noregi.

Men hetta kundi bert henda, tí løgtingssamtyktin frá 1922, eins og viðurskiftini kring viðgongdari løgtingssamtyktir um málið í 1918-20 prógva, var ein hárfín neyðsemja, har báðir flokkar hildu seg hava verið noyddar til at slaka ivaleysa nógv fyri at rækka eini semju.

Í mun til Adressumálið er tað áhugavert, at Noregsmálið eisini varð knýtt at donskum politikki umvegis ta føroysku ríkisdagsumboðanina, Oliver Effersøe og Andras Samuelson, men munurin tykist vera, at meðan tað var danskur

politikkur, radikala stjórnin hjá Carl Th. Zahle, sum hevði tørv á parlamentariskum stuðli frá føroysku ríkisdagsumboðanini í 1918, so var tað føroyskur politikkur, Sambandsflokkurin, sum í 1923 hevði tørv á at fáa stuðul frá donskum myndugleikum. Í báðum førinum var tað kortini tann størri samanhugin, diskursurin, ikki bert teir politisku aktørarnir, sum kom at vera avgerandi fyri, at málini gjørdust so stór og fingi so stóran týdning.

Samanumtikið ber óivað til at siga, at føroyskur sjálvstýrispolitikkur, sum í góðum samstarvi við danskar myndugleikar tók seg upp í 1901-1906, kom tey næstu 20 árin at gerast partur av ymiskum størri diskursum, sum høvdu við sær, at í 1923 var sjálvstýrisrørslan komin í stríð við Sambandsflokkin og ríkismyndugleikarnar. Hetta var ikki ein gongd, sum ikki kundi havt verið øðrvísi; hetta var ein samansett gongd, sum var ein avleiðing av, at føroyskur politikkur, m.a. orsakað av formligum bindingum millum Føroyar og Danmark, søguligum og mentanarligum viðurskiftum, norskari tjóðskaparrørslu, tilvildarligum persónum/hendingum og stórpolitiskum viðurskiftum, til ymiskar tíðir og á ymiskan hátt gjørdust partur av ymiskum størri diskursivum samanhugum, sum genereraðu nýggjan og ofta rættiliga radikaliseraðan týdning til staðbundin føroysk sjónarmið. Á hendan hátt varð allur tann føroyski sjálvstýrisspurningurin radikaliseraður.

VI partur

Heildarperspektiv

„Jeg ... synes, det er uskyldigt Koketteri fra Færøernes Side, og jeg tror ikke, at nogen selvstyremand, heller ikke Kongsbonde Patursson bryder sig om at komme til at høre under Norge“.

Johan Christian Helms (1919)

„Hvis selvstændighedskravet imidlertid blot betyder, at man vil søge ind under en anden Stats Beskyttelse, og yde sin Tribut til denne, saa stiller Sagen sig anderledes. Men jeg antager ikke, at nogen færøsk Borger nærer saadanne Planer, thi de vil fra et almindeligt Synspunkt blive bedømt som en Art Forræderi“.

Thorvald Stauning (1930)

Føroyar og Danmark

Føroyskur politikkur var til í 1906, tá ið vit fingur politiskar flokkar, men brot-flaturnar í føroyskum politikki ganga nógv longur aftur. Tað hoyrdist einki til nakra móttøðu í Føroyum, tá oyggjarnar við einum pennastroki á eini friðaravtalu í Kiel 14. januar 1814 vórðu skildar frá Noregi, sum tær høvdu hoyrt til síðan 1274, og lagdar undir ræðið hjá danska konginum. Hendingin vakti neyvan nakran ans í Føroyum, men hon hevur síðan havt avgerandi týðning fyri politisku søgu Føroya.

Tað var hendan hendingin í 1814, sum slóðaði fyrri, at Føroyar 36 ár seinni komu undir dansku grundlógina, sum síðan – til gleði fyrri summi og sorg fyrri onnur – hevur verið karmurin um tað politiska lívið í oyggjunum. Tað var hendan hendingin, sum hevði við sær, at Føroyar politiskt komu at vera saman við einum ríki, sum søguliga og mentanarliga var nógv øðrvísi enn Føroyar. Og tað er hendan sannroyndin, sum ger, at føroyingar hava eitt so dupult lutfall til tað ríkið, teir eru knýttir at – teir virða tey sambond, sum 600 ára søga hevur skapt millum fólkid í londunum báðum, men teir eru ongantíð vorðnir danir – kanska akkurát tí, at søga og uppruni eru so ymisk. Enntá Jóannes Patursson, sum hevði so stóra virðing fyrri norðmonnum, helt, at norðmenn, sum søguliga,

mentanarliga og vinnuliga líktust føroyingum so nógv meira enn danir, høvdu verið nógv vandamiklari fyri føroyingar at verið saman við, soleiðis sum teir vóru saman við Danmark.

Tað er hendan tvístøðan millum ein norrønan samleika og eitt politiskt samband við Danmark, sum er grundskipanin í føroyskum politikki, soleiðis sum hann menti seg í árunum aftaná 1906. Tað er við støði í hesum dupulta veruleika, at brotlinjurnar í føroyskum politikki koma til sjóndar í tíðarskeiðinum 1906–1925. Tað var helst heldur ikki av tilvild, at føroyskur (sjálvstýris) politikkur varð føddur í 1906, árið eftir, at Noregi gjørdist sjálvstøðugt ríki, og kanska var tað eisini tí, at sambandsmenn hildu Tilboðið vera seperatistiskt og søgdu sjálvstýrisfólkini vera „seperatister“.

Tað varð í øllum førum aftur og aftur tikið til Tilboðið, tá ið Sambandsflokkurin skuldi skýra politikk Sjálvstýrisflokksins fyri at vera seperatistiskan, meðan Sjálvstýrisflokkurin vardi seg við, at talan bert var um eina fíggarliga nýskipan av viðurskiftunum millum Føroyar og Danmark. Tann radikaliserung av sjálvstýrisspurninginum, sum fór fram í tíðarskeiðinum fram til 1923, hevði óhepnar fylgjur við sær fyri føroyskan politikk – serliga fyri viðurskiftini millum Sjálvstýrisflokkinn øðrumegin og Sambandsflokkinn og ríkismyndugleikarnar hinumegin, sum gjørdist skiljilinjan í føroyskum politikki í fleiri ár eftir Noregs-málið. Ítøkiliga gav hetta seg til kennar við, at Sjálvstýrisflokkurin, sum síðan 1906 hevði havt standandi í stevnuskránni, at flokkurin ynskti so stórt føroyskt sjálvstýri, sum fáast kundi í góðum samstarvi við ríkismyndugleikarnar, broytti stevnuskránni 5. august 1924.⁸³⁵ Tá hevði sosialdemokratiska stjórnin hjá Thorvald Stauning, sum 23. apríl 1924 hevði tikið við eftir Niels T. Neergaard, eisini sagt seg stuðla Føroyapolitikkinum hjá Neergaard. Nú stóð ikki longur í stevnuskránni, at sjálvstýri skuldi fáast í góðum samstarvi við ríkismyndugleikarnar; tað varð staðfest, at Føroyar var tjóð, ið hevði rætt til at stjórna sær sjálvum.

Meðan Sambandsflokkurin tók undir við nýggja Føroyapolitikkinum hjá Niels Neergaard, so vóru sjálvstýrisfólk alt annað enn glað fyri hendan politikkin. Hóast sjálvstýrisfólk hildu, at danska stjórnin eisini átti at taka atlit til minnilutan, so søgdu tey seg vilja góðtaka, at danska stjórnin stuðlaði tí flokki, sum hevði meirilutan av føroyingum aftanfyrir seg, men stjórnin hjá Neergaard hevði nú sagt, at hon „ubetinget“ stuðlaði teimum kreftum í Føroyum, sum virkaði „for Bevarelsen af Færøernes hidtidige Stilling i Riget“. Stjórnin stuðlaði v.ø.o. ikki Sambandsflokkinum, tí hann hevði meirilutan av fólkunum aftanfyrir seg, men tí hann ongar broytingar vildi gera í viðurskiftunum millum Føroyar og Danmark. Fekk Sjálvstýrisflokkurin undirtøku frá føroyingum fyri at broyta støðu Føroya í danska ríkinum, – sum hann hevði havt í Løgtinginum longu í 1919 – so kundi flokkurin v.ø.o. ikki rokna við at fáa stuðul frá ríkismyndugleikunum. Jørgen-Frantz Jacobsen helt, at yvirlýsingin frá 26. oktober 1923, sum staðfesti, at „Regeringen vil arbejde for Bevarelsen og Samhørigheden, politisk og nationalt, mellem Færøerne og Riget“, var uttan hald í veruleikanum, hon var mótstriðandi eins og ein rundur fýrakantur.⁸³⁶ Føroyingar vóru nationalt sæð ikki, og høvdu ongantíð verið, danskir – teir vóru nationalt sæð bert føroyingar. Jørgen-Frantz

Jacobsen vildi eisini vera við, at í veruleikanum høvdu sjálvstýrisfólk nógv størri virðing fyri danskari mentan enn sambandsfólk.⁸³⁷ Teir flestu høvudsstuðlar Sjálvstýrisflokksins høvdu í mun til nógv av sambandsfólkunum lisið og búð nógv ár í Danmark, har tey høvdu ognuð sær kunnleika til danska mentan. Tí var tað lagnurnar speisemi, at Sambandsflokkurin skuldi verja „*danskheden*“ í Føroyum.

Á løgtingsvalinum 22. januar í 1924, sum var tað fyrsta valið eftir tí nýggju løgtingslógini, varð atkvøðubýtið millum flokkarnar á leið tað sama sum í 1920, men av tí, at trý eykavald umboð nú vóru til at javnað við, fekk Sambandsflokkurin meirilutan – flokkurin fekk øll tey trý eykavaldu umboðini og hevði nú 13 umboð móti teimum 10 hjá Sjálvstýrisflokkinum. Í agitatiónum upp undir valið hevði Sambandsflokkurin brúkt Noregsmálið. Í eini vallýsing við yvirskriftini „*Danmark eller Norge*“, varð tikið soleiðis til: „*Hr. J. Patursson har i Norge udtalt at Færøernes Tilslutning til Norge vilde være det eneste naturlige, efter at Selvstyret var indført paa Færøerne. Under Norgessagens Behandling i Lagtinget havde Selvstyremændene lejlighed til at protestere herimod, men de gjorde det ikke. Selvstyremændene havde al Anledning til at tage Afstand fra Hr. Patursson, men det gjorde de ikke. De kunde have udtalt, at færinger vedblivende ønsker at høre sammen med Danmark, men de gjorde det ikke. Sambandspartiet ønsker absolut ikke Tilslutning til Norge, men Samhørighed med Danmark. Enhver vælger, der ønsker Færøernes Samhørighed med Danmark bevaret og opretholdt, stemmer derfor den 22. januar paa Sambandspartiet!*“⁸³⁸ Tað fall sjálvstýrisfólkunum fyri bróstið, at Sambandsflokkurin legði øll tey, sum valdu Sjálvstýrisflokkin, undir at vilja leggja Føroyar undir Noregi, og at Sambandsflokkurin var einasta alternativ. Onkur av teimum ivaðist ikki í, at Svenning Rytter var arkitekturin aftanfyr.

Hetta var nú heldur ikki heilt rætt, sum Sambandsflokkurin legði sjálvstýrismenninar undir ikki at hava gjørt. Í álit Sjálvstýrisflokksins frá 14. september 1923 søgdu sjálvstýrismenninir, at „*Føroya fólk ikki hevur kraft politiska sameining við Noreg, og at stevnuskrá flokkanna einki inniheldur um tilíkt samband, og má tingið mæla frá at gera meir við henda spurning*“.⁸³⁹ Teir 11 sjálvstýrismenninir, sum atkvøddu fyri hesum, tóku v.ø.o. frástoðu frá øllum hugsanum um at leggja Føroyar undir Noreg.

Sjálvstýrismenninir vóru argir inn á Sambandsflokkin; tað sást týðiliga í nógvum av tí, sum teir skrivaðu, men onkrir av teimum megnaðu kortini at skriva góðar greinar við hollum greiningum av politisku støduni. Ein av teimum var Rasmus Rasmussen, sum skrivaði drúgva grein „*Højt spil om „Danmark eller Norge*“ til Tidens Tegn 1. mars 1924.⁸⁴⁰ Rasmus Rasmussen byrjaði greinina við at staðfesta, at almenna frágreiðingin til, at løgtingsval varð útskrivað 22. januar 1924 varð, at tann nýggja og meira demokratiska løgtingslógin, sum fekk gildi 1. januar 1924, skuldi setast í verk. Løgtingslógin hevði eisini við sær eina nýggja vallóg til Løgtingið, har trý eykavald løgtingsumboð vóru komin afturat teimum 20 fyri at tryggja, at umboðanin hjá flokkunum samsvaraði betur við atkvøðutalið. Samstundis skuldu Løgtingið sambært nýggju lógini sjálvt velja sín formann, tá ið hvørki amtmáðurin ella prósturur longur skuldu sita á Løgtingi við atkvøðurætti. Speikst skrivaði Rasmus Rasmussen, at hetta einfalda og heilt náttúrliga var ikki

Sjálvstýringmaðurin Rasmus Rasmussen, Rasmus á Háskúlanum, var ikki samdur við Jóannesi Patursson og adressufólkunum í 1917, tá hann var limur í Vørunevndini, men í 1923 varði hann Jóannes Patursson á Løgtingi og helt í 1924, at Sambandsflokkurin var farin alt ov langt, tá flokkurin í valstríðnum upp undir løgtingsvalið sama árið royndi at fáa føroyskan politikk yvirhøvdur til bert at snúgva seg um „Danmark ella Noregi“ – ein spurningur um samband við Danmark ella Noregi.

nóg mikið hjá Sambandsflokkinum at fara til val uppá. Tí noyddist flokkurin at finna okkurt meira litríkt at taka fram til løgtingsvalið.

Tað var nú ikki so løgið, at Sambandsflokkurin royndi at finna okkurt meira kveikjandi enn eina formliga grundgeving at fara til løgtingsval uppá, men tað var helst meira málið, Danmark ella Noregi, sum Sambandsflokkurin valdi at fara til val uppá, ið órógvaði Rasmus Rasmussen. Tað var ein óskikkur soleiðis at taka veljararnar fullkomiliga á bóli. Hann helt, at hevði danska stjórnin í kjarlívurinum á Noregsmálinum havt ætlanir um, at føroyingar skuldu velja millum Danmark ella Noregi, so átti hon at sagt tað til røttu tíð og beinleiðis, nevnliga tá ið valið varð útskrivað. Ístaðin var valið komið til at snúgva seg um hendan spurningin, Danmark ella Noregi, men útskrivað til at snúgva seg um nakað heilt annað. Rasmus Rasmussen helt, at við hesum var støðan blivin nógv álvarsamari og avgerandi enn fólk í Sambandsflokkinum høvdu givið sær fær um ella høvdu havt móguleika fyri at skilja, tá ið valstríðið varð lagt til rættis, og undir sjálvari øsingini upp undir sjálvt valið, tí hann mátti væl hava loyvi til at ganga út frá, at leiðsla Sambandsflokksins ikki av gáloysni og samvitkuleyst spældi við eldin. Rasmus Rasmussen ætlaði sær ikki at verja tað, sum Jóannes Patursson hevði sagt í Noregi. Tað kundu fólk hvør í sínum lagi gera sær sína meting av. Hann vildi bert vísa á, at hevði Jóannes Patursson við síni atferð skapt móguleika fyri ósemjum, so høvdu Dimmalætting og leiðarar Sambandsflokksins gagnnýtt hendan móguleikan púra vitleyst og eirindaleyst. Higartil hevði politiska stríðið í Føroyum verið millum samband og sjálvstýri, men altíð innanfyri ríkismarkið, innanfyri økið hjá donsku krúnuni; men við hesum valinum hevði Sambandsflokkurin sprongt ríkismarkið, og var sjálvur farin út um tað. Sambært Rasmusi Rasmusen var tað v.ø.o Sambandsflokkurin, sum hevði fingið føroyskan politikk til at fara frá at snúgva seg um meira ella minni sjálvstýri innanfyri ríkiskarmarnar til at snúgva seg um annaðhvørt at vera

innanfyri ella uttanfyri ríkiskarmarnar. Nú vóru tað ikki longur tveir flokkar í Føroyum, sum arbeiddu innanfyri karmar ríkisins, men tveir ymiskir flokkar, har annar arbeiddi innanfyri ríkiskarmarnar, meðan hin arbeiddi uttanfyri ríkiskarmarnar – um útgangsstøðið hjá Sambandsflokkinum til alt valstriðið upp undir lögtingsvalið 22. januar 1924 altso varð góðtikið.

Spurningurin er, um hetta nú var so fullkomiliga nýtt, sum Rasmus Rasmussen vildi vera við, tí leiðandi sambandsfólk høvdu síðan stovnanina í 1906 skýrt bæði sjálvstýringmenn og allan Sjálvstýrisflokkinn fyri at vera seperatistiskan, men broytingin tóktist kanska vera tann, at meðan tað frammanundan einamest hevði verið Oliver Effersøe, sum hevði lagt Sjálvstýrisflokkinn, serliga Jóannes Patursson, undir at vera seperatistiskan, so var tað nú allur Sambandsflokkurin, sum setti fram hetta sama sjónarmiðið mótvegis øllum Sjálvstýrisflokkinum. Sambandsflokkurin tykist hava hildið, at tá sjálvstýrisfólk hvørki beinleiðis tóku frástöðu frá útsøgnunum hjá Jónnesi Patursson í Noregi ella settu hann frá sum formann í flokkinum, so tóku tey undir við honum. Tað var hetta politiska spælið, ein nýggjur politiskur diskursur, sum setti flokkarnar í Føroyum ímóti hvørjum øðrum, innanfyri ella uttanfyri ríkismarkið, sum Rasmus Rasmussen helt vera so sera vandamikið.

Rasmus Rasmussen spurdi síðan víðari í greinini, um nakar innanfyri leiðslu Sambandsflokksins veruliga hevði gjørt sær heilt greitt, hvat hetta kundi koma at merkja? Viku eftir viku hevði málgagn Sambandsflokksins, sambært summum eisini málgagnið hjá „*danskheten*“ í Føroyum, Dimmalætting, rópt og trúttað niður í tilvitanina hjá veljarunum, at hesaferð stóð valið ikki millum samband ella sjálvstýri, men eina og aleina og aldeilis fullkomiliga um spurningin: „Danmark ella Noregi“. Hvør einasta atkvøða fyri Sambandsflokkinum var ein atkvøða fyri Danmark, og hvør einasta atkvøða fyri Sjálvstýrisflokkinum var ein atkvøða fyri Noregi. Hevði nakar innan leiðslu Sambandsflokksins, og hevði nakar í øllum umhvørvunum í Danmark, har Sambandsflokkurin í Føroyum varð stuðlaður sum „*danskhetens*“ verji, skilt avleiðingarnar av innihaldinum í støðu flokksins til seinasta lögtingsval, og vóru hesi fyrireikaði uppá at taka avleiðingarnar av hesum? Valúrslitið fyrilá nú, men høvdu tey ikki verið ein óhugnaligur kjaftfiskur í teimum umhvørvum í Føroyum og Danmark, har valstriðið við spurninginum: „Danmark ella Føroyar“ varð fyrireikað? Vóru fólk í hesum umhvørvum, hvar tey so vóru, ikki eitt sindur ivasom við valúrslitini? Rasmus Rasmussen staðfesti, at Sambandsflokkurin hevði fingið tey trý eykavaldu umboðini, og hevði nú 13 lögtingsumboð mótvegis teimum 10 hjá Sjálvstýrisflokkinum, men tað, sum hann helt vera meira avgerandi var, at Sjálvstýrisflokkurin hevði fingið 2450 atkvøður, og at sambært valstriði Sambandsflokksins, Danmark ella Noregi, so umboðaðu allir hesir veljarar eitt samband við Noregi.

Sambært Rasmusi Rasmussen var hetta ikki einans nakað, sum Sambandsflokkurin av meira ella minni órøttum legði Sjálvstýrisflokkinn undir, men hetta var ein nýggjur diskursur, sum fór at fáa politiskar avleiðingar. Rasmus Rasmussen ivaðist í, um hetta var ætlanin hjá teimum fólki, sum høvdu lagt valstrið Sambandsflokksins til rættis, men úrslitið fór – framvegis við støði í valskrá

Sambandsflokksins – at vera, at „*Norskheten*“ í Føroyum ikki longur var eitt avmarka fyribrigdi, umboðað av tí „*forrykte og forføngelige*“ Jóannes Patursson. Heldur ikki vóru tað longur bert nakrir fáir fanatikarar, sum fylgdu Jóannesi Patursson, men tað vóru sambært Dimmalætting 2450 heilt vanligir føroyingar, bæði menn og kvinnur yvir 25 ár, sum høvdu atkvøtt fyri Noregi. Eitt rættiliga ivasamt mál hjá teimum, sum stuðlaðu Dimmalætting sum „*danskhetens*“ verja í Føroyum, skuldi man hildið. So sterk skuldi tann norska rørslan í Føroyum altso vera, at hon longu við fyrsta „*fremmøte*“ kundi mynstrað 2450 atkvøður og vinna 10 av 23 umboðum í Løgtinginum. Jú, tað var sanniliga ivasamt, helt Rasmus Rasmussen. Hetta átti at givið leiðsluni hjá Sambandsflokkinum nakað at hugsa um. Noreg hevði verið rættiliga fjart frá tí almenna rúminum í Føroyum, sum hevði verið undir donskum ræði, men fór Sambandsflokkurin at halda fram við at knýta Noreg at føroyskum politikki við at seta spurningin Danmark ella Noregi, so helt Rasmus Rasmussen ikki, at nakar kundi lasta Noregi fyri eisini at vilja hava ávirkan á gongdina. Tað hevði tá ikki verið nakað ónatúrligt í, at tað eisini úr Noregi fór at vera ført valstrið við komandi val í Føroyum. Tá høvdu vit verið komin nógv longri av leið við skilaloysinum hjá Dimmalætting í Føroyum enn við atferðini hjá Jóannesi Patursson í Noregi. Fóru føroyingar ongantíð so langt av leið, so var tað einans orsakað av tí altíð sinniliga skynseminum hjá føroyingum sjálvum og ikki innastu leiðslu Sambandsflokksins, sum var óføroysk, og hvørs miðdepil eftir øllum at døma eisini lá uttanfyri Føroyar. Rasmus Rasmussen helt ikki, at tað bar til at lasta teimum 3661 sambandsveljarunum fyri hesa gongdina, men hann var sannførdur um, at Sambandsflokkurin, sum altíð rósti Danmark, og altíð gav seg út fyri at vera „*danskhetens*“ veruliga verja í Føroyum, við tí skilaleysa politikkinum upp undir løgtingsvalið 22. januar 1924 hevði verið „*danskheten*“ í Føroyum til stóran og kanska í longdini óbótaligan skaða. Tað hevði tí sambært Rasmusi Rasmussen verið uppá sítt pláss, um tað frá danskari síðu varð tikin frástøða frá hesi misnýtslu av Danmark í valstriðnum til løgtingsvalið.

Eisini helt hann tað vera út um alt mark, at Sambandsflokkurin við hesum fekk tað at síggja út til, at søk Danmarks einki hevði at siga fyri sjálvstýrisfólk, og at tey einki samband høvdu við danskt mentanarlív. Rasmus Rasmussen helt, at tað kundi væl verið, at tá ið saman um kom átti Danmark sínar bestu vinir millum sjálvstýrisfólkið. Tað var væl at merkja ikki siðvenja, at man innanfyri hetta umhvørvið rópti upp um danavinarlag, men tað kundi kortini vera, at vinarlagið her hvíldi á nakað virðismiklari og tignarligari enn lættkeyptar máliskur, sum ein stórlætin floksleiðsla kundi fáa høvi til at geva sínum veljarum – til uttan umhugsni at endurgeva. Danmark kundi – segði Rasmus Rasmussen – uttan iva havt vunnið vælvild frá øllum føroyingum, hjartalag og takksemi, enntá trúfesti, hevði man bert verið til reiðar at ført ein eitt lítið sindur øðrvísi politikk enn tann førda, hevði man bert víst seg eitt sindur meira skiljandi mótvegis tí til sjálvstílvitan vaknandi tjóðskaparkensluni hjá Sjálvstýrisflokkinum, hóast hann bert umboðaði ein minniluta, bert man innan leiðandi politisku umhvørvini í tíð hevði víst vælvild og forstáils heldur enn ørkymlandi rangvilja mótvegis einkultum

av teimum grundleggjandi spurningunum, ella rættari sagt bert viðurkent at tann føroyski spurningurin var rímiligur. Rasmus Rasmussen gjørdi her vart við tað, sum Jørgen-Frantz Jacobsen seinni skuldi taka fram og grundgeva fyri: at sjálvstýrisfólkini í veruleikanum ofta høvdu nógv djypri kunnleika til og virðing fyri danskari mentan enn nógv sambandsfólk, sum uttan størri kunnleika til danska mentan prýddu seg við donskum spjølðrum.

Hóast sambandsfólkini eftir valið noyddust at viðurkenna, at tey av býttheit høvdu gjørt Danmark eina lagnutungu bjarnatænastu, so fór tað neyvan at eydnast teimum at byrgja fyri teimum óhepnu fylgjum, sum býttheitin fór at hava við sær, tí veruleikin var har, og hann fór – segði Rasmus Rasmussen – sum einhvør onnur søgulig hending at fara inn í tíðina og gerast orsök til ávísar virkningar, sum eingin enn kendi ella var førur fyri at skilja. Býttheitin eins og klókskapurin dregur eirindaleynt sínar fylgjur eftir sær, tá hann verður til eina gerð. Tað hevði sambært Rasmusi Rasmussen verið enn eitt undur, um alt tað skilaloysið, sum undan valinum slapp út gjøgnum Dimmalætting, m.a. umvegis Oliver Effersøe, ikki fór at draga nakrar lagnutungar fylgjur við sær.

Rasmus Rasmussen var heldur ikki í iva um, hvør var høvuðsarkitekturin handan valstríðið hjá Sambandsflokkinum. Hann helt, at eftir øllum fyrrverandi royndum, so skuldi tað verið løgið, um ikki alt tað, sum undan valinum varð gjørt fyri at tryggja Sambandsflokkinum ein sannførandi meiriluta, stavaði frá teimum monnum, ella kanska bara einum manni, sum leingi hevur verið høvuðspersónurin í Sambandsflokkinum, nevniliga Svenningi Rytter. Lagnan hjá hesum tragiska manni tóktist vera tann, at hann helt seg vera serliga kosnan til at vera „*danskhetens*“ varðveitari og verji í Føroyum, meðan gudarnir um somu tíð heilt og fullkomuliga høvdu noktað honum ta til uppgávuna neyðuga skil (hansara skil og dugnasemi í aðrar mátar er einki at siga til), soleiðis at alt miseydnaðist undir hansara sterku, men óhepnu, hondum. Tann syrgiligi sannleikin var nevniliga, at hóast góða meining, so hevði eingin maður við síni atferð á teimum økjum, sum nomu við tað andalig, volda teimum góðu viðurskiftunum millum Danmark og Føroyar so stóran skaða sum hann. Sum krúnan á tí skaðiliga verkinum kundi trygt nevast hendan ólukkuliga páfíning upp undir seinasta løgtingsval. Dugdi Sambandsflokkin enn ikki at skilja tað, so fór hann seinni at skilja tað; eisini í Danmark fóru fólk fyrr ella seinni at fáa eyguni upp fyri tí. Tað hevði óivað verið ein ávís góð meining til staðar í hægstu leiðslu Sambandsflokksins, og tað hevði ikki verið mangul uppá stórt orkutak; men hvat mundi tað alt hjálpa, tá man var fullkomiliga blindur fyri øllum tí upprunaliga í sjálvum lívsins veruliga tørvi og rætti; tá man manglaði sjónina fyri hesum, so var tað týðningarmesta fyri at skilja tey tjóðskaparligu sereyðkennini hjá einum fólk, tann djúpasta fatanin av menniskjum, burtur, og gerðirnar komu bert at minna um eina vitleysa leitan í myrkri.

Tann syrgiligi veruleikin var, at eini frísk, góð og gróðrarrík viðurskifti millum Danmark og Føroyar meira og meira syndraðust undir leiðslu av óhepnu hondunum hjá Svenningi Rytter og ovastu leiðslu Sambandsflokksins, sum ikki kundu bótast av ovurstórum játtanum til tað eina ella annað praktiska endamál; tí her

var nevnliga talan um eitt djypri forstáilsí, sum – var tað ikki til staðar – hevði við sær, at allar ytri gerðir bert skaptu størri og størri mótstöðu, ígjøgnum hvørja øll orka bert varð gjørd til uppøsandí varma; men tað var nyttuleyst at koma nærri inn á hetta, – helt Rasmus Rasmussen – tí á hesum økinum var tað júst, at forstáilsí hjá tí stóra høvuðspersóninum sveik, var burtur ella ongantíð hevði verið til. Tað var – skrivaði Rasmus Rasmussen í endanum á hesi drúgvu greinini – eitt „*Høit spil*“, sum Sambandsflokkurin hevði spælt við „*danskhøtens sak*“ í Føroyum upp undir løgtingsvalið, eitt spæl, sum flokkurin helst longu angraði, og sum hann í framtíðini ramliga fór at iðra seg um, men tá kundi tað tíverri vera ov seint at gera nakað við tað.

Tá hendan drúgva greinin hjá einum sjálvstýrismanni er endurgivin í nærum fullum líki, so er tað tí, at hon greinar, hvat var hent við føroyskum politikki síðan 1906. Sambandsflokkurin, sum hevði fingið ríkismyndugleikarnar í sín part, hevði sigrað í 1924,⁸⁴¹ men Rasmus Rasmussen hevði rætt í, at hetta var ein stuttskygdur sigur, sum í longdini kundi fara vísa seg at vera til óbótaligan skaða fyri „*danskhøten*“ í Føroyum. Tilgongdin hjá Rasmusi Rasmussen er týðiliga litað av, at hann sum sjálvstýrismaður var firtin inn á valstríðið hjá Sambandsflokkinum, sum hevði givið flokkinum sigur á løgtingsvalinum í 1924, men undir hansara firtni eru klókar greiningar av politisku støðuni. Hóast greinin hjá Rasmusi Rasmussen ikki var ein valgrein, so var hon sjálvandi politisk, hann gjørdi alt ov nógv av, tá ið hann fór eftir leiðsluni í Sambandsflokkinum, sum sjálvandi ikki kundi lastast fyri at hava gagnnýtt Noregsmálið politiskt, og hansara viðmerkingar vóru beiskar, men tó eru hansara reflektiúnir eftir løgtingsvalið í 1924 ógvuliga áhugaverdar. Greinin kann bæði lesast sum ein – ikki heilt óheft – reflektiún yvir politisku støðuni upp undir løgtingsvalið í 1924, og sum ein ímynd av tí politisku støðu, sum Sjálvstýrisflokkurin stóð í eftir Noregsmálið. Tað var Jóannes Patursson, sum við síni atferð í Noregi hevði givið Sambandsflokkinum høvi til at seta flokkin í hesa støðu, men vreiðin hjá sjálvstýrismonnunum varð vend móti Sambandsflokkinum, og eisini móti donskum myndugleikum, serliga Svenning Rytter, ið ikki skiltu sjónarmið Sjálvstýrisflokksins.

Nógv bendir eisini á, at ríkismyndugleikarnir heilt skjótt viðurkendu, at tað hevði verið ein feilur einvíst at stuðla Sambandsflokkinum síðan 1923, men tá var ‘skaðin’ hendur. Í eini grein í norska blaðnum *Tidens Tegn* upp undir ólavsoðu í 1924 skrivaði Jóannes Patursson í eini viðmerking til nýggja Føroyapolitikkin hjá donsku stjórnini,⁸⁴² at danska grundlógin ongantíð varð samtykt á Løgtingi og ongantíð hevði verið viðtikin á fólkkaatkvøðu í Føroyum, og at stríðið fyri at sleppa út um karmarnar í grundlógini ongantíð fór at verða slept. Løgnari helt hann uppáhaldið hjá stjórnini um, at ríkismálið, sum eingin føroyingur tosaði, skuldi vera felags fyri alt ríkið, vera. Hann minti á, at tað føroyska arbeiðið við málinum, utan mun til politiskar flokkar, vaks seg sterkari ár fyri ár.

Úttalilsini um, at danskt mál skuldi vera felags fyri Danmark og Føroyar mátti byggja á ókunnleika við føroysk viðurskifti. Hatta úttalilsí var longu uttan hald í veruleikanum, og tað fór als ikki at halda framyvir. Politisku flokkarnir í Danmark høvdu sambært Jóannesi Patursson fingið at vita, at formaður Sambandsflokksins

hevði uppgivið sítt 18 ára langa arbeiði fyri m.a. felags máli og felags lóggávu í Føroyum og Danmark. Hann hevði sagt, at einki var vunnið, at alt var tapt. Tað hevði óivað verið hepnast, um man frá danskari síðu hevði sæð tann av umboði Sambandsflokksins nevnda sannleika í eyguni og viðurkent, at sambandshugsanin, felagstankin, ikki hevði fingið undirtøku, men at tað tvørturímóti í Føroyum eftir áralangt stríð var vaksin fram ein tjóðskaparlig sjálvkensla, sum óivað í eina tíð afturat, við trústi uttanífrá, kundi verða hildin aftur, men sum júst við at verða hildin aftur í síni frælsu menning fór at festa enn djypri røtur. Hon fór at vaksa seg nóg sterka til at fólkið í fullari semju fór at seta alt inn á at hevda sín sjálvsagda sjálvsavgerðarrætt.

Sæð í baksýninum hevði Jóannes Patursson rætt á fleiri økjum, t.d. viðvíkjandi felags máli, flagg og lóggávuvaldi, har sambandshugsanin ella felagstankin longu fór at fella miðskeiðis í 1930-árunum, men Jóannes Patursson, sum doyði í 1946, kom ikki at uppliva fólkið hevda sjálvsavgerðarrættin. Tað var eisini rættiliga skjótt, at danska stjórnin viðurkendi, at her var Føroyapolitikkurin óheppin.

Í 1925 legði danski kenslumálaráðharrin í fyrru Stauning stjórnini, Nina Bang, sum var fyrsti kvinniligi ráðharri yvirhøvur í Danmark, eitt neyðsemjuuppskot um undirvísingarmálið fyri Løgtingið, sum við nøkrum heilt fáum undantøkum skuldi gera føroyskt til undirvísingarmál. Sjálvstýrisflokkurin, sum tó ynskti at føroyskt uttan avmarkingar skuldi vera undirvísingarmál í Føroyum, tók væl ímóti uppskotinum, meðan Sambandsflokkurin, sum kendi seg sviknan av donskum myndugleikum, feldi uppskotið í Løgtinginum. Í Tidens Tegn 12. august 1925 var ein grein prentað, sum var komin úr Føroyum – óivað frá einum sjálvstýrismanni – har reaktiónin í Føroyum verður lýst.⁸⁴³ Í greinini verður nevnt, at kenslumálaráðið í stjórnini hjá Stauning stígvíst hevði flutt seg til lutvíst at taka undir við tí av Løgtinginum samtykta uppskoti um føroyskt undirvísingarmál, tó við teimum fyrivarnum, at danskt skuldi vera undirvísingarmál í donskum, Danmarkar søgu og geografi. Greinsskrivari helt, at hann noyddist at viðganga, at danski kenslumálaráðharrin her var komin við einum tilboði, sum veik sera nógv frá tí stívrendu støðu, danska stjórnin higartil hevði havt til hetta málið. Sjálvstýrisflokkurin tók tí ímóti uppskotinum við vælvild, men gjørdi samstundis greitt, at flokkurin neyvan fór at góðtaka, at undirvísingin skuldi vera á donskum í nakrari lærugrein. Teir neyðugu førleikarnir í donskum noyddist skúlin at geva børnunum á onkran annan hátt. Við fyrstu viðgerð av málinum í Løgtinginum fekst ikki at vita, hvørja støðu Sambandsflokkurin yvirhøvur hevði til stjórnaruppskotið, men harafturímóti – upplýsti greinsskrivarin – „*uttalte dette partis formand (Andreas Samuelsen) sig tydelig nok, idet at han fandt at forslaget var en knyttet næve rettet mot sambandet*“.⁸⁴⁴ Greinsskrivarin helt, at við hesum orðunum hevði formaður Sambandsflokksins tikið burtur tað tættu sambandið, sum hevði verið millum tær leiðandi og berandi kreftirnar í flokkinum og afturhaldið í Danmark. Hann legði meira politiskt afturat, at fólk í Føroyum, sum kendu til viðurskiftini, altíð høvdu verið greið yvir, at sambandið var eitt „*kunstprodukt*“ uttan veruliga rót í fólkinum, at leiðarar sambandsins í Føroyum vóru danskir „*vaabendragere*“, og at so skjótt sum Danmark sveik hesar fór fráfallið at økjast. Tað var ikki so lægið,

Mannfjöld á kajini, helst er tað danski forsætisráðharrin Thorvald Stauning, sum vitjar í Føroyum.

helt greinskrivarin, – ikki heilt uttan hald í veruleikanum – at Sambandsflokkurin hevði kent seg sterkan í politiska stríðnum í Føroyum, meðan flokkurin hevði havt alt Danmark í rygginum, meðan Sjálvstýrisflokkurin bert hevði havt egna styrki (og samkenslu frá vinum) at líta á.

Tá danska Kenslumálaráðið nú beinleiðis hevði sviðið „*dansketens forkjæmpere*“ í Føroyum, noyddist formaður Sambandsflokksins óivað at siggja hetta sum eina krígsavbjóðing – ein knýttan neva – móti teimum fyrr so ósvikaligu grundstuðlum flokksins í Danmark, og sjálvandi noyddist formaðurin at taka til neyðverju. Hetta var eitt stríð um lív og deyða, helt greinskrivarin, tí formaður Sambandsflokksins visti væl, at tann dagin stuðlar Sambandsflokksins í Danmark fullu, var Sambandsflokkurin í Føroyum „*en saga blot*“. Heldur enn at fáa eina langtíðarneyðsemju í lag um viðurskiftini millum Danmark og Føroyar, sum var um at koma í lag í 1922, so hevði danska stjórnin nú gjørt seg til óvin við báðar flokkarnar í Føroyum. Tað gjørdist týðiligt í september 1925.

Tá Stauning vitjaði í Føroyum í september 1925 fyri at leggja fram álit um samband fyri Løgtingið, og á fundi í Havnar Arbeidsmannafelag skuldi havt heitt á arbeiðarar um at velja onnur umboð í Ríkisdagin enn Effersøe og

Samuelsen, sum føroyingar høvdu valt, gjørdust eisini sambandsfólk vónbrotin. Sjálvstýrisflokkurin helt, at tað ikki mátti koma fyri eina triðju ferð, at ein danskur ráðharri trein inn í Løgtingið og setti fram krøv. Tað sama varð hent í 1924, tá ið Moltke trein inn í Løgtingið, meðan kanónir dundu á Havnarvág.⁸⁴⁵ Tað varð eftir hesa vitjanina hjá Moltke í 1924, at Sjálvstýrisflokkurin broytti stevnukránna soleiðis, at tað góða samstarvið við donsku stjórnina varð strikað. Tá Stauning fór av Havnini 6. september 1925 mótmæltu føroyingar friðarliga, bæði sambands- og sjálvstýristingfólk, tí eingi løgtingsumboð vóru á bryggjuni at siga honum farvæl.⁸⁴⁶

Hetta hekk neyman bert saman við Føroyapolitikkinum hjá stjórnini; hetta hekk helst eisini saman við, at Sambandsflokkurin, sum hevði samstarvað væl við Vinstraflokkinn í Ríkisdegnum, á øðrum økjum ikki kundi samstarva við ta fyrstu sosialdemokratisku stjórnina í Danmark undir leiðslu av Stauning, sum tók við eftir Neergaard í 1924. Stauning, sum skuldi havt biðið føroyskar arbeidarar velja onnur umboð enn Effersøe og Samuelsen at umboða seg í Ríkisdegnum,⁸⁴⁷ gjørdi eftir øllum at døma heldur ikki nógv fyri at tekkjast Sambandsflokkinum á øðrum økjum, og so var hansara stjórn eisini vinarligari sinnað móttvegis føroyskum undirvísingarmáli enn Sambandsflokkurin var.

Tann 27. mars 1928 er Jóannes Patursson í samrøðu við íslenska Morgunblaðið endurgivin fyri at hava sagt, at „*Hvis de færøiske Sager blev vel behandlet og Danskerne fik Lejlighed for at gøre bekendtskab med Færingerne og deres Livskaar, vilde Samlivet og Enigheden blive god*“.⁸⁴⁸ Hetta bendir á, at Jóannes Patursson framvegis ikki hevði mist alla vón um, at danir einaferð fóru at skilja føroyingar, men í eini viðmerking til samrøðuna skrivaði Jóannes Patursson í grein í Morgunblaðnum 4. mai 1928, at tað var rætt, at hann hevði vón um, at danir nú endiliga fóru at skilja serstöðu føroyinga og fóru at sýna teimum rættvísi og vælvild, men hann legði afturat, at uttan mun til danska vælvild, so fóru føroyingar framvegis at hevda sína serstöðu við somu styrki sum áður. Jóannes Patursson skrivaði, at „*Adskillelse fra Danmark kan der blive tale om, skønt saadant vilde komme an paa forskellige Omstændigheder, den er „i sigte“ ... Adskillelse bliver i Længden det heldigste for begge Folk*“.⁸⁴⁹ Helst hevði broytti politikkurin hjá Stauning stjórnini í málsurninginum skapt eina vón hjá Jóannesi Paturson, men nú vendist illa aftur, loysingin stóð fyri framman, og danski konsulin í Reykjavík, de Fontenay, sum sendi greinina í Morgunblaðnum til amtmannin, skuldi vera við til at skapa tær „*Omstændigheder*“, sum settu hendan spurning aftur á dagskránnu millum føroysk sjálvstýrisfólk.

Ósemja tók seg seinni upp millum Sjálvstýrisflokkinn og ríkismyndugleikarnar um „Merkið“, sum Jens Oliver Lisberg, Emil Joensen og Pauli Dahl høvdu evnað til í Keypmannahavn í 1919. Í fyrstuni varð „Merkið“ brúkt av ungmanna feløgum og til fólkafundir, men longu í 1923 varð tað fyrstu ferð vundið á stong á einum føroyskum fiskiskipi, og í 1924 hevði eitt føroyskt skip vundið „Merkið“ á stong undir Íslandi. Í 1925, tá føroyingar við Jóannesi Patursson á odda vóru dansiferð í Noregi, veitraði „Merkið“ fyri fyrstu ferð í sambandi við uttanlandaferð hjá føroyingum, og í 1928, tá norðmenn á veg til Íslands við skipinum Mira lögdu

Flaggölan á Ólavssøku 1930. Politistar uttanfyri Tinghúsið.

leiðina fram við Kirkjubø, har teir hildu fund í „Múrinum“, veitraði skipið við føroyska flagginum. Sama árið vant Jóannes Patursson „Merkið“ á stong á lögtingshúsinum, har tað veitraði fyrri ferð, men tað varð skjótt tikið niður aftur og amtmaðurin læt danska stjórnarflaggið (splitflaggið) vinda aftur á flaggstongina.

Tann stóri 'bardagin' millum Sjálvstýrisflokkinn og ríkismyndugleikarnar var í 1930. Í sambandi við, at íslendingar í døgnum 26. – 28. juni 1930 hátíðarhildu 1000 ára haldið fyrri Altinginum, var stórt hátíðarhald í Íslandi, har umboð fyrri norðurlendsku londini vóru til staðar. Eisini úr Føroyum fóru nógv fólk til

Íslands fyri at hátíðarhalda Altingið saman við íslendingum. Jóannes Patursson hevði ætlað sær at hildið røðu fyri íslendingum, men Løgtingið valdi sjálvandi Edward Mitens (fyrr Mortensen), sum var lögtingsformaður, til at flyta fram røðu vegna Føroyar. Á Altingsvøllinum stóðu flaggstengur, og norðurlendsku gestirnir hildu røðu meðan teirra fløgg veitraðu á Løgbergi. Tá Edward Mitens flutti fram røðu veitraði „Merkið“ á Løgbergi, men tað fall ikki í góða jørð hjá dønum, at vertirnir høvdu vundið „Merkið“, sum ikki var viðurkent av dønum, á stong. Danir kravdu, at „Merkið“ varð tikið niður, og tað varð eisini gjørt. Á somu ferðini skuldi føroyingar leggja krans við ein minnisvarða fyri 7 føroyingum, sum doyðu við føroysku sluppini Acorn í 1928, tá eldur kom í í Meðalandsbuktini. Føroyingarnir vóru grivnir í Íslandi. Tá minnisvarðin skuldi vígast var de Fontenay til staðar. Føroyingarnir høvdu vundið eitt føroyskt flagg um fótin á minisvarðanum. Hetta fekk de Fontenay at gerast so firtnan, at hann rýmdi av staðnum í illsinni.⁸⁵⁰

Hetta var sjálvandi ikki tikið væl upp av føroyingunum, sum vóru í Íslandi, og sjálvstýrisfólk hildu lítið um, at danir soleiðis ikki virdu føroyska flaggið. Á ólavsøku í 1930, tá ið Løgtingið hátíðarhelt 900 ára dagin fyri deyða Ólav Halga á Stiklastøðum, fingur sjálvstýrismenninir høvi til at geva dønum aftur av somu skuffu. Sjálvstýrisflokkurin hevði viljað havt hátíðarhaldið fyriskipað soleiðis, at „Merkið“ skuldi verða vundið í húnar hátt á lögtingshúsunum hendan dagin, og at gudstænastan á ólavsøku skuldi haldast á føroyskum máli. Tá samanum kom varð avgjørt, at gudstænastan skuldi verða hildin á donskum av Niels Jensen Rasmussen presti, sum nýliga var komin til Føroya at virka sum prestur, meðan Dannebrog skuldi veitra á tinghúsinum. Undir sjálvum hátíðarhaldinum fór ein sjálvstýrismaður, Páll Patursson, inn í tinghúsið og upp á loftið, har hann læt upp vindeygað við flaggstongina á tinghúsinum, loysti flaggknútin, soleiðis at Dannebrog datt niður á vøllin frammanfyri tinghúsið, og so legði hann føroyska flaggið út av vindeyganum, soleiðis at tað lá móti veggnum á tinghúsinum. Amtmaðurin gjørdist so óður av hesi fyri hann stóru vanvirðing av Dannebrog, at hann rætt og slætt rýmdi av hátíðarhaldinum. Harvið fingur sjálvstýrismenninir hevnd fyri tað eyðmýking, teir hildu seg hava verið útsettar fyri av donskum myndugleikum á tí stóra hátíðarhaldinum í Íslandi ein góðan mánað frammanundan.

Tær tjóðskaparligu rembingarnar í Føroyum vóru sambært donskum myndugleikum nú vorðnar so ógvusligar, at okkurt mátti gerast. Danskí forsætisráðharrin, Stauning, gav Sjálvstýrisflokkinum tilboð um eina fólkaatkvøðu, har valið var millum verandi støðu ella loysing frá Danmark. Hetta „tilboðið“ varð óivað hugsað sum ein hóttan móti Sjálvstýrisflokkinum, tí hvørki stevnuskráin ella meginparturin av lögtingsmonnum Sjálvstýrisflokksins høvdu loysing sum politiskt mál í 1930, hóast Jóannes Patursson, sum framvegis var floksformaður, helst hugsaði um loysingina sum eitt mál einaferð í framtíðini. Í frágreiðing frá fundi í Studentafelagnum í Keypmannahavn, sum er endurgivin í Berlingske Tidende 2. november 1930, har flagggølan og fólkaatkvøðan vórðu umrøddar, og m.a. Stauning, Rytter, Effersøe og Samuelsen vóru millum røðararnar, er Edward

Merkið hongur úr vindeyganum í lögtingshúsunum í 1930. Rithøvundurin Jørgen-Frantz Jacobsen er í Berlingske Tidende 2. november 1930 endurgivin fyri at hava tikið nakað soleiðis til á fundi hjá Studentafelagnum í Keypmannahavn um flagggøluna á ólavsøku í 1930:

*„Nedskæringen af en Flagline betyder ikke Overskærelsen af Baandet med Danmark. Flagepisoden sammenlignede Taleren iøvrigt med Luthers Optræden i Wittenberg og Theepisoden i Boston, der indledede den amerikanske Frihedskrig“.*⁸⁵¹

Mitens endurgivin fyri at hava tikið soleiðis til: *„Intet Parti, men kun faa Personer, ønsker Adskillelse fra Danmark, hvis nogen i det hele gør det ved nærmere Eftertanke. ... Da der ikke er Krav fremme om Adskillelse, er der ikke Grundlag for en Folkeafstemning om Statstilhørigheden til Danmark. Den vil kun skade. ... Det er givet, at Befolkningen paa Færøerne ikke Ønsker, at Færøerne skal udgøre et Samfund uden Tilknytning til nogen anden Stat, og man ønsker ikke at knyttes til nogen anden Stat end Danmark“.*⁸⁵²

Sjálvstýrisflokkurin ynskti føroyskt flagg og føroyskt undirvísingarmál, – bert fá ynsktu loysing – men tað skal sjálvandi havast í huga, at hetta verður sagt í verjustøðu á einum almennum fundi í Keypmannahavn, og í eini støðu, har Sjálvstýrisflokkurin í truplum búskaparligum tíðum kundi verða trústur til at taka fólkaatkvøðu um loysing, sum tað vóru ring útlit fyri at fáa undirtøku fyri.

Tað er kortini einki at ivast í, at Sjálvstýrisflokkurin vildi ikki hava loysing frá Danmark. Enntá fyrrverandi amtmaðurin í Føroyum, Svenning Rytter, tóktist – í øllum førum sum hann er endurgivin í Berlingske Tidende í 1930 – halda, at nógv teir flestu av sjálvstýrismonnunum vóru fullkomiliga trúgvir móttvegis donskum myndugleikum, hóast hann lógið nokk annars tóktist halda, at stevnuskráin hjá Sjálvstýrisflokkinum var víðgongdari enn sjálvstýrisfólk alment vildu standa við: *„Man maa ikke som Statsministeren og andre tale om Selvstyrepartet som Helhed. Der er stor Forskel indenfor Partiet. Mange er fuldtud loyale, men det er en lille Fløj, ført af Patursson og Mitens, der volder Uro. Hr. Mitens undgik omhyggeligt at nævne Partiets egentlige Program, der kræver eget Flag, eget Sprog (uden at tale om Kendskab til Dansk), og at ingen Lov bliver gyldig uden om Færøerne“.*⁸⁵³ Soleiðis

Í 1907 tók Jóannes Patursson soleiðis til í røðu fyrri Fríðrikki VIII uttanfyri Løgtingið: „*Der er ingen af os, ikke en eneste en, der ønsker at skilles fra Eder, men vort Ønske er godt Samliv under fælles Krone, da tror jeg, at de vil sætte Pris paa et saadant Haandslag. Vore Forfædre har paa Tinge i Thorshavns By svoret mange danske Konger Huldskab og Troskab. Vi, deres Efterkommere, har i Dag givet Kong Frederik d. 8de vort Haandslag om Huldskab og Troskab. Hil og sæl Danevælde*“. Fimmti ár seinni, í 1955, sýtti sonur hansara, Erlendur Patursson, fyrri at reisa seg í Løgtinginum fyrri at rópa leingi livi fyrri kongi. Hanus við Høgadalsá stendur uppi, meðan Hans Iversen stendur millum teirra við riddarakrossi.

sum Svenning Rytter er endurgivin í Berlingske Tidende tykist hann halda, at bert ein víðgongdur minniluti í Sjálvstýrisflokkinum tók undir við øllum, ið varð

nevnt í stevnuþránni hjá flokkinum, men kanska visti hann ikki, at nógv var hent í sjálvstýrisrørsluni síðan hann fór úr Føroyum í 1918.

Sambandsflokkurin og Javnaðarflokkurin tóku av tilboðnum og samtyktu fólkaatkvøðuna, men tá Sjálvstýrisflokkurin ikki tók av hesum 'tilboði', varð fólkaatkvøðan av ongum. Sambært donsku ráðharraprotokollini segði forsætisráðharrin á ráðharrafundi 24. november 1930, at allir flokkar í Føroyum vóru samdir um, at fólkaatkvøðan undir hesum umstøðum ikki skuldi gjøgnumførast, men „*Samuelson og Effersøe havde fremdeles tilkendegivet, at de ville anse en folkeafstemning for ønskelig. Men kunne en sådan afstemning ikke finde sted nu, bør den heller ikke senere på foranledning af Patursson tages op til fornyet drøftelse*“.⁸⁵⁴ Hugsanin við „tilboðnum“ var v.ø.o. at steðga Sjálvstýrisflokkinum.

Jóannes Patursson skrivaði í 1931 ein bókling, har hann grundgav fyri, hví Sjálvstýrisflokkurin ikki tók av „tilboðnum“.⁸⁵⁵ Sambært Jóannesi Patursson bar ikki til bert at samtykkja eina fólkaatkvøðu uppá kvamsvíis. Tað var neyðugt at gera stórar fyrireingar frammanundan. Fyrst og fremst var neyðugt at gera eina búskaparliga uppgerð millum Føroyar og Danmark, sum m.a. visti, hvør partur hevði havt fyrimun av sambandinum og eisini varð neyðugt at fáa greiði á, hvørji rættindi Føroyar høvdu eftir loysingina frá Danmark, m.a. veiðirættindi í Grønlandi. Tað er ikki neyðugt at vera samdur við Jóannesi Patursson í øllum tí, sum hann bar fram, fyri at staðfesta, at meinti danska stjórnin nakað annað við hesum „tilboði“ enn at hótta sjálvstýrisrørsluna til at binda frið um teir tjóðskaparligu spurningarnar, so var neyðugt við drúgvum fyrireikingum frammanundan.

Tá Sjálvstýrisflokkurin – serliga Jóannes Patursson – tók frástöðu frá hesi fólkaatkvøðuni í 1930, so skal tað kortini eisini síggjast í samanhangi við teimum búskaparliga sæð truplu tíðunum í 1930-árunum, sum fylgdu við altjóða búskaparkreppuni í kjalarvørinum av krakkinum í Wall Street í 1929. Hesa kreppu komu Føroyar ikki burturúr fyrr enn í 1940-árunum; men hóast tjóðskaparligu reimingarnar um flaggið í 1930, so var einki veruligt ynski í Føroyum tá um at loysa frá Danmark.

Hinvegin er tað eisini greitt, at uttan mun til hvørji motiv danska stjórnin hevði fyri at seta fram tilboð til føroyingar um fólkaatkvøðu um loysing frá Danmark, so góðtók stjórnin í veruleikanum fyri fyrstu ferð við hesum tilboði til føroyingar, at Føroyar høvdu rættin til at loysa frá Danmark.⁸⁵⁶

Krøvini um at fáa viðurkent føroyska málið og føroyska flaggið vóru sett fram í Føroyum, og tey fóru, sum Jóannes Patursson segði í 1924, ongantíð at hvørva aftur, og við tilboðnum frá Stauning um loysing varð eisini ein annar spurningur reistur í føroyskum politikki, sum heldur ikki tykist at fara at hvørva aftur. Tað skuldi kortini eitt nýtt heimskríggj til, har Danmark og Føroyar vórðu hersettar av hvør sínum parti í krígnum, fyri at vinna føroyskum máli og flaggi fulla viðurkenning í Føroyum, og tá fekk loysingarrørslan eisini fyri fyrstu ferð stóra undirtøku frá føroyska fólkinum. Tá trýstið og stuðulin úr Danmark linkaði, megnaði Sambandsflokkurin ikki at byrgja fyri teimum kreftum, sum flokkurin síðan 1906 kanska einans hevði styrkt í royndunum at halda teimum aftur.

Tað skulu serligar umstøður til fyri at ein tjóðskaparrørsla mennist og verður

til eina rørslu, sum setur fram krøv um sjálvsavgerðarrætt fyri eitt øki. Norski professarin í statsvísindi Øyvind Østerud hevur sagt, at „*Nasjonalisme kan, på det helt generelle plan, betraktes som et ideologisk og kulturelt svar på ujevne samfunnsendringer. ... Det er ... en rimelig antakelse at nasjonalistiske bevegelser først og fremst er oppstått i områder med **middels** grad av sosial endring; ikke i tradisjonelle bondesamfunn, som var for uberørt av den nye tid til at nasjonalfølelsen erstattet lokalt bånd; heller ikke i gjennom-moderniserte områder, med en uproblematisk lederstilling overfor omverdenen. Nasjonalismen oppsto og fenget i områder hvor „moderniseringen“ var tilstrekkelig til å skape problemer, men ikke tilstrekkelig fremskreden til å løse dem.*“⁸⁵⁷ Hesar fyritreytirnar vóru á tí almenna stiginum til staðar í føroyska samfelagnum í seinnu helvt av 1800-talinum, tá bóndasamfelagið var í broyting, uttan at føroyska samfelagið gjørdist eitt modernað ídnaðarsamfelag, men tað er samstundis neyðugt at gera vart við, at tjóðskaparligar rørlur, sum við stóði í søguligum, mentanarligum og másligum treytum royna at finna aftur til ella menna ein felags samleika, í veruleikanum eru veikar, tá ið hetta er ein ætlan, sum miseydnast fyri tær flestu av teimum – tað eru t.d. á heimsstigi umleið 8000 mál, meðan tað bert eru umleið 200 ríki til, sum hava reelt vald til at verja ella menna egnan samleika.⁸⁵⁸ Øyvind Østerud ger í hesum sambandi eisini vart við, at landamørk verða sett „*der statsmaktene er i stand til å trekke å forsvare dem, eventuelt med forbehold for folkeretlig aksepterte metoder*“.⁸⁵⁹ Hann ger eisini vart við, at tjóðskaparliga strembanin hjá einum bólki eftir felags virðum og samleika ofta hevur við sær, at ein annar bólkur innan sama økið verður kúðaður. Samstundis visir hann á tað ógreiða í málburðinum, diskursunum, tá ið tað snýr seg um stríð fyri tjóðskaparligum frælsi, sum ofta hevur ríkisrættarligt frælsi sum evsta mál: „*Det er gjennom henvisning til nasjonale mål en „terrorist“ blir en „frihetskjemper“; det er ved at sprænge sig ind i klubben av suverene stater en „forræder“ blir en „statsmann“.*“⁸⁶⁰ Seta vit hetta í samband við tað føroyska dømið, so kunnu vit siga, at tann føroyska tjóðskaparrørslan mentist í samspæli við tær avbjóðingar, sum tað føroyska samfelagið vinnuliga og mentanarliga stóð móttvegis í seinnu helvt av 1800-talinum, fyri síðan at mennast til eina veruliga sjálvstýris- og loysingarrørslu í 20. øld – lutvíst orsakað av tí meira danskt-tjóðskaparliga Føroyapolitikkinum við einum eindarstati, eindarflaggi og felags ríkismáli, hjá skiftandi donskum stjórnnum í kjalarvørinum á fyrra heimskriggi. Tað ber eisini til at leggja afturat, at sjálvstýrisrørslan í Føroyum gjørdist meira víðgongd lutvíst orsakað av skuldsetingunum um „*seperatisme*“, „*rigsskadelig Adfærd*“ og „*Højforræderi*“, sum bæði í Føroyum og í Danmark vórðu settar fram móti føroyskum sjálvstýrismonnum. Tann politiski diskursurin í Føroyum og í Danmark var í sjálvum sær helst við til at skapa føroyskar seperatistar, har bert tjóðskapar- og sjálvstýrismenn høvdu verið frammanundan, men tað var ikki fyrr enn føroyskur politikkur beinleiðis varð knýttur at størri ríkispolitiskum og norðurlendskum diskursum, at sjálvstýrismenn veruliga gjørdust seperatistar. Tá tað harumframt í størri mun vóru tær 'diskursivu konstruktiónirnar av føroyskum politikki' enn tann 'ítøkiligi politiski veruleikin', ið vann frama í Danmark, gjørdist brotið upp aftur skarpari.

Treytirnar undir føroyskum tjóðskapar- og sjálvstýrisskrøvum vórðu skaptar í seinnu helvt av 1800-talinum, men tað var valla ein skilvís ella søguliga neyðug fylgja av hesum, at ein loysingarrørsla eisini skuldi mennast í Føroyum í 20. öld. Hendan seinna rørslan varð skapt av øðrum grundum, sum vóru knýttar at ymiskum diskursum, ið sjálvstýrisspurningurin í Føroyum gjørdist partur av.

Nógv kundi verið so nógv øðrvísi, hevði tað í februar 1920 eydnast Jóannesi Patursson at fingið undirtøku í Ríkisdegnum fyri at broyta § 2 í grundlógini, soleiðis at eisini hann kundi heita á føroyingar um at atkvøða fyri grundlógini á fólkaatkvøðuna 4. september 1920. Tí tað mundi helst vera ætlanin, men alt broyttist, tá tað miseydnaðist honum at fáa undirtøku fyri hesum í Danmark.

Dansk-norskur útgangur

Tann radikalisering av sjálvstýrisspurninginum í Føroyum, sum fór fram í tíðarskeiðinum 1906-1925, hevði týðiligt samband við gongdina í Noregi í sama tíðarskeiði. Hetta hekk saman við tí sannroynd, at Føroyar við Friðinum í Kiel í 1814 vórðu loystar frá Noregi og lagdar undir danskt yvirræði, meðan Noregi, sum samstundis varð lagt undir svensku krúnuna, fekk fullveldi í 1905 og kom á fólkarættarlaga stríðskós við Danmark, tá ið Noregi í hesum sambandi fór at vísa áhuga fyri teimum gomlu skattlondunum. Elias Olrik, amtmáðurin í Føroyum, helt tó ikki, at Noregsmálið, sum fekk drúgvu viðgerð í Løgtinginum, hevði havt so nógv ávirkan í Føroyum. Í brævi til Løgsmálaráðið skrivaði hann 20. september 1923: „*Saa vidt jeg har kunnet skønne, har den i Lagtinget udkæmpede Strid kun været fulgt med forholdsvis ringe Interesse i Befolkningen, og det er sikkert faa, der har taget Hr. Patursson helt alvorligt*“.⁸⁶¹ Hinvegin gjørdi hann í sama brævi vart við, at norðmenn, ið høvdu vitjað í Føroyum í 1923, høvdu víst áhuga fyri málinum, tá hann nevnir: „*nogle Udtalelser af en norsk Præst og Højskolemand, Mansaaker. Udtalelserne er karakteristiske for de norske Agitatorer, der i Sommer har aflagt Besøg paa Færøerne*“; sum høvdu verið endurgivin í Tingakrossi. Í brævi til danska sendiharran í Kristiania, dagfest 20. september 1923, skrivar hann tað sama: „*Sagen har forøvrigt vakt forholdsvis ringe røre her paa Færøerne; kun faa har i denne Sag taget Hr. Patursson helt alvorligt. Det tør dog ikke overses, at man fra visse Hold i Norge ser en betydelig Agitation paa Færøerne, og at baade sagesløse og uvederhæftige Midler bruges*“.⁸⁶² Tað er møguligt, at Noregsmálið ikki upptók vanliga føroyingin so nógv í 1923, men á politiskum stigi er lítið at ivast í, at Noregsmálið var ein avgerandi liður í radikalisingini av føroyskum politikki í 1920-árunum. Tað er eisini vert at leggja merki til, at brøvini hjá amtmanninum eru skrivað, áðrenn málið varð reist á Fólkatíngi, har Neergaard 26. oktober 1923 legði fram nýggja Føroyapolitikkin. Í Danmark og Noregi, sum vóru á veg inn í eina fólkarættarlaga ósemju um gomlu skattlondini, var eisini stórus politiskur áhugi fyri málinum. Hetta sæst m.a. av brævinum, sum amtmáðurin sendi til danska sendiharran í Kristiania 20. september 1923, sum byrjar soleiðis: „*Da jeg gaar ud fra, at Deres Højvelbaarenhed er interesseret i saa hurtigt som muligt at blive*

orienteret om Afgørelsen af den i Færøernes Lagting behandlede Sag om Lagtingsmand, Kongsbonde Paturssons Udtalelser til den norske Presse om Færøernes Forhold til Norge, tillader jeg mig herved at fremsende den i Lagtinget fremlagde Betænkning“.

Tað er heilt týðiligt, at amtmaðurin helt, at danski sendiharrin í Kristiania átti at vera væl kunnaður um gongdina í Noregsmálinum – hann varð kunnaður sama dag sum danska Løgmálaráðið. Áhugin í Noregi fyri Noregsmálinum var eisini stórur, m.a. var viðgerðin av málinum í Løgtinginum givin út í Noregi.

Spennigurin millum Danmark og Noregi í sambandi við ósemjuni um tey gomlu norsku skattlondini, sum ókstist gjøgnum øll 1920-árini, hevði eisini við sær, at spurningurin helt á við at fáa nógva umrøðu í Noregi aftaná 1923, og at danskir myndugleikar hildu á við at fylgja væl við í tí, sum bæði føroyskir sjálvstýrismenn og norskir tjóðskaparmenn bóru fram um málið í Noregi. Hetta varð gjørt umvegis donsku sendistovuna í Kristiania, sum eisini fekk ella heintaði upplýsingar um tað, sum varð sagt um spurningin í fyrilestrum og á fundum aðrastaðni í Noregi.

Tað sæst beinleiðis av norskum skjølum í málinum, at málið fekk nógva umrøðu í Noregi aftaná 1923, og at danskir myndugleikar fylgdu væl við í gongdini – eisini í tí, sum sjálvstýrisfólk søgdu um málið í Noregi og í Íslandi. M.a. sendi danska sendistovan í Kristiania 1. mars 1924 ta drúgvu greinina, sum Rasmus Rasmussen skrivaði til Tidens Tegn eftir løgtingsvalið í 1924, til danska Uttanríkisráðið við viðmerkingum um, at tað hevði skund. Samstundis harmaðist sendistovan um, at Tidens Tegn setti til síðis øll sømilig atlit móttvegis einum vinarliga sinnaðum grannalandi, tá tað kritikleyst prentaði tilíkar greinar, sum kundu gagnnýttast í norrønu kampagnuni hjá blaðnum.⁸⁶³ Tað er greitt, at danskir myndugleikar fylgdu væl við í tí, sum sjálvstýrisfólk bóru fram í Noregi um føroysk-donsk viðurskipti, at teir tóku tað í stórum álvara, men hildu annars ikki, at norsk pressa, sum endurgav sjónarmið hjá føroyskum sjálvstýrismonnum, var saklig. Hetta var óivað ein avleiðing av nýggja Føroyapolitikkinum, sum Uttanríkisráðið hevði kunnað danskar sendistovur um í einum Memorandum 28. november 1923,⁸⁶⁴ har støða treytaleyst, „*ubetinget*“, varð tikin fyri sjónarmiðum Sambandsflokksins um varðveitslu av ríkiseindini, statsrættarlaga og tjóðskaparlaga, ímyndað av eini felags danskari grundlóg og einum felags ríkismáli, donskum, meðan sjónarmið Sjálvstýrisflokksins, lóggávuvald til Løgtingið og rætt til føroyskt í kirkju og skúla, vórðu víst aftur.

Tann 22. mars 1924 skrivaði norski søgufrøðingurin Halvdan Koth eina grein um Friðin í Kiel, sum var ein viðmerking til greinar um sama evni í Dimmalætting. Greinin hjá Halvdan Koth, sum setti spurnartekin við rættin hjá Danmark til tey gomlu norsku skattlondini, t.e. hon sáddi iva um danska Føroyapolitikkin, varð prentað í Tidens Tegn 25. mars 1924. Í greinini, sum hevði heitið „*Kielfreden og dei norske skattlanda*“, upplýsti Halvdan Koth, at hann vildu gera lesararnar hjá Tidens Tegn kunnugar við, at hann hevði sent eina rætting til Dimmalætting, sum hann eisini læt prentað í Tidens Tegn. Halvdan Koth skrivaði til Dimmalætting, at hann í Tidens Tegn hevði lisið, at Dimmalætting hevði skrivað langar greinar um sjónarmið hansara um Grønlandsspurningin,

og at Dimmalætting hevði brúkt hansara sjónarmið til at staðfesta, at tey gomlu norsku skattlondini rættarlíga vóru komin undir Danmark við Friðinum í Kiel í 1814. Halvdan Koht segði, at hann hevði ilt við at trúgva, at tað kundi bera til, at Dimmalætting í skriftum hansara um Grønland helt seg hava funnið nakað, sum kundi tulkast soleiðis. Hann staðfesti í greinini, at tey, sum lósu hansara skriftir um Grønland vistu sjálvandi væl, at tað var einki í teimum um, at Friðurin í Kiel gav nakað rættargrundarlag fyri nøkrum yvirhøvur – tvørturímóti. Hann heitti á Dimmalætting um at geva rúm fyri hansara avsannan.⁸⁶⁵ Halvdan Koth var ikki hvør sum helst. Hann var professari í søgu og gjørdist seinni norskur uttanríkisráðharri. Harumframt var hann – kanska líka avgerandi fyri kontekstin og Noregsmálið – vinmaður hjá Jóannesi Patursson.⁸⁶⁶ Eisini hesa greinina hjá tí seinni so kenda norska søgufrøðinginum Halvdan Koth, sum prógvar, at ávísir norðmenn heldur ikki høvdu álit á tí, ið sambandspressan í Føroyum bar fram um norsk-donsk viðurskifti, sendi danski sendiharrin í Kristiania sama dag til Uttanríkisráðið í Keypmannahavn.⁸⁶⁷

Nakrar mánaðir seinni, 25. apríl 1924, sendi danska sendistovan í Kristiania greinina hjá Jóannesi Patursson, „*Fælles sprog og fælles grundlov?*“,⁸⁶⁸ sum sama dag stóð í Tidens Tegn, til Uttanríkisráðið í Keypmannahavn. Greinin hjá Jóannesi Patursson gjørdi grundleggjandi og lutvíst við rætti – serliga viðvíkjandi mál- og tjóðskaparspurninginum – upp við sjálvtt grundarlagið undir øllum tí nýggja Føroyapolitikkinum hjá donsku stjórnini. Sjálvstýrismenninir í Føroyum, sum hildu uppá, at donsk bløð ikki vildu prenta teirra sjónarmið og viðmerkingar til danska Føroyapolitikkin, fingi í 1920-árunum til stóra irritatióin hjá ríkismyndugleikum høvi at prenta greinar í norskum bløðum.

Røddin hjá føroysku sjálvstýrissrøsluni í Noregi var ikki tagnað síðan 1923, – um tað hevði verið ætlanin við at reisa Noregsmálið á Løgtingi og í Ríkisdegunum – tvørturímóti var hon einans styrkt.

Í frágreiðingini til Uttanríkisráðið 25. juli 1924 skrivaði danska sendistovan í Kristiania nakrar viðmerkingar til greinina hjá Jóannesi Patursson.⁸⁶⁹ Tá danska sendistovan í Kristiania javnan sendi tilíkar frágreiðingar og upplýsingar um tað, sum stóð í norskari pressu um føroysk-donsk viðurskifti, til Uttanríkisráðið, so var tað fyri at gera tað møguligt at reka uppáhald, sum danska Uttanríkisráðið helt vera tendensiøs, aftur. Uttanríkisráðið helt, at ofta var neyðugt at afturvísa tendensiøs uppáhald í norsku pressuni um føroysk-donsk viðurskifti, og hevði í tí sambandi tørv á hjálp frá Elias Olrik, amtmanni, fyri at fáa teir neyðugu upplýsingarnar til vega. Samstundis hevði Uttanríkisráðið fingið upplýst frá Oliver Effersøe, at Tingakrossur fekk stuðul úr Noregi og ofta bar tendensiøs tíðindi í Føroyum, sum blaðið hevði frá norskum keldum. Eisini í tilílkum førum hevði Uttanríkisráðið tørv á hjálp frá amtmanninum. Hetta sæst av einum brævi, sum Reventlow⁸⁷⁰ sendi úr Uttanríkisráðnum í Keypmannahavn til Elias Olrik, amtmannin, í Havn, dagfest 18. desember 1924: „*Idet jeg henviser til deres mundtlige Meddelelse til mig om, at Departementschef Schrøder intet havde at erindre imod, at Udenrigsministeriet af og til, dersom man skulde ønske hurtigt at faa autentiske Oplysninger til Gendrivelse af Paastande fremsatte i den norske Presse, direkte satte sig i forbindelse med Amtet,*

eventuelt saaledes, at der samtidig gaves Departementschefen eller Justitsministeriet en kopi af den herfra til Amtet foretagne Henvendelse, tillader jeg mig at henlede deres Opmærksomhed paa, at Landstingsmand Effersøe ved Lejlighed har omtalt, at „Tingakrossur“ faar Støtte fra Norge og ofte bringer tendentiøse Meddelelser ogsaa fra norske Kilder. Hr. Effersøe var meget interesseret i, at Amtet i hvert enkelt Tilfælde saa hurtigt som muligt fik oplysninger herfra egnede til Gendrivelse eller Korrigering af saadanne Meddelelser. – Udenrigsministeriet vilde derfor sætte megen Pris paa, om der fra Deres Side, naar saadanne tendentiøse Meddelelser maatte fremkomme, og i Tilfælde, hvor De anser et hurtigt Korrektiv for ønskeligt, telegrafisk vilde give Udenrigsministeriet Oplysning om deres Indhold, hvorefter man herfra om muligt vil forsyne Dem med det fornødne Materiale til en Imødegaelse“.⁸⁷¹ Viðurskiftini millum Danmark og Noregi vóru vorðin so spent, at neyðugt var hjá donskum myndugleikum at fylgja neyvt við í tí, sum norska pressan skrivaði um føroysk-donsk viðurskifti – nakað, sum ofta eisini varð endurgivið í Tingakrossi. Tað sæst eisini týðiligt av hesum, at danskir myndugleikar stuðlaðu seg á Oliver Effersøe og Sambandsflokkinn, tá tað snúði seg um sjónarmið og vegleiðing, meðan tað er líka so týðiligt, at mótparturin er Jóannes Patursson og Sjálvstýrisflokkurin. Hetta er í sjálvum sær eitt ítøkiligt dømi um, at danskir myndugleikar eisini í tí praktiska arbeiðinum stuðlaðu seg á annan flokkinn í Føroyum, meðan hin varð mettur at vera mótparturin. Noregsmálið hevði gjørt gjónna millum teir báðar føroysku flokkarnar nógv størri, og tað hevði eisini havt við sær, at viðurskiftini millum Sjálvstýrisflokkinn og ríkismyndugleikarnar vóru vorðin spent. Tað er vert at leggja merki til, at Uttanríkisráðið ikki her leggur tjóðskaparliga norska pressu og Tingakross undir at bera ósonn tíðindi, – bert tendensiøs tíðindi, sum kanska ikki var so lægið, tá talan var um politisk bløð – samstundis sum tað eisini er greitt, at danska stjórnin beinleiðis stuðlaði seg á upplýsingar frá Oliver Effersøe og Dimmalætting, sum norðmenn – t.d. av Halvdan Koth – lögdu undir at bera tendensiøs – um ikki beinleiðis skeiv – tíðindi. Stríðið var vorðið so politiskt hjá øllum pørtum, – eisini hjá donskum myndugleikum – at tað avgerandi ikki longur tóktist vera at geva eina óhefta mynd av viðurskiftinum – tað snúði seg helst í eins stóran mun um at geva myndina hjá tí partinum man var samdur við víðari. Rasmus Rasmussen hevði helst rætt í, at í Føroyum spurdist einki gott burtur úr tí, sum Sambandsflokkurin hevði gjørt í sambandi við Noregsmálið, men hann hevði kanska eisini rætt í, at dagsskrá Sambandsflokksins í 1924, Danmark ella Noregi, eisini kundi hava við sær, at norðmenn fóru at leggja seg meira út í føroysk viðurskifti.

Eisini aðrastaðni í Noregi fylgdu danskir myndugleikar væl við í tí, sum varð sagt um føroysk viðurskifti. Á danska konsulatinum í Kristiania er eitt skjal, sum er merkt „fortroligt“, dagfest 6. november 1925, har frágreiðing er skrivað frá einum fundi í Tróndheimi um m.a. viðurskiftini millum Føroyar og Noregi. Tað var ein hægstarættarsakførari sum helt fyrilestur og kom til ta niðurstøðu, at Noreg noyddist at hjálpa Føroyum, um føroyingar bóðu um hjálp. Skjalið er í avriti millum skjøluni hjá Føroya Amti um Noregsmálið. Norski hægstarættarsakførarin Asbjørn Lindboe hevði 31. oktober 1925 hildið ein drúgvan

fyrilestur í studentafelagnum um mál- og mentanarstríð. Danski konsulin, K. A. Wieth-Knudsen, hevði verið til fyrilesturin hjá Asbjørn Lindboe, sum var ein av teimum ídnastu stríðsmonnum innan ta norrønu rørluna. Fyrilesturin var væl vitjaður, og konsulin skrivaði eina frágreiðing til danska sendiharran í Kristiania, har hann eisini royndi at vísa uppáhaldunum hjá Lindboe aftur. Í fyrilestrinum vísti Asbjørn Lindboe á, at høvuðsorsøkin til niðurgongdina hjá Noregsveldinum í miðöldini var tann „*forbryderiske Politik*“, sum Margretha og Erik av Pommern høvdu ført móttvegis Noregi. Asbjørn Lindboe segði sambært konsulinum, at hann metti málstríðið vera eitt av høvuðsamboðunum til at skapa eina ný-norska mentan, men málstríðið var bert ein av skansunum, ið skuldu takast. Lindboe nevndi eisini tann tjóðskaparliga spurningin, Grønlandspurningin og Føroyarmálið, serliga var hann áhugaður í Føroyum. Til Føroyaspurningin segði Lindboe, at vendu føroyingar sær til Noregi við umbøn um hjálp í teirra stríði móti donskum yvirvaldi, so kundi Noreg neyvan halda seg uttanfyri. Tað var skyldan hjá Noregi at hjálpa Føroyum. Hann fór entá so langt sum at siga, at tey, sum vóru ímóti Føroyum, vóru tey somu, sum hjálptu svenska konginum í samveldisstríðnum í 1905. Tað var vandamikið hjá einum lítlum og fátøkum landi sum Noregi at brúka nógva orku uppá innanhýsis málsligar og tjóðskaparligar spurningar, helt Lindboe; tí var neyðugt við fullari semju, og tann semjan skuldi byggja á norrøna grund, har norðmenn kundu læra nóg av íslenskari og føroyskari mentan. Um kjakið aftaná skrivaði konsulin, at onkur helt, at Noregi átti at rudda fyri egnari hurð, áðrenn teir fóru at finnast at donskum valdi í Føroyum. Eina tilíka viðferð sum hana, Noregi hevði givið t.d. samunum í Finnmørkini, hevði Danmark ongantíð bjóðað føroyingum. Konsulin endaði við at siga, at hugburðurin á fundinum var tvíbýttur, men hann helt, at meirilutin var ímóti sjónarmiðunum hjá Lindboe.⁸⁷² Skjalið vísir nóg av áhugavert, m.a. at ávísur áhugi var fyri Føroyum í Noregi, at eins og fleiri sjálvstýrismenn ikki vildu útihýsa móguleikanum fyri, at føroyingar fóru at biðja um hjálp úr Noregi, so vóru tað eisini høgstandandi norðmenn, ið hildu, at Noreg beinleiðis hevði skyldu til at hjálpa føroyingum í málspurninginum móti dønnum, um føroyingar bóðu Noreg um hjálp. Og at danskir rikismyndugleikar tóku málið í stórum álvara og fylgdu væl við í tí, ið hendi í Noregi.

Tá samanum kemur var hetta kortini neyvan nakað, sum hevði stóra undirtøku millum norðmenn. Tann stóra ósemjan millum Danmark og Noregi snúði seg um rættin til Eysturgrønland, – tað var hesin diskursurin, sum var tann avgerandi konteksturin í Noregsmálinum – meðan fáur – um nakar – norðmaður í álvara setti fram krav um, at Føroyar – ímóti sínum vilja – aftur skuldu undir Noregi. Hetta seinna kravið var – bæði í Føroyum og í Noregi – rættiliga marginalt, politiskt hevði tað als onga undirtøku í Noregi, har málið ongantíð kom á politiskt stig, meðan tað í Føroyum var einmælt avvíst av samlaðu politisku skipanini, men tað fekk tó týðning av heilt øðrum grundum. Tað var bert í sambandi við tann fyrri spurningurin, – Danmark-Noreg-Eysturgrønland – at tann seinni – Føroyar-Noregi – fekk ein so stóran politiskan týðning, sum hann í sjálvum sær ikki hevði.

Eins og Jóannes Patursson í 1931 gav Stauning út bók í 1930. Í hesi bók, sum snúði seg um eina Grønlandsferð hjá Stauning, har hann á heimferðini vitjaði í Føroyum, festi hann á blað sínar viðmerkingar um føroyskan politikk. Stauning nevndi „*Agitationen for denne [Selvstyre for Færøerne] i sig selv rigtige teori*“, men helt, at tær viðgongdu kreftirnar høvdu oyðilagt tankan. Í viðmerking til harða tjóðskaparliga stríðið, sum hevði verið í Føroyum, skrivaði hann, at fólkíð „*skal selvfølgelig i vid Udstrækning have aandelig og politisk Frihed ... men Rigets Grundlov gælder ogsaa for Færøerne. ... Det danske Flag er det nationale Symbol ogsaa for Færøerne, og det maa respekteres, at det danske Sprog maa være Bindeledet, som ingen dansk kan undvære*“. Hann staðfesti eisini, at „*En Fløj*“ – í Sjálvstýrisflokkinum – „*taler aabenlyst om Tilslutning til et andet nordisk Land*“. Noregsmálið tók Stauning í stórum álvara, tá hann fyrst segði, at føroyingar sjálvir skuldu taka støðu til, um „*Færøerne skal blive et selvstændigt Samfund*“, og valdi fólkíð tað, „*saa vil jeg personlig ikke sætte mig derimod*“, men samstundis gjørdi hann greitt, at „*Hvis selvstændighedskravet imidlertid blot betyder, at man vil søge ind under en anden Stats Beskyttelse, og yde sin Tribut til denne, saa stiller Sagen sig anderledes. Men jeg antager ikke, at nogen færøsk Borger nærer saadanne Planer, thi de vil fra et almindeligt Synspunkt blive bedømt som en Art Forræderi*“.⁸⁷⁷ Noregsmálið var eisini í 1930, tá norðmenn høvdu „hersett“ øki í Eysturgrønlandi, sum norska stjórnin hetta árið góðkendi, eitt heitt mál í Danmark.

Ósemjan millum Danmark og Noregi um skattlondini kom í hæddina í 1930, t.e. júst um tað mundið, tá ið Thorvald Stauning, m.a. orsakað av tí harða flagg- og tjóðskaparstríðnum, bjóðaði føroyingum eina fólkaatkvøðu um loysing frá Danmark, og Jóannes Patursson í 1931 skrivaði rit um ta avlýstu fólkaatkvøðuna, har hann m.a. nevndi Noregsmálið. Jóannes Patursson vísti á, at Sjálvstýrisflokkurin varð lagdur undir at hava havt norska samkenslu, og at tað var á markinum til tað loyvda, tað var nærum landasvik. Sjálvur helt Jóannes Patursson ikki, at nakar ábyrgdarfullur norðmaður ynskti at leggja Føroyar undir Noregi. Eitt fólk, sum hevði stríðst eitt hundrað ára langt stríð fyri at fáa sjálvstøðu, kundi ikki ynskja eitt bróðurfólk at koma í somu støðu, sum tað sjálvt hevði stríðst fyri at sleppa burturúr. Norðmenn høvdu hinvegin samkenslu við føroyingum og teirra stríði fyri at koma í ta somu sjálvstøðugu støðu millum norðurlandsku tjóðirnar sum teir. Hetta var í veruleikanum ikki so nógv øðrvísi enn tann samkensla, sum danir høvdu havt fyri suðurjydunum í týsku útlegdini, men norðmenn ynsktu

hinvegin ikki annað enn at stuðla einum bróðurfólki í teirra stríði fyri at reisa seg sum serstakt fólk við egnum eyðkennum – ikki fyri at leggja oyggjarnar undir seg – segði Jóannes Patursson nøkur ár seinni, í 1931,⁸⁷³ tá bæði føroyska tjóðskaparstríðið og dansk-norska ósemjan um Eysturgrønland vóru í hæddini. Tað var í árunum eftir Noregsmálið, at stríðið millum Danmark og Noregi kom í hæddina. Longu í 1924 høvdu norsk veiðufólk við avtalu millum Danmark og Noregi styrkt um sítt virksemla í Eysturgrønlandi, men í 1930 fóru nøkur av teimum víðari og beinleiðis „hertóku“ eitt øki á leiðini, sum tjóðskaparligar kreftir í Noregi síðan trýstu norsku stjórnina til at viðurkenna.⁸⁷⁴ Frammanundan – t.d. í 1920-árunum – hevði (altjóða) ósemjan millum Danmark og Noregi ikki verið á stjórnarstigi í Noregi, tað vóru serliga kendir norðmenn í høgum størvum og ymiskir tjóðskaparligir felagsskapir í Noregi, sum høvdu sett fram krøv mótvegis Danmark, men hetta broyttist í 1930, tá norska stjórnin varð trýst til at taka støðu fyri teimum norsku niðursetufólkunum í Eysturgrønlandi. Úrslitið var, at danska stjórnin 1. juli 1931 kærði Noregi inn fyri altjóða dómstólin í Haag,⁸⁷⁵ sum 5. apríl 1933 – við støði í Kieľfriðinum frá 1814, serliga semjuni frá 1819 millum Danmark og Noregi um peningaligu uppgerðini frá samveldistíðini, ið varð einmælt samtykt av norska Stórtinginum í 1821 – staðfesti, at Danmark hevði yvirvaldsrættin yvir øllum Grønlandi.⁸⁷⁶ Sostatt var endaligt punktum sett við trætuna millum Danmark og Noregi um tey gomlu skattlondini, og málið endaði eisini í Føroyum.

Hóast bóklíngurin hjá Jóannesi Patursson varð givin út júst um tað mundið, tá ósemjan millum Danmark og Noregi kom í hæddina, so tykist norska tíðarskeiðið hjá Jóannesi Patursson vera søga í 1931. Hann royndi týðiliga at snúgvja sær undan spurninginum um at leggja Føroyar undir norsku krúnuna, sum hann hevði sett fram sum ein móguleika – ella kanska bert sum eina hóttan móti donskum „*vanstyre*“ av Føroyum – í 1923. Hann skrivaði bert, at norðmenn, sum sjálvir høvdu verið undir fremmandum valdi, sjálvandi ikki høvdu áhuga í at leggja Føroyar undir norskt vald. Orðingarnar og huglagið í tekstinum benda ikki á, at norska sambandið longur er annað enn felags mentanarligur arður, og Noregsmálið bert eitt dømi um danskan illvilja móti Sjálvstýrisflokkinum. Tað tjóðskapar-politiska sæst heilt týðiliga í, at skuldsetingarnar bert verða vendar móti donskum myndugleikum, meðan einki verður nevnt um Sambandsflokkin, sum í veruleikanum reisti málið. Fyri Jóannes Patursson var sjálvstýrispurningurin ikki longur ein innanhýsis stríðsspurningur í Føroyum, men heldur ein stríðsspurningur millum føroyingar og danir. Hetta var sjálvandi ikki rætt í 1923, og tað var tað heldur ikki í 1931, men vísir eina gongd, har fleiri og fleiri sjálvstýrisfólk gerast víðgongdari sjálvstýris- ella beinleiðis loysingarfólk, og í tí sambandi í størri mun venda tí politiska retorikkinum frá Sambandsflokkinum og móti ríkismyndugleikum í Keypmannahavn. Í hesi gongdini hevði norska sambandið bert verið eitt millumlið, ið radikaliseraði allan spurningin.

Tær bæði politiskt og búskaparliga rættiliga óstøðugu tíðirnar í kjarlívurinum á skræðlínunum á partabrævamarknaðinum í Wall Street í 1929, sum mentist til eina altjóða búskaparkreppu við stórum arbeiðsloysi og stongdum fiskamarknaðum í

Suðurevropa, gjördu eisini vart við seg í Føroyum. Hesi viðurskiftini hildu helst sjálvstýrisrørsluni í Føroyum aftur í øllum 1930-árunum.

Í 1930-árunum skuldi sjálvstýrisrørslan kortini menna seg til eina veruliga loysingarrørslu, sum ikki ynskti nakað politiskt samband millum Føroyar og Noregi, heldur ikki Jóannes Patursson, men eftirsjálvturnir av sambandinum millum føroysku sjálvstýrisrørsluna og tjóðskaparligar kreftir í Noregi síggjast eisini seinni. Í 1934 varð tað í Noregi arbeitt fyri, at sonur Jóannes Patursson (Páll Patursson), sum varð hildin at vera norskt vinarligur, skuldi gerast norskur varakonsul í Føroyum. Í tí sambandi varð samtykt á stjórnarfundi í Danmark, „at søge denne udnævnelser forhindret ved henvendelse til den norske gesandt her“.⁸⁷⁸ Eisini undir seinna heimskriggi, tá nógvir norðmenn komu til Føroyar ávegis til Bretlands, m.a. uttanríkisráðharrin Halvdan Koth, ið sum flóttarfólk ávegis til Bretlands í 1940 steig uppá land í Havn, har hann hittu Jóannes Patursson, – einasta føroyingin hann kendi – vóru spenningar millum enskar myndugleikar og amtmannin øðrumegin og máttmiklar norðmenn hinumegin. Halvdan Koth arbeiddu fyri norskum áhugamálum og hevði ætlanir um at leggja bæði Grønland og Føroyar undir Noregi eftir kriggið.⁸⁷⁹

Bakslátturin frá friðinum í Kiel hoyrdist nærum hálvaaðru øld seinni framvegis millum norðmenn, men nógvi bendir á, at hetta var ein seinkaður baksláttur, sum ikki tók seg upp fyrr enn í árunum aftaná 1905, tá tað nýggja ríkið hevði tørv á at søkja aftur til røturnar fyri at stuðla undir samleikan. Føroyskur sjálvstýrispolitikkur, sum um sama mundið fór at taka seg upp í kjalarvørrinum á politiska flokkabýtinum, varð eisini ávirkaður av hesum seinkaða norska bakslátturin frá Friðinum í Kiel.

Heldur ikki í Føroyum hevði nakar í samtíðini gáa um Friðin í Kiel ella sett seg upp ímóti donsku grundlógini, men søguligar hendingar fáa ofta ikki týdning fyrr enn langt eftir, at hendingarnar eru farnar fram, uttan at nakar hevði gáa serligt um tær í samtíðini. Tá er tað ofta við støði í nýggjum diskursum, sum vildu havt verið fremmandir fyri samtíðarfólk, at týdningsframleiðslan fer fram. Friðurin í Kiel í 1814, grundlógin í 1850, tilboðið í 1906, bønarbrævið í 1917 og misnøgdin hjá m.a. Jóanni Patursson við ríkisstjórnina í 1923 eru øll dømi um mál, sum síðan vórðu tulkaði við støði í øðrvísi diskursum, og tey fingtu tí eina virkningssøgu, har nakað nýtt varð tulkað inn í øll málini.

Søga snýr seg ongantíð bert um fortíðina; hon snýr seg eisini um eitt samspæl við ymiskar nútíðir.

VII partur

Fylgiskjøl

Fylgiskjal I

Skjal í savninum hjá Kanningarnevnd Landstingsins í Folketingets Bibliotek og Arkiv í Keypmannahavn. Færøkommissionen af 5.7 1918 Nedsat i henhold til Grundlovens § 45 1918-1919. Protokol og aktstykker (kassi 1). Skjalið er maskinskrivað (orðið „Udenrigsministeren“, sum stendur á umslagnum, og orðini „Fremlagt i kommissionen af Udenrigsminister Scavenius“, sum standa ovast á fyrstu síðu á tí 13 síður langa skjalinum eru tó skrivað við hond) og varð latið Kanningarnevndini í 1919:

Udenrigsministeren

Fremlagt i kommissionen af Udenrigsminister Scavenius

1. Saltafskibninger til Færøene

I Februar Maaned 1917, da der viste sig Vanskeligheder ved at opnaa Udførselstilladelse for Salt fra Portugal til Færøerne, blev disse Vanskeligheder fjernede ved, at den kgl. Generalkonsul i Lissabon efter Instruktion herfra overfor den portugisiske Regering støttede de paagældende Ansøgninger om Udførselstilladelse og afgav Statsgaranti for, at de paagældende Saltladninger som saadanne ikke vilde blive Reeksporteret fra Færøerne. Man har siden da ikke modtaget nogen Anmodning om at søge opnaaet eller støtte Ansøgninger om Udførselstilladelsen for Salt til Færøerne, være sig fra U.K. eller Middelhavshavne, og de Vanskeligheder for Salttilførsler, i Anledning af hvilke der senere er rettet Henvendelse til Udenrigsministeriet, har staaet i Forbindelse med andre Forhold, saasom Tonnagevanskeligheder (jf.r. Udenrigsministeriets Skrivelse af 21.6.1917 forsaavidt angaar Tilførslen fra U.K.). Vanskeligheder ved at opnaa Inspektionstilladelse i Gibraltar (jfr. Iøvrigt nedenfor desangaaende under

punkt 6) eller den britiske regerings „Boycotning“ af visse færøske Firmaer, jfr. nedenfor under Punkt 3.

2. Varer til Færøerne fra Amerika via Island

Efter at Udenrigsministeriet havde gjort Justitsministeriet bekendt med den af Lagtingsmand Patursson og andre rettede Henvendelse til den kgl. Gesandt i London om Fremsendelse til den britiske Regering af en Ansøgning vedrørende Besejlingen af Øerne og Justitsministeriet i Skrivelse af 12. Maj 1917 havde rettet en lignende Anmodning til Udenrigsministeriet, Instruerede man telegrafisk den kgl. Gesandt i London om ved Henvendelse til den britiske Regering at søge udvirket, at danske Skibe for at undgaa Farezonen kunde sejle mellem Amerika-Island-Færøerne og omvendt uden Inspektion i Storbritannien. Det lykkedes at erholde den britiske Regerings Indforstaaelse med, at Skibe, hvis Ejere havde akcepteret de almindelige Betingelser for Inspektion af neutrale Skibe udenfor U.K. og de almindelige Bunkerulsbetingelser i Farten fra Amerika til Island eller Færøerne og omvendt, kunde anløbe Halifax som Inspektionshavn, samt at saadanne Skibe i Farten Island-Færøerne og omvendt var fritagne for Anløb af britisk Inspektionshavn, jfr. Udenrigsministeriets Skrivelse af 25/6 1917. Forinden dette mere almindelige Spørgsmaal om Sejladsen Amerika-Island-Færøerne saaledes var blevet ordnet, havde man herfra specielt instrueret Gesandten om at søge udvirket den britiske Regerings Samtykke til, at der med Dampskibene „Gullfoss“ og „Lagafoss“ blev afskibet Levnedsmidler og Petroleum fra Amerika til Island for videre Befordring til Færøerne. Den britiske Regerings Svar gik ud paa, at den intet havde at erindre imod de paagældende Afskibninger, „forudsat, at der i Amerika var opnaaet „letter of assurance“ og „Eksporttilladelse for Varerne, og derved udtrykkelig var angivet, at disse var endelig bestemt for Færøerne“ (jfr. Skrivelse herfra af 3/8 1917).

Dette Svar var forsaavidt negativt, som Inspektionstilladelse for Skibe som de paagældende – som ovenfor anført – allerede forinden var givet generelt, og for Varernes Vedkommende var Spørgsmaalet i Virkeligheden netop, om den britiske Regering vilde lade udstede „letter of assurance“. Man havde i øvrigt forinden den britiske Regerings Svar (saa snart man havde modtaget nærmere Oplysninger om Kvanta etc.) instrueret de kgl. Gesandter i London og Washington om at søge opnaaet henholdsvis Udstedelse af „letter of assurance“ og amerikansk Udførselstilladelse for de paagældende Varepartier. Den amerikanske Udførselstilladelse blev ret hurtigt udvirket, men det endelige Svar fra den britiske Regering med Hensyn til Udstedelsen af „letter of assurance“ gik ud paa, at dette vel kunde ske for Levnedsmidlerne, men ikke for Petroleum (jfr. Udenrigsministeriets Skrivelse af 8/9 1917). Først i Februar Maaned 1918 – efter at Udenrigsministeriet gennem Gesandten i London under Henviisning til Spørgsmalets vitale Betydning for Færøerne havde søgt udvirket Tilførsel af Petroleum fra England (subsidært Island) til Færøerne – gik den britiske Regering ind paa ikke at lægge Hindringer i Vejen for Tilførsel af Petroleum (450

Tønder) fra Amerika til Færøerne. Den britiske Regering gav endvidere for at afhjælpe den øjeblikkelige Mangel under 24. Januar 1918 Udførselstilladelse for 80 Tønder Petroleum fra England til Færøernes Amtskommune. I Løbet af Juni Maaned 1918 blev det yderligere gennem de danske Gesandtskaber i London og Washington ordnet, at en dansk Damper fik Befragtningsstilladelse, Bunkerlicense samt amerikansk Udførselstilladelse for Ladning bestaaende af forskellige for Færøerne nødvendige Varer (Petroleum, Mel, Kaffe, The, Olier etc.) Paa Foranledning af Landstingsmand Patursson opnaaede man derefter i August Maaned s.A. gennem den kgl. Gesandt i London den britiske Regerings Samtykke til, at 200 Tons Varer maanedlig kunde tilføres Færøerne fra Amerika via Reykjavik under britiske Konsulers Kontrol, saaledes at de paagældende Skibe pa Tilbagereisen kunde medtage færøiske Produkter til Island og Amerika.

3. Fuld og lige Adgang for Øernes Forretningsfolk til at drive Virksomhed

I Slutningen af Januar Maaned 1917 rettede Udenrigsministeriet gennem den kgl. Gesandt i London en Henvendelse til den britiske Regering om at søge dette Forhold ordnet. Det lykkedes imidlertid ikke stærkt at naa til en tilfredsstillende Ordning, idet den britiske Regering fastholdt sit Standpunkt for 17 Købmænds Vedkommende under Henviisning til, at der underhaanden var givet de paagældende Meddelelse om, at de ved ikke straks at paatage sig de omhandlede Forpligtelser, vilde komme i en mindre fordelagtig Stilling. I Marts Maaned forsøgte Udenrigsministeriet gennem Gesandten en fornyet Henvendelse til den britiske Regering, men atter uden Resultat. Først i begyndelsen af Oktober Maaned 1917 lykkedes det paa fornyet Henvendelse at udvirke, at de paagældende Købmænd, undtagen G. Olsen, Arnefjord, efter at have afgivet Erklæring for britisk Konsul, fik samme Eksporttilladelse som andre.

4. Færøiske Produkter til Danmark

Efter Udstedelsen af den britiske „Order in council“ af 11. Marts 1915, hvorved der blev etableret Blokade overfor Tyskland og Østrig, blev Ladninger fra Island til Danmark tilbageholdt i Storbritannien under Paaberaabelse af, at Ladningerne var bestemt for de allierede Magters Fjender. Den danske Regering protesterede herimod, og hævdede, at Trafikken mellem Island-Danmark maatte betragtes som indenlands Trafik, men trods meget langvarige Forhandlinger lykkedes det ikke at faa den britiske Regering til at fravige sit Standpunkt, idet den bl.a. henviste til, at Storbritannien under lignende Omstændigheder ikke vilde gøre et saadant Krav gældende for Varer fra engelske Kolonier til Moderlandet. Under disse Forhandlinger søgte Udenrigsministeriet saa længe som muligt at undgaa, at Spørgsmaalet om Færøernes Stilling blev fremdraget, da Varetransporten fra Færøerne til Danmark – bortset fra enkelte Tilfælde, i hvilke de britiske Myndigheder overfor vedkommende Rederi havde stillet den Betingelse for et Skibs Frigivelse, at Varerne opmagasineredes her i Landet til efter Krigen – foregik uden Indskrænkninger, og man under disse Omstændigheder ikke

ønskede at rejse Spørgsmaalet af frygt for, at den britiske Regering i saa Fald skulde anlægge samme Synspunkt for Færøerne som for Island. Det lykkedes paa den Maade i ret lang Tid at opretholde Importen fra Færøerne, men i Sommeren 1916 meddelte den britiske Regering at England som Betingelse for at give Udførselstilladelse for Salt og Fiskeredskaber fra U.K. til Færøerne vilde forlange, at Fiskeeksporten fra Færøerne blev begrænset til U.K., Spanien, Portugal, Amerika samt til Danmark, dog kun forsaavidt angik dette Lands eget Behov og forsaavidt de indførte Varer var dækket af Organisationernes Garantierklæring. Man meddelte derefter (i August Maaned 1916) den britiske Regering, at man var villig til at udstede dansk Udførselsforbud for tørret og saltet Fisk, og at Organisationerne vilde være villige til at paatage sig Garantien for de fra Færøerne indførte Varers Forbliven her, samt at man derefter forventede, at der ikke vilde blive lagt Hindringer i Vejen for Tilførsel af Varer fra Færøerne.

De med den britiske Regering førte Forhandlinger vedrørende Varetilførsler fra Island hertil, under hvilke der søgtes udvirket en Ordning, hvorved Danmark i alt Fald fik tilført en Del islandske Varer til eget Forbrug, strandede imidlertid kort efter, idet den herværende britiske Gesandt i en hertil rettet Note af 9/10 1916 meddelte, at den britiske Regering i Betragtning af den store Udførsel fra Danmark til Tyskland af Kød, Fisk og Fiskeprodukter ikke saa sig i Stand til at lette Indførslen af Varer af lignende Art hertil Landet. Trods mangfoldige Forhandlinger og Protester lykkedes det ikke at ændre den britiske Regerings Stilling paa dette Punkt, og Udenrigsministeriet var derefter klar paa, at der ogsaa vilde rejse sig Vanskeligheder ved at faa den britiske Regerings Indforstaaelse med Tilførsel af lignende Varer herfra fra Færøerne. Man søgte dog at naa til en særlig Ordning for Færøernes Vedkommende, idet man bl.a. henviste til Øernes mere intime Tilknytning til Moderlandet og til, at det ifølge Sagens Natur kun vilde komme til at dreje sig om meget begrænset Varekvanta. Det viste sig imidlertid trods alle Argumenter og Forestillinger umuligt at opnaa nogen Indrømmelse paa dette Punkt, og i Slutningen af December 1916 meddeltes den britiske Regerings definitive Afslag. At naa til noget andet Resultat ved fornyede Henvendelser maatte efter Udenrigsministeriets Formening anses for udelukket i Betragtning af den britiske Regerings Stilling i Blokadespørgsmaalet. I senere specielle Tilfælde, hvor man under særlige Omstændigheder har søgt Englands Indvilgelse i enkelte Varetilførsler herfra til Færøerne, har man ogsaa erholdt meget bestemt Afslag. I Januar Maaned 1919⁸⁸⁰ søgte man ved den danske Delegations Tilstædeværelse i London paany at naa til en Ordning, hvorefter færøiske Varer kunde føres hertil Landet. Det lykkedes at opnaa Tilsagn om uhindret Tilførsel af Uld og Hvaltran paa Betingelse af, at de tilførte Kvantiteter blev afskrevet paa Danmarks Rationer i Henhold til Amerikaoverenskomsten. Derimod fik man Afslag forsaavidt angaar Udførsel af Fisk.

5. Befordring af Post og Passagerer mellem Færøerne og Danmark

Den 3. Marts 1917 instruerede Udenrigsministeriet det kgl. Gesandtskab i London om hos den britiske Regering at søge opnaaet Sejlads med danske Skibe

fra Danmark til og fra Island og Færøerne uden anløb af britisk Inspektionshavn. Den 21. s.M. henvendte Udenrigsministeriet sig, da der endnu ikke var kommet Svar paa det generelle Spørgsmaal, direkte til det herværende britiske Gesandtskab og fremhævede stærkt Nødvendigheden af, at der blev etableret en direkte Forbindelse mellem Kongeriget og Færøerne. Indtil det generelle Spørgsmaal var afgjort, udtalte man den sikre Forventning om, at D/S „Island“, der laa ladet med Levnedsmidler og Petroleum og desuden 35 Passagerer for Island, samdt D/S „Gullfoss“, der var uden Ladning hertil, uhindret kunde sejle udenfor Farezonen til Færøerne og Island uden Anløb af britisk Inspektionshavn. Den 28. s.M. meddelte britisk Gesandtskab, at der ikke vilde være noget til Hinder for, at de nævnte Skibe afsejlede til deres Bestemmelse uden Inspektion i britisk Havn. I April Maaned rettede man en lignende Henvendelse til det britiske Gesandtskab for D/S „Tjaldur“ og fik Meddelelse om, at Skibet kunde sejle uden Inspektion i britisk Havn paa Betingelse af, at der i Ladningen ikke fandtes Varer af fjendtlig Oprindelse, at ingen Varer var konsignerede til Firmaer paa den engelske „Statutory Black List“, at Kopi af Manifestet, attesteret af den britiske Konsul i Kjøbenhavn, overgaves den britiske Konsul paa Færøerne, og at der ikke medførtes Post.

Den 1. Maj fik Udenrigsministeriet Svar fra London paa det generelle Spørgsmaal. Svaret gik ud paa, at den britiske Regering ikke saa sig i Stand til at fritage Skib fra Island og Færøerne til Danmark for Inspektion i engelsk Havn, men at man derimod var villig til at lette Rejser fra Danmark til Island og Færøerne paa samme Betingelser som de for „Tjaldur“ nævnte, idet man dog yderligere tilføjede, at Tilladelsen kun gjaldt Skibe, der var indgaaet paa de engelske Bunkerkulsbetingelser samt at Afgangsdato fra dansk Afgangshavn skulde meddeles det britiske Foreign Office mindst 48 Timer forud.

Da der derved ikke var skabt nogen Mulighed for Sejlads tilbage til Danmark uden Inspektion i engelsk Havn, og der var Fare for, at de meget faa Skibe, der egnede sig til denne Fart, skulde blive torpederede, henvendte Udenrigsministeriet sig den 1. September gennem Gesandtskabet i London til den britiske Regering med Forslag om, at Skibene sejlede tilbage fra Island og Færøerne til Danmark i Ballast og udenom Farezonen og uden Inspektion i engelsk Havn. Den britiske Regering svarede den 9. Oktober, at den gik ind paa Forslaget paa forskellige Betingelser (at det strengt begrænsedes til danske Skibe, at ingen fjendtlige Undersaatter eller andre Passagerer eller Breve og Pakker af nogen Art medførtes om Bord, samt at der gaves britiske Konsularembesmænd i Afrejsehavnen udstrakte Lettelser, hvorved de blev i Stand til at føre passende Kontrol med de omhandlede Skibe.)

Derved var imidlertid ikke Spørgsmaalet om Postforbindelsen mellem Danmark og Færøerne bleven løst. Udefter blev Brevposten enten besørget af Inspektionsskibene eller „Grønlandske Handel“s Skibe (mellem dette Selskabs Direktion og den britiske Regering fandtes der en særlig Overenskomst om fritagelse for Inspektion i britisk Havn); hjemefter dels med Inspektionsskibene, dels over England gennem Spærrezonen.

I Juni Maaned 1918 gjorde den britiske Regering Indsigelse mod Postbesørgelsen med den „Grønlandske Handel“s Skibe, idet det anførtes, at det var en Forudsætning for Overenskomsten, at Skibene ikke medbragte Post. Ved de derpaa følgende Forhandlinger gik det britiske Gesandtskab ind paa at lade de paagældende Skibe medføre Post til Grønland og lade Skibene Anløbe Thorshavn, forudsat at de ikke landsatte Post eller Passagerer i nævnte By hverken paa Ud- eller Hjemvejen, og begge disse Indrømmelser blev gjort afhængig af, at der med „Islands Falk“ og andre danske Skibe kun vilde blive befordret Regeringspost men ikke Privatpost.

Under disse Omstændigheder maatte man forsøge at etablere en anden Postforbindelse mellem Danmark og Island-Færøerne, og man foreslog derefter i Begyndelsen af Oktober Maaned f.A. den britiske Regering, at Posten fra og til Island og Færøerne gik gennem Spærrezonen til Bergen og derfra sendtes til London og efter stedfunden Censurering tilbage til Bergen for at viderebefordres til sit Bestemmelsessted. Dette Forslag besvaredes afslaaende af den britiske Regering, idet henvistes til, at Postsækkene, der passerede mellem Island, Danmark og Norge, sædvanligvis benyttedes til at bringe Underretning om Neutrales og Allieredes Skibsfart til de tyske Marinemyndigheder. Det anførtes derhos, at formaalstjenlige Lettelser for Overførsel af Brevpost mellem Danmark, Færøerne og Island via Storbritannien nu var indførte, og at den britiske Regering sikkert ventede, at den danske Regering vilde fortsætte Benyttelsen af denne Rute for nærværende.

Med Hensyn til Passagerfarten modtog man i Januar Maaned 1918⁸⁸¹ fra det herværende britiske Gesandtskab Meddelelse om, at den engelske Regering ikke vilde gøre Indvendinger mod, at der med danske Handelsskibe førtes Passagerer fra Danmark til Island og Færøerne paa Betingelse af, at det kun drejede sig om Indvaanerne paa Island og Færøerne med bona fide Grunde for Rejsen eller bona fide Repræsentanter for Firmaer med islandske eller færøiske Forretningsforbindelser (forudsat at saadanne Firmaer ikke var paa den britiske Sorte Liste) forliste Søfolk, danske (islandske og færøiske) Embedsmænd. Det fremhævedes i saa Henseende udtrykkeligt, at Passagerer af fjendtlig Nationalitet ikke maatte medføres. Endvidere stilledes det som Betingelse, at en Passagerliste i Forvejen meddeltes det britiske Gesandtskab, og at Passagererne saavel som Skibenes Besætninger afgav Erklæringer, at der af dem ikke medførtes Breve eller Pakker. I Svar herpaa gjorde Udenrigsministeriet den britiske Regering opmærksom paa, at der i sin Tid var blevet meddelt den danske, at Skibe herfra og til Island og Færøerne var fritagne for Anløb af britisk Havn, uden at der var stillet nogen Betingelse med Hensyn til, at de ikke maatte medføre Passagerer, og at Skibe følgelig herfra til Færøerne siden da stadigvæk havde medtaget Passagerer. Man gjorde endvidere opmærksom paa, at det, den danske Regering ønskede, var en Ordning, hvorefter Passagererne fra Island og Færøerne kunde bringes hertil med almindelige Handelsskibe uden Anløb af Inspektion i britisk Havn, og at den britiske Regerings Forslag derfor langt fra at løse Spørgsmaalet kun stillede nye Betingelser for Befordringen af Passagerer herfra til Island og Færøerne. Man

tilføjede, at medens man vilde overlade Løsningen af Spørgsmaalet om Passagerer fra Island hertil til Forhandling mellem de lokale islandske Myndigheder og den britiske Konsul i Reykjavik, gik man sikkert ud fra, at Forslagets nye Regler kunde gælde for Passagertrafikken fra Færøerne til Danmark, idet man iøvrigt fremførte Ønske om nogle mindre Forandringer i de paagældende Betingelser. Man erklærede sig derfor fra britisk Side indforstaaet med, at Ordningen ogsaa omfattede Befordringen af Passagerer med Skibe i Ballast fra Island og Færøerne hertil, og gik ind paa de fra dansk Side foreslaaede Ændringer i Betingelserne, jfr. Udenrigsministeriets Skrivelse af 1. Februar 1918.

Da den fra britisk Side givne Begrundelse til at forlange Kontrol med Postforbindelsen mellem Danmark, Færøerne og Island (nemlig fare for, at der ad den Vej skulde kunde gives de tyske Undervandsbaade Meddelelser om Krigs- og Handelsskibes Positioner) var bortfaldet efter Vaabentilstandens Indtræden instruerede Udenrigsministeriet den kgl. Gesandt i London om at rette indtrængende Forestillinger til den britiske Regering, for at faa Indskrænkningerne i nævnte Postforbindelse ophævet. Svaret fra britisk Side gik imidlertid ud paa at Situationen ikke forekom den britiske Regering at berettigede til fuldstændig Ophævelse af de ved Krigen nødvendiggjorde Forholdsregler, jfr. Udenrigsministeriets Skrivelse af 21. December 1918.⁸⁸² Den 6. februar 1919⁸⁸³ rettede Gesandtskabet paany en Henvendelse til det britiske Foreign Office i Sagen, men modtog det Svar, at Tidspunktet til at vende tilbage til normale Forhold efter den britiske Regerings Formening endnu ikke var kommet, og at Foreign Office vilde give Gesandtskabet Underretning, naar dette maatte anses for at være muligt.

Med Hensyn til Passagertrafikken modtog Udenrigsministeriet de 31. Januar 1919⁸⁸⁴ fra det herværende britiske Gesandtskab en Note gaende ud paa, at de britiske Myndigheder nu var villige til at indføre Lettelser af de Betingelser hvorunder Trafikken foregik, idet kun Passagerer af fjendtlig Nationalitet og Passagerer, der vidstes at hava været aktiv uvenlige overfor de Allierede ikke skulde kunne medtages, jfr. Skrivelse herfra af 6. Februar 1919.⁸⁸⁵

6. Sejltilladelser

I April Maaned 1917 rettede man gennem det kgl. Gesandtskab i London en Henvendelse til den britiske Regering for at søge opnaaet generel Tilladelse til Inspektion i Gibraltar i Stedet for U.K. for Skibe med Fisk fra Island og Færøerne til Spanien, saa at Farezonen kunde undgaas. I Svar herpaa meddelte den britiske Regering, at de paagældende Skibe kunde inspiceres i Gibraltar, idet det tilføjedes, at der i hvert enkelt Tilfælde maatte gives behørig Underretning om Skibenes Afsejling. Da det var af Betydning for Skibene ogsaa at faa Inspektionstilladelse i Gibraltar for Hjemrejsen (med Salt), søgte man endvidere udvirket generel Inspektionstilladelse i Gibraltar for islandske og færøiske Saltskibe fra spanske og portugisiske Havne. I Svar herpaa henviste den britiske Regering til den almindelige Tilladelse, der eksisterede for „approved vessels“ fra alle Middelhavshavne. Da det efter Svaret syntes, som den britiske Regering

havde overset, at den almindelige Tilladelse til Inspektion i Gibraltar imidlertid ikke gjaldt Skibe fra spanske Atlanterhavshavne, gjorde man opmærksom paa dette og anmodede om for færøiske og islandske Saltskibes vedkommende at faa Tilladelsen udvidet til ogsaa at gælde spanske Atlanterhavshavne. Den britiske Regering svarede herpaa, at Spørgsmaalet om en generel Tilladelse til Inspektion i Gibraltar for disse Skibe fra spanske og portugisiske Atlanterhavshavne frembød Vanskeligheder, da Inspektionshavnen i Gibraltar allerede var stærkt overfyldt. Man beklagede derfor foreløbig ikke at kunne give noget generelt Tilsagn, men Spørgsmaalet vilde i hvert enkelt Tilfælde efter Ansøgning desangaaende blive afgjort for sig; jfr. Udenrigsministeriets Skrivelse af 4/8 1917.

7. Trafikken mellem Island og Færøerne

Man henviser i saa Henseende til det under 2 anførte, hvoraf fremgaar, at Skibe mellem Island og Færøerne er fritaget for Inspektion i britisk Havn. Varer vil formentlig saaledes kunne føres fra Island til Færøerne og omvendt, saafremt det ikke drejer sig om Varer, der er indført til Island (henholdsvis Færøerne) under Afgivelse af Erklæring om Forbrug der.

8 & 9. Indskrænkning af den tyske Spærrezone af Hensyn til det færøiske Fiskeri

I Juni Maaned 1917 henvendte Udenrigsministeriet sig gennem den kgl. Gesandt i Berlin til den tyske Regering for at søge opnaaet, at der tilsikredes færøiske Fiskere uhindret Fiskeri i det Omraade af Spærrezonen, der ligger udenfor Punkterne 62° n.B. 4° v.B. 60° n.B. 6° v.B. 60° n.B. 10° v.B. og 62° n.B. 10° v.B., idet man anførte, at de militære Formaal, Opretholdelsen af Spærrezonen skulde tjene, formentlig i ingen Maader vilde skades ved, at danske Fiskerbaade udøvede deres Virksomhed i det paagældende Omraade af Spærrezonen. Den tyske Regering besvarede Henvendelsen derhen, at den for Tiden ikke saa sig i Stand til at opfylde den danske Regerings Ønske paa Grund af vigtige militære Grunde.

I December Maaned 1917 rettede man en fornyet Henvendelse til den tyske Regering om den paagældende Forandring af Spærrezonen, idet man meddelte en Oversigt over de hidtil af færøiske Fiskere lidte Tab ved Sænkninger indenfor Spærrezonen.

Den 25. Marts 1918 modtog Udenrigsministeriet gennem det herværende tyske Gesandtskab Meddelelse om at færøiske Fiskere kunde fiske paa et vist nærmere betegnet Omraade af Spærrezonen paa visse Betingelser, derunder at Fangsten skulde bringes til Færøerne eller det egentlige Danmark, jfr. Udenrigsministeriets Skrivelse af 2. April 1918. Ifølge Udtalelse fra Færø Amt var den meddelte Indrømmelse paa Grund af denne Betingelse uden Betydning for Færøerne.

10. Sænkede færøiske Fiskefartøjer på Afgrænsningen af dansk Søterritorium

I Anledning af den den 24. Maj 1918⁸⁸⁶ stedfundne Sænkning af den færøiske Kutter „Isabella Innes“ rettede man gennem den kgl. Gesandt i Berlin en

Henvendelse til den tyske Regering med Protest og Krav paa Erstatning, idet man henviste til, at Sænkningen havde fundet Sted indenfor dansk Søterritorium, da dette maatte beregnes som 3 Kvartmil fra Sydspidsen af Munken og ikke fra Sydspidsen af Suderøen. Den 30. Juni 1918 modtog Gesandten den tyske Regerings Svar, i hvilket det vel indrømmes, at det danske Søterritorium maatte beregnes som fra dansk Side hævdet, men iøvrigt bestredes, at Sænkningen efter de fremskaffede Oplysninger maatte anses for at være foregaaet udenfor Spærrezonen, da man under Omstændighederne ikke kunde tage den danske Besætnings Forklaringer i modsat Retning som Modbevis mod den tyske Undervandsbaads bestemte Stedsangivelser, jfr. Udenrigsministeriets Skrivelse af 30. Juli 1918.

I Samraad med Gesandten rettede man for de Fiskebaades Vedkommende, der var sænket indenfor Spærrezonen, ikke nogen særlig Protest (ud over den generelle Protest, der i sin Tid blev rettet i Anledning af Spærrezonens Etablering), men man bragte de paagældende Tilfælde til den tyske Regerings Kundskab som Illustration til de vanskeligheder og Tab, som Undervandskrigen bereder færøiske Fiskere, og til Støtte for en fornyet indtrængende Henvendelse til den tyske Regering om en Forandring i Spærrezonens Afgrænsning, jfr. Ovenfor under Punkterne 8 og 9.

Fylgiskjal II

Dagbladet 11. april 1923:

Det danske folk og de norske land

Av Idar Handagard

Før jeg gaar videre i Grønlandsteksten, vil jeg gjerne ha sagt dette, for at mine danske venner ikke skal kunne mistyde mig eller tidens tegn:

Jeg kjemper for en sak. Jeg kjemper for Norges soleklare rett i Grønlands-saken.

Jeg kjemper ikke mot det danske folk. Men mot de styrende i Danmark, som likefra 1814 og til idag har ført det danske folk bak lyset i det grønlandske, islandske og færøiske spørsmal.

Naar der i mine artikler for kortheds skyld staar „Danmark“ eller „danskene“, saa betyr det altid: de styrende i Danmark som har vildledet det danske folk med hensyn til Island, Færøene og Grønland.

Hvad det danske folk nu maa oplyses om, er dette:

Island, Færøene og Grønland er gamle norske land.

Island staar for tiden i en lignende stilling i unionen med Danmark som Norge stod i foreningen med Sverige. Island maa bli helt frit, helt selvstendig og uavhengig.

De norsktalende Færøene inntar nu omtrent samme stilling i Danmark som

det dansktalende Sønderjylland nylig gjorde i det tyske rike. Ja Færøene er værre stillet, ti de ligger lenger bort fra sitt moderland Norge. Sønderjylland laa like kloss opad det danske rike og hadde sine landsmenn like ved sig.

Færøene kalles nu et dansk amt. Det maa bli et frit, selvstendig og uavhengig rike.

Vi nordmenn ønsker ingen forening med Island. Men baade paa Island og paa Færøene er befolkningen den dag i dag norsktalende nordmenn. Et frit samarbejde mellem nordmennene i Norge og paa Island og Færøene vil derfor være naturlig. Vi har sprog, kultur og økonomiske interesser tilfelles. Hvor interessene maatte krysse hinannen, vil vi allikevel kunne samarbeide ved gjensidige innrømmelser.

Paa Grønland er der to folk som ernærer sig ved ærlig arbeide. Det ene er nordmennene som formelig søker sitt erhverv paa østkysten (selfangst) og har den historiske rett til landet.

Det annet folk er eskimoene som bor i den ytterste havside paa vestkysten og driver selfangst.

De gamle norske fjordbygder paa vestkysten ligger nu folketomme.

Vestkyst-eskimoene har aldrig anerkjent danskene som sine herrer, men har maattet finne sig i de kjøbenhavnske monopol-aag.

Polar-eskimoene lengst i nord er ennu et frit folk, men nu vil danskene ogsaa legge dem under monopol-saget.

Den kjøbenhavnske enehandel paa Grønland spiller parasitens rolle. – Det er altsaa to folk de styrende i Danmark krenker med sin Grønlandspolitik.

Naar dette begynner aa gaa op for det danske folk, har jeg det haap at det vil vælge sig andre styrere som slaar inn paa en fredeligere og retferdigere politikk som kan føre til et godt grannskap i Norden.

Fylgiskjal III

Nationen 4. mai 1923:

Vore skatlande i Norskehavet

Av høiesteretsadvokat dr. Albert Balchen

Fra hundreder av foreninger landet rundt er der blit oversendt statsmagterne uttalelser, som vistnok alle uten undtagelse gir uttryk for den tanke, at Norges ældgamle rettigheter over Grønland maa hævdes uavkortet. Ingen vil derfor kunne negte, at der til trods for de pinagtige tider lever en sterk national aand i vort folk, og at man føler sig under herredømme av det gamle ord: „Fortiden forpligter“. Imidlertid gælder det ikke at glemme, at vort folks pligter ikke bare omfatter Grønland, men ogsaa Færøerne. Da Island er suverænt, bør Norge for dette lands vedkommende ikke foreta sig nogetsomhelst, der ikke helt ut stemmer med islændernes egen, fri vilje. Men, som sagt, det gælder ikke at glemme

Færøerne. Man vil kanskje si: Vi har foreløbig nok med Grønland. Men hertil er at svare, at naar man i alle tilfælde maa igjennem en konflikt for Grønlands vedkommende, saa vilde det være kortsynt, ja en dumhet, ikke samtidig at løse spørsmålet ogsaa for Færøerne.

„N. H. Og Sj.“ For 24. april 1923 indeholdt en meget interessant artikel om det økonomiske tyranni, danskerne har opretholdt og fremdeles opretholder for disse øer. Bl. A. negter man færøingerne enhver fiskeret indenfor dansk (grønlandsk) territorium, og dernæst negter man skipperne, utdannet paa de færøiske navigationsskoler, at seile saa langt som til Grønland. Og fiske ved Kanada og New Foundland er færøingerne forbudt ifølge lov av 1916. Det merkelige er, at denne middelalderske næringslovgivning ikke er rester av en gammel, kortsynt politik. Den er av helt ny datum. Vi nordmænd bør merke os dette, hvorledes danskerne fremdeles finder at kunne behandle disse vore stammefrænder. Man kan rette mange bebrejdelser mot vore egne statsmagter for deres forhold likeoverfor frihedsprinsippet i næringslivet. Men endnu har dog ingen vovet, og ingen vil neppe heller vove at by de næringsdrivende slike vilkaar, som danskerne har budt færøingerne. Gad vite, hvad man paa Søndmøre vilde si, hvis statsmagterne forbød dem at fiske paa visse territorier, enten herhjemme eller i utlandet?

Det er neppe nødvendig at gaa ind paa detaljer i Danmarks svære synderegister likeoverfor vore gamle skatlande i Norskehavet. Ti synderegisteret er i og for sig saa stort, at der intetsomhelst naturlig baand kan eksistere mellem Danmark paa den ene side og Grønland og Færøerne paa den anden. Og de kunstige baand er saa svake, at om de reves over, ingen, hverken paa Færøerne eller paa Grønland, vilde merke det og heller ikke vilde beklage det. Om nemlig danskerne nu skulde begynde at ta sig sammen, hvad der forekommer enkelte antydninger til, saa er det nu for sent. Nu staar bare det spørsmål igjen, hvorledes den uavvendelige avvikling bør finde sted.

Danmark har imidlertid heller ikke været fremsynt likeoverfor Norge i disse spørsmål. Av frygt for eventuelle norske fordringer paa Grønland – ja for den saks skyld ogsaa av frygt for vore fordringer paa de andre skatlande – har Danmark kokettert med fremmede, ikke nordiske, magter. Likeoverfor disse bedrøvelige kendsgjerninger burde Danmark erindre, at dets stilling nu, efter verdenskrigen, er mere utsat end før. Det har ingen garanti for, at en ny verdenskrig vil utvikle sig efter samme linjer som den netop avsluttede. Serlig gjælder det at erindre, at England ikke staar saa frit nu som i 1914. Englands deltagelse paa fransk side under en eventuel ny krig er ikke saa sikker, som dengang Tyskland var en stormagt med Europas næststørste krigsflaate. Spørsmålet blir da, hvilke land eller hvilke magter er Danmarks naturlige allierte. Besvarelsen av spørsmålet kan ikke være tvilsomt. Norge er nu i dette øieblik paa lignende maate som i middelalderen, og mange gange senere, Nordens, og særlig Danmarks, kulturelle og militære hovedreserve. Selv i tider, da Norge var svakt, ialfald meget svakere end nu, har dette været tilfælde. Det vilde føre for langt at minde om alle disse gamle kjendsgjerninger. Men tat under ett og set i forbindelse med hinanden

burde disse historiske kjendsgjæringer gi Danmark en kraftig opfordring til at opta sin stilling i Norden, og særlig sit forhold likeoverfor Norge, til nærmere overvejelse. For hvis Danmark fortsætter ad samme vei, som det er begyndt, f. eks. nu i Grønlands-spørsmaalet, vil det efterhaanden helt kompromittere sin stilling som nordisk land og folk. Danskerne maa nemlig ikke henge sig til den tro, at den bevægelse, som er rejst i Norge til gjenerhvervelse av de gamle skatlande mot vest bare er utslag av romantiske drømmerier. Tiltrods for den politiske demoralisation her hjemme for tiden føler og forstaar de bedste elementer inden vort folk, at der her ikke er spørsmaal om at veie imot hinanden, hvad Norge, f. eks. økonomisk, eventuelt vilde faa, eller hvad Danmark eventuelt vilde miste. Man forstaar tilbunds, at det hele er et spørsmaal om opretholdelse eller gjennemførelse av Norges suverænitetsskrav ifølge grundloven av 17. mai 1814. Dette er uhaandgripelige værdier, som ikke kan maales i smør eller i penger, og som man derfor ikke forhandler saa altfor længe om. Man fremsætter sine krav. Og blir ikke kravene imøtekommet, følger er „derefter“, der antagelig kommer raskere end 1905 efter det Steenske „derefter“ i nittiaarene.“

Fylgiskjal IV

Nationen 5. maj 1923:

Norge og Danmark

Av Kristian Elster

Hr. Advokat Albert Balchen har i sin artikkel „Vore skatlande i Norskehavet“ slaaet an en tone som bare kan føre til at vi nordmænd meget snart vil staa sterkt splittet i et alvorlig spørsmaal hvori vi kunde og burde staa helt enige. Naar man læser en slik artikkel med den raske slaaen paa sverdet, den hovmodige og skrytende tone, med dens skadefro peken paa at Danmark kanskje kunde komme til at staa isolert i en ny verdenskrig, gaar det koldt gjennom en, – lever da menneskene ganske forgjæves, har de aar som er gaat intet lært dem av alvor og eftertanke. „Man fremsætter sine krav. Og blir ikke kravene imøtekommet, følger et „derefter.“ Jo, det høres stolt ut. Skal man da være nødt til at minde den stortalende advokat om det tidligere „derefter“, og om at vi snart ikke har flere fæstninger at nedlægge? Kunde vi ikke denne gang bruke lidt mindre pralende ord fra først av, syngende lidt mindre „Jeg vil verge mit land“? Og saa heller være litt klarere i hodet og stemme vore sind og vor tanke i overensstemmelse med hvad vi vil naa, og hvad vi kan naa.

II

Av den stadig stigende irritation mellem Norge og Danmark i de sidste par menneskealdre har det fremgaat klart at et opgjør maatte komme. Vi har aldrig

snakket ut samman om det som laa os alvorlig paa sinde, vi har i de sidste hundrede aar simpelthen ikke vekslet et virkelig alvorlig og oprigtig ord med Danmark. Vi har talt æstetik sammen, festet sammen, læst digterværker høit for hverandre, men lummerheten folkene imellem har holdt sig, det onde vi visste laa under, har klødd i sindene, nu er det ikke længer til at tie med. La os da snakke fra, tale ut, ikke lægge skjul paa noget og la os saa se om det ikke kunde komme noget godt ut av det. Oprigtighet kan ikke gjøre forholdet værre end det virkelig nu er.

Det er ikke saa meget den berygtede fire hundrede aars union som plager os. Naturligvis, det skal gaa en tid endnu før vi helt vænner os til at tænke med ro paa den union som kostet os saa meget, og i hvis følger av tap og ydmygelse ogsaa Danmark har sin andel ved et styre som altid hadde Danmarks fordel for øie. Men der maa vi jo først og fremst tænke paa vor egen svakhed, og det onde i de aar fra Danmarks side kommer vi nok over, og jo mere vi blir os selv, jo lettere kommer vi over det.

Men det er om opgjøret i 1814 vi aldrig har talt ut sammen, Danmark og vi. Ikke folkene imellem, i alvor. Det er om det vi nu maa snakke ut – og uten forbehold.

Da Danmark var i knipe, ofret det os, unionsriket, det fik endda være. Stort og stolt kan jo ingen si det var, – at Danmark da det selv ved sin evindelige kortsynte utenrikspolitikk hadde snuplet og faldt, pekte paa oss og sa, ta heller ham, han kan slet ingen motstand gjøre. Men Danmark var i nød, og den handling skulde vi nok glemme. Men hvad der ikke er til at glemme, det er at Danmark, da det saa os i nød, i den yderste fare, listet sig bak paa os og stjal os gulduret og pengepungen av lommen. Danmark kan ikke svare os at det bare tok vare paa vore ejendele for at ikke ogsaa de skulde falde i Sveriges vold. For da maatte det jo ha kommet tilbake med dem, frivillig, da det saa vi berget os. Men Danmark holdt fast paa det som det hadde knepet fra os i nødens stund, og det benytte sig af vor svakhed og fattigdom i aarene efter til rigtig at sætte sig paa hvad de hadde tat. De ofret os i sin egen fare-stund, de styrtet os ut i den største nød, og de bestjal os samtidig for vore skatlande. Nei, ved Gud, det skal ikke glemmes før det er gjort godt igjen. Og det kan gjøres godt igjen. Island er blit selvstændig. La det bli færøingernes sag selv at bestemme over sig og sit land, giv dem frie hænder. Det er vor skam og skændsel at vi intet har gjort for at holde den aandelige forbindelse vedlike med vore gamle skatlande, vi kan ikke møte dem hverken med krav eller opfordring eller ønsker, jeg tror heller ikke de har saa svært tillid til os derover. Men Grønland maa bli et aapent land for norske som for danske, paa helt like vilkaar. Saalænge det spørsmal ikke er ordnet, er et godt forhold mellem Norge og Danmark utelukket.

III

Stadig river vi og sliter vi i hverandre, vi norske og danske. Smaaglefser efter hverandre. Det sætter utallige smaaskaar som tilslut blir værre at hele end om det hadde været ét stort.

Stadig skal Danmark gramse efter vore kulturverdier. Saa er det mere dansk end norsk, saa det like meget dansk. Det har saa længe vænnet sig til at skalte og valte med norske verdier og stemple som dansk hvad det var vitterlig norsk, at nu er det som det ikke længer kan la det være, og som det ikke længer taaler at høre sandheten. Der kan ikke skrives om en norsk kunstner dernede, uten at det skal ivres, hvad andel har vi i ham, har han ikke en dansk bedstemor, mon han ikke egentlig maa sies at tilhøre den danske kunst. I det smaa virker det latterlig og taapelig og slet og hvor det gjælder store spørsmaal kan det virke harmelig. Bare man nævner at Holberg er født i Bergen, blir hele Danmark rasende. Den næste generation danske litteraturforskere vil paastaa at det er et falsum. Nu, jeg venter ikke at de pedantiske og ortodoxe danske Holberg-forskere skal kunne forstaa at Holberg i virkeligheten var en helt og uforanderlig norsk aand, europæisk utdannet, og at han aldrig blev hjemme i Danmark og aldrig følte dansk, at han mottog saa godt som ingen impulser fra Danmark og saare liten forbindelse har hat med dansk digtning. De danske hovedlinjer Kingo-Brorson-Grundtvig, Ewald-Oehlschläger har praktisk talt ingen sidelinjer til Holberg. Men det er omtrent ikke en norsk digter som ikke er mere eller mindre inderlig i forbindelse med ham.

En slik uttalelse finder danskerne krænkende for deres nationalfølelse, det opirrer dem i høieste grad! Det er ganske vist ingen som bestrider danskernes ret til at tilegne sig Holberg som borger, han var dansk professor og dansk baron. Og de har den fulde ret til at utnytte de aandelige skatte han frembragte og for mig maa de gjerne paavise at han er „fader Holberg“ til al dansk digtning, skjønt jeg synes det vilde være naturligere om danske litteraturforskere søkte en nationalere oprindelse for dansk poesi. Men de om det. Men vi vil ha os frabedt det vrøvl at naar vi søker nordmanden i ham og fremdrar for os den norske aand i hans gjerning, saa kommer danskerne og sier at det har vi ikke ret til. Fingrene av fatet, der har de danske intet at gjøre. Et slikt tarvelig skandalmøte som det danske litteraturforskere nu har vartet op med – og som saa levende minder om den professorscene „Peder Paars“ avbilder – maa føre til en dyp og varig uvilje mot dansk aand og et brudd paa alt samarbejde. Tror Danmark at vi blir de eneste tapende? Vi faar se at klare os. Vi har jo Holberg at falde tilbake paa!

IV

Den aandelige forbindelse mei Sverige og Norge er i stadig vekst. Forbindelsen med Danmark i stadig tilbakegang. Ethvert folk maa ha aandelig forbindelse med et nærtbeslegtet, men det blir mere og mere vanskelig at holde den gode forbindelse med Danmark vedlike. Den yngre generation vender sig sterkere og sterkere mot Sverige, søker mere og mere bort fra Danmark. Det maa bli ondt og skade for begge land. Personlig elsker jeg saa høit dansk aand og dansk land at jeg føler den økende kulde som en sorg. Men jeg tror ikke jeg tar fejl i at det er Danmark som denne gang maa hindre at bruddet kommet. Vi kan begge parter lægge godviljen til. Men vi maa ikke vente for længe.

La Danmark tænke litt tilbake paa det langvarige onde forhold mellem landene

og saa paa sit eget forhold til Tyskland. Jeg tænker ikke paa det politiske, ikke paa Slesvig. Men laa det tænke litt paa den dype forbitrelse mot tyskevældet, kampen mot det i slutten av det attende aarhundrede, saa vil det kanskje forstaa litt av den folkeuvilje som er nedarvet fra unionstiden, og som straks reiser sig naar danskerne gramser efter vort eller naar vi tænker paa at det sitter og hoder paa og vil negte os adgang til det som rettelig er vort. Mon ikke klarsindede danske mænd kunde gjennemtænke hele forholdet paa nyt og saa forstaa litt bedre vore følelser, den bitterhet som er i vore sind og som ikke tar av med aarene, saalænge Danmark ikke skifter signaler. Ganske vist, to nationer, ser aldrig ens paa stridigheter som rører ved de nationale værdier. Men vil Danmark ikke fiendskap med Norge, maa det se sandheten anderledes i øinene end det nu gjør. Saa skal vi nok holde vore sverdslagere i ave.

De aar som nu kommer blir skjæbnesvangre for spørsmålet om et godt forhold mellem Danmark og Norge – for mange og lange aar. Det blir vanskeligheter at komme over, det onde som er kommet mellem os blir ikke let at rydde bort, saa fast det nu har ætt sig. I det har vi ogsaa vor store skyld, vi var med paa at sause os ind i saa meget falskt føleri, som klisset os sammen. La os nu slaa alt føleri ut, det er det gamle skitne stinkende vand. Det rene har vi for haanden om vi i fællesskap vil hente det. La os holde et ærlig usentimentalt oppgjør, hvori vi sier aapent fra – men med det gode forsæt at efter det vil vi komme til en forstaaelse. Selv om det ikke straks blir saa megen ømhet av det.

Fylgiskjal V

Dagbladet 12. juni 1923:

Stort stevne i Valdres

Nasjonal og social samling – Grønlandssaken
– Hilsen til Island og Færøene

Lørdag og søndag holdt Valdres ungdomslag aarsmøte paa Fagernes Valdres.

Om formiddagen holdtes møte av utsendinger fra ungdomslagene i Valdres under ledelse av formannen, Olav Moe.

Om eftermiddagen holdtes stevne. Tilstrømningen fra Valdresbygdene var stor. 6 a 700 mennesker fylgte den store forsamlingsaal paa Folkevang til trengsel.

Skoledirektør Eferstøl skulde talt om ungdomsskolene. Han hadde faatt forfall paa grunn av fylkestinget for Hedemark, og i hans sted talte landbruksskolebestyrer Rekkedal og presten i Vang, Fyrwald. De talte ogsaa forsonende ord om de religiøse spørsmåal. Begge taler mottokes med stor tilslutning.

Derefter talte sorenskriver Castberg om nasjonal og social politikk. Talen, hvorav vi senere skal levere referat, blev gjentagende avbrutt av bifall og hilstes tilslutt med stormende, langvarig bifall.

Efter forslag av formannen vedtok forsamlingen saadan uttalelse:

„Valdres ungdomslags aarsmøte og stemna oppmoder alle ungdomslag i Noreg til aa søkja alt Noregs demokrati samla til vern um og fremja av en sterk nasjonal og social fremstegspolitik.“

Efter forslag av formannen vedtok derpaa den store forsamling enstemmig og under domonstrativt bifall følgende henvendelse til stortinget angaaende Grønlandssaken:

„Til stortinget.

600 norske menn og kvinner samla til Valdres ungdomslags stemna paa Fagernes 9. juni – protesterer sterkt mot norsk godkjenning av dansk raadvelde over nokon del av Grønland, fordømmer det danske monopolstyre og krev av vore statsmakter at Noreg no grip inn og gjennom okkupasjon i Aust- og Nord-Grønland hevdar Noregs rett til Grønland og varetek dei norske interesser, som Noreg har hevda der i hundratals aar.“

Søndag den 10 juni holdt presten Anders Hovdan Olavsmesse i Skrantvol kirke under stor tilstrømning. Der gikk en ren folkevandring til kirken. Fint, sterkt og stemningsfullt talte Hovden om Olav den hellige.

Om eftermiddagen fortsatte stevnet paa Fagernes. Anders Hovden talte om maalsaken. Varm tilslutning.

Følgende hilsen til Island og Færøene besluttet sendt:

„Valdras ungdomslag samla til aarstemna paa Fagernes i Valdres sender en varm brorskaphelsing til Noregs frendefolk paa Island og Færøyane i kjærlek til vaare historiske minne og i ynsket um at de framleides veksa paa nasjonal og sjølvstendig grunn.“

Lørdag aften var der fest. Stud. Theol. Øystein Hovden, Anders Hovdens sønn, holdt festtalen, en vakker og kraftig tale til ungdommen. Derefter veksledes der med taler og musikk. Tilslutt opførtes et lite skuespill, som under stort bifall spiltes av ungdomslagets medlemmer.

Fylgiskjal VI

Den 17. Mai 13. juni 1923:

Professor Gjelsvik meiner vi maa krevja skilddom um Færøyane og Grønland

Vi har alt aa vinna, ingenting aa tapa

I ei verkeleg fri folkerøysting vil det bli likso stort norsk flertal paa
Færøyana som det var dansk fleirtal i Nord-Slesvig

Noregs ungdomslag og Studentmaallaget har nett sendt ut ny utgaave av Norske folkeskrifter nr. 49: „1814 og 1905 serlag fraa ein folkerettsleg synsstad“, av

professor N. Gjelsvik. Grønlandssaka har gjort dette ypparlege folkeskriftet aktuelt, so mykje meirsom det nye i denne utgaava serleg er slikt som kastar klaarare ljøs over det som gjekk for seg i Kiel i januar 1814 daa Danmark gaave av Norske folkeskrifter nr. har gjeve oss løyve aa ta inn noko av det som no er serleg aktuelt:

Daa Danmark gav avkall på Noreg

„Etter slaget ved Leipzig gjekk Karl Johan med den svenske heren og 12.000 russar og den hanseatiske legionen mot Danmark og gjorde innfall i Holstein. Den danske heren stridde manneleg, men kunne ikkje staa seg mot yvermakti. Avtale um ei ufredskvild paa 3 vikor vart gjord den 15de desember 1813; og den endelege fredstraktati kom i stand 14de januar 1814. I denne traktati i Kiel gav den norsk-danske kongen avkall paa retten til Norig, men tok undan Island, Færøyane og Grønland. Fra fyrst hadde det danske styret ført tinging um fred paa det grunnlaget, at berre Nidaros bispedøme skulde avhendast til Sverik. Men den 7de januar, daa fiendsferdi tok til att etter ufredskvildi var ute den 6de januar, gjekk det danske styret inn paa å tinga um fred paa det grunnlaget, at heile Norig skulde avhendast til Sverik. Daa dette fyrst var avtala, tenkte ikkje det danske styret paa aa faa Island, Færøyane og Grønland undantekna: den ros skal det ha. At ikkje det danske styret tenkte paa eit slikt undantak, det ser ein av det fremlegget til fredstraktat, som det gjorde, der var Island, Færøyane og Grønland ikkje undantekne. Det svenske fremlegget til fredstraktat rekna upp alle dei bispedøme, som skulde yvirdragast. Her var ikkje Island, Færøyana og Grønland nemnde. Den svenske tingingsmannen, greiven Wetterstedt, ein av dei 18 i det svenske akademiet, fortel sjølv, at han ikkje visste, at det var Norig, som Island, Færøyane og Grønland høyrde til*), og at det var grunnen til, at det svenske fremlegget til fredstraktat ikkje tok desse landi med. Det er ikkje sagt me gjer rett i aa tru altfor mykje paa dette. Fra ein økonomisk og militær synsstad set hadde ikkje Island, Færøyane og Grønland noko verd for Sverik, og det nationale og historiske moment, som for oss veg so mykje, kunde ikkje ha noko aa segja for svenskane. Tvertum. Den svenske planen var aa faa det norske folket til aa gaa upp i det svenske; og da var det i grunnen tryggast, at islendingane vart skilde fraa nordmennene. Det kann soleis henda, at det berre er eit paafund, naar Wetterstedt seinare hev orsaka seg med faakunne. Um dette kann ein likevel ikkje vita noko visst. For folk i utlandet gjekk Norig og Danmark so i eitt – som von var – at dei hadde ikkje nokon sers grunn aa halda greide paa, um øyar i Vesterhavet høyrde til Norig og ikkje Danmark til; so det er i seg sjølv inkje urimelegt i det som Wetterstedt segjer um faakunna si.

„Eit godt høve gjer stundom jamvel den beste til tjuv“; og daa den danske tingingsmannen merka, at det var raad til aa mjøla kaka si her, so gjorde han krav på, at Island, Færøyane og Grønland skulde ikkje fylgja med; og svenskane gjekk inn paa dette utan vanskar etter det ein kann skyna.

Av det, at det danske styret tok undan Island, Færøyane og Grønland i Kielfreden, fylgjer, at ikkje Sverik eller den svenske kongen kunde gjera krav

paa dessa landi andsynes Danmark. Noko anna er det spursmaalet um Norig dermed som sjølvstendigt rike miste retten til desse landi. Paa det spursmaalet maa ein svara avgjort nei. Danmark kunde ikkje paa den maaten taka noko frå Norig. Ei onnor læra vildi vera i strid med rettshøvet (unionshøvet) mellom Norig og Danmark; og dessutan i strid med kongelovi fraa 1665, som ikkje gav kongen rett til å minka på noko av landi sine. Dermed hadde han heller ikkje nokon rett til å taka noko land fra det eine riket til det andre.

So lenge Norig hadde konge saman med Sverik og nytta det svenske utanriksstyret, var detlikesom ikkje nokon, som paa Noregs vegnar kunde gjera retten gjeldande mot Danmark, i allfall ikkje paa ein maate, som det var rettelegt klem i; for dei organ, som me bruka saman med Sverik (konge og utanriksstyre) var liksom maalbundne av Kieltraktati, som Sverik hadde gjort med Danmark. Annleis staa sakin no, daa Norig hev sine eigne utanriksorgan. No kan me gjera vaar rett gjeldande, um ikkje han er tapt av grunnar, sum hev kome upp etter Kieltraktati var gjord. Nokon prækription kjenner folkeretten ikkje. Retten er soleis ikkje prækribera. Det einasta, ein kann tenkja paa, er (stillegjande) godkjenning fra norsk side. Det er daa ein spursmaal, um slik godkjenning ligg i oppgjeret med Danmark um den parten av riksskuldi, som Norig tok paa seg m.m. Det skil seg korleis tingingane daa var. Dette spursmaalet hev eg ikkje havt høvi til aa setja meg so inn i, at eg nett no vil segja noko viss meining um det. For Island sin part er det ein serskild grunn, som gjer, at Norig ingen rett hev lenger. Island var etter det gamle sáttmålet fraa 1262 som nemt ingen lut av Norig, men en serskild (sjølvstendig) stat som berre var sambunden med Norrig. Og no hev islendingane gjort avtale med Danmark um kongehopehav og anna. Det hadde islendingane rett til utan at dei trong spyrja oss, og dermed er det ingen tvivl om, at Norrigs gamle høve til Island er ute av saga. Men for Færøyanane og Grønland gjeld denne grunnen ikkje.“

„Orknøyanane og Hjaltland hadde me mist fyrr paa ein heller snippan maate. Som ein hugsar fraa saga inleidde Kristian den fyrste det „ærike“ styre til Oldenborgætti her i landet med aa pantssetja desse øyanane i 1468 og 1469 for 58.000 gylden, og det utan samtykke fraa det norske riksráadet. Det var det siste me saag dessa øyanane. Soga um denne pantssetjingi er kort denne: Kristian den fyrste skulde gifta dotter si med Skottekongen; og ho skulde ha 120.000 gylden i medgift. Denne medgifti skulde greidast paa den maaten, at Kristian den fyrste gav avkall for alle tider paa avgifti for Suderøyanane, ei avgift som Norig hadde krav paa etter ei avtale mellom Norig og Skottland fraa 1266. Avkallet paa denne avgifti skulde svara til halve sumen – eller 60.000 gylden. Av dei andre 60.000 gylden skulde Kristian betala 10.000 i reide pengar, og for dei 50.000 gylden pantsatte han Orknøyanane. Dette var i 1468. Daa dotter hans so skulde til Skottland hadde han ikkje meir enn 2000 gylden aa senda med, „pengesliten“ som han alltid var, og so pantsatte han likeso godd Hjaltland for dei 8000 gylden, som vante. Dette var i 1469. Kristian den 2. og Kristian den 3dje freista i si tid aa faa Island og Færøyanane pantsatte til den engelske kongen, men de lukkast ikkje, av di den engelske kongen ikkje brydde seg om dei.

Etter kongelovi fraa 1665 – grunnlovi for det norsk-danske monarkiet – hadde ikkje kongen rett til aa gjeva upp noko av landi sine eller minka paa dei. Men han vart nøydd til det; og tvang mot staten er etter folkeretten – den retten, som gjeld vedskiftet land og land imellom – ein godkjendt maate aa faa mellomfolkelege avtaler i stand paa. Statsretten i det norsk-danske monarkiet hadde daa ingenting aa segje i dette stykket; for ein stat kann ikkje ha rett til aa fastsetja med bindande kraft for andre rike, at landet aldri skal minka, eller at eit statssamband aldri skal løysast upp. Jfr. § 1 i den norske grunnlovi, som segjer, at Norigs rike ikkje kann verta skift. Slike fyresegner gjeld berre innerter, ikkje utetter, naar utenrikspolitiske grunnar tvingar staten til aa gjera imot dei.“

Ei samtale med prof. Gjelsvik

Ein medarbeider i „Den 17de Mai“ hadde i gaar ei samtale med professor Gjelsvik og spurde han daa kva han synest Noreg bør gjera med Grønlandsaka.

– Noreg og Danmark er med i Folkesambandet, so no bør vi krevja spursmaalet om Færøyane og Grønland inn for skiltsdom. So faar det gaa som det vil.

Vi har fyrr kravt dom om grisebaaane, og det var ei heller lita sak.

Jamvel um vi ikkje skulde faa medhald i krave vaare, har vi ingenting aa skjemmaast over.

Naar det gjeld Færøyane har vi ogso visse plikter. Det er greidt at færøyingane vilde vera mykje betre tent aa staa saman med Noreg enn med Danmark. Færøyingane treng hjelp til aa faa seg vegar, og det vil vera lett for vaare ingeniørar aa hjelpa dei, det er same lende der som mange steder her i landet. Samleis med fisket, det blir drive der umlag som paa Sunnmøre. Færøyingane trang hjelp til aa nyte ut dei rike hjelpekjeldone sine, og vi kan hjepla dei. Men tilhøva i Danmark og på Færøyane er so reint ulike at danskane kan vanskeleg hjelpa.

Samleis med Grønland, endaa der er det paa ein noko annan maate av di grønlandingane ikkje er av norsk ætt. Men siden Grønland har kome samen med Danmark for di det fyrr hørde oss til, pliktar vi hjelpe folket der og til bedre vilkaar enn dei no har under den danske monopolhandelen.

Paa Færøyane maa vi krevja folkerøystinge. Færøyingane maa faa høve til aa velja mellom Noreg og Danmark. Blir det ei verkleg fri folkerøysting vil det norske fleirtalet visseleg bli likeso stort som det danske i Nord-Slesvig.

Da jeg var paa Færøyane i 1911 kom det til meg færøyingar som eg ikkje kjende og som ikkje kjende meg og spurde um det ikkje var von um at Færøyane kunde koma saman med Noreg att, „for det vil vi alle so gjerne“.

– Danskane vil ha det til at Noreg i 1821 fraaskrev seg all rett til meir oppgjer um det gamle hopehavet?

– Det er nett dette skiltsdomen skal avgjera naar alle kort er lagde paa bordet.

– I allfall vil vel ingen skiltsdom gaa med paa dansk overhøgd over den parten av Grønland som nordmennene og ikkje danskane har nytta til denne tid?

– Nei, det er utenkjeleg. Um danskane set seg fast ein stad paa Grønland faar dei ikkje dermed rett til heile landet. Likso lite som engelskmennene eller andre

kunde setja seg fast ein stad i Afrika og dermed kanna heila Afrika til seg. Det danske snakket um ein lovnad fraa utanriksminister Ihlen vil heller ikkje vega stort for ein skiltsdomstol.

I det heila har vi alt aa vinna og intet aa tapa med aa late saka gaa til skiltsdom.

Vi har vore likesæle og etterlatige i denne saka; men elles har vi ikkje stelt oss slik at vi treng skjemmaast over det um alt blir lagt fram for verda.“

---

* Naar det her er sagt, at Island høyrde til Norig, maa ikkje det tydast so, at Island var ein lut an Norig. Nei, etter det gamle „sáttmålet“ – ei avtale mellom Norig og Island frå 1262 stod Island einast i eit unionshøve til Norig.

Fylgiskjal VII

Nationen 18. juni 1923:

En god bondedag i Stavanger

Over 2000 mennesker tilstede ved aapningen av
Norges Bondelags 27. landsmøte

– Fra „Nationen“ s utsendte medarbejder –

Eftermiddagsmøtet lørdag

Paa møtet holdt folkehøjskolebestyrer Eskeland et varmt foredrag om vore frændeland Island, Færøerne og Grønland. Han tolket med den glød som er ham egen, det nære slektskap og de mange tilknytningspunkter mellem vore „utbygder“ og Norge. Island og Færøerne er befolket av nordmænd og naar man i gamle dage talte om nordmænd gjaldt det baade de, som bodde i Norge og i utbygderne. Endnu i dag er det tydeligt for enhver, at befolkningen paa Færøerne og Island er av norsk ætt. I 1814 kom de bort fra os og paa en saadan maate at det føles som et aapent saar den dag i dag. Danskerne har vist ængstelse for at vi nærer tanker om en politisk forening med Færøerne og Island. Det er der ingen fare for; men de maa faa leve sit eget frie liv. Island er i den henseende kommet langt, men ingen som ikke har været paa Færøerne, har nogen forstaaelse av, hvilken trældom de lever i. Taleren var glad over at Sønder-Jylland var kommet tilbage til Danmark. Det var et saar som maatte heles; men Færøerne er ogsaa et saar. Det var ikke det danske folk, som gjorde uretten i 1814 – det var sandt – men nu er stillingen en anden. Nu er det danske folk frit likesom vi er det og nu bør der gjøres bot for det som hændte i 1814. Enten maa det danske folk lette synden av sig eller ta den paa sig. Saa spørgs det, hvad det vil gjøre. For Grønlands vedkommende skal det være vanskelig at opvise en klarere ejendomsret end vor. Vi har tre ganger fundet det og to ganger kristnet det. Hvordan stortinget og

regjeringen vil gripe saken an vet ikke jeg, men ingen av dem har ret til at gi fra sig noget uten at spørge det norske folk. Vistnok er retten i vor tid ikke stor, men den er dog det eneste vi smaa folk har at trøste os til.

Efter foredraget som blev mottatt med et voldsomt bifald sang forsamlingen: „Lat os ikkje forfederne gløyma“. Dernæst blev der vedtatt en resolution i tilslutning til den tidligere av arbeidsutvalget vedtagne.

Fylgiskjal VIII

Hondskrivað avrit av brævi frá amtmanninum til Løgmlaráðið 20. september 1923. Brævið er í savninum hjá Føroya Amti á Føroya Landsskjalasavni, Amtið. Norgesagen. Savnsnummar 32 XII:

Man tillader sig hoslagt at fremsende den i lagtinget afgivne Betænkning i Sagen om Lagtingsmand Johannes Paturssons Udtalelser til den norske Presse, Ekstrakt-Udskrift af Tingets Forhandlingsprotokol, hvoraf fremgaar, at Selvstyrepartiets Forslag blev forkastet, medens Sambandspartiets Forslag blev vedtaget, samt de foreliggende 2 Ark af det af de mundtlige forhandlinger optagne Referat. De resterende Ark vil blive fremsendt, naar de foreligger trykt.

Man tillader sig særlig at henvise til, hvad Selvstyrepartiet udtaler i Betænkningen Side 7. Det der anførte er en klar Afstandtagen fra Paastanden om, at den færøske Befolkning ønsker at komme til Norge, særlig Ordene „os bekendt er intet fremme paa Færøerne, der peger i den Retning.“

At Hr. Patursson overfor mig har udtalt, at det er han selv, der har skrevet dette, og at han optraadte som Ordfører i Sagen og oplæste disse Ord, viser tilstrækkelig tydeligt hans manglende forstaaelse af, hvad en politiker kan tillade sig.

Til forklaring af min egen Optræden ved Afstemningen vedlægger jeg referat af de Ord, hvorved jeg markerede min Stilling. Det kan maaske have interesse for Ministeriet at se, hvorledes Selvstyrepartiets Organ „Tingakrossur“ refererer denne Side af sagen, hvorfor Bladet for 19. September (1923 Nr. 38) vedlægges.

I samme Nummer af Bladet findes forøvrigt gengivet nogle Udtalelser af en norsk Præst og Højskolemand, Mansaaker. Udtalelserne er karakteristiske for de norske Agitatorer, der i Sommer har aflagt Besøg paa Færøerne.

Saa vidt jeg har kunnet skønne, har den i Lagtinget udkæmpede Strid kun været fulgt med forholdsvis ringe Interesse i Befolkningen, og det er sikkert faa, der har taget Hr. Patursson helt alvorligt. Flere af Hr. Ps Partifæller i Lagtinget har været kede af Sagen; paa den anden Side har Partiet ikke ønsket, at Landstingsmand Effersøe skulde opnaa den Sejr at sprænge Hr. Patursson ud af Partiet. Partiet rummer meget yderliggaaende Elementer, der er parat til hvadsomhelst, naar det gælder kampen mod Hr. Effersøe og dansk Styre. Ved disses Hjælp blev Hr. P. Formand og Ordfører i Sagen, ja selv efter at Hr. P. har haft Uheld med to Protester, dels mod Lagtingsloven, der ikke naaede frem til 3. Behandling, jfr den samtidig hermed forelagde Sag, dels mod Skatteloven,

hvor kun 5 af Hr. Ps Partifæller fulgte ham, skal han dog i tirsdags være blevet genvalgt til Formand for Selvstyrepartet.

Efter henstilling fra Ministeriet fremsendes Betænkningen og Referatet i 5 Eksemplarer.

Fylgiskjal IX

Hondskrivað avrit av brævi frá amtmanninum til sendiharran í Kristiania 20. september 1923 Brævið er í savninum hjá Føroya Amti á Føroya Landsskjalasavni, Amtið. Norgesagen. Savnsnummar 32 XII:

Højvelbaarne
Hr. Kammerherre Kruse
Det danske Gesandtskab
Christiania

Da jeg gaar ud fra, at Deres Højvelbaarenhed er interesseret i saa hurtigt som muligt at blive orienteret om Afgørelsen af den i Færøernes Lagting behandlede Sag om Lagtingsmand, Kongsbonde Paturssons Udtalelser til den norske Presse om Færøernes Forhold til Norge, tillader jeg mig herved at fremsende den i Lagtinget fremlagde Betænkning.

Det i Betænkningen af Selvstyrepartet fremlagte Forslag blev forkastet, medens det af Sambandspartiets fremlagte Forslag blev vedtaget.

Det bemærkes, at Tingets to Partier hver raader over 10 folkevalgte Stemmer. Provsten og Amtmanden er Medlemmer af Lagtinget ifølge deres Stilling – denne Ordning bliver dog nu afskaffet, naar Lov af 28. marts 1923 om Færøernes Lagting træder i Kraft. Provsten, J. Dahl, er ivrig Selvstyremand, og ved hans Stemme kunde Selvstyrepartiets Forslag være blevet vedtaget, men ogsaa kun ved hans Stemme, dog forudsat, at jeg undlod at stemme imod. Jeg foreslog ham, at vi kongevalgte Medlemmer skulde afholde os fra at stemme i denne Sag; da han imidlertid fastholdt at vilde stemme med sit Parti, deltog ogsaa jeg i Afstemningen, kuldkaستedes derved Selvstyrepartiets Forslag og bevirkede, at Sambandspartiets Forslag blev vedtaget.

Landstingsmand Effersøes Udtalelser i Udvalgsbetænkningen er ganske vejledende i den staaende Strid her paa Færøerne. De vigtigste Punkter i Selvstyrepartiets Indlæg er understreget med rødt og oversat. Den knappe tid har desværre ikke tilladt at fremskaffe en fuldstændig Oversættelse.

Det vil fremgaa af disse Udtalelser, at Selvstyrepartet har taget afstand fra Paastanden om, at Færøerne ønsker Forening med Norge. Sagen har forøvrigt vakt forholdsvis ringe røre her paa Færøerne; kun faa har i denne Sag taget Hr. Patursson helt alvorligt. Det tør dog ikke overses, at man fra visse Hold i Norge ser en betydelig Agitation paa Færøerne, og at baade sagesløse og uvederhæftige Midler bruges.

Fylgiskjal X

Tann 28. november 1923 sendi danska Uttanríkisráðið eitt memorandum til danskar sendistovur og konsulat, sum skuldi leiðbeina teimum viðvíkjandi føroyskum spurningum. Skjalið er í savninum hjá Neergaard á Ríkisskjalasavninum. Neergaard. Diverse korrespondance sagligt ordnet 1882-1936. Statsministerembedet 1920-1924. Fyrst er eitt fylgiskriv á einum blaði fyri seg frá Uttanríkisráðnum, síðan kemur Memorandumið:

Udenrigsministeriet.

København, den 28. November 1923.

“Journal Nr. 8. H. 2.

(Bedes anført ved Besvarelser)

Bilag.

Til deres Exelences Underretning fremsender man hoslagt et om Danmarks Forhold til Færøerne i Udenrigsministeriet udarbejdet kortfattet Memorandum, der er bestemt til Orientering for enkelte af de kgl. Gesandtskaber.

(Undirskriftin, sum í mun til tað maskinskrivaða skjalið er hondskrivað, er ikki til at lesa)

Memorandum om Danmarks Forhold til Færøerne

Færøernes Stilling inden for det danske Rige maa nærmest sidestilles med den Stilling, et dansk Amt indtager. Grundloven gælder i sin Helhed for Øerne, ligesom disse er repræsenteret paa Rigsdagen ved en Repræsentant i Folketinget og en i Landstinget. Det for Færøerne særlige Lagting kan nærmest sidestilles med et Aamtsraad, idet der dog paa Grund at Øernes fjerne Beliggenhed og særlige lokale Forhold er givet Lagtinget visse særlige Beføjelser; saaledes er det raadgivende i Lovgivningsspørgsmaal, en Ordning, der enstemmigt foresloges af Lagtinget i Aaret 1922 og derefter fastsloges ved Lov No. 124 af 28. Marts 1923.

Lagtingets Stilling og Sammensætning er nærmere fastsat ved Loven af 28. Marts 1923, der træder i Kraft den 1. Januar 1924. Lagtinget skal ifølge denne Lov bestaa af mindst 20 folkevalgte Repræsentanter, som selv vælger Formanden af sin Midte. Hidtil har Lagtinget bestaaet af Amtmanden som Formand, Provsten og 20 folkevalgte Medlemmer. Der findes paa Øerne to Partier: Sambandspartiet og Selvstyrepartiet, der i Øjeblikket hvert har 10 Repræsentanter i Lagtinget. Stemmetallene var ved sidste Valg for Sambandspartiet 3548 og for Selvstyrepartiet 2504. Sambandspartiets Program gaar ud paa Bevarelsen af den nu bestaaende statsretlige Forbindelse med Danmark, medens Selvstyrepartiet angiver som sine Maal: større Autonomi, Lovgivningsmyndighed for Færøernes Lagting, Brugen af det færøske Sprog som Kirke- og Skolesprog.

Med Hensyn til de kulturelle Forhold bemærkes, at baade dansk og færøsk Sprog er Undervisningssprog paa Øerne, jfr. Anordning No. 11 af 16. Januar 1912, § 7, og

Bekendtgørelse af 27. Maj 1920. Den paagældende Paragraf er affattet nøjagtigt efter et Forslag, som blev vedtaget af Lagtinget paa et Tidspunkt, da dettes Medlemmer alle var Færinger. Hvad angaar Kirkesproget vil der kunne afholdes Gudstjeneste saavel paa Dansk som paa Færøsk, ligesom der ogsaa vil kunne benyttes færøske Salmer m.m. jfr. Lov No. 284 af 13. December 1912, § 14.

Paa en Mængde Omraader støtter Staten Færøerne til dels med meget betydelige Tilskud. Saaledes kan nævnes:

1. Den sociale Forsorg og Lignende (Alderdomsunderstøttelse, Hjælpekasser, Sygekasser, Lægevæsen, Jordmodervæsen, Tuberkulosesygehuse, Hospitalsvæsen, Ulykkesforsikring, Bekæmpelse af farlige epidemiske Sygdomme).
2. Samfærdselsvæsenet og lignende, saasom Anlæg af Landeveje og Havne (der er saaledes i det sidste Aarstid udbetalt til Havneanlæg Kr. 792.000 og til Vejanlæg Kr. 495.380); Telefon-, Telegraf- og Postvæsen, den lokale Dampskibsfart.
3. Fiskeri og Søfart.
4. Landbrug og Husdyrbrug.
5. Skolevæsen (Real- og Mellemskoler, Folkeskoler, Folkehøjskoler).
6. Administration (Embedslønninger).
7. Folkekirken.

Under Finanslovsdebatten i Oktober d.A. rejstes Færøspørgsmaalet i Folketinget i Anledning af de Beskyldninger, der af Lagtingsmand Patursson var blevet rejst mod det danske Styre paa Øerne. Under Debatten Udtalte Færøernes Repræsentant i Folketinget i den Anledning bla.: „Sambandspartiet paa Færøerne indtager nu som altid før det Standpunkt, at Færøernes statsretlige Stilling til Danmark er bestemt ved Grundloven. Denne Stilling har Færinger gennem Tiderne godkendt Gang paa Gang. Sambandspartiet har i Lagtinget i 1919, da der var Tale om at nedsætte en Kommission til Overvejelse af forskellige færøske Spørgsmaal, ganska enstemmigt udtalt, at man overhovedet ikke vilde forhandle om en Ændring i Øernes grundlovsmæssige Stilling. Ogsaa Sambandspartiets Folk er Færinger og nationaltsindede Færinger, men vi mener, at vore nationale Ejendommeligheder ikke alene kan bevares, men kun kan bevares i Samhørighed med Danmark ... Sambandspartiet har indtil nu haft Tilslutning fra det færøske Folks Flertal, men naar saa er, skulde man mene, at al Tale om Undertrykkelse fra dansk Side af færøsk Sprog er Skammelig Insinuation og intet andet.“-

Statsminister Neergaard afgav under Debatten om Færøerne følgende Erklæring:

„Regeringen vil arbejde for Bevarelsen af Samhørigheden, politisk og nationalt, mellem Færøerne og Riget. Samhørigheden kan efter Regeringens Opfattelse bedst sikres derved, at alle, saavel paa Færøerne som hernede, der har det samme Maal, arbejder i fuld Forstaaelse med hinanden, og et Arbejde fra Færingernes Side for Bevarelsen af Færøernes hidtidige Stilling i Riget kan derfor paaregne sig ubetinget Støtte fra Regeringens Side.

Regeringen er ikke Blind for, at Færøernes Historie og Øernes Forhold i det hele taget kræver et særligt Hensyn, og vi er rede til samarbejde ogsaa for Bevarelsen af det særlig færøske – i første Række for det færøske Sprogs Bevarelse og Udvikling.

For at undgaa enhver Misforstaaelse vil jeg dog fremhæve, at det fra Regeringens Side er en Forudsætning, at dette sidste Samarbejde maa foregaa i gensidig Erkendelse af, at saavel Grundloven som Rigssproget, det danske Sprog, skal bevares som fælles for hele Riget.

Samarbejdet i begge de angivne Retninger har øjensynlig god Tilslutning paa Færøerne, og det er Regeringens Haab, at det stedse vil vinde stærkere og stærkere Fremgang i Erkendelse af, at det er grundet paa et sundt og frisindet Princip.“

Den 28. november 1923.

Fylgiskjal XI

Tidens Tegn 12. august 1925:

Den overraskende vending i sprogstriden paa Færøerne

Sambandspartiets skuffelse over sine danske kampfæller

Brev til „Tidens Tegn“

Thorshavn, august.

En sak har hittil i særlig grad tiltrukket opmærksomhet i lagtinget. Det er skolesprogsaken.

Den hittilværende bestemmelse i skoleloven, hvorefter dansk skal være undervisningssproget i de færøiske folkeskoler stammer fra fhv. amtmand Rytters regeringstid paa Færøerne. Uagtet lagtinget i to paa hinanden følgende samlinger lovformelig har vedtaget en ændring av denne bestemmelse, hvilken beslutning endnu staar ved makt, gaaende ut paa at færøisk skal være undervisningssproget i den færøiske folkeskole, har regjeringen indtil nu fastholdt sit standpunkt om dansk som undervisningssprog.

Som telegrafisk meddelt har det nuværende danske undervisningsministerium forandret stilling og delvis gaaet ind paa lagtingets vedtagelse og tilbudt færøisk som undervisningssprog, dog med forbehold av dansk som undervisningssprog i dansk, Danmarks-historie og geografi og betinget opnaelse av børnenes færdighet i det danske sprog ved skoleaarets utgang.

Man maa indrømme, at undervisningsministeren her har gjort et tilbud vidt forskjellig fra det haardnakkede standpunkt den danske regjering hittil har tat i denne sak. Selvstyrepartet mottok derfor ogsaa tilbudet med velvilje, mens der

fra samme side dog gjordes gjældende at partiet neppe kunde gaa med paa at der i noget fag skulde undervises paa dansk. Den nødvendige færdighet i bruken av dansk maatte skolen bibringe barnene paa anden maate.

Man fik ved sakens første behandling ikke nogen begrundet formening om hvad sambandspartiet i sin almindelighet mente om regeringsforslaget. Derimot uttalte dette partis formand (Andreas Samuelsen) sig tydelig nok, idet at han fandt at forslaget var en knyttet næve rettet mot sambandet.

Med disse uttalelser har sambandspartiets formand trukket forhænget fra det intime forbund der bestaar mellem dette partis bærende og ledende kræfter og reaktionen i Danmark. Indviede har selvfølgelig altid været klar over at sambandet paa Færøerne er et kunstprodukt uten virkelig rot i befolkningen, at sambandets ledere her tillands er danske vaabendragere og at saa snart som Danmark svikter disse vaabendragere vilde frafaldet øke. Landstingsmand Effersøe har uttalt dette tidligere; han tok konsekvensen derav i Grønlandssaken, men evnet jo ikke at utføre den. Det er en ganske forklarlig ting at sambandspartiet har følt sig sterkt i den politiske kamp paa Færøerne, mens det har hat hele Danmark i ryggen, medens motstanderne, selvstyrepartiet, kun har hat sin egen styrke at stole paa (og sine frænders sympati). Naar nu som i dette tilfælde det danske undervisningsministerium svikter „danskhedens forkjæmpere“ paa Færøerne, maa sambandspartiets formand anse det som en krigserklæring („knyttet næve“) mot partiets før saa uangripelige grundstøtter i Danmark og selvfølgelig maa han gripe til nødverge. Ti det gjælder liv eller død. Sambandspartiets formand vet meget vel at den dag sambandspartiets støtter i Danmark falder, i samme øieblik er sambandet paa Færøerne en saga blot.

Fylgiskjal XII

Tidens Tegn 7. september 1925:

En demonstration ved Staunings avreise fra Færøerne

—
Samtlige medlemmer av lagtinget uteblev

—
Patursson tilkjendegir paa en tydelig maate
at færingerne ikke ønsker flere ministerbesøk

Fra vor egen korrespondent.

Thorshavn, 6. september.

Statsminister Stauning avreiste herfra idag klokken 1 med S/S „Tjaldur“. Ved avgangen fra landgangsbroen saaes kun, foruten et par danske bestillingsmænd

og to danske filmpoptagere, amtmanden og landfogeden. Samtlige lagtingsmænd demonstrerte ved at utebli.

Ministeren skal paa et møte igaarftes i Thorshavn arbeiderforening ha uttalt, at de færøiske arbeidere burde sende sine egne repræsentanter til riksdagen og ikke gjenvælge de nuværende repræsentanter, Samuelson og Effersøe, som ikke kunde vareta deres interesser.

Bladet „Dimmalætting“ er i dag indignert over, at den færøiske pressi ikke var indbudt til ministerens møte i lagtinget. I en ledende artikkel i bladet „Tingakrossur“ skriver Johannes Patursson blandt andet følgende:

Det er uforsvarlig at lagtinget holder hemmelige møter om Færøernes stilling til det danske rike med danske ministre og at danske ministre kommer til lagtinget uten at der er sendt tingmændene meddelelse om hvad de vil og uten at lagtinget har besluttet at gi dem adgang.

Dette er hændt baade ifjor og iaar. Ifjor kom den danske utenriksminister ganske uforvarende ind i lagtingssalen og oplæste som Danmarksbrev et budskab som lægger det aak paa os færøfolk at Færøland og færø-tunge skal underkastes dansk land, dansk folk og dansk tunge. Atter iaar faar en anden dansk minister, statsministeren, adgang til lagtinget for at fornye det aak som utenriksministeren paala Færøerne. I to paa hverandre følgende aar er færøiske tingmænd samlet sammen for at paahøre en oplæsning av danske betingelser. Hertil kommer iaar at der ogsaa var sørget for at danske filmsoptagere kunde billedfæste den stund da det danske herrebud i lagtinget lød over Færø amt. Disse billeder skulde selvfølgelig sendes ut over hele verden. Men her tok lagtinget sig dog sammen og fik jaget de fremmede paa dør før de hadde faaet gjort noget.

Saadan ministeradfærd maa ikke gjenta sig og lagtingsformanden maa passe bedre paa. Det maa ikke hænde tredje gang at en dansk minister optrær i tinget paa samme maate. Han maa først henvende sig til formanden og siden søke tingets tillatelse og er det et budskap om Færøernes stilling til riket maa alle døre slaas op saa alle færinger kan høre det.

Færøernes folkevalgte lagting har ifjor og iaar erfaret at tinget kan vise altfor stor venlighet og være altfor beskeden. Det er derfor av viktighet at lagtingsformanden ikke glemmer at indenfor lagtingets døre raader færingerne alene og ingen andre.

Fylgiskjal XIII

Stevnuskráir flokkanna í tíðarskeiðinum 1906-1925:

Stevnuskrá Sambandsflokksins frá 1906

- 1) “Sambandsmenn“ er et politisk Parti i Færøernes Lagting.
- 2) Partiets Hovedformaal er at samle de Medlemmer af Tinget, som vil arbejde for en frisindet Udvikling for det færøske Folk med særligt Henblik paa Bevarelsen af de nuværende statsretlige Forhold.

- 3) Partiet erkender Nødvendigheden af, at der ved Tingets Arbejde haves Sparsommelighed for Øje, for at vi ikke skal komme ind i saadanne usikre økonomiske Tilstande, som er til Hinder for solid Fremgang.
- 4) Partiet vælger et Udvalg til mellem Tingsamlingerne at optræde paa Partiets vegne, herunder at sætte sig i Forbindelse med andre politiske Sammenslutninger.

Stevnuskrá Sambandsfloksins frá 23. september 1916

- 1) Partiets Hovedformaal er at virke for en frisindet Udvikling af det færøske Folk med særligt Henblik paa Bevarelsen af de nuværende statsretlige Forhold.
- 2) Partiet erkender Nødvendigheden af, at der ved Tingets Arbejde haves Sparsommelighed for Øje, for at det færøske Folk ikke skal komme ind i saadanne usikre økonomiske Forhold, der er til Hinder for en solid Fremgang.
- 3) Partiet vil ud fra de i Punkt 1 og 2 angivne Grundsætninger støtte Arbejdet for Udviklingen af færøsk Aandsliv, saavel gennem Skolevæsenets Forbedring som paa anden hensigtsmæssig Maade. Man vil støtte Arbejdet med det færøske Sprogs Røgt og gode udvikling, samtidig med at man fortsætter Arbejdet for Folkets Dygtiggørelse i dansk Sprog.
- 4) Partiet vil ud fra de samme Grundsætninger støtte Arbejdet for Udviklingen af færøske Næringsveje saavel til lands som til Vands.

Stevnuskrá Sjálvstýrisfloksins frá 1909

Partiets Program gaar ud paa:

- At* arbejde for at skaffe Lagtinget saa stor Indflydelse og saa meget Selvstyre, som man kan opnaa i god Forstaaelse med Regering og Rigsdag.
- At* bevare de særlige færøske Landsrettigheder.
- At* holde paa den nuværende Ordning, i Følge hvilke de færøske sager særlig sorterer under én Minister.
- Ad* lempelig Vej at skaffe Lagtinget større Indtægter.
- At* skaffe det færøske Sprog lige Ret med det danske i alle færøske Anliggender.
- At* fremme Skolevæsenets Forbedring med færøsk Sprog som første Grundlag.
- At* ingen Lov bør gøres gældende for Færøerne, forinden den i sin Helhed er vedtaget af Lagtinget.

Stevnuskrá Sjálvstýrisfloksins frá 5. august 1924

- 1) Som særlig Nation har Færingerne Ret til at raade over Færøerne, og der skal arbejdes for Landets Selvstyre.

- 2) Ingen Lov bør gøres gældende paa Færøerne, uden at den i sin Helhed er vedtaget paa Lagtinget.
- 3) De af Færøernes gamle Landsrettigheder, som vi endnu besidder, bør opretholdes, og de, som er sluppet os af Hænde, bør tilbagevindes.
- 4) Fuld Ret til at bruge det færøske Sprog i alle Forhold. Skoleforholdene forbedres med Færøsk som Undervisningssprog.
- 5) Valgret til Lagting og til Kommunestyret for dem, som har fyldt 21 Aar.
- 6) Større Indtægter til Lagtinget paa den bedst mulige Maade.
- 7) Oprettelse af færøsk Brand- og Ulykkesforsikring.
- 8) Sønæringsloven ændres saaledes, at den kommer til at passe for Færøerne.
- 9) Lagtinget skal bestemme, hvorledes Storhvalefangsten bør ordnes.
- 10) Der skal arbejdes paa at forbedre Samfærdselsforholdene.
- 11) Der skal arbejdes paa de færøske Næringsvejenes Fremgang: Fiskeri, Landbrug, Haandværk, Fragtfart o. s. v.

Stevnuskrá Sambandsflokksins frá 1906 stendur í Dimmalætting 26. august 1906, meðan hinar triggjar stevnuskráirnar eru endurgivnar eftir Jørgen-Frantz Jacobsen. Jacobsen, 1927, síðu 118-120.

Fylgiskjal XIV

Loyniligt skjal í danska konsulatinum í Oslo, dagfest 6. november 1925, avrit í savninum hjá Føroya Amti á Føroya Landsskjalasavni, Amtið. Norgesagen. Savnsnummar 32 XII:

Afskrift.

ad Ges. Nr. 1287/1925.

Kgl. Dansk Konsulat
Trondhjem, den 6. november 1925.
Fortroligt.

Ad: Enighed i Norden.

Sidste Lørdag den 31. oktober holdt den tidligere omtalte (sidste Gang i Indberetning af 5. Oktober G. Nr. 133) Overretssagfører (nu Højesteretsadvokat) Asbjørn Lindboe et Foredrag, i det herværende Studentsamfund, om „Sprogstrid og Kulturkamp“. Asbjørn Lindboe var tidligere Rigsmaalsmand, men er nu Maalstræber, og en af de ivrigste Forkæmpere for den norrøne Bevægelse. Konsulen overværede Foredraget, som var imødeset med megen Interesse, og skal man i det følgende gendrive de Punkter af hans næsten to Timer lange Indlæg, som formentlig kan være af Interesse for Hr. Gesandten.

Om Foredragets almindelige Karakter forudskikkes, at det var roligere i Formen og Tonen, end Hr. Lindboes tidligere Udtalelser paa dette Omraade, og at det mere drejede sig om sproglige end om nationale Spørgsmaal, men han

kom dog ogsaa ind paa det dansk-norske Mellemværende, lige fra Middelalderen og til vore Dage.

Foredragsholderen saa saaledes Hovedgrunden til Norges nationale og kulturelle Nedgang fra Aar 1400 i „Dronning Margrete og Erik af Pommerns forbryderiske Politik overfor Norge“. Han henviste ogsaa til Paragraf 3 i Kong Kristian den 3.s Haandfæstning. Fra den følgende Periode nedstammer en indvandret dygtig, men fremmed (især dansk og tysk) Overklasse, og det var denne Overklasse, som lavede „Forliget“ med Danmark og Sverige i 1814. Danske, tyske og hollandske Slægter har skabt den Kultur, som de fleste Nordmænd endnu kalder vor (o: deres egen), og som maa erstattes af en egen, hjemfødt norsk Nationalitetskultur, om vi nogensinde skal blive et Folk med Særpræg.

Det fremgik af det følgende, at ogsaa Højesteretsadvokat Lindboe nu i Landmaalsbevægelsen (Maalstræbet) ser et af Hovedmidlerne til at skabe en saadan ny-norsk Kultur. Men kampen om Sproget er kun et af de Forter, som skal stormes. Der er ogsaa nationale Spørgsmaal, Grønlandsspørgsmaalet og Færøysaken.

Særlig om Færøspørgsmaalet udtalte Foredragsholderen, at hvis Færøerne henvendte sig til Norge om Hjælp i deres Kamp mod de danske Overgreb, da kunde Norge næppe holde sig tilbage. Eller skulde det gaa, som Foredragsholderen havde hørt, at det gik en islandsk Deputation, der under Islands Forfatningsstrid med Danmark skulde være rejst til Norge, med Tilbud til Gunnar Knudsen om en Personalunion mellem Island og Norge, hvortil Gunnar Knudsen sagde: Nej. ¹ Hr. Asbjørn Lindboe henviste i denne Sammanhæng til en ny Artikel i „Tingakrossur“ for den 7. Oktober. Det er Norges Pligt at hjælpe Færøerne. De, som er imod Færøerne, er de samme som hjalp Svenske-kongen i Unionsstriden i 1905.

I denne Sammenhæng gjorde Foredragsholderen et Udfald mod visse Nordmænd, som formentlig faldt dette norske Standpunkt i Ryggen ved det store Fællesmøde af norske og danske Studenter i den danske Studenterforening, København 1924. ² Foredragsholderen konkluderede i, at det var farligt for det forholdsvis lille og fattige Norge saaledes at bruge sin Kraft i saadanne indre Kampe om det sproglige og nationale. Her maatte fuld norsk Enighed til, og denne Enighed skulde opbygges paa et norønt Grundlag, hvor nordmændene kunde lære meget af den islandske og færøiske Kultur.

Den paafølgende Diskussion blev ikke særlig lang eller interessant, da den maatte afbrydes af Optræden af det franske Gæstespil Suzanne Déspres og Lugné Poé. Udover det i Aviserne omtalte skal kun nævnes, at Redaktionssekretær Langhelle fremhævede (vistnok Socialdemokrat), at Grønlandsspørgsmaalet ikke var nationalt, men rent økonomisk, hvorunder han ganske vist bemærkede, at det drejede sig for Norge om økonomiske Interesser paa 4-5 Millioner Kroner og ca. 2.000 Menneskers Beskæftigelse aarlig. Hvad Færøerne angik, skulde Norge hellere først feje for sin egen Dør: En behandling som den, Nordmændene lod

kvænerne og Lapperne i Finmarken blive til Del, vide⁸⁸⁷ Danmark aldrig byde Færøringerne (Bifald blandet med Fløjten og Hyssen).

Til Afslutning bemærkes, at Stemningen blandt Studenterne er delt, men at den dag vistnok overvejende var imod Højesteretsadvokat Asbjørn Lindboes Anskuelser, ihvertfald ... endnu.

---

¹ Denne Anekdote blev senere af en islandsk Student i Diskussionen betegnet som en Skrøne, man ikke kendte noget til paa Island. Samme Student betegnede Grønlandsspørgsmaalet som en lille Sag, i det højeste en Grøntsag. (Munterhed).

² Konsulen var heldigvis paa det Tidspunkt (saavidt erindres marts 1924) i København og tilstede under hele dette Møde som en Slags Mellemand mellem de norske og danske Deltagere, uden dog selv at deltage i Diskussionen. Asbjørn Lindboe sigtede formentlig til herværende Docent i mekanik Dr. Schieldrop, der holdt en moderat Tale, for at berolige de af Forfatteren Øverland paa hint Møde stærkt udfordrede danske Studenter.

Deres ærbødige.

(sign.) K.A. Wieth-Knudsen

Til

Kgl. Dansk Gesandtskab

Oslo

Fylgiskjal XV

Tidens Tegn 1. mars 1924:

Højt spil om „Danmark eller Norge“

Av

lagttingsmand Rasmus Rasmussen,
medstyrer av Høiskolen, Torshavn

Dengang det nu overstaatte lagttingsvalg blev utskrevet, skedde det som bekjendt ifølge den officielle bekjendtgjørelse om valget i anledning av, at der var blit gennemført en ny lagttingslov. Dette enkle og naturlige forhold synes imidlertid at ha været altfor ubetydelig og prosaisk for bladet „Dimmalætting“ og dem, som bestemmer over Sambandspartiets handlinger, og man maatte derfor ha noget meget mere storartet og virkningsfuldt at gaa til valg paa. Den foreliggende situation skulde utnyttes til det ytterste. Valgparolen for Sambandspartiet blev derfor som nu overalt bekjende intet mindre end „Danmark eller Norge“.

For det første er det aldeles illoyalt at skape en slik valgsituation, hvorved vælgerne let overrumples. Hvis regjeringen eller vedkommende ministerium i anledning av Norgesaken ønsket en folkeavstemning paa Færøerne om spørsmålet: „Danmark eller Norge“, burde dette være sagt i ret tid og rent ud, nemlig ved bekjendtgjørelsen av valget; i stedet har man, som skedd, tat valget paa dette spørsmåal, men under foregivelse av noe andet.

Dernæst er saken derved blit i allerhøjeste grad alvorlig og betydningsfuld, sikkert langt mere alvorlig, end man indenfor Sambandspartiet under tilvejebringelse av agitationsstoffet og under valgophidselserne har hat evne til at fatte. Thi man maa vel ha lov til at forudsætte, at der ikke indenfor Sambandspartiets ledelse ganske letsindig og samvittighetsløst leges med ilden. Der skal ikke her gøres noget forsvar for Patursson og hans uttalelser i Norge. Om disse maa enhver dømme efter sin opfatning. Kun det skal sies, at blev der ved Paturssons adfærd skapt mulighed for konflikt, saa har „Dimmalætting“ og Sambandspartiets ledere utnyttet denne mulighed ganske vanvittig og hensynsløst.

Hidtil har den politiske kamp paa Færøerne staaet mellem Samband og selvstyre, men altid indenfor riksgrænserne, indenfor den danske krones omraade; men ved dette valg har sambandspartiet sprængt riksgrænsen og er selv gaaet utenfor denne.

Har man indenfor Sambandspartiets ledelse gjort sig klart, hvad dette kan komme til at bety?

Uke efter uke har organet for Sambandspartiet, og efter noens formening ogsaa organet for danskheten paa Færøerne, „Dimmalætting“, ropt og banket ind i vælgernes bevissthet, at denne gang stod valget ikke om samband og selvstyre, men ene og alene og aldeles udelukkende om spørsmålet: „Danmark eller Norge“. Hver stemme for Sambandspartiet var en stemme for Danmark og hver stemme for selvstyrepartiet var en stemme for Norge.

Har man indenfor Sambandspartiets ledelse og har man i alle de kredse i Danmark, hvor Sambandspartiet paa Færøerne støttes som danskhetens bevarer, overskuet rækkevidden av, hvad partiets standpunkt ved det siste lagtingsvalg indeholder, og er man videre beredt til at ta konsekvenserne herav. Valgresultaterne foreligger nu. Har de ikki virket som en uhyggelig overraskelse i de leira baade paa Færøerne og i Danmark, hvor agitationen med spørsmålet: „Danmark eller Norge“ sattes i scene? Er man i disse kredse, hvor de nu findes, ikke litt betænkt over valgresultaterne? –

„Dimmalætting“ kan ganske vist notere, at naar 3 tillægsmandater tilfalder Sambandspartiet, kommer lagtinget til at bestaa av 13 sambandsmænd og 10 selvstyremænd; men (og dette er i denne forbindelse hovedsaken) der er avgitt 2450 selvstyrestemmer, og selvstyrepartiet har faat 10 valgte lagtingsmænd.

Efter Sambandspartiets og „Dimmalætting“s valgstandpunkt maa man altsaa betragte disse 2450 stemmer som Norgesstemmer og de 10 selvstyre-lagtingsmænd som Norges tilhængere. Vil de mænd, som har gitt parolen til agitationsspørsmålet: „Danmark eller Norge“, nu virkelig dette?

– Og hvad betyr saa dette?

Dette betyr hverken mere eller mindre end, at der nu er en norsk bevægelse paa Færøerne (idet der stadig sluttes ut fra „Dimmalætting“s grundsætninger).

DANMARK eller NORGE

Hr. J. Patursson har i Norge udtalt at Færøernes Tilslutning til Norge vilde være det eneste naturlige, efter at Selvstyret var indført paa Færøerne. Under Norgessagens Behandling i Lagtinget havde Selvstyremændene lejlighed til at protestere herimod,

men de gjorde det ikke.

Selvstyremændene havde al Anledning til at tage Afstand fra Hr. Patursson,

men de gjorde det ikke.

De kunde have udtalt, at færinger vedblivende ønsker at høre sammen med Danmark,

men de gjorde det ikke.

Sambandspartiet ønsker absolut ikke Tilslutning til Norge, men Samhørighed med Danmark.

Enhver vælger, der ønsker Færøernes Samhørighed med Danmark bevaret og opretholdt,

stemmer derfor den 22. januar

paa

Sambandspartiet!

En av Sambandspartiets plakater fra siste valgkamp paa Færøerne.

Norskheten paa Færøerne er altsaa ikke længere et isolert fænomen repræsenteret i den „forrykte og forfængelige“ Patursson, heller ikke er det længere blot noen „faa fanatikere“, som slaar følge med den nævnte hr. Patursson, men der er (alt efter „Dimmalætting“ maximer) 2450 jevne færinger, mænd og kvinder over 25 aar, som har stemt for Norge.

- En temmelig betænkelig sak for dem, som støtter „Dimmalætting“ som danskhedens bevarer paa Færøerne, skulde man synes!

Saa stærk skulde altsaa den norske bevægelse paa Færøerne være, at den allerede ved det første fremmøte kunde mønstre 2450 stemmer og sætte 10 mand av 23 ind i lagtinget! – Jo, dette er i sandhet betænkelig! Maa det ikke gi forkjæmperne for „Sambandsdanskheten“ paa Færøerne noget at tænke paa? – Og hvad vil der vel ske i fremtiden? – Norge har jo hidtil været, ganske naturlig, paa temmelig stor afstand av de offentlige forhold paa Færøerne. Danmark har hat lovgivningsmyndigheten, administrationen og den aandelige paavirkning i skole og kirke saa ganske for sig selv, og man har vel sagtens av hensyn til riksenheten stadig nægtet lagtinget, Færøernes særlige repræsentation, aktiv del deri, enda i de specielle færøske saker har Danmark raadet ene. Men vil „Dimmalætting“ og Sambandspartiet fortsætte slik, som de har begyndt, og skal ikke bare dette valg staa paa deisen: „Danmark eller Norge!“ kan vel ingen fortænke Norge i, om det efterhaanden for alvor faar lyst til at ha et ord med i laget. Og der vil da ikke være noe unaturligt i, om der ogsaa fra Norge vil bli drevet agitation ved fremtidige valg paa Færøerne. Og hvad saa? Wilde vi, da ikke være kommet længere ut ved „Dimmalætting“s uforstandighed herhjemme end ved Paturssons optræden i Norge? Og kommer vi i virkeligheten aldrig saa langt ut, da skyldes det bare færingernes egen altid ligevægtige besindighet og ikke sambandspartiets inderste ledelse, som er ufærøsk og hvis central, efter alt at dømme, ogsaa ligger utenfor Færøerne.

Det vil være uretfærdig at lægge noen større skyld over paa de 3661 sambandsvælgere; men ét er imidlertid sikkert, og det er, at Sambandspartiet, som jo ynder at gi det utseende av, at det er danskhetens egentlige forsvarer paa Færøerne, som i regelen taler høit om sin kærlighet til Danmark, som i tide og utide bruker Danmarks navn til skilt, ved den aldeles uforsvarlige og uforstandige stilling, som det har indtat ved dette valg, har tilføiet danskheten her paa Færøerne en stor og kanske i længden ubotelig skade.

Det vilde, om man var istand til at se saken i dens grelle virkelighet, nu være paa tide, at man fra god dansk side snart betakket sig for, at Sambandspartiets høieste ledelse paa en saa grov og anmasende maate bruker Danmarks og Danmarks sag i sine valgspekulationer. At Sambandspartiets ledelse tillater sig slikt paa bekostning av motpartiet, gjør ikke forholdet bedre, det fremhæver bare yderligere det anmasende og grelle ved saken, idet man søker det hele vendt slik, at det faar utseende av, at Danmarks sak skulde være betydningsløs for selvstyrefolket paa Færøerne, som om denne del av det færøske folk ikke staa i noe fællesskap med dansk aandsliv paa forskjellige omraader. Det kunde godt være, at naar det kom til stykket, ejet Danmark sine beste venner indenfor Selvstyrefolket. Det er ganska visst ikke skik og bruk, at man indenfor disse kredse roper op om sin danskvenlighet; men det kunde dog være, at venskapet der hvilte paa noget betydeligere og ædlere end de godtkjøbsfraser, som en chauvinistisk partiledelse kan faa anledning til at bibringe sine vælgere, saa at noen af disse plaprer ordene efter.

Et gammelt ord sier, at „den guderne vil ødelægge, ham berøver de hans forstand“.

Naar uforstand og daarskap leder et menneskes handlinger, gaar det visselig sin undergang i møte. En slik forstandsberøvelse synes de senere tider at ha fundet sted hos visse personer, som ved sin egen paagaenhet, og andre mere tilfældige omstændigheter har indtat en fremskudt stilling i forholdet mellem Danmark og Færøerne. Danmark kunde uten tvil ha vundet alle færingernes velvilje, hjerteslag og taknæmmelighet, ja trofasthet tillike, bare man var indstillet paa at føre en litt anderledes politik end den, man har ført, bare man hadde stillet sig en smule mere forstaaelsesfuldt overfor den til selvbævissthet vaaknende nationale følelse hos det selvstyresindede parti, uagtet det bare var et mindretal, bare man i de ledende politiske kredse itide hadde vist velvilje og forstaaelse istedetfor irriterende vrangvillighet overfor enkelte til grund liggende spøragsmaal, eller rettere uttrykt bare anerkjendt det færøske spøragsmaal som berettiget.

Det er ikke utænkeligt, at „Dimmalætting“ nu bakefter valget, naar det gaar op for den, hvilken forfærdende dumhet den har begaaet, og hvilken skjæbnesvanger bjørnetjeneste, den har gjort Danmark, helst vilde late som om det som er skedd var uskedd og helst vil, at glemsel skal falde over det, som engang var Sambandets altoverdøvende fanfare, nemlig at lagtingsvalget utelukkende stod om: „Danmark eller Norge“. Men det vil neppe lykkes, kjendsgjæring er der, og den vil, som enhver anden historisk begivenhet gaa over i tiden og bli aarsak til visse virkninger, som ingen endnu kjender eller er i stand til at overskue.

Dumheten saa vel som klokskapen drar ubønhørlig sine følger efter sig, naar den blir til handling. Og det vilde være mere end et under, om den uforstand, som før valget skaffet sig utløp gjennom „Dimmalætting“, bl. a. ved hr. lagtingsmand Oliver Effersøe, ikke faar noe skjæbnesvangre følger.

Efter alle tidligere erfaringer skulde det være merkelig, om ikke alt, hvad der blev staplet paa benene forut for valget for at skaffe Sambandet et overvældende flertal, har sit egentlige utspring fra de mænd, eller kanske kun fra den mand, der længe har staaet som Sambandets centralfigur, nemlig hr. Rytter. Denne mands tragiske skjæbne synes at være den, at han mener sig at være særlig utkaaret som danskhetens bevarer og forsvarer paa Færøerne, mens guderne paa samme tid helt og aldeles har negtet ham den dertil nødvendige forstand (hans forstand og duelighet i andre maater er ganske ufortalte), saa at alt mislykkes under hans kraftige, men uheldige hænder.

Den sørgelige sandhet er nemlig, at tiltrods for den gode mening, har ingen mand ved sin adfærd paa de omraader, som tangerer det aandelige, voldt det gode forhold mellem Danmark og Færøerne, saa stor skade som han.

Som kronen paa det skadelige værk kan trygt nævnes dette ulykkelige paafund ved det nu avsluttede lagtingsvalg. Indser Sambandspartiet det ikke nu, saa vil det efterhaanden komme til at indse det; ogsaa i Danmark vil man før eller senere faa øinene op for det.

Der har sikkert været en viss god mening tilstede hos Sambandets høieste ledelse, og det har ikke manglet paa stor kraftutfoldelse; men hvad kan det altsammen nytte, naar man er stokblind for det egentlige i selve livets naturlige

krav og dets ret; naar man mangler synet for dette, saa er det vigtigste i forstaaelsen av et folks nationale eiendommligheder, den dypeste forstaaelse av mennesker, borte, og handlingerne kommer til at ligne en vanvittig ravning i mørke.

Det sørgelige faktum, at et sundt, godt og frugtbart forhold mellem Danmark og Færøerne mere og mere likesom smuldrer hen under hr. Rytters og de øverste sambandslederes uheldige hænder, kan ikke erstattes av aldrig saa store bevillinger til det ene og det andet praktiske formaal; ti her er nemlig tale om den dypere forstaaelse, uten hvilken al utvortes gjøren og laden bare fører til større og større friktion, hvorved al energi bare omsættes til ophissende varme; men det er nytteløst at komme nærmere ind paa dette; ti paa dette punkt er det netop at forstaaelsen hos den store centralfigur glipper, er væk eller aldrig har været tilstede.

Det er et høit spil, Sambandspartiet har spillet ved danskhetens sak paa Færøerne ved dette lagtingsvalg, et spil, som man vistnok alt angreer paa, og som man i fremtiden sikkert vil fortryde bittert, men da kan det desværre være for sent ... i tide .....

Fylgiskjal XVI

Tidens Tegn 25. juli 1924:

Fælles sprog og fælles grundlov?

—
Av

kongsbonde Johannes Patursson,
formand for selvstyrepartiet i Færøeyenes lagting

—

Den 26. oktober ifjor fremsatte den daværende danske statsminister Neergaard bl. a. den programuttalelse med hensyn til Færøeyenne, at betingelsen for samarbejde mellem Danmark og Færøerne maa være en gjensidig erkjendelse av, at saavel grundloven som rigssproget, det danske sprog, skal bevares som fælles.

Under Grønlandsdebatten i landstinget i somer uttalte den nuværende statsminister (Stauning) at ministeriet angaaende forholdet til Færøeyenne er enig i den tidligere statsministers uttalelse.

Ordførerne for alle riksdagens partier har uttalt sig i tilslutning hertil.

Folketingsmanden for Færøeyerne (A. Samuelsen) har derefter i bladet „Dimmalætting“ konstateret at „I Danmark er nu alle bekjendte kredse enige om det færøyske spørsmal“.

Forholdet er altsaa dette, at for tiden er alle politiske partier i Danmark enige om, at hvis Færøeyerne og Danmark skal samarbeide maa den danske grundlov være Færøeyernes grundlov og det danske sprog være fællessprog for Færøeyerne og Danmark.

Det kan ikke tænkes, at Danmark vil adskillelse fra Færøeyerne. Det maa

derfor skyldes ubekjendtskap med de faktiske færøyske forhold naar de danske politiske partier enes om at indtage et slikt standpunkt. Fra færøysk side vil Danmark ikke opnaa anerkjendelse av denne inkorporation. Det er en kjendsgjerning, at den politiske utvikling paa Færøyerne mer og mer gaar i retning av selvstyre, – lovgivningsmyndighet for lagtinget, egen minister, sløifning av riksdagsrepræsentationen og hevdelse av vort eget sprog.

Som bekjendt er den danske grundlov aldrig vedtat av Færøyerne lagting; den er heller ikke vedtat av nogen færøysk folkeavstemning. Formentlig vil man dog fra dansk side fastholde, at færøyingerne har levet under den danske grundlov og at kravet om lovgivningsmyndighet for lagtinget og de andre selvstyrekrav er grundlovsstridige og ikke kan imøtekommes. Desuagtet vil kravet fra færøysk side aldrig bortfalde, naar det engang er reist. Hvorlænge Danmark vil finde det formaalstjenligt at motstaa et slikt krav vil tiden vise. Fra vore vestlige frænders (islandingernes) forfatningskamp vet vi, at ogsaa under deres selvstyrestrid var der et tidsrum hvor man fra dansk side fastholdt, at Island var en uadskillelig del av Danmark og at den danske grundlov der var gjældende. Danskerne gik dom tilslut med paa at forlate dette standpunkt overfor Island og det er litet troligt at de i det lange løp gavner sig selv ved i vor tid (folkenes selvbestemmelsestid) at fastholde overfor færøyingerne, hvad de har indrømmet islendingene.

Merkeligere endnu er den danske regjering og riksdagens uttalelse om, at det danske sprog skal være fælles for Færøyerne og Danmark. Der finnes jo ikke en eneste færøying, som taler dansk; i omgang med sine landsmænd ute eller hjemme, taler alle uten undtagelse det færøyske sprog. Vel har det danske sprog efter reformationen været anvendt i geistlige taler, i bøker og juridiske dokumenter, men nu har der snart i femti aar foragaat et bevisst arbeide for, at vort eget sprog ogsaa paa de felter hvor dansken en tid har optaget plassen for det, skal gjenindsættes i sin gamle høihetsret. Og det maa erindres, at dette færøyske sprogarbejde, uanset de politiske partier, vokser sig sterkere aar for aar. Uttalelsen om, at det danske sprog skal være fælles for Danmark og Færøyerne maa derfor bero paa en meget stor ubekjendtskap med forholdene. Uttalelsen er allerede nu uholdbar; den vil slet ikke kunne holde i fremtiden.

De danske politiske partier, har paa nærmeste hold faaet vite, at det færøyske sambandspartis formand har opgivet sit attenaarige arbeide bl. a. for fælles sprog og fælles lovgivning for Færøyerne og Danmark. Han erklærer at intet er vundet, men at alt er tapt.

Det var utvilsomt det heldigste om man fra dansk side hadde set den av den færøyske sambandsrepræsentant uttalte sandhed i øinene og merket sig, at sambandstanken, fællestanken, ikke har slaaet an, men at der tvertimot her paa Færøyerne gjennom aarelange kampe er vokset frem en national selvfølelse, som nok for en tid endnu, ved paatryk utefra, kan holdes tilbake, men som netop ved at hømmes i sin frie utfoldelse vil slaa stadig dypere røtter. Den vil vokse sig sterk nok til at folket engang i fuld enighet vil sætte alt ind paa at hævde sin selvbestemmelsesret.

Johannes Patursson

Fylgiskjal XVII

Berlingske Politiske og Avertissements Tidende 2. november 1930:

Stauning gør op med Færøernes Selvstyreparti

Bevæget Diskussion om Flag-Episoden og Folke-Afstemningen

Stauning siger: „Man skal ikke besudle det Flag, der er Symbolet paa Danmark“

Studentereforeningens Færø-Aften fik et meget bevæget Forløb – især karakteriseret ved Statsminister Staunings kraftige Opgør med Selvstyrepartiet.

Blandt de talrige Tilhørere ved Studentereforeningens Færødiskussion i Aftes bemærkedes Statsminister Stauning, de fhv. Ministre Rytter og Dr. Krag, Amtmand Ringberg, Folketingsmændene Vanggaard, Hans Nielsen, Kraft og Halfdan Hendriksen, Landstingsmand Effersøe, Professorerne Knud Berlin og Poul Andersen, Kommandør Godtfred Nielsen m. fl.

Den ledende Senior, Sekretær Schov, bød Velkommen og gav Ordet til Indlederen, Næstformanden i Lagtinget, Sagfører E. Mitens.

Hans Nielsen og de færøske Købmænd

– Spørgsmaalet, vi skal drøfte – indledte denne – er, om Færøerne skal bevare deres nuværende Særstilling, eller skal den begrænses eller udvides. Lad os prøve at betragte det uden personlige eller følelsesmæssige Argumenter – blot ud fra de geografiske, historiske, økonomiske og folkelige Forhold.

– Taleren gav derefter et Rids af Færøernes geografiske Forhold, Økonomi og Historie. Statens direkte Udgifter til Øerne er $\frac{3}{4}$ million, medens dens Indtægter kun er 100.000 Kr.

Ønsker ingen Færinger Adskillelse fra Danmark?

Resultatet heraf er, at Færøerne indtager en Særstilling, et nationalt Mindretal, men i nær Tilknytning til Danmark.

Mener man nu ud fra disse Forhold at kunne besvare Spørgsmaalet om Færøernes Fremtid?

Intet Parti, men kun faa Personer, ønsker Adskillelse fra Danmark, hvis nogen i det hele taget gør det ved nærmere Eftertanke (Munterhed). Danmark har i de senere Aar gjort meget for Færøerne, men der tiltrænges endnu meget; Monopolets ødelæggende Indflydelse er jo ikke fjern.

Kravet om Lovgivende Myndighed for Lagtinget

Staten yder meget, man kunde ønske, at Øerne selv ydede noget mere.

Sambandspartiet vil bevare de nuværende Forhold. Selvstyrepartiet vil øge Lagtingets Indtægter ved indirekte Beskatning.

Selvstyrepartiet har revideret sit Program og ønsket Lovgivende Myndighed for Lagtinget for visse særlige færøske Forhold som Skole-, Kirke-, Vej-, og Havnevæsen. Man vilde derved undgaa visse nationale Modsætninger med Danmark. Men derved vil Lagtingets Budget stige fra 350.000 Kr. til i hvert Fald $\frac{3}{4}$ million. Vi kræver Modersmaalet som Undervisningssprog, medens det nu skal være dansk, medens i Praksis begge Sprog bruges.

Samme Stilling som Aalandsøerne

Man har sagt, at man ikke ønsker den islandske Udvikling gentaget paa Færøerne. Det er heller ikke naturligt. Island kommer aldrig i saa nær Tilknytning til Danmark som Færøerne. Ved at se paa det engelske Rige vil man finde en Mængde Graduationer for Selvstyre, f. Eks. paa Kanaløerne og Isle of Man. Aalandsøerne indtager ligeledes en Særstilling indenfor Finland, noget lignende som den, jeg anser som ønskelig for Færøerne.

Da der ikke er Krav fremme om Adskillelse, er der ikke Grundlag for en Folkeafstemning om Statstilhørigheden til Danmark. Den vilde kun kunne Skade.

Man kan ikke bebrejde Danmark, at det ikke har fremmet Selvstyre paa Øerne, da der ikke foreligger noget lagtingsvedtaget Forslag i den Retning. Kun med Hensyn til Sprogforholdene i Skolerne kan vi bebrejde Regeringen noget.

Det er godt, at Befolkningen paa Færøerne ikke ønsker, at Færøerne skal udgøre et Samfund uden Tilknytning til nogen anden Stat, og man ønsker ikke at knyttes til nogen anden Stat end Danmark. Vi kan derfor haabe paa en rolig og saglig Udvikling til Gavn for Færøerne og Danmark.

Diskussionen

Kraftig Tale mod Selvstyrepartiet af Statsministeren

Statsminister Stauning paaskønnede Indlederens rolige og saglige Tone, men vil man vide, hvad de rigtige Selvstyremænd mener, havde ikki Hr. Mitens, men hans Partis Formand været den rette Mand.

Hr. Mitens ønsker at kopiere Man's og stede Danmark $\frac{3}{4}$ Million, men det stemmer ikke med den danske Stats Regnskaber, der viser en Udgift til Færøerne paa mellem 2 og 3 Millioner i hvert af de sidste 13-14 Aar.

Det er glædeligt, naar Hr. Mitens siger, at ingen Færing ønsker at skilles fra Danmark, og jeg synes, Hr. Mitens og hans Parti skulde benytte lejligheden til at fastslaa det for Verden ved den Folkeafstemning, Lagtingets Flertal ønsker.

Hr. Mitens ønsker at kopiere Mans' og Kanaløernes historiske Stilling, men er det mon gavnligt at gaa tilbage til det 13. Aarhundrede.

Hr. Mitens ønsker Selvstyre paa alle andre Punkter end den sociale Lovgivning. Jeg kan godt tænke mig et vist Selvstyre særlig paa de kulturelle Omraader, men man kan dog ikke lade et Mindretal i større Grad raade over Flertallets Penge.

Men er det nu Selvstyrepartiets ønsker, vi hørte i Aften? Jeg tror det ikke. I hvert Fald een Mand, Johs. Patursson, Formanden for Hr. Mitens Parti, ønsker Adskillelse fra Danmark.

Maa jeg direkte spørge Hr. Mitens: Er det Selvstyrepartiets Hensigt at nægte at deltage i en Folkeafstemning eller ej? Gør de det, er det fejgt og ansvarsløst. (Hør!) Ikke fordi jeg i og for sig ønsker Folkeafstemning, men jeg ønsker Klarhed, og da Lagtingets Flertal samlede sig om denne Vej, foretrak jeg den i stedet for ingen Vej at komme.

En skadelig Agitation

Hr. Mitens ønsker Amtmanden afskaffet, men giver ingen Begrundelse herfor. Ligeledes ønsker han at tage Hensyn til Sproget, og jeg er glad over, at der er taget Hensyn dertil; men hans Parti anvender paa dette Felt en Agitation, der ikke er gavnlig for Forholdet mellem Broderfolk og fuld af positive Usandheder. I og for sig synes jeg det er rimeligt, at Færingerne benytter Færøsk som Undervisningssprog – blot de ogsaa lærer Dansk.

Flagspørgsmaalet

Hr. Mitens gik helt uden om Flagspørgsmaalet, skønt det dog har sin Interesse. Selvstyrepartiets Formand kan ikke gaa ind i Lagtinget, naar Dannebrog er rejst derover. Saa længe man er dansk, synes jeg ikke, man skal besudle det Flag, der er Symbolet paa Danmark. (Stærkt Bifald). Hvordan vil Hr. Patursson klare sig, naar han gaar ind i Landstinget en Dag, Dannebrog er hejst; han har det øjensynligt som Fanden, der ikke kunde taale det hellige Kors.

Jeg haaber, den danske Rigsdag vil give Færøerne, hvad der er rimeligt, men ogsaa kun, hvad der er rimeligt. Det kan ikke være den danske Stats Opgave at bidrage til at fjerne en Befolkning fra Danmark, der i Aarhundreder har været knyttet til Danmark. Og hvordan end Hr. Mitens staar, gaar den Politik, der drives af Selvstyrepartiet ud derpaa. (Minutlangt Bifald).

Landstingsmand Effersøe fastslog, at Sambandspartiet ikke ønskede nogen Ændring i Forholdet til Danmark. Ogsaa han gav et Tilbageblik paa Færøernes Historie med stærk Betoning af Tilknytningen til Danmark. Det danske Folk har Ære af aldrig at have søgt at undertrykke det færøske Sprog – tværtimod. Den forhaandenværende Ordning giver os den fornødne Frihed og samtidig en økonomisk Støtte, vi ikke kan undvære.

Selvstyrepartiets illoyale Taktik

Trods dette, har der i de sidste 25 Aar rejst sig en Utilfredshedens Bevægelse, der er ganske uklar i sit Program. Jeg kan ikke gaa med til Politisk Fred for saa dyr en Pris, som Selvstyrepartiet kræver, og jeg nærer den dybeste Mistillid til Partiet. – Taleren dokumenterede derpaa, hvor berettiget denne Mistillid var, ved en Skildring af dettes illoyale Taktik. Sammenligningen af Færøerne med Man, Kanaløerne og Aalandsøerne halter paa ethvert Punkt. Færøernes

Samhørighed med Riget kan ikke opretholdes uden, at den forfatningsmæssige samhørighed bevares.

Sambandspartiet har altid betonet rent Flag, Dannebrog, og det vil vi beholde og lade veje frit (Bifald).

Flagepisoden paa Færøerne, Reformationen og den amerikanske Frihedskrig!

Forfatteren Jørgen Frantz Jacobsen klagede over, at den danske Interesse for Færøerne er saa springende. Nedsikringen af en Flagline betyder ikke Overskærelsen af Baandet med Danmark. Flagepisoden sammenlignede Taleren iøvrigt med Luthers Opræden i Wittenberg og Theepisoden i Boston, der indledede den amerikanske Frihedskrig.

Hr. Mitens replicerer

Sagfører Mitens Indrømmede, at det danske Tilskud til Færøerne maaske var større end af ham nævnt, men troede dog, Statsministerens Tal var Overdrevne.

Paturssons Motiv til ikke at gaa ind i Lagtinget, da Dannebrog var hejst, var, at det var til Ære for Hr. Stauning, det var hejst, og af ham følte han sig fornærmet. Dermed vil jeg ikke sige, at hans Stilling var rigtig. Hvis Befolkningen paa Færøerne ønsker et Særflag, mener jeg, de bør have det, og det krænker ikke Rigsflaget.

Befolkningen paa Færøerne ønsker ikke Folkeafstemning, og Selvstyrepartiet ønsker ikke at deltage deri, da der ikke er Basis derfor. Statsministeren kaldte Selvstyrepartiet fejgt og ansvarsløst; han bør ikke med injurierende Udtryk overfor et nationalt Mindretal ophidse Stemningen. Taleren sluttede med at betone, at Selvstyrepartiet ønskede at virke indenfor det danske Rige.

Vil Selvstyrepartiet godkende Mitens Tale?

Byretspræsident Rytter: Man maa ikke som Statsministeren og andre tale om Selvstyrepartiet som Helhed. Der er stor Forskel indenfor Partiet. Mange er fuldtud loyale, men det er en lille Fløj, ført af Patursson og Mitens, der volder Uro. Hr. Mitens undgik omhyggeligt at nævne Partiets egentlige Program, der kræver eget Flag, eget Sprog (uden at tale om Kendskab til Dansk), og at ingen Lov bliver gyldig uden om Færøerne.

Jeg vil foreslaa Hr. Mitens, at han offentliggør sin Tale i et Blad, og vi saa faar at vide, om hans Parti godkender den.

Forstander Thormund Jørgensen: Det er rigtigt, som Hr. Mitens sagde, at ingen eller kun faa Færinger vil bort fra Danmark. De ved, at de ikke kan staa alene, og de er bange for at inddrages af England, Island eller især Norge. Patursson er med et mildt Udtryk uberegnelig.

Flertallet paa Færøerne ønsker Folkeafstemning

Folketingsmand Samuelson ønskede baade Dansk og Færøsk som Undervisningssprog, som det nu faktisk er Tilfældet. Sambandspartiet vil aldrig gaa med til at forbyde Dansk som Undervisningssprog, som Selvstyrepartiet fordrer.

Forklaringen, at det var af Hensyn til Statsministeren, at Patursson ikke vilde gaa ind i Lagtinget under Dannebrog, er først opfundet bagefter, da det gjalt om at hale i Land. Trods Hr. Mitens' Ord tør jeg roligt sige, at der paa Færøerne Statsministeren, at Patursson ikke vilde stemning at give Udtryk for Ønsket om Tilslutning til Danmark (Bifald).

Vi kan ogsaa være for englefromme

Statsminister Stauning polemiserede vittigt til alle Sider. Til Hr. Thormund Jørgensen udtalte han: Skal vi roligt sidde og finde os i at blive æreskrænkede af Hr. Patursson i norske Aviser? Saa bliver vi dog vist *for* englefromme. Dansk Presse og Rigsdag og Offentlighed har baaret sig englefromt ad over for de Uforskammetheder, der er kommet til os.

De Tal jeg nævnte, er taget fra Statsregnskabet. Hr. Mitens Forklaring paa, hvorfor Patursson ikke vilde gaa ind i Lagtinget, passer ikke.

Hr. Mitens paastaar, at der ikke er et Krav fremme om Folkeafstemning. Jo, der er. Selvstyrepartiets Formand har Gang paa Gang rejst Krav om Adskillelse, og indtil Selvstyrepartiet har taget afgjort Afstand derfra og fra den danskfjendtlige Agitation, er der Basis for en Afstemning. Vi maa have Klarhed. Vil det færøske Folk ikke være sammen med Danmark, skal de have lov til at gaa, men de skal gaa aabent og ærligt og helt klare sig selv. (Stærkt Bifald). De Folk, der ikke tager direkte afstand fra denne Agitation, er ikke gode danske Mænd. – Det danske Sprog maa ikke udryddes fra den færøske Folkeskole. (Stærkt Bifald).

Folketingsmand Halfdan Hendriksen: Selvstyrepartiets Løsrivelsesmand skal vide, at der i dette Spørgsmaal ikke eksisterer Partier i Danmark, kun eet Parti: det danske.

Efter bemærkninger fra Forfatteren Jørgen Frantz Jacobsen og Byretspræsident Rytter, der stemplede en Bemærkning af Hr. Jacobsen som bevidst Usandhed, sluttede Indlederen af:

Vi fastholder Kravene om færøsk Flag og Færøsk som Undervisningssprog. Jeg er ikke bange for at staa ved mine Udtalelser her i Aften. Trods de skarpe Udtalelser her i Aften, haaber jeg paa en rolig Udvikling paa Færøerne.

I sine afsluttende Bemærkninger udtalte den ledende Senior, at i denne Sag stod hele det danske Folk bag Statsministeren.

Talib.

Fylgiskjal XVIII

Norska blaðið Morgenbladet, 28. apríl 1916. Greinin, sum stendur á síðu 4, hevur einki heiti, men hon er ein viðmerking til eitt kjak á Fólkatíngi 26. apríl 1916 millum serliga J. C. Christensen úr Vinstraflokkinum og føroyska fólkatíngsmannin Edward Mortensen:

Et Specialtelegram til „Morgenbladet“ meddelte i gaar, at det danske Venstres Leder, fhv. Konseilpræsident I. C. Christensen under en Debat i det danske Folketing om Færøernes Stilling i det danske Rike var fremkommet med en Række historiske Oplysninger av temmelig forbløffende Art. Ifølge Telegrammet skulde han ha udtalt:

„Ved Kielerfreden i 1814 ønsket hverken Norge eller Sverige at faa sig overlatt Færøerne og Island, fordi dette vilde bety Overtagelse av en betydelig Statsgæld.“

Saa usandsynlig maatte disse Ytringer forekomme i en hvilkensomhelst ansvarlig Politikers og ikke mindst i en tidligere Statsministers Mund at vi fandt Grund til at motta dem med alt Forbehold. Imidlertid bekræftes det i de danske Aviser for Onsdag Aften (se „Nationaltidende“s Referat av Folketingets Forhandlinger) at Hr. Christensen har uttalt sig paa en saadan Maate som telegrafisk meddelt.

Historisk Uvidenhet, endogsaa meget graverende Uvidenhet er intet Særsyn hos en parlamentarisk Politiker; og vi er i Norge ikke ukjendt med Partiledere som gjerne stiller sin Uvidenhet til Skue. Det være os derfor fjernt at slaa os til Ridder paa Hr. I. C. Christensens Bommerter. Og det være os like fjernt paa nogensomhelst Maate at ytre nogen Mening om et dansk-færøisk Konfliktspørmaal.

Men naar Hr. I. C. Christensen ved en grov Forvanskning av faktiske Forhold søker at anføre Norge i 1814 imot nationale færøiske Bestræbelser er det nødvendig at protestere fra norsk Side.

Som det er ethvert Skolebarn i Norge bekjendt, og som det tør forudsættes at være ikke helt ukjendt i Danmark, hadde Norge ingensomhelst Andel i Kielerfreden av 1814. Norge var ikke repræsenteret ved de Forhandlinger som der blev ført; Norge hadde saaledes ingen Adgang til der at ytre noget Ønske i den ene eller den anden Retning. Saameget mindre som Kielerfreden aldrig er blit anerkjendt i Norge som andet end et Vidnesbyrd om at Kong Fredrik VI var ophørt at regjere i Norge, i hvilken Anledning et Møte av Landets repræsenterative Mænd den 16de Februar 1814 anmodet Prins Christian Fredrik om at overta Rikets midlertidige Styrelse som Regent indtil en folkevalgt Nationalrepræsentation kunde sammenkaldes.

Dette om de norske „Ønsker“ ved Kielerfreden.

Dernæst de svenske „Ønsker“.

Hverken i det første svenske Udkast eller i det Andet svenske Udkast til Artikel IV i Kielertraktaten var Grønland, Færøerne og Island undtat ved den danske Avstaaelse. (Se Alin: „Den svensk-norske Unionen, Uppsatser och Actstycken. V. 1. Bilag Nr. 10).

I den endelige Lydelse er Undtagelsesbestemmelsen kommet ind, idet det

var lykkedes den danske Underhandler, Kammerherre Bourke at bibringe den svenske Underhandler, Friherre Wettersted den Opfatning at disse Lande ikke egentlig hørte Norge til.

Bourke la megen Vegt paa at vinde disse Besiddelser for Danmark, da den kjøbenhavnske Kjøbmandsstand ønsket at udbytte Grønland, Island og Færøerne paa samme Maate som før og havde en meget reel Interesse herav. Bourke blev da ogsaa honorert med en Geheimekonferensraadtitel for sine Fortjenester paa dette Punkt.

Hvorledes Historien vurderer de Resultater Kammerherre Bourke opnaadde i Kiel, vil Hr. I. C. Christensen kunne overbevise sig om ved at slaa op i Dansk Biografisk Lexicon B. II S. 553. Professor Edward Holm skriver her:

„Bourke viste under Forhandlingerne om Kielerfreden Dygtighed og Bestemthed, og det lykkedes ham under den fortvivlede Stilling at opnaa saa taalelige Vilkaar, som det vel var muligt, saaledes f. Eks at en Del af den dansk-norske Statsgjæld overførtes paa Norge ved dets Adskillelse fra Danmark, og at Færøerne, Island og Grønland bleve ved vort Fædreland. Med Hensyn til det sidste Punkt havde han unægtelig en god Støtte deri, at den svenske Underhandler ingen Anelse havde om at disse Lande i gamle Dage havde hørt til Norge“.

Man vil av det anførte forstaa at den førøiske Folketingsmand Mortensen hadde fuld Grund til at karakterisere I. C. Christensens Anførsler som positivt urigtige.

Men ikke bare paa Færøerne, ogsaa i Norge vil det beklages at der i den danske Nationalforsamling kan falde Udtalelser som den paaklagde. Vi har i Norge ingen Grund til at se med Anerkjendelse paa den danske Underhandlers diplomatiske Kunst som skar bort Dele av det gamle norske Rike, Dele som efter sin Oprindelse, sin Beliggenhet, sin Historie, sine Befolknings- og naturlige Forhold laa Norge nærmere end noget andet Land; og vi ønsker mindst av alt at det skal fremstilles som om Norge ikke bare bevisst og frivillig gav Avkald paa disse gamle norske Lande, men likefrem ønsket at bli dem kvit av Frygt for økonomiske Byrder.

Fylgiskjal XIX

Tvey fjarrit frá Carl Theodor Zahle forsætisráðharra til Svenning Rytter amtmann, dagfest 12. og 15. mars 1918, og umsóknin hjá hægstu donsku embætismonnunum í Føroyum um at verða fluttir í annað starv skjótt. Skjølíni eru endurgivin eftir Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 64-67:

København, den 12. Marts 1918.

Med Henviisning til Deres private Brev af 5. Marts meddeles, at Deres Formodning i Telegram Nr. 9 er rigtig. Hr. Mortensen er blevet anmodet om at fremlægge de Beviser, han paastaar at være i Besiddelse af, for Justitsministeriet.

Zahle

Amtmanden, Thorshavn.

København, den 15. Marts 1918.

Justitsminister Zahle har i sit Partis Organer offentliggjort følgende. Det er rigtigt, at Amtmanden over Færøerne har meddelt mig, at det har været tilsigtet at sende den færøske Adresse til England udenom de danske Myndigheder. Jeg stoler fuldtud paa Rigtigheden af Amtmandens embedsmæssige Indberetninger. Rigsdagsmand Mortensen har senere i Folketinget erklæret, at han kunde føre positive Beviser for, at dette ikke havde været tilsigtet. Jeg hørte ikke denne Udtalelse, da den blev fremsat, men saa snart jeg havde faaet Underretning derom, anmodede jeg Hr. Mortensen om at fremlægge de Beviser, han paastod at være i Besiddelse af, for Justitsministeriet. Hertil maatte han have en passende Frist, og derfor kan jeg ikke sige mere i Øjeblikket. Bortset fra det lokale Valgrøre paa Færøerne har dette Spørgsmaal kun historisk Interesse, idet Adressen forlængst er overgivet til den engelske Regering ad rigtig Vej, nemlig gennem det danske Gesandtskab i London efter Udenrigsministerens Ordre. Man maa alvorligt advare mod den Maade, hvorpaa der nylig er skrevet hernede om færøske Anliggender. Ret utilsløret beskyldes det ene af de to omtrent lige store Partier for, at dets Medlemmer er dansk-fjendtlige og tilstræber Løsrivelse fra Danmark. Hernede kan offentlige Meddelelser af den Art ikke gøre nogen Gavn og paa Færøerne vækker de naturligvis stor Bitterhed. De er egnede til at fremkalde netop det, som man energisk har søgt at undgaa. Den hadefulde Maade, hvorpaa Hr. Mortensen er blevet angrebet i nogle Aviser, maa ogsaa irritere hans Venner paa Færøerne. Jeg ønsker Mortensen genvalgt, for det første fordi han er en dygtig Repræsentant for de færøske Interesser og dernæst fordi han er en paalidelig Støtte af den Politik, Ministeriet har ført. Jeg ønsker naturligvis valgt en Landstingsmand, om hvem det samme gælder. Det er urigtigt at opfatte Færingernes Kærlighed til Hjemstavn og Sprog som Tegn paa Danskfjendtlighed. Bevarelsen af et godt Forhold mellem Færøernes danske Borgere og os hernede beror i høj Grad paa vor Beredvillighed til at forstaa Færingernes Krav paa Frihed til at hævde deres Ejendommelighed indenfor den danske Stats Omraade. Vær saa god at give Mortensen en Kopi af ovenstaaende og af mit forrige Telegram.

Justitsministeriet.

Zahle.

Amtmanden, Thorshavn.

Thorshavn, 17. Marts 1918.

Justitsministeriet,
København.

Modtaget Telegrammer af 12. og 15. Marts. Amtmandens Brev af 5. Marts var ikke privat men ganske Officielt. Vi undertegnede Embedsmænd Rytter, Amtmand, Thygesen, Sorenskriver, og Vest, Landfoged, anmoder Ministeriet om Forflyttelse eller, hvis saadan ikke kan opnaas i Løbet af kort Tid, om Afsked. Ansøgning i sædvanlig Form og med nærmere Forklaring følger ved første Lejlighed.

Rytter. Thygesen. Vest.

Fylgiskjal XX

Dimmalætting 25. juli 1923:

Norsk Professor Gjelsvik om Grønland – Færøerne – Norge

Mine Udtalelser til en Medarbejder ved Nationaltidende i juni d. A. (jfr. „Diml“. Nr. 49, 1923) fremførtes mundtlig og telefonisk. Der er som Følge heraf Indtruffet et Par Fejl i Nationaltidendes Gengivelse af disse.

Jeg forbandt ikke med hinanden de to Spørgsmaal om, hvorvidt Færøernes Befolkning er norsk og om, hvorvidt der bør finde en politisk Sammenslutning Sted mellem Færøerne og Norge, men omtalte kun ganske kort Færingernes Oprindelse, fordi Professor Gjelsvik syntes at gaa ud fra, at Færingernes Afstamning var rent norsk, og navnlig fordi Nordmanden Idar Handegaard i en Artikel i den norske Avis „Dagbladet“ for 11. April i Aar havde betegnet Færingerne som Nordmænd.

Jeg sagde heller ikke, at Parolen ved den i 1911 arrangerede Fællesrejse af Nordmænd til Færøerne var: „Tilbage til Norge“, men brugte Udtrykket: „Nærmere Norge“ og tilføjede, at jeg og andre Færingere – med al Sympati for Norge – ikke var tilfreds med forskelligt af det, som foregik ved Nordmændenes Besøg, fordi vi fandt, at det havde Brod mod Danmark.

Thorshavn, den 21. Juli 1923
Oliver Effersøe

Viðmerkingar

- 1 Stevnuskráir flokkana í tíðarskeiðinum 1906-1925 – Fylgiskjal XIII.
- 2 Jacobsen, 1927, síðu 96 og 118-119. Stevnuskráir flokkana í tíðarskeiðinum 1906-1925 – Fylgiskjal XIII.
- 3 Wittgenstein, 1971, s. 129 og 170. Sí eisini Hartnack, 1994, s. 75.
- 4 Collin og Guldmann, 1999, s. 182-218.
- 5 Kuhn, 1962, síðu 98.
- 6 Kjørup, 2000, síðu 116-120.
- 7 Couzens Hoy (ritstj.), 1986, síðu 134 ff.
- 8 Dreyfus og Rabinow, 1982, síðu 124-125; Sølvará, 2005A, síðu 69.
- 9 Nagel, 1986.
- 10 Kjørup, 2000, síðu 26.
- 11 Hetta er eisini nakað, sum danin Johan Christian Helms, sum var sorinskrivari í Føroyum í 1903-1911, hevði lagt merki til. Beretning, Vidneafhøringar, 1919, síðu 502. Í sambandi við evnini, sum verða viðgjørd í hesi bókini er tað enn meira sjálvsagt, at Sjálvstýrisflokkurin er tann virknari flokkurin.
- 12 Hartnack, 1990, síðu 10-11.
- 13 Kjørup, 2000, síðu 144.
- 14 Gadamer, 2004, síðu 286ff, 324ff, 342, 368 og 477.
- 15 Kjørup, 2000, síðu 175.
- 16 Sí Popper, 1996, síðu 36.
- 17 Danski søgufrøðingurin Vagn Wáhlun hevur saman við øðrum havt atgongd til savnið, men teir hava bert brúkt tað til at eftirkanna prentaðu frágreiðingina, meðan teir ongantíð vísa til hetta tilfarið. Wáhlun, 1994.
- 18 Sølvará, 2002, síðu 11-15.
- 19 Sølvará, 2012, síðu 221.
- 20 Sølvará, 2002, síðu 40-41.
- 21 Etting, 1998, síðu 9.
- 22 Sølvará, 2002, síðu 49.
- 23 Sølvará, 2002, síðu 61-65.
- 24 Feldbæk, 1995. síðu 24-34. Eisini Nielsen, 1886, Nørregård, 1954, Due-Nielsen o.a. (ritstj.), 2002 og Engberg, 2009.
- 25 Fyri eitt yvirtilt yvir granskingina, sí Feldbæk, 1995. Feldbæk hevur eisini viðgjørt spurningin í nýggjari verki. Due-Nielsen o.a. (ritstj.), 2002, síðu 483-513. Eitt nýggjari sjónarmið finst hjá Wang, 2013, síðu 105-154.
- 26 Nørregård, 1954, síðu 170, og Rasmussen og Samuelson, 1965, síðu 54.
- 27 „*tout le Royaume de Norvège, les Baillages ci-après spécifiés, ceux de Christiansand, de Bergenhuus, de Aggershuus et de Trondhiem, de Nordland et de Finnmarken, jusqu'aux frontières de l'Empire de Russie*“. Feldbæk, 1995, síðu 29. Í føroyskari týðing nakað soleiðis; „*alt*

- kongaríkið Noregi, fylkini Kristiansand, Bergenhús, Aggershús og Tróndheim, Nordland og Finnmarkin, at markinum til russiska heimsveldið*“.
- 28 „*la Groenlande, les îles de Ferroe et l'Islande non comprises*“. Feldbæk, 1995, síðu 30.
- 29 Tað er rætt, tá ið Ole Feldbæk sigur, at einki „*belæg*“, t.e. keldugrundarlag, stuðlar teoriini um bretska ávirkan hesum viðvíkjandi, men kanska fer hann ov langt, tá hann eisini staðfestir at teorien eisini „*savner ... sandsynlighed*“. Due-Nielsen o.a. (ritstj.), 2002, síðu 513. Tað er í øllum förum ein sannroynd, at bretski sendiharrin í Stokholm, Edward Thornton, var til staðar undir samráðingunum í Kiel, og tað er væl sannlíkt, at Bretland hevði áhuga í at halda Svøriki burtur og sjálvt varðveita harradømi í Norðuratlantshavinum. Feldbæk sigur hinvegin, at „*Nok så væsentligt*“ er tað, at Karl Jóhan einans/bert kravdi at fáa Fastlandsnoregi.
- 30 „*Malgré que l'Islande, la Groenlande et les îles de Ferroe n'ont jamais appartenu à la Norvège, Mr. de Bourke a désiré, et je n'ai pas cru devoir me refuser, qu'on en fit une mention speciale dans l'Art. 4 du Traité*“. Nielsen, 1886, síðu 51. Í føroyskari týðing nakað soleiðis: „*Hóast oyggjarnar Ísland, Grønland og Føroyar ongantið hava hoyrt til Noregi, so hevur Hr. Bourke ynskt, og tað havi eg ikki hildið tað vera neyðugt at seta meg upp ímóti, at tær fingur serliga umrøðu í § 4. í sáttmálanum*“.
- 31 Christiansen, 1998, síðu 110-111.
- 32 Jensen, 1934, II bind, síðu 337.
- 33 Her endurgivið eftir Grundtvig, 1978, síðu 94.
- 34 Jensen, 1934, II bind, síðu 603-608. Sambært Jóannesi Patursson – Patursson, 1903, síðu 10 – tók nevndin undir við føroysku umbønunum frá føroyingum til Stættatingið um at fáa sitt egna Stættating, og hon sendi enntá eitt tilmæli til kong hesum viðvíkjandi, men tað er ikki heilt rætt. Jensen, 1934, II bind, síðu 607, nota 1.
- 35 Thorsteinsson, 1990, síðu 104.
- 36 Thorsteinsson, 1985, síðu 214-217.
- 37 Winther, 1850, síðu 4.
- 38 Sølvará, 2002, síðu 107-109.
- 39 Debes, 1982, síðu 45 og Debes, 2001, síðu 155. Í 1982 skrivur Hans Jacob Debes, at „*... i einum av teimum allarfyrstu greinum, sum reisa tjóðskaparrøsluna, verður tað tikið sum ein tjóðskaparlig eyðmýking og ein órættur, at føroyingar vóru vorðnir „indlemmede og optagne“ uttan at vera eftirspurdur*“. Her er kortini eingin ávísing til hvør hevur ella nær greinin er skrivað ella hvar hon er prentað, men í 2001 verður víst til grein, sum stóð í Dimmalætting í 1888, sum „*den første reaktionen fra færøsk side mod indlemmelsen i 1850*“. Av samanhinginum sæst, at talan er um grein í Dimmalætting 30. juni 1888 við heitinum „*Vore Bilande*“. At greinskrivarin helt føroysku innlimanina í danska ríkið vera ein „*tjóðskaparlig eyðmýking og ein órættur ...*“, tykist hinvegin vera tulkning av greinini í Dimmalætting. Høvundurin av greinini í Dimmalætting, sum helst er Jóannes Patursson, tekur soleiðis til um spurningin: „*Efter at det gamle bilandsystem var forkastet, blev vi ikke fundne værdige til en mere uafhængig stilling med selvstyre o.l. herligheder, men blev indlemmede eller optagne i den danske stat; dog synes det endnu at være uklart, om vi er „fugl eller fisk“*“. *Pe.t.r.*“. Endurgivið eftir Debes, 1993A, síðu 39.
- 40 Patursson, 1903, síðu 10.
- 41 Patursson, 1939, síðu 67-68.
- 42 Sí t.d. Wang, 1988, síðu 153-161 og 1993, síðu 28-33.
- 43 T.d. kann nevast, at føroyska samráðingarnevndin, sum fór til Danmark at samráðast við ríkismyndugleikarnar eftir fólkaatkvøðuna í 1946, hevði søguligu-løgfrøðiligu argumentini hjá Jóannesi Patursson við í skjáttuni. Heimastýrislógin, sum kom burtur úr hesum samráðingunum, kann sigast at hava røtur í Færøsk Politik frá 1903. Í veruleikanum stóð heimastýrislógin á prenti í Tingakrossi 11. apríl 1906. Sjónarmiðini hjá Jóannesi Patursson fingur sostatt nærur paradigmatiskan tyding fyri føroyskan politik í fyrru helvt av 20. öld, men søguliga eru onkur brek í grundgevingum. T.d. verða saklig sjónarmið

- hjá m.a. Tscherning á Fólkingið í 1848, tá støða Føroya í Danmarkar ríki varð gjølla og fjølbroytt umrødd og viðgjørd, ikki lýst í Færøsk Politik. Tann, sum lesur bókini fær eisini ta fatan, at umsóknirnar frá føroyingum í 1844, 1846 og 1851 (uppskotið hjá Niels Winther) um at fáa Løgtingið endurreist, snúgva seg um at fáa eitt Løgting við lóggávuvaldi sett á stovn í Føroyum. Tað er ikki rætt. Hesi trý uppskot snúðu seg øll um at fáa eitt Løgting endurreist í Føroyum, sum hevði ráðgevandi heimildir móttvegis Ríkisdegnum. Niels Winther kravdi í 1851 ikki eitt føroyskt Løgting við lóggávuvaldi, men hann ynskti hinvegin eitt føroyskt Løgting, har øll umboðini vóru fólkavald, t.e. uttan amtman og próst ella aðrar embætismenn. Hartil kemur, at spurningurin um at endurreisa føroyskan umboðsstovn, Løgtingið, var havdur á lofti í Danmark, áðrenn nakað hoyrdist um spurningin í Føroyum. Sí Thorsteinsson, 1990, síðu 301-340 og Sølvará, 2002, síðu 82-100.
- 44 Tað sæst av brævbók frá 1905-1906, sum er á Ríkisskjalasavninum í Keypmannahavn, at Johan Christian Helms søkti um og fekk loyvi til at fara eina rannsóknarferð til Noregs í 1906. Færøsk Brevbog 1905-1906, Justitsministeriet, 2. kontor, Rigsarkivet. Dansk Løgmálaráðið mælir móttvegis danska Fíggjarmálaráðnum í brævi dagfest 30. oktober 1906 – bræv nr. 539 – til, at Johan Christian Helms, sorenskriverin í Føroyum, fær stuðul til eina ferð til Noregs at kanna landbúnaðarviðurskiftini.
- 45 Bilag, Vidneafhøringar, 1919, síðu 501 og 505-506.
- 46 Joensen, 1987, síðu 35.
- 47 Jacobsen, 1995, síðu 43-44.
- 48 Sølvará, 2009, síðu 362-363.
- 49 Kim Simonsen hevur viðgjørt nationalismu í Føroyum úr transnationalum sjónarhorni. Simonsen, 2012.
- 50 Rasmussen, 1987, síðu 69.
- 51 Sølvará, 2009, síðu 251.
- 52 Sølvará, 2012, síðu 224.
- 53 Jacobsen, 1995, síðu 75-80 og 227.
- 54 Lützen, 1958, síðu 52.
- 55 Svabo, 1976, síðu 266.
- 56 T.d. legði Jóannes Patursson í 1920 uppskot fyri Ríkisdagin um at broyta § 2 í grundlógini, sum ásetti at Ríkisdagurin hevði lóggávuvaldið í danska grundlógarkinnum saman við kongi, soleiðis, at Løgtingið fekk lóggávuna í Føroyum um hendi saman við ríkismyndugleikunum. Uppskotið kom ikki til viðgerðar í Ríkisdegnum. Rigsdagstidende. Tillæg A. Forhandlinger paa Landstinget, 72de ordentlige Samling 1919-20, København, 1920, teigur 5567-5568. Tað var tí heldur ikki partur av teimum grundlógarbroytingum, sum vórðu samtyktar á fólktaatkvøðu um grundlógini 4. desember 1920.
- 57 Í Tingakrossi 1920 stóð m.a.: „*Hetta er fyrsta ferðin í okkara politisku søgu, at tað hevur boðist Føroya fólki beinleiðis at taka støðu til antin danska grundlógina skal vera galdandi í Føroyum ella ei*“. „Føroyingar og grundlógin“, Tingakrossur 8. september 1920. Í Føroyum varð úrslitið, at 98,4% av teimum, sum vóru á vali, atkvøddu fyri grundlógini, men valluttøkan var ikki størri enn 24,9%. Ásetingin um, at fólktaatkvøða var neyðug fyri at broyta grundlógina varð sett inn í hana í 1915. Umframt vanligan meiriluta millum tey, sum vóru á vali, kravdist 45% av samlaðu veljarafjøldini fyri at broyta grundlógina. Valluttøkan til fólktaatkvøðuna í Føroyum var 24,6%, men í ríkinum sum heild vóru 47,5% av veljarafjøldini í 1920 fyri nýggju grundlógini.
- 58 Debes, 1982, síðu 274 ff og 308-314.
- 59 Tilboðið er ófullfíggjað endurgivið í Debes, 1993A, síðu 81 ff eftir Lagtingstidende, Tillæg. Den overordentlige Samling i Maj Maaned, 1906, síðu 12-13. Tilboðið varð prentað í „Selvstyre-Spørgsmaalet i Lagtinget“, í Tingakrossi 16. mai 1906, har tað eisini var dagfest 12. mai 1906. Allur teksturin er endurprentaður í Sølvará, 2013, síðu 47-48.

- 60 Lagtingstidende, Tillæg. Den overordentlige Samling i Maj Maaned, 1906, síðu 12.
- 61 Sølvará, 2011, síðu 20-39. Her verður tikið aftur í nakað av tí, sum stendur í hesi greinini.
- 62 Sí t.d. Steining, 1953, síðu 143-144, Steining, 1958, síðu 238, Høgnesen, 1968, síðu 69, West, 1974, síðu 117, Thorsteinsson, 1990, síðu 344-345 og Skála, 1992, síðu 12. Tað hevur ikki eydnast at finna fram til, nær ella hvør ella hvørjir danskir ráðharrar frá 1906 upprunaliga skuldu havt sett fram hetta uppáhaldið, sum er heilt vanligt at siggja í søguligum bókmentum, har tilboðið frá 1906 verður viðgjørt. Ongar av teimum nevndu bókunum hava ávísingar til, hvaðani upplýsingin stavar, men sambært bókmentunum á heimildarlistunum tykist upplýsingin stava frá danska søgufrøðinginum Jørgen Steining. Hjá Jákupi Thorsteinsson er tað heilt týðiligt, at upplýsingin stavar frá Jørgen Steining. Thorsteinsson, 1990, síðu 340. Eg havi ikki sæð hetta uppáhaldið í eldri heimild enn í bókini hjá Jørgen Steining frá 1953, har viðurskiftini millum Ríkisdagin og Føroyar verða umrødd, men heldur ikki hann hevur nakra ávísing til, hvaðani upplýsingin stavar. Í Sølvará, 2011, síðu 20-39, verður grundgivið fyri, at uppáhaldið eftir øllum at døma stavar frá Oliver Effersøe.
- 63 Steining, 1953, síðu 143-144.
- 64 Bilag, Vidneafhøringar, 1919, síðu 249.
- 65 Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Folketinget, 61de ordentlige Samling 1908-09, II, 1909, teigar 4848-4849.
- 66 „Min Rigsdagsvirksomhed“, Tingakrossur 25. apríl 1906 og „Spørgsmaal om Selvstyre“, Dimmalætting 16. maí 1906. Joannes Patursson tykist hava verið rættiliga vísur í síni søk hesum viðvíkjandi, tí eisini í Keypmannahavn móttvegis eini kanningarnevnd hjá Landstinginum, sum í 1919 gjørdi eitt stórt kanningararbeiði, legði hann undir at siga ósatt og skuldsetti hann fyri „Rigsskadelig Adfærd“ og „Højforræderi“, setti hann í vitnifrágreiðing fram hetta sama uppáhaldið. Bilag, Vidneafhøringar, 1919, síðu 248-249.
- 67 Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Folketinget, 59de ordentlige Samling 1906-07, III, 1906, teigur 1198.
- 68 „Alberti paa Færøerne“, Dimmalætting 3. oktober 1908. Einkin navn stendur undir greinini, men tað er litið at ivast í, at Oliver Effersøe hevur skrivað. Í Tingakrossi 7. oktober 1908 verður tað eisini víst á og gingið út frá, at sjónarmiðini stava frá Oliver Effersøe.
- 69 Debes, 1993, síðu 140.
- 70 Steining, 1953, síðu 144.
- 71 Debes, 1982, síðu 299.
- 72 Steining, 1958, síðu 239.
- 73 Michel Foucault skrivar soleiðis um diskursgreining í samband við evnið sálarjúku: „*The unity of discourses on madness would not be based upon the existence of the object 'madness', or the constitution of a single horizon of objectivity; it would be the interplay of the rules that make possible the appearance of objects during a given period of time: objects that are shaped by the measures of discrimination and repression*“. Foucault, 1972, síðu 32-33. Seinni knýtir Foucault diskursarnar saman við vald og vitan. „*it is not the activity of the subject of knowledge that produce a corpus of knowledge, usful or resistant to power, but power-knowledge, the processes and struggles that traverse it and of which it is made up, that determines the forms and possible domains of knowledge*“. Foucault, 1979, síðu 28. Her nýti eg hugtakið í nærri tilknýti til ta seinnu skilmarkingina, har meira óformlig valdsviðurskifti gera seg galdandi, tá ið politisk sjónarmið verða inkorporerað í ein ítøkiligan politiskan samanhang, sum eingin aktørur í veruleikanum hevur fult tamarhald á.
- 74 Í bókmentunum verða diskursar vanligar skilmarkaðir sum tíðarbundnar skipanir, sum til eina ávísa tíð gera tað møguligt at seta fram ávís uppáhald, meðan teir samstundis gera tað trupult at seta fram onnur uppáhald. Michel Foucault tosar um eitt „*historical apriori*“. Foucault, 1973, síðu xxii, og Foucault, 1972, síðu 126-131, har hugtakið verður

- meira útgreinað. Í hesum høpi verður hugtakið diskursur nýtt í einum avmarkaðum metodiskum týðningi, sum einans sipar til, at tann politiski samanhugin á einum ávisum stað til eina ávísu tíð ger tað sannlíkt, at ávís uppáhald, tiltøk og gerðir verða tulkað inn í tað ráðandi politiska landslagið í tíðini, tá ið tulkningin verður framd. Ein tilik tilgongd sigur einki um, hvat er møguligt ella ómøguligt at siga í einum ávisum tíðarskeiði, men hon kann vera við til at greiða frá, at uppáhald og átøk kunnu fáa eitt nýtt og øðrvísi innihald, tá tey fara at virka innan ymiskar ráðandi politiskar praksisir.
- 75 Ítøkliga er ikki nøkur breið semja um, hvat diskursgreining í veruleikanum sipar til, men tað er semja um, at talan er um, at vitan verður til innanfyri ítøkligar karmar, paradigmir, sum hvørki eru individuellir ella universellir. Diskursar gera seg galdandi á markinum millum tað individuella og tað universella, soleiðis at tað individuella verður tulkað gjøgnum ein fatanarkarm, sum heldur ikki er universellur. Tað ber bara til at sannkenna tað individuella gjøgnum kollektivar diskursar, kollektivar diskursar, sum kortini ikki eru universell sannkenningaramboð, og tí eisini forða fyri, at tað er møguligt at sannkenna tað universella. Øll vitan er v.ø.o. miðlað ella tulkað gjøgnum diskursar. Allan Dreyer Hansen skilmakar ein diskurs soleiðis: „*En diskurs er en konkret meningsramme, hvori de forhold, der indgår, får en bestemt betydning af at indgå i netop denne diskurs. Politisk gør det en stor betydningsmæssig forskel på et ord som fx indvandring, om det forbindes med en diskurs om social lighed, nationale kulturer eller velfærdsstaten*“. Fuglsang og Bitsch (ritstj.), 2004, síðu 390.
- 76 Nevers, 2005, síðu 49. Nevers roynir við støði í arbeiðinum hjá Koselock at greina søguna hjá hugtøkum við støði í tí sjónarmiðið, at hugtøk fjala ymisk lög av royndum, og tí ikki eru óheft av søguligum royndum, men júst hava eina søgu, sum leggur nakað afturat og/ella tekur nakað frá týðninginum á hugtøkunum.
- 77 Lagtingstidende, 1902, síðu 21.
- 78 Bang og Bærentsen, 1901, síðu 98 (mín framheving við feitari skrift).
- 79 Lovtidence for Kongeriget Danmark for Aaret 1923, 1924, síðu 800. Sí eisini Bonnevie og Mitens, 1932, bind 1, síðu 718.
- 80 Lagtingstidende, 1902, síðu 18: *Det ofte tidligere berørte Spørgsmaal om, hvorvidt man bør bibeholde den nugældende Ordning, hvorefter Amtmanden og Provsten have Sæde som Medlemmer i Tinget, den førstnævnte som fast Formand, har været Genstand for Overvejelse i Udvalget. Medens man – uden dog at have villet tage endeligt Standpunkt til Spørgsmaalet – er tilbøjelig til at antage, at det i Princippet vil være rigtigst, at de 2 nævnte Embedsmænd ikke ifølge deres Embedsstillinger have Sæde og Stemme i Tinget, og at dette selv bør vælge sin Formand, er Udvalget paa den anden Side enigt om, at en saadan Forandring vil forudsætte andre Foranstaltninger, der ville kræve nøje Overvejelse, og derfor endnu ikke er moden til Gennemførelse*“.
- 81 Lagtingstidende, 1902, síðu 21.
- 82 Rigsdagstidenden. Tillæg A. Forelagde Lovforslag m.m. 59de ordentlige Samling 1905-06, 1906, teigar 2991-2992.
- 83 Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Folketinget, 58de ordentlige Samling 1905-06, III, 1906, teigar 6678.
- 84 Sølvará, 2002, síðu 134.
- 85 Rigsdagstidenden. Tillæg B. Udvalgenes Betænkninger m.m. 58de ordentlige Samling 1905-06, 1906, teigar 1963-1964: „... har Udvalgets Flertal fundet det i høj Grad uheldigt, at Amtmanden, efter det foreliggende Forslags Bestemmelse, fremdeles skal indtage den dominerende Stilling i Lagtinget, som der blev denne Embedsmand til Del ved Loven af 15. April 1854. Heller ikke kan det anses for paakrævet, at ogsaa Provsten vedblivende beholder sin hidtil fastsatte og stemmeberettigede Plads i Tinget. – Udvalgets Flertal maa formene, at Lagtinget selv bør vælge sin Formand og Næstformand. ... – Udvalgets Flertal har bragt i Erfaring, at Spørgsmaalet om Amtmandens og Provstens Stilling gentagne Gange har været til Behandling i Lagtinget, uden at der dog er vedtaget noget Forslag om en Omændring desangaaende. Heller

ikke i det foreliggende Forslag, der er en Gengivelse af Lagtingets i 1902 af 13. September vedtagne Forslag, findes udtrykt Ønsket om en Forandring af Amtmandens og Provstens anomale Stilling i Tinget. – Skønt Udvalgets Flertal saaledes anser disse herhenhørende nugældende Bestemmelser for ikke at være tidssvarende, og skønt man har Grund til at antage, at ogsaa Folketinget vil være villigt til at ændre den Stilling, Færøernes 2 øverste Embedsmænd indtage efter Lagtingsloven, saa har Flertallet dog afholdt sig fra at fremkomme med Forslag i saa Henseende, da man har ment, at Ønsket herom først maa foreligge fra selve den færøske Befolkning, forinden Reformen bør gennemføres i Rigsdagen“.

- 86 Rigsdagstidende. Tillæg B. Udvalgenes Betænkninger m.m. 58de ordentlige Samling 1905-06, 1906, teigar 1965-1966: „ikke anbefale Lovforslaget til uforandret Vedtagelse, idet Mindretallet ikke kan indgaa paa at lade Amtmanden og Provsten bibeholde den privilegerede Stilling, henholdsvis som født Formand og som født Medlem af Lagtinget, de hidtil have indtaget. Mindretallet maa holde paa, at samtlige Lagtingets Medlemmer vælges af Beboerne, og at Tinget selv vælger sin Formand, men har intet imod, at Amtmanden har Adgang til Lagtinget og Ret til, som Regeringens Tillidsmand, at deltage i Forhandlingerne, men uden Stemmeret, medmindre han tillige er valgt Medlem af Tinget“.
- 87 Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Folketinget, 58de ordentlige Samling 1905-06, III, 1906, teigur 6679. Løgtingslógin frá 15. apríl 1854 og tann nýggja Løgtingslógin frá 2. apríl 1906 eru (endur) prentaðar í ávikavist Bang og Bærentsen, 1901, síðu 94-99 og Lovtidende, 1907, síðu 326-331.
- 88 Patursson, 1903, síðu 136-137.
- 89 Patursson, 1903, síðu 135.
- 90 Sølvará, 2002, 157.
- 91 Isholm, 2005, síðu 106.
- 92 Sølvará, 2002, síðu 141-142.
- 93 Lagtingstidende, Tillæg. Den overordentlige Samling i Maj Maaned, 1906, síðu 14-15.
- 94 Lagtingstidende, Den ordentlige Samling, 1906, síðu 1-2.
- 95 Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Folketinget, 61de ordentlige Samling 1908-09, II, 1909, teigur 4847.
- 96 „Færøsk Politik“, Dimmalætting 25. mars 1909.
- 97 Debes, 1982, síðu 298.
- 98 Lagtingstidende, Tillæg. Den overordentlige Samling i Maj Maaned, 1906, síðu 12-13.
- 99 Debes, 1982, síðu 298. Eisini í ávisøguni um Jóannes Patursson heldur Hans Jacob Debes, at Alberti løgmláráðharrar mundi vera maðurin handan Tilboðið, sum Jóannes Patursson skuldi bera heim til Føroya. Debes, 1991, síðu 86.
- 100 Debes, 1993, síðu 144. Í ávisøguni um Jóannes Patursson frá 1991 orðar Hans Jacob Debes seg eitt sindur veikari enn í Politisku søgu Føroya frá 1993, hóast hann eisini har er rættiliga avgjördur í stóðutakan síni til spurningin. Í ávisøguni um Jóannes Patursson skrivur Hans Jacob Debes avgjördur, at „Eingin ivi kann vera um, at løgmláráðharrin og helst øll hin danska stjórnin kendi innihaldið í skrivi føroyska fólkatingsmansins til Løgtingið“. Debes, 1991, síðu 88. Í Færingernes Land frá 2001, sum Steen Cold hevur lagt til rættis, er upphaldið eitt sindur veikari orðað: „Endvidere er det sandsynligt, at Alberti har fået en afskrift af det brev, Patursson havde sendt til lagtinget“. Debes, 2001, síðu 267. Hetta tykist vera dansk týðing av føroysku orðingini í doktoraritgerðini hjá Hans Jacob Debes. Debes, 1982, síðu 298. Høvdu nýggj skjøl verið komin undan kavi í 1993, sum avgjördu spurningin, so skuldi ikki verið neyðuga at brúkt veikaru orðingina í 2001.
- 101 Debes, 1982, síðu 299.
- 102 „Spørgsmaal om Selvstyre“, Dimmalætting 16. mai 1906.
- 103 Debes, 1982, síðu 299.
- 104 Debes, 1982, síðu 379-380.
- 105 Lagtingstidende. Tillæg. Den overordentlige Samling i Maj Maaned, 1906, síðu 12-13.
- 106 Sølvará, 2011, síðu 26. Allur teksturin er endurgivin í Sølvará, 2013, síðu 47-48.

- 107 Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Folketinget, 58de ordentlige Samling 1905-06, 1906, III, teigar 6167-6168.
- 108 Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Folketinget, 58de ordentlige Samling 1905-06, III, 1906, teigur 5631.
- 109 Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Folketinget, 58de ordentlige Samling 1905-06, III, 1906, teigar 5664-5665: „*det Forslag man fra Lagtingets Side havde ønsket, og som Telegrafdirektøren har haft til Undersøgelse, viser en samlet Udgift af over 200,000 Kr., og saa meget fandt jeg ikke, og det fandt Finansministeren heller ikke, at der kunde være Tale om i dette Finansaar at gaa med til. Men dertil kommer, at jeg som Trafikminister har fundet det rigtigst at indhente de Erfaringer, der kunde indhentes ved Anlægget af den her omhandlede Del af den fuldstændige Plan, inden man gaar videre. Det er det, der sker her, og jeg haaber, at det ærede Medlem dermed vil kunne tilfredsstille sine Vælgere og Lagtinget for i Aar*“.
- 110 Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Folketinget, 58de ordentlige Samling 1905-06, III, 1906, teigar 6165-6166.
- 111 Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Folketinget, 58de ordentlige Samling 1905-06, III, 1906, teigur 6168.
- 112 Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Folketinget, 58de ordentlige Samling 1905-06, III, 1906, teigur 6168.
- 113 Lagtingstidende, Den ordentlige Samling, 1906, síðu 1.
- 114 Patursson, 1903, síðu 137. At Løgtingið skuldu krevja skatt inn í Føroyum „*under justitsministeriets sanktion*“ – tað royndi Dimmalætting at gera gjøldur burtúrur, tá ið svarið kom frá Løgmláráðnum, – Dimmalætting 13. juni 1906 – men hetta var í samsvar við tað, sum Jóannes Patursson hevði ynskt í 1903.
- 115 Hans Jacob Debes skrivar á leið tað sama í ævisøguni um Jóannes Patursson frá 1991: „*Um skjalatílfar til hesa stórt tilætlaðu nýskipan er stutt at siga: Gerðabøkur ríkisráðsins 1901-1906 nevna einki um, at málið hevur verið til viðgerðar har, sum heldur ikki var væntandi. Gerðabøkur frá stjórnar- og ráðharrafundum frá sama tíðarskeiði eru ikki til. Gerðabøkur hjá fólkatingsbólki Vínstrafloksins eru ikki til árin 1902-1907. Egin søvn hjá ráðharrum (Sigurd Berg, Enevold Sørensen, J.C. Christensen, P.A. Alberti) geva ongar upplýsingar um málið. „Tilboðið“ var sostatt ein munnlig avtala millum stjórnina og hin føroyska fólkatingsmannin. Løgtingið skuldi viðgera tað, og so skuldu samráðingar vera millum Løgting og stjórn*“.
- Debes, 1991, síðu 154, viðm. 182. Niðurstøðan – t.e. at tilboðið var munnlig avtala millum Jóannes Patursson og donsku stjórnina – er røtt, men hon fylgir ikki av premissunum, sum eru skeivar. Gerðabøkurnar frá tíðarskeiðinum 1905-1908 eru til og tilboðið kann neyvan kallast „*hesa stórt tilætlaðu nýskipan*“; kanska bert neyðloysn, sum kom orsakað av trupulleikum at fáa játtan til telefonir.
- 116 Tann upprunaliga ráðharraprotokollin er í privatsavninum hjá J. C. Christensen á ríkisskjalasavninum í Keypmannahavn, sum Hans Jacob Debes sipar til í nevndu viðmerking, har hon hevur skjaln. 5270. Ríkisskjalasavnið hevur givið ráðharraprotokollina hjá J. C. Christensen út í bók, endurgivin í facsimile. Poul Erik Olsen hevur lagt útgávu til rættis, skrivað fororð og inngang. Ministermødeprotokol 1905-1908, 1992.
- 117 Ministermødeprotokol 1905-1908, 1992, síðu 78.
- 118 Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Folketinget, 58de ordentlige Samling 1905-06, III, 1906, teigur 6168.
- 119 „Spørgsmaal om Selvstyre“, Dimmalætting 16. mai 1906 (mín framheving við feitari skrift).
- 120 „Min Rigsdagsvirksomhed“, Tingakrossur 25. apríl 1906 (mín framheving við feitari skrift).
- 121 Sí m.a. Beretning, Vidneafhøringer, 1919, síðu 249, Løgtingstíðindi. Tingsetan 1921, 1921, síðu 46, Munnligt orðaskifti á Føroya Løgtingi 1923 viðvíkjandi spurninginum Føroyar-Noregi við nevndaráli, 1923, síðu 13 og 19.
- 122 Jóannes Patursson kann sjálvandi hava følt seg fyri eftir støðuni hjá fólkatingsumboðum,

t.e. danska lóggávutinginum, til spurningin um føroyskt sjálvstýri ella einum almennum svari frá donskum ráðharrum, sum hann kundi hanga teir uppá, um teir seinni gingu frá sínum lyftum til hann. Tað ber jú eisini til at siga tað sama um aðrar partar av tilboðnum, sum Jóannes Patursson nevndi ella spurdi um í røðunum 13. og 23. mars 1906, t.e. eftir at hann hevði fingið tilboðið 6. mars 1906. Hví spurdi hann um hesi viðurskipti 13. og 23. mars 1906, tá hann hevði fingið lyfti um tey eftir fundin 6. mars 1906? Hertil er at siga, at í øllum førum í tí seinnu røðuni 23. mars 1906 tykist spurningurin um at lata Løgtinginum heimild til at krevja skatt inn í Føroyum nærum einans vera eitt útgangsstøði frá Jóanni Patursson, meðan orðingarnar um ríkistilskot og lóggávu eru nógv veikari orðaðar, ja, tær eru beinleiðis orðaðar sum umbønir til ríkisstjórnina. Tað er tí hugsandi, at Jóannes Patursson hevur hildið røðuna í eini roynd at fáa ríkisstjórnina at góðtaka nakað meira víðgongt, enn hon frammanundan hevði bjóðað – t.d. víðvíkjandi størri heimildum til Løgtingið víðvíkjandi lóggávu. Tað avgerandi er, at Jóannes Patursson 23. mars 1906 fekk positivt svar frá løgmláráðharranum víðvíkjandi tilboðnum um tað figgjartiliga sjálvstýrið (kanska var hetta fyrstu ferð, at Jóannes Patursson varð kunnaður um tað, sum stjórnin á ráðharrafundi 6. mars 1906 hevði avgjørt at svara honum), meðan hann einki svar fekk uppá umbøn um árligt ríkistilskot og lóggávu. Her er einki tilboð um eitt fast árligt tilskot.

- 123 Ministermødeprotokol 1905-1908, 1992, síðu 78.
- 124 Ministermødeprotokol 1905-1908, 1992, síðu 88.
- 125 Løgtingið hevði sent spurningin til løgmláráðharran, sum hevði føroysk viðurskipti um hendi.
- 126 Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Folketinget, 61de ordentlige Samling 1908-09, II, 1909, teigur 4864 (mín framhevjing við feitari skrift – tó ikki orðið „finansielle“).
- 127 J. C. Christensen svaraði eisini uppá fyrispurningin frá Oliver Effersøe á Fólkatíngi í mars 1909, har heldur ikki hann legði nakra ábyrgd á Alberti víðvíkjandi tilboðnum. Vilhelm Lassen doyði 6. apríl 1908, t.e. nakað áðrenn Alberti fór frá sum løgmláráðharri. J. C. Christensen tók sær av málsøkjunum hjá Vilhelm Lassen og var virkandi figgjarmálaráðharri til 24. juli 1908, tá ið stjórnin varð umskipað og Niels Neergaard tók við sum figgjarmálaráðharri. Svend Høgsbro, sum frammanundan hevði verið ferðslumálaráðharri, tók 24. juli 1908 við sum løgmláráðharri eftir P. A. Alberti, sum í samsvar við avgerð á varið í 1908 fór úr stjórnini. Nýggjur ferðslumálaráðharri gjørdist Jens Jensen-Sønderup og Anders Nielsen gjørdist landbúnaðarráðharri eftir Ole Hansen, sum fór úr stjórnini saman við Alberti, fyri at hesin seinni ikki skuldi siggja út til at vera útvaldur syndabukkur. Ministermødeprotokol 1905-1908, 1992, síðu VI-VII. Eftir av teimum ráðharrum, sum sótu í stjórnini í 1906 vóru Sigurd Berg, innanríkisráðharri, Frederik Raben-Leventzau, uttanríkisráðharri, Enevold Sørensen, mentamálaráðharri og Ole Hansen, landbúnaðarráðharri, ið kunnu hava lagt ábyrgdina av tilboðnum á løgmláráðharran, Alberti, men í so fall kann ikki vera talan um eitt uppáhald, sum nakað hald er í. Ríkisstjórnin stóð í 1906 aftan fyri tilboðið, sum hon víðgjørði á ráðharrafundinum 6. mars 1906.
- 128 Hóast Carl Th. Zahle forsætisráðharri 10 ár seinni, í 1919, var í fullum samsvari við hesi orð hjá Svend Høgsbro, tá ið hann móttogis Kanningarnevnd Landstingsins segði í svari til skuldsetingar frá Oliver Effersøe, at „*det, som Hr. Effersøe kalder Tilbudsaffæren i 1906 ... maa man gaa i Rette med Ministeriet J. C. Christensen, som maa have forsynet dette Ministeriums Partifælle, Hr. Patursson, med det fornødne Mandat til at fremsætte det Tilbud om større politisk Selvstændighed, navnlig ogsaa i finansiel Henseende, for Færøerne, som dengang fremkom*“, so helt Oliver Effersøe eisini í 1919, beinleiðis í stríð við svarið, sum hann fekk frá Svend Høgsbro í 1909, á við at geva Alberti høvuðsábyrgdina av Tilboðnum. Fyri Kanningarnevnd Landstingsins í 1919 svaraði hann Zahle aftur við hesum orðum, sum eru í stríð við alt tað, sum finst í eldri heimildum: „*Det er inidlertid misvisende, naar Statsministeren kort og godt skylder Skylden for den saakaldte Tilbudsaffære*

af 1906, som gav Anledning til Partikampen, over paa Ministeriet J. C. Christensen. Færøerne sorterer i Almindelighed under Justitsministeriet, og det maatte derfor være den daværende Justitsminister, som havde Hovedindflydelsen paa og Hovedansvaret for færøsk Politik, ligesom Justitsminister Zahle har det nu“. Bilag, Vidneafhøringer, 1919, síðu 208 og 211. Hövuðspersónarnir í málinum, danska stjórnin og Jóannes Patursson, hava eina heilt aðra mynd av samráðingartilgongdini enn Oliver Effersøe, sum ikki kundi hava neyvan kunnleika til samráðingarnar.

- 129 Lagtingstidende, Den ordentlige Samling, 1906, síðu 1.
- 130 Ríkistilskotið hefur neyvan verið til umrøðu á tí seinna ráðharrafundinum 31. mai 1906, tí tað var ikki nevnt í fyrispurninginum, sum Løgtingið sendi til løgmláráðharran 20. mai 1906, og sum løgmláráðharrin las upp fyri stjórnini á ráðharrafundinum 31. mai 1906. Har er tað tó óviðkomandi fyri spurningin um, hvørt Jóannes Patursson frammanundan hevði fingið lyfti um eitt ríkistilskot – t.e. á ráðharrafundinum 6. mars 1906. Tað sæst annars av ráðharraprotokollini hjá stjórnini, at formligar umsóknir um „Statstilskud“, t.d. ein umsókn uppá kr. 130.000, sum vóru viðgjørðar og viðmældar á ráðharrafundinum, eru nevndar í ráðharraprotokollini. Ministermødeprotokol 1905-1908, 1992, síðu 65. Spurningurin er, um orð Jóannesar Patursson í brævinum til Løgtingið frá 12. mai 1906 um „Statstilskud“ skulu skiljast soleiðis, at hann hevði sett fram eina formliga umsókn um ríkistilskot, sum stjórnin skuldi taka støðu til, ella um hann einans hevði spurt seg fyri hjá onkrum í stjórnini um møguleikan fyri einum ríkistilskoti. Um tað var tað fyrra, sum Jóannes Patursson hevði gjørt, so átti ein samtykt at verið at sæð í ráðharraprotokollini. Óivað skal brævið hjá Jóannesi Patursson til Løgtingið einans skiljast soleiðis, at hann hevði sett ein munnligan og óformligan fyrispurning til onkran ráðharra í stjórnina, sum einans skuldi nýtast sum grundarlag undir støðutakan Løgtingsins til at fara undir samráðingar við ríkisstjórnina um tilboðið, og at tann formliga umsóknin um ríkistilskotið skuldi koma frá Løgtinginum eftir loknar samráðingar við ríkismyndugleikarnar. Í so fall er tað ikki so lógið, at umbønin ikki er nevnd í ráðharraprotokollini, men tað merkir samstundis, at talan neyvan kann hava verið um nakað bindandi lyfti um eitt fast árligt ríkistilskot – heldur eitt lyfti um vælvild frá stjórnini, skuldi eitt ríkistilskot blivið neyðugt í samband við øktu uppgávur Løgtingsins av tilboðnum.
- 131 Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Folketinget, 61de ordentlige Samling 1908-09, II, 1909, teigur 4871 (mín framhevjing við feitari skrift).
- 132 Rigsarkivet. Neergaard (privatsavn). Politiske sager 1906-1924. Pakkin: Korrespondancesager vedr. Island 1906-1909. Skjalið, sum liggur millum skjölina hjá Niels Thomasius Neergaard, er hondskrivað og stilað til „Deres Exelence“.
- 133 Lagtingstidende. Den ordentlige Samling, 1916, síðu 78-79 og bilag 12.
- 134 Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Folketinget, 68de ordentlige Samling 1915-1916, III, 1916, teigur 4629.
- 135 Her í 1919 fyri Kanningarnevnd Landstingsins. Bilag, Vidneafhøringer, 1919, síðu 248. Tað ber ikki til við vissu at siga, hvaðani Jóannes Patursson fekk kunnleika til avgerðina á ráðharrafundinum 6. mars 1906. Tað er mest sannlíkt, at Vilhelm Lassen, figgjarmálaráðharrin, sum vegna Jóannes Patursson legði uppskotið fyri stjórnina, kunnaði hann um støðu stjórnarinnar, men hóast tað er ósannlíkt, so er tað ikki óhugsandi, at hann eisini grundaði uppáhaldið á Alberti, sum á Fólkatingi 23. mars 1906 sipaði til „den nuværende Regering,„.
- 136 Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Folketinget, 61de ordentlige Samling 1908-09, II, 1909, teigur 4870: „overbevist om, at der ikke hernede er noget som helst Ønske om, at Lovgivningsmagten for Færøernes Vedkommende skulde skilles ud fra Rigsdagen og lægges op til Færøerne. Der er ikke hernede noget som helst Ønske om, at vor Grundlov paa dette Punkt skulde forandres. Tværtimod, vi ønske her, at Lovgivningsmagten for Færøernes Vedkommende bliver paa den danske Rigsdag, og ønske, at Færøerne ligesom hidtil sende deres Repræsentanter til begge Rigsdagens Ting. Ikke heller er her noget Ønske om, at Bevillingsmagten skulde lægges

- fra Rigsdagen over til Lagtinget paa den Maade, at Færøerne skulde have en Sum udbetalt af Statskassen og saa iøvrigt klare sig selv.
- 137 Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Folketinget, 68de ordentlige Samling 1915-1916, III, teigur 4626-4627: „Hele den Tanke, at Lagtinget skal have en særlig Lovgivningsmyndighed, mener jeg, at vi skylder Færingerne at tage Afstand fra, for at de ikke skal hilde sig i Betragtninger, som kan blive skæbnesvangre for alle Parter i Fremtiden. Det er et noget besynderligt Maal at sætte sig paa Færøerne netop i dette Øjeblik, da Færingerne nylig har været med til at vedtage Grundloven. Færingernes Repræsentanter stemte sammen med os andre for Grundloven og var valgte til at stemme for Grundloven, og en af de mest fundamentale Bestemmelser i Grundloven er den, at Lovgivningsmagten er hos Kongen og Rigsdagen i Forening – ikke hos Kongen og Lagtinget i Forening, men hos Kongen og Rigsdagen i Forening. Dette er en Bestemmelse, som Færingerne har stemt for. Alle Parter der oppe ønskede Grundlovens Vedtagelse, og de Repræsentanter, Færingerne sendte herved, havde Paalæg om at stemme for Grundloven med denne Bestemmelse. Naar Færingerne selv har stemt for, at Lovgivningsmagten er hos Kongen og Rigsdagen i Forening, kan de ikke saa godt samtidig kræve, at Lovgivningsmyndigheden for en Del eller helt skal lægges over i Lagtingets Haand. Men det er det, Selvstyrepartiet ønsker, og heroverfor mener jeg, vi her nede for Færingerne Skyld og for vor egen Skyld har den Pligt at give ren Besked, at sige klart, at det kan der ikke være Tale om. Vi må holde paa, at Lovgivningsmagten er der, hvor den efter Grundloven skal være“. Í sambandi við grundlógarbroytingar var ikki neyðugt við fólkaatkvøðu fyrr enn eftir 1915, tá tað varð sett sum ein treyt inn í grundlógina. Tá grundlógin skuldi broytast í 1915 var bert neyðugt, at tvær ríkisdagssamlingar við ríkisdagsvalið ímillum skuldu góðtaka grundlógarbroytingina. Í mars 1915, tá ið Ríkisdagurin fyrru ferð samtykti grundlógarbroytingina, vóru Andras Samuelsen og Oliver Effersøe, sum báðir í Ríkisdegnum atkvøddu fyri grundlógini, føroyskir ríkisdagsmenn, meðan Edward Mitens og Oliver Effersøe vegna Føroyar sótu í Ríkisdegnum, sum seinnu ferð samtykti, og tí eisini endaliga staðfesti, grundlógarbroytingina í 1915 – eisini teir atkvøddu á Ríkisdegi fyri grundlógini. Mitens, 1964, síðu 78-82.
- 138 Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Folketinget, 61de ordentlige Samling 1908-09, II, 1909, teigur 4865: „Dette Tilbud, som den Gang blev givet, er ifølge sit eget Indhold forlængst faldet bort, thi det fremgaar af Indholdet af den Skrivelse, jeg nys oplæste, at Tilbudet var betinget af, at der gennem Forhandlingerne herom paa det forestaaende Lagting viste sig at herske et vidt udbredt Ønske derom paa Færøerne. Men dette slog jo paa ingen Maade til. At vi, efter hvad den daværende Folketingsmand meddelte os, havde troet, at noget saadant vilde vise sig, er en Sag for sig. Givet er det, at det slog fejl ... Dermed var altsaa det Tilbud, som den Gang gjordes, og som først og fremmest skyldtes Fremstillinger fra den daværende Folketingsmands Side, endeligt bortfaldet. Det blev ikke fornyet af den daværende Regering, og jeg kan sige, at det vil ikke blive fornyet af den nuværende Regering ... „.
- 139 Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Folketinget, 61de ordentlige Samling 1908-09, II, 1909, teigur 4871: „Det viste sig ved Lagtingets Forhandlinger, at der ikke var et saadant vidt udbredt Ønske, og derved er selvfølgelig det skete Tilbud bortfaldet“.
- 140 Tað eru dømi um, at Jóannes Patursson, sum ikki altíð helt seg til tær reint formligu mannagongdirnar, av gáløysni ella av politiskum grundum broytti nakað uppá uppskot og tekstir, fyri at sannføra viðkomandi myndugleikar um tann politiska boðskapin. Sølvará, 2007, síðu 23, 26-27 og 79-81. Hann tykist tó ongantíð vera farin út um mark, men hann royndi bara – eins og politikarar flestir – at tulka tilfar og upplýsingar til fyrimuns fyri sína sök ella sjálvstýrispolitikkin.
- 141 „Min Rigsdagsvirksomhed“, Tingakrossur 2. mai 1906.
- 142 Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Folketinget, 58de ordentlige Samling 1905-06, III, 1906, teigur 6678.
- 143 Steining, 1953, síðu 144.
- 144 Debes, 1982, síðu 298-299.
- 145 „Min Rigsdagsvirksomhed“, Tingakrossur 25. apríl 1906.

- 146 „Spøragsmaal om Selvstyre“, Dimmalætting 16. mai 1906. Tað er heilt greitt, tá ið samanborið verður við ráðharraprotokollina, at Vilhelm Lassen var tann ónevndi „*Ministeren*“ í røðuni hjá Jóannesi Patursson, sum 6. mars 1906 legði Tilboðið fyri stjórnina, men hóast tann seinni í røðuni eisini ónevndi „*Ministeren*“, sum helt, at Løgtingið eisini skuldi hava størri ávirkan á lóggávuna, sambært samanhinginum tykist vera tann sami, so kann tað ikki útihýsast, – kanska er tað sannlíkt – at Jóannes Patursson her sipaði til annan ráðharra, tá ið talan er um eitt annað ábyrgdarøki – ikki figgjarmál, men lógarmál. Í 1920 segði Jóannes Patursson í Landstinginum, har hann eisini skilti millum lyftið um „*finansielt Selvstyre*“ frá allari stjórnini, og tað minni bindandi, sum ein ráðharri seinni hevði sagt, at „*finansielt Selvstyre*“ varð góðkent við „*Bifald*“ av allari stjórnini umvegis Vilhelm Lassen, – 6. mars 1906 – meðan hann viðvíkjandi „*udvidet Selvstyre til Lagtinget*“ bert segði, at sambært tí, sum Alberti hevði sagt á Fólkatíngi 23. mars 1906, var stjórnin „*imødekommende*“. Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Landstinget. 72de ordentlige Samling 1919-20, 1920, teigar 1493. Tað er hinvegin greitt, at hvørki Peter Adler Alberti í Fólkatínginum 23. mars 1906 ella Jóannes Patursson í røðuni í Havn 5. mai 1906 søgdu, at Løgtingið hevði fingið nakað lyfti um lóggávuvald í føroyskum viðurskiftum – teir tosaðu bert um, at Løgtingið kundi fáa størri sjálvstøðu og størri ávirkan á serføroyska lóggávu.
- 147 Embætismenn fóru í 1901 at tosa um „*familjen Paturssons seperatistiske anskuelser*“. Debes, 1993A, síðu 72. Í 1906 legði Oliver Effersøe sjálvstýrismenn undir at vera „*seperatisterne*“. Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Folketinget, 59de ordentlige Samling 1906-07, 1906, teigar 937-946.
- 148 Lagtingstidende, Den ordinære Samling, 1906, síðu 4.
- 149 Patursson, 1903, síðu 137. Viðvíkjandi lóggávu stóð, at eingin lóg skuldi kunnað fáa gildi í Føroyum fyrr enn hon í síni heild var góðkend í Løgtinginum og at Løgtingið skuldi kunna senda lógaruppskot beinleiðis til stjórnina til góðkenning.
- 150 Debes, 1993A, síðu 72.
- 151 Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Folketinget, 59de ordentlige Samling 1906-07, III, 1906, teigar 937-946. Sí eisini Mitens, 1964, síðu 107-110, og Sølvará, 2011, síðu 22. Í tíðarskeiðinum, sum hendan bókin fevnir um, sótu umframt Christian Bærentsen bert tveir sjálvstýrismenn í Ríkisdegnum. Í Fólkatínginum sat Jóannes Patursson í 1901-1906 og Edward Mortensen í 1915-1918, meðan Jóannes Patursson var landstingsmaður í 1918-1920. Eg havi lisið flestu røðurnar hjá teimum í Ríkisdegnum, eisini tær hjá Jóannesi Patursson í Landstinginum, tá ið skuldsetingar um seperatismu fuku um oyrini á honum, men ongantíð nýtu teir tilíkar ósakligar orðingar um sambandsmenn. Teir halda seg altíð til málini, sum eru til viðgerðar í Ríkisdegnum, og tosa ikki um sambandsmenn yvirhøvu, hóast skuldsetingarnar frá serliga Oliver Effersøe onkuntíð hoyrast týðiliga í orðunum hjá teimum konservativu mótvegis Jóannesi Patursson í Ríkisdegnum.
- 152 Fyri at taka nøkur dømi: Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Folketinget, 59de ordentlige Samling 1906-07, III, 1906, teigar 937-946, Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Folketinget, 61de ordentlige Samling 1908-09, 1909, teigar 4845-4862, Lagtingstidende 1919. Den ordinære Samling, 1919, síðu 125-126, og Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Folketinget, 76de ordentlige Samling 1923-24, I, 1923, teigar 1103-1115.
- 153 Fyri at taka nøkur dømi: Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Folketinget, 58de ordentlige Samling 1905-06, III, 1906, teigar 5628-5632, 6156-6167 og 6642-6646 og 6674-6679, Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Folketinget. 68de ordentlige Samling 1915-16, III, 1916, teigar 4629-4642, Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Folketinget. 70de ordentlige Samling 1917-18, 1917, teigar 501-506 og 1331-1344, og Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Landstinget. 72de ordentlige samling 1919-20, 1920, teigar 1488-1505.
- 154 Beretning, Vidneafhøringar, 1919, síðu 249.
- 155 Lagtingstidende, Tillæg. Den overordentlige Samling i Maj Maaned, 1906, síðu 12-13.

- 156 Lagtingstidende, Tillæg. Den overordentlige Samling i Maj Maaned, 1906, síðu 12-13.
- 157 Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Folketinget, 58de ordentlige Samling 1905-06, III, 1906, teigur 6642.
- 158 Lagtingstidende, Den ordentlige Samling, 1906, síðu 2. Hesi orð verða ofta ikki endurgivin, men mangla í brævinum frá lögmláráðnum til Løgtingið, tá tað verður endurgivið í bókum. T.d. mangla tey í endurgevingini av brævinum, sum er at finna í keldusavninum hjá Hans Jacob Debes um politisku søgu Føroya 1879-1906. Debes, 1993A, síðu 82-83.
- 159 „Enten Eller“, Tingakrossur 3. juni 1906 (mín framheving við feitari skrift).
- 160 Helst sipaði Jóannes Patursson við orðinum „*delvis*“ bert til tær broytingar í løgtingslógini, sum Ríkisdagurin undir viðgerðini av løgtingslógini í apríl 1906 hevði sagt seg vilja taka undir við, um Løgtingið ynskti tað, t.e. at amtmáðurin og prósturin ikki skuldu vera føst umboð í Løgtinginum, og at Løgtingið skuldi velja sín egna formann, tí í Fólkatínginum 2. apríl 1906 segði Jóannes Patursson um løgtingslógina og tað komandi Løgtingsvalið: „*Jeg venter da, at vi ville faa et nyt Lagting, som vil foranledige, at der for Rigsdagen til næste samling muligvis kan fremsættes et Forslag, som vi med ganske anden Glæde kunde gaa ind paa at sanktionere end dette.*“, Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Folketinget, 58de ordentlige Samling 1905-06, III, 1906, teigar 6676-6677.
- 161 Í Færøsk Politik skrivaði Jóannes Patursson um ymisk uppskot um broytingar í løgtingslógini, sum høvdu verið sett fram „*At Lagtinget, om fornødent ved Grundlovsforandring, erholder Ret til at indstille Forslag til Love, til hvilke af Lovgivningsmagtens Faktorer det finder hensigtsmæssigt, enten til Regering eller Rigsdag*“. Patursson, 1903, síðu 135.
- 162 J. C. Christensen segði á Ríkisdegi í 1909, at hann var „*overbevist om, at der ikke hernede er noget som helst Ønske om, at Lovgivningsmagten for Færøernes Vedkommende skulde skilles ud fra Rigsdagen og lægges op til Færøerne. Der er ikke hernede noget som helst Ønske om, at vor Grundlov paa dette Punkt skulde forandres. Tværtimod, vi ønske her, at Lovgivningsmagten for Færøernes Vedkommende bliver paa den danske Rigsdag, og ønske, at Færøerne ligesom hidtil sende deres Repræsentanter til begge Rigsdagens Ting*“. Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Folketinget, 61de ordentlige Samling 1908-09, II, 1909, teigur 4870.
- 163 „Min Rigsdagsvirksomhed“, Tingakrossur 2. mai 1906.
- 164 Svárið frá lögmláráðharranum er sum nevnt dagfest 1. juni 1906, men tað var ikki lagt fyrri Løgtingið fyrr enn 30. juli 1906. Svarskrivið hevur tó verið kent í Føroyum, áðrenn Løgtingið kom saman á ólavsøku 1906, t.d. er tað viðgjørt í „Tilbudet“ í Dimmalætting 13. juni 1906. Tá man tað eisini nýliga vera komið, tí lögmláráðharrin bað Løgtingið um „*snarest*“ at lata svárið prenta í øllum føroyskum bløðum. Justitsministeriet, Færðselssikkerhedsafdelingens 2. Kontor. Kopibog vedr. Færøerne 1905-1906, bræv nummar 323. Innihaldið í greinini „Enten Eller“, hjá Jóanni Patursson í Tingakrossi 3. juni 1906 kundi bent á, at hann kendi innihaldið í svarskrivinum frá Lögmláráðnum, dagfest 1. juni 1906, men hann sipar ongastaðni í greinini til tað. Brævið frá lögmláráðnum kann eisini illa vera komið til Føroya fyrri 3. juni 1906. Sambært gerðabókini hjá donsku stjórnini varð avgerð tikin um at svara Løgtinginum 31. mai 1906. Svárið kann ikki vera komið til Føroya umvegis telegrafin, sum kom í 1906, tí hann varð sambært løgtingstiðindi ikki vígdur fyrr enn 30. juli 1906. Lagtingstidende, Den ordentlige Samling, 1906, síðu 270. Kápillin kom í land í Sandágerði 25. juli 1906 og varð síðan lagdur inn í kápillhúsið. Telefonin kom í 1905, men einki telefonsamband var millum Føroyar og Danmark fyrr enn í 1954. Sølvará, 2006, síðu 163. Svarskrivið frá lögmláráðharranum til Løgtingið má tí vera komið til Føroya við skipi úr Keypmannahavn, og hevur tað tí eisini havt nakrar dagar um ferðina til Føroya. Hartil kemur, at greinin hjá Jóanni Patursson í Tingakrossi 3. juni 1906 er tann triðja av trimum greinum við heitinum „Enten – eller“, sum Jóannes Patursson longu 16. mai 1906, tá ið tann fyrsta stóð í Tingakrossi, hevði boða frá fóru at koma. Onnur greinin varð prentað í Tingakrossi 30. mai 1906, og tann seinasta 3. juni 1906. Jóannes Patursson kann tí ikki hava lagað greinina til svárið frá

- løgmlaráðharranum. Tað avgerandi er kortini, at tað, sum Jóannes Patursson skrivaði um Tilboðið í tí seinastu greinini, prentað í Tingakrossi 3. juni 1906, samsvarar við tað, sum hann hevði skrivað í brævinum til Løgtingið, dagfest 20. mai 1906, og við tað, sum hann sambært „Spørgsmaal om Selvstyre“ í Dimmalætting 16. mai 1906 hevði sagt um Tilboðið í røðu í Havn 5. mai 1906. T.e. at spurningurin um lóggávuvald til Løgtingið ikki var nakað, sum hann hevði fingið nakað lyfti um frá donsku stjórnini.
- 165 Lagtingstidende, Tillæg, 1906, síðu 12.
- 166 Ministermødeprotokol 1905-1908, 1992, síðu 88.
- 167 Lagtingstidende, Den ordentlige Samling, 1906, síðu 1.
- 168 Lagtingstidende, Den ordentlige Samling, 1906, síðu 3 (mín framheving við feitari skrift).
- 169 Í álitinum frá meirilutanum í Løgtinginum frá 1. september 1906 verður tikið soleiðis til: „I den overordentlige Lagtingssamling i maj d. A. blev fremlagt en Skrivelse af 12te s. M. fra Hr. Patursson, af hvilken hoslagt følger en Afskrift (Bilag 2)*). – I denne Skrivelse meddeler Hr. Patursson, at der fra det samlede Ministerium blev givet ham meddelelse om, „at Regeringen var villig til at overlade Færøernes Lagting fri Raadighed over Øernes direkte og indirekte Skatter, imod at Lagtinget saa selv afholdt Udgifterne ved Telefon-, Vej- og Havneanlæggene“. Han anfører endvidere: „Yderligere blev der meddelt mig af Regeringen, at hvis Færingerne ogsaa ønskede andre lokale Anliggender, som nu helt eller delvis vare Statsanliggender, overført til færøske sager, da var Regeringen villig til at forhandle med Lagtinget derom. Ligeledes vilde man stille sig imødekommende, om Lagtinget til Bestridelse af sine forøgede Udgifter skulde mene det paakrævet at søge om et bestemt aarligt Statstilskud“. – Det ses let, at Regeringens Tilbud efter den i Hr. Paturssons Skrivelse givne Fremstilling har et andet Indhold, end det havde ifølge hans foran ommeldte Foredrag.“ Lagtingstidende. Den ordentlige Samling, 1906, síðu 3. Her sær tað út til, at meirilutin heldur, at lítið samsvar er millum Tilboðið hjá Jóannesi Patursson og brævið frá løgmlaráðharranum, men verður hædd tikið fyri reint málsligum munum, sum sjálvandi eru í tekstunum, so tykist munurin bert vera ríkistilskotið.
- 170 „Tilbudet“, Dimmalætting 13. juni 1906. Sitatið hevur Oliver Effersøe úr grein hjá Jóannesi Patursson „Min Rigsdagsvirksomhed“, í Tingakrossi 2. mai 1906.
- 171 Hans Jacob Debes endurgevur og viðger í doktoraritgerð síni um tjóðskapar- og sjálfstýrisrørsluna brævið frá Jóannesi Patursson til Løgtingið, dagfest 12. mai 1906, og samanber við svarið frá løgmlaráðharranum til Løgtingið, dagfest 1. juni 1906, sum hann eisini endurgevur. Tað verður í hesum høpi nevnt, at Løgtingið 20. mai 1906 samtykti at seta løgmlaráðharranum ein fyrispurning viðvíkjandi Tilboðnum, men brævið frá Løgtinginum verður ikki endurgivið og tað verður heldur ikki sagt nakað um, hvat Løgtingið ítøkiliga spurdi um. Hans Jacob Debes skrivar einans, at ein nevndarminniluti „skoyt upp, at tingið bað ráðharran koma við einari skrivligari orðing av tilboðnum. Við 3. viðgerð 20. mai varð minnilutauppskotið samtykt við 10 atkvøðum“. Debes, 1982, síðu 295. Meira stendur ikki um innihaldið í sjálvum fyrispurninginum frá Løgtinginum til løgmlaráðharran. Í keldusavninum Ein kvistur spretti, sum Hans Jacob Debes gav út í 1993, verða brævið frá Jóannesi Patursson og svarskrivnið frá løgmlaráðharranum bæði endurgivin, men spurningurin frá Løgtinginum verður hvørki endurgivin ella nevndur í hesum keldusavninum. Debes, 1993A, síðu 81 ff.
- 172 Sí Bønarbrævið verður sent til London, serliga Óformliga samskiftið millum adressu-menninar og donsku stjórnina. Her er tað heilt týðiligt, at heimildir, sum kunnu siga nakað um tað óformliga samskiftið millum partarnar, m.a. fjarrit, brøv og samrøður millum partar, geva eina nakað øðrvísi mynd av málinum enn almennar heimildir, sum bara umrøða tað formliga samskifti millum partarnar. Tað er bara ikki altíð, at tilíkar heimildir eru til, men adressumálið er eitt dømi um, hvat tilíkar heimildir geva.
- 173 Lagtingstidende, Den ordentlige Samling, 1906, síðu 13.

- 174 Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Folketinget, 58de ordentlige Samling 1905-06, III, 1906, teigur 6168.
- 175 Lagtingstidende, Tillæg. Den overordentlige Samling i Maj Maaned, 1906, síðu 14.
- 176 Ministermødeprotokol 1905-1908, 1992, síðu 78.
- 177 Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Folketinget, 58de ordentlige Samling 1905-06, III, 1906, teigar 6165-6166 – minar undirstrikingar við feitari skrift.
- 178 Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Folketinget, 68de ordentlige Samling 1905-06, III, 1906, teigur 5631.
- 179 „Min Rigsdagsvirksomhed“, Tingakrossur 25. apríl 1906.
- 180 „Spørgsmaal om Selvstyre“, Dimmalætting 16. maí 1906.
- 181 Lagtingstidende, Den ordentlige Samling, 1906, síðu 4.
- 182 Debes, 1993, síðu 144.
- 183 Lagtingstidende, Den ordentlige Samling, 1906, síðu 4.
- 184 Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Folketinget, 61de ordentlige Samling 1908-09, II, 1909, teigur 4847.
- 185 „Færøsk Politik“, Dimmalætting 25. mars 1909.
- 186 Bilag, Vidneafhøringer, 1919, síðu 142.
- 187 Í Dimmalætting 28. apríl 1906 stóð: „*det maa staa alle Vælgere klart, at den, der er Ophavsmanden til Forslaget, er Hr. Patursson, hvilket han ogsaa selv har udtalt*“. „De paturssonske Luftkasteller“, Dimmalætting 28. apríl 1906. Tann 16. maí 1906 skrivaði Dimmalætting, at: „*Man maa stadig huske paa, at Forslaget er Hr. Paturssons og ikke Ministerens ... Det var en Frihed han selv havde taget sig*“. „Lagtinget“, Dimmalætting 16. maí 1906.
- 188 T.d. skrifvar Dimmalætting 28. apríl 1906 í grein við heitinum „De paturssonske Luftkasteller“, at „*Vi maa paa dette Sted anholde en graverende Usandhed, som Hr. Paturssons Organ serverer for Vælgerne. Det berettes, at Størrelsen af det Statstilskud, der tilbydes os, bestemmes af Lagtinget i Samraad med Regeringen. Denne Mundfuld er aldeles ud i det Blaa, men hører sandsynligvis med til Bladets Fantasipolitik (Blaa Himmel og Fantasi passer jo saa udmærket sammen). Ifølge Danmarks Riges Grundlov maa ingen Udgifter afholdes uden Rigsdagens Samtykke. Af den Grund er det aldeles usandt at berette det færøske Vælgerfolk, at Lagtinget i Samraad med Regeringen bestemmer Statstilskudets Størrelse*“. Tá tilboðið varð lagt fyrí Løgtingið 12. maí 1906, skrivaði Dimmalætting, at „*det underligste ved hele Historien er den, at nu lyder Ministeriets Tilbud aldeles ikke, som man før har set det fremstillet*“. „Lagtinget“, Dimmalætting 16. maí 1906. Dimmalætting ivaðist ikki í, at Jóannes Patursson hevði sannført ráðharran og donsku stjórnina um at geva honum eitt tilboð um sjálvstýri at leggja fyrí føroyingar, t.d. skrivaði Dimmalætting í apríl 1906, „*Der udtales, at Forslaget kommer fra Regeringen; det er vel rigtig nok*“ – „De paturssonske Luftkasteller“, Dimmalætting 28. apríl 1906 – og í maí 1906, „*Ministeren, som vel mener, at dette er et Folkeønske, beder Hr. P. Bære Budskabet hjem til Færøerne*“, – „Lagtinget“, Dimmalætting 16. maí 1906 – men blaðið ivast heldur ongantíð í, at tað vóru framsetingar hjá Jóannesi Patursson, sum eingin í stjórnini hevði sæð, og blaðið ikki hevði stórvegis álit á, sum vóru lagdar fram fyrí Løgtingið og føroyingar at taka støðu til.
- 189 Hans Jacob Debes roynir sum nevnt at grundgeva fyrí, ja, hann heldur í veruleikanum treytaleyst uppá, at P. A. Alberti, løgmlaráðharrin, „*fekk avrit av brævi hansara* (t.e. Jóannesar Patursson) *til tingið*“, og at hin føroyski ríkisdagsmaðurin, Christian Bærentsen, eisini hevði sæð skrivið, áðrenn Jóannes Patursson 12. maí 1906 legði tað fyrí Løgtingið. Debes, 1982, síðu 299 og Debes, 1993, síðu 144. Einki bendir á, at so er. Hans Jacob Debes sigur, at Christian Bærentsen má hava kent til virksemið hjá Jóannesi Patursson á Fólkatíngi, og at hann eins og P. A. Alberti, løgmlaráðharrin, „*má hava vitað av tí*“ t.e. brævinum. Í bók um Jóannes Patursson skrifvar hann, at „*amtmaðurin Christian Bærentsen, sum var landstingsmaður, meðan samráðingar Jóannesar Paturssonar við stjórnina*

fóru fram, má hava vítað um alt hetta“. Debes, 1991, síðu 88. Hetta samsvarar bara ekki við tað, sum Jóannes Patursson sjálvur sambært fyrr endurgivnum broti úr Dimmalætting segði á fundi í Havn 5. mai 1906 um upprunan til tilboðið: „*Da alt var gjort, som kunde gøres vedrørende Telefonsagen, rejste Amtmanden. Men jeg forsøgte alligevel paa at faa den frem, efter at jeg var bleven alene. Dette ...*“. o.s.fr. „Spørgsmaal om Selvstyre“, Dimmalætting 16. mai 1906. Christian Bærentsen var v.ø.o ikki í Danmark, tá Jóannes Patursson samráddist við stjórnina um Tilboðið, og kann tí illa hava vítað nakað um hesar samráðingar ella brævið hjá Jóannesi Patursson til Løgtingið, dagfest 12. mai 1906, sum onnur umbod í Løgtinginum ikki eisini vistu. Tá Tingakrossur 23. mai 1906 loypir á mótstøðumenn Jóannesar Patursson í Løgtinginum fyri at hava sett fram „*alle de grove og taabelige Beskyldninger mod Patursson for selv at have „lavet“ dette Regeringstilbud*“, og verjir avgerð Løgtingsins 20. mai um at biða um „*en skriftlig Udtalelse fra Regeringen selv*“, verður t.d. einki sagt um, at nakar í donsku stjórnini hevði sæð skrivið frá Jóannesi Patursson. „Lagtingssamlingen“, Tingakrossur 23. mai 1906. Spurningurin kemur als ikki upp í blaðkjakinum um Tilboðið í 1906. Tá Jóannes Patursson kom til Føroya úr Keyptmannahavn seint í apríl 1906, og tilboðs-brævið til Løgtingið er dagfest 12. mai 1906, t.e. tann sama dagin, sum Løgtingið kom saman til eykatingsetu, og Tilboðið varð lagt fyri tingið 12. mai 1906, so er trupult at skilja, hvussu nakar í stjórnini frammanundan kundi havt sæð brævið. Í 1923 segði Oliver Effersøe á Løgtingi í svari til Jóannes Patursson, sum hevði lagt hann undir at hava roynt at forða fyri, at Tilboðið kom til viðgerðar á Løgtingi í 1906: „*Det er rigtigt, at jeg søgte at forhindre „Tilbudet“ af 1906 i at komme i Udvalg, det forekom mig at være underbygget med altfor spinkle Grunde, da det kun var mundtlig overbragt af Hr. Patursson*“. Jóannes Patursson svaraði, at „*Í tilboðnum 1906 lá fyri okkum at vinna atgongd til at fáa Løgtinginum inntøkur*“, men heldur ikki her nýtti hann eitt upplagt høvi til at vísa á, at danskir ráðharrar høvdu sæð skrivið, áðrenn hann legði tað fyri Løgtingið. Munnligt orðaskifti á Føroya Løgtingi í 1923 viðvíkjandi spurninginum Føroyar – Noregi við nevndaráliti, 1923, síðu 19 og 25 (mín framhevjing við feitari skrift). Niðurstøðan má vera, at eingin ráðharri í donsku stjórnini hevði sæð brævið.

190 Lagtingstidende, Den ordentlige Samling, 1906, síðu 2-3.

191 „Min Rigsdagsvirksomhed“, Tingakrossur 2. mai 1906 (mín framhevjing við feitari skrift).

192 „Systemskifte“, Tingakrossur 11. apríl 1906.

193 Hetta er í veruleikanum einastu ferð, at lóggáva tykist vera partur av stjórnartilboðnum. Tað er kortini áhugavert, at meðan „*Det Tilbud, der nu ... stilles os ... fra Danmarks Regering og Rigsdag*“ í Tingakrossi „*i det væsentlige*“ verður sett fram sum „*Fuld Raadighed over hele vort direkte og indirekte Skattevæsen, saaledes, at vi selv beholder samtlige de Indkomster, der kan indvindes heroppe. Derhos tilbydes der os et aarligt Statstilskud, hvis størrelse Lagtinget i Samraad med Regeringen bestemmer*“, so verður restin, m.a. „*... hvor stor Lovgivningsmyndighed ...*“, og støða amtmansins og próstsins í tinginum, sett aftaná orðini: „*Og foruden dette Tilbud stilles det til vor afgørelse ....*“ (mín framhevjing við feitari skrift). Tað er v.ø.o. ikki bara trupult at fáa greiðu á, hvat skal leggjast í ta stigbendu orðingina „*... hvor stor lovgivningsmyndighed ...*“; teksturin tykist eisini verða skrivaður soleiðis, at m.a. orðingarnar um lóggávuvald ikki eru ein partur av Tilboðnum frá „*det samlede Ministerium*“. Hartil kemur, at tað ber illa til at taka tað í álvara, tá sagt verður, at Tilboðið var frá „*Danmarks Regering og Rigsdag*“, uttan so, at tað her bara verður sipað til tað, sum Alberti segði á røðarapalli Fólkatingsins 23. mars 1906, har hann ikki er serliga ítøkiligur – t.d. nevnr hann einki um ríkistilskot, hóast Jóannes Patursson spyr um tað. Tað tykist eisini vera veruleikin, tí Tingakrossur endurgevur einans tað, sum Alberti hevði sagt í Fólkatinginum 23. mars 1906 sum dokumentation fyri uppáhaldunum. Hevur tað verið trupult at føra prógv fyri, at Jóannes Patursson hevði fingið eitt munnligt tilboð frá „*det samlede Ministerium*“, t.e. frá 8 ráðharrum, sum

ikki høvdu nakra formliga skyldu til at kunna almenningin um avgerðir á innanhýsis fundum, so átti tað at verið barnamatur at fingið staðfest, um hann hevði fingið eitt lyfti frá Ríkisdegnum, hvørs virksemi alt var alment og allar avgerðir og alt orðaskiftið var fest á blað í ríkisdagstíðindum. Eftirsum tað eisini illa ber til at ímynda sær, at Jóannes Patursson hevði tosað við øll tey umleið 179 ríkisdagsumboðini, samstundis tey øll bara eru saman í Ríkisdegnum, so kann eitt tilíkt lyfti frá Ríkisdegnum bara vera givið í Ríkisdegnum við eini ríkisdagssamtykt, sum ikki er til, ella óformliga gjøgnum røður í Ríkisdegnum, sum heldur ikki eru til. Tilboðið verður sum kunnugt bara nevnt á Fólkatíngi av Alberti, løgmláráðherra, men har verður einki nevnt um lóggávuvald til Løgtingið. Orðini hjá Alberti kunnu heldur ikki tulkast sum eitt lyfti frá Ríkisdegnum til feroingar. Tað ber illa til at taka hesa greinina í Tingakrossi heilt í álvara. Hóast Tingakrossur óivað hevur fingið innihaldið frá Jóannes Patursson, so er tað torført at taka alt innihaldið í álvara. Her ber illa til at koma uttanum, at Jóannes Patursson – um hann eigur øll orðini – hevur stuðlað seg á einstakar positivar røddir í Fólkatínginum í samband við viðgerðina av løgtingslógini – aðra tilsøgn frá Ríkisdegnum kann hann neyvnan hava fingið.

- 194 Bilag, Vidneafhøringar, 1919, síðu 142. Tað er áhugavert, at Oliver Effersøe her vísir til røðu, sum Jóannes Patursson helt í Teatersalen 22. apríl 1906, endurgivin í „Min Rigsdagsvirksomhed“, í Tingakrossi 25. apríl og 2. mai 1906, og heldur uppá, at Jóannes Patursson í røðuni sigur seg hava fingið Tilboðið frá Alberti, men tað lagna er, at hetta stendur ongastaðni í greinini í Tingakrossi. Her tykist Oliver Effersøe seinni hava funnið uppá eina grundgeving, ið hann kundi brúka fyri at knýta Jóannes Patursson at Peter Adler Alberti.
- 195 Debes, 1982, síðu 296.
- 196 Eg havi leitað í Dimmalætting fyri apríl-mai 1906 eftir hesum orðum, sum Hans Jacob Debes endurgevur við ávísing til Dimmalætting frá 16. mai 1906, men eg havi ikki funnið tey. Tann 16. mai 1906 stóð í grein í Dimmalætting við heitinum „Lagtinget“, sum Hans Jacob Debes endurgevur úr í sama tekstbroti ovast á síðu 296, har nevnda ávísing er til, at „*Hr. P. fik altsaa Ministerens Bud at bære til det færøske Folk. Han begyndte derpaa men saa, at Befolkningen ikke stillede sig velvilligt overfor det. (Man maa stadig huske paa, at Forslaget er Hr. Paturssons og ikke Ministerens.). Da dette ikke gik, saa spilledes den sidste Trumf ud, Lagtinget sammenkaldes. ... Og Hr. P. Maatte ogsaa vedgaa, at Ministeriet aldeles ikke havde paalagt ham at bringe nogetsomhelst Budskab til Lagtinget. Det var en Frihed han selv havde taget sig ...*“. Í greinini er bara eingin tilsiping til tað, sum P. A. Alberti segði á Fólkatíngi 23. mars 1906, tá ið hann svaraði Jóannes Patursson og heldur eingin tilsiping til lóggávuvald. Tilboðið verður nevnt „*det finansielle Selvstyre*“, „*en Revolution i vor finansielle Stilling*“ og „*finansielt Selvstyre*“ – ongantið nakað annað, sum sipar til lóggávuvald. Aðrar greinar í Dimmalætting, sum vórðu skrivaðar um Tilboðið fyri og eftir 16. mai 1906, gjørdur nógv burtur úr at gera Tilboðið hjá Jóannes Patursson til einkis, men tær tykjast heldur ikki hava havt nakran kunnleika til tað, sum løgmláráðharrin svaraði Jóannes Patursson á Fólkatíngi 23. mars 1906. Tær snúgva seg heldur ikki serliga um lóggávuvald, men fyri tað mesta um skattin og ríkistilskotið – uttan at vísa til røðuna hjá Alberti. Í seinni bókum hjá Hans Jacob Debes, t.d. í ævisøguni um Jóannes Patursson frá 1991, og í Politisku søgu Føroya frá 1993, sum báðar umrøða Tilboðið, havi eg ikki funnið somu orðing ella ávísingina til Dimmalætting. Harafturímóti er grein í Dimmalætting 16. juni 1906, t.e. eftir at svarið frá løgmláráðharranum var komið til Føroya, har tað „*efter at Regeringens Tilbud er kommet*“ verður víst á „*de mange Usandheder det (t.e. Tingakrossur), og dets Medarbejdere har Skraalet op med om Selvstyre, Statstilskud og Lovgivningsmyndighed. Og nu viser alt dette sig at være Luft*“. „...Tingakrossur“s sidste Valgløgne“, Dimmalætting 16. juni 1906. Tað er møguligt, at Hans Jacob Debes hevur mistikið hesa greinina, ið annars ikki leggur Jóannes Patursson (bara Tingakross) undir at hava sagt Tilboðið veita trygd fyri lóggávuvaldi til Løgtingið, fyri at vera prentaða 16.

- mai 1906. Hetta er áhugavert, tí tað vísir, at spurningurin um lóggávuvald til Løgtingið eftir øllum at døma ikki hevur verið neyvt viðgjørdur í politiska kjakinum í samtiðini (í apríl-mai 1906), men helst hevur fingið størri týdning seinni í politiskum-strategiskum høpi, ið lítið hevði við Tilboðið at gera. Tað tykist ikki fyrr enn í lögtingsálitinum frá 1. september 1906, sum eisini gjørdi mest burtúr, at løgmláráðharrin í svarinum til Løgtingið einki nevndi um ríkistilskotið, verða hildið uppá, at Jóannes Patursson skuldi havt sagt, at Tilboðið fevndi um „*udvidet lovgivningsmyndighed*“ – eitt ógreitt uppáhald, sum, tá lögtingsálitid verður samanborið við greinina í Tingakrossi, sum lögtingsálitid vísir til, ikki vísir seg at hava nakað uppá seg. Jóannes Patursson heldur ikki í nevndu grein uppá, at hann hevði fingið nakað lyfti um „*udvidet Lovgivningsmyndighed*“ frá „*det samlede Ministerium*“. At málið seinni tók seg soleiðis út í politiskum-strategiskum diskursi, er ein heilt onnur søga.
- 197 „*Han*“ – t.e. Jóannes Patursson – „*begynder med at bebrejde os, at vi ikke har holdt Rigsdagstidende, og vi skal villigt indrømme ham, at det har været en Fejl fra vor Side, særlig i den Tid vi har haft ham til Rigsdagsmand. Men vi har tænkt som saa, at naar Færøerne havde en Mand i Rigsdagen, saa maatte alle Vælgerne kunne forlange af ham, at han ville gøre dem bekendt med, hvad der fremkom i de for os vigtige Sager,*„. „Patursson og Telefonerne“, Dimmalætting 16. juni 1906. Hendan treytin tykist eitt sindur løgin, tá hugsað verður um, at Dimmalætting frammanundan hevði lagt Jóannes Patursson undir at vera komin við Tilboðnum uttan heimild frá stjórnini. Hinvegin má Dimmalætting hava verið vitandi um tað, sum løgmláráðharrin segði á Fólkatíngi 23. mars 1906, tí tað hevði Tingakrossur frammanundan endurgivið. „Systemskifte“, Tingakrossur 11. apríl 1906.
- 198 „De paturssonske Luftkasteller“, Dimmalætting 28. apríl 1906.
- 199 Lagtingstidende, Den ordentlige Samling, 1906, síðu 1.
- 200 „Min Rigsdagsvirksomhed“, Tingakrossur 2. mai 1906 (mín framheving við feitari skrift).
- 201 Her skal tó viðmerkjast, at heldur ikki í Færøsk Politik verður beinleiðis kravt, at Løgtingið skal hava lóggávuvald í serføroyskum viðurskiftum, soleiðis sum Løgtingið t.d. hevur tað undir heimastýrslógini. Har stendur, at eingin ríkislóg skal kunna setast í gildi í Føroyum fyrr enn hon í síni heild er samtykt á Løgtingi (t.e. sýtingarrætt til Løgtingið móttvegis danskari ríkislóggávu, sum ríkisdagurin ætlaði at seta í gildi í Føroyum, nakað, sum formliga er strangari enn ummælisrættur Løgtingsins á hesum økinum sambært heimastýrslógini), og at Løgtingið skuldi kunna senda lógaruppskot beinleiðis til donsku stjórnina til góðkenningar (t.e. lóggávuvald til Løgtingið í serføroyskum viðurskiftum saman við stjórnini/kongi, sum er linari og meira avmarkað enn tað lóggávuvald, ið Løgtingið hevur sambært heimastýrslógini).
- 202 Sí Flutningstrupulleikar og landasvik.
- 203 Kanska var tað nakað tilíkt, sum Jóannes Patursson í 1906 hugsaði um við orðingini „*udvidet Lovgivningsmyndighed*“. Sambært grundlógini kann skattur bara krevjast inn við lóg, men tað er ósannlíkt, at stjórnin longu í 1906 hevur hugsað um at geva Løgtinginum lóggávuvald á økinum, uttan um Ríkisdagin, sum sambært grundlógini hevur lóggávuvaldið í øllum grundlógarøkinum um hendi. Tað er hinvegin áhugavert, at Jóannes Patursson seinni í tekstinum setur tilboðið í samband við nýskipanirnar av fíggarligu viðurskiftunum í Vestindisku Oyggjunum, sum Vilhelm Lassen arbeiddi við. Í „*Kolliniallov for De dansk-vestindiske Øer af 6. april 1906*“ var ásett, at „*lógávuvaldið var hjá lóggávumyndugleika danska ríkisins, men at hetta vald var útint av kongi og kommunuráðunum við fyriskipanum*“. Thorsteinsson, 2002, síðu 102. Hóast grundlógini ikki var galdandi á Vestindisku Oyggjunum, so kann tað hava verið við íblástri haðani, at Vilhelm Lassen hugsaði sær at seta nýggju føroysku skattaskipanina í gildi, so Løgtingið fekk lógarheimild frá Ríkisdegnum til við fyriskipanum at áseta og krevja inn skatt og toll í Føroyum. Í 1934 kravdi Løgtingið sambært semju við stjórnina inn lögtingskatt, uttan at tingið tá fekk lóggávuvald í føroyskum viðurskiftum.

- 204 Tað sæst í donsku ráðharraprotokollini, har Vilhelm Lassen ofta reisir mál um Vestindisku Oyggiarnar.
- 205 Bilag, Vidneafhøringar, 1919, síðu 249 (mínar framhevjingar við feitari skrift).
- 206 Tað tykist Oliver Effersøe eisini hava viðurkent í 1919. Bilag, Vidneafhøringar, 1919, síðu 142.
- 207 Hevði hann kent frágreiðingina, so hevði hann neyvan lagt so stóran dent á leiklutin hjá P. A. Alberti viðv. tilboðnum. Tann einasti søgufrøðingurin, ið hevur fingist við tilboðið, sum mær kunnugt hevur nýtt frágreiðingina hjá Jóannesi Patursson fyri Kanningarnevnd Landstingsins, er danski søgufrøðingurin Jørgen Steining: Í bók frá 1953 um viðurskiftini millum Føroyar og Ríkisdagin og í grein um Føroya søgu frá 1958, har hann sipar til søguna um einkjuna eftir Vilhelm Lassen, ið Jóannes Patursson segði kundi vátta, at hann hevði havt samráðingar við Vilhelm Lassen. Jørgen Steining vísir ikki til nakra heimild, men tað kann illa vera nakar ivi um, hvaðani hesar upplýsingar stava frá. Steining, 1953, síðu 143 og Steining, 1958, síðu 238. Sjálvur havi eg víst til hesa frágreiðingina í grein í Fróðskaparrit 59. bók frá 2011. Sølvará, 2011, síðu 25.
- 208 Tað hevur ikki eydnast at fylgja hesum útbreidda uppáhaldinum um, at danskir stjórnarlimir frá 1906 seinni góvu P. A. Alberti høvuðsábyrgdina av tilboðnum, longur aftur enn til bók hjá Jørgen Steining frá 1953 – viðmerking 62. Tvørturímóti er tað próvfast, at Svend Høgsbro, ferðslumálaráðharri í 1906, longu í 1909 vardi Alberti móti skuldsetingunum frá júst Oliver Effersøe, sum helt uppá, at Alberti stóð aftan fyri tilboðið – viðmerkingar 65 og 126. Uppáhaldið um, at tilboðið bara var eitt felags verk hjá Jóannesi Patursson og Peter Adler Alberti er annars sett fram í Dimmalætting 3. oktober 1908, t.e. eftir at Alberti noyddist at leggja frá sær orsakað av figgjarskandaluni. Hóast Svend Høgsbro vardi Alberti í 1909, so setti Oliver Effersøe somu skuldseting fram móti Alberti so seint sum í 1919 – viðmerking 128. Tá tað samstundis er greitt, at Jørgen Steining hevur nýtt Ríkisdagstíðindi og Beretning til Landstinget, har Oliver Effersøe setti fram hesar skuldsetingarnar, sum heimildir, og eisini á annan hátt tykist vera ávirkaður av sjónarmiðum hjá Oliver Effersøe, so er líkt til, at hesar skuldsetingar móti Alberti ikki stava frá donskum ráðharrum, men frá Oliver Effersøe. Tað er í hesum høpi eisini áhugavert, at meðan Jørgen Steining bara skrivar, at „*man*“ (1953, síðu 143) og „*man ... i Danmark*“ (1958, síðu 238) seinni legði ábyrgdina av tilboðnum á Alberti, so er hetta „*man*“ hjá Høgnesen (1968, síðu 69) og Thorsteinsson (1990, síðu 344) vorðið til „*regeringen*“, hjá Skála (1992, síðu 12) til „*Danskir stjórnarmenn*“, meðan West (1974, síðu 117) bara sigur, at tilboðið „*blev siden betegnet som noget*“, sum bara var privat ætlan hjá Alberti. Tað kann hugsast, at upprunaliga tilvísingin hjá Jørgen Steining er til úttalilsini hjá Oliver Effersøe á Fólkatíngi í 1909, meðan seinni søgufrøðingar av goðum grundum hava hildið hetta „*man ... i Danmark*“ sipa til donsku stjórnina. At einki hald er í skuldsetingunum móti Alberti sæst m.a. av ráðharraprotokollini, sum prógvar, at stjórnin stóð aftan fyri tilboðið til Jóannes Patursson. Fyri viðgerð av hesum, sí Sølvará, 2011, síðu 20-39.
- 209 „Alberti paa Færøerne“, Dimmalætting 3. oktober 1908.
- 210 „Sysselmand Effersøes sidste Angreb paa Ministeriet J. C. Christensen“, Tingakrossur 7. oktober 1908.
- 211 Tann, sum t.d. lesur doktoraritgerðina hjá Hans Jacob Debes kann illa skilja framsetingina øðrvísi enn, at Tilboðið kundi samanberast við heimastýrslógina, og at tað vóru óreiðiligir sambandsmenn, sum knýttu alt møguligt skeivt (høgar skattir og seperatismu) og óviðkomandi (rúsdrekkaspurningin) upp í Tilboðið, sum høvdu høvuðsábyrgdina av, at tað fall. Debes, 1982, síðu 299-300, 307-308. Tað er rætt, at serliga Oliver Efersøe nýtti óreiðilig amboð, men tað var føroyski veljarin, ikki Sambandsflokkurin, sum feldi Tilboðið.
- 212 Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Folketinget, 61de ordentlige Samling 1908-09, II, 1909, teigur 4862.

- 213 Tá eg sigi, at spuldsetingarnar hjá Oliveri Effersøe vóru óreiðiligar, so er tað tí, at Oliver Effersøe í 1906-09 hevði fingið at vita frá ríkismyndugleikunum, at Tilboðið stavaði frá allari tí donsku stjórnini, at Peter Adler Alberti ikki var farin út um sínar heimildir, tá ið hann gav Jóannesi Patursson Tilboðið, og Oliver Effersøe átti eisini at vita, at Sjálvstýrisflokkurin var ikki seperatistiskur – kortini setti hann áhaldandi hesar skuldsetingar fram, mest sannlíkt fyri at fáa ríkismyndugleikarnar til at venda Sjálvstýrisflokkinum bakið. Í doktoraritgerð síni staðfestir Petur Martin Rasmussen, at „*O. Effersøes fremstilling af Selvstyrepartiet er direkte forkert*“. Rasmussen, 1987, síðu 207. Sipað verður til røður hansara í Fólkinginum um Sjálvstýrisflokkinn.
- 214 Hetta skulu vit koma aftur til seinni.
- 215 Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Folketinget, 76de ordentlige Samling 1923-24, I, 1923, teigar 1156-1157.
- 216 Beretning, 1919, síðu 3-4.
- 217 Sí Flutningstrupulleikar og landasvik.
- 218 Lagtingstidende A, 1918, síðu 170.
- 219 Lagtingstidende A, 1918, síðu 161-163.
- 220 Oliver Effersøe tók soleiðis til í eini viðmerking til røðuna hjá Jóannesi Patursson: „*Det kunde aldrig falde mig ind at komme med en Imødegaaelse af Enkelthederne i Foredraget; det er ikke nødvendigt, fordi Foredraget dømmer ham selv. ... et Overfald paa hans Hovedmodstandere i Politik. Dette behøver jeg heller ikke imødegaa uden kort og godt at sige, at det, som han læste op af „Rigsdagstidende“, blev fremført paa en saadan Maade, at det ikke gav den sande Fremstilling af Meningen*“. Lagtingstidende A, 1918, síðu 165. Andras Samuelsen tóktist hinvegin beinleiðis umbera seg við, at hann var skeivt endurgivin í donskum bløðum, tá ið hann hevði sagt sína meining um politikkin hjá Sjálvstýrisflokkinum. Lagtingstidende A, 1918, síðu 166. Reint máltekniskt kundu Oliver Effersøe og Andras Samuelsen onkuntið vísa á, at teir ikki beinleiðis við hesum orðum høvdu sipað til sjálvstýrismenn, men í tí stóra samanhanginum hevði Jóannes Patursson rætt í tí, sum hann segði – og í fleiri førum var als eingin ivi. Oliver Effersøe og Andras Samuelsen orðaðu seg ofta í Fólkinginum soleiðis, at teir reint málsliga ikki beinleiðis settu fram skuldsetingar móti sjálvstýrismonnunum, men eingin kundi kortini vera í iva um, hvat teir meintu. T.d. tók Andras Samuelsen soleiðis í Fólkinginum 4. juni 1918: „*Jeg sagde, at denne Beskyldning*“ – t.e. at Sjálvstýrisflokkurin var danafiggindaligir og hevði loysingartendensir – „*aldrig har været fremsat mod Selvstyrepartiet, men dermed har jeg ikke sagt, at man ikke kunde fremsætte denne Beskyldning mod Partiet eller enkelte af dets Mænd*“. Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Folketinget, Overordentlig Samling 1918, teigur 158. Í fyrsta lagi var tað ikki rætt, sum hann byrjaði við at siga – Oliver Effersøe hevði fleiri ferðir beinleiðis tosa um „*det Seperatistiske Parti*“; í øðrum lagi kundi eingin vera í iva um, hvat Andras Samuelsen meinti við seinna partinum, har skuldsetingin óbeinleiðis aftur varð sett fram; í triðja lagi kundi C. Th. Zahle ikki fáa Andras Samuelsen í Fólkinginum 4. juni 1918 til at avsanna skuldsetingar hansara um seperatistismótvegis Sjálvstýrisflokkinum, sum vórðu endirgivinar í Sorø Amtstidende 17. desember 1917; og í fjórða lagi setti hann síðan fram somu skuldseting í Fólkinginum 24. oktober 1918, – Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Folketinget, 71de ordentlige Samling 1918-19, teigur 747 – men tá ið C. Th. Zahle í Fólkinginum við støði í m.a. hesum skuldsetingum 4. juni 1918 fanst at, at Sambandsflokkurin sambært C. Th. Zahle av partapolitiskum grundum legði Sjálvstýrisflokkinn undir at vera danafiggindaligan og seperatistiskan, kravdi Sambandsflokkurin í lógtingsálitum sínum, dagfest 11. september 1919, sum enntá endaði við at staðfesta, at „*en Beskyldning i den omhandlede Retning ikke vilde have savnet Berettigelse*“, at C. Th. Zahle tók skuldsetingarnar aftur. Lagtingstidende 1919. Den ordinære Samling, síðu 118. C. Th. Zahle kundi sjálvandi ikki taka tey orðini aftur, sum hann hevði sagt um Sambandsflokkinn, tá ið Sambandsflokkurin í sjálvum kravinum um, at hann skuldi taka orðini aftur váttandi, at orðini vóru sonn.

- 221 Bilag, Vidneafhøringer, 1919, síðu 513.
- 222 Oliver Effersøe hevði longu í fyrstu røðu síni í Fólkatínginum í 1906 nevnt tann nýstovnaða Sambandsflokkinn fyri „Rigspartiet“ og Sjálvstýrisflokkinn hevði hann tá og áhaldandi kallað „Seperatisterne“. Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Folketinget, 59de ordentlige Samling 1906-07, I, 1906, teigur 937-946.
- 223 Tað er áhugavert, at søgufrøðingurin Hans Jacob Debes, sum var tjóðveldismaður, og skrivar, at í svarinum frá løgmláráðharranum „verður einki sagt um nakað ríkistilskot og einki um lóggávuvald til tingið í sermálum – tveir tættir í tilboðnum, sum Jóannes Patursson hevði bæði talað og skrivað um ... at løgmláráðharrin hevur fingið avrit av brævinum, Jóannes Patursson hevði sent Løgtinginum, har hann greiddi frá innihaldinum í tilboðnum, og har bæði tilskot og lóggávuvald var nevnt“, – Debes, 1982, síðu 298 – seinni viðgongur, at „Spurningurin um lóggávuvald í serføroyskum málum hevði ikki verið gjølliga viðgjørdur í samráðingunum við stjórnina. Men eitt sovorið krav ella ynski hóskaði natúrliga saman við teimum tonkum, hann hevði sett fram í „Færøsk Politik“ um Løgtingið sum tann stovn, ið ábyrgdina mátti hava av føroyskari lóggávu ...“. Debes, 1982, síðu 301. Tað er torført at koma uttanum, at her tykist bland vera komið í millum tað, sum Jóannes Patursson ynskti sær frá donsku stjórnini (tað normativa) og tað, sum hann fekk bjóðað frá donsku stjórnini (tað deskriptiva). Tilíkir feilir gera Tilboðið nógv viðgongdari enn tað veruliga var. Eldri sjálvstýrissinnaðar heimildir tykjast heldur ikki so avgjøgdar. T.d lýsti Sjálvstýrisflokkurin í Løgtingsálitum frá 1923 tilboðið soleiðis: „Í 1906 bjóðaði ríkisstýrið okkum fleiri inntøkur, sum nú ganga í ríkiskassan, móti at vit tóku ymsar skyldur sum at byggja vegir o. t., men hetta kom tó ikki í lag“. Munnligt orðaskifti á Føroya Løgtingi í 1923 viðvíkjandi spurninginum Føroyar – Noregi við nevndarálitum, 1923, síðu 111. Í 1927 lýsti Jørgen Frantz-Jacobsen, sum hevði sjálvstýrispolitisk sjónarmið, tilboðið soleiðis: „I Begyndelsen af Aaret 1906 forelagde han Regeringen en Plan, hvis Hovedtræk var følgende: I Stedet for for varierende Bevillinger skulde Lagtinget hvert Aar have en bestemt Sum af Statskassen og samtidig kunne disponere over alle Statens Indtægter paa Færøerne. Med disse Midler skulde Færingene da selv bestride alle Udgifter til Væje og Telefoner og have fuld Raadighed over disse Anlæg“. Jacobsen, 1927, síðu 62. Hóast ríkistilskotið ber boð um, at tað helst er ætlanina hjá Jóannesi Patursson við tilboðnum, sum Jørgin Frantz-Jacobsen her lýsir, so er hon nógv hóvligari enn útgávan hjá m.a. sambandsmonnunum.
- 224 Í 1906 kallaði Oliver Effersøe, fólkatingsmaður fyri Sambandsflokkinn frá 1906 til 1913, konsekvent Jóannes Patursson og hansara politisku partamenn í Sjálvstýrisflokkinum fyri „seperatisterne“ í Fólkatínginum. Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Folketinget, 59de ordentlige Samling 1906-07, 1906, teigar 937-946. Eingin av sjálvstýringmonnunum var loysingarmaður í 1906, heldur ikki formaðurin Jóannes Patursson. Poulsen og Rosenberg, 1907, síðu 65-66. Í Dimmalætting skrivaði Oliver Effersøe í 1909, at „... Uagtet der i det Tidsrum af henved 3 Aar, der er forløbet, siden Hr. J. Patursson iværksatte den Affære, som har voldt saa megen Fortræd Tid efter anden og Gang paa Gang er blevet ført Bevis for hans Uvederhæftighed, har han og hans Tilhængere stadig benægtet og fordret mere Bevis. Det første Bevis herfor førte Hr. J. Patursson selv ved med korte Mellenrum at give forskellige Fremstillinger af en og den samme Ting, nemlig Tilbudet. ... Det næste Bevis indeholdes i .... at Regeringens Tilbud var langt mindre omfattende, ja grundforskelligt fra det Tilbud, som J. Patursson havde fortalt Folk, at han var bleven bemyndiget til at frembære. .... Hr. J. Patursson har talt Usandhed“. „Færøsk Politik“, Dimmalætting 25. mars 1909. Hans Jacob Debes professari skrivar sum fyrr nevnt um svarið frá løgmláráðharranum til Løgtingið frá 1. juni 1906, at tað „geður eina mynd av nøkrum, sum er nógv minni viðgongt enn tað, Jóannes Patursson hevði sagt tað vera“, men so leggur hann afturat, „og serliga tað, mótsøðumenminir høvdu blást tað upp til“. Debes, 1982, síðu 298.
- 225 Í Politisku søgu Føroya frá 1993 skrivar Hans Jacob Debes sum nevnt um tilboðið, sum Jóannes Patursson fekk frá donsku stjórnini, at „Ríkið skuldi lata Løgtinginum eitt fast tilskot hvørt ár, og við egnum inntøkum og ríkistilskotinum skuldi Løgtingið stýra teimum

- føroysku málunum, sum tað eisini skuldi hava lóggávuvald yvir“. Debes, 1993, síðu 140. Tað ber illa til at finna grundarlag fyri eini so avgjördari niðurstøðu í heimildunum og ein tilik skipan er eisini ósannlík. Tað tykist ósannlíkt, at danska ríkið uttan trýst fór at geva Løgtinginum lóggávuvald yvir serføroyskum málsøkjum, og tað er heldur ikki sannlíkt, at ríkið skuldi átaka sær at rinda ein part av rakstrinum av hesum málsøkjunum – hetta er heldur ikki møguligt í heimastýrslógini; at fáa bæði lóggávuvald yvir málsøkjum og heildarveitina til raksturin. Hetta vildu danir ikki eftirlíka føroyingum í heimastýrslógini. Sølvará, 2002, síðu 294-295. Skipanin, sum Hans Jacob Debes lýsir, minnir tó nógv um hana, islendingar fingi í 1871, har danir skuldu rinda ein part av yvrtiknum íslenskum sermálum, men við støði í tí, sum stendur í dansku ráðharraprotokollini 6. mars 1906 (um eina skattanýskipan í Føroyum) tykist tað nærum óhugsandi, at tað var eina tilíka skipan, ríkismyndugleikarnir ætlaðu at bjóða føroyingum í 1906.
- 226 Steining, 1953, síðu 144. Á Fólkatíngi 6. mars 1909 segði Oliver Effersøe um tilboðið: „*Lagtingets Erhvervelse af Lovgivningsmyndighed. ... Den paatænkte Ordning vilde være af noget lignende Beskaffenhed som den, der var bleven truffen for Islands Vedkommende ved Loven af 2. januar 1871*“. Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Folketinget, 61de ordentlige Samling 1908-09, II, 1909, spalta 4846 (mín framhevjing við feitari skrift). Oliver Effersøe kann ikki hava fingið hesar upplýsingarnar úr tilboðnum hjá Jóannesi Patursson, men hann kann hava fingið upplýsingarnar úr Færøsk Politik frá 1903, har Jóannes Patursson sipar til íslensku skipanina frá 1876, tá íslendingar yvirtóku figgiarviðurskifti Íslands. Patursson, 1903, síðu 130. Tað sigur bara einki um tilboðið frá 1906. Í Tingakrossi 11. apríl 1906 verður í forsiðugrein um tilboðið víst til, at „*Island er jo længst blevet delagtiggjort i de Fordele, som en forstandig ordnet, selvstændig Lokalforvaltning byder saavel den enkelte Landsdel som Hovedlandet*“. Hendan íslenska skipanin verður kortini ikki beinleiðis sett fram sum partur av tilboðnum, og talan er bara um eina grein í Tingakrossi, har einki navn er sett undir. Tað kann tí vera haðani, at Løgtingsálit meirilutans frá 1. september 1906, sum Oliver Effersøe var høvudsmaðurin aftanfyrri, hevur subjektivu orðingina, at tilboðið „af nogle blevet opfattet som et *Tilbud om et Selvstyre i Lighed med det, som Island har ...*“, men tað áhugaverda er, at hon er vorðin objektiv í 1909. Lagtingstidende, Den ordinære Samling, 1906, síðu 4 (mín framhevjing við feitari skrift). Tað avgerandi skjalið, tá tilboðið hjá Jóannesi Patursson skal viðgerast, er skriv hansara til Løgtingið, sum hvørki nevnir Ísland ella nakað lyfti frá ríkisstjórnini um lóggávuvald til Løgtingið. Tað er møguligt, at sjónarmiðið hjá Jørgen Steining uppá tilboðið er komið honum í hendi umvegis røðuna hjá Oliver Effersøe. Jørgen Steining upplýsir ikki sínar heimildir, men hann tykist fyrri tað mesta stuðla seg á almennar danskar heimildir, m.a. ríkisdagstíðindi og frágreiðingina hjá Landstinginum, Beretning til Landstinget, frá 1919. Hetta ivasama uppáhaldið um tilboðið hevur eisini fingið innivist í doktararítgerðini hjá Jákupi Thorsteinsson, har tað eisini tykist vera heilt týðiligt, at tað stavar frá Jørgen Steining. Thorsteinsson, 1990, síðu 340 og 345.
- 227 Lagtingstidende, Den ordinære Samling, 1906, síðu 4 (mín framhevjing við feitari skrift). Tað er áhugavert, at meðan tað í álitinum frá 1906 verður sagt „af nogle blevet opfattet som“, so verður tað av Oliver Effersøe í 1909 lýst objektivt „*Den paatænkte Ordning vilde være af noget lignende Beskaffenhed*“, sum íslendingar fingi í 1871. Tað subjektiva „af nogle“ er í 1909 vorðið ein objektivur partur av „*Den paatænkte Ordning*“. Soleiðis er tað eisini orðað hjá Steining.
- 228 Í røðu í Teatersalen í Havn 22. apríl 1906 sæst óbeinleiðis av høpinum, at Jóannes Patursson ikki tykist hava hildið, at Tilboðið kundi samanberast við íslensku skipanina. Har verjir hann t.d. møguleikan fyrri einum føroyskum ríkistilskoti saman við Tilboðnum við m.a. hesum orðum: „*selv Island med sin frie Forfatning faar ca. 250 000 Kr. aarlig fra Staten*“. „Min Rigsdagsvirksomhed“, Tingakrossur 2. mai 1906.
- 229 Steining, 1958, síðu 239.
- 230 T.d. segði Oliver Effersøe á Fólkatíngi 6. mars 1909, at skrivið frá løgmláráðharranum

- til Løgtingið, dagfest 1. juni 1906, „*underkendte ganske Folketingsmandens Fremstilling*“. Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Folketinget, 61de ordentlige Samling 1908-09, II, 1909, teigur 4847.
- 231 Sølvará, 2005, síðu 121. Jóannes Patursson skrivaði í 1939, at hann frá donsku stjórnini í 1906 hevði fingið til vildar „*at eitt stjórnartilboð varð boðið Løgtinginum um skattaræði í figgjarmálum o. a. m.*“. Patursson, 1939, síðu 90-91.
- 232 Sí m.a. Wang, 1965, síðu 24, Thorsteinsson, 1990, síðu 344-345, Thorsteinsson og Rasmussen, 1999, síðu 493, Sølvará, 2002, síðu 147 og 294 og Hansen og Joensen, 2006, síðu 190-191.
- 233 Sum fyrr víst á, so segði J. C. Christensen longu í 1909, at neyðugt var at broyta grundlógina, um Løgtingið skuldi fáa lóggávuvald, og at ongar ætlanir vóru í Danmark um at gera tað. Tvørturímóti vildi man í Danmark hava, at rikisdagurin framhaldandi eisini skuldi hava lóggávuvaldið í Føroyum um hendi, eins og grundlógin ásetti. Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Folketinget, 61de ordentlige Samling 1908-09, II, 1909, teigur 4870. Í 1947, t.e. áðrenn heimastýrslógin varð sett í gildi, skrivaði Poul Meyer, serkonur í donskum statsrætti: „*Der har tidligere – ogsaa paa rigsdagen – været gjort forsøg paa at give lagtinget del i den lovgivende magt. Den færøske landstingsmand J. Patursson fremsatte i rigsdagssamlingen 1919-20 i landstinget forslag om, at grundlovens § 2 ændredes saaledes, at rigsdagens myndighed, hvad særlige færøske anliggender angaar, ved lov skulde kunne overdrages Færøernes lagting. Lagtinget skulde altsaa for disse anliggenders vedkommende træde i stedet for rigsdagen, men lagtingets vedtagelser skulde, ligesom rigsdagens, stadfæstes af kongen. ... Forslaget kom imidlertid ikke til debat ... Det nu udarbejdede lovforslag er imidlertid betydelig mere vidtgaaende end Paturssons – for sin tid revolutionære – forslag, thi inden for de omraader, der betegnes som særانliggender, skal lagtinget ikke alene have rigsdagens myndighed overdraget, men have den fulde lovgivningsmyndighed. Der rejser sig da naturligt det problem, om en saa vidtgaaende ændring kan finde sted uden grundlovsændring. ... Forholdet er vel simpelthen det, at dersom der ikke blev opnaaet et forlig mellem lagtinget og rigsdagen, vilde Færøerne eensidigt have løsrevet sig fra rigsenheden, og med udsigten hertil samt under hensyntagen til den politiske udvikling paa Færøerne under og efter krigen, har man fra dansk side ikke ment at kunne tage hensyn til den danske grundlov. – Tvunget af omstændighederne maa man altsaa acceptere, at der ved almindelig lov tildeles det danske amt Færøerne et vidtgaaende selvstyre, men respekten for den danske grundlov og hensynet til konsekvenserne fordrer, at der i en udførlig preambel til den foreslaaede lov gøres rede for disse omstændigheder, og at det heri udtrykkeligt fastslaas, at det ved lov gennemførte selvstyre snarest muligt skal have hjemmel i grundloven ved en dertil sigtende grundlovsændring. Man har indtrykket af, at hensynet til grundloven ikke har bekymret de danske forhandlere og myndigheder synderligt, og det virker forstemmende, at Danmarks Riges Grundlov – hvis 100-aars jubileum vi snart skal fejre med megen virak og hyldest – ikke har større autoritet end at man, selv uden for nødrettens skjærmende ly, kan undlade at tage skyldige hensyn til dens bestemmelser*“. Meyer, 1947, síðu 294-295 og 297-298. Sí Spiermann, 2008, síðu 7. Her skal kortini viðmerkjast, at eingi atlit tá ella seinni vórðu tikin til hesar viðmerkingarnar hjá Poul Meyer. Betænkning afgivet af Forfatningskommissionen af 1946, síðu 87. Eisini Sølvará, 2003, síðu 168-175.
- 234 Tað er í hesum sambandi áhugavert, at Jóannes Patursson í Fólkatínginum 23. mars 1906 bert hevði spurt um „*et bestemt Tilskud til Lagtingets Raadighed i et bestemt Antal Aar ... og saa maatte man sige til Færingerne: Klar jer nu selv*“. Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Folketinget. 58de ordentlige Samling 1905-1906, III, 1906, teigur 6165. Jóannes Patursson hevði sambært hesum valla hugsað um rikistilskotið sum annað enn eina hjálp til Løgtingið og føroyingar í byrjanini – ikki sum ein samansjóðaðan part av sjálvum Tilboðnum.
- 235 Tann stóri vinnulívsmáðurin í Klaksvík, Jógvan Fredrik Kjølbro, skrivað í 1934 í einum brævi til Føroya Amt viðvíkjandi ætlanunum at gera ein stóran mola á vestursíðuni av

Klaksvík, sum ríkið skuldi gjalda 80% av og kommunan restina, at ætlanin var „*til skade for Klaksvig*“. Hann legði afturat, at fleiri av teimum, ið vildu hava ætlanina framda „*slaar sig paa den traad, at det maa man indrømme, men om vi ikke fastholder dette faar vi ingenting, og det er dog bedre at faa noget end intet. Dette giver ialfald en del arbejde, men det er en forførdelig tanke, at blot staten betaler, saa betyder det ikke saa meget om det gavner eller ej, vi faar ja disse penge gratis*“. Her endurgivið eftir Sølvará, 2009, síðu 434. Molin varð gjørdur har, sum ætlanin var at gera hann – sjónarmið Kjølbro's fingur onga ávirkan á gongdina í málinum.

- 236 Lagtingstidende, 1922, síðu 114-117 og skjal 25.
- 237 Bonnevie og Mitens, I bind, 1932, síðu 706-720.
- 238 Sølvará, 2002, síðu 165-169.
- 239 Wang, 1968, síðu 79.
- 240 Lagtingstidende, Den ordentlige Samling, 1906, síðu 4.
- 241 Patursson, 1931, síðu 69.
- 242 Sjálvstýrissinnaðir menn sótu í fólka- og landstingsessunum frá 1901 til 1906, meðan Sambandsflokkurin átti bæði fólka- og landstingsumboðið frá 1906 til 1915. Síðan sat ein sjálvstýrismaður í fólkatinginum frá 1915 til 1918, meðan landstingsmaðurin var sambandsmaður til 1918, tá hann gjørdist sjálvstýrismaður til 1920. Waag, 1967, síðu 165-166.
- 243 Í 1903 stuðlaðu Jóannes Patursson og Christian Barentsen í Ríkisdegnum eitt minnilutauppskot um nýtslu av føroyskum í kirkjuni, sum Løgtingið frammanundan hevði felt. Debes, 2001, síðu 241. Petur Martin Rasmussen er hinvegin í doktoraritgerð síni í iva um, hvørt Jóannes Patursson hevði nakað við hetta at gera: „*Selvfølgelig kan vi ikke udelukke, at Patursson har orienteret og tilskyndet ministeren, men skal vi holde os strengt til kilderne, er forslaget ministerens eget, og der er i hvert fald intet i den korte formulering, der røber indflydelse andetstedsfra. Det må betyde, at de færøske præster og ministeren uafhængig af hinanden har foreslået en tilføjelse til §7 i loven om brugen af kirkerne om færøsk kirkesprog*“. Rasmussen, 1987, síðu 201-202. Løgmálaráðharrin legði minnilutauppskot Løgtingsins fyri Ríkisdagin, sum samtykti uppskot lögtingsminnilutans og gjørdi tað harvið til lóg í Føroyum. Jóannes Patursson var hinvegin í 1906 fullkomiliga loyalur mótvegis Løgtinginum, hóast sambandsmenn lögdu hann undir at arbeiða fyri sínum egnu áhugamáli. Tá lögtingslógin var fyri í Fólkatinginum í 1906 royndi hann t.d. við stórar megni at sannføra Fólkatingið um at atkvøða fyri lögtingslógini, sum Løgtingið hevði viðmælt, hóast hann sjálvur helt, at bæði prósturin og amtmaðurin skuldu úr Løgtinginum. Tað gjørdi hann, tí hann segði seg umboða Løgtingið. Hetta var eisini grundin til, at Tilboðið, sum skuldi vera eitt framhald av nýskipanunum í Føroyum, skuldi leggjast fyri Løgtingið til viðgerðar. Tað ber illa til at siga, at Oliver Effersøe var líka loyalur mótvegis Sjálvstýrisflokkinum í 1906, tá ið hann fór undir sína persónligu herferð móti flokkinum, sum hann legði undir at vera separatistiskan, og hann var heldur ikki, sum vit skulu síggja seinni, loyalur mótvegis Løgtinginum í 1919-1923, tá ið hann og Sambandsflokkurin royndu at fáa stjórnina til at taka støðu ímóti samtyktum hjá lögtingsmeirilutanum.
- 244 Rigsdagstidende. Forhandlingerne paa Folketinget, 59de ordentlige Samling 1906-07, III, 1906, teigar 937-946.
- 245 Jóannes Patursson er endurgivin fyri at hava tikið soleiðis til 25. juli 1907 í røðu í Havn fyri Friðrikki VIII, sum vitjaði í Føroyum, áveg til Íslands: „*Naar vi Fjældets Sønner og Døtre siger til Danerne, der bor paa Sletten: Der er ingen af os, ikke en eneste en, der ønsker at skilles fra Eder, men vort Ønske er godt Samliv under felles Krone, da tror jeg, at de vil sætte Pris paa et saadant Haandslag. Vore Forfædre har paa Tinge i Thorshavns By svoret mange danske Konger Huldskab og Troskab. Vi, deres Efterkommere, har i Dag givet Kong Frederik d. 8de vort Haandslag om Huldskab og Troskab. Hil og sæl Danevælde*“. Her endurgivið eftir Poulsen og Rosenberg, 1907, síðu 65-66.

- 246 Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Folketinget, 61de ordentlige Samling 1908-09, II, 1909, teigur 4848.
- 247 Bilag, Vidneafhøringer, 1919, síðu 513.
- 248 Rigsarkivet. Neergaard (privatsavn). Politiske sager 1906-1924. Pakkin: Korrespondancesager vedr. Island 1906-1909. Skjalið, sum liggur millum skjøluni hjá Niels Thomasius Neergaard, er hondskrivað og annars bara stílað til „Deres Exelence“.
- 249 Uppskotið hjá Jóannesi Patursson var, at orðini „dog at Rigsdagens Myndighed, hvad særlige færøske Anliggender angaar, ved Lov skal kunne overdrages Færøernes Lagting“, skuldu leggjast afturat § 2 í grundlógini, „Den Lovgivende magt er hos Kongen og Rigsdagen i forening“. Rigsdagstidenden. Tillæg A. Forelagde Lovforslag m. m. 72de ordentlige Samling 1919-20, 1920, teigar 5567-5568. Hevði hendan broytingin verið partur av grundlógini frá 1920, sum fór til fólkaatkvøðu – eisini í Føroyum – 4. september sama árið, har hon varð samtykt, so hevði Sjálvstýrisflokkurin illa kunna gjørt annað enn mælt sínum veljarum til at atkvøtt ja. Valluttøkan í Føroyum hevði óivað verið hægri enn 25%, og Sjálvstýrisflokkurin hevði illa kunna hildið uppá, at grundlógin ikki hevði gildi í Føroyum.
- 250 „Fólkaavstemningurin um grundlógina“, Tingakrossur 1. september 1920.
- 251 „Føroyingar og grundlógin“, Tingakrossur 8 september 1920.
- 252 „En radikal Højforræder“, Nationaltidende 28. juni 1923.
- 253 Jóannes Patursson segði í 1923, at meðan Oliver Effersøe slapp framat donskum bløðum at siga frá søgu síni um mótstøðufólk í Føroyum, so fingur sjálvstýrismenn ongantið atgongd til donsku bløðini. „*Tað var i 1908, at hr. Effersøe gjøgnum Ritzaus bureau sendi eina óføra ábreiðslu oman yvir okkum ... Men vit vórðu útistongdir og fingur ikki vart okkum. ... Í 17 ár hava donsk bløð køvt okkum, vit skuldu ikki sleppa framat*“. Munnligt orðaskifti á Føroya Løgtingi í 1923 viðvíkjandi spurninginum Føroyar – Noregi við nevndaráliti, 1923, síðu 12-13, 68.
- 254 Hóast Færøsk Politik, sum Jóannes Patursson skrivaði á donskum, serliga var ætlað einum donskum lesaraskara til upplýsing um føroysk viðirskifti, so var tað bara í Føroyum, at bókin fekk nakran serligan týðning. Jóannes Patursson segði sjálvur, at hann sendi bókina til „so at siga øll donsk bløð“, tá hon kom út í 1903, „men ikki eitt tók hana upp á tunguna; tey duldu tað inni, sum eg hevði borið fram“. Munnligt orðaskifti á Føroya Løgtingi í 1923 viðvíkjandi spurninginum Føroyar – Noregi við nevndaráliti, 1923, síðu 12. At sjónarmiðini hjá Jóannesi Patursson beinleiðis fingur diskursivan ella paradigmatiskan týðning í føroyskum politikki í allari fyrri helvt av 20. øld sæst m.a. av, at føroyska sendinevndin, sum eftir fólkaatkvøðuna í 1946 fór til Danmarkar at samráðast við ríkisstjórnina um framtíðar støðu Føroya, hevði tey við í viðförunum av søguligum-løgfrøðiligum grundgevingum, og at politisku ætlanirnar hjá Jóannesi Patursson, soleiðis sum tær á fyrsta sinni vóru orðaðar í 1903, lutvíst vórðu settar í verk við heimastýrslógini í 1948. Thorsteinsson, 1990, síðu 186-187. Færøsk Politik gjørdist partur av eini diskursivari praksis í Føroyum, sum fekk avgerandi týðning fyrri alt politiskt kjak í Føroyum í fyrri helvt av 20. øld.
- 255 „Min Rigsdagsvirksomhed“, Tingakrossur 2. mai 1906.
- 256 Rúsdrekkaspurningurin fekk stóran týðning fyrri fólkatingsvalið 22. juni 1906, men spurningurin tykist ikki hava havt nakran serligan týðning fyrri lögtingsvalið 18. juli 1906, sum snúði seg um Tilboðið. Isholm, 2005, síðu 106-108. Danskir politikarar tykjast heldur ikki hava skilt hetta. M.a. løgmaláráðharrin, P. A. Alberti, dámði í 1907 einki lógaruppskot Løgtingsins, sum skuldi bannað alla sølu og útskeinking av rúsdrekka í Føroyum, men tær 5.600 føroysku undirskriftirnar, sum fráhaldsfelogini sendu til Danmarkar fyrri at bera uppskotið gjøgnum ríkisdagin, høvdu við sær, at uppskotið, sum við fólkaatkvøðu kundi forða fyrri allari sølu og skeinking av rúsdrekka, varð samtykt í Landstinginum og Fólkattinginum og staðfest sum lóg 16. mai 1907. Fólkaatkvøðan í november setti forboð fyrri allari sølu og skeinking. Jacobsen, 1995, síðu 74.

- 257 Jacobsen, 1995, síðu 74.
- 258 Tá Løgtingið í 1932 skuldi taka stöðu til nýggja rúsdrekkalóg var sambandsumboðið í eini 7-mannanevnd, sum Løgtingið hevði sett saman við fyra umboðum úr fráhaldsfeløgum og trimum politiskum umboðum, í meiriluta saman við fráhaldsfeløgnum, sum ynskti at hækka tollin munandi og herða eftirlitið við lógini, meðan sjálvstýrisumboðini í minniluta settu fram uppskot um einkarsølu. Einku uppskot varð samtykt, men í 1935 varð øktur tollur lagdur á rúsdrekka, sum gjørdist stórir partur av inntøkum Løgtingsins. Jacobsen, 1995, síðu 87-88. Sostatt vardi eisini hendan ósemjan um fráhaldsmálið millum báðar flokkarnar í nógv ár aftaná 1906, men hóast stórt sæð ongar broytingar hendu í 1906-1925, so vunnu sjónarmið Sjálvstýrisflokksins eins og á teimum tjóðskaparligu og sjálvstýrispolitisku økjum eisini í longdini í fráhaldsmálinum.
- 259 Sí Heildarperspektiv.
- 260 <http://www.dst.dk/pukora/epub/upload/15197/02bef.pdf>, Lovtidende, 1917, síðu 1368, og „Oyarsalgið“, Tingakrossur 28. desember 1916.
- 261 <http://www.dst.dk/pukora/epub/upload/15197/02bef.pdf>, „Føroyingar og grundlógin“, Tingakrossur 8. september 1920 og Rerup, L., 1987, síðu 44.
- 262 <http://www.dst.dk/pukora/epub/upload/15197/02bef.pdf> og „Folkeafstemningen“, Dimmalætting 24. mai 1939.
- 263 <http://www.dst.dk/pukora/epub/upload/15197/02bef.pdf> og „Det ny Grundlovsforslag vedtaget“, Dimmalætting 30. mai 1953, „Føroyska luttøkan í grundlógaratkvøðuni var 6, 7 pct“, Dimmalætting 10. juni 1953.
- 264 Wang, Z., 2010, síðu 569, og Thorsteinsson, B., 1985, síðu 264.
- 265 „Salget“, Dimmalætting 13. desember 1913.
- 266 „De dansk-vestindiske Øer“, Færoyatíðindi 11. desember 1916.
- 267 „Folke-Afstemningen“, Tingakrossur 13. desember 1916.
- 268 „Føroyingar og grundlógin“, Tingakrossur 8. september 1920.
- 269 „Afstemningen i Dag“, Dimmalætting 4. september 1920.
- 270 „Folkeafstemningen“, Dimmalætting 8. september 1920.
- 271 „Folkeafstemningen om Grundloven“, Dimmalætting 17. mai 1939.
- 272 „Folkeafstemningen paa Mandag“, Dimmalætting 17 mai 1939.
- 273 „Grundlógarvalið – fólkaatkvøðan“, Tingakrossur 10 mai 1939.
- 274 Norðuratlantiska hermótið undir fyrra heimskriggi er m.a. lýst av Miller, 2003.
- 275 Wählin o.a., 1994, síðu 207.
- 276 Jacobsen, 1927; Debes, 1991; Sølvará, 2002.
- 277 Wählin o.a., 1994 og Sølvará, 2007.
- 278 Wählin o.a., 1994, síðu 213-214.
- 279 Í mun til bókina, Adressumálið, sum eg gav út í 2007, havi eg síðan gjørt nýggjar skjalarannsóknir. M.a. havi eg verið á Folketingets Bibliotek í Keypmannahavn í viku 23 í 2010, har eg gjølla fór gjøgnum øll og avfotograferaði flest øll skjølina í teimum fyra køssunum hjá Kanningarnevnd Landstingsins.
- 280 Wählin o.a., 1994, síðu 213.
- 281 Tíðarskeiðið í politisku søgu Føroya fram til 1906 er gjølla viðgjørt av Debes, 1982.
- 282 Debes, 1993, síðu 85-88.
- 283 Lagtingstidende 1915, Den Ordinære Samling, síðu 78-82 og Bilag 12.
- 284 Sølvará, 2002, síðu 155-160.
- 285 Waag, 1967, síðu 3, 57.
- 286 Waag, 1967, síðu 165-166.
- 287 Rokkan, 1995, síðu 245.
- 288 Sí t.d. Thór o.a., 2012, síðu 363-391, har støðan hjá teimum donsku ognunum í Útnorði, Føroyar, Ísland og Grønland, undir napoleonskriggjunum, fyrra heimskriggi og seinna heimskriggi verður lýst og viðgjørt.
- 289 Cavell, 2008, síðu 434.

- 290 Viðvikjandi Slesvig, Vestindisku Oyggunum og Íslandi verður víst til Rerup, 1987, síðu 44-58, Rasmussen, 1984, síðu 112-120 og 156-160, og Thorsteinsson, 1985, síðu 244-247.
- 291 Nauerby, 1996, síðu 6.
- 292 Við Systemskiftinum í 1901 var parlamentarisman innförd í politisku skipanina í Danmark. Hetta hevði við sær, at ein stjórn, sum kongur hevði tilnevnt, ikki longur kundi vera sitandi, um so var, at hon fekk meirilutan í Ríkisdegnum ímóti sær. Dybdal, 1984, síðu 433 ff. Eftir Páskakreppuna í 1920 góðtók kongur hesa meginregluna sum síðvenju, men hon varð ikki formliga sett inn í dansku grundlógina fyrr enn í 1953.
- 293 Sí viðmerking 599.
- 294 Thorsteinsson, 1990, síðu 262.
- 295 Søgufrøðingurin Vagn Wáhlin vil vera við, at Jóannes Patursson longu í 1915 var veruligur loysingarmaður. Wáhlin o.a., 1994, síðu 32. Jóannes Patursson hevði líka síðan 1901, tá ið hann stillaði upp til fólkatingsval á fyrsta sinni, verið skírdur „*seperatistur*“ av danskum embætismonnum – sí t.d. Debes, 1993, síðu 72 – og av sambandsmonnum síðan 1906, – sí Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Folketinget, 59de ordentlige Samling 1906-1907, 1906, teigur 938 ff – men tað er ivasamt um, hann var loysingarmaður fyrr enn í 1920, tá ið hann enn stríddist við at fáa dansku grundlógina broytta, ella kanska eftir „Noregsmálið“ í 1923, sum eitt nú søgufrøðingurin Jørgen Frantz Jacobsen vil vera við. Jacobsen, 1927, síðu 92-93.
- 296 „Det svundne Krigsaa“, Nordlýsið 13. august 1915.
- 297 Folketingets Bibliotek og Arkiv. Færøkommissionen af 5.7 1918 Nedsat i henhold til Grundlovens § 45, kassi 1, merktur Protokol og aktstykker, pakki merktur: Udenrigsministeren. Fremlagt i kommissionen af Udenrigsminister Scavenius – Fylgiskjal I.
- 298 Lagtingstidende, 1917, síðu 155-156 – sí eisini Mitens, 1964, síðu 129.
- 299 Lagtingstidende, 1917, síðu 156.
- 300 Folketingets Bibliotek og Arkiv. Færøkommissionen af 5.7 1918 Nedsat i henhold til Grundlovens § 45, kassi 1, merktur Protokol og aktstykker, pakki merktur: Udenrigsministeren. Fremlagt i kommissionen af Udenrigsminister Scavenius – Fylgiskjal I.
- 301 Folketingets Bibliotek og Arkiv. Færøkommissionen af 5.7 1918 Nedsat i henhold til Grundlovens § 45, kassi 1, merktur Protokol og aktstykker, pakki merktur: Udenrigsministeren. Fremlagt i kommissionen af Udenrigsminister Scavenius – Fylgiskjal I – sí eisini Lagtingstidende, 1917, síðu 162.
- 302 Folketingets Bibliotek og Arkiv. Færøkommissionen af 5.7 1918 Nedsat i henhold til Grundlovens § 45, kassi 1, merktur Protokol og aktstykker, pakki merktur: Udenrigsministeren. Fremlagt i kommissionen af Udenrigsminister Scavenius – Fylgiskjal I.
- 303 Madsen, 1999, síðu 170.
- 304 Lagtingstidende, skjal 3, 1917, síðu 1.
- 305 Rigsdagstidenden. Tillæg B. Udvalgenes Betænkning m.m 69de ordentlige Samling 1916-17, 1917, teigar 1646-1647.
- 306 Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 9.
- 307 Lagtingstidende, 1916, síðu 194.
- 308 Mitens, 1964, síðu 129.
- 309 Wáhlin o.a., 1994, síðu 13.
- 310 Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Folketinget, 70de ordentlige Samling 1917-1918, 1917, teigur 503.
- 311 Folketingets Bibliotek og Arkiv. Færøkommissionen af 5.7 1918 Nedsat i henhold til Grundlovens § 45, kassi 1, merktur Protokol og aktstykker, pakki merktur: Udenrigsministeren. Fremlagt i kommissionen af Udenrigsminister Scavenius – Fylgiskjal I.
- 312 Folketingets Bibliotek og Arkiv. Færøkommissionen af 5.7 1918 Nedsat i henhold til Grundlovens § 45, kassi 1, merktur Protokol og aktstykker, pakki merktur: Udenrigsministeren. Fremlagt i kommissionen af Udenrigsminister Scavenius – Fylgiskjal I.

Teksturin er ekki heilt eftirfarandi og greiðir á hesum økinum, sí viðmerking til dagfesting undir punkt 10 í skjalinum.

- 313 Folketingets Bibliotek og Arkiv. Færøkommissionen af 5.7 1918 Nedsat i henhold til Grundlovens § 45, kassi 1, merktur Protokol og aktstykker, pakki merktur: Udenrigsministeren. Fremlagt i kommissionen af Udenrigsminister Scavenius – Fylgiskjal I.
- 314 Klos, 2004, síðu 109.
- 315 Howard, 2004, síðu 133-140.
- 316 Klos, 2004, síðu 121-123.
- 317 Olsen, 2007, síðu 61-69.
- 318 Her eftir Madsen, 1999, síðu 171-172.
- 319 Lagtingstidende, 1917, síðu 158.
- 320 Lagtingstidende, 1917, síðu 156.
- 321 Hansen, 1960, síðu 114-115.
- 322 Sølvará, 2009, síðu 108-109.
- 323 Lagtingstidende, 1917, síðu 158.
- 324 Munnligt orðaskifti á Føroya Løgtingi í 1923 viðvíkjandi spurninginum Føroyar – Noregi við nevndaráliti, 1923, síðu 39 f.
- 325 „Petroliumsforbruget“, Dimmalætting 10. Februar 1917.
- 326 Folketingets Bibliotek og Arkiv. Færøkommissionen af 5.7 1918 Nedsat i henhold til Grundlovens § 45, kassi 1, merktur Protokol og aktstykker, pakki merktur: Udenrigsministeren. Fremlagt i kommissionen af Udenrigsminister Scavenius – Fylgiskjal I.
- 327 Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Folketinget, 70de ordentlige Samling 1917-18, I, 1917, teigur 503 og 505.
- 328 „Bekendtgørelse om Indførelse af Melkort og Sukkerkort“, Dimmalætting 28. februar 1917.
- 329 Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 200.
- 330 Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 202.
- 331 Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 202.
- 332 Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 127.
- 333 Beretning, 1919, síðu 9.
- 334 Lagtingstidende, Den overordentlige Samling, 1917, síðu 1-2.
- 335 Mitens, 1964, síðu 129.
- 336 Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 127-128.
- 337 Lagtingstidende, skjal 3, 1917, síðu 3; Wählin o.a., 1994, síðu 76.
- 338 Mitens, 1964, síðu 129-130.
- 339 Føroya Landsskjalasavn. Færø Amt: Vareforsyningen. Indkomne breve m.m. 1916-1917.
- 340 Olsen, 2007, síðu 61-71.
- 341 Rigsarkivet. Privatarkiv. Niels Neergaard 1854-1936. IV. Div. Politiske Sager, 1906-1924. 10. Div. Politiske Sager, 1914-1919. F. 18-2. (7/6 1918). Fortroligt. Danmarks Forhold til Island under Krigen i Handelspolitisk Henseende, síðu 2.
- 342 Zahle, 1974, síðu 109.
- 343 Zahle, 1974, síðu 109.
- 344 Mitens, 1964, síðu 130.
- 345 Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 82, og Mitens, 1964, síðu 130.
- 346 Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 9.
- 347 Rasmussen, 1984, síðu 130.
- 348 Føroya Landsskjalasavn. Havnar Framburðsfelag. Brøv og roknskapir 1917-1932.
- 349 Beretning, 1919, síðu 5.
- 350 Due-Nielsen o.a. (ritstj.), 2002, síðu 502.
- 351 Sølvará, 2013, síðu 99.
- 352 Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 119, og Beretning, 1919, síðu 6.
- 353 „Verdenskrigen“, Dimmalætting 10. februar 1917.

- 354 Her endurgivið í føroyskari útgávu eftir gerðabókini hjá Havnar Framburðsfelag 6. mars 1917. Føroya Landsskjalasavn. Gerðabók fyri Havnar Framburðsfelag 1905-1919.
- 355 Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 81.
- 356 Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 21. Amtmaðurin upplýsir ikki í frágreiðing síni til Løg-
málaráðið, dagfest 18. apríl 1917, navnið á sjálvstýrismanninum, sum var hjá honum
8. mars 1917 saman við Jóannesi Patursson. Hann verður einans nevndur „*en anden
Selvstyremand*“, men ádrastaðni verður upplýst av Jóannesi Patursson fyri Kanningarnevnd
Landstingsins, at talan var um Nyholm Debess. Bilag, Vidneafhøringar, 1919, síðu 168.
- 357 Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 26.
- 358 Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 21.
- 359 Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 26-28.
- 360 Føroya Landsskjalasavn. Gerðabók fyri Havnar Framburðsfelag 1905-1919.
- 361 Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 27.
- 362 Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 26.
- 363 Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 28.
- 364 Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 21.
- 365 Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 48.
- 366 Hetta sæst m.a. av tí, at í loyniligum brævi til dansku stjórnina, dagfest 24. mars
1917, skrivaði tann serliga móti sjálvstýrismonnunum, og øðrum, altíð illgrunasami
Svenning Rytter amtmaður, at hann illtonkti konsulin fyri „*direkte eller indirekte*“ at hjálpa
sjálvstýrismonnunum, hóast hann viðgekk at hann eingi prógv hevði fyri illgrunanum. Tað
sama framgongur av loyniligu frágreiðing amtmansins til Løg málaráðið frá 18. apríl 1917.
Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 5 og 24. Tað sæst eisini av fleiri av vitnisfrágreiðingunum
hjá adressumonnunum fyri kanningarnevndini í 1919, at hesi truplu viðurskifti millum
amtmanin og konsulin vóru alment kend í Føroyum, men trupulleikarnir tykjust hinvegin
botna í, at amtmaðurin hevði givið føroyskum handilsmonnum vøkur í stríð við bretska
eftirlitskrøv. Bilag, Vidneafhøringar, 1919, síðu 534-535. Mótvegis Kanningarnevnd
Landstingsins váttaði amtmaðurin eisini seinni, 11. november 1918, at orsakað av
„*Uoverensstemmelser kom jeg ikke godt ud af det med Konsulen*“. Bilag, Vidneafhøringar,
1919, síðu 60.
- 367 Dalsgarð, 2002, síðu 40.
- 368 „Spøragsmaal og Forslag“, Føroyatíðindi, 12. mars 1917.
- 369 Føroya Landsskjalasavn. Gerðabók fyri Havnar Framburðsfelag 1905-1919; Bilag,
Vidneafhøringar, 1919, síðu 254-255.
- 370 Lagtingstidende, Den ordentlige Samling, skjal 3, 1917, síðu 3-4. Bønarbrævið er
endurprentað í Sølvará, 2013, síðu 98-99.
- 371 Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 121.
- 372 Beretning, 1919, síðu 21.
- 373 Føroya Landsskjalasavn. Gerðabók fyri Havnar Framburðsfelag 1905-1919. Tann
føroyski teksturin, sum er skrivaður við hond í gerðabókina og undirskrivaður av H. D.
Niclasen, er soljóðandi: „*Frá A. Ziska var innkomið eitt uppskot til eina umsókn til bretska
stjórnina sum felagið skuldi senda kring um Føroyar og fáa fólk at skriva undir hetta, sum
so skuldi sendast gjøgnum Løgtingið til bretska stýrið*“. Tað er áhugavert, at teksturin í
gerðabókini er rættaður við orðum og setningum, sum eru skrivaðir omanfyri og settir
inn í millum við pilum. Verða setningarnir og orðini, sum eru skrivaði omanfyri tikin
burtur úr tekstinum, so ljóðar hann soleiðis: „*Frá A. Ziska var innkomið uppskot sum
skuldi sendast kring um Føroyar og fáa fólk at skriva undir hetta, sum so skuldi sendast til
bretska stýrið*“. Tá munurin millum orðingarnar hesum viðvíkjandi er rættliga avgerandi,
tekur spurningurin seg upp um, nær teksturin er broyttur. Tað hevur verið eitt sindur
av einum loyndarmáli knýtt at hesi gerðabókini. Rikard Long upplýsti í 1964 fyri
Zakariasi Wang, at tann fyrsta gerðabókin hjá felagnum brendi í tí rokinum, sum stóðst
av Kanningarnevnd Landstingsins í 1918. Wang, 2009, síðu 63. Hvaðani Rikard Long

hefur hesar upplýsingarnar er ógreitt, men tær eru í øllum fòrum ikki rættar. Gerðabókin fyrri árinu 1905-1919 er á Føroya Landsskjalasavni, og kanningarnevndin fekk avrit av fundarfrágreiðingunum frá mars-apríl 1917. Føroya Amtsbókasavn fekk gerðabókina í varðveitslu 29. juni 1942, tá Louis Zachariassen læt hana til savnið, men teksturin má hava verið broyttur undan 1919, tí kanningarnevndin endurgevur í frágreiðing síni ta broyttu orðingina. Spurningurin er so, um teksturin er broyttur til heiðurs fyrri kanningarnevndini ella um hann er broyttur í mars 1917 – t.d. tá fundarfrásøgnin skuldi góðkennast. Nakað kundi bent á, at teksturin er broyttur longu í mars 1917 (sí seinni), men tað er eitt sindur lögð, at tann altíð atfinningarsama kanningarnevndin, sum nýtti eithvørt høvi til at leggja eftir Jóannesi Patursson, onga viðmerking hevði til hesi viðurskiftini í frágreiðing síni – serstakliga tá havt verður í huga, at Jóannes Patursson ofta mótvegis kanningarnevndini vísti til júst hetta brotið í gerðabókini. Beretning, 1919, síðu 21. Ein orsök til, at Kanningarnevndin hjá Landstinginum ongar viðmerkingar hevði til hesi viðurskifti, er helst tann, at nevndin einans hevði atgongd til eina avskrift av gerðabókini, sum Jóannes Patursson hevði fingið til vega. Í einum brævi til Havnar Framburðsfelag, dagfest 15. januar 1919, biður Jóannes Patursson um at fáa „Uddrag i dansk Oversættelse af Foreningens Forhandlingsprotokol over ... Møder i Marts og April 1917 vedrørende Forslag til Forbedring af Besejlingsforholdene ...“. Føroya Landsskjalasavn. Havnar Framburðsfelag. Brøv og Roknskapir 1917-1932. Úrdrátturin úr gerðabókini er síðani – í tí broyttu útgávuni – endurgivin í vitnisfrágreiðingini, sum Jóannes Patursson gav kanningarnevndini seinni í 1919 – Bilag, Vidneafhøringar, 1919, síðu 217-251 og 459 – og somu orðingar verða endurgivnar í sjálvari frágreiðingini hjá meirilutanum í kanningarnevndini. Beretning, 1919, síðu 21. Hartil kemur, at eisini aðrar heimildir, sum kanningarnevndin hevði atgongd til, – t.d. greinin í Føroyatíðindi frá 12. mars 1917 – benda á, at upprunaliga ætlanin hjá stigtakarunum til adressuna var, at hon skuldi sendast til bretar gjøgnum Løgtingið. Kanningarnevndin hevði tí onga grund til at ivast í tí, sum stóð í danska avritinum av gerðabókini. Tann broytti føroyski teksturin í gerðabókini kundi tó bent á, at full semja/greiða ikki var á fundinum í Havnar Framburðsfelag 17. mars 1917 um, hvussu bønarbrævið skuldi sendast til London – sum tað eisini framgongur av vitnisfrágreiðingum frá 1919. Bilag, Vidneafhøringar, 1919, síðu 263.

- 374 Løgtingsfrágreiðingarnar vóru skrivaðar á donskum til 1927. West, 1974, síðu 160.
- 375 Í øllum bókmentum um Adressumálið verður víst til donsk avrit av bønarbrævinum, sum m.a. finnast í frágreiðingini hjá kanningarnevndini og í løgtingstíðindi. Tað kann tykjast lögð, at eingin av ritstjórunum ella høvundunum, sum hava útgivið ella viðgjørt tilfarið, nevna nakað um ella meta tað hava nakran týdning, hvørt bønarbrævið upprunaliga varð orðað á donskum ella føroyskum, tí hesin spurningurin hevur týdning fyrri metingini av hvønn myndugleika adressumenninir upprunaliga ætlaðu at venda sær til við bønarbrævinum. Hvørki í frágreiðingini hjá nevndini, løgtingstíðindum ella í bókmentunum um adressumálið, verður hesin spurningurin viðgjørður. Tann hondskrivaði upprunateksturin av bønarbrævinum er millum skjöluni hjá Havnar Framburðsfelag á Føroya Landsskjalasavni. Teksturin er á donskum eins og seinni prentaðu útgávarnar. Føroya Landsskjalasavn. Havnar Framburðsfelag. Brøv og roknskapir 1917-1932.
- 376 Wang, 2009, síðu 63.
- 377 Beretning, 1919, síðu 12 f.
- 378 Bilag, Vidneafhøringar, 1919, síðu 263.
- 379 Bilag, Vidneafhøringar, 1919, síðu 536.
- 380 Lagtingstidende, Den ordentlige Samling, skjal 3, 1917, síðu 3-4.
- 381 Bilag, Vidneafhøringar, 1919, síðu 263.
- 382 Bilag, Vidneafhøringar, 1919, síðu 263.
- 383 Wählin o.a., 1994, síðu 197.
- 384 Føroya Landsskjalasavn. Gerðabók fyrri Havnar Framburðsfelag 1905-1919.

- 385 Lagtingstidende, Den ordentlige Samling, skjal 3, 1917, síðu 8.
- 386 Beretning, 1919, síðu 15-16.
- 387 Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 82.
- 388 Zahle, 1974, síðu 109 – dagbóksviðmerking frá 19. mars 1917.
- 389 Føroya Landsskjalasavn. Havnar Framburðsfelag. Brøv og roknskapir 1917-1932.
- 390 Beretning, 1919, síðu 15.
- 391 „Adressan“, Tingakrossur, 28. mars 1917.
- 392 Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 5.
- 393 Hetta framgongur harumframt óbeinleiðis av loyniligu frágreiðing amtmansins til Løgmlaráráðið, dagfest 18. apríl 1917. Har skrivar Svenning Rytter amtmaður bæði skuldsetandi og uppgevandi um sjálvstýris- og adressumenninar og bønarbrævið, at „*Lagtingets Stilling har ikke medført, at Adressen er faldet bort*“. Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 24.
- 394 Kaarsted (útg.), 1973, síðu 123.
- 395 Boss, 1982, síðu 164, og Mørch, 2001, síðu 110-111.
- 396 Føroya Landsskjalasavn. Havnar Framburðsfelag. Brøv og roknskapir 1917-1932. Talan er um bræv, sum Edward Mortensen 1. apríl 1917 sendi til Jóannes Patursson, men tað sæst av avriti av brævinum, sum er í savninum hjá Havnar Framburðsfelag á Føroya Landsskjalasavni, at Jóannes Patursson 21. apríl 1917 skrivliga kunnaði felagið um alt innihaldið í brævinum.
- 397 Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 102.
- 398 Tað sæst av donsku ráðharraprotokollini, at tá Erik Scavenius 7. mai 1917 um bønarbrævið staðfesti, at „*Sagen er nu i normal Gænge*“, visti hann ikki, um adressan varð send til London áðrenn ella eftir at Løgtingið hevði verið saman. Tá J. C. Christensen spurdi Erik Scavenius „*om Henvendelsen til den danske Gesandt var sket, efter at Lagtinget havde været samlet*“, svaraði Erik Scavenius, at hann „*skulde lade dette undersøge*“. Kaarsted (útg.), 1973, síðu 145. Einkin verður seinni nevnt um, at Scavenius kannaði málið.
- 399 Amtmaðurin læt frætta frá sær aftur 18. apríl 1917, tá hann í drúgvvari og loyniligari frágreiðing til løgmlaráráðið legði sjálvstýrismenninar undir at hava beinleiðis seperatistiskar ætlanir við bønarbrævinum. Sí Flutningstrupulleikar og sjálvstýrispolitikkur. Tað er kortini einki, sum bendir á, at danska stjórnin var samd við Svenningi Rytter amtmanni í skuldsetingunum móti sjálvstýrismonnum. Málið varð ikki tikið upp til viðgerðar á ráðharrafundi aftur fyrr enn 7. mai 1917, tá uttanríkisráðharrin bara staðfesti, at „*Sagen er nu i normal gænge*“. Kaarsted (útg.), 1973, síðu 145 – sí Bønarbrævið verður sent til London.
- 400 Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 122.
- 401 Beretning, 1919, síðu 39.
- 402 Thorsteinsson, 1985, síðu 244.
- 403 Rigsarkivet. Privatarkiv. Niels Neergaard 1854-1936. IV. Div. Politiske Sager, 1906-1924. 10. Div. Politiske Sager, 1914-1919. F. 18-2. (7/6 1918). Fortroligt. Danmarks Forhold til Island under Krigen i Handelspolitisk Henseende, síðu 4-5.
- 404 Ein samanbering av sjálvstýrisstriði íslendinga og føroyinga frá 1850 til 1914 finst í Sølvará, 2005a, síðu 116-126.
- 404b Í tekstinum verður Helms endurgivin fyri at hava úttalað seg soleiðis: „*Kongsbonde Patursson har tillige Interesse for Island. Det er saare naturligt, ikke mindst under Hensyn til de mange Baand, som knytter Færøerne til Island. Jeg ved ikke om Hr. Patursson selv har været deroppe i længere Tid, saaledes som jeg ved, at Hr. Patursson har været i Norge for at lære Landbrug. Jeg tror ikke, at Paturssons Interesse, Tilbøjelighed og Kærlighed gaar mod Vest eller Sydvest, jeg tror, at den udelukkende stiler mod Øst og mod Nord. Jeg tror, at hans Ideal var at opnaa det samme, som man har opnaaet paa Island, og at han heller slet ikke var fjern fra Tanken om at foretrække Tilknnytning til Island for Tilknnytning til Danmark. Men det er Ting, som jeg ikke ved fra Hr. Patursson selv; det er kun et generelt Indtryk, jeg har faaet under*

- mit Ophold deroppe.*“ Tá Helms týðiliga heldur, at Jóannes Patursson hevur Íslenskt sympatiir, – ikki norsk – so mugu tilsippingarnar „*Vest eller Sydvest*“, og „*mod Øst og mod Nord*“, sum í kontekstinum heldur ikki geva meining, verða komnar í bland.
- 405 Beretning til Landstinget, Vidneafhøringar, 1919, síðu 506.
- 406 Sí Løgtingslógin.
- 407 Sí Flutningsviðurskifti og vørutrot.
- 408 Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 127-128.
- 409 Wáhlin o.a., 1994, síðu 77-78 – í veruleikanum yrkja ella fabulera teir um tað, sum eftir teirra tykki stendur millum reglurnar í fjarritinum, uttan yvirhøvur at royna at seta fjarritið inni í tað høpi, har tað hoyrir heima.
- 410 Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 123.
- 411 Beretning, 1919, síðu 18.
- 412 Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 103-104.
- 413 Føroya Landsskjalasavn. Havnar Framburðsfelag. Brøv og roknskapir 1917-1932.
- 414 Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 123 – mín framheving við feitari skrift.
- 415 Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 128.
- 416 Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 15-16 – mín framheving við feitari skrift.
- 417 Beretning, 1919, síðu 39-40. Verður viðgjørt neyvari seinni. Sí Adressan, kanningarnevndin og danskur politikkur.
- 418 Wáhlin o.a., 1994, síðu 59.
- 419 Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 26-28.
- 420 Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 109.
- 421 Her endurgivið eftir brævinum til Jóannes Patursson. Føroya Landsskjalasavn. Havnar Framburðsfelag. Brøv og roknskapir 1917-1932.
- 422 „Lagtinget“, Dimmalætting, 4. apríl 1917.
- 423 „Lagtinget“, Dimmalætting, 18. apríl 1917.
- 424 Tað stendur ikki beinleiðis í tí stutta og kunnandi fjarritinum frá Løgmálaráðnum, at tað vóru samráðingar millum donsku stjórnina og bretska myndugleikar, sum fóru til hetta úrslitið, men tað má avgjört gangast má út frá, at so er. Í fyrsta lagi varð fjarritið sent úr Løgmálaráðnum í Keyptmannahavn, í øðrum lagi skuldi dampskipið Island fara úr Keyptmannahavn til Føroya við vøru og í triðja lagi arbeiddu danskir stjórnarmyndugleikar við málinum um hetta mundið. Lagtingstidende, Den overordentlige Samling, 1917, síðu 3; Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 23, 128; Mitens, 1964, síðu 129 og Wáhlin o.a., 1994, síðu 76. Hetta framgongur eisini týðiliga av brævasamskiftinum millum donsku stjórnina og Føroya Amt, ið er til skjals á Føroya Landsskjalasavni. Føroya Landsskjalasavn. Færo Amt: Vareforsyningen. Indkomne Breve m.m.
- 425 Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 128.
- 426 Føroya Landsskjalasavn. Gerðabók fyri Havnar Framburðsfelag 1905-1919.
- 427 Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 15-16.
- 428 Her endurgivið eftir Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 12.
- 429 Hetta framgongur m.a. av tí, at tá Havnar Framburðsfelag um kvøldið 22. mars 1917 viðgjørði plakatina hjá Vørunevndini frá 21. mars 1917, høvdu fleiri av teimum leiðandi adressumonnunum hug til at bakka fyri trýstinum. Í gerðabókini stendur, at „*ein langur og heitur orðadráttur um hetta mál*“ tók seg upp á fundinum og avgjört varð, at bønarbrævið, sum skuldi sendast til undirskrivningar kring landið, ikki skuldi sendast til London fyrr enn eftir 1. apríl 1917, tá tað saman við undirskriftunum aftur skuldi leggjast fyri Havnar Framburðsfelag. Føroya Landsskjalasavn. Gerðabók fyri Havnar Framburðsfelag 1905-1919. Kanningarnevndin róði fram undir, at hendan avgerðin m.a. hevði støði í upplýsingum, sum Nyholm Debess hevði fingið frá amtmanninum um, at vørutrupulleikin fór at vera loystur, tá komið var inn í apríl 1917, – Beretning, 1919, síðu 15-16 – men hendan upplýsingin stendur ikki í gerðabókini. At Jóannes Patursson ikki tók undir við teimum Løgtingsumboðum Sjálvstýrisflokksins, sum høvdu

lyndi til at bakka, sæst m.a. av áðurnevndu plakati frá 23. mars 1917, har Føroya fólk varð ávarað ímóti avleiðingunum av at taka ávaringarnar frá Vørunevndini til eftirtektar. Hendan plakatin „*Til Færøernes Befolkning*“, sum helt uppá, „*at der ikke foreligger noget som helst positivt med Hensyn til Opnaelsen af fri Sejlads mellem Island og Færøerne, eventuelt Amerika*“ og heitti á føroyingar um at undirskriva adressuna, var einans undirskrivað av Løgtingsumboðunum Jóannesi Patursson og Th. Egholm, og trimum øðrum sjálvstýrismonnum, sum ikki sótu í Løgtinginum (A. Ziska, El. Johannesen og H. D. Niclasen). Tað vóru sostatt einans tveir av tingmonnum Sjálvstýrisflokksins, sum alment mæltu ímóti innihaldinum í plakatin hjá Vørunevndini, meðan fundurin hinvegin samtykti, at bønarbrævið ongan veg skuldi sendast fyrr enn komið varð inn í apríl 1917. Hetta er eitt greitt tekin um, at adressumenninir vóru undir trýsti frá Svenningi Rytter amtmanni og Vørunevndini.

- 430 Hetta framgongur m.a. av boðum, sum Svenning Rytter amtmaður læt almannaakunngerá 13. apríl 1917 undir yvirskriftini „*Den foreliggende situation*“. Svenning Rytter amtmaður boðaði her frá, at „*Med dampskibet „Island“ er der hertil ankommet noget over 700 tons varer ...*“. Føroya Landsskjalasavn. Færø Amt: Vareforsyningen. Koncepter af breve 1916-1917.
- 431 Føroya Landsskjalasavn. Gerðabók fyri Havnar Framburðsfelag 1905-1919.
- 432 Føroya Landsskjalasavn. Havnar Framburðsfelag. Brøv og roknskapir 1917-1932.
- 433 Tingakrossur, 20. mars 1918.
- 434 Beretning, 1919, síðu 25-26.
- 435 Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 30.
- 436 Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 57, 124.
- 437 Mitens, 1964, síðu 131.
- 438 Føroya Landsskjalasavn. Havnar Framburðsfelag. Brøv og roknskapir 1917-1932.
- 439 Tað ber sjálvandi til at halda uppá, at tá Jóannes Patursson setti setningin – „*antager at den danske Regering har faat Meddelelse af Dem,*“ – í fjarritið til Edward Mortensen, so var grundin bert tann, at hann móttvegis Edwardi Mortensen royndi at verja seg móti skuldsetingum um at hava roynt at fara uttan um danskar myndugleikar við bønarbrævinum. Ein tilik tulking, sum bæði kanningarnevndin – Beretning, 1919, síðu 28 – og Wählin o.a., 1994, síðu 102 – seta fram, byggir kortini á ógvuliga ivasamar treytir. Fyri tað fyrsta skrivur Jóannes Patursson hetta í einum privatum fjarriti til ein av sínum egnu partamonnum í Keypmannahavn. Tulkingin treytar tí eitt rættiliga ivasamt uppáhald um, at Jóannes Patursson, sum av tingmonnum Sjálvstýrisflokksins – eisini av Edwardi Mortensen – varð valdur til floksformann til 1936, verjir sínar egnu misgerðir við at turka tær av uppá sínar partamenn. Tað er møguligt, at setningurin í fjarritinum hevði lagt eitt ávíst trýst á Edward Mortensen, um so var, at hann ikki hevði fingið nakra góðkenning frá donsku stjórnini, men endamálið hjá Jóannesi Patursson kundi í so fall ikki vera annað enn at fáa Edward Mortensen at venda sær til donsku stjórnina. Í øðrum lagi treytar tulkingin, at Jóannes Patursson longu tá fjarritið varð skrivað, visti ella hevði grundaðan varhuga um, at málið um bønarbrævið fór at fáa eitt so stórt politiskt eftirspæl, at onkur fór at kanna privat fjarrit, sum m.a. hann sendi til sínar partamenn. Hetta kann ikki metast at vera serliga sannlíkt. Í triðja lagi stríðir henda tulkingin ímóti øðrum keldutilfari, sum kanningarnevndin ikki fekk til vega – avgerandi keldutilfar, sum verður viðgjørt seinni í hesum kapitli.
- 440 Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 124.
- 441 Beretning, 1919, síðu 25.
- 442 Beretning, 1919, síðu 26 ff.
- 443 Beretning, 1919, síðu 26.
- 444 Wählin o.a., 1994, síðu 102-104.
- 445 Føroya Landsskjalasavn. Havnar Framburðsfelag. Brøv og roknskapir 1917-1932.

- 446 Føroya Landsskjalasavn. Gerðabók fyri Havnar Framburðsfelag 1905-1919 – 15. apríl 1917.
- 447 Kaarsted, 1973, síðu 145.
- 448 Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 29-31.
- 449 Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 129.
- 450 Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 125.
- 451 Bilag, Vidneafhøringar, 1919, síðu 538, og Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 101.
- 452 Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 31.
- 453 Folketingets Bibliotek og Arkiv. Færøkommissionen 5.7. 1918 Nedsat i Henhold til Grundlovens § 45, kassi 1, merktur Protokol og aktstykker, pakki merktur: Færø Kommission. Skrivelser fra Edw Mortensen og Ziska. Upprunabrævið, sum er skrivað á donskum, er millum skjølina hjá kanningarnevndini í Folketingets Bibliotek og Arkiv. Prentaða útgávan samsvarar við upprunabrævið. Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 103-104.
- 454 Beretning, 1919, síðu 23.
- 455 Bilag, Vidneafhøringar, 1919, síðu 263.
- 456 Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 128.
- 457 Bilag, Vidneafhøringar, 1919, síðu 239.
- 458 Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 57.
- 459 Bilag, Vidneafhøringar, 1919, síðu 545.
- 460 Folketingets Bibliotek og Arkiv, Færøkommissionen 5.7. 1918 Nedsat i Henhold til Grundlovens § 45, kassi 1, merktur Protokol og aktstykker, pakki merktur: Færø Kommission. Skrivelser fra Edw Mortensen og Ziska.
- 461 Bilag, Vidneafhøringar, 1919, síðu 543-544.
- 462 Folketingets Bibliotek og Arkiv, Færøkommissionen 5.7. 1918 Nedsat i Henhold til Grundlovens § 45, kassi 1, merktur Protokol og aktstykker, pakki merktur: Færø Kommission. Skrivelser fra Edw Mortensen og Ziska.
- 463 Folketingets Bibliotek og Arkiv, Færøkommissionen 5.7. 1918 Nedsat i Henhold til Grundlovens § 45, kassi 1, merktur Protokol og aktstykker, pakki merktur: Færø Kommission. Skrivelser fra Edw Mortensen og Ziska.
- 464 Føroya Landsskjalasavn. Havnar Framburðsfelag. Brøv og roknskapir 1917-1932. Sí viðmerking 453.
- 465 Føroya Landsskjalasavn. Havnar Framburðsfelag. Brøv og roknskapir 1917-1932.
- 466 Føroya Landsskjalasavn. Havnar Framburðsfelag. Brøv og roknskapir 1917-1932.
- 467 Føroya Landsskjalasavn. Havnar Framburðsfelag. Brøv og roknskapir 1917-1932.
- 468 Folketingets Bibliotek og Arkiv. Færøkommissionen 5.7. 1918 Nedsat i Henhold til Grundlovens § 45, kassi 1, merktur Protokol og aktstykker, pakki merktur: Færø Kommission. Skrivelser fra Edw Mortensen og Ziska. Í danskari týðing eru tær somu orðingar og endurgjvnað soleiðis í prentaðu frágreiðingini: *Scavenius ... fik den Opfattelse, at han ikke havde noget imod, at en Folkeadresse blev sendt til den danske Gesandt, som hensigten var, efter hvad De skriver, og at han saa vilde give Gesandten Instrukser*“. Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 109.
- 469 Beretning, 1919, síðu 29. Nevndin hevur sjálv lagt herðslu á orðini „helt andet“.
- 470 Wählin o.a., 1994, síðu 104. Høvundarnir hava sjálvir lagt herðslu á orðið „ikke“.
- 471 Brøvini frá Edwardi Mortensen til Jóannes Patursson frá apríl 1917, sum beinleiðis mótprógva uppáhaldinum hjá meirilutanum í kanningarnevndini, finnast ikki í orginalformi millum skjølina hjá Havnar Framburðsfelag á Føroya Landsskjalasavni, men tey finnast í avriti, sum Jóannes Patursson læt Havnar Framburðsfelagi 21. apríl 1917. Tað ber sjálvandi til at spyrja, hví brøvini einans finnast í avriti og hví Jóannes Patursson ikki handaði kanningarnevndini hesi brøv, tá tey høvdu so stóran týðning fyri verjuna av honum. Eitt møguligt svar kundi verið, at tey, eins og kanningarnevndin róði fram undir viðvíkjandi øðrum brøvum, vóru framleidd seinni av adressumonnunum til tess at verja Jóannes Patursson móti skuldsetingum frá kanningarnevndini (sí seinni).

Hendan tesan er kortini ikki serliga sannlík. Fyri tað fyrsta eru brøvini nevnd í fjarriti frá Jóhanni Patursson til Jóhan Andreas Nolsøe, dagfest 18. apríl 1917. Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 124. Hartil kemur, at kanningarnevndin ongantíð ívaðist í, at brøvini vóru til, hóast Jóhannes Patursson í 1919 upplýsti fyri henni, at hann ikki longur hevði tey; kanningarnevndin (ill)gitti tvørturímóti, at tá Jóhannes Patursson ikki vildi útflyggja tey, so var tað ikki tí, at tey ikki funnust, men heldur var grundin tann, at innihaldið í teimum varpaði ljós á ivasomu gerðir hansara 17. apríl 1917. Hóast tað kann tykjast løgið, at Jóhannes Patursson ikki kundi fáa brøvini til vega, so er tað ikki heilt óhugsandi, at hann sigur satt hesum viðvíkjandi. Jóhannes Patursson fekk 17. apríl 1917 m.a. eitt bræv frá Edwardi Mortensen úr Keypmannahavn, dagfest 11. apríl 1917, har hann – sambært upplýsingum frá honum sjálvum – varð biðin um at kunna Havnar Framburðsfelag um innihaldið í teimum brøvum, sum Edward Mortensen hevði sent til hansara. Hetta gjørði Jóhannes Patursson 21. apríl 1917, tá hann við hond avritaði údráttir úr brøvum frá Edwardi Mortensen, dagfest 1., 2., 5. og 11. apríl 1917, í eitt annað bræv, sum hann sendi til Havnar Framburðsfelag. Tað er møguligt, at tey upprunaligu brøvini hjá Jóhanni Patursson vóru blivnir burtur í 1919, tá kanningarnevndin spurdi eftir teimum, meðan avritini – sum hann tá hevði gloymt alt um – lógu og samlaðu stov onkustaðni millum skjøluni hjá Havnar Framburðsfelag. Tað kann eisini hugsast at hava verið avgerandi, at Edward Mortensen bað Jóhannes Patursson og adressumenninar um ikki at endurgeva samrøður hansara við C. Th. Zahle og Erik Scavenius í almennum høpi. Í brævi til Jóhannes Patursson, dagfest 11. apríl 1917, skrivur Edward Mortensen: „*Hvæt Zahle og Scavenius hava sagt biði eg tykkum tó ikki bera fram offentligt á skrift ella talu*“. Føroya Landsskjalasavn. Havnar Framburðsfelag. Brøv og roknskapir 1917-1932. Tað er heldur ikki vist, at Jóhannes Patursson av politiskum grundum yvirhøvur vildi hjálpa kanningarnevndini. Í øllum førum er tað trupult at ímynda sær, at adressumenninir ella Jóhannes Patursson sjálvur longu 21. apríl 1917 – langt áðrenn nøkur politisk gøla hevði tikið seg upp av málinum og langt áðrenn kanningarnevndin varð sett – skuldu havt framleitt eitt alibi fyri Jóhannes Patursson. Og hevði tilfarið verið framleitt við skeivari dagfesting nakað seinni, tá politisk gøla byrjaði at taka seg upp í málinum, so hevði tað ikki greitt frá, hví nevndin ikki fekk hendur á tí. Hartil kemur, at Andreas Ziska og C. Holm-Isaksen í skrivi til kanningarnevndina, dagfest 5. august 1919, upplýstu, at Jóhannes Patursson í apríl 1917 „*oplæste det ovenomtalte Brev*“ – frá 5. apríl 1917 – „*for os*“. Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 112. Kanningarnevndin illtonkti Andreas Ziska og Holm-Isaksen fyri við hesum skjalinum at hava „*produceret*“ eina verju fyri Jóhannes Patursson, – Beretning, 1919, síðu 29-30 – men upplýsingin samsvarar altso við avritini av brøvunum frá 21. apríl 1917, sum finnast á Føroya Landsskjalasavni. Bæði innihald og orðingar í brævinum, sum Jóhannes Patursson las upp fyri Ziska og Holm-Isaksen, líktust harumframt so mikið nógv tí, sum Edward Mortensen skrivaði til Andreas Ziska 8. apríl 1917, at Andreas Ziska og C. Holm-Isaksen sambært skrivinum til kanningarnevndina frá 5. august 1919 „*med een Mund*“ søgdu, at „*det maatte være enten Originalen til eller en Afskrift af Hr. Mortensens Brev til medunderskrevne Ziska*“. Ein samanbering av brævinum frá Edwardi Mortensen til Andreas Ziska, dagfest 8. apríl 1917, sum finst í savninum hjá kanningarnevndini – Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 109 – og brævinum, sum Edward Mortensen sendi til Jóhannes Patursson, dagfest 5. apríl 1917, – sum finst í avriti frá 21. apríl 1917 í savninum hjá Havnar Framburðsfelag á Føroya Landsskjalasavni – avdúkar, at Andreas Ziska og C. Holm-Isaksen høvdu alla grund til at undrast yvir samsvarið millum brøvini. Hetta samsvarið frikennir í veruleikanum Jóhannes Patursson fyri skuldsetingar hjá kanningarnevndini um, at hann 17. apríl 1917 handlaði í stríð við eitt bræv frá Edwardi Mortensen, sum hevði eitt heilt annað innihald enn tað, sum Edward Mortensen sendi til Andreas Ziska 8. apríl 1917. Í stríð við illgitingarnar hjá meirilutanum í kanningarnevndini er fult samsvar millum hesi bæði brøvini, sum harumframt vátta, at danska stjórnin ikki hevði nakað ímóti, at bønarbrævið varð sent til danska sendiharran

í London. Tað er eisini trupult at ímynda sær, at Edvard Mortensen skuldi havt sent tvey brøv til Andreas Ziska og Jóannes Patursson, sum høvdu mótstriðandi upplýsingar um stöðuna hjá donsku stjórnini til bønarbrævið. Tað endaliga prógv við fyrri, at brøv frá Edwardi Mortensen til Jóannes Patursson frá apríl eru til er í veruleikanum at finna í einum brævi frá Edwardi Mortensen til Andreas Ziska, dagfest 2. apríl 1917, sum er í savninum hjá kanningarnevdini, har tað verður tikið soleiðis til: „*Jeg har netop nu faaet Deres Brev. Posten maa afleveres inden 1 Time. Jeg har telegraferet om Sagen og skrevet til Patursson*“ – hann hevði „*skrevet til Patursson*“ og fjarrita um málið, sum skjalfest er. Hetta brævið er eisini eitt avrit, men tað avgerandi er, at „Notarialkontoret“ í Havn hevur gjørt avritið við støði í frumritinum fyrri kanningarnevdina og hevur samstundis 31. desember 1918 váttað, at tað samsvarar við frumritið. Folketingets Bibliotek og Arkiv. Færøkommissionen 5.7. 1918 Nedsat i Henhold til Grundlovens § 45, kassi 1, merktur Protokol og aktstykker, pakki merktur: Færø Kommission. Skrivelser fra Edw Mortensen og Ziska. Hetta er í øllum førum prógv fyrri, at bræv frá Edwardi Mortensen til Jóannes Patursson frá 2. apríl er til – ikki uppfundið – og tey kunnu ikki hava havt eitt øðrvísi innihald enn tað, Edward Mortensen sendi til Andreas Ziska 8. apríl.

- 472 Beretning, 1919, síðu 29.
- 473 Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 112.
- 474 Beretning, 1919, síðu 26-27.
- 475 Tað er møguligt, at Jóannes Patursson longu 13. apríl 1917 fekk onkur av brøvunum frá Edwardi Mortensen, sum eru í savninum hjá Havnar Framburðsfelag á Føroya Landsskjalasavni, dagfest 1., 2., 5. og 11. apríl 1917, tí sambært fjarriti frá Løgmláráðnum til Føroya Amt, dagfest 31. mars 1917, skuldi dampskipið Island fara úr Keypmannahavn til Føroya við vøru 2. apríl 1917, og Ísland var sambært Svenningi Rytter amtmannin komið til Føroya við vøru 13. apríl 1917. Eftir hesum kann Jóannes Patursson neyvan hava fingið tað eisini rættiliga avgerandi brævið frá Edward Mortensen, dagfest 5. apríl 1917, har tað stóð, „*Eg havi talað bæði við Zahle og uttanríkisministara Scavenius ... og teir forstóðu tað natúrligasta grundarlagið fyrri tykkara gerð. Scavenius ... ikki hevði nakað imóti at ein fólkaadressa varð send til gesantin, sum tygum skriva var ætlanin ... og at hann so vildi geva gesantinum instruksir*“ fyrr enn 17. apríl 1917. Føroya Landsskjalasavn. Havnar Framburðsfelag. Brøv og roknskapir 1917-1932.
- 476 Tann fulla orðingin av nevnda broti úr brævinum frá Edwardi Mortensen til Andreas Ziska, dagfest 8. apríl 1917, sum er í savninum hjá kanningarnevdini á Folketingets Bibliotek og Arkiv, er „*Scavenius skildi, hvussu til stóð, og eg fekk tann fatan, at hann ikki hevði nakað imóti, at ein fólkaadressa varð send til tann danska gesandtin, sum tygum skriva ætlan var, og at hann so vildi geva gesandtinum instruksir*“, – Folketingets Bibliotek og Arkiv. Færøkommissionen 5.7. 1918 Nedsat i Henhold til Grundlovens § 45, kassi 1, merktur Protokol og aktstykker, pakki merktur: Færø Kommission. Skrivelser fra Edw Mortensen og Ziska – meðan tað ófullfíggaða avritið av brævinum frá Edwardi Mortensen til Jóannes Patursson, dagfest 5. apríl 1917, sum er á Føroya Landsskjalasavni, er „*Scavenius ... ikki hevði nakað imóti at ein fólkaadressa varð send til gesantin, sum tygum skriva var ætlanin ... og at hann so vildi geva gesantinum instruksir*“. Føroya Landsskjalasavn. Havnar Framburðsfelag. Brøv og roknskapir 1917-1932.
- 477 Hóast tað er rættiliga ósannlíkt, so ber til at hugsa sær, at tann veika orðingin „*antager*“ í fjarritinum til Edward Mortensen 17. apríl 1917 bendir á, at Jóannes Patursson var eitt sindur ivasamur um Edward Mortensen í brævinum frá 5. apríl hevði meint, at hann „*fekk ta fatan*“ av samrøðum við Erik Scavenius, at danska stjórnin einki hevði imóti, at *adressumenninir* sendu bønarbrævið til danska sendiharran í London ella um hann einans hevði meint, at *Løgtingið* kundi senda bønarbrævið til London. Tann rætti samanhangurin framgongur ikki av brævinum, men tað sæst av fjarritasavninum hjá kanningarnevdini, at Jóannes Patursson longu 27. mars 1917 við fjarriti hevði kunnað Edward Mortensen um adressuna og ætlanirnar við henni: „*Íslands Førsteminister har*

gennem Altingets Formand telegrafisk lovet Færøerne Hjælp med Hensyn til Vareforsyningen, hvis den engelske Regering tillader Eksport fra Island til Færøerne. Paa dette Grundlag cirkulerer Folkadresse til den engelske Regering om fri Transport af amerikanske Varer mellem Færøerne-Island. Samme forslag forelagt lagtinget. Vil De rejse med Andragendet til London? Telegrafer øjeblikkelig og opgiv Betingelser... . Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 123. Edward Mortensen visti sostatt 9 dagar áðrenn hann 5. apríl 1917 sendi áðurnevnda bræv til Jóannes Patursson, at adressan varð lögð fyri Løgtingið, men sambært fjarritasavninum hjá kanningarnevdini var tað ikki fyrr enn 21. apríl 1917, – t.e. 18 dagar eftir at Løgtingið 3. apríl hevði felt uppskot Sjálvstýrisflokksins og 4 dagar eftir, at adressan 17. apríl varð fjarritað til danska sendiharran í London – at Jóannes Patursson kunnaði Edward Mortensen um, at „*Amtmanden og Vareudvalget samt 7 Lagtingsmænd nedstemte i Lagtinget vort Forslag ...*“, Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 125. Tað kundi bent á, at tað, sum Edward Mortensen kunnaði Jóannes Patursson um í brævinum frá 5. apríl 1917 skuldi skiljast á tann hátt, at hann av samrøðum við Erik Scavenius „*fekk ta fatan*“, at Løgtingið (ikki adressumenninir) kundi senda bønarbrævið til danska sendiharran í London. Tað hevði eisini samsvarað við, at Jóannes Patursson í fjarritinum 21. apríl 1917 móttvegis Edward Mortensen sær út til at hava roynt at rættvísgera, at hann sendi adressuna til danska sendiharran í London eftir at Løgtingið hevði felt hana: „*Da den sædvanlige Vej saaledes er lukket for os, haaber vi, at vor Regering forstaar Situationen og samtykker i, at De rejser og sender Castenskjold de fornødne Instrukser*“. Hendan útlekkingin er kortini ikki serliga sannlík. Í fyrra lagi eiga orðingarnar í fjarritinum frá Jóanesi Patursson til Edward Mortensen 21. apríl 1917 ikki at setast í samband við Løgtingið, sum 3. apríl 1917 hevði felt bønarbrævið, men tær eiga at setast í samband við tað, sum danski sendiharrin skrivaði til Jóannes Patursson í fjarritinum 20. apríl 1917, t.e. eftir at hann hevði fingið bønarbrævið: at tað fyrst átti at verið sent til „*Justitsministeriet ... ad den sædvanlige, officielle Vej, Amtmand Rytter*“. Verður brævið frá Edwardi Mortensen til Jóannes Patursson frá 5. apríl 1917 og brævið, sum Edward Mortensen sendi til Andreas Ziska 8. apríl 1917, samanborin við kunningina og spurningin – „*Svar mig telegrafisk, om De mener, vi gør noget urigtigt ved at sende dette andragende til den danske Gesandt*“ (mín framheving við feitari skrift) – til Edward Mortensen í brævinum frá Andreasi Ziska frá 26. mars 1917, sum tað eftir øllum at døma er svar uppá, so sæst í øðrum lagi týðuliga, at Edward Mortensen sipaði til adressumenninar og ikki til Løgtingið. Løgtingið verður hvorki nevnt sum møguligur sendari av bønarbrævinum í spurninginum frá Andreasi Ziska ella í teimum báðum svarunum frá Edwardi Mortensen til Jóannes Patursson og Andreas Ziska. Orðini „*vi*“ og „*I*“, sum verða nýtt í brøvunum benda eisini týðiliga á, at sipað verður til adressumenninar og ikki til Løgtingið. Andreas Ziska skrivur eisini í sama brævi, sum spurningurin verður settur, at ætlanin var, at „*Kvinder og Mænd over 18 Aar ved Navns Underskrift gennem Lagtingsmænd henvender sig til Storbritanniens Regering*“ (mín framheving við feitari skrift). Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 104. Tað er eisini heilt týðiligt, at spurningurin ikki snýr seg um heimildir Løgtingsins til at senda bønarbrævið til London, men tvørturímóti skal spurningurin skiljast í sambandi við, at amtmaðurin hevði kallað Løgtingið saman „*i den Hensigt at forhindre, at Andragendet sendes fra Færøerne til Bestemmelsesstedet*“ (mín undirstriking við feitari skrift). Hóast eitt játtandi svar úr Keypmannahavn kundi verið avgerandi fyri viðgerðina av uppskoti Sjálvstýrisflokksins í Løgtinginum, so tykist tað sostatt rættiliga ósannlíkt, at adressumenninir einans bóðu Edward Mortensen fáa upplýsingar til vega frá donsku stjórnini um tað, sum Løgtingið hevði heimild til at gera við adressuna. Samanhangurin bendir týðiliga á, at adressumenninir longu 26. mars 1917 ella áðrenn høvdu varhugan av, at Løgtingið fór at fella adressuna og at ætlanin við spurninginum hjá Andreasi Ziska til Edward Mortensen var, at hann skuldi kanna, um „*vi*“, t.e. adressumenninir, kundu senda bønarbrævið til danska sendiharran í London „*gennem Lagtingsmænd*“ – t.e. ikki endiliga gjøgnum Løgtingið, men gjøgnum nakrar av tingmonnum Sjálvstýrisflokksins. Soleiðis má Edward Mortensen

hava skilt spurningin frá Andreasi Ziska og í hesum høpi skulu svarini til Jóannes Patursson 5. apríl 1917 og Andreas Ziska 8. apríl 1917 eftir øllum at døma eisini skiljast. Eitt avgerandi skjalprógv við fyrri hesum er, at Ritzau longu 4. apríl 1917, t.e. áðrenn Edward Mortensen skrivaði nevndu brøv til Jóannes Patursson og Andreas Ziska við góðkenningini av, at adressan kundi sendast til sendiharran í London, fekk eitt fjarrit frá blaðstjóranum á Dimmalætting, Skaalum, við upplýsingum um, at Løgtingið hevði felt adressuna. Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 111. Edward Mortensen má hava kent innihaldið í hesum fjarritinum til Ritzau, tá hann í døgnum 5. og 8. apríl sendi eitt fjarrit til Jóannes Patursson og tvey nærur einsljóðandi brøv til Jóannes Patursson og Andreas Ziska. Fjarritið til Jóannes Patursson við adressuni á danska sendiharranum í London sendi Edward Mortensen úr Keypmannahavn 5. apríl kl 15.55, meðan fjarritið frá Skaalum til Ritzau varð sent 4. apríl kl. 12.45 – meira enn eitt døgn frammanundan og 4 døgn áðrenn Edward Mortensen 8. apríl sendi bræv við sama innihaldi til Andreas Ziska. Danska stjórnin skilti eisini ætlanirnar hjá adressumonnunum soleiðis 26. mars 1917, eftir at hon hevði viðgjørt loyniliga fjarritið frá amtmanninum, dagfest 24. mars 1917, har hann kunnaði um „*en direkte Henvendelse ... fra en herværende politisk Forening ... til den engelske Regering*“. Erik Scavenius tykist heldur ikki eftir at hann hevði tosað við Edward Mortensen í apríl 1917 yvirhøvuð hava lagt nakað í spurningin, um bønarbrævið varð sent gjøgnum Løgtingið ella ikki. Sambært ráðharraprotokolini segði Erik Scavenius 7. mai 1917 um bønarbrævið, at „*De Paagældende har derefter henvendt sig til Udenrigsministeriet, og Sagen er nu i normal Gænge*“, men tá J. C. Christensen spurdi, um „*Henvendelsen til den danske Gesandt var sket, efter at Lagtinget havde været samlet*“, svaraði Erik Scavenius bara, at hann „*skulde lade dette undersøge*“. Erik Scavenius nevndi heldur ikki í fjarritinum til sendiharran í London 19. apríl 1917 nakað um, at Løgtingið átti at staðið fyrri bønarbrævinum, tá hann kunnaði um treytirnar fyrri, at arbeiddast kundi viðari við áheitanini frá „*De paagældende*“ – t.e. adressumonnunum. Tað gjørdi sendiharrin í London heldur ikki 20. apríl 1917 í fjarritinum til Jóannes Patursson. Erik Scavenius, C. Th. Zahle, Edward Mortensen, Jóannes Patursson, Svenning Rytter og tann atfinningarsama kanningarnevndin høvdu heldur ikki seinni nakað at viðmerkja til ella finnast at hesum viðvíkjandi. C. Th. Zahle og Erik Scavenius sóu stórt sæð einki átaluverð í tí, sum Jóannes Patursson gjørdi 17. apríl 1917 og kanningarnevndin róði í frágreiðingini í 1919 fram undir, at hevði Jóannes Patursson fingið eitt bræv frá Edwardi Mortensen, sum samsvaraði við tað, sum í avriti liggur í savninum hjá Havnar Framburðsfelag á Føroya Landsskjalasavni, dagfest 5. apríl 1917, so „*forelaa [der] en slags Billigelse*“ frá donsku stjórnini. Beretning, 1919, síðu 29. Nakað kundi kortini bent á, at hesin samanhangurin ikki var heilt greiður fyrri Jóannes Patursson 17. apríl 1917, tí hann var sambært ávísingum orðum í fjarritum 17. og 21. apríl 1917 til Edward Mortensen eitt sindur ivasamur um, hvussu brævið frá Edwardi Mortensen, dagfest, 5. apríl 1917, skuldu skiljast, men hann hevði onga grund til at ivast. Svarið frá Edwardi Mortensen var ikki til at taka feil av – játtandi svar.

478 Bilag, Vidneafhøringar, 1919, síðu 538.

479 Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 29.

480 Bilag, Vidneafhøringar, 1919, síðu 290-292.

481 Bilag, Vidneafhøringar, 1919, síðu 537-538, og Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 123.

482 Tað sama kann sigast um tað, sum Edward Mortensen skrivaði í endurminningum sínum í 1964. Jóannes Patursson helt av røttum í bók til almenningin frá 1931 fast um, at adressan varð send til „*den danske gesandt i London, efter at den danske regering forud var blevet underrettet derom*“, – Patursson, 1931, síðu 58 – men Edward Mortensen tekur sjálvur soleiðis til hesum viðvíkjandi í endurminningum sínum: „*17. apríl fjarritaði Jóannes Patursson til mín, at hann ... hevði sent adressuna til danska sendiharran í London ... . Sendiharrin svaraði J. Patursson at hann helt málið vera av stórum týðningi, men hann kundi ikki virka fyrri tí uttan eftir boðum frá ríkisstýrinum. Hann mælti til at senda umsóknina*

gjøgnum ríkisstýrið. Eg samráddist við uttanríkisráðharran, og hann gav sendimanninum boð um at virka fyri teimum ynskjum, ið vóru í adressuni um fría sigling“. Mitens, 1964, síðu 131. Sambært hesum sær tað ikki út til, at Edward Mortensen vendi sær til uttanríkisráðharran við bønarbrævinum fyrr enn eftir 20. apríl 1917, tá bretski sendiharrin í London – tríggar dagar eftir at Jóannes Patursson hevði fjarritað adressuna til London – hevði sent Jóanni Patursson eitt fjarrit, har hann ikki segði seg hava heimild til at fara víðari við málinum. Hetta samsvarar við tað, at Edward Mortensen – sum fyrr nevnt – formliga ikki vendi sær til donsku stjórnina við bønarbrævinum fyrr enn 23. apríl 1917. Tað sær hinvegin ikki út til, at føroyska fólkatingsumboðið í Keypmannahavn, partamaður Jóannes Patursson og ein av adressumonnunum, Edward Mortensen, styðjar áðurnevndu útlægging hjá Jóanni Patursson av málinum. Hertil skal í fyrsta lagi viðmerkjast, at Edward Mortensen skrivaði endurminningar sínar í 1964 – t.e. eftir stóru ósemjuna í Sjálvstýrisflokkinum, sum í 1938 hevði við sær, at Jóannes Patursson og aðrir tóku seg úr flokkinum og saman við øðrum stovnaði Fólkaflokkin – og í øðrum lagi má Edward Mortensen – eins og uttanríkisráðharrin í ráðharraprotokollini – hava grundað sínar endurminningar á tey almennu skjøluni í málinum og ikki á óformligu samrøður sínar við uttanríkisráðharran undan 17. apríl 1917. Tí privata brævasamskiftið millum sjálvstýrismenninar í 1917 og vitnisfrágreiðingar, sum báðir partar í málinum góvu kanningarnevndini í 1919 – eisini Edward Mortensen sjálvur – prógvar, at Jóannes Patursson hevði rætt í tí, sum hann skrivaði í 1931. Ríkisstjórnin var kunnað, áðrenn bønarbrævið varð sent til sendiharran í London.

- 483 Føroya Landsskjalasavn. Havnar Framburðsfelag. Brøv og roknskapir 1917-1932; Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 109. Her endurgivið eftir brævinum til Jóannes Patursson, sum í avriti finst í savninum hjá Havnar Framburðsfelag á Føroya Landsskjalasavni.
- 484 Føroya Landsskjalasavn. Gerðabók fyri Havnar Framburðsfelag 1905-1919.
- 485 Bilag, Vidneafhøringar, 1919, síðu 291.
- 486 Bilag, Vidneafhøringar, 1919, síðu 242.
- 487 Bilag, Vidneafhøringar, 1919, síðu 242.
- 488 Dimmalætting, 9. februar 1918.
- 489 Wählin o.a., 1994, síðu 109.
- 490 „Den rytterske Adresse-Affære belyst“, Tingakrossur, 20. mars 1918.
- 491 Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 48.
- 492 Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 49.
- 493 Bilag, Vidneafhøringar, 1919, síðu 291.
- 494 Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 22.
- 495 Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Folketinget, 70de ordentlige Samling 1917-18, I, 1917, teigar 501-506, 1331-1344 og 1355-1362.
- 496 Bilag, Vidneafhøringar, 1919, síðu 291.
- 497 Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 57.
- 498 „Spørgsmaal og Forslag“, Føroyatíðindi, 12. mars 1917.
- 499 Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 55.
- 500 Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 56.
- 501 Taka vit amtmannin fyri fult, so er tað enntá møguligt, at konsulin í apríl 1918 hevur havt grundir til at geva amtmanninum fyrimun fram um føroysk adressufólk. Amtmaðurin upplýsti fyri kanningarnevndini í 1919, at í mars 1917 hevði hann „for nylig været i København, og at af de Spørgsmaal, jeg der skulde bringe frem, var fra Købmandsforeningen og drejede sig om at faa Konsulen fjernet.“, Bilag, Vidneafhøringar, 1919, síðu 359. Tað er ikki óhugsandi, kanska beinleiðis sannlíkt, at hetta ynski frá føroyingum var komið konsulinum fyri oyra – kanska hevði amtmaðurin sjálvur upplýst hann um hetta – 21. mars 1918, tá amtmaðurin bað hann vátta, at adressumenninir høvdu biðið hann senda adressuna til bretsku stjórnina. Í so fall kann konsulin ikki sigast at vera eitt heilt óheft vitni í mars 1918. Amtmaðurin upplýsir einki meira um, hvat hetta kravið

frá keypmonnunum botnaði í, men tað er møguligt, at hetta málið eisini fevndi um amtmannin. Edward Mortensen upplýsti fyrri kanningarnevndini, at Svenning Rytter hevði útflyggjað føroyskum keypmonnum vørur frá Amtinum í stríð við krøv frá bretska konsulinum í Havn um, at teir fyrst hjá honum skuldu seta sítt navn undir eina vátan, har teir bundu seg til ikki at selja vøru til lond, sum kundu hugsast at selja vøruna víðari til fíggindar Bretlands, t.d. Týskland. Bilag, Vidneafhøringar, 1919, síðu 534-535. Hesin politikkurin hjá bretska konsulinum í Havn hevði við sær, at 17 føroyskir keypmenn, sum ikki vildu skrivað undir eina vátan, ikki fingi møguleika fyrri at keypa vørur úr Bretlandi – Folketingets Bibliotek og Arkiv. Færøkommissionen af 5.7 1918 Nedsat i henhold til Grundlovens § 45, kassi 1, merktur Protokol og aktstykker, pakki merktur: Udenrigsministeren. Fremlagt i kommissionen af Udenrigsminister Scavenius – Fylgiskjal I. Tað kann vera hetta, sum hevur gjørt, at føroyskir keypmenn móttvegis amtmanninum høvdu sett fram ynski um, at teir vildu sleppa av við bretska konsulin í Havn. Hóast amtmaðurin sambært hesum eisini átti at verið komin í stríð við konsulin, so er tað ikki ósannlíkt, at amtmaðurin í 1918 hevur givið konsulinum somu mynd av málinum sum hann gav kanningarnevndini – t.e. at tað vóru føroyskir keypmenn, sum høvdu sett fram ynski um at fáa hann burtur.

- 502 Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 28.
- 503 Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 21, 22.
- 504 Bilag, Vidneafhøringar, 1919, síðu 535-536.
- 505 Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 109.
- 506 Bilag, Vidneafhøringar, 1919, síðu 200.
- 507 Bilag, Vidneafhøringar, 1919, síðu 261.
- 508 Debes, 2001, síðu 34-36.
- 509 Andreasen, 2006, síðu 117-119 og 126-131.
- 510 Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 22-23.
- 511 Stevnuskráir flokkanna í tíðarskeiðinum 1906-1925 – Fylgiskjal XIII.
- 512 Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 149-154.
- 513 Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 22.
- 514 Bilag, Vidneafhøringar, 1919, síðu 256.
- 515 Bilag, Vidneafhøringar, 1919, síðu 263.
- 516 Rigsarkivet. Privatarxiv. Niels Neergaard 1854-1936. IV. Div. Politiske Sager, 1906-1924. 10. Div. Politiske Sager, 1914-1919. F. 18-2. (7/6 1918). Fortroligt. Danmarks Forhold til Island under Krigen i Handelspolitisk Henseende.
- 517 Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 24.
- 518 Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 22.
- 519 Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 24.
- 520 Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 32.
- 521 Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 33-34.
- 522 Rigsdagstidende. Forhandlingar paa Folketinget, 70de ordentlige Samling 1917-18, I, 1917, teigar 1341-1342.
- 523 Beretning, 1919, síðu 54.
- 524 Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 229.
- 525 Bilag, Vidneafhøringar, 1919, síðu 291.
- 526 Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 229.
- 527 Bilag, Vidneafhøringar, 1919, síðu 292-293; 299-300, og Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 229.
- 528 Bilag, Vidneafhøringar, 1919, síðu 291. Tann 14. mars 1919 segði Erik Scavenius, uttanríkisráðharri, sum fyrr nevnt fyrri Kanningarnevnd Landstingsins, at „*Tanken om en Adresse indsendt til den britiske Regering gennem den britiske Konsul paa Færøerne (maa) siges at være ikke alene ukorrekt, men uheldig i politisk Henseende, idet det vilde betyde en direkte Henvendelse til en fremmed Regering fra en Del af den danske Stat udenom de Myndigheder,*

- der lovligt varetager Forbindelsen mellem den danske Stat og de fremmede Regeringer. Dette maatte jeg tage afstand fra ...* „
- 529 Føroya Landsskjalasavn. Havnar Framburðsfelag. Brøv og roknskapir 1917-1932 – bræv til Jóannes Patursson, dagfest 5. apríl 1917.
- 530 Kaarsted (útg.), 1973, síðu 123.
- 531 Rigsarkivet. Privatarkiv. Niels Neergaard 1854-1936. IV. Div. Politiske Sager, 1906-1924. 10. Div. Politiske Sager, 1914-1919. F. 18-2. (7/6 1918). Fortroligt. Danmarks Forhold til Island under Krigen i Handelspolitisk Henseende, síðu 5.
- 532 Hetta samsvarar eisini við, at Edwardi Mortensen í brævi til Jóannes Patursson, dagfest 5. apríl 1917, og í brævi til Andreas Ziska, dagfest 8. apríl 1917, hevði skrivað, at bæði C. Th. Zahle og Erik Scavenius høvdu sagt við hann, at tað at íslendingar og føroyingar samstarvaðu „*tá ið neyðin er stór*“ var „*tað natúrligasta og ikki minst í sovordnum tíðum – og teir hava víst føroyingum á eitt samarbeiði við Ísland*“. Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 109, og – sum her endurgivið á føroyskum eftir – Føroya Landsskjalasavn. Havnar Framburðsfelag. Brøv og roknskapir 1917-1932.
- 533 Sí Flutningstrupulleikar og vørutrot.
- 534 Bilag, Vidneafhøringar, 1919, síðu 534-535.
- 535 Her endurgivið eftir brævi frá Edwardi Mortensen til Havnar Framburðsfelag, dagfest 12. juli 1919. Havnar Framburðsfelag. Brøv og roknskapir 1917-1932. Í frágreiðingini hjá kanningarnevndini eru orðini endurgivin eitt sindur øðrvísi: „*Jeg fastholder, at Hensigten med Adressen var at gøre et politisk Kup; det blev sagt i Framburdsfelaginum, og blev det tilføjet, at var Adressen først naaet frem, saa var det blevet Sambandets Død*“. Beretning, 1919, síðu 37. Dimmalætting endurgav eisini 18., 21. og 25. apríl 1917 munnligu umrøðuna av bønarbrævinum á Løgtingið 29. mars 1917, har Rasmus Rasmussen leggur bønarbrævið undir at hava eitt politiskt innihald, men har er eingin orðing hjá Rasmusi Rasmussen endurgivin, sum samsvarar við hesa.
- 536 „Lagtinget“, Dimmalætting, 18. apríl 1917.
- 537 Bilag, Vidneafhøringar, 1919, síðu 256.
- 538 Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Folketinget, 70de ordentlige Samling 1917-1918, I, 1917, teigur 1339.
- 539 C. Th. Zahle segði tá, at „*Naar Skibene kommer med det, Færingerne mangler, hører det vel op*“. Kaarsted, 1973, síðu 123.
- 540 Mørch, 2001, síðu 97-113.
- 541 Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 64-66 – Fylgiskjal XIX.
- 542 Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 67 – Fylgiskjal XIX.
- 543 Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 68-69.
- 544 Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Landstinget, 70de ordentlige Samling 1917-18, 1918, teigur 1945.
- 545 Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Landstinget, 70de ordentlige Samling 1917-18, 1918, teigur 1944.
- 546 Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 46-49.
- 547 Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Landstinget, 70de ordentlige Samling 1917-18, 1918, teigur 1944.
- 548 Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 70
- 549 Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Landstinget, 70de ordentlige Samling 1917-1918, 1918, teigar 1952 og 1957.
- 550 Beretning, 1919, síðu V.
- 551 Lagtingstidende, Den ordinære Samling, 1918, síðu 194-195.
- 552 Debes, 1991, síðu 102.
- 553 Lagtingstidende A, Munnliga umrøðan, 1918, síðu 165, 166, 167, 168 og 170.
- 554 Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Landstinget, 72de ordentlige Samling 1919-1920, 1920, teigur 1152.

- 555 Beretning, 1919 og Bilag 1919.
- 556 Beretning, 1919, síðu 3-4.
- 557 Beretning, 1919, síðu 33.
- 558 Beretning, 1919, síðu 16.
- 559 Beretning, 1919, síðu 66.
- 560 Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Landstinget, 72de ordentlige Samling 1919-1920, 1920, teigur 1140 og 1175.
- 561 Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Landstinget, 72de ordentlige Samling 1919-1920, 1920, teigur 1133. Tá hesin spurningurinn ikki hevur nakran týðning fyri hesa ritgerðina – burtursæð frá, at hetta sigur nakað um arbeidsháttin hjá kanningarnevndini – skal hetta málið, sum er samansett, ikki viðgerast neyvt her. Í stuttum snúði skuldsætingin hjá C. Th. Zahle seg um, at kanningarnevndin hevði sett eitt punktum í prentaðu útgávuna á fjarritinum, har einki var í frumritinum, og harumframt sett næsta orðið at byrja við stórum, hóast tað stóð við lítlum í fjarritinum. Tað hevði við sær, at tulkningin av fjarritinum bert kundi samsvara við sjónarmið hjá kanningarnevndini, meðan tað upprunliga fjarritið kundi tulkast til fyrimum fyri C. Th. Zahle. Soleiðis er fjarritið endurgivið av kanningarnevndini (broytingar eru merktar við feitum stavum):
*„Thorshavn, March 17, 1918.
 Ministry of Justice,
 Copenhagen.
 Number 22 telegrams of 12 and 15 march 21 received Governors letter of march 5 was not private but quite official. we the signed officials Rytter, Governor, Thygesen, Judge, and Vést, Sheriff, ask Ministry to obtain other appointment or if not possible within short time our dismissal. Petition in due form and with further explanation will follow by first opportunity.
 Rytter. Thygesen. Vést.“*
 Soleiðis er høvudsteksturinn í upprunafjarritinum (har nevndin broytti tekstin, eru feit framerki):
*„Number 22 telegrams of 12 and 15 march 21 received Governors letter of march 5 was not private but quite official **Stop** we the signed officials Rytter, Governor, Thygesen, Judge, and Vést, Sheriff, ask Ministry to obtain other appointment or if not possible within short time our dismissal **petition** in due form and with further explanation will follow by first opportunity“.*
 Sambært kanningarnevndini var alt greitt í fjarritinum, meðan C. Th. Zahle 17. mars 1918 bað tey trý embætisfólkinum um eina nærri frágreiðing, tí hann ikki segði seg vita, hvussu fjarritið skuldi skiljast – sum ein uppsøgn ella at ein uppsøgn fór at koma, um so var, at tey ikki fingið váttan um at verða flutt í annað starv. Sambært kanningarnevndini var tað skrivarin hjá nevndini, sum hevði broytt tekstin, meðan eingin í nevndini visti nakað um hetta fyrr enn C. Th. Zahle kunnaði tey um tað í Landstinginum 3. mars 1920. Nevndin vardi kortini broytingarnar við, at neyðugt var við nevndu broytingum fyri at fjarritið skuldi geva meining, og at høvuðsmálið annars var, at C. Th. Zahle 20. mars 1918 ikki hevði lisið byrjanina á fjarritinum, sum nevndi onnur fjarrit, sum søgdu nakað um, hvussu vánalig viðurskiftini millum hann og Rytter vóru.
- 562 Lagtingstidende, Den 1ste ekstraordinære Samling, 1920, síðu 1-2.
- 563 Beretning, 1919, síðu 74.
- 564 Beretning, 1919, síðu 39-40.
- 565 Beretning, 1919, síðu 80-81.
- 566 Lagtingstidende, Den overordentlige Samling, 1917, síðu 3.
- 567 Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 15-16.
- 568 Lagtingstidende, Den mundtlige Forhandling, 1918, síðu 171.
- 569 Norski professarin og søgufroðingurinn Knud Kjeldstadli grundgevur í motodubók síni fyri, at tað er neyðugt hjá søgu- og samfelagsgranskarum at seta seg út um einfaldar atvold og fylgja frágreiðingar. Í fyrsta lagi eru søgulig og samfelagslig viðurskifti altíð

- so mikið samansett, at tey ikki kunnu greiðast frá við at vísa til eina orsök, sum liggur aftanfyrri søguligar broytingar. Í øðrum lagi verða søgulig og samfelagslig viðurskipti skapt av menniskjum, sum virka við støði í persónligum ynskjum, dreymum, hugsjónum og endamállum, sum liggja frammi í tíðini – ikki aftanfyrri. Atvoldarfrágreiðingar, sum vísa hvørjar kreftir liggja til grund fyri og ávirka menniskjansligar gerðir, eru neyðugar at arbeiða við hjá granskarum, men tær eru sjálvdan nøktandi, tá søgulig og samfelagslig viðurskipti skulu greinast. Umframt atvoldarfrágreiðingar, noyðast søgu- og samfelagsfrøðingar at arbeiða við funktións- og motivforklaringum, sum sinamillum treyta, ávirka og avmarka hvørja aðra. Tað er tí neyðugt hjá søgufrøðingum at arbeiða við yvirskipaðum heildarsjónarmiðum, modell ella ástøði, sum ítøkiligar atvoldir av ymiskum slag verða settar í høpi við. Annars verður frágreiðingin ikki nøktandi. Hetta kann gerast við at arbeiða við modellum, sum tilfarið verður sett í høpi við. Kjeldstadli, 2001, síðu 248-262. Sí Sølvará, 2005b, síðu 240-251, ið m.a. víðger sambandi millum empiri og ástøði.
- 570 Adam Smith skrivaði í slóðbrótandi verki sínum *The Wealth of Nations* frá 1776, at „*Det er ikke fra godtgøreheden hos slagteren, bryggeren eller bageren, at vi forventer vores middag, men fra deres hensyntagen til deres egne interesser. Vi har ikke at gøre med deres medmenneskelighed, men med deres egenkærlighed*“. Seinni leggur hann afturat, at tað einstaka menniskja „*føres heri som i mange andre tilfælde af en usynlig hånd til fremme af et mål, som ikke var en del af dets hensigt*“. Her endurgivið eftir Galbraith, 1988, síðu 62. Her er ikki neyðugt at taka støðu til liberalistisku sjónarmið Adam Smith's, sum fyri hann rættvísgera egináhugamálini, men tað er greitt, at ein víðgerð av gerðum hjá persónum, sum bara tekur støði í sjálvsøknum motivum og sær burtur frá avleiðingum, ikki er nøktandi.
- 571 Heimspelikiga hevur traditionelt verið skilt millum pliktmoral, har einans grundgevingar telja og konsekvensmoral, har einans avleiðingar telja. Tað fyrra sjónarmiðið heldur uppá, at gerðir eru góðar, um so er, at tær verða útinntar við teimum røttu (ósjálvsøknu moralsku) grundgevingunum, meðan ta seinna sjónarmiðið heldur uppá, at tað einans eru avleiðingar av gerðunum, sum kunnu siga nakað um virðið á teimum. Ein gerð er góð, um hon hevur góðar avleiðingar. Trupulleikar eru við báðum sjónarmiðunum og nýggjari heimspelikigir rætningar royna aloftast at samansjóða grundgevingar og sjónarmið, sum stava frá báðum heimspelikigu rætningum. Sí t.d. Hielmcrone, 1975.
- 572 Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 33-34.
- 573 Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 36.
- 574 Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 130.
- 575 Wáhlin o.a., 1994, síðu 77.
- 576 Bilag, Vidneafhøringar, 1919, síðu 297.
- 577 Bilag, Vidneafhøringar, 1919, síðu 296-297 – alt tilfarið, sum ikki er endurgivið í prentaðu frágreiðingini, er endurgivið eftir upprunatilfarinum í Folketingets Bibliotek og Arkiv aftast í hesi bókini sum Fylgiskjal I. Folketingets Bibliotek og Arkiv. Færøkommissionen af 5.7 1918 Nedsat i henhold til Grundlovens § 45, kassi 1, merktur Protokol og aktstykker, pakki merktur: Udenrigsministeren. Fremlagt i kommissionen af Udenrigsminister Scavenius – Fylgiskjal I.
- 578 Mítens, 1964, síðu 131-132 – tað verður eisini váttað í tilfarinum hjá Uttanríkisráðnum – Fylgiskjal I. Folketingets Bibliotek og Arkiv. Færøkommissionen af 5.7 1918 Nedsat i henhold til Grundlovens § 45, kassi 1, merktur Protokol og aktstykker, pakki merktur: Udenrigsministeren. Fremlagt i kommissionen af Udenrigsminister Scavenius.
- 579 Føroya Landsskjalasavn. Havnar Framburðsfelag. Brøv og roknskapir 1917-1932.
- 580 Føroya Landsskjalasavn. Havnar Framburðsfelag. Brøv og roknskapir 1917-1932.
- 581 Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Folketinget, 70de ordentlige Samling 1917-1918, 1917, teigur 504.
- 582 Lagtingstidende, 1918, síðu 251-253.
- 583 Folketingets Bibliotek og Arkiv. Færøkommissionen af 5.7 1918 Nedsat i henhold

- til Grundlovens § 45, kassi 1, merktur Protokol og aktstykker, pakki merktur: Udenrigsministeren. Fremlagt i kommissionen af Udenrigsminister Scavenius – Fylgiskjal I.
- 584 Lagtingstidende, 1918, síðu 270.
- 585 Sambært tilfarinum frá Uttanríkismálaráðnum til kanningarnevdina sær tað harumframt út til, at samráðingarnar við bretskar myndugleikar byrjaðu, eftir at Adressan varð send til London. At tilfarið kundi tulkast soleiðis, váttaði uttanríkisráðharrin mótvegis kanningarnevdini, men hann segði seg ikki kunna svara endaliga uppá spurningin, fyrr enn neyvari rannsóknir vóru gjørdar í Uttanríkismálaráðnum. Tað sær ikki út til, at kanningarnevndin fekk annað tilfar frá Uttanríkismálaráðnum, men í hesum høpi er vert at leggja merki til, at hesar upplýsingar ikki samsvara við annað tilfar, sum fyrr í hesi bók – sí Flutningsviðurskipti og vørutrot – er nýtt sum grundarlag undir tí fatan, at samráðingar millum danskar og bretskar myndugleikar vóru tiknar upp longu í februar 1917 – t.e. áðrenn Adressan tók seg upp. Tá danska stjórnin 17. mars 1917 gav danska sendiharranum í London boð um at arbeiða fyri vøruflutningi til Føroya, snúði tað seg um flutning millum Føroyar og Keypmannahavn, men m.a. eitt bræv úr Íslandi til Føroya Amt, sum fyrr er endurgivið – Flutningsstrupulleikar og vørutrot – prógvar, at amtmaðurin longu 19. februar 1917 royndi at fáa bretar til at slaka uppá krøvini um kontrabandaefirlit, soleiðis at vøkur kundu koma til Føroya úr Íslandi. Í størri høpi hevur hesin spurningurin kortini neyvan tann heilt stóra týðningin, tí tað var helst kavbátakruggið – ikki bønarbrævið – sum yvirskipað sæð hevði við sær, at samráðingar millum danskar og bretskar myndugleikar vóru tiknar upp í 1917, men fyri adressumenninar hevur tað ikki ongan týðning, at tilfarið frá uttanríkisráðnum kundi bent á, at bønarbrævið var við til skunda undir samráðingarnar millum donsku og bretska stjórnina um vøruflutning til Føroya umvegis Ísland.
- 586 Wáhlín, 1994, síðu 80-81 og Sølvará, 2002, síðu 197-198.
- 587 Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 36.
- 588 Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Landstinget, 72de ordentlige Samling 1918-1919, 1920, teigur 1151-1152.
- 589 Hetta víðurkenna donsku søgufrøðingarnir, sum hava skrivað um málið. Wáhlín o.a., 1994, síðu 161-162.
- 590 § 14 í grundlóginu frá 5. juni 1915 sær soleiðis út: „*Ministrene kan af Kongen eller Folketinget tiltales for deres Embedsførelse. Rigsretten paakender de mod Ministrene for deres Embedsførelse anlagte Sager*“. Grundlógin frá 1. juni 1915 er í fullum líki at finna í Lovtidende for Kongeriget Danmark for Aaret 1915, 1915, síðu 471. Hóast parlamentarisman, t.e. at ein stjórn ikki kann vera sitandi, um hon fær meirilutan í Ríkisdegnum ímóti sær, varð innförd í Danmark í 1901, so góðkendi kongur hetta ikki alment fyrr enn eftir Páskakreppuna í 1920, men tað var ikki fyrr enn í 1953, at ásetingin um misálit á stjórnarlimir frá Ríkisdegnum, sum noyddi ráðharrar ella stjórn frá, kom í tekstin í grundlóginu. Betænking afgivet af Forfatningskommissionen af 1946, 1953, síðu 45. Í hesum høpi er kortini avgerandi, at C. Th. Zahle bert hevði fingið misálit frá Landstinginum, meðan hann framvegis hevði meirilutan í Ríkisdegnum aftanfyrri seg. Landstingið kundi tí einki annað gera enn at geva C. Th. Zahle eina átal, sum tað er týðiligt, at øll í Landstinginum vistu onga avleiðing fór at fáa.
- 591 Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 102
- 592 Beretning, 1919, síðu 4 og 16.
- 593 Um atvoldarfrágreiðingar, sí Kjeldstadli, 2001, síðu 249 f.
- 594 Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Folketinget, 70de ordentlige Samling 1917-1918, 1917, teigur 1359. Hetta verður upplýst í kjakinum í Ríkisdegnum.
- 595 „Oyarsalgið“, Tingakrossur, 28. desember, 1916.
- 596 Rasmussen, 1984, síðu 116, 124-126.
- 597 Rasmussen, 1984, síðu 159-160 og Thorsteinsson, 1985, síðu 247.
- 598 Bilag, Vidneafhøringer, 1919, síðu 513.

- 599 Eftir at tað aftaná fyrra heimskriggj hevði verið fólkaatkvøða í Suðurjyllandi um hvørt økini framyvir skuldi hoyra til Danmark ella Týskland, avgjörði Den Danske Forening í Flensburg, beinleiðis í stríð við úrslitið av fólkaatkvøðuni, at Flensburg skuldi limast inn í Danmark. C. Th. Zahle, sum ikki hevði somu støðu sum Den Danske Forening og Kristian X hesum viðvíkjandi, sýtti fyri at útskriva val til Ríkisdagin, áðrenn avgerð varð tikin av Ríkisdegnum í hesum málinum. C. Th. Zahle kom harvið í stríð við Kristian X og tær tjóðskaparligu kreftirnar í Danmark, sum vildu hava nýval alt fyri eitt, tí tey vónaðu, at meirilutin í Ríkisdegnum eftir eitt val fór at broytast soleiðis, at avgerð fór at verða tikin um, at Flensburg skuldi aftur undir Danmark. Endin var, at Kristian X setti C. Th. Zahle og stjórn hansara frá, hóast hon ikki hevði mist parlamentariska meirilutan í Ríkisdegnum. Hendan avgerðin hjá Kristian X kongi, sum stórir partar av Ríkisdegnum mettu vera í stríð við hevdvunnu parlamentarismuna, útloysti ta sokallaðu Páskakreppuna í Danmark. Til valið í 1920 visti tað seg, at stórir meiriluti var ímóti politikkinum hjá C. Th. Zahle, men hóast bæði franskt og danskt trýst varð Flensburg verandi undir Týsklandi. Sí t.d. Rasmussen, 1984, síðu 205-237.
- 600 Sí II.XI Ískoyti: Fólkaatkvøður í Føroyum um viðurskiftini til Danmarkar ríki.
- 601 Lagtingstidende, Den 1ste ekstraordinera Samling, 1920, síðu 1-2.
- 602 Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Folketinget, 76de ordentlige Samling 1923-24, 1923, teigar 1156-1157.
- 603 Lagtingstidende, 1923, skjal 62, síðu 12-13.
- 604 Waag, 1967, síðu 3.
- 605 Sjálvstýrisflokkurin fekk 11 umboð í Løgtingið í 1918, meðan Sambandsflokkurin fekk 9. Tað er tó vert at leggja merki til, at hóast Sjálvstýrisflokkurin fekk eitt gott val í 1918, so varðveitti Sambandsflokkurin lítlan meiriluta av atkvøðunum til løgtingsvalið í 1918. Waag, 1967, síðu 4. Sigur Sjálvstýrisflokksins hekk sostatt eisini saman við valskipanini. Ein annar faktorur, sum – hóast hann er torførur at meta um – kann hava ávirkað úrslitið, er, at kvinnurnar valdu á fyrsta sinni til eitt løgtingsval í 1918. Til løgtingsvalið í 1920 fingur báðir flokkarnir 10 umboð í Løgtingið, men hesaferð høvdu skeivleikar í vallógini nógv størri týðning enn í 1918, tí Sambandsflokkurin vann valið við 58,4% av atkvøðunum, í tali 1002 atkvøður fleiri enn Sjálvstýrisflokkurin. Hansen og Ísakson, 2003, síðu 17, 78 og 154. Hartil kom, at teir nýggju amtmenninir, Stahlsmidt (1918-1920) og Olrik (1920-1929), sum í mun til Svenning Rytter royndu at halda seg uttanveltaðar undir atkvøðugreiðslum á Løgtingi og Jákup Dahl, próstur, sum atkvøddi saman við Sjálvstýrisflokkinum, tryggjaðu, at Sjálvstýrisflokkurin frá 1918 hevði meirilutan í Løgtinginum alt tíðarskeiðið fram til 1924, tá bæði vallógin og sjálv løgtingslógin frá 1906 vóru munandi broyttar. Sølvará, 2002, síðu 160-162 og 165-169.
- 606 Sølvará, 2002, síðu 155-160, 199-206.
- 607 Steining, 1958, síðu 246. Stevniskráir flokkana í tíðarskeiðinum 1906-1925 – Fylgiskjal XIII.
- 608 West, 1974, síðu 149.
- 609 Rasmussen, 1987, síðu 235.
- 610 Lagtingstidende, munnliga umrøðan, 1918, síðu 170 og í Lagtingstidende, munnliga umrøðan, 1919, síðu 19.
- 611 Føroya Landsskjalasavn. Amtið. Norgesagen. Savnsnummar 32 XII.
- 612 Munnligt orðaskifti á Føroya Løgtingi 1923 viðvíkjandi spurninginum Føroyar-Noreg við nevndaráliti, Tórsvavn, 1923.
- 613 Sí m.a. Debes, 1991 og Sølvará, 2002, men tað ikki er nevnt hjá West, 1974.
- 614 Engberg, 2009, Síðu 380.
- 615 Tað er eingin semja millum granskarar um hetta sjónarmiðið. Ole Feldbæk heldur tað beinleiðis vera ósannlíkt, at bretar skulu hava lagt trýst á fyri at fáa oyggjarnar av vera undir Danmark. Due-Nielsen o.a. (ritstj.), 2002, síðu 511-513. Hann grundgevur ikki

- fyrir sjónarmiðinum, men viðurkennir beinleiðis, at danski samráðingarleiðarin Edmund Bourke eisini hevði samráðingar við bretska sendimannin Edward Thornton.
- 616 Gjelsvik, 1923, síðu 11-12. Nikolaus Gjelsvik professari leggur afturat: „*Den svenske planen var å få det norske folket til å gå upp i det svenske; og då var det i grunnen tryggast, at islendingane vart skilde frá nordmennene*“.
- 617 Í danska útkastinum til friðarsáttmálan frá 7. januar stóð, at alt kongaríkið Noregi skuldi undir svensku krúnuna – einki fyrivarni varð tikið fyrri teimum norðuratlantisku oyggjunum. Nørregård, 1954, síðu 153.
- 618 Í svenska útkastinum til friðarsáttmálan stóð eisini, at kravið varð alt kongaríkið Noregi, men her varð tað beinleiðis skilmarkað til Fastlandsnoregi: „*tout le Royaume de Norvège, les Baillages ci-après spécifiés, ceux de Christiansand, de Bergenhuus, de Aggershuus et de Trondhiem, de Nordland et de Finnmarken, jusqu'aux frontières de l'Empire de Russie*“. Feldbæk, 1995, síðu 29. Í føroyskari týðing nakað soleiðis: „*alt kongaríkið Noregi, fylkini Kristiansand, Bergenhús, Aggershús og Trøndheim, Nordland og Finnmarkin, at markinum til russiska heimsveldið*“.
- 619 Georg Nørregård sigur, at: „*Et afgjort kup udførte Buorke, da han fik Wøttersted til at gå ind på, at Grønland, Island og Færøerne udtrykkeleg blev undtaget fra afståelse sammen med Norge. Wøttersteds historiske kundskaber var så utilstrækkelige, at han virkelig troede, at disse Nordhavsoer aldrig havde hørt til Norge. Han mente endda, at det slet ikke var nødvendigt at nævne dem som undtagne i traktaten; men han gav efter for Bourkes ønske om, at de skulle nævnes. Til hans undskyldning kunne vel anføres, at øerne ikke var nødvendige for at skaffe den skandinaviske halvø den insulære sikkerhed; men den svenske udenrigsminister gjorde siden skarpt opmærksom på Wøttersteds mangelfulde viden*“. Nørregård, 1954, síðu 170-171. Norski professarin Nikolaus Gjelsvik vil vera við, at sviar ongan hernaðarligan ella búskaparligan áhuga høvdu í teimum Norðuratlantisku oyggjunum, – sum týðiliga sæst av, at teir ongantið settu fram nøkur krøv um, at tær skuldu undir svensku krúnuna saman við Noregi – men at teir tjóðskaparliga vildu hava Noregi til at ganga upp í Svøríki, og at tað tí í veruleikanum var betri fyrri sviar, at Norðuratlantisku oyggjarnar ikki komu undir svensku krúnuna saman við Noregi. „*Det kann soleis henda, at det berre er eit påfund, når Wøtterstedt seinere hev orsaka seg med fåkunne*“. Gjelsvik, 1923, síðu 12.
- 620 Berlin, 1932, síðu 99-113.
- 621 Sølvará 2003, síðu 145-181.
- 622 Stevnuskráir flokkanna í tíðarskeiðinum 1906-1925 – Fylgiskjal XIII.
- 623 Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Folketinget, 58de ordentlige Samling 1905-1906, III, 1906, teigur 6678.
- 624 Jensen, 1949, síðu 558-559.
- 625 Gad, 1984, síðu 269-273, og Cavell, 2008, síðu 433-441.
- 626 Poulsen og Rosenberg, 1907, síðu 65-66.
- 627 Munnligt orðaskifti á Føroya Løgtingi 1923 viðvíkjandi spurninginum Føroyar-Noreg við nevndarálit, 1923, síðu 9-10 og 28-29.
- 628 Jóannes Patursson hevði 13. februar 1920 roynt at fáa sett inn í grundlógina, sum skuldi til fólkaatkvøðu 4. september 1920, at Løgtingið skuldi hava lóggávuvald í serligum føroyskum viðurskiftum. Rigsdagstidende. Tillæg A. Forhandlinger paa Landstinget, 72de ordentlige Samling 1919-20, København, 1920, teigur 5567-5568. Hetta tykist beinleiðis treyta, at grundlógin skuldi galda fyrri Føroyar. Tá Jóannes Patursson ikki fekk undirtøku fyrri hesum uppskotinum, sum varð samtykt í Løgtinginum 19. september 1919, í Landstinginum, heitti hann í september 1920 á føroysku veljararnar um at atkvøða ímóti ella sita heima, tá ið grundlógin 4. september 1920 var til fólkaatkvøðu í Føroyum fyrri fyrstu ferð. Sí Ískoyti: Fólkaatkvøður í Føroyum um viðurskiftini til Danmarkar ríki.
- 629 Lagtingstidende. Tillæg. Den overordentlige Samling i Maj Maaned, 1906, síðu 48.
- 630 Lagtingstidende. Den ordinære Samling, 1923, skjal 62, síða 12-13.

- 631 Her er árið komið skeið fyrri í referatinum, har tað stendur 1908 – tað rætta er 1907.
- 632 Munnligt orðaskifti á Føroya Løgtingi 1923 viðvíkjandi spurninginum Føroyar-Noreg við nevndaráliti, 1923, síðu 29.
- 633 Sølvará, 2012, síðu 224.
- 634 Munnligt orðaskifti á Føroya Løgtingi 1923 viðvíkjandi spurninginum Føroyar-Noreg við nevndaráliti, 1923, síðu 48.
- 635 Munnligt orðaskifti á Føroya Løgtingi 1923 viðvíkjandi spurninginum Føroyar-Noreg við nevndaráliti, 1923, síðu 48.
- 636 Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Folketinget, 61de ordentlige Samling 1908-09, II, 1909, teigur 4862.
- 637 Løgtingstíðindi, 1909, síðu 24.
- 638 Lagtingstidende, 1909, síðu 25: „*en Forespørgsel fra Kommissionen om, hvorvidt det maatte være tilladeligt, at det færøske Sprog anvendes som Undervisningsprog ved den nævnte Skole ogsaa udenfor Timerne i færøsk, benægtende, dog med den Tilføjelse, at det derved ikke er udelukket, at den Lærer, der er i Stand dertil, undtagelsesvis benytter Færøsk som Hjælpemiddel til klarere Forstaaelse*“.
- 639 Lagtingstidende, 1910, síðu 26. Samtyktin er orðað soleiðis: „*Lagtinget udtaler, at der ved undervisningen i Folkeskolen paa Færøerne bør lægges vægt paa, at Børnene, foruden at tilegne sig Lærestoffet, lære at forstaa og tale det danske Sprog, saa at de mundtlig kan gøre Rede for det i hvert af Skolefagene lærte saavel paa dansk som paa færøsk. – Efter Lagtingets Formening kan og bør Tilegnelsen, særlig for de yngre Børns Vedkommende, lettes ved Benyttelse af Børnenes sædvanlige Talesprog, færøsk, medens det, for at den fornødne Færdighed i Brugen af det danske Sprog kan opnaas, formenes nødvendigt, at Undervisningen i de enkelte Fag, navnlig overfor de ældre Børn, hovedsaglig foregaar paa dansk*“. Lagtingstidende, 1910, skjal 8.
- 640 Í 1920 varð føroysk rættsskriving, sum síðan 1912 hevði verið ein vallærugrein, – Lovtidende for Kongeriget Danmark for Aaret 1912, 1913, síðu 19 – gjørd til eina kravda lærugrein, og kom at standa millum tær fyrr nevndu lærugreinarnar. Annars var orðingin í § 7 tann sama sum í 1912. Bonnevie, Erik og Mitens, Edw., Færøsk Lovsamling. Indeholdende særlige for Færøerne gældende Love og administrative bestemmelser, Tórshavn, 1932, síðu 403-404.
- 641 Lovtidende for Kongeriget Danmark for Aaret 1912, 1913, síðu 19. Orðingin við smávegis broyting í 1920 – sí viðmerking omanfyri – sær soleiðis út: „§ 7.) *I enhver Skole skal der undervises i følgende Fag: Religion, Dansk, Færøsk, Skønskriving, dansk Retskrivning, færøsk Retskrivning, Regning, Historie, Geografi og Sang. Desuden skal der efter nærmere Bestemmelse i Undervisningsplanen kunne gives Undervisning i Gymnastik, Svømming, Haandgerning, Tegning, Naturkundskab, Sundhedslære og Samfundslære. Der bør ved Undervisningen lægges Vægt paa, at Børnene, foruden at tilegne sig Lærestoffet, lære at forstaa og tale det danske Sprog, saa at de mundtlig kunne gøre Rede for det i hvert af Skolefagene lærte saavel paa Dansk som paa Færøsk. – Tilegnelsen af Stoffet kan og bør, særlig for de yngre Børns Vedkommende, lettes ved Benyttelse af Børnenes sædvanlige Talesprog, Færøsk, medens det, for at den fornødne Færdighed i Brugen af det danske Sprog kan opnaas, er nødvendigt, at Undervisningen i de enkelte Fag, navnlig overfor de ældre Børn, hovedsagelig foregaar paa Dansk. Forældre, der staa udenfor Folkekirken, kunne forlange deres Børn fritagne for at deltage i Religionsundervisningen. De Læremidler der kun bruges paa Skolen, anskaffes til samtlige Børn for Kommunens Regning.*“ Bonnevie, Erik og Mitens, Edw., Færøsk Lovsamling. Indeholdende særlige for Færøerne gældende Love og administrative bestemmelser, Tórshavn, 1932, síðu 403-404
- 642 Lovtidende for Kongeriget Danmark for Aaret 1912, 1913, síðu 19.
- 643 Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 139.
- 644 „Folkemødet á Stevnuváli,“, Tingakrossur 9. juli 1913.
- 645 Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 146-147.

- 646 Lagtingstidende 1918, Den ordentlige Samling, síðu 50-55, Lagtingstidende 1919, Den ordentlige Samling, síðu 5-7.
- 647 Lagtingstidende 1921, Den ordentlige Samling, síðu 100-101, Lagtingstidende 1922, síðu 1-3, Lagtingstidende 1923, síðu 47-49.
- 648 Lagtingstidende 1925, síðu 28-29.
- 649 Lagtingstidende 1936, Den ordentlige Samling, síðu 34-36.
- 650 Lagtingstidende 1912 og Den ekstraordinære Samling 1913, 1912-13, síðu 66-69 og skjal 23.
- 651 Lagtingstidende 1912 og Den ekstraordinære Samling 1913, 1912-13, skjal 23, síðu 4.
- 652 § 14 í lóg um Meinighetsráð er í fullum líki orðað soleiðis: „§ 14 Menighedsraadet tager Beslutning om: a. Hvem Degne- og Kirkesangertjenesten skal overdrages til; b. hvorvidt Konfirmation skal afholdes to Gange om Aaret, jfr. Lov af 9. Maj 1855, saavel som andre Konfirmationen vedrørende Anliggender, som ved kongelig Anordning ere eller maatte blive henlagte til Menighedsraadets Afgørelse; c. at Prædiken ved et vist Antal af de Højmesse gudstjenester, der afholdes i Kirken i et Kirkeaar, holdes paa Færøsk, naar Præsten deri er enig, og at Biskoppen finder, at Omstændighederne tale derfor. De øvrige Dele af Gudstjenesten kunne under lignende Vilkaar foregaa paa Færøsk, naar Salmer og de paagældende Dele af Ritualiet foreligge autoriserede paa dette Sprog; d. Indførelsen af nye autoriserede Salmebøger og Salmebogstillæg, naar det sørger for, at et passende Antal af disse henlægges i Kirken; e. Benyttelsen af Særkalke ved Altergang i det Omfang, som det er eller maatte blive bestemt ved Kongelig Resolution; f. andre Sager, som hidtil have været overladte til Menighedens Afgørelse. De under b., c., d. og e. omhandlede Beslutninger kunne ikke tages af Menighedsraadet, forinden Sagen har været forhandlet paa et Menighedsmøde (jfr. § 23)“. Lovtidende for Kongeriget Danmark for Aaret 1912, København, 1913, síðu 1329.
- 653 Soleiðis tulkaði Rasmus Rasmussen lógina í 1918. Lagtingstidende A, 1918, síðu 183.
- 654 „Benyttelsen af færøsk Sprog i Prædiken uden for de almindelige Højmesse gudstjenester eller ved gudelige Forsamlinger, der afholdes i Kirker, kan tillades, naar Kirkens Præst og Menighedsraadet heri er enige, og Provsten finder, at det bør tillades“. Lagtingstidende 1903, síðu 8-10, Lagtingstidende A, 1918, síðu 183. Sí eisini Michelsen, 1983, síðu 144.
- 655 Rasmussen, 1987, síðu 190-204.
- 656 Michelsen, 1983, síðu 141-142.
- 657 Lagtingstidende A, 1918, síðu 183.
- 658 „at Prædiken ved Højmesse gudstjenesten og Oplæsningen af Prædiken ved Messefaldsgudstjenesten skal foregaa paa Dansk eller Færøsk eller ved et vist Antal af de almindelige Gudstjenester, der afholdes i Kirkeaaet paa et af de nævnte Sprog og ved Resten paa det andet naar Præsten deri er enig. I Tilfælde af, at der i Menighedsraadet ikke opnaas Enighed om hvor ofte Dansk eller Færøsk skal benyttes, afgøres Spørgsmaalet af Biskoppen under Hensyn til den stedfundne Afstemning ved Menighedsraadet. De øvrige Dele af Gudstjenesten skal under lignende Vilkaar foregaa paa Færøsk, naar Salmer og de paagældende Dele af Ritualiet foreligger autoriserede paa dette Sprog“. Lagtingstidende 1920, Den ordentlige Samling, síðu 35-38.
- 659 Lagtingstidende 1921, Den ordentlige Samling, síðu 120-122.
- 660 Lagtingstidende 1922, síði 63 og Lagtingstidende 1923, síðu 4-7.
- 661 Sølvará, 2013, síðu 170.
- 662 Í keldunum, serliga í tilfarinum hjá Sambandsflokkinum, verður vanliga sagt, at Jóannes Patursson hevði tosað um danskt „vanstyre“ í Føroyum, men í veruleikanum hevði Jóannes Patursson í fjarritinum 27. juni 1923 bert sagt, at orsakað av uppáhaldinum hjá Oliver Effersøe 13. juni 1923 um, at Føroyar ikki vóru „vanstyret“ undir donskum valdi, skuldi hann taka nøkur dømi fram um, hvussi danskt styri hevði verið í Føroyum. Her liggur sjálvandi ein skuldseting móti donskum valdi, og sjálvandi kundi eingin ivast í, hvat Jóannes Patursson meinti við, tá ið hann remsaði dømini upp, men tað er bara óbeinleiðis, at orðið „vanstyre“ kann setast í samband við skuldsetingarnar hjá Jóanni Patursson um tann „haardhændt(e) politik“ – sum eru tey orð, ið Jóannes Patursson

beinleiðis brúkar um danskt stýri í Føroyum – móti donskum valdi í Føroyum. Tað løgna er bara, at hóast Jóannes Patursson við orðinum „*vanstyret*“ sipar til greinina í Nationaltidende 13. juni 1923, har samrøðan við Oliver Effersøe er prentað, so verður hetta orðið heldur ikki brúkt í teirri greinini.

- 663 Lagtingstidende 1938, Den ordentlige Samling, síðu 34-35.
- 664 Hansen, 2003, síðu 17 og 153.
- 665 Hansen, 2003, síðu 17 og 154.
- 666 Munnligt orðaskifti á Føroya Løgtingi 1923 viðvíkjandi spurninginum Føroyar-Noreg við nevndarliti, 1923, síðu 51.
- 667 Lagtingstidende, Den ordinære Samling, 1918, síðu 113-114.
- 668 Rasmussen, 1987, síðu 295.
- 669 Lagtingstidende 1915, Den Ordinare Samling, síðu 78-82 og Bilag 12 og 17.
- 670 Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Folketinget, 68de ordentlige Samling 1915-1916, III, teigur 4629 og 4645-4646.
- 671 Lagtingstidende 1922, skjal 27, síðu 10-11.
- 672 Lagtingstidende 1918. Den ordinære Samling, síðu 68 – øll viðgerðin á síðu 55-69.
- 673 Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Folketinget, 71de ordentlige Samling 1918-19, 1918, teigur 747.
- 674 Lagtingstidende 1919. Den ordinære Samling, síðu 116-117.
- 675 Lagtingstidende 1919. Den ordinære Samling, síðu 119.
- 676 Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Folketinget, Overordentlig Samling 1918, 1918, teigur 162-163.
- 677 Lagtingstidende 1919. Den ordinære Samling, síðu 118.
- 678 Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Landstinget, 72de ordentlige Samling 1919-20, 1920, teigar 1520-1521. Andras Samuelsen hevði enntá sagt stórt sæð tað sama í Fólkatinginum 4. juni 1918, – „*dermed har jeg ikke sagt, at man ikke kunde fremsætte denne Beskyldning mod Partiet eller mod enkelte af dets Mænd*“ – nøkur orð, sum saman við øðrum endurgivnum úttalilsum í Danmark hjá Andrasi Samuelsen í donskum bløðum um, at Sjalvstýrisflokkurin var seperatistiskur, ið Andras Samuelsen ikki vildi avsannað í Fólkatinginum, høvdu fingið C. Th. Zahle til at koma við nevndu úttalilsum móti Sambandsflokkinum. Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Folketinget, Overordentlig Samling, 1918, teigur 158.
- 679 Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Landstinget, 72de ordentlige Samling 1919-20, 1920, teigar 1508-1509.
- 680 Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Landstinget, 72de ordentlige Samling 1919-20, 1920, teigur 1509.
- 681 Sí Ein skattánýskipan og sjálvstýrispolitikkur. Løgtingslógin millum Løgting og Fólkating.
- 682 Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Landstinget, 72de ordentlige Samling 1919-20, 1920, teigur 1493.
- 683 Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Landstinget, 72de ordentlige Samling 1919-20, 1920, teigar 1505-1511.
- 684 Í grundlógini frá 10. september 1920 varð orðingin: „*Den lovgivende Magt er hos Kongen og Rigsdagen i Forening*“. Betænkning afgivet af Forfatningskommissionen af 1946, 1953, síðu 43.
- 685 Rigsdagstidende. Tillæg A. Forhandlinger paa Landstinget, 72de ordentlige Samling 1919-20, København, 1920, teigur 5567-5568.
- 686 Lagtingstidende 1919. Den ordinære Samling, 1919, síðu 120-126.
- 687 Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Landstinget, 72de ordentlige Samling 1919-20, 1920, teigur 833-837.
- 688 Lagtingstidende 1919. Den ordinære Samling, 1919, síðu 126.
- 689 Lagtingstidende 1922, 1922, síðu 114-117.

- 690 Rigsdagstidende, Forhandlinger paa Folketinget, 75de ordentlige Samling 1922-23, København, 1923, teigur 4895.
- 691 Rigsdagstidende, Forhandlinger paa Folketinget, 75de ordentlige Samling 1922-23, 1923, teigur 4895-4897.
- 692 Lógaruppskotið frá Løgtinginum 19. september 1918 er endurprentað í Rigsdagstidende. Tillæg A. Forhandlinger paa Landstinget, 72de ordentlige Samling 1919-20, København, 1920, teigur 5573-5579.
- 693 Eitt annað uppskot í § 4 var, at Løgtingið skuldi kunna seta „Komissioner“, t.e. kann-ingarnevndir, sum heilt týðiliga hevur adressu til Kanningarnevnd Landstingsins. Tað helt C. Th. Zahle eisini. Rigsdagstidende, Forhandlinger paa Landstinget, 72de ordentlige Samling 1919-20, 1920, teigur 1505-1506.
- 694 Lagtingstidende. Den ordinære Samling, 1923, skjal 62, síða 12-13.
- 695 „Det danske folk og de norske land“, Dagbladet 11. april 1923 – Fylgiskjal II.
- 696 „Vore skatlande i Norskehavet“, Nationen 4. mai 1923 – Fylgiskjal III.
- 697 Niels Juel Arge upplýsir, at Lars Eskeland eisini seinni, í 1928, var í Føroyum í fylgi við norðmonnum á ferð. Eskeland hevði tá hildið røðu um føroyska flaggið á fundi í Múrinum í Kirkjubø. Arge, 2005, síðu 51.
- 698 „En god bondedag i Stavanger“, Nationen 18. juni 1923 – Fylgiskjal VII:
- 699 „Norge og Danmark“, Nationen 5. maj 1923 – Fylgiskjal IV.
- 700 „Norge og Danmark“, Nationen 5. maj 1923 – Fylgiskjal IV.
- 701 „Stort stevne i Valdres“, Dagbladet 12. juni 1923 – Fylgiskjal V.
- 702 Samhugi millum í øllum fòrum ávísar føroyingar og norðmenn, serliga viðvíkjandi felags málstríði, gongur í veruleikanum heilt aftur til tjóðskapartíðina seint 19. øld. Longu í tí fyrsta Fuglaframa frá 1898 er t.d. ein grein um Málstarv í Noregi. Fuglaframi 12. april 1898. Sí eisini Jacobsen, 1976, síðu 26-27.
- 703 Poulsen og Rosenberg, 1907, síðu 58.
- 704 Sigurðardóttir, 1990, síðu 204.
- 705 „Professor Gjelsvik meiner vi maa krevja skilsdom um Færøyan og Grønland“, Den 17. Mai, 13. Juni 1923 – Fylgiskjal VI.
- 706 „Færøylene bør gi sig inn under den norske krone“, Dagbladet“ 29. juni 1923. Greinin er prentað í Sølvará, 2013, síðu 207-210.
- 707 Sigurðardóttir, 1990, síðu 186 f og 199 ff.
- 708 Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Folketinget, 68de ordentlige Samling 1915-1916, III, 1916, teigur 4626-4649, og Morgenbladet 28. april 1916.
- 709 Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Folketinget, 68de ordentlige Samling 1915-1916, III, 1916, teigur 4628.
- 710 Tað hevur hinvegin verið víst á, at føroyska samfelagið í 1916 keypti 600 tons av stórhvalakjøti frá teimum norsku hvalastøðunum í Føroyum. Lagtingstidende, 1917, síðu 158. Misnøgðin við virkseimið hjá norsku hvalastøðunum undir fyrra heimskriggi tykist hinvegin ikki bert hava verið hjá Edwardi Mortensen og sjálvstýrisfólki. Andras Samuelsen segði á Løgtingi í 1923, – væl at merkja í einum heilt øðrum høpi – m.a. at „Norðmenn hava heldur ikki interesserað seg fyri okkum í meira enn hundrad ár, frá 1814 til 1922. Teir hava haft interessu fyri at drepa okkara hvalir og smelta lýsi av teimum, men ikki fyri at loysa okkum úr trælbandi“. Munnligt orðaskifti á Føroya Løgtingi 1923 viðvíkjandi spurninginum Føroyar-Noreg við nevndaráliti, 1923, síðu 39.
- 711 Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Folketinget, 68de ordentlige Samling 1915-1916, III, 1916, teigur 4639-4640.
- 712 Morgenbladet 28. april 1916 – Fylgiskjal XVIII.
- 713 Berlin, 1932, síðu 93.
- 714 Morgenbladet 28. april 1916 – Fylgiskjal XVIII.
- 715 Tað hevur í øllum fòrum verið grundgivið fyri, at hóast undantakið viðvíkjandi Føroyum, Íslandi og Grønlandi ikki stóð í teimum fyrstu svensku útkastunum til sáttmálan, so

- var svenska kravið ongantíð annað enn Fastlandsnoregi, tá kongaríkið Noregi varð skilmarkað sum Fastlandsnoregi í øllum teimum svensku sáttmálaútkøstunum. Due-Nielsen o.a. (ritstj.), 2002, síðu 513. Tað hevur frá danskari síðu verið grundgivið fyri, at tá Noreg í 1815-1818 setti fram krøv um at fáa skattlondini aftur, so var tað ein liður í samráðingunum við Danmark um skuldina hjá tí sundirdotna dansk-norska ríkinum, – Berlin, 1932 – og hesar samráðingarnar, sum endaðu við, at Stórtingið í 1821 frásegði sær øll krøv viðvíkjandi tí farna dansk-norska ríkinum, vóru eisini høvuðsgrundgevingin fyri, at dómstólurin í Haag í 1933 staðfesti, at Noreg hevði viðurkent, at Danmark hevði yvirvaldsrættin yvir Eysturgrønlandi – Ræstad, 1933 – og tí eisini yvir restini av Grønlandi og Føroyum, har Noreg ikki hevði sett nakað veruligt spurnartekin við danska yvirvaldsrættin.
- 716 Løgtingstíðindi A, 1918, síðu 166.
- 717 Andras Samuelsen segði seinni í kjakinum: „*Eg haldi fram, at J. C. Christensen hevði rætt, og Mortensen forsvaraði seg illani, sjálvt aftaná at Norðmenn vóru komnir honum til hjálpar*“. Løgtingstíðindi A, 1918, síðu 171.
- 718 „Professor Gjelsvik meiner vi maa krevja skilssdom um Færøyan og Grønland“, Den 17. Mai, 13. juni 1923 – Fylgiskjal VI.
- 719 „Professor Gjelsvik meiner vi maa krevja skilssdom um Færøyan og Grønland“, Den 17. Mai, 13. juni 1923 – Fylgiskjal VI.
- 720 Berlin, 1932, síðu 106.
- 721 „Professor Gjelsvik meiner vi maa krevja skilssdom um Færøyan og Grønland“, Den 17. Mai, 13. juni 1923 – Fylgiskjal VI.
- 722 „Det Glade Vanvid“, Nationaltidende 13. juni 1923. Greinin er prentað í Sølvará, 2013, síðu 202-205.
- 723 „Det Glade Vanvid“, Nationaltidende 13. juni 1923. Greinin er prentað í Sølvará, 2013, síðu 202-205.
- 724 „Det Glade Vanvid“, Nationaltidende 13. juni 1923: „*I 1911 havde nogle enkelte Færinger, der sluttede sig til visse meget yderliggaaende Elementer indenfor Selvstyremændene arrangeret en Fællesrejse af Nordmænd til Færøerne. Da var Parolen: „Tilbage til Norge“ – og der blev protesteret fra mange Sider deroppe. Der nedsattes ikke desto mindre et Udvalg, som skulde tage sig af Sagen. Det Arbejde har vi ikke mærket noget til, og nu er det ganske sygnet hen. Det er forsvundet, fordi der savnedes enhver naturlig Grund for dets Arbejde*“. Greinin er prentað í Sølvará, 2013, síðu 202-205.
- 725 „Professor Gjelsvik om Grønland – Færøerne – Norge“, Dimmalætting 25. juli 1923 – Fylgiskjal XX.
- 726 Rættleiðingin í Dimmalætting 25. juli 1923, sum er dagfest í Havn 21. juli, er týðiliga bert orðað til Dimmalætting – tað verður t.d. bert sipað til samrøðuni í Nationaltidende, sum varð endurgivin í Dimmalætting (Nr. 49 1923), meðan eingin tilsiping er til hvønn dag samrøðan stóð í Nationaltidende. Tað verður heldur einki nevnt um, at nøkur rættleiðing var send til Nationaltidende, og eg havi heldur ikki sæð nakra rættleiðing har.
- 727 „Det Glade Vanvid“, Nationaltidende 13. juni 1923. Greinin er prentað í Sølvará, 2013, síðu 202-205.
- 728 Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Folketinget, 59de ordentlige Samling 1906-07, I, 1906, teigur 946.
- 729 Lagtingstidende. Den ordinære Samling, 1923, skjal 62, síða 12-13.
- 730 Sølvará, 2013, síðu 175-176 og 210.
- 731 „Færøylene bør gi sig inn under den norske krone“, Dagblade 29. mai 1923. Greinin er prentað í Sølvará 2013, síðu 207-210.
- 732 „Grønland, Færøyarne og Noreg“, Gula Tidend 30. juni 1923.
- 733 „Aktiv norsk politik i Grønlandssaki“, Gula Tidend 13. juni 1923.
- 734 „Færøylene bør gi sig inn under den norske krone“, Dagbladet 29. juni 1923 Jóannes

- Patursson segði tað sama í røðu á ólavsøku 1923. Greinin er prentað í Sølvará, 2013, síðu 207-210.
- 735 Sølvará, 2013, síðu 200.
- 736 „Det danske folk og de norske land“, Dagbladet 11. april 1923 – Fylgiskjal II.
- 737 „Patursson i Norge. Interview med Landstingsmand Effersøe“, Nationaltidende 28. juni 1923. Greinin er prentað í Sølvará, 2013, síðu 206-207.
- 738 Kaarsted (útg.), 1977, síðu 201.
- 739 Munnligt orðaskifti á Føroya Løgtingi 1923 viðvíkjandi spurninginum Føroyar-Noregi við nevndaráliti, 1923, síðu 3.
- 740 Føroya Landsskjalasavn. Amtið. Norgesagen. Savnsnummar 32 XII.
- 741 „Noregsferðin“, Tingakrossur 2. august 1923.
- 742 Munnligt orðaskifti á Føroya Løgtingi 1923 viðvíkjandi spurninginum Føroyar-Noregi við nevndaráliti, 1923, síðu 27-28.
- 743 Munnligt orðaskifti á Føroya Løgtingi 1923 viðvíkjandi spurninginum Føroyar-Noregi við nevndaráliti, 1923, síðu 62-63.
- 744 Munnligt orðaskifti á Føroya Løgtingi 1923 viðvíkjandi spurninginum Føroyar-Noregi við nevndaráliti, 1923, síðu 22.
- 745 Jóannes Patursson sat í Ríkisdegnum fyri fyrstu ferð síðan 1906 í 1918-1920, og hann varð ikki aftur valdur í Ríkisdegnum í tíðarskeiðinum 1906-1925, sum hendan bókin snýr seg um. Í røðum sínum í 1920 er hann altíð sakligur og leggur ongantið eftir Sambandsflokkinum. Hann nevnrir tó nokk so áhugavert í sambandi við Tilboðið í 1906, at „*Foranlediget af, at indbyrdes personlige Tvistigheder derefter kom til at spille en dominerende Rolle paa Færøerne, i færøsk politik, trængtes Ønskerne om Selvstyre efter Valget i 1906 stærkt tilbage.*“ Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Landstinget. 72de ordentlige Samling 1919-20, 1920, teigar 1494-1495. Persónligu viðurskiftini millum Jóannes Patursson og Oliver Effersøe/Andras Samuelsen vóru farin so nógv av lagi umleið 1920, at tað neyvan longur bar til at fáa nakra semju teirra millum. Tað segði Jóannes Patursson eisini beinleiðis í Løgtinginum í 1918. Lagtingstidende A, 1918, síðu 161-163.
- 746 Í løgtingstíðindi stendur 29. januar 1923, men tað rætta er 29. juni 1923.
- 747 Munnligt orðaskifti á Føroya Løgtingi 1923 viðvíkjandi spurninginum Føroyar-Noregi við nevndaráliti, 1923, síðu 7-9.
- 748 Jacobsen, 1927, síðu 88.
- 749 Mitens, 1964, síðu 78-82.
- 750 Munnligt orðaskifti á Føroya Løgtingi 1923 viðvíkjandi spurninginum Føroyar-Noregi við nevndaráliti, 1923, síðu 46
- 751 Munnligt orðaskifti á Føroya Løgtingi 1923 viðvíkjandi spurninginum Føroyar-Noregi við nevndaráliti, 1923, síðu 46.
- 752 Munnligt orðaskifti á Føroya Løgtingi 1923 viðvíkjandi spurninginum Føroyar-Noregi við nevndaráliti, 1923, síðu 47.
- 753 Munnligt orðaskifti á Føroya Løgtingi 1923 viðvíkjandi spurninginum Føroyar-Noregi við nevndaráliti, 1923, síðu 53-54.
- 754 Munnligt orðaskifti á Føroya Løgtingi 1923 viðvíkjandi spurninginum Føroyar-Noregi við nevndaráliti, 1923, síðu 58.
- 755 Beretning, Vidneafhøringar, 1919, síðu 506.
- 756 „Færøylene bør gi sig inn under den norske krone“, Dagbladet 29. juni 1923 Jóannes Patursson segði tað sama í røðu á ólavsøku 1923. Greinin er prentað í Sølvará, 2013, síðu 207-210.
- 757 Jacobsen, 1976, síðu 13.
- 758 Jóannes Patursson hevði so seint sum í 1920 lagt uppskot fyri Landstingið um, at broyta grundlógina soleiðis, at Løgtingið kundi fáa lóggávuvald í serligum føroyskum viðurskiftum. Rigsdagstidenden. Tillæg A. Forelagde Lovforslag m. m. 72de ordentlige Samling 1919-20, 1920, teigar 5567-5572.

- 759 Munnligt orðaskifti á Føroya Løgtingi 1923 viðvíkjandi spurninginum Føroyar-Noregi við nevndaráliti, 1923, síðu 64.
- 760 Munnligt orðaskifti á Føroya Løgtingi 1923 viðvíkjandi spurninginum Føroyar-Noregi við nevndaráliti, 1923, síðu 65.
- 761 Munnligt orðaskifti á Føroya Løgtingi 1923 viðvíkjandi spurninginum Føroyar-Noregi við nevndaráliti, 1923, síðu 69-70.
- 762 „Noregsgølan. Eitt óeydnis-„kup“, Tingakrossur 29. august 1923. Sølvará, 2013, síðu 210-211.
- 763 Føroya Landsskjalasavn. Amtið. Norgesagen. Savnsnummar 32 XII. Bræv frá Føroya amtmanni til danska sendiharran í Kristiania, dagfest 20. september 1923 – Fylgiskjal IX.
- 764 Føroya Landsskjalasavn. Amtið. Norgesagen. Savnsnummar 32 XII. Bræv frá amtmanninum til Løgmálaráðið, dagfest 20. september 1923 – Fylgiskjal VIII.
- 765 Munnligt orðaskifti á Føroya Løgtingi 1923 viðvíkjandi spurninginum Føroyar-Noregi við nevndaráliti, 1923, síðu 113.
- 766 Munnligt orðaskifti á Føroya Løgtingi 1923 viðvíkjandi spurninginum Føroyar-Noregi við nevndaráliti, 1923, síðu 113.
- 767 Føroya Landsskjalasavn. Amtið. Norgesagen. Savnsnummar 32 XII. Bræv frá amtmanninum til Løgmálaráðið, dagfest 20. september 1923 – Fylgiskjal VIII.
- 768 Munnligt orðaskifti á Føroya Løgtingi 1923 viðvíkjandi spurninginum Føroyar-Noregi við nevndaráliti, 1923, síðu 113.
- 769 Munnligt orðaskifti á Føroya Løgtingi 1923 viðvíkjandi spurninginum Føroyar-Noregi við nevndaráliti, 1923, síðu 114.
- 770 Munnligt orðaskifti á Føroya Løgtingi 1923 viðvíkjandi spurninginum Føroyar-Noregi við nevndaráliti, 1923, síðu 114.
- 771 Munnligt orðaskifti á Føroya Løgtingi 1923 viðvíkjandi spurninginum Føroyar-Noregi við nevndaráliti, 1923, síðu 114.
- 772 Munnligt orðaskifti á Føroya Løgtingi 1923 viðvíkjandi spurninginum Føroyar-Noregi við nevndaráliti, 1923, síðu 114.
- 773 Munnligt orðaskifti á Føroya Løgtingi 1923 viðvíkjandi spurninginum Føroyar-Noregi við nevndaráliti, 1923, síðu 114.
- 774 Munnligt orðaskifti á Føroya Løgtingi 1923 viðvíkjandi spurninginum Føroyar-Noregi við nevndaráliti, 1923, síðu 116.
- 775 Munnligt orðaskifti á Føroya Løgtingi 1923 viðvíkjandi spurninginum Føroyar-Noregi við nevndaráliti, 1923, síðu 116.
- 776 Munnligt orðaskifti á Føroya Løgtingi 1923 viðvíkjandi spurninginum Føroyar-Noregi við nevndaráliti, 1923, síðu 116.
- 777 Munnligt orðaskifti á Føroya Løgtingi 1923 viðvíkjandi spurninginum Føroyar-Noregi við nevndaráliti, 1923, síðu 116.
- 778 Munnligt orðaskifti á Føroya Løgtingi 1923 viðvíkjandi spurninginum Føroyar-Noregi við nevndaráliti, 1923, síðu 117.
- 779 Munnligt orðaskifti á Føroya Løgtingi 1923 viðvíkjandi spurninginum Føroyar-Noregi við nevndaráliti, 1923, síðu 117.
- 780 Stevnuskráir flokkanna í tíðarskeiðinum 1906-1925 – Fylgiskjal XIII.
- 781 Munnligt orðaskifti á Føroya Løgtingi 1923 viðvíkjandi spurninginum Føroyar-Noregi við nevndaráliti, 1923, síðu 117.
- 782 Bang og Bærentsen (ritstj.), 1901, síðu 97. Sí eisini Sølvará, 2002, síðu 103-105 og 177.
- 783 Føroya Landsskjalasavn. Amtið. Norgesagen. Savnsnummar 32 XII. Bræv frá Føroya amtmanni til danska sendiharran í Kristiania, dagfest 20. september 1923 – Fylgiskjal IX.
- 784 Føroya Landsskjalasavn. Amtið. Norgesagen. Savnsnummar 32 XII. Bræv frá Føroya amtmanni til danska sendiharran í Kristiania, dagfest 20. september 1923 – Fylgiskjal IX.

- 785 Munnligt orðaskifti á Føroya Løgtingi 1923 viðvíkjandi spurninginum Føroyar-Noregi við nevndaráliti, 1923, síðu 106.
- 786 Lagtingstidende 1919. Den ordinære Samling, 1919, síðu 120-126.
- 787 Í ríkisdagstíðindum verður einki upplýst um grundina til, at málið ikki kom til viðgerðar í Ríkisdegnum. Rigsdagstidenden. Tillæg A. Forhandlingler paa Landstinget, 72de ordentlige Samling 1919-20, København, 1920, teigur 5567-5572, men tá Jóannes Patursson uttanfyri dagsskránna 13. februar 1920 legði uppskotið fram, var tað eingin, sum tók orðið, og so varð farið beinleiðis til fyrsta punkt á skránni. Rigsdagstidende. Forhandlingler paa Landstinget. 72de ordentlige samling 1919-20, 1920, teigar 833-837. Tað sæst kortini í sambandi við viðgerðina av uppskoti til nýggja lögtingslóg, sum Løgtingið í 1918 hevði samtykt at leggja fyri Ríkisdagin, at mótsøða var í Lands-tinginum móti at geva Løgtinginum størri heimildir – eisini C. Th. Zahle hevði onkrar viðmerkingar. Tað er hinvegin heilt greitt, at C. Th. Zahle í 1919 hevði fingið eitt samtykt tilmæli frá Løgtinginum, dagfest 22. september, har heitt varð á hann um at leggja uppskotið fyri Ríkisdagin, meðan Sambandsflokkurin hevði sent honum eitt annað bræv, dagfest 23. september, har heitt varð á hann um at taka støðu ímóti uppskotinum hjá Sjálvstýrisflokkinum. Lagtingstidende. Den ordinære samling, 1919, síðu 125-126. C. Th. Zahle kann so ikki hava sett lögtingstilmælið á skrá í Ríkisdegnum, tí tað gjørdi Jóannes Patursson uttanfyri dagsskránna 13. februar 1920. Kanska hevur Sambandsflokkurin havt ávirkan á málið.
- 788 Hetta sæst heilt týðiliga av skrivningini í Tingakrossi upp undir fólkaatkvøðuna um grundlógina 4. september 1920, har Jóannes Patursson heitir á fólk um ikki at samtykka donsku grundlógina (at atkvøða ímóti ella sita heima fyri ikki at fáa undirtøku fyri henni frá 45 % av samlaðu føroysku veljarafjöldini), og eftir fólkaatkvøðuna, har 25 % av føroysku veljarunum luttóku, staðfestir hann, at grundlógin ikki varð samtykt at galda fyri Føroyar. Sí Ískoyti: Fólkaatkvøður í Føroyum um viðurskiftini til Danmarkar ríki.
- 789 Í greinini stendur 18. juni, men tað rætta er 13. juni.
- 790 „En radikal Højforræder“, Nationaltidende 28. juni 1923.
- 791 Kaarsted (útg.), 1977, síðu 203.
- 792 „Patursson i Norge“, Dagbladet 28. juni 1923.
- 793 Føroya Landsskjalasavn. Amtið. Norgesagen. Savnsnummar 32 XII. „I forb. med Amtets skr. af 20 d.m. skal man hosl. fremsende i 5 Eksemplarer Ark nr 3 af Referatet af Forhandlingen i Lagtinget om Norgesagen“. Skriv frá amtmanninum til Løgmálaráðið 28. september 1923. Tann 20. oktober 1923 sendi amtmáðurin meira tilfar um Noregsmálið til Løgmálaráðið: „I forb. Med Amtets Skr. Af 28. f.m. skal man hoslagt fremsende i 5 Eksemplarer det samlede Referat af Forhandlingerne i Lagtinget om Norgesagen“.
- 794 Kaarsted (útg.), 1977, síðu 230.
- 795 „Højt spil om „Danmark eller Norge“, Tidens Tegn 1. mars 1924 – Fylgiskjal XV.
- 796 Rigsdagstidende. Forhandlingler paa Folketinget. 76de ordentlige Samling 1923-24, 1923, teigur 1105-1106.
- 797 Rigsdagstidende. Forhandlingler paa Folketinget. 76de ordentlige Samling 1923-24, 1923, teigur 1106.
- 798 Rigsdagstidende. Forhandlingler paa Folketinget. 76de ordentlige Samling 1923-24, 1923, teigur 1114.
- 799 Rigsdagstidende. Forhandlingler paa Folketinget. 76de ordentlige Samling 1923-24, 1923, teigur 1114.
- 800 Rigsdagstidende. Forhandlingler paa Folketinget. 76de ordentlige Samling 1923-24, 1923, teigur 1115.
- 801 Sølvará, 2013, síðu 196.
- 802 Jacobsen, 1927, síðu 88.
- 803 Sølvará, 2013, síðu 208.

- 804 Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Folketinget. 76de ordentlige Samling 1923-24, 1923, teigur 1156.
- 805 Sølvará, 2013, síðu 176 og 182.
- 806 Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Folketinget. 76de ordentlige Samling 1923-24, 1923, teigur 1156-1157.
- 807 Í notatbókunum hjá Niels T. Neergaard, sum eru á Ríkisskjalasavninum í Keypmannahavn, er einki viðmerkt um, at hann hevur havt nakrar samrøðu við Oliver Effersøe í døgnum frá 23. til 26. oktober, og hóast eg havi leitað, so havi eg ikki funnið nakað um hetta millum skjøluni hjá Niels T. Neergaard. Rigsarkivet. Privatsavn. Neergaard, Niels Thomasius: Notesbøger 1888 – 1929.
- 808 Føroya Landsskjalasavn. Amtið. Norgesagen. Savnsnummar 32 XII.
- 809 Rigsarkivet. Neergaard. Diverse korrespondance sagligt ordnet 1882-1936. Statsministerembedet 1920-1924. Memorandum om Danmarks Forhold til Færøerne – Fylgiskjal X.
- 810 T.d. stendur hendan orðingin í løgtingsáligti Sambandsflokksins: „*er affattet nøjagtigt efter et Forslag, som blev vedtaget af Lagtinget paa et Tidspunkt, da dettes Medlemmer alle var Færinger.*“ Sølvará, 2013, síðu 189.
- 811 Í tekstinum hjá Uttanríkisráðnum fær lesarin ta fatan, at føroyskt og danskt mál *vóru* sett javnt í § 7 og § 14 í lógunum um undirvísingar og kirkjumál, men tað *vóru* tey ikki, sí. viðgerðina frammanfyri.
- 812 Í onkrari útgávu ella bending sjálvandi – ikki altíð í sama formi.
- 813 Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Folketinget, 59de ordentlige Samling 1906-07, I, 1906, teigur 937-946.
- 814 Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Folketinget, 61de ordentlige Samling 1908-09, II, 1909, teigur 4848.
- 815 Bilag, Vidneafhøringar, 1919, síðu 247.
- 816 Jacobsen, 1927, síðu 92.
- 817 Løgtingið hevði tvær ferðir einmælt samtykt hetta uppskotið, í 1917 og 1918, og báðar ferðirnar hevði tað enntá verið Sambandsflokkurin, sum hevði lagt uppskotið fram. Lagtingstidende 1917. Den ordinære Samling, síðu 37-38. Lagtingstidende 1918. Den ordinære Samling, síðu 33-36.
- 818 Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Landstinget. 72de ordentlige Samling 1919-1920, 1920, teigur 1529.
- 819 Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Landstinget. 72de ordentlige Samling 1919-1920, 1920, teigur 1531.
- 820 Beretning, Vidneafhøringar, 1919, síðu 502.
- 821 Sølvará, 2013, síðu 196 og 208.
- 822 Beretning, Vidneafhøringar, 1919, síðu 249. „*Da bogen*“ – t.e. Færøsk Politik – „*udkom ... blev den kun rosende omtalt ogsaa af Hr. Effersøe, efter hvad der blev mig berettet, og saavidt jeg ved, var han blandt mine Vælgere til Folketinget, efter at Bogen var udkommet*“.
- 823 Løgtingstíðindi. Tingsetan 1921, 1921, síðu 46. Í óalmennari endurgeving av munnliga orðaskiftinum um føroyskt kirkjumál í Løgtinginum í 1921, sum Sjálvstýrisflokkurin gav út, er Jóannes Patursson endurgivin fyri at hava tikið soleiðis til: „*Hann vildi biðja teir menninar, Effersøe og Jógvan Poulsen, sum í teirra ungu døgum høvdu barst fyri hesum, ikki longur at stríða imóti, men lætta teirra samvitsku við at stemma fyri, at móðurmálið mátti fáa fullan rætt.*“ Einki sæst í óalmenna ritinum til, at Oliver Effersøe gav Jóannesi Patursson nakað svar.
- 824 Munnligt orðaskifti á Føroya Løgtingi 1923 viðvíkjandi spurninginum Føroyar-Noregi við nevndaráliti, 1923, síðu 13 og 19. Her er Jóannes Patursson rættiliga avgjördur, tá hann á Løgtingi um tíðarskeiðið 1901-1906, í kjaki við Oliver Effersøe m.a. upplýsti, at „*Effersøe hevur valt meg*“. Oliver Effersøe vísti ikki hesum uppáhaldinum aftur, men tykist heldur vilja siga, at tað var Jóannes Patursson, ið var broyttur síðan 1901-06.

- 825 Lagtingstidende A, 1918, síðu 162.
- 826 Jacobsen, 1927, síðu 79.
- 827 Jacobsen, 1927, síðu 80 og 87.
- 828 Lagtingstidende 1925, síðu 28-29.
- 829 Lagtingstidende, Den ordentlige Samling, 1906, síðu 4.
- 830 Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Folketinget. 59de ordentlige Samling 1906-07, 1907, síðu 937-946, Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Folketinget, 61de ordentlige Samling 1908-09, II, 1909, teigur 4848, Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Landstinget, 72de ordentlige Samling 1919-20, 1920, teigar 1520-1521. Debes, 1993A, síðu 72. Í fyrstuni, t.e. áðrenn stovnanina varð flokkurinn einn nefndur „Brændevinspartiet“.
- 831 „Alberti paa Færøerne“, Dimmalætting 3. oktober 1908. Líka frá 1908, tá ið Alberti fall, til í øllum fornum 1920, knýtti Oliver Effersøe móti betri vitan Tilboðið frá 1906 at Alberti. Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Folketinget. 61de ordentlige Samling 1908-1909, II, teigur 4849, Beretning, Vidneafhøringer, 1919, síðu 142, og Andreassen, 2006, síðu 78. Sí Sølvará, 2011, síðu 20-39, har hesin spurningurinn er meira neyvtt viðgjørdur.
- 832 Løgmlaráðið var t.d. kunnað um ætlanirnar hjá adressumonnunum at venda sær til bretska stjórnina við bønarbrævinum við stuðli frá m.a. bretska konsulinum í Havn í frágreiðing amtmansins frá 18. apríl 1917, har tað varð upplýst, at møguleikin hevði verið nefndur í Løgtinginum. Bilag, Aktstykker, 1919, síðu 22.
- 833 Lagtingstidende 1922, 1922, síðu 114-117 og skjal 25, síðu 2, grein 17.
- 834 Bonnevie og Mitens, 1932, bind i, síðu 706-720.
- 835 Stevnuskráir flokkanna í tíðarskeiðinum 1906-1925 – Fylgiskjal XIII.
- 836 Jacobsen, 1927, síðu 94: „Den hele Udtalelse minder mest af alt om følgende Passus i en Skoledrengs Stilebog: „I vor By er der en Kirke med to runde Taarne, hvoraf det ene er firkantet“. I den Grad uklar og selvmodsigende er den Theologi, som udfoldes for at komme udenom det Faktum, at Færingerne er et eget Folk, hvis Nationalitet ikke er Dansk, men Færøsk“.
- 837 Jacobsen, 1927, síðu 79-80 og 87.
- 838 „Højt spil om „Danmark eller Norge“, Tidens Tegn 1. mars 1924 – Fylgiskjal XV.
- 839 Sølvará, 2013, síðu 190.
- 840 „Højt spil om „Danmark eller Norge“, Tidens Tegn 1. mars 1924 – fylgiskjal XV.
- 841 Tað er tó vert at býta merki í, at Sambandsflokkurinn í veruleikanum ikki fekk eitt betri val í 1924 enn í 1920. Báðir flokkarnir finga nær sum sama atkvøðutal til bæði valini, men avgerandi var, at nýggja vallógin hevði við sær, at Sambandsflokkurinn fekk tey trý eykavaldu tingsumboðini, sum vóru komin inn í vallógina afturat teimum 20 umdømisvaldu við nýggju lögtingslógini frá 28. mars 1923, í 1924, og av tí grund økti sítt tingmannatal úr 10 upp í 13, meðan Sjálvstýrisflokkurinn varðveitti síni 10 umdømisvaldu. Sølvará, 2002, síðu 173. Fyri sjálva ta politisku umboðanina í Løgtinginum fekk Noregsmálið tí helst onga ávirkan yvirhøvur.
- 842 „Fælles sprog og fælles grundlov?“, Tidens Tegn 25. juli 1924 – fylgiskjal XVI.
- 843 „Den overraskende vending i sprogstriden paa Færøerne“, Tidens Tegn 12. august 1925 – fylgiskjal XI.
- 844 „Den overraskende vending i sprogstriden paa Færøerne“, Tidens Tegn 12. august 1925 – fylgiskjal XI. Tað er sjálvandi ikki greitt, at Andras Samuelsen hevur orðað seg júst soleiðis, sum ‘sjálvstýrismaðurin’ vil vera við, men tað er greitt út frá viðgerðini í Løgtinginum og skrivningini í Dimmalætting, at sambandsfólk vóru rættiliga misnøgd við uppskotið hjá Ninu Bang. Fyri eitt stutt yvirlit, Andreassen, 2006, síðu 93-97.
- 845 Steining, 1958, síðu 246.
- 846 „En demonstration ved Staunings avreise fra Færøerne“, Tidens Tegn 7. september 1925 – fylgiskjal XII.
- 847 „Fælles sprog og fælles grundlov?“, Tidens Tegn 25. juli 1924 – Fylgiskjal XII.

- 848 Føroya Landsskjalasavn. Amtið. Norgesagen. Savnsnummar 32 XII. Bræv frá de Fontenay til Elias Olrik amtmann, dagfest 7. mai 1928.
- 849 „Danmark og Færøerne“, Morgunblaðið 4. mai 1928 – her endurgivið eftir danskari týðing í brævi frá de Fontenay til Elias Olrik amtmann, dagfest 7. mai 1928. Føroya Landsskjalasavn. Amtið. Norgesagen. Savnsnummar 32 XII.
- 850 Arge, 2005, síðu 63-65.
- 851 „Stauning gør op med Færøernes Selvstyreparti“, Berlingske Politiske og Avertissements Tidende 2. november 1930 – Fylgiskjal XVII.
- 852 „Stauning gør op med Færøernes Selvstyreparti“, Berlingske Politiske og Avertissements Tidende 2. november 1930 – Fylgiskjal XVII.
- 853 „Stauning gør op med Færøernes Selvstyreparti“, Berlingske Politiske og Avertissements Tidende 2. november 1930 – Fylgiskjal XVII.
- 854 Kaarsted (útg.), 1981, síðu 97 og 102.
- 855 Patursson, 1930.
- 856 Thorsteinsson, 1990, síðu 347.
- 857 Østerud, 1984, síðu 41
- 858 Gellner, 1983, síðu 43-50.
- 859 Østerud, 1984, síðu 145.
- 860 Østerud, 1987, síðu 16-17.
- 861 Føroya Landsskjalasavn. Amtið. Norgesagen. Savnsnummar 32 XII. Bræv frá Føroya amtmanni til Løgmláráðið 20. september 1923.
- 862 Føroya Landsskjalasavn. Amtið. Norgesagen. Savnsnummar 32 XII. Bræv frá Føroya amtmanni til danska sendiharran í Kristiania 20. september 1923.
- 863 Føroya Landsskjalasavn. Amtið. Norgesagen. Savnsnummar 32 XII: „*Haster. Under henvisning til min telefoniske Meddelelse til Udenrigsministeriet i dag tillader jeg mig at indsende en Artikel i TIDENS TEGN af D.D. med Overskrift „Højt Spil om Danmark eller Norge“ af Lagtingsmand Rasmus Rasmussen, Medstyrer af Højskolen, Torshavn. – Det fremgaar ikke af Artiklen, der iøvrigt er forsynet med det sædvanlige journalistiske Udstyr, som TIDENS TEGN plejer at anvende, naar det gælder Spørgsmaalet om Færøerne, om den er skrevet specielt til TIDENS TEGN, eller om den samtidig skulde have faaet Optagelse i andre Blade (færøiske eller danske). – Jeg skal afholde mig fra at ledsage Artiklens Indsendelse med kommentarer. Det omhandlede Blad har jo allerede ved adskillige Lejligheder vist, at det tilsidesætter ethvert sømmeligt Hensyn, man ellers kunde forvente iagtaget overfor et venligsindet Naboland og dets Regeringsmedlemmer, idet Bladet kritikløst optager ethvert Indlæg eller vel snarere selv foranlediger Stof fremskaffet, der kan bruges i Bladets norrøne kampagne. – To Gemmenslag af nærværende Indberetning vedlægges. – Sign. J. C. W. Kruse“.*“, Kristiania, d. 1. marts 1924. No. 280. Færøerne. Ges. Nr. 231 af 23. Feb. 1924.
- 864 Rigsarkivet. Neergaard. Diverse korrespondance sagligt ordnet 1882-1936. Statsministerembedet 1920-1924. Memorandum om Danmarks Forhold til Færøerne – Fylgiskjal X.
- 865 „Kielfreden og dei norske skattlanda“, Tidens Tegn 25. mars 1924: – *Herr bladstyrer! – Eg må be um å få gjort kjent for lesarna Dokkas, at eg i dag har sendt dette breve til det færøyske blade „Dimmalætting“: Herr bladstyrar! – I det norske blade „Tidens Tegn“ les eg i dag dette telegramme frå Torshavn: „Sambandspartiets hovedorgan „Dimmalætting“ gjengir i spaltelange artikler Koths standpunkt i Grønlandsspørsmaalet og triumferer paa basis herav over at de norske skattelande ved Kielfreden overdroges Danmark paa retmæssig vis.“ – Eg kann vanskeleg tru at dette er sant, – at De i skrifte mitt um Grønland har meint å finne noko som let sig tyde på slik ei vis. Helst må eg tru at det er berre noko som telegrafkorrespondenten har dikta upp. For De som har lese skrifte mitt, veit sjølvsagt godt at der fins ingen ting um at Kielfreden gav rettsgrunnlag for nokon ting, – tvert imot. Men i alle tilfelle lyt eg be um at De gjev denne avsanninga mi rom i blade Dokkas. – Lysaker, Noreg, 22. mars 1924. – Vyr sant*

- Halvdan Koth“. Tað eru nógvar greinar í Dimmalætting um Friðin í Kiel, har roynt verður at vísa á, at skattlondini av røttum hoyrdu til Danmark eftir Friðin í Kiel í 1814, eisini nakrar, sum eru grundaðar á arbeiðið hjá Halvdan Koth. Hendan avsanningin hjá Halvdan Koth, sum her er tikin úr Tidens Tegn, er eisini prentað í Dimmalætting.
- 866 Ihlen, 1956, síðu 212.
- 867 Føroya Landsskjalasavn. Amtið. Norgesagen. Savnsnummar 32 XII: „Kristiania, 25. Marts 1924. Nr. 427. Færøerne. Ges. Nr. 406 af 22. Marts 1924. 3 Bilag. 2 gennemslag. Gesandtskabet har den Ære hoslagt at indsende en i TIDENS TEGN af D.D. indeholdt Skrivelse fra Professor Koth til Bladets Redaktør, hvori han meddeler Indholdet af en Skrivelse, han har afsendt til det færøske Blad „Dimmalætting“ i Anledning af den med Gesandtskabets ovenciterede Indberetning indsendte Korrespondance til TIDENSTEGN fra Thorshavn, hvori det hedder, at „Dimmalætting“ paa Basis af Professor Koth's Bog „triumferer ..... over, at de norske skattelände ved Kielerfreden overdroges Danmark paa retmæssig Vis“. Professor Koth protesterer i sin Skrivelse imod, at hans Skrift om Grønland benyttes paa denne Maade, idet han hevder, at der i dette ikke findes noget om, „at Kielerfreden gav Retsgrundlag for nogen Ting – tværtimod“. – 2 Gennemslag af nærværende Indberetning vedlægges. – (sign.) I. C. W. Kruse“.
- 868 „Fælles sprog og fælles grundlov?“, Tidens Tegn 25. juli 1924 – Fylgiskjal XVI.
- 869 Føroya Landsskjalasavn. Amtið. Norgesagen. Savnsnummar 32 XII: „Gesandtskabet har den Ære hoslagt i tre Eksemplarer at indsende en Artikel i TIDENSTEGN for den 25. ds. med Overskrift „Fælles Sprog og fælles Grundlov?“ forfattet af Kongsbonde Johannes Patursson. Ud fra daværende Statsminister Neergaards den 26. oktober 1923 fremsatte Programudtalelse om, „at Betingelsen for Samarbejde mellem Danmark og Færøerne maatte være en Gensidig Erkendelse af, at saavel Grundloven som Rigssproget, det danske Sprog, skal bevares som fælles“ – og ud fra den Omstændighed, at det nuværende danske Ministerium „angaaende Forholdet til Færøerne er enig i den tidligere Statsministers Uttalelse“ – udtaler Herr Patursson, at det „maa skyldes Ukendskab med de faktiske færøiske Forhold, naar de danske politiske Partier enes om at indtage et sligt Standpunkt“, og fastslaar som en Kendsgerning, at den politiske Udvikling paa Færøerne „mere og mere gaar i Retning af Selvstyre, Lovgivningsmyndighed til Lagtinget, egen Minister, Sløffning af Rigsdagsrepræsentationen og Hævdelse af vort eget Sprog“. Herr Patursson gaar i den følgende del af Artiklen nærmere ind paa dette Forhold og faar herunder lejlighed til paany at fremsætte sine Selvstændighedsteorier. I Slutningen af Artiklen Omtaler Herr Patursson de Effersø'ske Udtalelser om Sambandspartiets Arbejde paa Færøerne og udtaler, at det var det heldigste, om man fra dansk Side havde set den af den færøiske Sambandsrepræsentant udtalte Sandhed i Øjnene og mærket sig, at Sambandstanken, Fællestanken, ikke har slaaet an, men at der tværtimod her paa Færøerne gennem aarelange Kampe er vokset frem en national Selvfølelse, som nok for en Tid endnu ved Paatryk udefra kan holdes tilbage, men som netop ved at hømmes i sin frie Udfoldelse vil slaa stadig dybere Rødder. Den vil vokse sig stærk nok til at Folket en Gang i Enighed vil sætte alt ind paa at hævde sin Selvbestemmelsesret. To Gennemslag af nærværende Indberetning vedlægges. sign. Haxthausen“. „jrn.No.8-h-1. Kristiania, den 25. juli 1924. No. 998. 3 Bilag. Færøerne. 2 gennemslag. Ges.No.980 af 22-7-1924.
- 870 Undirskriftin er trupul at lesa, men eg fá tað til at vera Rewentlov.
- 871 Føroya Landsskjalasavn. Amtið. Norgesagen. Savnsnummar 32 XII. Bræv frá – helst – E. Rewentlov til Elias Olrik amtmann, dagfest 18. desember 1924.
- 872 Føroya Landsskjalasavn. Amtið. Norgesagen. Savnsnummar 32 XII. Afskrift. Ad Ges. Nr. 1287/1925. Trondhjem, den 6. november 1925. Fortroligt. Ad: Enighed i Norden – Fylgiskjal XIV.
- 873 Patursson, 1931, síðu 66-68.
- 874 Gad, 1984, síðu 273.
- 875 Kaarsted (útg.), 1981, síðu 145.

- 876 Ræstad, 1933, síðu 129-130.
- 877 Stauning, 1999, síðu 146 og 153-154.
- 878 Kaarsted (útg.), 1984, síðu 35.
- 879 Thorsteinsson, 2014, síðu 260.
- 880 Árið er sett inn í tekstin við hond, men tað ber ikki til at síggja, um har stóð nakað maskinskrivað tal frammanundan ella um tað hondskrivaða árið er sett inn á eitt tómt pláss í tí maskinskrivaða tekstinum.
- 881 Árið er sett inn í tekstin við hond, men tað ber ikki til at síggja, um har stóð nakað maskinskrivað tal frammanundan ella um tað hondskrivaða árið er sett inn á eitt tómt pláss í tí maskinskrivaða tekstinum.
- 882 Árið er sett inn í tekstin við hond, men tað ber ikki til at síggja, um har stóð nakað maskinskrivað tal frammanundan ella um tað hondskrivaða árið er sett inn á eitt tómt pláss í tí maskinskrivaða tekstinum.
- 883 Árið er sett inn í tekstin við hond, men tað ber ikki til at síggja, um har stóð nakað maskinskrivað tal frammanundan ella um tað hondskrivaða árið er sett inn á eitt tómt pláss í tí maskinskrivaða tekstinum.
- 884 Árið er sett inn í tekstin við hond, men tað ber ikki til at síggja, um har stóð nakað maskinskrivað tal frammanundan ella um tað hondskrivaða árið er sett inn á eitt tómt pláss í tí maskinskrivaða tekstinum.
- 885 Árið er sett inn í tekstin við hond, men tað ber ikki til at síggja, um har stóð nakað maskinskrivað tal frammanundan ella um tað hondskrivaða árið er sett inn á eitt tómt pláss í tí maskinskrivaða tekstinum.
- 886 Árið er sett inn í tekstin við hond, men tað ber ikki til at síggja, um har stóð nakað maskinskrivað tal frammanundan ella um tað hondskrivaða árstalið er sett inn á eitt tómt pláss í tí maskinskrivaða tekstinum. Í øllum førum er árið skeivt, tí Isabella Innes varð søkt 24. mai 1917. Lagtingstidende, 1917, síðu 158. Hinvegin kemur svarið úr Týsklandi – sí longur niðri í tekstinum hjá Uttanríkisráðnum – sambært tekstinum ikki fyrr enn 30. juni í 1918, sum samsvarar betur við, at mótmælið úr Danmark mótvægis týsku stjórnini varð sent í mai 1918, sum teksturin eisini upplýsir. Í lögtingstíðindum sæst, at tað var ikki fyrr enn 1. september 1917, at Løgtingið samtykti at heita á donsku stjórnina um at fáa týsku stjórnina til at geva føroyingum endurgjald fyri tey tap, sum kavbátakriggið móti føroyskum skipum hevði kostað føroyingum. Lagtingstidende, 1917, síða 167 f. Hóast tað í hesum høpi er rættiliga long tíð frá 1. september 1917 til 24. mai 1918, so tykist tað rætta sambært hesum vera, at mótmælið frá donsku stjórnini varð sent týsku stjórnina í mai 1918, og at týska svarið kom í juni 1918. Rætta árið er tí her 1917, meðan skeivt ár, 1918, er sett í tekstin hjá Uttanríkisráðnum.
- 887 Skal helst vera „vilde“.

Myndayvirilit

- Síðu 8 Sverre Patursson. Føroya Fornminnissavn 5237F0000535.
- Síðu 17. Folketingets Bibliotek og Arkiv 1918. Hans Andrias Sølvará.
- Síðu 18. Bræv frá 1917 frá Edward Mortensen til Jóannes Patursson á Landsskjalasavninum.
Hans Andrias Sølvará.
- Síðu 19. Memorandum um Føroyapolitikkin hjá Neergaard í savninum hjá Neergaard á Ríkisskjalasavninum. Hans Andrias Sølvará.
- Síðu 20. Loyniligt skjal á donsku sendistovuni í Kristiania. Hans Andrias Sølvará.
- Síðu 23. Kielerfreden hjá Yngvar Nielsen. Hans Andrias Sølvará.
- Síðu 25. Niels Winther. Føroya Fornminnissavn 4827F0001728.
- Síðu 26. Eystaravág, kongavitjan í 1874. Føroya Fornminnissavn 5101F0000020.
- Síðu 27. Færøsk Politik. Hans Andrias Sølvará.
- Síðu 29. Tinghúsið flaggar við Dannebrog í 1897. Føroya Fornminnissavn 8295F0000013.
- Síðu 30. Beretning til Landstinget. Hans Andrias Sølvará.
- Síðu 32. Klaksvík fyrst í 1900. Føroya Fornminnissavn 4797F0000095.
- Síðu 33. Í Gongini í Havn í 1894. Føroya Fornminnissavn 3350F0001483.
- Síðu 34. Føroya Fólkaháskúli í 1903. Føroya Fornminnissavn 4994F0000004.
- Síðu 36. Tingakrossur 1. September 1920. Hans Andrias Sølvará.
- Síðu 42. Tún í Havn í juni 1906. Føroya Fornminnissavn 4632F0000023.
- Síðu 43. Tinghúsið í 1907. Føroya Fornminnissavn 4797F0000040.
- Síðu 45. Havnin í 1906. Føroya Fornminnissavn 4632F0000015.
- Síðu 46. Tinganes áðrenn 1908. Føroya Fornminnissavn 3350F0001421.
- Síðu 47. Christian Barentsen við familju. Føroya Fornminnissavn 3350F0009433.
- Síðu 48. Alberti, tann stóri maðurin til vinstru, í september 1908. Mørch, 2000, síðu 40.
- Síðu 50. Áarvegur, Havnará, Tinghúsið, hjá Jacob Lützen. Føroya Fornminnissavn 7077F0000006.
- Síðu 52. Dimmalætting 16. mai 1906. Hans Andrias Sølvará.
- Síðu 53. Telegrafkaðalin kemur á land í Sandagerði august 1906. Føroya Fornminnissavn 4797F0000066, 4797F0000055 og 4596F0000025.
- Síðu 55. Vilhelm Lassen. Den Store Danske Encyklopædie.
- Síðu 58. Jóannes Patursson. Føroya Fornminnissavn 3350F0004427.
- Síðu 61. Danska ráðharraprotokollin frá 1906. Ministermødeprotokol 1905-1908, Rigsarkivet, 1992, síðu 78.
- Síðu 63. Oliver Effersøe. Føroya Fornminnissavn 4653F0000085.

- Síðu 64. Svend Høgsbroe. Wikipedia.
- Síðu 68. Tingakrossur 11. apríl 1906. Hans Andrias Sølvará.
- Síðu 70. Alberti avhoyrdur 19. oktober 1908. Akvarel hjá Otto Rung. Mørch, 2000, síðu 59.
- Síðu 72. Føroysk brævbók á Ríkisskjalasavninum. Hans Andrias Sølvará.
- Síðu 75. Løgtingshúsið, áðrenn umbyggingina í 1907. Føroya Fornminnissavn 3350F0001739.
- Síðu 87. Fyrsta stjórnin hjá J. C. Christenensen. Dybdal og Meisner, 1984, síðu 455.
- Síðu 90. J. C. Christensen. Mørch, 2000, síðu 42.
- Síðu 98. Tilmæli frá Knud Berlin til Niles T. Neergaard frá 1909, sum er í savninum hjá Neergaard á Ríkisskjalasavninum. Hans Andrias Sølvará.
- Síða 104. Friðrikkur Petersen. Føroya Fornminnissavn 5237F0000835.
- Síðu 126. Dimmalætting 10. februar 1917. Hans Andrias Sølvará.
- Síðu 127. Týskt herskip í Nólsoyarfirði í 1910. Føroya Fornminnissavn 8063F0000029.
- Síðu 128. Danskir kavbátar á Havnarvág í 1924. Føroya Fornminnissavn 8032F0000033.
- Síðu 131. Vandasjógvurin í Norðuratlantshavi frá 1. februar 1917. Wählin o.a. 1994, síðu 13.
- Síðu 132. Sluppir á Bankanum. Føroya Fornminnissavn 3350F0003065.
- Síðu 133. Fischer Heinesen. Føroya Fornminnissavn 3350F0010620.
- Síðu 135. Hvalastøðin á Kópagørðum í Norðdepli í 1898. Føroya Fornminnissavn 5091F0000110.
- Síðu 137. Islands Falkur við molan í Havn. Føroya Fornminnissavn 3350F0008079.
- Síðu 140. Føroyatíðindi 12. mars 1917. Hans Andrias Sølvará. Sølvará, 2007, síðu 29.
- Síðu 142. Gerðabókin hjá Havnar Framburðsfelag. Hans Andrias Sølvará.
- Síðu 144. Andreas Ziska. Føroya Fornminnissavn 6543F0000160.
- Síðu 147. Símun Pauli úr Konoy. Føroya Fornminnissavn 4827F0001042.
- Síðu 149. Stjórnin hjá Zahle 1913–1920. Mørch, 2000, síðu 105.
- Síðu 156. Islands Falkur. Føroya Fornminnissavn 7925F0000123.
- Síðu 158. Rasmus Rasmussen. Føroya Fornminnissavn 8745F0000060g.
- Síðu 164. Edward Mitens. Føroya Fornminnissavn 7111F0001327.
- Síðu 166. Skriv í Folketingets Bibliotek og Arkiv frá Edwardi Mortensen til Erik Scavenius frá 23. apríl 1917. Hans Andrias Sølvará.
- Síðu 167. Bræv í Folketingets Bibliotek og Arkiv frá Andreasi Ziska til Edward Mortensen frá 26. Mars 1917. Hans Andrias Sølvará.
- Síðu 172. Jóannes Patursson. Føroya Fornminnissavn 3350F0011528.
- Síðu 173. Carl Th. Zahle. Mørch, 2000, síðu 96.
- Síðu 175. Erik Scavenius. Mørch, 2000, síðu 194.
- Síðu 181. Abraham George Coates. Betta Johansen.
- Síðu 187. Dampskipið Island. Handels- og Søfartsmuseet.
- Síðu 189. Svenning Rytter. Føroya Fornminnissavn 8745F0000100a..
- Síðu 197. Bønarbrævið í savninum hjá Havnar Framburðsfelag á Landsskjalasavninum. Hans Andrias Sølvará.
- Síðu 201. Victor Stahlshmidt. Føroya Fornminnissavn 3350F0007934.
- Síðu 207. Ferðamannaskipið Island. Føroya Fornminnissavn 4812F0000298.

- Síðu 210. Oliver Effersøe. Føroya Fornminnissavn 8833F0000064.
- Síðu 215. Carl Th. Zahle í Føroyum í 1922. Jan Müller.
- Síðu 219. Jóannes Patursson. Føroya Fornminnissavn 7077F0000110.
- Síðu 221. Rytter amtmaður og Bay fúti í 1912. Føroya Fornminnissavn 4797F0000170.
- Síðu 223. J. C. Christensen og N. T. Neergaard á Amalienborg í september 1920. Mørch, 2000, síðu 68.
- Síðu 242. Kongavitjan, móttøka á Kongabrunni, mannfjöld, 1907. Føroya Fornminnissavn 4797F0000046 og 4797F0000045.
- Síðu 245. Norgesagen á norskum. Hans Andrias Sølvará.
- Síðu 251. Anton Degn og Elias Olrik, kongavitjan í 1921. Føroya Fornminnissavn 4601F0000189.
- Síðu 258. Tann fyrsta sosialdemokratiska stjórnin í Danmark. Mørch, 2000, síðu 158.
- Síðu 266. Nikolaus Gjelsvik í Norske Folkemindeskrifter 1923. Hans Andrias Sølvará.
- Síðu 273. Den 17. Mai 1923. Hans Andrias Sølvará.
- Síðu 281. Edward Mortensen. Sølvará 2007, síðu 59.
- Síðu 285. Danska ráðharraprotokollin 1923. Kaarsted, 1977, síðu 230.
- Síðu 294. Jákup Dahl próstur í Sandagerði. Føroya Fornminnissavn 4734F0000014.
- Síðu 295. Elias Olrik. Føroya Fornminnissavn 3350F0007570.
- Síðu 299. Janus Djurhuus, Jørgen-Franz Jacobsen, William Heinesen og Hans Andreas Djurhuus í 1924. Debes, 2001. síðu 35
- Síðu 303. Andras Samuelsen. Føroya Fornminnissavn 3350F0009537.
- Síðu 305. Niels Thomasius Neergaard. Niels T. Neergaard. Mørch, 2000, síðu 66.
- Síðu 308. Danmark Færøerne frá 1927. Hans Andrias Sølvará.
- Síðu 309. Svenning Rytter. Føroya Fornminnissavn 4950F0000069.
- Síðu 311. Sverre Patursson. Føroya Fornminnissavn 4826F0000843.
- Síðu 324. Andras Samuelsen. Føroya Fornminnissavn 6543F0000113.
- Síðu 330. Rasmus Rasmussen. Sølvará 2007, síðu 87.
- Síðu 336. Mannfjöld á kajini, Stauning vitjar?. Føroya Fornminnissavn 4652F0000136.
- Síðu 338. Flaggølan á Ólavssøku 1930, politistar uttanfyri Tinghúsið. Føroya Fornminnissavn 4290F0000018.
- Síðu 340. Merkið hongur úr vindeyganum í tinghúsinum í 1930. Føroya Fornminnissavn 4290F0000012.
- Síðu 341. Erlendur Paturson situr í tingsalinum. Sølvará, 2002, síðu 324.
- Síðu 349. Thorvald Stauning. Mørch, 2000, síðu 147.

Heimildir

Bókmentir

- Álit um styrisskipanarviðurskipti Føroya.* Føroya Landsstýri, Tórshavn, 1994.
- Andreasen, Anja: *Sambandsflokkurin í 100 ár – tættir úr søgu Sambandsflokksins.* Sambandsflokkurin, Tórshavn, 2006.
- Arge, Niels Juel: *Flaggsøgan. Merkið.* Triðja økta útgáva. Forlagið Tjarnardeild, Tórshavn, 2005.
- Bang, T. E. og Bærentsen, C.: *Færøsk Lovsamling.* Schultz, København, 1901.
- Beretning til Landstinget afgiven af Den af Tinget i Henhold til Grundlovens § 45 nedsatte Kommission til Undersøgelse af forskellige færøske Forhold.* Schultz, København, 1919.
- Berlin, Knud: *Danmarks Ret til Grønland.* Arnold Busck, København, 1932.
- Betænkning afgivet af Forfatningskommissionen af 1946.* J. H. Schultz, København, 1953.
- Bilag til Beretning til Landstinget afgiven af Den af Tinget i Henhold til Grundlovens § 45 nedsatte Kommission til Undersøgelse af forskellige færøske Forhold. Aktstykker.* Schultz, København, 1919.
- Bilag til Beretning til Landstinget afgiven af Den af Tinget i Henhold til Grundlovens § 45 nedsatte Kommission til Undersøgelse af forskellige færøske Forhold. Vidneafhøringer.* Schultz, København, 1919.
- Bonnevie, Erik og Mitens, Edward (ritstj.): *Færøsk Lovsamling. Indeholdende særlige for Færøerne gældende Love og Administrative Bestemmelser. 1559-1923.* 1. bind. H. N. Jacobsens Bókhandils Accidenstrykkeri, Tórshavn, 1932.
- Bonnevie, Erik og Mitens, Edward (ritstj.): *Færøsk Lovsamling. Indeholdende særlige for Færøerne gældende Love og Administrative Bestemmelser. 1924-1931.* 2. bind. H. N. Jacobsens Bókhandils Accidenstrykkeri, Tórshavn, 1932.
- Boss, Walther: *Danmarks Udenrigspolitik 1720-1982.* Systime, Herning, 1982.
- Cavell, Janice: *Historical Evidence and the Eastern Greenland Case.* Artic, Vol. 61, NO. 4, Desember, The Artic Institute of North America, Kanada, 2008.
- Christiansen, Ólavur: *Villinistíggir upplýstir – tær til verju – á marknaskilinum millum heimastýri og fullveldi og millum ørmondarhús og valahús.* Føroyaklettur, Tórshavn 1998.
- Collin, Finn og Guldmann, Finn: *Sprogfilosofi. En Introduktion.* Samlerens Bogklub, København, 1999.
- Couzens Hoy, David (ritstj.): *Foucault. A Critical Reader.* Basil Blackwell, New York, 1986.
- Dalsgarð, Arnbjørn Ó.: *Føroysk blaðsøga 1852-2002.* Sprotin, Tórshavn, 2002.
- Debes, Hans Jacob: *Nú er tann stundin ... Tjóðskaparrørsla og sjálvstýrispolitikkur til 1906 – við søguligum baksýni* Føroya Skúlabólagrunnur, Tórshavn, 1982.

- Debes, Hans Jacob: *Jóannes Patursson. Ein byrjan til eina politiska ævisøgu*. Forlagið Søgumál, Tórshavn, 1991.
- Debes, Hans Jacob: *Politiska søga Føroya 1814-1906*. Føroya Skúlabókagrunnur, Tórshavn, 1993.
- Debes, Hans Jacob: *Ein kvistur spretti ... Keldur til Føroya søgu 1879-1906*. Føroya Skúlabókagrunnur, Tórshavn, 1993A.
- Debes, Hans Jacob: *Færingernes land. Historien om den færøske nutids oprindelse*. Multivers, København, 2001.
- Defoe, Daniel: *Robinson Kruso*. Føroya Lærarafelag, Føroya Skúlabókagrunnur, 1990.
- Dreyfus, Hubert L. og Rabinow, Paul: *Michel Foucault: Beyond Structuralism and Hermeneutics*. With an Afterword by Michel Foucault. The Harvester Press. The University of Chicago, 1982.
- Due-Nielsen, Carsten, Feldbæk, Ole, Jespersen, Knud J.V. og Petersen, Nikolaj (ritstj.): *Revanche og neutralitet: 1648-1814, Dansk udenrigspolitikshistorie*. 2. Bind. Gyldendal, København, 2002.
- Dybdal, Vagn: *De nye klasser 1870-1913*. 12. bind. 3. útgáva. Politikens Danmarkshistorie. København, 1984.
- Etting, Vivian 1998: *Fra fællesskab til blodbad. Kalmarunionen 1397-1520*. Gyldendal Leksikon, København, 1998.
- Engberg, Jens: *Den Standhaftige Tinsoldat. En biografi om Frederik 6*. Politikens Forlag, København, 2009.
- Feldbæk, Ole: *De nordatlantiske øer og freden i Kiel 1814*. Í: „Historisk Tidsskrift“. Bind 95, Hefti 1. Den danske historiske Forening, København 1995.
- Foucault, Michel: *The Archeaology of Knowledge*. Pantheon, New York, 1972.
- Foucault, Michel: *The Order Of Things*. Vintage Books, New York, 1973.
- Foucault, Michel: *Discipline and punish*. Vintage Books, New York, 1979.
- Fuglsang, Lars og Bitsch, Poul (ritstj.): *Videnskabsteori på tværs af fagkulturer og paradigmer i samfundsvidenskaberne*. Roskilde Universitetsforlag, København, 2004.
- Gad, Finn: *Grønland*. Gyldendal, København 1984.
- Gadamer, Hans-Georg: *Sandhed og Metode. Grundtræk af en Filosofisk Hermeneutik*. System Academic, Århus, 2004.
- Galbraith, John Kenneth: *Økonomiens profeter. En kritisk historie fra Aristoteles til Milton Friedman*. Gyldendal, København, 1988.
- Gellner, Ernest: *Nations and Nationalism*. Basil Blackwell, Oxford, 1983.
- Gjelsvik, Nikolaus: *1814 og 1905 – serleg frå ein folkerettsleg synsstad*. Norske Folkeskrifter Nr. 49. Noregs Ungdomslag og Student-Mållaget, Oslo, 1923.
- Grundtvig, Svend: *Dansken paa Færøerne*. Odense Universitetsforlag, Odense, 1978.
- Hansen, Jóannes og Ísakson, Finnbogi: *Løgtingið 150. Hátiðarrit, 150 ár liðin, síðan Løgtingið varð endurstovnað*. 3 bind. Løgtingið, Tórshavn, 2003.
- Hansen, Jørn Astrup og Joensen, Jóan Pauli: *Føroyar og bankarnir í 100 ár*. Føroya Banki, Tórshavn, 2006.
- Hansen, J. Símun: *Havið og vit. Norðoyggja skipa- og handilsøga*. I. partur. Egið Forlag, Klaksvík, 1960.
- Hartnack, Justus: *Hegels Logik*. C.A. Reitzels Forlag, København, 1990.

- Hartnack, Justus: *Wittgenstein og den moderne filosofi*. C.A. Reitzel, København, 1994.
- Hielmcrone, Harald V.: *Etisk argumentation*. Berlingske Forlag, København, 1975.
- Howard, Michael: *Den Første Verdenskrig*. Borgens Forlag, København, 2004.
- Høgnesen, Róland Waag: *Færværnes historie frem til den anden verdenskrig*. Í Ølgaard, Anders: „Færing-er-Frænder“. Gyldendal, København, 1968.
- Ihlen, Nils: *Amatørkonsul*. Fonna Forlag, Stavanger, 1956.
- Isholm, Erling: *Losjan Støt Viljen 100 ár*. Forlagið Mál & Mentan, Tórshavn, 2005.
- Jacobsen, Elin Súsanna: *Rúsdrekka – siðir og ósiðir*. Rúrdrekka og Narkotikaráðið, Tórshavn, 1995.
- Jacobsen, Jørgen-Frantz: *Danmark og Færværne*. Studentersamfundets Oplysningsforening, København, 1927.
- Jacobsen, Jørgen-Frantz: *Tíðargreinir 1925-1937*. Bókagarður, Tórshavn, 1976.
- Jensen, Hans: *De Danske Stænderforsamlings Historie 1830-1848*. I bind. J. H. Schultz Forlag, København, 1931.
- Jensen, Hans: *De Danske Stænderforsamlings Historie 1830-1848*. II bind. J. H. Schultz Forlag, København, 1934.
- Jensen, Magnus: *Norges Historie. Fra 1660 til våre dager*. 2. bind. Gyldendal Norsk Forlag, Oslo 1949.
- Jóansson, Tórður: *Brethren in the Faroes. An Evangelical movement, its remarkable growth and lasting impact in a remote island community*. Fróðskapur, Tórshavn, 2012.
- Kaarsted, Tage (útg.): *Ministermødeprotokol 1916-1918*. Aarhus Universitetsforlag, Aarhus, 1973.
- Kaarsted, Tage (útg.): *Ministermødeprotokol 1920-1924. Handelsminister Tyge ƒ. Rothes afskrifter og Trafikminister M.N. Slebsagers referat*. Aarhus Universitetsforlag, Aarhus, 1977.
- Kaarsted, Tage (útg.): *Ministermødeprotokol 1929-1933. Ministeriet Stauning-Munch*. Universitetsforlaget i Aarhus, Aarhus, 1981.
- Kaarsted, Tage (útg.): *Ministermødeprotokol 1929-1940. Ministeriet Stauning-Munch*. Universitetsforlaget i Aarhus, Aarhus, 1984.
- Kjeldstadli, Knud: *Fortiden er ikke hvad den har været. En indføring i historiefaget*. Roskilde Universitetscenter, København, 2001.
- Kjørup, Søren: *Menneskevidenskaberne. Problemer og traditioner i humanioras videnskabsteori*. Roskilde Universitetsforlag, København, 2000.
- Klos, Michael: *Den 1. verdenskrig. Europas historie 1870-1930*. Systime, Århus, 2004.
- Lagtingstidende 1902*. Tórshavn, 1902.
- Lagtingstidende 1906. Den ordentlige Samling*. Tórshavn, 1906.
- Lagtingstidende 1906. Tillæg. Den overordentlige Samling i Maj Maaned*. Tórshavn, 1906.
- Lagtingstidende. Den ordinære Samling 1912*. Tórshavn, 1912.
- Lagtingstidende. Den ordinære Samling 1915*, Tórshavn, 1915.
- Lagtingstidende 1916*. Tórshavn, 1916.
- Lagtingstidende 1917*. Tórshavn, 1917.
- Lagtingstidende 1918*. Tórshavn, 1918.
- Lagtingstidende 1919. Den ordinære Samling*. Tórshavn, 1919.
- Lagtingstidende. Den ordinære Samling 1920*. Tórshavn, 1920.

- Lagtingstidende. Den ekstraordinære Samling 1912.* Tórshavn, 1920
- Lagtingstidende. Den ordinære Samling 1921.* Tórshavn, 1921.
- Lagtingstidende 1922. Den ordinære samling.* Tórshavn, 1922.
- Lagtingstidende. Den ordinære Samling 1923.* Tórshavn, 1923.
- Lovtidende for Kongeriget Danmark for Aaret 1906.* Afdeling A. Schultz, København, 1907.
- Lovtidende for Kongeriget Danmark for Aaret 1912.* Afdeling A. Schultz, København, 1913.
- Lovtidende for Kongeriget Danmark for Aaret 1915.* Afdeling A. Schultz, København, 1916.
- Lovtidende for Kongeriget Danmark for Aaret 1923.* Afdeling A I. Schultz, København, 1924.
- Lützen, Christian: *Undervisning. Í: Færøerne II.* Dansk-Færøsk Samfund, København, 1958.
- Løgtingstíðindi. Tingsetan 1921.* Nr. 2. 1. árg. Sjálvstýrisflokkurin/Fram, Tórshavn, 1921.
- Meyer, Poul: *Færøernes retsstilling.* Juristen 1947 nr. 29. København, 1947.
- Michelsen, Lisbeth H.S.: *Provst Dahl og hans indsats for Færøsk Bibel- og Kirkesprog. Í: „Frá Færøerne: Úr Føroyum“.* IX-X bind. Dansk-Færøsk Samfund, København 1983.
- Ministermødeprotokol 1905-1908. *Konsejlpræsident J. C. Christensens referater.* Rigsarkivet, C. E. C. GAD, 1992.
- Miller, James: *The North Atlantic Front. Orkney, Shetland, Faroe and Iceland at War.* Birlinn Limited, Edinburgh, 2003.
- Mitens, Edward: *Eg minnist. Sýslumaður, fólkatingsmaður, sakførari.* H. N. Jacobsens Bókahandil, Tórshavn, 1964.
- Mitens, Edward: *Eg Minnist. Løgtingsmaður 1916-1939.* H. N. Jacobsens Bókahandil, Tórshavn, 1966.
- Mitens, Edward og Sørensen, Chr. Lørup (ritstj.): *Føroyskt Lógsavn. Umfatandi serstakar føroyskar lógir og administrativar fyriskipanir 1687-1953.* Mentunargrunnur Føroya Løgtings, Tórshavn, 1953.
- Munnligt orðaskifti á Føroya Løgtingi 1923 viðvíkjandi spurninginum Føroyar-Noreg við nevndaráliti.* Føroya Løgting, Tórshavn, 1923.
- Mørch, Søren: *24 danske statsministre. 24 fortællinger om magten i Danmark i det tyvende århundrede.* 2. útgáva. Gyldendal, København, 2001.
- Nagel, Thomas: *The View from Nowhere.* Oxford University Press, Oxford, 1986.
- Nauerby, Tom: *No Nation is an Island. Language, Culture, and National Identity in the Faroe Islands.* North Atlantic Publications, Århus, 1996.
- Nevers, Jeppe: *Kildekritikkens begrebshistorie. En undersøgelse af historiefagets metodelære.* Syddansk Universitetsforlag, Odense, 2005.
- Nielsen, Yngvar: *Kielerfreden.* A. W. Brøgers Bogtrykkeri, Christiania, 1886.
- Norgesagen i Færøernes Lagting. Officielt referat fra forhandlingerne. Med norsk oversættelse og selvstyrepartiets indstilling. Bilag: Litt om færøysk sprog med en ordliste med Amund B. Larsen.* Torshavn og Kristiania, 1923.
- Nørregård, Georg: *Freden i Kiel 1814.* Rosenkilde og Baggens Forlag, København, 1954.
- Olsen, Óli: *Fischer Heinesen. Tá ið rak við og ímóti.* Forlagið Kjølur, Argir, 2007.
- Patursson, Jóannes: *Færøsk Politik.* Alexander Brandts Forlag, København, 1903.
- Patursson, Jóannes: *Færøsk selvstyre.* Tingakrossur, Tórshavn, 1931.
- Patursson, Jóannes: *Føroya Soga I.* H. N. Jacobsens Bókahandil, Tórshavn, 1939.
- Patursson, Sverre: *Móti loysing.* Tórshavn, 1925.

- Petersen, Poul: *Føroyar í søguni II*. Egið Forlag, Funningur, 1989.
- Popper, Karl: *Kritisk rationalisme. Udvalgte essays om videnskab og samfund*. Arnold Busck, København, 1996.
- Poulsen, Svann og Rosenberg, Holger: *Islandsfærden. Ombord og iland under kongens og rigsdagsmændenes rejse til Færøerne og Island i sommeren 1907*. København og Kristiania, 1907.
- Rasmussen, Erik: *Velfærdsstaten på vej*. 13. bind. Politikens Danmarkshistorie. København, 1984.
- Rasmussen, Petur Martin og Samuelsen, Hanus: *Føroya Söga*. Einars Prent, Hoydalar, 1965.
- Rasmussen, Petur Martin: *Den Færøske Sprogrensning – med særligt henblik på Kampen om Færøsk som Kirkesprog – i national og partipolitisk belysning*. Føroya Fróðskaparfelag, Tórshavn, 1987.
- Rerup, Lorenz: *Nationale mindretal i Sønderjylland/Slesvig*. Í Karlsson, Gunnar (ritstj.): „Nationale og etniske minoriteter i Norden i 1800- og 1900-tallet“. Rapporter til den XX nordiske historikerkongres Reykjavík 1987. II Bind. Reykjavík, 1987.
- Rigsdagstidende. *Forhandlinger paa Folketinget. 58de ordinlige Samling 1905-06. III*. J. H. Schultz, København, 1906.
- Rigsdagstidende. *Forhandlinger paa Folketinget. 59de ordinlige Samling 1906-07. III*. J. H. Schultz, København, 1906.
- Rigsdagstidenden. *Tillæg A. Forelagte Lovforslag m. m. 58de ordinlige Samling 1905-06*. Schultz, København, 1906.
- Rigsdagstidenden. *Tillæg B. Udvalgenes Betænkninger m. m. 58de ordinlige Samling 1905-06*. Schultz, København, 1906.
- Rigsdagstidende. *Forhandlinger paa Folketinget. 61de ordinlige Samling 1908-09. II*. J. H. Schultz, København, 1909.
- Rigsdagstidende. *Forhandlinger paa Folketinget. 68de ordinlige Samling 1915-16. III*. J. H. Schultz, København, 1916.
- Rigsdagstidenden. *Tillæg B. Udvalgenes Betænkninger m. m. 69de ordinlige Samling 1916-17*. J. H. Schultz, København, 1917.
- Rigsdagstidende. *Forhandlinger paa Folketinget. 70de ordinlige Samling 1917-18*. J. H. Schultz, København, 1917.
- Rigsdagstidende: *Forhandlinger paa Landstinget. 70de ordinlige Samling 1917-18*. J. H. Schhultz, København, 1918.
- Rigsdagstidende: *Forhandlinger paa Folketinget. Overordentlig Samling 1918*. J. H. Schhultz, København, 1918.
- Rigsdagstidende: *Forhandlinger paa Folkeinget. 71de ordinlige Samling 1918-19*. J. H. Schhultz, København, 1918.
- Rigsdagstidende: *Forhandlinger paa Landstinget. 72de ordinlige Samling 1919-20*. J. H. Schultz, København, 1920.
- Rigsdagstidenden: *Tillæg A. Forelagte Lovforslag m. m. 72de ordinlige Samling 1919-20, II*. J. H. Schultz, København, 1920.
- Rigsdagstidende: *Forhandlinger paa Landstinget. 75de ordinlige Samling 1922-23. II*. J. H. Schultz, København, 1923.

- Rigsdagstidende. *Forhandlinger i Folketinget. 76de ordinlige Samling 1923-24. I.* J. H. Schultz, København, 1923.
- Rokkan, Stein: *Stat, nasjon, klasse. Essays i politisk sosiologi.* 5. útgáva. Oslo, 1995.
- Ræstad, Arnold: *Danmark, Norge og Folkeretten.* H. Aschehoug C.O., Oslo, 1933.
- Sigurðardóttir, Turið: *Eftirmæli.* Í Defoe, Daniel: „Robinson Kruso“. Føroya Lærarafelag, Tórshavn, 1990.
- Simonsen, Kim: *Literature, imagining and memory in the formation of a nation. Travel writing, canonisation and the formation of a national self-image in the Faroe Islands.* Department of Culture and Identity, Roskilde University, 2012.
- Skála, Annfinnur í: *Stjórnarskipanarmálið 1946. Keldur til Føroya søgu.* Føroya Skúla-bókagrunnur, Tórshavn, 1992.
- Skovmand, Roar: *Folkestyrets fødsel 1830-1870.* 11. bind, 3. útgáva. Politikens Danmarks-historie. København, 1985.
- Spiermann, Ole: *Vore grundlovsstridige hjemmestyreordninger.* Juristen, nr. 1, København, 2008.
- Stauning, Thorvald: *Min Grønlandsferd.* Stenbjerg Forlag, Give, 1999.
- Steining, Jørgen: *Rigsdagen og Færøerne.* J. H. Schultz Forlag, København, 1953.
- Steining, Jørgen: *Nyere Historie.* Í: „Færøerne I“. Dansk Færøsk Samfund, København, 1958.
- Sølvará, Hans Andrias: *Løgtingið 150.* 1. bind. Løgtingið, Tórshavn, 2002.
- Sølvará, Hans Andrias: *Færøernes statsretslige stilling i historisk belysning.* Føroyskt Lógar Rit, Vol 3, Nr 3, Tórshavn, 2003.
- Sølvará, Hans Andrias: *Hugmyndafrøðilig rák í Føroyum og Íslandi frá 1850-1914 – ein samanbering.* Í: „Frændafundur 5“. Háskólaútgáfan, Reykjavík, 2005.
- Sølvará, Hans Andrias: *Vald, vitan og framburður í verkinum hjá Michel Foucault.* Í „Modernaðir teoretikarar“. Føroya Fróðskaparfelag, Tórshavn, 2005A.
- Sølvará, Hans Andrias: *Ósjónliga valdið.* Í „Halló! Brot úr einum fjarskiftandi alheimi“. Føroya Tele, Tórshavn, 2006.
- Sølvará, Hans Andrias: *Adressumálið. Donsk-føroysk viðurskipti undir fyrra heimsbardaga.* Fróðskapur, Tórshavn, 2007.
- Sølvará, Hans Andrias: *Klaksvíkar søga. Frá frihandli til seinna heimskriggi 1856-1940.* 2. bind. Sprotin, Klaksvík, 2009.
- Sølvará, Hans Andrias: *Tilboðið, Alberti og danska stjórnin – ein søga um eina politiska mytu.* Fróðskaparrit 59. Fróðskapur, Tórshavn, 2011.
- Sølvará, Hans Andrias: *En særlig færøsk religionshistorie i nordisk-dansk perspektiv.* Í Kirkehistoriske Samlinger 2012, Selskabet for Danmarks Kirkehistorie, Viborg, 2012.
- Sølvará, Hans Andrias: *Frá tilboði til læknastríð – søguvísindalig háttaløg, uppgávur og keldur.* Fróðskapur, Tórshavn, 2013.
- Svabo, Jens Christian: *Indberetninger fra en rejse i Færøe 1781 og 1782.* C. A. Reitzels Boghandel A/S, København, 1976.
- Thorsteinsson, Bjørn: *Island.* Politikens Forlag, København, 1985.
- Thorsteinsson, Jákup: *Et Færø som Færø. Studier i Færøernes forfatningsmæssige stilling i*

- forhold til Danmark 1834-1852*. SNAI – North Atlantic Publications and Aarhus University Press, Århus, 1990.
- Thorsteinsson, Jákup: *Stýrisskipan Føroya í søguligum ljósi*. Í „Álit um stýrisskipanarviðurskifti Føroya.“ Føroya Landsstýri, Tórshavn, 1994.
- Thorsteinsson, Jákup og Rasmussen, Sjørður: *Rigsfællesskabet mellem Danmark og Færøerne*. Í Stig Andersen (ritstj.): „Folketingets festskrift i anledning af grundlovens 150 års jubileum den 5. juni 1999.“ Folketinget, København, 1999.
- Thorsteinsson, Jákup: *Løgting og amtmaður 1940-1945*. Í: „Løgtingið 150“. 2. bind. Løgtingið, Tórshavn, 2002.
- Thorsteinsson, Jákup: *Loysingarpolitikkur í 1940-árunum – við serligum atliti at virki Erlends Paturssonar*. Sprotin, Vestmanna, 2014.
- Thór, Jón Th., Thorleifsen, Daniel, Mortensen, Andras og Marquardt, Ole (rirstj.): *Naboer i Nordatlanten. Færøerne, Island og Grønland. Hovedlinjer i Vestnordens historie gennem 1000 år*. Fróðskapur, Tórshavn, 2012.
- Wang, Zakarias: *Heimastýri*. Mentunargrunnur Studentafelagsins, København, 1965.
- Wang, Zakarias: *Færøsk politik i nyere tid*. Í Ølgaard, Anders: „Færinger-Frænder“. Gyldendal, København, 1968.
- Wang, Zakarias: *Stjórn málafrøði*. Stiðin, Tórshavn 1988.
- Wang, Zakarias: *Bergen-unionen eller EF-unionen?* Stiðin, Tórshavn, 1993.
- Wang, Zakarias: *Samskipti við stjórn málamenn 1964*. Stiðin, Tórshavn, 2009.
- Wang, Zakarias: *The First Salute for the Independent Faroe Islands*. Stiðin, Hoyvík, 2013.
- West, John F.: *Færøerne. En nation og dens historie*. Gyldendal, København, 1974.
- Winther, Niels: *Et embedsaristokratisk Udkast til en Kommunallov for Færøerne – angrebet med stadigt hensyn til Grundloven og Lokaliteterne*. Thieles Bogtrykkeri, København, 1850.
- Wittgenstein, Ludwig: *Filosofiske Undersøgelser*. Samlerens Bogklub, København, 1971
- Waag, Einar: *Val og valtøl 1906-1966*. Egið Forlag, Klakksvík, 1967.
- Wählin, Vagn o.a.: *Mellem færøsk og dansk politik 1917-1920. Den parlamentariske Kommission, Fúlabók'en og Adressesagen i perspektiv 1917-1920*. North Atlantic Publications, Tórshavn og Århus, 1994.
- Zahle, Carl Theodor: *Dagbøger 1914-1917*. Útgivið av Tage Kaarsted, Aarhus Universitetsforlag, Århus, 1974.
- Østerud, Øyvind: *Nasjonenes selvbestemmelsesrett. Søkelys på en politisk doktrine*. Universitetsforlaget, Oslo, 1984.
- Østerud, Øyvind: *Det moderne statssystem og andre politisk-historiske studier*. Gyldendal Norsk Forlag, Oslo, 1987.

Bløð

- Bergens Tidende (norskt).
- Berlingske Tidende (danskt).
- Dagbladet (norskt).
- Dimmalætting.
- Fuglaframi.

Føroyatíðindi.
Gula Tidend (norskt).
Morgenbladet (norskt)
Nationaltidende (dansk).
Nationen (norskt).
Tidens Tegn (norskt).
Den 17 Maj (norskt).
Tingakrossur.

Óprentað tilfar:

Folketingets Bibliotek og Arkiv:

Færøkommissionen af 5.7 1918 Nedsat i henhold til Grundlovens § 45 1918-1919.
    Protokol og aktstykker (kassi 1).
    Aktstykker (kassi 2).
    Stenografiske referater (kassi 3).
    Stenografiske referater (kassi 4).

Føroya Landsskjalasavn:

Amtið. Norgesagen. Savnsnummar 32 XXII.
Færø Amt. Vareforsyningen: Indkomne Breve m. M. 1916-1917.
Færø Amt. Vareforsyningen: Koncepter af Breve 1916-1917.
Gerðabók fyri Havnar Framburðsfelag 1905-1919.
Havnar Framburðsfelag. Brøv og roknskapir 1917-1932.

Ríkisskjalasavnið í Keypmannahavn:

Justitsministeriet, Færdselssikkerhedsafdelingen 2. Kontor:
    Kopibog vedr. Færøerne 1905-1906.
Neergaard, Niels Thomasius (privatsavn):
    Notesbøger 1888 – 1929.
    Statsministerembedet 1920 – 1924.
    Politiske sager 1906 – 1924.

Leitiorð

- Acorn, 339
- Adressumál (addressesag), 6, 9, 13, 14, 16-21, 38, 82, 91, 95, 96, 105, 117-122, 124, 144, 158, 162, 177, 182, 187, 189, 194, 199, 200, 205, 209, 214-217, 219, 220, 222, 224, 232, 234, 244, 254, 298, 314, 315, 320-323, 325, 410, 422, 426, 464, 465
- Adskillelse, 276, 293, 319, 337, 340, 387, 389-391, 393, 395
- Afholdspartiet, 53, 105
- Afrika, 370, 371
- Aggershús, 399, 442
- Alberti, Peter Adler, 40, 48, 55, 56, 58, 94, 95, 98, 408, 413, 415, 416
- Algier, 278
- Altingi, 312
- Amalienborg, 458
- Amerika, 125, 130, 131, 136, 138, 140, 141, 145, 161, 210-213, 225, 229-231, 353-355, 429
- Amtmaður, 24, 47, 93, 112, 146, 186, 189, 193, 196, 201, 202, 221, 251, 253, 256, 291, 293, 295, 298, 315, 323, 425, 427, 429, 458, 465
- Amtsanliggender, 60, 61, 63, 67, 77, 83, 97
- Amtsráð, 26, 47, 191, 313
- Andersen, Poul, 389
- Andreasen, Anja, 459
- Arbeiðsgevarum, 12
- Arbeiðsloysi, 130, 350
- Arge, Niels Juel, 446, 459
- Áarvegurin, 50
- Árnafjørður, 125
- Balcher, Albert, 262, 263, 316
- Bang, Nina, 318, 335
- Bang, T. E., 459
- Bay, Sophus Wald, 221
- Bábilstornið, 35
- Bedeutung, 14, 15, 28, 208, 219
- Beinir, 129, 230
- Berg, Sigurd, 56, 87, 92, 404, 405
- Bergen, 22, 237, 357, 365
- Bergenhús, 399, 442
- Bergens Tidende, 274, 317, 465
- Berlin 127, 359
- Berlin, Knud, 69, 98, 103, 389, 442, 446, 447-457, 459
- Berlingske Tidende, 241, 318, 339-341, 465
- Beskytteren, 134, 145
- Bíbliumál, 34, 35
- Bielke, Henrik, 22
- Biland, 94, 95
- Bispur, 249, 313
- Bitsch, Poul, 460
- Bjørnson, 150, 153, 155
- Bonnevie, Erik, 443, 459
- Borðoyarvík, 128, 230
- Borgbjerg, Frederik, 257-259, 271, 316
- Bornholm, 22
- Boss, Walther, 459
- Boston, 340, 392
- Bourke, Edmund, 23, 237, 265, 442
- Bókmentafrøði, 15
- Bókmentamál, 33
- Bóndasamfelag, 31, 343
- Brandes, Edv., 149
- Brend, Arthur, 184, 185

- Brestir, 129, 230
- Bretland, 22, 23, 117, 124-126, 134, 143, 151, 153, 174, 196, 212, 213, 225, 228, 230, 237, 322, 351, 399, 436
- Breyð, 158, 308
- Britannia, 129, 230
- Brorson, Hans Adolph, 365
- Brændevinspartiet, 53, 105, 452
- Brøðrasamkoman, 7, 35
- Búskaparkreppu, 8, 342, 350
- Búskaparliga, 31, 130, 209, 216, 237, 342, 350
- Bærentsen, Christian, 47, 55, 93, 102, 112, 118, 291, 408, 411, 412, 420, 456
- Bønarbrævið, 5, 6, 136, 139-148, 150, 153-155, 157-161, 163-165, 167-176, 178, 179, 181-188, 190-192, 194-200, 202, 203, 205, 208-210, 213-220, 222, 224, 226, 228-231, 321, 351, 410, 425-429, 431-435, 437, 440, 457
- Castberg, Johan, 271-273
- Castenskjold, 162, 163, 165, 166, 169, 179, 433
- Cavell, Janice, 422, 459
- Ceres, 129, 230
- Chauinisme, 272
- Chauvinister, 94
- Christensen, J. C., 48, 51, 56, 61, 65, 67, 69, 71, 72, 79, 82, 84, 86, 87, 90, 93, 115, 223, 264-266, 307, 394, 404-406, 409, 415, 419, 427, 434, 447, 457, 458
- Christian Fredrik 394
- Christiania, 282, 373, 462
- Christiansen, Ólavur, 459
- Cimbria, 129
- Coates, Abraham George, 181
- Cold, Steen, 403
- Collin, Finn, 459
- Couzen Hoy, David, 398, 459
- Dagbladet, 261, 271, 273, 274, 279, 317, 360, 366, 397, 446-448, 450, 465
- Dahl, Jákup, 189, 246, 248, 251, 252, 272, 279, 294-296, 314, 441, 458
- Dahl, Joen, 296
- Dahl, Pauli, 337
- Dalsgarð, Arnbjørn, 459
- Dam, Petur Mohr, 112
- Danielsen, Daniel, 296
- Danielsen, Victor, 294
- Danmark, 6, 8-10, 12-14, 16, 20-25, 28-31, 35, 37, 42-44, 47, 51, 53-55, 61-63, 65, 66, 69, 71, 73, 74, 77, 79, 85, 86, 91, 92, 95-98, 101-108, 110-112, 114, 117, 118, 120-126, 131-134, 136, 143, 146-148, 150-152, 157, 160, 182, 189, 194, 195, 198-201, 203-205, 208-212, 214-220, 222-226, 232-241, 243, 244, 246, 249, 253, 255-277, 280-287, 289, 290, 293, 296, 297, 299-301, 303, 305-312, 314-337, 339, 340, 342-351, 354-366, 368-371, 374, 375, 377, 381-397, 399, 400, 402, 409, 412, 415, 419, 423, 427, 440, 441, 443-447, 450, 452-455, 458, 461, 462, 464, 465
- Dannebrog, 29, 339, 391-393, 456
- Dansistovu, 188
- Danskheden, 321, 329, 377, 384
- Danskheden, 331, 332, 334, 383, 385
- Debell, 130
- Debes, Hans Jacob, 7, 16, 19, 41-43, 54-56, 61, 76, 85, 89, 92, 94, 188, 399, 403, 404, 409-411, 413, 415, 417, 418, 459, 460
- Debess, Chr. Nyholm, 145, 253, 256, 425, 428
- Defoe, Daniel, 460, 464
- Degn, Anton, 251, 458
- Demokratisk, 251, 252, 254, 304, 329, 367
- Den 17. Mai, 240, 266, 267, 273, 316, 367, 446, 447, 458
- Den Danske Forening, 441

- Déspres, Suzanne, 381
DFDS, 129, 187, 207, 230
Dimmalætting, 17, 27, 41, 52, 54, 55, 62, 64, 81, 85, 86, 89, 90, 105, 108, 110, 114, 115, 126, 136, 158, 179, 184, 193, 198, 231, 235, 270, 288, 330-333, 345-347, 378, 380, 382-387, 397, 399, 401, 403, 404, 408-415, 417, 422, 424, 428, 434, 435, 437, 447, 452-454, 456, 457, 465
Diskursur, 5, 9-16, 19, 28, 42-46, 56, 69, 73-76, 84, 85, 88, 92-100, 102, 104-106, 109, 121, 147, 177, 200, 203, 208, 209, 217-219, 224, 234, 236, 260, 290, 292, 297, 307, 309-312, 319-323, 325, 326, 331, 343, 344, 348, 351, 401, 402, 414, 421
Djurhuus, Hans Andreas, 299, 458
Djurhuus, Janus, 299, 458
Djurhuus, Jóhan Christian, 34
Dreyfus, Hubert L., 460
Due-Nielsen, Carsten, 460
Dybdal, Vagn, 423, 460
Dynastiskum, 21

Ebba, 215
Effersøe, Oliver, 35, 39-41, 52, 54, 58, 63, 65-67, 71, 77, 79, 82, 85, 86, 89, 92-98, 102-104, 108, 109, 114, 115, 124, 210, 218, 233-235, 240, 243, 244, 246, 248, 257, 268-271, 274-283, 285, 286, 289, 290, 292, 297, 298, 302, 305-307, 310, 313, 316, 317, 324, 325, 331, 333, 346, 347, 386, 397, 401, 405-408, 410, 412, 413, 415-418, 420, 421, 444, 445, 448, 451, 452, 456, 458
Egholm, Th. H. S., 145, 179, 429
Eidsvold, 282
Einahandil, 261
Einaveldi, 22, 24, 28, 236, 282
Elsa, 129, 230
Elster, Kristian, 262, 263, 363
Engberg, Jens, 398, 441, 460
England, 7, 134, 147, 153, 210, 305, 353-356, 362, 392, 396
Engstrøm, Lars von, 23, 265
Eskeland, Lars, 262, 446
Eskimoar, 261, 361
Essentielt, 12
Etting, Vivian, 460
Evensen, Andrias, 246
Evensen, Jens, 180
Ewald, Johannes, 365
Eykavald, 256, 329, 331, 452
Eysturgrønland, 235, 236, 239, 240, 266, 267, 310, 314-316, 318, 320, 324, 348-350, 447
Eysturriki-Ungarn, 213, 225
Eysturriki, 125, 213, 225, 354

Fakfeløg, 12
Farmaskip, 135, 138, 139, 227
Fastlandsnoregi, 23, 237, 399, 442, 447
Feldbæk, Ole, 399, 441, 460
Ferðafólk, 118, 134, 135, 137
Finansielt Selvstyre, 40, 62, 73, 76, 84, 89, 91, 92, 408, 413
Finland, 390
Finnmørkin, 348, 399, 442
Fiskivinnu, 31, 267
Fiskivinnusamfelag, 31
Flensburg, 220, 441
Folkeforbundet, 289, 300
Folkekirken, 303, 375, 443
Folketingets Bibliotek og Arkiv, 17, 19, 118, 119, 171, 352, 423, 424, 430, 432, 436, 439, 456, 457, 466
Fontenay, de, 337, 339, 453
Forening, 141, 147, 243, 255, 268, 270, 276, 288, 290-292, 360, 361, 371, 373, 407, 421, 426, 434, 441, 445, 460
Forræder, 94, 95, 233, 246, 327, 343, 349
Foucault, Michel, 12, 401, 460, 464
Fólkaflokkurin, 124, 306, 435
Fólkatingi, 5, 12, 17, 19, 25, 26, 39-41, 44, 46, 47, 49-54, 56-63, 65-67, 69-71,

- 74, 76-79, 82, 84-86, 89, 93-95, 97, 101-106, 109, 110, 112-115, 117-119, 121-124, 126, 127, 130, 133, 136, 143, 153-155, 160, 161, 163, 164, 166-169, 171-174, 182, 184, 190-194, 198-202, 204, 206, 208, 212, 218-220, 222, 224, 225, 231, 232, 238, 239, 246, 248, 253-257, 264-266, 269, 270, 281, 283, 297, 298, 300-305, 313, 316, 317, 321, 344, 352, 374, 375, 387, 389, 393-396, 399-409, 411-424, 430, 432, 435-437, 439-443, 445-447, 450-452, 456, 457, 462-466
- Fólkaatkvøða, 5, 35-37, 99, 103, 106-112, 115, 116, 218, 220, 240, 255, 266, 268, 270, 281, 296, 297, 315, 334, 339, 340, 342, 344, 349, 399, 400, 407, 421, 422, 441, 442, 450
- Frakland, 213, 228
- Fráhaldfeløg, 113, 421, 422
- Freden, 129, 460, 462
- Frege, Gottlob, 14
- Fremskridtspartiet, 305
- Friðarsáttmála, 22, 23, 237, 238, 267, 268, 442
- Friðurin í Kiel, 265, 267, 268, 346, 351
- Friis, A. H., 129
- Friðrikkur III, 22
- Friðrikkur VI, 241, 265, 341, 394, 420
- Friðrikkur VIII, 241, 243, 263, 283, 341, 420
- Frihandil, 31, 35, 53
- Fuglafjørður, 93, 129, 230
- Fuglsang, Lars, 460
- Fullveldi, 28, 123, 232, 238, 260, 312, 314, 344, 459
- Fúlábók, 30, 204, 222, 225, 465
- Fúti, 21, 26, 214, 221, 231, 458
- Fylki, 284, 399, 442
- Fyrri heimskríggj, 117, 121, 123-127, 200, 225, 239, 262, 263, 266, 441
- Fædrelandet, 24, 79, 243, 395
- Færøiske Qvæder, 32, 33
- Færøsk politik, 27-29, 39, 51, 60, 63, 73, 76, 77, 90, 91, 98, 100-102, 104, 105, 113, 122, 238, 307, 399, 400, 403, 406, 409, 411, 414, 417, 418, 421, 448, 451, 456, 462, 465
- Føgrulið, 34
- Føringafelag, 37
- Føringatiðindi, 35
- Føroya Banki, 127-129, 131-133, 230, 457, 460
- Føroya Fólkaháskúli, 34, 294, 456
- Føroya Framburðsfelag, 101, 113, 428
- Føroya Landsskjalasavn, 17-20, 119, 120, 130, 142, 163, 164, 170, 172, 235, 236, 372, 373, 380, 424-432, 434, 435, 437, 439, 441, 448-451, 453, 454, 466
- Føroyar, 6, 9, 10, 13, 16, 20-26, 28-31, 37, 40, 41, 44, 51, 53, 55, 60, 64, 71, 73, 82, 86, 91, 95, 98, 100, 102-107, 117, 118, 120-123, 125, 126, 128, 129, 131, 132, 136, 145, 146, 148, 151, 152, 161, 165, 187, 190, 195, 196, 198, 200, 201, 204, 205, 211, 212, 214-216, 218-220, 222-226, 229-237, 240, 241, 243, 252, 254, 256, 257, 260-262, 264-270, 273, 275-279, 281-287, 289-293, 296, 297, 299, 301, 302, 304, 306, 307, 309-312, 316, 320-322, 324-329, 331-334, 336, 339, 342, 344, 347-351, 399, 401, 407, 409, 412, 415, 417, 421, 422, 424, 425, 440, 442, 444, 450, 460, 463
- Føroyatiðindi, 108, 139-141, 143, 144, 146, 184, 226, 425, 426, 435, 457, 466
- Føroyingahavnin, 240, 318
- Føroysk mállæra til skúlabrúks, 294
- Gad, Finn, 460
- Gadamer, Hans-Georg, 460
- Galbraith, John Kenneth, 460
- Gamla Sáttmála, 268
- Gellner, Ernest, 460

- Gerðabók, 17, 19, 61-64, 67, 71, 84, 120, 141, 142, 158, 163, 176, 409, 425, 426, 428-430, 435, 457, 466
- Gibraltar, 125, 130, 131, 352, 358, 359
- Gjelsvik, Nikolaus, 235, 236, 263, 266-271, 273, 274, 278, 289, 316, 442, 458, 460
- Glasgow, 129
- Grundlógarbroyting, 79, 103, 109, 111, 232, 255, 296, 304, 313, 400, 407
- Grundlógin, 13, 25-28, 36, 37, 51, 71, 73, 79, 99, 103, 106-112, 115, 116, 123, 151, 152, 199, 216, 220, 238, 241, 243, 252, 253, 255, 260, 281-283, 296, 297, 300, 304, 307, 312-315, 324, 325, 327, 334, 344, 351, 400, 407, 414, 419, 421-423, 440, 442, 445, 448, 450
- Grundtvig, N. F. S., 308
- Grundtvig, Svend, 33, 308, 460
- Grønland, 22, 23, 29, 108, 110, 111, 123, 136, 236, 237, 240, 260-263, 265-269, 273, 277, 310, 312, 316, 346, 351, 357, 360-362, 364, 367-371, 394, 395, 397, 399, 422, 442, 446, 447, 453, 454, 459, 460, 465
- Grønlandske Handel, 356, 357
- Gudstænasta, 33, 34, 246, 249, 250, 339
- Gula Tidend, 272, 316, 447, 466
- Guldmann, Finn, 459
- Gullfoss, 353, 356
- Guttesen, Johannes, 296
- Habitus, 188
- Hafstein, Hannes, 87
- Halgi, Ólavur, 339
- Halifax, 211, 230, 353
- Hammershaimb, V. U., 33
- Handagard, Idar, 261, 360
- Handels- og Søfartsmuseet, 457
- Hansen, Allan Dreyer, 402
- Hansen, J. Símun, 460
- Hansen, Jóannes, 460
- Hansen, Jørn Astrup, 460
- Hansen, Ole, 87, 93, 405
- Hansen, Símun (Símun í Vági), 34
- Harðrenda, 220, 234, 251, 290
- Hartnack, Justus, 460
- Havnar Arbeidsmannafelag, 336
- Havnar Framburðsfelag, 17-19, 118, 120, 135-139, 141-145, 147, 151, 157-160, 163, 168, 172, 173, 176, 182, 186, 187, 190, 191, 193, 197, 198, 205, 211, 212, 216, 218-220, 224, 226, 228, 229, 424-432, 434, 435, 437, 439, 457, 466
- Havnar Klubba, 188
- Havnará, 50, 456
- Havnarvág, 337, 457
- Havneanlæg, 57, 60, 77, 81, 83, 303, 375, 410
- Hámentan, 33, 34
- Hámessugudstænasta, 249, 250
- Háskúli, 34
- Hedemark, 366
- Heildarveiting, 100
- Heimamissiónin, 35
- Heimastýrislógin, 41, 51, 99, 100, 399, 414, 415, 418, 419, 421
- Heimildir, 6, 16, 17, 20, 37, 42, 46, 47, 51, 52, 54, 56, 59, 61, 63, 64, 73, 76, 88, 92, 100, 106, 116, 121, 122, 144, 150, 152, 177, 215, 222, 260, 304, 307, 314, 323, 400, 410, 415-418, 426, 433, 450, 459
- Heinesen, Fischer, 133, 457, 462
- Heinesen, William, 299, 458
- Helms, Johan Christian, 7, 29, 32, 103, 105, 117, 152, 233, 282, 306, 327, 398, 400
- Hendriksen, Halfdan, 389, 393
- Hermenutikkur, 15, 460
- Hernaðarliga, 23, 123, 237, 442
- Herskip, 125, 127, 129, 457
- Hielmcrone, Harald V., 461
- Hjaltland, 369
- Holberg, Ludvig, 365
- Holm-Isaksen, Christian, 172, 431

- Holm, Edward, 395
 Holstein, 368
 Hovden, Anders, 367
 Hovden, Øystein, 367
 Howard, Michael, 461
 Høgadalsá, Hanus við, 341
 Høgnesen, Róland Waag, 461
 Høgraflokkurin, 52
 Høgsbro, Svend, 56, 57, 59, 64-67, 69-72, 82, 86, 87, 115, 405, 415
 Højforræderi, 103, 204, 216, 245, 297, 324, 343, 401, 421, 450
 Høvuðskelda, 17, 77, 180, 183
 Haag, Den, 240, 318, 350, 447
 Haardhændte, 243, 245, 248, 270, 275, 316, 444
- Ibiza 129
 Ihlen, Nils, 239, 314, 315, 461
 Immanuel, 129
 Imperialistiskar, 239
 Isabella Innes, 127, 129, 230, 359, 455
 Isholm, Erling, 461
 Island (skip), 158, 187, 207, 428, 432, 457
 Islands Falk, 134, 137, 145, 226, 357
 Islandsloven, 41, 96
 Isle of Man, 390
 Iversen, Hans, 341
- Ísland, 5, 21-23, 25, 28, 29, 37, 69, 98, 118, 123, 124, 131, 132, 136, 138, 145, 150-153, 155, 156, 161, 165, 191, 194-196, 207, 211, 212, 214, 219, 227, 228, 230-232, 236-238, 241, 260-262, 264, 265, 267-269, 312, 314, 321, 323, 399, 418, 422, 432, 437, 440
 Ísakson, Finnbogi, 460
- J. Bech & Sønner, 129
 Jackson, David Hamilton, 109
 Jacobsen, Elin Súsanna, 461
 Jacobsen, Gullak, 189
 Jacobsen, Jørgen-Frantz, 235, 236, 280, 283, 299, 301, 305, 308, 328, 333, 340, 380, 461
- Javnaðarflokkurin, 112, 248, 342
 Jensen-Sønderup, Jens, 405
 Jensen, Hans, 461
 Jensen, Magnus, 461
 Jespersen, Knud J. V., 460
 Joensen, Emil, 337
 Joensen, Jóan Pauli, 460
 Joensen, Poul, 296
 Johannesen, El., 429
 Johansen, Betta, 457
 Johnson & Kaaber, 134
 Jóansson, Tórður, 461
 Jólafundin, 37
 Jørgensen, Hassing, 149
 Jørgensen, Thormund, 392, 393
- Kanada, 211, 230, 362, 459
 Kanalogygjarnar (t.e. Kanalø), 390, 391
 Kanningarnevnd Landstingsins, 17-20, 95, 103, 118, 120, 130, 142, 143, 151, 152, 164, 169, 171, 179, 188, 194, 198, 203, 204, 208, 211, 214, 215, 217-220, 222, 224, 234, 239, 254, 259, 260, 282, 305, 314, 315, 323, 352, 405, 406, 415, 422, 425, 436, 446
- Kanónir, 337
 Karl Jóhan, 264, 265, 399
 Kavbátakriggj, 117, 126, 129-131, 133, 135, 225, 321, 440, 455
 Kavbátar, 127-129, 230, 457
 Keldur, 11, 14-16, 67, 88, 177, 460, 464
 Keldutilfar, 13, 17, 18, 42, 43, 118-120, 178, 191, 195, 224, 322, 429
- Keltisku, 21
 Kenslumálaráð, 248, 335, 336
 Kenslumálaráðharri, 248, 335
 Keyppannahavn, 8, 17, 19, 33, 40, 43, 51, 55, 61, 66, 72, 74, 94, 97, 98, 114, 115, 118, 119, 133-139, 142-146, 148, 151, 153, 154, 156, 158, 160-165, 167-170, 173-175, 177-179,

- 181, 182, 184, 186, 190-192, 194, 198, 200, 203, 204, 206, 207, 212, 213, 222, 225, 227-229, 231, 234, 240, 260, 265, 276, 278, 296, 297, 305, 309, 325, 337, 339, 340, 346, 350, 352, 374, 381, 382, 395-397, 400, 401, 404, 409, 412, 422, 428, 429, 431-435, 440, 442, 444-446, 450, 451, 459-466
- KFUK, 181
- Kiel, 22, 23, 234, 237, 238, 240, 264, 265, 267, 268, 312, 318, 327, 344-346, 351, 368, 395, 399, 454, 460, 462
- Kingo, Thomas, 365
- Kirkjubø, 93, 248, 337, 338, 446
- Kirkjumál, 6, 7, 189, 222, 246, 248-250, 272, 278, 279, 284, 289, 294, 304, 313, 323, 451
- Kirkwall, 126, 134, 211
- Kjeldstadli, Knud, 438, 461
- Kjølbro, Jógvan Fredrik, 419
- Kjørup, Søren, 461
- Klaksvík, 32, 34, 128, 129, 133, 419, 420, 456, 460, 464
- Klos, Michael, 461
- Knudsen, Gunnar, 381
- Kollvelting, 24
- Kolonier, 134, 354
- Kongsfelagsskap, 28, 151, 238, 242, 243, 261, 283, 312, 314
- Konoy, Símun Pauli úr, 132, 133, 147, 256, 281, 457
- Konservativa Fólkaflokkinum, 306
- Konstruktión, 10, 44, 45, 56, 105, 343
- Konsulin, bretski í Havn, 6, 125, 138, 155, 178, 183, 184, 186, 196, 226, 229
- Kontrabandaeftirlit, 125-127, 129-131, 134, 136, 137, 139, 141, 146, 213, 225, 231, 232, 440
- Kornsø, 129
- Kosellock, Reinhart, 402
- Koth, Halvdan, 345-347, 351, 453, 454
- Kópagørðum, 135, 457
- Kraft, 26, 27, 48, 65, 249, 291, 292, 295, 302, 329, 370, 373, 374, 381, 389
- Krag, Dr., 389
- Krakk, 342
- Kristian II, 369
- Kristian III, 369, 381
- Kristian V, 22
- Kristian VIII, 24
- Kristian X, 219, 220, 255, 323, 441
- Kristiania, 243, 288, 295, 297, 344-348, 373, 449, 453, 454, 456, 462, 463
- Kristiansand, 399, 442
- Kruse, J. C. W., 453
- Kruso, Robinson, 264, 460, 464
- Kuhn, Thomas, 398
- Kvívík, 33, 246
- Kvænerne, 381, 382
- Kvøldstjørnan, 14
- København (blað), 231
- København (skip), 162, 228
- Kaarsted, Tage, 461, 465
- Lagafoss, 353
- Landbúnaði, 31, 152, 400, 405
- Landslógin, 21
- Landstingi, 9, 19, 22, 25, 26, 29, 30, 36, 46, 47, 49, 91, 96, 102, 108, 110, 111, 118, 122, 123, 152, 173, 201-205, 214-220, 231, 232, 238, 254-257, 281, 289, 296, 306, 311, 315, 322, 401, 408, 418, 421, 426, 438, 440, 442, 448, 450
- Langhelle, 381
- Lapperne, 381, 382
- Lassen, Marie, 92
- Lassen, Vilhelm, 40, 55-57, 59, 61, 62, 64, 82, 83, 87, 93, 113, 405, 406, 408, 414, 415, 456
- Leipzig, 368
- Letter of Assurance, 212, 353
- Liberalisma, 209
- Lindboe, Asbjørn, 347, 348, 380-382
- Lisberg, Jens Oliver, 337
- Lissabon, 129, 352

- Líð, Regin í, 35
 Lolland-Falster, 297
 London, 5, 9, 118, 135, 141, 143, 146, 148,
     150, 153-155, 159-180, 182-187,
     190-194, 196, 202, 204-207, 209-
     213, 226-229, 231, 321, 353-358,
     396, 410, 426-428, 431-435, 440
 Long, Rikard, 142, 425
 Loysing, 1, 3, 4, 8, 9, 28, 44, 63, 73, 76,
     77, 85, 88, 92, 94-96, 98, 99, 103-
     106, 108, 111, 112, 124, 152, 190,
     195, 216, 222, 224, 241, 261, 274,
     297, 305, 310, 311, 320, 337, 339,
     340, 342-344, 349-351, 416, 417,
     423, 462, 465
 Loysingarmaður, 8, 63, 77, 103, 104, 124,
     216, 222, 261, 305, 417, 423
 Lucitania, 127
 Luftkasteller, 89, 411, 414
 Lutfalsval, 101, 112, 257
 Luther, Martin, 340, 392
 Lyngbye, H. C., 32
 Lützen, Jacob, 50, 456
 Lützen, Sigrid, 34
 Lützen, Valdemar, 180
 Løgberg, 339
 Løgrættumenn, 22
 Løgtingi (lagting), 5, 6, 9, 12, 16, 17, 20-22,
     24, 26-28, 34, 36, 37, 40-43, 46-67,
     69-103, 106, 110, 112-116, 121-
     123, 126, 129-134, 139, 141-148,
     150-161, 168, 169, 179, 182, 184,
     187-193, 195, 196, 198, 202-208,
     213, 214, 220-222, 224-228, 230-
     232, 234, 235, 238-241, 243-260,
     264, 271, 272, 275-296, 298-304,
     306-308, 310, 312-321, 323-325,
     328-330, 332, 334-337, 339, 341,
     344-346, 353, 372-380, 382-393,
     400-414, 416-429, 432-434, 437-
     455, 460-462, 464, 465

 Mansaaker, 344, 372
 Margarin, 130, 135
 Margretha (slupp), 129, 230
 Margretha tann fyrsta, 348
 Marknaðarbúskapi, 31
 Marquardt, Ole, 465
 Mary Boyes, 129, 230
 Matras, Joen M., 296
 Matteusevangelið, 33
 Málspøl, 11, 14, 46, 319
 Meinigheitsráð, 249-252, 313, 314, 444
 Melkort, 424
 Memorandum, 19, 302, 317, 345, 374,
     451, 453, 456
 Merkið, 337-340, 458, 459
 Metafysiskum, 13
 Meyer, Poul, 419, 462
 Michelsen, Lisbeth, 462
 Miðallandsbuktin, 339
 Miller, James, 462
 Ministerium, 40, 43, 55-58, 60-62, 65, 67,
     71, 75, 76, 80, 83, 84, 90, 93, 97,
     117, 134, 147, 151, 162, 170, 192,
     203, 298, 372, 373, 383, 387, 396,
     397, 405, 406, 410-415, 454, 461
 Ministerraad, 62, 63, 84, 97
 Mira (skip), 337
 Mitens, Edward, sí eisini Mortensen,
     Edward, 123, 339, 389, 407, 457,
     459, 462
 Modernisering, 343
 Moltke, Carl, 337
 Morgenbladet, 265, 268, 337, 394, 446,
     453, 466
 Morgunstjørnan, 14
 Mortensen, Andras, 465
 Mortensen, Edward, sí eisini Mitens,
     Edward, 77, 93, 95, 109, 123, 130,
     133, 135-137, 143, 148, 150, 153-
     156, 158-179, 182, 186, 188, 190,
     191, 193, 198-201, 206-208, 211,
     212, 216, 219, 224, 225, 227-231,
     253, 256, 264-266, 281, 283, 284,
     319, 321, 394, 408, 427, 429, 431-
     436, 456-458

- Mortensen, Jóhan, 139-141, 169, 172, 174, 184, 185
- Munch, P., 149
- Munkurin, 21, 129, 360
- Múrinum, 338, 446
- Müller, Ebba, 215
- Müller, Jan, 458
- Maalmænd, 264, 269
- Nagel, Thomas, 13, 462
- Napoleonskríggini, 22, 123, 136, 236, 237, 422
- Nasjonalisme, 272, 343
- Nationalitet, 94, 233, 246, 269, 270, 357, 358, 381, 452
- Nationaltidende, 103, 235, 240, 244, 268-272, 275, 276, 290, 292, 297, 316, 324, 394, 397, 421, 445, 447, 448, 450, 466
- Nationen, 262, 316, 361, 363, 371, 446, 466
- Nauerby, Tom, 462
- Neergaard, Niels Thomasius, 98, 258, 305, 406, 421, 451, 458, 466
- Nevers, Jeppe, 462
- New Foundland, 362
- Niclasen, H. D., 425, 429
- Niclasen, Poul
- Niclasen, Rasmus, 253
- Nidaros, 368
- Nielsen, Anders, 405
- Nielsen, Godtfred, 389
- Nielsen, Hans, 389, 456
- Nielsen, Kejser, 149
- Nielsen, Yngvar, 23, 456, 462
- Nolsøe, A., 179
- Nolsøe, Jóhan Andreas, 179
- Nominalistiskt, 12
- Norðdepil, 135, 457
- Nordland, 398, 399, 442
- Norðurslesvig, 107, 267, 367, 370
- Noregi, 6, 7, 9, 13, 14, 16, 19-25, 28-30, 38, 96, 105, 106, 124, 125, 131, 152, 201, 218, 220-222, 225, 233-241, 243, 245, 248, 249, 251, 252, 259-278, 280-302, 304-318, 320, 324, 325, 327-332, 334, 337, 344-351, 357, 360-373, 381-386, 392, 394, 395, 397-400, 412, 417, 421, 423, 424, 427, 442, 446-450, 452, 453, 460, 464
- Noregs Ungdomslag, 263, 264, 367, 460
- Noregsmál, 6, 9, 13, 14, 16, 19-21, 38, 96, 105, 106, 220, 222, 225, 234-236, 240, 243, 245, 248, 251, 260, 266, 267, 271, 273, 275-277, 284, 287, 290, 293-302, 304, 305, 307-310, 317, 320, 325, 328-330, 334, 344-350, 372, 373, 380, 423, 441, 448-454, 458, 462, 466
- Norges Bondelag, 371
- Norska Lóg Kristians IV, 22
- Norska Lóg Kristians V, 22
- Norske Folkeskrifter, 266, 367, 368, 460
- Norskheten, 332, 384
- Nólsoyarfjørður, 127, 457
- Nørregård, Georg, 442, 462
- Oehlenschläger, Adam, 365
- Olrik, Elias, 248, 251, 256, 294, 295, 315, 344, 346, 453, 454, 458
- Olsen, G., 125, 354
- Olsen, Martin, 203, 215
- Olsen, Óli, 133, 462
- Olsen, Poul Erik, 404
- Order in council, 125, 134, 354
- Orion, 129, 230
- Orknoyggjar, 126, 134, 211
- Orlogsskip, 134, 137, 145, 226
- Oslo, 20, 380, 382, 460, 461, 464, 465
- Ólavsøka, 276, 334, 339, 340, 409, 447, 448
- Panamakanalin, 123
- Paradigmi, 11, 15, 399, 402, 421, 460
- Patursson, Erlendur, 341
- Patursson, Jóannes, 7, 9, 14, 18, 27, 28, 35,

- 36, 39-44, 46, 49-67, 70-100, 102, 103, 105, 109-116, 120-124, 130, 132, 133, 136, 138, 141, 142, 144-148, 150-157, 159-165, 168-174, 176-188, 190-194, 196, 199, 204, 206-208, 211-213, 219, 220, 222, 224, 226-229, 231-235, 238-244, 246, 248, 249, 251-256, 259, 260, 264, 270-292, 296-301, 305-307, 310, 311, 315-319, 323-325, 327, 330-332, 334, 335, 337-339, 341, 342, 347, 349-351, 399, 400, 403-421, 423, 426-435, 437, 442, 444, 445, 447, 448, 450, 451, 456-458, 460, 462
- Patursson, Páll, 339, 351
- Patursson, Sverre, 8, 264, 456, 458, 462
- Páskakreppan, 123, 223, 232, 255, 423, 440, 441
- Personalunión, 284
- Petersen, Fríðrikkur, 93, 102, 104, 123, 247, 291, 457
- Petersen, Nikolaj, 460
- Petersen, Poul, 463
- Petersen, Thorstein, 112
- Petroleum, 129, 130, 212, 213, 230, 353, 354, 356, 424
- Piper, Emil Georg, 306
- Plakat, 145-147, 158, 227, 384, 428, 429
- Plantulæra, 294
- Pløyen, Christian, 24, 25
- Poé, Lugné, 381
- Pommern, Erik av, 348
- Pont Street, 169
- Porkeri, 127, 129, 230
- Portugal, 125, 126, 129-131, 352, 355
- Positivistar, 10
- Postur, 135
- Poulsen, J. H., 179, 253, 296
- Poulsen, Joh. Mr. Fr., 110
- Poulsen, Sverni, 241, 263, 463
- Prestur, 313, 339
- Preussen, 107
- Prinsipp, 49, 77, 289
- Próstur, 93, 104, 189, 248, 253, 291, 294, 314, 441, 458
- Provisorisk Reglement, 33
- Raben-Leventzau, Frederik, 405
- Rabinow, Paul, 460
- Ráðharrafundur, 56, 61-67, 71, 75, 84, 89, 114, 147, 148, 150, 163-165, 176, 195, 200, 216, 227, 229, 276, 297, 316, 317, 342, 404-406, 427
- Ráðharraprotokol, 16, 19, 43, 61-63, 65-67, 70, 71, 75, 77, 84, 99, 147, 163, 236, 276, 285, 298, 342, 404, 406, 408, 415, 418, 427, 434, 435, 456, 458
- Radikala, 123, 124, 200, 204, 217, 220, 231, 315, 323, 326
- Radikalisera, 73, 95, 296
- Ranke, Leopold von, 14
- Rask, Rasmus, 33
- Rasmussen, Erik, 463
- Rasmussen, Niels Jensen, 339
- Rasmussen, Petur Martin, 416, 420, 463
- Rasmussen, Rasmus, 34, 132, 133, 138, 139, 143, 144, 147, 158, 160, 188, 191, 198, 199, 233, 250, 253, 256, 284-286, 293, 294, 299, 301, 308, 329-334, 345, 347, 382, 437, 444, 453, 457, 458
- Rasmussen, Sjúrdur, 465
- Ratífiserast, 107
- Ravns Storø, 240, 318
- Realskúlanum, 246
- Realunión, 284
- Reformatión, 388, 392
- Regering, 5, 6, 8, 9, 19, 39-44, 47, 48, 50-67, 69-95, 97-100, 102, 103, 107, 109, 113-115, 118, 120-124, 126, 127, 129, 130, 134-163, 165, 166, 168-187, 189-196, 198-200, 202-205, 207, 208, 210-214, 216-229, 231-233, 236, 239-241, 243, 246, 249, 250, 252-255, 257, 258, 260, 261, 263, 273, 276, 277, 283, 285, 291, 293, 297, 298, 300-308,

- 311, 312, 314-319, 321-326, 328, 330, 334-338, 342, 343, 346, 347, 349-360, 375, 376, 379, 390, 396, 403-417, 419, 420, 423, 425, 427-429, 431-437, 440, 441, 452, 453, 455, 457, 458, 464, 465
- Rerup, Lorenz, 463
- Reventlow, E., 346
- Reykjavík, 155, 337, 463, 464
- Rigsarkivet, 400, 406, 421, 424, 427, 436, 437, 451, 453, 456, 462
- Rigspartiet, 96, 305, 417
- Rigsskadelig Adfærd, 95, 185, 204, 216, 218, 315, 343, 401
- Ringberg, Hjalmar, 389
- Ritual, 33, 249, 250, 252, 279, 294, 323, 444
- Ritzau, 228, 434
- Ríkisdag, 5, 8, 13, 16, 20, 21, 25-27, 30, 35, 40, 42, 49, 50, 55-57, 59, 62, 65, 67, 69, 70, 74, 76-78, 83, 84, 89-91, 93-97, 100, 102-104, 106, 107, 109, 113, 116, 120, 122-124, 136, 165, 166, 179, 182, 190, 192, 193, 199, 217, 218, 220, 222, 224, 236, 238, 239, 241, 252-255, 257-260, 264, 275, 277, 281, 283, 284, 290-293, 296, 298, 300-302, 305, 306, 311, 320, 322, 324-326, 336, 374, 379, 391, 393, 396, 400-421, 423, 424, 435-443, 445-448, 450-452, 454, 463, 464
- Ríkisskjalasavnið, 19, 20, 61, 72, 98, 374, 400, 404, 451, 456, 457, 466
- Ríkisstjórnin, 41, 43, 49, 51, 65, 70, 71, 74, 80, 86, 90, 96, 115, 121, 122, 138, 156, 164, 186, 194, 248, 278, 289, 321, 323, 351, 405, 406, 418, 421, 435
- Ríkistilskot, 5, 41, 54, 60, 62, 63, 66, 67, 71, 80-84, 86, 89, 90, 97-101, 113, 114, 320, 405, 406, 410, 412-414, 417-419
- Rode, Ove, 149
- Rodsten, Jens, 22
- Rokkan, Stein, 464
- Romantisk, 31, 363
- Rosenberg, Holger, 263, 463
- Roskilde, 24, 25, 460, 461, 464
- Russland, 225, 368, 398, 399, 442
- Rúsdrekka, 31, 32, 35, 53, 94, 100, 105, 113, 115, 415, 421, 422, 461
- Rytter, Svenning, 47, 118, 122, 136, 138, 144, 146-148, 150, 180, 181, 187-191, 193, 196, 201-203, 205, 208, 216, 218, 220, 221, 224, 229-231, 255, 260, 276, 293, 295, 298, 309, 314, 315, 317, 321, 323, 329, 334, 340, 341, 395, 425, 427, 429, 434, 436, 441, 457, 458
- Ræstad, Arnold, 464
- Rættarvísindi, 235, 240, 263, 266-268, 316
- Salt, 129, 352, 355, 358
- Saltskip, 129, 131
- Sambandsflokkurinn, 8, 14, 34, 37, 39, 40, 53, 54, 67, 77, 90, 94-96, 98-102, 104, 105, 108-110, 112, 114, 121, 122, 132, 152, 157, 189, 198, 199, 201, 213, 220, 224, 225, 231, 234-236, 239, 243, 248, 250-255, 257, 258, 272, 273, 276, 279, 280, 283, 284, 286-292, 294-298, 300-302, 304-309, 311, 313-315, 318, 320-324, 326, 328-337, 342, 347, 350, 415-417, 420, 441, 444, 445, 448, 450-452, 459
- Sammenslutning, 201, 276, 277, 379, 397
- Samuelsen, Andras, 77, 93, 96, 109, 110, 112, 123, 203, 208, 213, 224, 230, 253, 256, 257, 259, 266, 278, 280, 281, 284-286, 288, 296, 298-304, 306, 324, 325, 387, 407, 416, 445-448, 452, 458
- Samuelsen, Hanus, 463
- Samuelsen, Michael, 296
- Sandágerði, 409
- Sandby, Kr. Pedersen, 149

- Sandi, 21
- Sankt Croix, 109
- Sanktion, 60, 89, 91, 404
- Scavenius, Erik, 147-150, 163-166, 170, 171, 173-178, 181, 183, 193-195, 200, 216, 228, 229, 427, 431-434, 436, 437, 457
- Schov (sekreterur), 389
- Schovelin, Julius Vilhelm, 215
- Schröder (skrivstovustjóri), 33, 346
- Schröder, J. H., 33
- Sendiharrin, danski í London, 135, 153, 154, 159, 161-163, 165, 168-170, 174, 176, 184, 186, 190, 192-194, 211-213, 229, 353-356, 358, 396, 434, 435
- Seperatistar, 7, 39, 69, 77, 95, 96, 103-105, 114, 124, 186, 187, 191, 196, 202, 209, 216, 218-220, 229, 243, 253, 255, 270, 305, 306, 321-323, 328, 331, 343, 408, 416, 417, 420, 423, 427, 445
- Seperatistiskt Parti, 39, 305
- Síðaskifti, 33
- Sigurðardóttir, Turið, 464
- Sigurðsson, Jón, 33
- Simonsen, Kim, 400, 464
- Sinn, 14, 15, 28, 208, 219
- Sjálvstýrisflokkurin, 8, 14, 34, 37-39, 51, 69, 72, 77, 79, 94-97, 101-105, 108, 109, 116, 121-124, 132, 133, 136, 139, 144-147, 149, 150, 152, 154, 156-158, 178, 189, 190, 196, 199, 207, 213, 214, 216, 218-222, 224, 225, 231, 233-235, 239, 241, 243, 248, 250-255, 257, 258, 260, 267, 269-272, 274-276, 278, 279, 282-284, 286-296, 298-309, 311, 313-316, 318-325, 328, 329, 331, 332, 334, 335, 337-342, 347, 349, 350, 372-374, 376, 377, 383, 387, 389-393, 398, 407, 416, 417, 420, 421, 435, 441, 445, 450-453, 462
- Sjællands Bondestands Sparekasse, 48
- Skála, Annfinnur í, 464
- Skamta, 130
- Skarði, Simun av, 34, 247, 308
- Skattespørgsmaal, 64, 65, 71, 84, 114
- Skattland, 21, 22, 24, 28, 234, 236-240, 260, 262-265, 267, 269, 309, 310, 312, 315, 324, 325, 344-346, 349, 350, 447, 453, 454
- Skipara- og Navigatørfelagið, 136, 226
- Skottland, 369
- Skovmand, Roar, 464
- Skúlamál, 37, 222, 251, 284, 313
- Skaalum, Oli N., 228, 247, 434
- Slesvig, 107, 123, 218, 220, 366, 423, 463
- Smith, Adam, 209, 439
- Sorinskrivari, 21, 22, 26, 29, 32, 103, 152, 201, 214, 231, 282, 306, 322, 398
- Spania, 124-126, 129, 131
- Spitsbergen, 239, 315
- Stahlschmidt, Victor, 201, 457
- Statstilskud, 80-82, 86, 406, 410-413
- Stauning, Thorvald, 258, 318, 319, 327, 328, 336, 349, 458, 464
- Stavanger, 371, 446, 461
- Steining, Jørgen, 40-42, 74, 75, 96, 97, 401, 415, 418, 464
- Stevnuváli, 248, 443
- Stiklastøðum, 339
- Stórabretland, 131
- Stórhvalaveiða, 129, 130, 135, 264, 306
- Stórting, 238, 263, 268, 282, 310, 312, 350, 367, 371, 447
- Streymoy, 129, 230
- Strøm, Thomas M., 296
- Studentafelagið, 339, 340, 347, 348, 465
- Stættating, 7, 24, 25, 399
- Substans, 11, 20, 76, 235
- Suðurevropa, 350, 351
- Suðurjylland, 323, 441
- Suðuroyggjin, 47
- Suðurstreymoyar Framburðsfelag, 226
- Sukkerkort, 424
- Sumbiarsteinur, 126
- Sunnmøre, 267, 370

- Svabo, Jens Christian, 34, 35, 464
- Svalbard, 239, 315
- Svarti Deyði, 269
- Svøríki, 22, 23, 28, 234, 237, 238, 261, 264, 265, 267, 268, 399, 442
- Systemskiftið, 52, 123, 321, 412, 414, 423
- Sæland, 189
- Søgufurði, 7, 14, 15, 40-42, 44, 54, 56, 92, 96, 97, 118, 144, 153, 155, 162, 164, 171, 177, 188, 190, 234, 236, 299, 308, 345, 346, 398, 401, 415, 417, 423, 438-440
- Søguvísindi, 14-16, 118, 464
- Sølvará, Hans Andrias, 3, 4, 19, 118, 456-458, 464
- Sønderjylland, 261, 360, 361, 463
- Sørensen, Chr. Lørup, 462
- Sørensen, Enevold, 56, 87, 93, 404, 405
- Talu-handling, 10, 11
- Teatersalen, 52, 55, 89, 113, 413, 418
- Telefon, 51, 55, 57-60, 62, 67, 73, 77, 81, 83, 91, 97, 98, 113, 303, 375, 397, 404, 409, 410, 412, 414, 417, 453
- Telegrafkaðalin, 53, 174, 456
- Theepisoden, 340, 392
- Thomsen, Dánial Jóhan, 253
- Thorleifsen, Daniel, 465
- Thornton, Edward, 399, 442
- Thorsteinsson, Bjørn, 464
- Thorsteinsson, Jákup, 7, 464, 465
- Thór, Jón Th., 465
- Thygesen, Hans Christian, 218, 397, 438
- Tidens Tegn, 201, 205, 263, 329, 334, 335, 345, 346, 360, 376, 377, 382, 387, 450, 452-454, 466
- Tilbagegangspartiet, 305
- Tilboð, 5, 9, 13, 14, 16, 17, 19-21, 30, 38, 40-46, 48, 50-58, 60-86, 88-102, 104, 105, 113-115, 117, 121, 122, 129, 177, 194, 200, 224, 241, 243, 252, 253, 294, 298, 319, 320, 322, 328, 335, 339, 342, 351, 376, 381, 400, 401, 403-421, 448, 452, 464
- Tilskot, 41, 54, 76, 405, 417
- Tingakrossur, 52, 68, 88, 89, 103, 109, 110, 231, 235, 288, 346, 347, 372, 378, 381, 400, 401, 404, 407, 409, 411-415, 418, 421, 422, 427, 429, 435, 440, 443, 448, 449, 456, 457, 462, 466
- Tinganes, 46, 456
- Tjaldrið, 128
- Tjóðasamgongan, 300
- Tjóðskaparkensla, 31, 332
- Tjóðskaparrørsla, 342, 459
- Tjóðveldisflokkurin, 124
- Tórgarð, Hans C. W., 250, 296
- Tórshavn, 3, 4, 6, 8, 17-19, 24, 26, 28, 33, 34, 42, 45, 50, 52, 55, 57, 59, 60, 62-64, 67, 73, 74, 76, 77, 79, 81, 83, 84, 88, 89, 93, 97, 98, 100, 105, 110, 114, 117, 118, 120, 125-131, 134-147, 151, 153, 155, 157-160, 162, 163, 168, 172, 173, 176, 178-188, 190-198, 202, 204, 205, 211-213, 216, 218-220, 224-231, 241, 246, 253, 254, 276, 303, 336, 337, 341, 346, 351, 356-359, 375-378, 390, 395-397, 408, 410, 412, 418, 420, 424-432, 434-439, 443, 447, 452, 454, 456, 457, 459-466
- Traveller, 129, 230
- Tróndheim, 399, 442
- Tscherning, Anton Frederik, 28, 399, 400
- Tulkingarfrøði, 15
- Tveyflokkatíðarskeið, 39
- Tvøroyri, 93, 95, 129, 136, 141, 162, 165, 169, 172, 184, 228-230
- Týskland, 107, 117, 123, 125-127, 130, 134, 213, 218, 220, 225, 321, 354, 355, 362, 365, 366, 436, 441, 455
- Undertrykkelse, 94, 233, 246, 293, 375
- Undirvísingarmál, 6, 33, 34, 246-249, 258, 278, 279, 284, 289, 291, 300, 304, 318, 323, 335, 337, 340

USA, 106, 107, 123, 129, 213, 217, 227,
 228, 239, 314, 323

Vaglinum, 8

Valdres, 263, 366, 367, 446

Valdømisvald, 256

Valskipan, 24, 252, 256, 278, 279, 314,
 315, 441

Vandasjógvur, 126, 127, 129-131, 145,
 196, 457

Vanggaard, Jens, 182, 230, 389

Vanstyre, 243, 244, 251, 259, 293, 350,
 444, 445

Vareudvalg, 158, 433

Vági, 34, 129, 230

Várharra, 33

Venus, 14

Verkbann, 12

Vest, Christian Frederik, 218, 397, 438

Vesta, 129, 230

Vestindisku Oyggjarnar, 107, 123, 194,
 195, 219, 314, 323, 415

Vestmanna, 129, 230, 465

Vesturgrønland, 239, 314

Vesturlandinum, 21, 261

Viðareiði, 129, 230

Vinnuflokkurin, 248

Vinstra, 52, 87, 167, 170, 260, 315

Vinstrareform, 48, 98

Virkningssøgu, 15, 44, 351

Vísindaástøði, 11, 13

Voss, 263

Vørunevnd, 17-19, 119, 120, 126, 131-
 133, 144-147, 157-160, 187, 188,
 191, 213, 225, 227, 228, 231, 330,
 428, 429

Wall Street, 342, 350

Wang, Zakarias, 465

Washington, 353, 354

Waterloo, 22

West, John F., 465

Wettersted, Gustav, 23, 237, 265

Wieth-Knudsen, K. A., 348, 382

Winther, G., 296

Winther, Mads A., 179

Winther, Niels, 24-26, 400, 456, 465

Wittenberg, 340, 392

Wittgenstein, Ludwig, 46, 465

Waag, Einar, 465

Wählin, Vagn, 19, 118, 144, 162, 179, 398,
 423, 465

Zachariasen, Louis, 142, 248, 426

Zahle, Carl Theodor, 95, 134, 149, 215,
 321, 395, 465

Ziska, Andreas, 141, 144, 147, 156, 162,
 168-174, 176, 184, 185, 227, 228,
 431-434, 437, 457

Østerud, Øyvind, 343, 465

Aalandsoyggjarnar, 390, 391